

SERVET-İ FÜNUN DERGİSİ

(1074 - 1118 Sayılar)

(İnceleme ve Seçilmiş Metinler)

101956

Gamze AYATA

101956

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN TASTAMA MERKEZİ

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı için Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ Olarak Hazırlanmıştır.

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Nâzım H. POLAT

Sivas

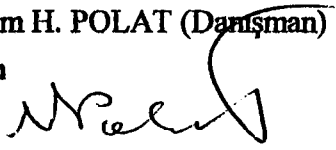
Temmuz, 2001

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşbu çalışma, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nâzım H. POLAT (Danışman)

Başkan

Yrd. Doç. Dr. Süheyla YÜKSEL

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖLMEZ

Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

11.10.2001

Prof. Dr. Uluğ NUTKU

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu tez, Servet-i Fünûn dergisinin 1074-1118. sayılarını içermektedir. Servet-i Fünûn dergisi Fecr-i Âtî topluluğunun yayın aracıdır. Derginin incelediğimiz sayıları Fecr-i Âtî döneminin yaklaşık bir yılını kapsamaktadır. Bu çalışmayla edebiyatımızda Fecr-i Âtî diye anılan topluluğun edebî yönü, faaliyetleri, eserleri gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalıştığımız metin, giriş, inceleme, tahlilî fihrist ve bugünkü harflere çevrilen seçilmiş metinlerden oluşmaktadır.

Giriş kısmında dönemin sosyal, kültürel ve fikrî gelişmeleri, olayları hakkında genel bir değerlendirme yapılmış ve dergide yazı yazan yazarların dünya görüşleri, düşünce yapıları hakkında kendi yazdıklarından alıntılar yapılmıştır.

İnceleme kısmında Servet-i Fünûn dergisindeki yazılardan hareketle Fecr-i Âtî yazarlarının faaliyetleri, edebî yönleri, edebi anlayışları ve yazdıkları yazılar hakkında bilgi ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Tahlilî fihrist kısmında dergideki ve ekteki bütün yazılar, fotoğraflar, ilanlar, haberler konu özetleriyle künyelenerek fihristlenmiştir.

Metinler kısmında edebiyatla ilgili yazılar ve başyazılar (yaklaşık 300 sayfa) bugünkü harflere çevrilmiştir. Bu çevirme işiyle o dönemde yazılan birçok edebî belge, ilgilenen araştırmacıların faydasına sunulmuştur.

Çalışmamızın sonuna izin konmuş, böylece tezden faydalanma kolaylığı sağlanmıştır.

Bu çalışmayla, bugüne kadar çok geniş araştırmalar yapılmayan Fecr-i Âtî topluluğu hakkında birinci elden ve sağlıklı bilgilerin elde edilebileceği kanaatini taşıyoruz.

SUMMARY

This thesis includes the issues from 1074 to 1118 of Servet-i Funun magazine. Which was the publication of the Fecr-i Ati literary group. The issues we have studied comprise almost a year period of magazine in this study it has been tried to expose the literary aspects, functions and works of literary group called Fecr-i Ati.

Our study is composed; introduction, analytic table of contents and selected up, dated texts.

In the introduction part, the political there told and seccral aspects as well an literary and cultural. Improvement of the era. Furthermore the literary figures having writings in the magazine have been studed experiences and their thoughts through the original quatations written by them.

In the study part the literary personalities and the understanding of the Fecr-i Ati writers have been analysed.

In the anyltic table of contents all the writings, photographers, advertisemens, news have been indexed with the summary of the topics.

In the texts so pages of literary writings and leading articles have been translated into today's Turkish. Thus a great number of literary documents written at that time pressented to those who are dealing with the subject. At the and of aur study there is an index part through which one an easily make use of the thesis.

I hope it will be a useful reference about Fecr-i Ati literary group for those who are lack of information about the it.

تَرْفُون

پنجشنبه کونلری چیقار ، مصور عثمانلی غزنه سیدر

SERVET-I-FUNOUN

Illustration Ottomane paraissant le Jeudi

پنجشنبه ، ۲۹ کانون اول ، ۱۳۲۷ - ۲۱ محرم ، ۱۳۳۰

غزنه ده مندرج یازیلر ایله رسالرك حقوق ، (حق تألیف قانونی) موجنبه ، محفوظدر .

مؤسس و صاحب :

احمد احسان

مدیر مسئول :

اسماعیل صبحی

اداره خانه سی :

باب عالی قارشینده

بکری برنجی سنه

توق ایکنجی چله

تلفون نومروسو سی : ۳۱

تلفراف آدره سی :

استانبول : تروت فنون

۱۰۷۵

Directeur-fondateur :
AHMED IHSAN

Gérant-Responsable :
ISMAIL SOUBHI

BUREAUX :
Vis-à-vis la Sublime-Porte
CONSTANTINOPLÉ

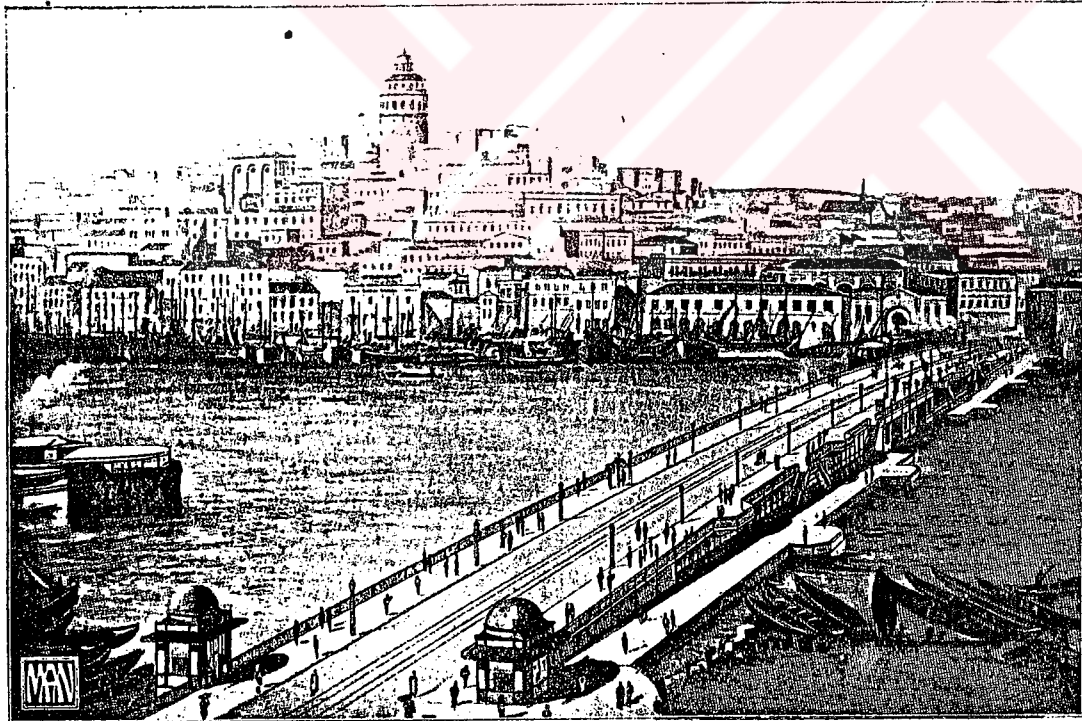
21me Année.

Tome XLII.

Téléphone N. 31

Adresse Télégraphique :
SERVETFUNUN--Cons'ple

1075

اعمار بلده تشبیتاندن : استانبولک یکی کو برسی کله جک بهارده نه شکلده بولمحق !

[مقاله سی کله جک لسه مژده]

L'Aspect du nouveau Pont de Stamboul-Galata au mois de Mai prochain.

[کیرینیک دیدیکاری چیقمشدر . « کیری » نام مستعار ایله عالم ادبیاتره اک لطیف ، اک فوق العاده ، تقیدی و مزاحی یازیلر اهدا ایدن

رفیق خالد بکک بو اثری ، کرك مندرجات و کرك لطافت طبع جهتیه عالم مطبوعه نژده بکتادر . رفیق خالد بکک مقالاتی حاوی غزنه لر اصل قایدیشیابورایدیسه ، شیمدی محترم قارئلر بو اثره برقاچ قات فضا ره رغبت کوسته دیورلر . بش کونده بر مهم قسمی صالشددر . قیشین عائله لر آراسنده اوقوناجق اک کوزهل اثردر .
فیاتی ۱۱ ، طشره به ۱۴ غروشدر . مرکز فروختی مطبعه مژدر .]

İÇİNDEKİLER

Özet / II
Summary / III
İçindekiler / IV
Kısaltmalar / XII
Önsöz / 1
Servet-i Fünun'un Kimlik Bilgileri / 4

GİRİŞ / 5**A. İKİNCİ MEŞRUTİYET'E KADAR SOSYAL ve SİYASİ HAYAT / 5****B. EDEBİ VE SOSYAL HAYAT / 9**

1. Fikir Akımları ve Edebiyat / 9
2. Edebî Akımlar / 10
3. Dernekler ve Basın Yayın Organları / 12

Birinci Bölüm**İNCELEME****I. SERVET-İ FÜNÜN'UN KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ / 17**

- A. Derginin Şekil Özellikleri / 17
- B. Yazar Kadrosu / 22
- C. Fikir Faaliyeti / 31
- D. Edebî Faaliyeti / 39
 1. Biyografiler ve Tanıtım yazıları / 39
 2. Dil ve Üslup / 40
 3. Şiir / 41
 4. Hikâye ve Roman / 42
 5. Tenkid ve Tahlil / 42
 6. Tiyatro / 43
 7. Tercümeleler / 44

II. TAHLİLİ FİHRİST / 46**A. YAZILAR /46**

I. Yazar Adına Göre / 46

II. Konu ve Türlerine Göre / 76

1. Basın ve Yayın ile İlgili Faaliyetler / 76

2. Bilimsel Gelişmeler / 76

3. Biyografiler / 77

4. Coğrafya ile İlgili Yazılar / 79

5. Çeviriler / 79

6. Deniz ile İlgili Yazılar / 81

7. Edebiyatla İlgili Yazılar / 82

I. Manzum Eserler / 82

II. Mensur Eserler / 82

a) Biyografiler / 82

b) Çeviriler / 83

c) Dil ile İlgili Yazılar / 85

ç) Mensureler / 86

d) Hatıralar / 86

e) Hikâyeler /86

f) Edebî veya Edebiyatla İlgili Mektuplar / 88

g) Edebî Musahabeler / 88

ğ) Romanlar / 89

h) Seyahat Yazıları / 89

ı) Edebiyat Tarihi ile İlgili Yazılar / 90

i) Edebî Tefrikalar / 90

j) İnceleme, Araştırma, Tenkit ve Tamım Yazıları / 91

k) Tiyatro / 94

l) Tiyatro ve Tiyatro Sanatı ile İlgili Tenkit ve Tahlil Yazıları /94

m) Edebî Şahsiyetlerle İlgili Biyografiler / 95

8. Eğitim ile İlgili Yazılar /95
9. Ekonomi ile İlgili Yazılar / 96
10. Felsefe ve Filozoflar ile İlgili Yazılar / 96
11. Güzel San'atlar ile İlgili Yazılar / 96
12. Dahilî ve Haricî Haberler / 97
13. Hatıralar / 98
14. İstanbul ile İlgili Yazılar / 98
15. İstanbul Postaları / 99
16. Kadın ve Kadın Hakları ile İlgili Yazılar / 100
17. Mektuplar / 101
18. Edebî, Tarihî, İlmî, İctimaî ve Felsefî Musahabeler / 101
19. Servet-i Fünun'da yayınlanan Resimlerle İlgili Yazılar / 102
20. Sağlık ile İlgili Yazılar / 103
21. Savaşlarla İlgili Yazılar / 103
22. Sigorta ile İlgili Yazılar / 104
23. Dahilî ve Haricî Siyasetle İlgili Yazılar / 104
24. Sosyal Komularla İlgili Yazılar / 106
25. Şuun-ı Medeniyeler / 110
26. Tahasüsât-ı San'atlar / 110
27. Tarihle İlgili Yazılar / 110
28. Tefrikalar / 111
29. Tiyatro ve Sinema ile İlgili Yazılar / 112

B. İLÂN VE REKLAMLAR / 113

1. Banka İlânları / 113
2. Çikolata Reklamları / 114
3. Demir ve Deniz Yolları İlânları / 114
4. Servet-i Fünun'un Kendisiyle İlgili İlânları / 116
5. Duyun-ı Umummiye-i Osmaniye İlânları / 118

6. Eğitim ile İlgili İlanlar / 119
7. Fotoğraf ve Sinamatograf ile İlgili İlanlar / 119
8. Yeni Keşifler, İcatlar ve Teknolojik Gelişmeler ile İlgili İlanlar / 120
9. Kitap ve Mecmua İlanları / 121
10. Salname-i Servet-i Fünun ile İlgili İlanlar / 126
11. Tıp ve Sağlıkla İlgili İlanlar / 128
12. Sosyal Güvence ile İlgili İlanlar / 131
13. Ticarethâne İlan ve Reklamları / 132

C. FOTOĞRAFLAR, HARİTALAR, PORTELER, RESİMLER ve KARİKATÜRLER / 137

1. Fotoğraflar / 137
2. Portreler / 167
3. Resimler / 176
4. Haritalar / 191
5. Karikatürler / 192

İkinci Bölüm

METİNLER

I. İNCELEME, TENKİD ve TAHLİL YAZILARI / 194

- Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: Mazi ve Hal: Edebiyat ve Siyasiyat / 195
- Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: Nazar-ı İntibâha / 197
- Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: Selanik'te Münteşir Türkîli Gazetesinden Menkuldür / 199
- Fazıl Ahmed [AYKAÇ]: Tenkid ve Tefelsüf: Refik Halid'in Kitabı / 200
- Hamdullah Subhi [TANRIÖVER]: Fecr-i Atı'nın İflası / 203
- Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tahassüsât-ı San'at: Maraz-ı Tenkid / 213
- Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tahassüsât-ı San'at: Nazirecilik / 216
- Mehmed Rauf : Bugünkü Türk Edebiyatı / 219
- Mehmed Rauf : Bugünkü Türk Edebiyatı / 225
- Mehmed Rauf : Bugünkü Türk Edebiyatı / 233

- Mehmed Rauf : Fecr-i Atî'nin İflası / 242
- M(ehmed) R(auf) : Musahabe-i Edebiyye: Edebî İnkılaplarımız / 246
- Mehmed Rauf : Musahabe-i Edebiyye: İflas-ı Edebiyyat / 250
- Mehmed Rauf : Bir Cevap: Sahir Beyin Musahabesi Hakkında / 256
- Rafet Avni : Tettebbuât-ı Edebiyye / 259
- Refik Halid [KARAY]: Tenkid-i Edebî: Giranbaha Bir Tâc-ı Elem / 262
- Celal Sahir [EROZAN]: Nijad Ekrem'in Tenkidi / 270
- Şahabeddin Süleyman: Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Avam I / 271
- İmzasız : Musahabe-i Edebiyye: San'atta "Realizm" / 274
- İmzasız : Musahabe-i Edebiyye: San'atta Hüsn / 279
- İmzasız : Musahabe-i Edebiyye: Kitaplar ve Hayat / 285
- İmzasız : Musahabe-i Edebiyye: Kitaplar ve İntihar / 289
- İmzasız : Musahabe-i Edebiyye: Kitaplar ve İntihar / 293

II. BİYOGRAFİ ve TANITIM YAZILARI / 299

- Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tettebbuât-ı Edebiyye: Şeyh Galib / 300
- Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tettebbuât-ı Edebiyye: Şeyh Galib / 305
- Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tettebbuât-ı Edebiyye: Şeyh Galib / 313
- Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tettebbuât-ı Edebiyye: Şeyh Galib / 319
- Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tettebbuât-ı Edebiyye: Şeyh Galib / 322
- Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tettebbuât-ı Edebiyye: Şeyh Galib / 330
- Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tahassüsât-ı San'at: Nijad Ekrem / 337
- İmzasız : Mirza Fethali Ahundof / 342
- Mahmud Sadık : Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 345
- İsmail Subhi [SOYSALLI]: Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 345
- Tahsin Nahid : Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 346
- Hamdullah Subhi [TANRIÖVER]: Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 346
- Refik Halid [KARAY]: Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 347
- Süleyman Saib : Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 347
- Şahabeddin Süleyman: Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 347

- Saffeti Ziya : Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 347
 Fazıl Ahmed [AYKAÇ]: Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 348
 Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 348
 Süleyman Nesib : Büyük Şairimiz İçin: Tevfik Fikret Bey İçin / 349
 Asaf Muammer [KÜTAYIS]: Rıza Tevfik İçin / 349
 Tahsin Nahid : Rıza Tevfik İçin / 350
 Refik Halid [KARAY]: Rıza Tevfik İçin / 350
 Süleyman Saib : Rıza Tevfik İçin / 350
 Nevin : Rıza Tevfik İçin / 350

III. DİL ve ALFABE YAZILARI / 351

- Recaizade [Mahmud] Ekrem: Islah-ı Huruf Hakkında / 351
 Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tahassüsât-ı San'at: Türklük ve Yeni Lisan / 352
 Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Tahassüsât-ı San'at: Yeni Lisan / 357
 Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]: Musahabe-i Edebiyye: Bir Mudhike-i Edebiyye / 364
 İmzasız : Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi / 366

IV. TİYATRO İLE İLGİLİ YAZILAR / 368

- Mehmed Rauf : Mınakyan Efendi / 369
 Mehmed Rauf : Tiyatro Hayatı / 371
 Mehmed Rauf : Temaşa Musahabesi: Kösem Sultan / 374
 İmzasız : Temaşa Musahabesi: Madam Binemeciyan Kumpanyası / 377

V. HATIRALAR ve BASIN İLE İLGİLİ YAZILAR / 381

- Ahmed İhsan [TOKGÖZ] : Servet-i Fünun Hatıratından: İstanbul'da San'at-ı
 Hakkın Tesisi / 382
 Ahmed İhsan [TOKGÖZ] : Osmanlı Matbuatı Malumatçı Baba Tahir / 385
 Ahmed İhsan [TOKGÖZ] : Neşriyat-ı Maziymize Bir Nazar / 389

VI. İSTANBUL POSTALARI / 393

- Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1074 / 394

- Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1075 / 396
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1076 / 398
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1077 / 400
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası -Taklidi Bile Fena Yaparız- 1079 / 401
İsmail Subhi [SOYSALLI] İstanbul Postası 1082 / 404
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1083 / 406
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1084 / 409
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1085 / 412
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1086 / 414
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1087 / 416
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1088 / 419
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1089 / 421
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1090 / 423
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1091 / 425
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1092 / 427
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1093 / 429
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1094 / 431
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1095 / 433
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1096 / 435
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1097 / 437
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası -Paris' te Bir Kağıt Fabrikası- 1099 / 439
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1100 / 443
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1101 / 445
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1102 / 448
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1103 / 449
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1104 / 452
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1105/ 454
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1106 / 456
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1107 / 458

- Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1108 / 461
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1109 / 463
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1110 / 465
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1111 / 467
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1112 / 469
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1113 / 471
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1114 / 473
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1115 / 475
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1116 / 477
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1117 / 479
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: İstanbul Postası 1118 / 482

SONUÇ / 484

KAYNAKÇA / 488

DİZİN / 493

FOTOKOPİLER / 506

KISALTMALAR

agm	adı geçen makale
age	adı geçen eser
Ağ.	Ağustos
Ar.	Aralık
Bak.	Bakanlığı
bk.	Bakınız
C.	cilt
CE	Cemaziye'l-evvel
CA	Cemaziye'l-ahir
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
Ek.	Ekim
Ey.	Eylül
haz.	hazırlayan
Hız.	Haziran
KBY	Kültür Bakanlığı Yayınları
KTBY	Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
Ks	Kasım
kt.	kitap
M	Muharrem
MEB.	Milî Eğitim Bakanlığı Yayınları
Mt.	Mart
My.	Mayıs
Nr.	Numara
Ns.	Nisan
Oc.	Ocak

Prof.	Profesör
R	Receb
RA	Rebiu'l-ahir
RE	Rebiu'l-evvel
Rm	Ramazan
s.	sayfa
S	Safer
S.F.	Servet-i Fünun
Şb.	Şubat
Şv.	Şevval
TE	Teşrin-i evvel
Tm.	Temmuz
TTK	Türk Tarih Kurumu
Yay.	Yayınevi
ZK	Zi'l-ka'de

ÖNSÖZ

"Edebiyat tarihine hevesli her Türk genci, henüz inşa malzemesinden hiç biri hazır bulunmayan bu büyük millî âbide için, izah edilen usuller dairesinde hiç olmazsa birer taş getirmeğe çalışmalıdır."

M. Fuad Köprülü

Yeni bir asra girdiğimiz şu sıralarda, millî kültürün önemi çeşitli alanlarda aydın çevre tarafından kabul görmeye başladı. Pek çok alandaki bu dönüşümün ortaya çıkması sabırlı çalışmaların bir ürünüdür.

Bu, Tanzimat'tan beri devam eden Batı sertivenimizin nihayet senteze ulaşmaya başladığının bir göstergesidir. Bu göstergenin doğruluğu, geçmiş kültürümüzden faydalanabildiğimiz ölçüde artacaktır.

Yeni dönemde, kütüphane raflarında tozlanmaya terk edilen eski dergilerin yeniden kullanılacak hale getirilmesiyle, geçmişten günümüze ışık tutulacağı inancını taşıyoruz.

Dergiler, geçmişteki kültürel miraslarımızı bize taşıyan unsurlardır. Onları, yeniden gündemimize almakla sosyal ve siyasi yaklaşımlarımızda bir netleşme sağlayabiliriz.

Bunun oldukça zor bir koşu olduğunun bilincindeyiz. Amaç, yok olan millî kültür unsurlarını yeniden topluma hatırlatmak olduğuna göre, bu zorluk fazla önemli olmasa gerek.

İncelemesine çalıştığımız Servet-i Fünun dergisi, XIX. asrın sonlarından yirminci asrın ortalarına kadar yarım yüzyılı aşan bir süre yayınlanmayı başarabilen ender sayıdaki dergilerden birisidir. Derginin önemi, 1896-1901 ve 1910-1912 yılları arasında, sonraları Servet-i Fünun ve Fecr-i Atî edebî akımına ad olacak bir oluşuma kapılarını açmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca dergi, Servet-i Fünun ve Fecr-i Atî edebî zümreleri kadar ciddi boyutta olmasa da 1912 yılından sonra Millî Edebiyat'a, 1916 yılında Şairler Derneği'ne ve 1927'de Yedi Meşaleciler'e de ev sahipliği yapmıştır.

Edebiyat tarihçilerince Servet-i Fünun Edebiyatı ve Fecr-i Atî Akımı olarak nitelenen bu oluşumlar, bir döneme adım vererek kalmayarak, Türk edebiyatının Batılılaşma sertivenini ciddi boyutta etkilemişlerdir.

Bu çalışma, bir tür fihristtir. Servet-i Fünun dergisi üzerinde çalışacaklara kolaylık sağlamak amacıyla hazırlanan bu inceleme, derginin 1074-1118. sayılarını ihtiva etmektedir. İki ana bölümden oluşan bu incelemede, ayrıca, devrin sosyal ve siyasî yapısını analiz eden ve devrin basın durumunu izah eden bir 'Giriş' yazısı da mevcuttur.

İncelememizde şu sistem dahilinde hareket ettik:

'Birinci Bölüm'de; derginin kültür hayatımızdaki yeri incelenmiş ve tahlilî bir fihristi yapılmış; dergide yer alan yazılar, önce yazar adına göre sıralandıktan sonra, konularına göre de tasnif edilmiş; ayrıca, ilân ve reklamlar konularına göre tasnif edilmiş ve daha sonra da fotoğraflar, resimler, haritalar ve karikatürler alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

'İkinci Bölüm'de; dergide önemli gördüğümüz yazıları Latin alfabesine çevirdik.

Bazı terim ve isimlerde yaptığımız kısaltmaları, 'Kısaltmalar Cetveli'nde gösterdik.

Tezin en sonunda ise, özel isimlerin (şahıs, eser ve yer adları...vs.) ve terimlerin geçtiği sayfaları gösteren bir dizin hazırladık.

Ayrıca, hem teze güzellik katmak, hem de tezden faydalanacaklara dergi hakkında bir fikir vermek amacıyla, dergide yer alan fotoğraf ve resimlerden bazılarını çalışmamızda yer verdik.

Dergide geçen Arapça, Farsça ve Fransızca ibareleri aslına uygun şekilde yazdık. Bazı Fransız isimlerinin Arap harfleriyle ve okundukları gibi yazılması sebebiyle, okumada güçlük çektik. Bu isimlerden bulabildiklerimizin asıllarını yazdık. Bulamadıklarımızı ise, parantez içerisinde Arap alfabesiyle gösterdik. Ayrıca, okuyamadığımız kelimeleri de Arap alfabesiyle parantez içinde göstermeyi tercih ettik. Metne bizim eklediğimiz ibareleri ise "[]" işareti içinde gösterdik. 'Tahlilî Fihrist'in 'Yazar Adına Göre' sıralama bölümünde yazıların başında göreceğiniz "***" işaretini, teze aldığımız metinleri göstermek amacıyla kullandık.

Bu inceleme sırasında, mümkün olduğu kadar titiz olmaya çalıştık; fakat, her şeye rağmen gözden kaçan hatalarımız olabilir. Bu açıdan, eksiklerimizi giderecek yapıcı tenkidlere her zaman kapımız açıktır. Bu konuda yardımcı olacaklara şimdiden teşekkür ederiz.

Bu çalışmayı, başından sonuna kadar yöneten, hatalarımı ve eksiklerimi sabır ve engin hoşgörüyüyle düzelten, çalışmayı her aşamada titizlikle kontrol eden ve yol gösteren muhterem hocam Prof. Dr. Nâzım H. POLAT'a minnettarım. Ayrıca fotokopi teminlerinde yardımını gördüğüm Yunus Emre Tansü'ye ve Selami Turan'a, tezi bilgisayara yazan Abdullah Demirci'ye ve eşim Yunus Ayata'ya da teşekkür ederim.

Gamze AYATA

Haziran - 2001

SERVET-i FÜNUN'UN KİMLİK BİLGİLERİ

Müessis ve Sahibi: Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

Müdür-i Mes'ulü: İsmail Subhi [SOYSALLI] (1096. sayıdan itibaren Ahmed İhsan [TOKGÖZ] bu görevi de üstlenir.)

İdarehanesi: Eski Mekteb-i Mülkiye Karşısında

Telofon Numarası: 31

Telgraf Adresi: İstanbul; Servet-i Fünun

Fiyatı: Belirtilmemiş

Yayınlanma Süresi: Haftalık (Perşembe günleri çıkar, Musavver Osmanlı Gazetesidir.)

Basıldığı Yer: Matbaa-i Ahmed İhsan

Basıldığı Şehir: İstanbul

SERVET-i FÜNUN 1074-1118. SAYILAR İÇİN GENEL TABLO

Dergi	Sayı	Yıl	Cilt	Sayfa	T a r i h	Düşünceler
S.F.	1074	22	42	169-192	22 KE 1327 / 14 Mh 1330	
S.F.	1075	22	42	193-216	29 KE 1327 / 21 Mh 1330	
S.F.	1076	22	42	217-240	5 KS 1327 / 28 Mh 1330	
S.F.	1077	22	42	241-264	12 KS 1327 / 6 S 1330	
S.F.	1078	22	42	265-288	19KS 1327 / 13 S 1330	
S.F.	1079	22	42	289-312	26 KS 1327 / 20 S 1330	
S.F.	1080	22	42	313-336	2 Şt. 1327 / 27 S 1330	
S.F.	1081	22	42	337-360	9 Şt. 1327 / 4 RE 1330	
S.F.	1082	22	42	361-384	16 Şt. 1327 / 11 RE 1330	
S.F.	1083	22	42	385-408	23 Şt. 1327 / 18 RE 1330	
S.F.	1084	22	42	409-432	1 Mt. 1328 / 24 RE 1330	
S.F.	1085	22	42	433-456	8 Mt. 1328 / 2 RA 1330	
S.F.	1086	22	42	457-480	15 Mt. 1328 / 8 RA 1330	
S.F.	1087	22	42	481-504	22 Mt. 1328 / 15 RA 1330	
S.F.	1088	22	42	505-528	29 Mt. 1328 / 23 RA 1330	
S.F.	1089	22	42	529-552	5 Ns. 1328/ 30 RA 1330	

S.F.	1090	22	42	553-576	12 Ns. 1328 / 8 CE 1330	
S.F.	1091	22	42	577-600	19 Ns 1328 / 15 CE 1330	
S.F.	1092	22	42	601-624	26 Ns. 1328 / 22 CE 1330	
S.F.	1093	22	43	1-24	3 Ns. 1328 / 29 CE 1330	
S.F.	1094	22	43	25-48	10 My. 1328 / 6 CE 1330	
S.F.	1095	22	43	49-72	17 My. 1328/13 CA 1330	
S.F.	1096	22	43	73-96	24 My. 1328/20 CA 1330	Bu sayıdan itibaren Ahmed İhsan Müdür-i mesul
S.F.	1097	22	43	97-120	31 My. 1328/27 CA 1330	
S.F.	1098	22	43	121-144	7 Hz. 1328 / 5 Rm 1330	
S.F.	1099	22	43	145-168	14 Hz. 1328 / 12 Rm 1330	
S.F.	1100	22	43	169-192	21 Hz. 1328 / 19 Rm 1320	
S.F.	1101	43	43	193-216	28 Hz. 1328 / 26 Rm 1330	
S.F.	1102	22	43	217-239	5 Tm. 1328 / 4 Şb 1330	
S.F.	1103	22	43	240-263	12 Tm. 1328 / 11 Şb 1330	
S.F.	1104	22	43	264-287	19 Tm. 1328 / 18 Şb 1330	
S.F.	1105	22	43	288-311	26 Tm 1328 / 25 Şb 1330	
S.F.	1106	22	43	312-336	2 Ağ. 1328 / 2 R. 1330	
S.F.	1107	22	43	337-358	9 Ağ. 1328 / 9 R 1330	
S.F.	1108	22	43	361-384	16 Ağ 1328 / 16 R 1330	
S.F.	1109	22	43	385-407	23 Ağ. 1328 / 23 R 1330	
S.F.	1110	22	43	408-432	30 Ağ. 1328 / 30 R 1330	
S.F.	1111	22	43	433-456	6 Ey. 1328 / 8 Şv 1330	
S.F.	1112	22	43	457-480	13 Ey. 1328 / 15 Şv 1330	
S.F.	1113	22	43	481-504	20 Ey. 1328 / 22 Şv 1330	
S.F.	1114	22	43	505-528	27 Ey. 1328 / 29 Şv 1330	
S.F.	1115	22	43	529-552	4 TE 1328 / 7 ZK 1330	
S.F.	1116	22	43	553-576	11 TE 1328 / 13 ZK 1330	
S.F.	1117	22	43	577-600	18 TE 1328 / 21 ZK 1330	
S.F.	1118	22	43	601-624	25 TE 1328 / 28 ZK 1330	

GİRİŞ

A. İKİNCİ MEŞRUTİYETE KADAR SOSYAL ve SİYASİ HAYAT

Batıyı ilk olarak Karlofça (1699) ve Pasarofça (1718) antlaşmalarıyla ciddi bir şekilde fark ettik. Bu karşılaşma oldukça yoğun ve ciddi bir platformda gelişti. Çünkü Batı her halükârda son derece muazzam bir devlet görünümünde karşımızda arz-ı endam ediyordu. Batı reform ve rönesans hareketleriyle çok hızlı gelişirken biz devletteki çözümleri engellemeye çalışıyor ve geri kalıyorduk. Devlet adamlarımız Batı teknolojisini fark ettiklerinde onu büyük bir azimle tanımaya başladılar. “İlk reform teşebbüsünün esas sorumlu devlet adamı 1716 da Sadaret kaymakamı ve 1718’den 1730’a sadrazam olan Damat İbrahim Paşadır. Barış sağlanır sağlanmaz 1719’da Viyana’ya bir elçilik heyeti, 1721’de de Paris’e Yirmi Sekiz Mehmed Said Efendi “*Vesait-i Umran ve maarifine dahi layıkıyla kesb-i ıtıla ederek kabil-i tatbik olanlarının tekriri*” talimatıyla elçi olarak yollandı.¹ Aydınlarımız Batı teknolojisinin Osmanlı’nın kopan damarını yeniden dikebilmek için gerekli olan tek yöntem olduğunu biliyorlardı. Batı teknolojisi mutlaka Osmanlı tarafından bu topraklarda uygulanmalıydı. Bu arada Avrupa’yı kasıp kavuran Fransız ihtilalinin dev dalgaları beklendiği gibi Osmanlı’yı da etkileyecekti.

XIX. asır padişahlarından III. Selim zamanında birçok alanda, özellikle askeri alanda yapılan çalışmalar ve Nizam-ı Cedîd gayretleri beklenen sonucu vermedi. Ufak çaplı birkaç başarı kazanan Nizâm-ı Cedîd’i Yeniçeriler ayaklanarak ortadan kaldırdı ve III. Selim’i tahttan indirdiler (1807).

II. Mahmud Osmanlı padişahlarının en ilginç simalarından biridir. Sultan II. Selim’in başladığı gelişimci hareketlere devam eder ve Alemdar Mustafa Paşanın ayanlara özerklik getiren “Sened-i ittifak”ını imzalar. Bu anlaşma özellikle azınlıklara büyük hak ve ayrıcalıklar kazandırır. Sultan yaptığı hatanın farkına varmıştır ama iş işten geçmiştir artık. Sened-i İttifak’ı hazırlayan Alemdar Mustafa Paşa hatasını camıyla öder. Sultan II. Mahmut Sekban-ı Cedit’i yeniçerilere alternatif bir ordu olarak kurar ama bu ordu da yeniçerilerce yıkılır. Artık yeniçeri ordusunu bütün gelişmelere engel olduğu için kaldırmak gerekmektedir. Yeniçeriler 1826 yılında dağıtılır. Ama başka silahlı ordusu olmayan bir devletin aniden böyle bir harekette bulunması dış güçlerin gözlerini Osmanlı’ya çevirmelerine sebep

¹ Bernard LEWIS: *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, TTK Basımevi, Ankara, 1977, s. 46.

olacaktır. Yeniçeri Ocağı'nın yerine "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" kurulur. Askerler Fransız, Prusyalı Alman subaylarca yetiştirilir. Ama bir türlü eski başarı sağlanamaz. Devlet bu işle meşgulken Yanya'da Tepedelenli Ali Paşa (1820) ve Mısır'da Mehmet Ali Paşa (1820) isyan ederler. Mehmet Ali Paşa'nın isyanı Avrupa güçlerinin yardımıyla zor da olsa bastırılır. Bu ayaklanmalar sırasında Yunanistan bağımsızlığını ilan eder. 1828-1829 yıllarında Osmanlı-Rus savaşı yapılır ve Osmanlı yenik düşer. Kan kaybı her savaşta biraz daha devam eder. Bu yenilgi ardından Eflak, Boğdan (1829) ile Sırbistan'a (1830) muhtariyet veriler. Cezayir Fransızlarca işgal edilir (1830). Yine II. Mahmut döneminde fes, redingot ve istanbulin giymek memurlara zorunlu tutuldu. Dış siyasette ise önemli bir adım olan elçilik usulüne bu dönemde başlandı (1833).

1839 yılında Sultan Abdülmecid tahta geçti ve müsrifliğiyle nam saldı. Bu nedenle ilk dış borç 1854 yılında İngiltere'den alındı. Dış borcun ardından bu borçlanmaların kontrol edilmesi için Batı hamisi bir banka olan Osmanlı Bankası kurulur. Sultan Abdülmecid döneminin en önemli olayı hiç şüphesiz 1839 yılında Gülhane'de ilan olunan Tanzimat Fermanı'dır. Bu dönem Osmanlı için de yeni bir geleceğin ilk adımıdır. Bu ferman şu şekilde maddelenebilir:

1. Temel haklar emniyet altına alınacaktır.
2. Kimse hakkında kanunlara aykırı cezai işlem yapılmayacaktır.
3. Yargılamada aheniyet prensibine uyulacaktır.
4. Herkes malına, mülküne, ırzına ve namusuna herhangi bir tasalluttan emin olacak ve devlet bu emniyeti sağlayacaktır.
5. Kimseden takatinin üstünde vergi alınmayacaktır.
6. Askere almadaki keyfilik ve düzensizlik giderilecektir.
7. Memurların rüşvet alması engellenecektir.
8. Ve bu hükümlere bütün yöneticiler ve padişah uyacaktır.²

Tanzimat Fermanı'nın daha geniş şekli olan Islahat Fermanı 1856 yılında ilan olunur. Bu ferman şu maddeleri içerir:

1. Müsavat meselesine bir çözüm getirerek müslim ve gayr-ı müslim tebanın eşit olduğunu vaz etmiştir.

² Mehmet KAPLAN-İnci ENGINÜN-Birol EMİL: Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi -1- (1839-1865), Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul, 1988, s.1-3.

2. Cizye ve haraç kaldırılmıştır.
3. Hristiyanlara askerlik konmuştur.
4. Hristiyanların şehadetleri kabul edilmeye başlamıştır.
5. Bundan sonra Hristiyanlar devlet memuru olabilecektir.
6. İsteyenler kendi dillerinde eğitim ve oğretim yapabilecektir.³

Bu fermanlar beraberinde gayr-ı müslimlere pek çok haklar getirir. Misyoner faaliyetlerin yürütülmesi için Amerikan Koleji (1863) ve Galatasaray Lisesi (1868) bu dönemde açılır.

Sultan Abdülmecit'ten sonra tahta geçen Sultan Abdülaziz on altı yıllık saltanatı boyunca 16 sadrazam değiştirir. Bu tabir-i caizse tam bir istikrarsızlıktır. Avrupa'nın en büyük ikinci filusunu satın alan Abdülaziz filoyu çalıştıramaz ve iki yıl sonra Haliç'e çektirir. Parayı son derece msrifkar şekilde kullanan Sultan Abdülaziz geleceği görme yeteneğinden yoksundur.

Avrupa'ya sürgün gönderilen Osmanlı aydınları bu dönemde Mısır Hidivi Mustafa Fazıl Paşadan büyük oranda maddi yardım görürler. Osmanlı aydınının son çaresi meşrutiyeti ilan etmektir. Sultan Abdülaziz ldrlr ve yerine V. Murat getirilir. Akli dengesini yitiren padişahın yerine Sultan II. Abdülhamit geçer. Böylece Sultan Abdülhamit dönemi nam-ı diğer "istibdat dönemi" başlar.

Sultan II. Abdülhamid'in en büyük özelliği çok tutumlu olması ve israftan nefret etmesidir. Bulgaristan ve Sırbistan ayaklanmaları ardı ardına çıkar ve çok sert bir şekilde bastırılır. Türkiye'nin sahip olduğu demiryollarının yansı (4000 km) bu dönemde yapılır. 1908 yılında meşrutiyet ilan edilir. Meşrutiyetin ardından yurdun çeşitli köşelerinde ayaklanmalar çıkar. Balkan Devletleri Rusya'nın teşvikiyle 3 Temmuz 1911'de "Kiliseler Kanunu"nu imzalar. Bu arada sömürgecilik alanında diğer batılı devletlerin gerisinde kalan İtalya'nın Trablusgarb zerine planları vardır. İtalya 22 Aralık 1911'de Trablusgarb'a saldırır. Mustafa Kemal'in önderliğindeki kuvvetlerce geri püskürtülen İtalyanlar stn kuvvetiyle Osmanlı'yı 1912'de "Uşu Antlaşması"na mecbur ederler. İtalyanlar Libya'yı almayı başarırlar. Bu savaşla ilgili ayrıntı ve gelişmeler Servet-i Fünun dergisinin incelediğimiz kısımda özellikle "İstanbul Postaları"nda anlatılmaktadır. 21 Kasım 1911'de Hürriyet ve İtilaf Partisi Albay Sadık Beyin önderliğinde kurulur. Balkanlarda kaynayan kazan 18 Ekim 1912'de patlak verir. Edirne düşmana teslim olmamak için direnirken

³ age, s.4-9.

Çatalca'ya kadar bütün Trakya kaybedilir. 30 Mayıs 1913'te Lozan Antlaşmasıyla I. Balkan Savaşı sona erer ve Midye Enes sınırına kadar bütün Balkan toprakları kaybedilir. Kaybedilen bu topraklar Avrupa devletlerince paylaşılmaz. Rus güdümünde olan Bulgaristan devamlı problem çıkarmaktadır. Aralarındaki anlaşmazlık devam ederken bu durumu kendine fırsat gören Osmanlı 19 Temmuz'da Balkanlar'a yürüyerek Edirne'yi alır.

10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşmasıyla bugünkü Türk-Balkan sınırı çizilmiş olur.

B. EDEBİ VE SOSYAL HAYAT

1. Fikir Akımları ve Edebiyat

Kaynarca'dan beri çöküşü yaşayan Osmanlı 1908-1923 yılları arasında kan kaybetmekten kurtulmak için Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük gibi fikir akımlarına tutunarak yarasını sarmaya çalışır. Bu fikir akımlarını özellikle Ahmet Rıza (Osmanlıcılık), Mehmet Murat (İslamcılık) ve Prens Sabahattin (liberalizme) hazırlamıştır.

İttihat ve Terakki sayesinde parti sistemiyle tanışan Osmanlı bu partinin sayesinde Osmanlıcılık fikrini kabullenir. Balkanlar elimizden çıkınca 1908-1913 yılları arasında benimsenen bu fikir hareketi yerini Türkçülüğe bırakır. Türkçülük 1909 yılından itibaren Ziya Gökalp'in fikir babalığıyla büyüyen ve "Peyman" gazetesiyle, "Yeni Zirve" dergisinde açıklanan bir fikir hareketidir. Bu fikirler zaman zaman "Genç Kalemler"de de yayınlanır. Yayınlanan yazılar arasında "Türkçülük ve Osmanlıcılık", "Ağa Kimdir?" ve ünlü "Turan" manzumesi de vardır. Bu hareketin sebebi Osmanlıcılığın kuramadığı birliği Türkçülük sayesinde kurmak ve Türkleri aynı şuur, aynı bayrak altında toplayabilmektir. Balkan felaketinin ardından uyuyan aydınlarımız da artık Türkçülük akımını savunmaktadır. Birkaç yıl öncesine kadar "millî lisan" ve "millî edebiyat" terimlerine gülen aydınlar artık "millî" sloganına değer verir olmuşlardır. Bunlardan birisi de Fuat Köprülü'dür. O artık "Edebiyatımızda Milliyet Hissi" (Türk Yurdu, C. 4, s. 667-678/ 1329 / 1913) ve "Türkçülük, Osmanlıcılık, İslamcılık" (Türk Yurdu, C. 4, s. 692-702, 1329 / 1913) adıyla Türk Yurdu'na yazdığı makalelerle milliyet fikrini savunmaktadır. Türklük artık devlet politikası olarak

benimsenmiştir. Bu akımın yayın organları olan Türk Ocağı ve Türk Yurdu dergileri bu dönemde faaliyetini hızlandırır.

1914'te I. Dünya savaşına giren Osmanlı Türkçülük görüşünden kısmen vazgeçer, İslamcı bir siyaset güdülür. Padişah, bütün Müslümanlara hitaben Cihâd-ı Ekber çağrısını Halife olarak yapar. Halife Müslümanları Haçlılara karşı İslam birliğini korumak amacıyla çağırılmaktadır. Ama çağrı beklenen sonucu vermez. Mekke Emiri Şerif Hüseyin İngilizlerle anlaşarak Osmanlı'ya karşı savaşır. Böylece Osmanlı yalnız kalır ve İslamcılık hareketi sonuç vermez.

20. yüzyılın yaygın görüşü Batılılaşma fikridir. Milli kimliğimizi kaybetmeden Batının seviyesine ulaşabilmek için atılacak her adım Batıcılık fikir hareketini bir sonucudur. Yeni Türk devletinin kaderini de bu fikir akımı tayin etmiştir.

2. Edebî Akımlar

1901-1905 yılları arasında edebiyat, sanat ve yazarların yaşadığı psikolojik baskı sebebiyle durgun bir devreye girer. Dergilerden "Servet-i Fünun" magazin ve fen dergisi haline gelmiştir. Bu yıllarda İstanbul'da "Mecmua-i Edebiye" İzmir'de "Mektebes", Selânik'te "Çocuk Bahçesi" çıkmaktadır.

1908 yılında ilan edilen meşrutiyetin ardından edebiyat sahasında büyük bir canlılık görülür. Millî Edebiyat anlayışı bütün meşrutiyet yıllarını kapsar.

Devrin ilk edebî topluluğu Fecr-i Âtî'dir. Bu grup 20 Mart 1909'da ilk toplantılarını Hilal gazetesinin matbaasında yapan genç şairlerden oluşmuş bir topluluktur.

*"Bu toplantının amacına ulaşarak Fecr-i Âtî adında bir 'şîir ve tefekkür encümeni' kurulduğunu beş gün sonraki bir haberden öğreniyoruz."*⁴

"Şubbân-ı hâzıradan bir kısım münevver, genç üstat Faik Ali Beyin riyaset-i edebiyesinde Fecr-i Âtî namıyla bir encümen-i şîir ve tefekkür tesis etmiştir. Âtî için ümitlerle malamal olan edebiyatımızın seyr-i batfisine ihtiyaç ve istidad-ı vatanla mütenasip bir cereyan-ı feyz ve tekamül hareketi vermek üzere teşekkül eden bu heyetin düstur-ı esasi-i mesleki şudur:

*San'at şahsî ve muhteremdir."*⁵

⁴ Nâzım H. POLAT: Şahabeddin Süleyman, KTBY., Ankara, 1987, s.33.

⁵ S F, nr. 930 (Tevcihat ve Havadis Kısmı), 12 Mt. 1325 (2 Mt. 1909), s. 147.

Bu düşüncelerini ise Servet-i Fünun dergisinin 38. cildinin 977. sayısında bir beyannameyle edebiyat alemine duyururlar. Beyannameye Ahmet Samim, Ahmet Haşim, Emin Bülend, Emin Lami, Tahsin Nâhid, Celâl Sahir, Cemil Süleyman, Hamdullah Subhi, Refik Halid, Şahabeddin Süleyman, Abdülhak Hayri, İzzet Melih, Yakub Kadri, Ali Canib, Faik Ali, Fazıl Ahmet, Mehmet Behçet, Mehmet Rüştü, Köprülüzâde Mehmet Fuad, Müfit Ratip imzaları bulunmaktadır. Topluluk özelliklebatlı eserleri çevirerek bir edebiyat derneği karakteri kazanmak isterken sanat ve estetiğe bağlı bir edebi grup oluşturmak amacındadır. Fer-i Âf döneminde yetişen pek çok genç yazar Millî Edebiyat döneminin olgun ve verimli şahsiyetlerini oluşturmuşlardır (Fuat Köprülü, Ali Canip, Yakup Kadri).

1911'de Selânik'te yeni bir edebi cereyan başlar. Milli Edebiyat adını alan akım "Yeni Lisan" davasıyla ortaya atılmış, kısa zamanda bütün edebiyatı kaplamış, siyasete, fikrî ve sosyal hayata yön vermiştir. Bu hareketin temelinde dili terkipsiz kullanmak ve şiirde heceyi tercih etmek vardır. 1897'de yayınlanan Mehmet Emin'in şiirleri "Yeni Lisan" hareketine yön verir. Türk-Yunan harbi arkasından yayınlanan "Türkçe Şiirler" 1911'den sonra oluşan Millî edebiyat hareketinin lideri konumundadır.

1909'da "Bahçe" mecmuasında şiir görüşünü açıklayan Mehmet Emin bütün şiirlerini sade bir Türkçe'yle yazmıştır.

Burada Fransa'dan yeni dönen Yahya Kemal şiirinde Fransız havasıyla beraber Yunan mitolojisini de yansıtmak ister. Böylece Nev-Yunanilik anlayışı ortaya çıkar. Ama daha yeni Balkan felaketini yaşayan Türk milleti onların Yunan edebiyatını anlatmalarını ve bu edebiyatın güzelliğini yansıtmaya çalışmalarını tepkiyle karşılar ve bu arayış yayılım sahası bulamadan kaybolur.

"Rûbab" dergisinde toplanan bir grup şair, şiirde iç ahengi tartışmaktadır. Bu şairler: Halit Fahri, Selâhattin Enis, Hakkı Tahsin, Orhan Seyfi, Yakup Salih, Safi Necip, Hasan Sait'tir. Onlar "estetik heyecan ile dil ve üsluba tabii bir şekilde birleştirmek, sade ve samimi bir ifade tarzı bulmak ve bundan doğan iç ahengi değerlendirmek isterler.

Millî Edebiyat akımının prensiplerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Terkipsiz bir dil,
2. Hece vezni,

3. Eserlerde millî şuur ve muhtevanın işlenmesi.

Dil hususunda İstanbul Türkçesi benimsenir. Mehmet Emin ve Ziya Gökalp'in şiirleri içten, sade ve terkipsiz bir dil ve hece vezniyle yazılmıştır. Bu şiirler Millî Edebiyat'ın şiir dalındaki görüşlerine ilham teşkil ederler. Şiirlerde eski Türk tarihi, Balkan ve Çanakkale savaşları, halkçılık konuları işlenir. Mehmet Emin'in daha sonraki yıllarda yayımlanan kitapları da yine bu konular etrafında biçimlenmiştir.

3. Dernekler ve Basın Yayın Organları

1908'de Meşrutiyet ilan edildikten sonra bu özgürlük ortamından en çok azınlıklar yararlanır. Buldukları en ufak fırsatta bağımsızlıklarını ilan edebilmek için teşkilâtlanırlar. Arnavutların kurduğu Baskim Cemiyeti, Yahudilerin Makabi Cemiyeti, Kürt Teali Cemiyeti... bunlar arasında sayılabilir.

Azınlık cemiyetlerine karşı Türkler de teşkilatlanmaya başladılar. *"Bu gayretlerin ilk meyvesi ve adında 'Türk' kelimesinin bulunduğu ilk dernek, Kıbrıslı Türk aydınlarının Lefkoşa'da kurdukları Türk Tevavün Cemiyeti'dir."*⁶

*"İlk zamanlar belli bir mekânı bulunmayan cemiyet, toplantılarını mensuplarının evinde yapıyordu. Daha sonra, 1909'da 'Terakki kulübü'nü açarak burayı merkez yaptı. Faaliyetleri arasında, Lefkoşa'daki İnas mektebi (Kız Lisesi) menfaatine birkaç piyes sergilemek ve elde edilen gelikle okula bazı makine ve teçhizat almak sayılabilir."*⁷ Başlangıçta fırkacılıktan uzak durmaya çalışan derginin daha sonraları II. Meşrutiyet yıllarının politize olmuşluğundan uzak kalamadığını görmekteyiz.

Bu cemiyetin ardından 25. 12. 1908'de Türk Derneği kurulur. 3 Temmuz 1911'de Tıbbiyeliler tarafından Türk Ocağı derneği oluşturulur. Derneğin başkanı Ahmet Ferit'tir.

Türk Ocağı'nın kurulduğu yıllarda İstanbul'da iki dernek daha oluşturulur. Turan Neşr-i Maarif Cemiyeti ve Türk Tamim-i Maarif Cemiyet-i Hayriyesi...

Bundan başka kurulan derneklerin başlıcaları şunlardır: Türk Yurdu Derneği, Bilgi Demeği, Halka Doğru Derneği.

⁶ Nâzım H. POLAT: *II. Meşrutiyet Devri Kültür ve Edebiyat Hayatında Türkçü ve Türkçeci Yayın Organları*, *Yeni Türkiye dergisi*, nr. 33, Mayıs-Haziran 2000, s. 261.

⁷ Nâzım H. POLAT: *Kıbrıs Türk Basınından Bir Sayfa: Birlik ocağı ve Yayın Organı Birlik Gazetesi*, *Türklük Bilimi Araştırmaları dergisi*, Sivas, 1999, s.12.

Dernekler, basın yayın organlarıyla geniş bir kitleye seslerini duyurmak imkânı bulmuşlardır. Meşrutiyet yıllarında çıkan dergileri şöyle gruplandırmak mümkündür:

1. İslamcı dergiler: Sebilü'r-Reşad ve İslam
2. Türkçü dergiler: Türk Yurdu, Yeni Mecmua, Halka Doğru
3. Batıcı ve Osmanlıcı dergiler: İctihad

Ayrıca sanatı daha ön plana alan sanat dergileri olan Servet-i Fünun ve Resimli Kitap gibi dergileri de bu listeye eklemek mümkündür.

Bu dergilerin en önemlisi 1911'de Türk Yurdu Derneği'nin yayın organı olarak hayatına başlayan sonra Türk Ocağı'nın yayın organı olan Türk Yurdu mecmuasıdır. Derginin kurucuları arasında Mehmet Emin, Ahmet Hikmet, Hüseyinzade Ali, Yusuf Akçura bulunmaktadır. Dergi 24 Kasım 1911 - Mart 1931 arasında 233 sayı ve 26 cilt olarak çıkar. Türkçülük fikrinin prensipleri bu dergide belirtilmiş ve program halinde okuyuculara yine bu dergide sunulmuştur.

Meşrutiyetin ilanından sonra 220'den fazla dergi yayınlanmış, yalnız bunların pek çoğu uzun ömürlü olamamıştır.

1908'de Hüseyin Cahid'in kurduğu "Tanin" gazetesi, İttihat ve Terakki taraftarlığını meşrutiyet boyunca sürdürmüştür. Bu arada Süleyman Nazif ve Ebuzyia Tefvik'in çıkardıkları "Yeni Tasvir-i Efkar" gazetesi de zikredilmeye değer. Celal Sahir 1910'da "Mehâsin" ve 1923'te "Süs" adlı kadın dergilerini çıkarmıştır.

Türkçülük akımının öncüsü olan Ziya Gökalp görüşlerini Diyarbakır'da iken "Peyman", "Diyarbakır" ve "Volkan" gazetelerinde yayınlamaya başlamıştır.

1913 yılından itibaren devletin politikasını artık Türkçülük belirlemiştir. Halka Doğru dergisi bu dönemin en büyük yayın organıdır. Dergi 11 Nisan 1329 ve Nisan 1330 (24 Nisan 1913 ve Nisan 1914) yılları arasında 52 sayı olarak çıkmıştır. Derginin amaçlarından biri halka Türkçülük kavramını açıklayabilmektir. Derginin yayımlanmış gayesi, ilk sayısındaki "Halkın Dedikleri" (s. 12) başlıklı yazıda, bir rüya ile anlatılır. Derginin yazar kadrosu içerisinde Halide Edip Adivar,

Akçuraoğlu Yusuf, Ahmet Ağayef, Tevfik Nureddin, Kazım Nami Duru, Celal Sahir Erozan gibi devrin önde gelen yazarları yer almıştır.⁸

Bir diğer Türkçü dergi, Türk Bilgi Derneği'dir. "*Maksadını, 'memlekette hakiki usûl ve ihtisas üzerine müesses (kurulmuş) ilmi bir cereyan vücuda getirmek' diye izah eden Türk Bilgi derneği, Fransız Akademisi örnek alınarak kurulmuştur. 'Türkiyat', 'İslamiyat', Hayatiyat', Felsefe ve 'İctimaiyat', 'Riyaziyat ve Maddiyat' ve 'Türkçülük' başlıkları altında altı şubeli dernektir.*"⁹ Bu derneğin yayın organı ise Bilgi mecmuasıdır. Dergi Ekim 1913 ve Haziran 1914 yılları arasında 7 sayı olarak çıkmıştır. Dönemin önemli isimlerinden olan Ömer Seyfettin'in, Yusuf Akçura'nın, Hüseyin Cahit'in, Mehmet Emin'in de bu dergide yazılan vardır.

Devre tesir eden dergiler arasında 1917-1918 ve 1923 yıllarına takabül eden Yeni Mecmua'yı, 6 Mart 25 Aralık 1919 arasında çıkarılan Büyük Mecmua'yı, Peyam Gazetesini, Gökalp'in çıkardığı Küçük Mecmua'yı (1922) saymak doğru olur. Bunlardan başka meşrutiyet döneminde çıkan belli başlı dergi ve gazeteler şunlardır: Yeni Tasvir-i Efkar (ilk sayısı 31 Mayıs 1909), Pişano (3. sayısı 23 Ağustos 1326 / 1910), Yirminci Asırda Zekâ (ilk sayısı 5 Mart 1328 / 1912), Yeni Turan (ilk sayısı 8 Temmuz 1329 / 1913), Büyük Duygu (ilk sayısı 2 Mart 1329 / 1913), Türk Duygusu (ilk sayısı 25 Nisan 1329 / 1913), Milli Tetebbular Mecmuası (ilk sayısı Mart 1331 / 1915), Muallim (ilk sayısı 15 Temmuz 1332 / 1916), Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası (ilk sayısı 22 Teşrin-i Evvel 1332 / 1916), Darü'l-Fünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası (ilk sayısı Mart 1332 / 1916), Edebi Mecmua (ilk sayısı 16 Kanun-ı sani 1919), Şair Nedim (ilk sayısı 16 Kanun-ı sani 1919), Yeni Dünya (ilk sayısı 15 Haziran 1335 / 1919), Düşünce (ilk sayısı 15 Şubat 1338 / 1922)

Anadolu'da bu yıllarda çıkan başlıca yayın organlarının adları yazarları: Hüsin ve Şiir (ilk sayısı 1325 / 1909 Selânik), Köylü (ilk sayısı 22 Nisan 1327 / 1911 İzmir), Kurtuluş Yolları (ilk sayısı 1 Nisan 1329 / 1913 Bursa), Altın Yurt (ilk sayısı 1329 / 1923 Adana).

Devrin hakim düşüncesi Türkçülüktür. Fakat bu dönemde İslamcılık ve Batıcılık akımlarının etkisiyle bazı gazete ve dergiler yayınlanır. Batıcılık ve Osmanlıcılık görüşlerini savunan "İçtihad" dergisi bunların başında gelir. Dergi 1

⁸ Nâzım H. POLAT: *II. Meşrutiyet Devri Kültür ve Edebiyat Hayatında Türkçü ve Türkçeci Yayın Organları, Yeni Türkiye dergisi*, nr. 33, Mayıs-Haziran 2000, s. 266.

⁹ *age*, s. 270.

Eylül 1904 -15 Şubat 1907 tarihleri arasında Dr. Abdullah Cevdet'in yönetiminde yayın hayatını sürdürmüştür. Dergide Batı medeniyeti din ve soflalık, kadın hakları, çiftçilik, eğitim, imlâ ve alfabe gibi sosyal ve kültürel meseleler irdelenir. Dergide Abdullah Cevdet başta olmak üzere Abdülibadullah Sulhi, Ahmed Rifki, Ali Kâmi Akyüz, Ali Baha, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Musa Carullah Bigiyef, Rıza Tefvik Bölükbaşı, Cenab Sahabeddin, Süleyman Nazif, Faik Ali Ozansoy, Ebubekir Hazım Tepeyran gibi yazarlar kalem oynatıyordu.

Meşrutiyet yıllarının önemli dergilerinden biri de 8 Eylül 1908'de yayın hayatına başlayan "Sırat-ı Müstakîm"dir. İslamî görüşü benimseyen bu derginin başında Eşref Edip vardır. 1911'e kadar bu isimle 182 sayı halinde çıkan dergi bu tarihten itibaren "Sebilü'r-Reşad" adını alır. Yazı hatırasında Cemaleddin Efgani, Mehmet Akif, İsmail Hakkı, Ferit Kam, Yusuf Akçura, Ömer Rıza Doğrul gibi önemli simalar vardır. Dergide ayet, hadis, tefsir yayınlarının yanı sıra, islâm ülkelerinin ilerleyebilmesi için cehaletten silkinmesi gerektiği anlatılmaktadır.

Yine İslamî görüş çerçevesinde 1914-18 yılları arasında 63 sayıdan ibaret olan "İslam Mecmuası" yayınlanır. Ziya Gökalp'in dinî, ahlakî, hukuk ve eğitim hakkındaki fikirleri bu dergide okuyucusuyla buluşur.

Meşrutiyet yıllarında sanatsal faaliyetleri okuyucuya duyurmaya çalışan Servet-i Fünun, Resimli Kitap, Âşıyan, Musavver Muhit, Şehbal, Hüstin ve Şiir, Rübab, Şiir ve Tefekkür, Musavver Eşref dergilerini zikretmeden yayın bölümünü kapatmak hata olur.

Birinci Bölüm
İNCELEME

I. SERVET-İ FÜNUN'UN KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ

A. Derginin Şekil Özellikleri

Servet-i Fünun dergisi 1891-1944 yılları arasında yayınlanmıştır. Bir ara günlük olarak da yayınlanan dergi, 1686. sayısından itibaren o devrin modasına uyarak ismini Uyanış olarak değiştirmiştir. Bu değişiklik Cumhuriyet gazetesinde şu ifadelerle duyurulmuştur:

"Serveti Fünun

6 kânunuevelde çıkacak olan nushamızla yeni türk harflerinin açtığı ırfan âlemine girerken arapça terkipli ve manasız olan bu ismi değiştiriyor ve

Uyanış

*namını alıyor. Serveti Fünun yerine çıkacak Uyanış çok uyanıklık göstermeye çalışacaktır."*¹⁰

Dergi, 6 Aralık 1928 yılına kadar Arap harfleriyle yayımlandıktan sonra harf inkılabını müteakiben Latin alfabesine geçmiştir. Dergide, Latin alfabesi ilk defa olarak Ahmed İhsan'ın 1928 yılında 1673. sayıda yazmış olduğu "İstanbul Postası"nda üç paragraf olarak görünür. Latin alfabesiyle basılmış ilk reklam ise, 1675. sayıdadır. Dergi, daha sonraları tamamıyla Latin alfabesine geçmiştir.

Üzerinde çalıştığımız 1074 - 1118. sayılar 22 Kanun-ı Evvel 1327 / 14 Muharrem 1330 ile 25 Teşrin-i Evvel / 28 Zi'l-kı'de 1330 tarihleri arasında ihtiva etmektedir. Servet-i Fünun dergisinin bütün yayın hayatı düşünüldüğünde istikrarlı olduğu söylenebilir. Gerçi, derginin birkaç defa günlük çıkma çalışmaları ve birkaç defa da kapatılması söz konusudur; ama, bunun derginin istikrarlı yayın hayatını fazlasıyla etkilediğini söylememiz mümkün değildir. Özellikle incelediğimiz kısımda dergi, istikrarlı olarak yayınlanmıştır. Dergi, bu dönemde haftalık olarak büyük boy halinde yayınlanmaktadır. Recaizade Mahmud Ekrem, Servet-i Fünun'un "ilk intişarında yalnız on sahife iç kısımdan ve iki sahife kapaktan ibaret idi. Birinci altı ayın hutamında mündericât kısmı 12 sahifeye ve kapak da dört sahifeye"¹¹

¹⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 1 kânunuevel 1928, nr. 1640, s. 4. (Alıntıda imla bozuklukları Latin alfabesine ilk geçişteki acemilikleri yansıttığı için aynen korunmuştur.)

¹¹ Recaizade Mahmud Ekrem: *Servet-i Fünun'un Tarihçesi, Tarih ve Toplum*, İletişim Yay., nr. 6, Haziran 1984, s.449.

çıkarıldığını ifade etmektedir. Ahmed İhsan ise, “22 Haziran 1311’den (4 Temmuz 1895) başlayarak gazeteye sekiz sayfalık bir siyaset bölüm eklenmiştir. Bu yıldan başlayarak Servet-i Fünun teknik ve içeriğine bir siyaset renk verdiği gibi, edebî kimliğini de o zaman kurmaya başlamıştır.”¹² demektedir. İncelediğimiz dönemde ise Servet-i Fünun, 24 sayfa olarak çıkmakta olup daha önceleri yer alan ilave kısmı bu dönemde yoktur.

Servet-i Fünun dergisinin ilk sayfasının üst kısmında derginin kimlik bilgileri ve klişesi yer almaktadır. Ayrıca, Servet-i Fünun klişesinin altında “Perşembe günleri çıkar. Musavver Osmânlı gazetesidir” ibareleri de bulunmaktadır. Bu ibarelerin altında ise Fransızca olarak “SERVET-I-FUNOUN - Illustration Ottomane paraissant le Jeudi” ibaresi yer alır.

Burada dikkat edilecek bir husus, Servet-i Fünun’un kendisi için mecmua değil de gazete ibaresini kullanmasıdır. Yayın politikası açısından dergi niteliklerini taşıyan bir yayının kendisini gazete olarak tanımlaması ilginçtir. Servet-i Fünun için geleneksel olarak gazete değil de dergi denildiği için, biz de Servet-i Fünun için geleneğe uyarak dergi ismini kullanmayı tercih ettik.

Servet-i Fünun dergisinin içerisinde ilave bir bölüm olarak yer alan sayfaların üzerinde “Servet-i Fünun - Resimsiz Kısım” ibaresi yer almaktadır. Bu bölümü daha önce Servet-i Fünun’un ek olarak verdiği Supplement Politique gibi düşünmek mümkün değildir. Supplement Politique her şeyden önce sosyal ve siyasi haberlerin okuyucuya duyurulduğu, ilân ve reklamları ihtiva eden bir ektir. “Servet-i Fünun - Resimsiz Kısım”ın derginin normal bölümlerinden tek farkı ise, bu bölümde fotoğraf ve resme yer verilmemiş olmasıdır.

Dergide ayrıca bir kapak olmayıp derginin ilk sayfası kapak gibi kullanılmıştır. Bundan önceki sayılarında olduğu gibi dergi, kaliteli kağıda basılmıştır ve her sayının kapağında muhakkak bir veya birden fazla fotoğraf veya resme yer verilmiştir. Fotoğraf ve resimler siyah-beyaz olup, renkli resimler 1318 yılından sonra basılmaya başlanmıştır.¹³ Dergi, fotoğraf, portre, resim, harita ve karikatür açısından çok zengindir. İncelediğimiz bölümde 400 civarında fotoğraf, portre, resim, harita ve karikatürün bulunması da bu kanaatimizi destekler mahiyettedir. Bu fotoğraf, portre ve resimlerden pek çoğu yabancı şahıslara, Trablusgarb savaşına, Çanakkale’de meydana gelen depreme ve çeşitli manzara

¹² Ahmed İhsan TOKGÖZ, *Matbuat Hatıralarım*, İletişim Yay., İstanbul, 1994, s.254.

¹³ Rezaizade Mahmud Ekrem: *agm*, s.451.

resimlerine aittir. Bununla birlikte az sayıda da olsa önemli Türk şahıslarına da yer verilmiştir. Derginin yazarlarından hiç birinin fotoğrafları dergide kendilerine yer bulamamıştır.

Servet-i Fünun'un bu kadar çok fotoğraf, portre, resim, harita ve karikatür yayınlamasında derginin sahibi olan Ahmed İhsan Tokgöz'ün etkisi büyüktür. Ahmed İhsan, Servet-i Fünun'da bol resim yayınlamak amacındadır. Bu amaçla yeni resim baskı tekniklerini öğrenmek için bir ara Avrupa'ya dahi gitmiştir. Recaizade Mahmud Ekrem, onun bu seyahatini şu şekilde anlatmaktadır:

"Ahmed İhsân Bey, muhtelif usul-i hakkeri görmek ve resim klişelerinin suret-i tab'larını öğrenmek için Avrupa'ya bir seyahat icrâ etmiş, matbaaları gezmiş, o zaman yeni icad olunan çinko üzerine bilmimya hakk 'çinkografi' usulünü atölyelerde görmüş ve İstanbul'a avdet ederek Servet-i Fünun'un resimlerine bir şekl-i nefaset vermeğe muvaffak olmuştur." ¹⁴ Servet-i Fünun'un 27. sayısındaki Tophane Caddesi çinkografi yöntemiyle kazınıp basılmış ilk resimdir.¹⁵

Fuat Süreyya Oral ise, Ahmed İhsan'ın resme olan ilgisi hakkında şunları söylemektedir:

"Matbuatımızda resim neşretmek 1831'den 1896 senesine kadar din baskısı ile günah sayılıp yasak edilmiştir."

Bizde mecmuacılık yoluyla matbuata yenilik getirmiş olan Ahmed İhsân Tokgöz ilk defa olarak medeni bir cesaret göstermiş, eniştesi Şeyhülislamdan da kuvvet alarak matbuatımızda ilk defa olarak resimli bir röportaj neşretmiştir."

Servet-i Fünun'da 1896 'Bursa'dan musavver mektup' başlığı altında, tren, iskele, yaylı araba, şadırvan resimlerinden ibaret 4 parça resimli ve resimalı bir röportaj çıkarmıştır." ¹⁶

Servet-i Fünun'un son sayfaları reklama ayrılmıştır. Bu reklamlardan bazıları resimlidir.

Reklamların göze hoş gelmesi için albenili olması gerekir; fakat, Servet-i Fünun'un bu konuda fazla hassas olduğunu söylemek mümkün değildir.

¹⁴ agm, s.450.

¹⁵ Ahmed İhsan TOKGÖZ, *Matbuat Hatıralarım*, İletişim Yay., İstanbul, 1994, s.252.

¹⁶ Fuat Süreyya ORAL: *Türk Basın Tarihi*, Birinci Kitap, Sanayii Nefise Matbaası, Ank., ?, s.162.

Dergide kitap, dergi ve gazete ilanları büyük bir yekun tutmamaktadır. Böylelikle geçmişten günümüze kadar tüm dergilerde görülen bir garabet olan maddî kaygılarla edebî dergilerde edebiyattan alakasız ilan ve reklamların yayınlanması Servet-i Fünun' da da devam etmektedir.

Öte yandan dergilerin yaşayabilmesi için maddî kaygılardan uzak olmaları gerekir. Bu açıdan Servet-i Fünun'un kısmen de olsa bu meselesini hallettiğini söylemek mümkündür. Bazı reklamların sürekli olarak yayınlanmış olması derginin maddî olarak desteklenmek istendiği kanaatini uyandırmaktadır. Özellikle Kasapyan Ecza Deposu, İngiliz Şirketi, Deutsche Levante-Linie, Bir-mark Underwear, Original Otto Motoren, Numan Dikiş Makineleri ve Selanik Bankası reklamlarının sürekli olarak yayınlanması kanaatimizi destekler mahiyettedir. Ayrıca, Servet-i Fünun dergisinin devletten maddî yardım aldığı da bilinmektedir. Ahmed İhsan, Matbuat Hatıralarım' da devletten yardım alma ve derginin maddî kaynakları ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Servet-i Fünun Meşrutiyet’e kadar yalnız Edebiyat-ı Cedîde döneminde giderlerini karşılayabilmiştir. O dönemin dışında açıklarını Dahiliye’nin ödeneği ve matbaanın yardımıyla kapamıştır.” ¹⁷

Servet-i Fünun dergisi, iki sütun halinde dizayn edilmiş olup, harf karakterleri okumayı kolaylaştırır mahiyettedir. Servet-i Fünun’da müstensih hatalarına da pek rastlanmamaktadır. Bu da derginin kusursuz çıkması için fazlasıyla ihtimamlı davranıldığı göstermektedir.

Dergide yer alan yazılarda Fransızca kelimelere yer verilmesi, Fransız kültürünün yazarlar üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Yazılar içinde Fransızca kelimelere kısmen yer verildiği gibi, dergide yer alan fotoğraf ve resimlerin büyük çoğunluğunun altına açıklamaların Fransızcası da yazılmıştır. Bazı Fransızca kelimelerin Arap harfleriyle ve okundukları gibi yazılmış olması dergi üzerinde çalışacaklar için büyük problem teşkil edecektir.

Derginin ön kapağından derleyebildiğimiz diğer bilgiler ise şunlardır:

Müessis ve Sahibi: Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

Müdür-i Mes’ulü: İsmail Subhi [SOYSALLI] (1096. sayıdan itibaren Ahmed İhsan [TOKGÖZ])

İdarehanesi: Eski Mekteb-i Mülkiye Karşısında

Telofon Numarası: 31

Telgraf Adresi: İstanbul; Servet-i Fünun

Fiyatı: Belirtilmemiş

Yayınlanma Süresi: Haftalık (Perşembe günleri çıkar, Musavver Osmanlı Gazetesidir.)

Basıldığı Yer: Matbaa-i Ahmed İhsan

Basıldığı Şehir: İstanbul

Üzerinde çalıştığımız sayılarda derginin basıldığı yerin ismine rastlayamadık. Bütün kaynaklarda derginin Matbaa-i Ahmed İhsân’da basıldığı belirtildiği için biz de aynen bu şekilde zikrediyoruz. Ayrıca, Servet-i Fünun’un incelediğimiz kısmında, başlangıçta müessisi ve sahibi Ahmed İhsan Tokgöz,

¹⁷ Ahmed İhsan TOKGÖZ, age, s.104.

müdür-i mesulünün İsmail Subhi Soysallı iken 1096. sayıdan itibaren her iki görevi de aynı Ahmed İhsan Tokgöz yerine getirmiştir.

Bunların dışında dergi hakkında daha geniş bilgi almak isteyenlerin bu çalışmanın diğer kısımlarına ve bu çalışmanın devam niteliğindeki Yunus Ayata, Mehmet Konukçu ve M. Sait Türkoğlu'nun çalışmalarına bakmasında fayda vardır.

B. Yazar Kadrosu

Servet-i Fünun dergisinin incelediğimiz 1074-1118. sayıları Fecr-i Ati hareketinin son dönemine tekabül etmektedir. "Sanat şahsi ve muhteremdir" görüşü sebebiyle hiç bir zaman tam bir grup hüviyetine bürünemeyen Fecr-i Aticiler bu dönemde en iyiye -biraz da Yeni Lisan hareketi münasebetiyle- ayrı ayrı kutuplara doğru yol almaya başlamışlardır.

Fecr-i Ati hareketi içerisinde aşağıda ismini zikredeceğimiz isimler yer almaktaydı:

*"Ahmed Samim, Ahmed Haşim, Emin Bülemd, Emin Lami, Tahsin Nahid, Celal Sahir (Reis), Cemil Süleyman, Hamdullah Subhi, Refik Halid, Şahabeddin Süleyman, Abdülhak Hayri, İzzet Melih, Ali Canip, Ali Süha, Faik Ali, Fazıl Ahmed, Mehmed Behçet, Mehmed Rüştü, Köprülüzade Mehmed Fuad, Müfid Ratib, Yakub Kadri."*¹⁸

Derginin 1074-1118. sayılarını incelediğimizde bu isimlerin pek çoğunun Servet-i Fünun dergisinin yazar kadrosunda yer almadığını görmekteyiz. Bunun yerine dergide Servet-i Fünun neslinin genç yazarlarının ya da Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati döneminde yaşayıp da bunlardan birinin içinde yer almayan şair ve yazarların kalem mahsullerine yer verilmiştir. Ayrıca yabancı yazarların kalem mahsullerinin Servet-i Fünun dönemine göre daha ağırlık kazandığı da bu dönem için söylenebilir.

¹⁸ *Fecr-i Ati Encümen-i Edebsi Beyannameşi*, SF, nr. 977, s.227.

Ali Emiri (1857-1967); Ali Emiri Efendinin Servet-i Fünun dergisinde dergideki yazıları beğendiğini belirten bir "Bir Mektub"u vardır.

[ARAS], Refet Avni (-); Mekteb-i Sultanî edebiyat ve kitabet muallimi Rafet Avni'nin dergide "Köprülüzade Mehmed Fuad Beye" ithaf ettiği Fitnat Hamm'ı anlattığı "Tetebbuât-ı Edebiyye" başlıklı yazısı ile dergide yer almıştır.

[AYKAÇ], Fazıl Ahmed (1884-1967); Yazarın dergide Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık "Büyük Şairimiz İçin", Alman filozofu Goyo'nun fikirlerinin diğer Alman filozoflarının fikirleriyle mukayese edildiği "Hasbihal-i Felsefi: Goyo'nun Felsefe-i Ahlakiyesi", Köprülüzade Mehmed Fuad'a ithaf edilmiş "Musahabe-i Felsefiyye: Rıza Tevfik'in Ruh Felsefesi", Refik Halid'in kitabının değerlendirildiği "Refik Halid'in Kitabı -Kirpinin Dedikleri-" ve Ahmed İhsan'ı tamtacı mahiyette "Üslub-ı Kadim -Bicenab Ahmed İhsan Bey" yazıları yer almıştır.

AZAN, Paul; Bir yüzbaşı olduğunu imzasından anladığımız bu kişinin dergide Fransızlar'ın Fas halkına yaptığı zulümleri anlattığı "Fas'da Fransızlar" ve Fas askerlerinin kahramanca yaptıkları mücadeleyi anlattığı "Fas'da Şanlı Menziller" başlıklı yazıları vardır.

BOVIER, Johan; Yazar, "Ecnebi Edebiyatları: Bir İskandinav Romancısı" başlıklı yazısıyla dergide yer almıştır. Genç İskandinav romancısının son günlerde yıldızının parladığı belirtilen yazıda, yazarın "Yalanın Kuvveti" isimli romanının Fransızcaya çevrildiği ve halk tarafından büyük rağbet gördüğü ifade ediliyor. Yazıda ayrıca romandan uzunca bir alıntı da yer almakta.

[BÖLÜKBAŞI], Rıza Tevfik (1869-1949); Filozof Rıza olarak şöhret bulmuş Rıza Tevfik'in felsefi mehiyetli "Bir Mahbusun Hissiyat ve Tefekküratı", Selim Sırrı Tarcan'ı tanıttığı "Selim Sırrı Kimdir?", Servet-i Fünun gençliğine seslendiği "Servet-i Fünun Gençlerine" başlıklı yazısıyla dergide yer almıştır. Ayrıca fırkacılıktan dolayı hapse atılması da dergide geniş yankı bulmuştur. Rıza Tevfik Meclis-i Mebusan'da aza iken İttihat ve Terakki'ye muhalif olduğu için hapse atılmış ve bir yıla yakın hapisteye yatmıştır. Bu dönemin yazarları tarafından hükümetin bu tutumu kınanmıştır.

DAUDET, Alphonse (1840-1897); Yazarın "Jack" romanı hakkında bir değerlendirme ile dergide yer almıştır.

De Turnal De Konstan (دو نورنال دو فونسانان); İmzasından baron ve Fransa meclisinde ayan olduğunu anladığımız bu kişi dergide şu yazılarıyla yer almıştır: Şikago'nun tarihi gelişimini anlattığı "Terakkî Numunesi: Şikago'nun Terakkiyat-ı Maddiye ve Maneviyyesi", Amerika'da kadınlara verilen özgürlük, hak ve hayat şekillerini anlattığı "Amerika'da Kadınlar". Baronun yazıları Kemal Derviş tarafından Türkçeye kazandırılmıştır.

DICKENS, Charles (1812-1870); Ünlü İngiliz roman yazarı Dickens'ın dergide "David Cooperfield" isimli romanı tefrika edilmiştir.

DOMINIK, Rene ; Lamartine'i Lamartine yapan kadına yazının mektupları ve bu konudaki değerlendirmelerin anlatıldığı "Tarih-i Edebi Sahifeleri: Lamartine'in Aşkı" başlıklı bir yazısı mevcuttur.

Edhem Necdet ; Edhem Necdet'in dergide sosyolojik mahiyette iki yazısı mevcuttur. Bunlar, "Cemiyetlerin İstihalesi" ve "Sosyoloji Mebahisi: Terakki ve Tedennî"dir.

[ERBİL], Haşim Nahid (1297 H. / 1880 - 1959 ?); Erbil'de doğan yazarın Türkiye'de yayımlanmış pek çok eseri vardır. Ayrıca Türk Yurdu, Hakimiyet-i Milliye, İkdam, Yeni Gün ve Yeni Sabah gibi dergi ve gazetelelerde yazılarına rastlamak mümkündür.¹⁹ Yazar, Mehmed Fuad Köprülü'ye ithaf edilmiş küçük bir hikâyesi ile dergide yer almıştır: "Genç Emir"

[EROZAN], Celal Sahir (1863-1916); Köprülü'ye yazdığı "Nijad Ekrem Tenkidi" başlıklı yazıda Nijad Ekrem kitabı hakkında Köprülü'nün daha önce yazdıklarını eleştiriyor.

FAGUET, Emile (1847-1916); Derginin incelediğimiz bölümünde Avrupa'da adaletin gelişimi, adaletin tesisi, adaletin, hak ve hukukun kapsamı ve anlamı hakkında Fransız hukukçusu Emille Faguet'in "Ulûm-ı İctimaiye: Hak" makalesi Kemal Derviş tarafından dilimize tercümesi edilmiştir.

FAYNU, Jean ; İyi bir gazetecide bulunması gereken özelliklerin anlatıldığı "Gazetecilerin Kralı: Mister Wilyam Saint" başlıklı bir yazısı dergiye Kemal Derviş tarafından tercüme edilmiştir.

Ferid Zühdü ; Hakkında bilgi sahibi olmadığımız bu kişinin dergide "Kibrit Kutusunun Hikayesi" başlıklı bir hikâyesi vardır.

¹⁹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 6 -Azerbaycan-İrak (Kerkük) Türk Edebiyatı, KBY., Ankara, 1997, s. 401-403.

GARAK, Fernan ; Yazarın “Garb Edebiyatı Numuneleri: Bahçede Kadınlar” başlıklı fantastik bir denemesi mevcuttur.

J. Marinda ; Hakkında bilgi bulamadığımız yazarın dergide “Amca Silven” isimli bir hikayesi mevcuttur.

J. Marini ; Dergide “Bu Kaltak” isimli bir hikâyesi bulunan yazar hakkında bilgi bulamadık.

Mehmed Said Hikmet (1883-1930) ; Mazi ve Atı ile Mülkiyet-i Edebiyye ve Fenkiye isimli iki eseri bulunan bu kişi Mülkiye mezunudur.²⁰ Mehmed Said Hikmet Berlin konferansı ve Berlin Konferansı’nda imzalanan anlaşmanın maddelerinden bahsettiği “Mülkiyet-i Edebiye ve Fenkiye Hakkında (1908) Berlin Konferansı” başlıklı bir yazısı ile dergide yer almıştır.

KAPU, Alfred De ; Yazarın dergide “Bıçarkan Menfaatine” isimli bir hikâyesi vardır.

[KARAOSMANOĞLU], Yakup Kadri (1889-1974); Başlangıçta Fecr-i Atı içinde yer alan Karaosmanoğlu’nun dergide “Bir Serencam” isimli hikâyesi yayınlanmıştır.

[KARAY], Refik Halid (1888-1965); Karay’ın dergide Tevfik Fikret’e yapılan haksız tecavüzü eleştiren “Büyük Şairimiz İçin” ve Rıza Tevfik’in hapse düşmesiyle ilgili “Rıza Tevfik İçin” isimli birer paragraflık yazıları ile Nijad Ekrem’in vefatı dolayısıyla kaleme alınmış “Tenkid-i Edebi: Girenbaşa Bir Tâc-ı Elem” yazısı mevcuttur. Ayrıca Kirpi imzasıyla mizah dergisi Kalem’e yazılar yazan Karay’ın bu yazıları 1911 yılında kitap haline getirilmiştir. Dergide bu kitabın çıktığına dair ilanlar yer almaktadır.

Kemal Derviş ; Derginin adeta mütercimi hüviyetindedir. Dergide yer alan tercüme yazıların pek çoğu onun tarafından tercüme edilir.

Bunlar şu yazılardır: “Amerika’da Kadınlar”, “Bronson’un Kızına Mektupları”, “Çin Kuvvâ-yı Berriyye ve Bahriyesi Vecdiyesi”, “Haşmetmeablar;”, “Küçük Hikaye: Bıçarkan Menfaatine”, “Mesele-i İctimaiye: Nesl-i Ahmerin Hal ü Hazarı”, “Musahabe-i İctimaiyye: İngiltere’de Umumî Kömür Grevi”, “Terakkî Numunesi: Şikago’nun Terakkiyat-ı Maddiye ve Maneviyyesi”, Gazetecilerin Kralı:

²⁰ Mücellidoğlu Ali ÇANKAYA: Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, C.III, Mars Matbaası, Ankara, 1968-1969, s. 1086-1087.

Mistur Wilyam Sened”, “Ulûm-ı İctimaiye: Hak”, “Dördüncü Silah-ı Harb: Tayyare ve Harb”.

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad (1890-1966); Yazar Fecr-i Ati'nin önemli temsilcilerindendir. Dergide en çok yazısı yayınlananlardandır. Özellikle “Yeni Lisan” hareketini savunan Genç Kalemler dergisinin etrafında toplananlara yönelik yazıları ile dergide yer almıştır. “Tahassüsât-ı San’at: Türklük ve Yeni Lisan”, “Tahassüsât-ı San’at: Yeni Lisan” ve “Musahabe-i Edebiyye: Bir Mudhike-i Edebiyye” yazılan Genç Kalemleri eleştirdiği yazılardır.

Yazarın ayrıca dergide şu yazıları mevcuttur:

“Tahassüsât-ı San’at: Maraz-ı Tenkit”, “Büyük Şairimiz İçin”, “Nijat Ekrem Münasebetiyle”, “Şeyh Galib”, “Tahassüsât-ı San’at: Bir Mihrab-ı San’at Ötünde”, “Tahassüsât-ı San’at: Nazirecilik”, “Tahassüsât-ı San’at: Nijat Ekrem”.

Köprülü'nün şu şiirleri de dergide kendine yer bulmuştur:

Fecr-i Ati'nin şiir özelliklerini taşıyan “Hazan: Akşam”, “Hazan: Gece”, “Nedim'e” ve “Hıyâbân-ı Ekim” şiirleridir.

[KUNTAY], Midhat Cemal (1885-1956); Kuntay'ın dergide Ahmed İhsan'a yazmış olduğu bir mektup mevcuttur. Kuntay, bu mektupta Tercüman'da yayınlanan ve Tefik Fikret aleyhine hükümleri içine alan bir nazmın var olduğunu söyleyerek bu nazmın kendine ait olmadığını söylemektedir.

[KÜTAYİS], Asaf Muammer ; Yazarın dergide Tefik Fikret için yazdığı “Büyük Şairimiz İçin” ve Rıza Tefik'in mahkimiyeti için yazdığı “Rıza Tefik İçin” yazıları ile “Buhran İçinde” romanının tefrikası vardır.

LOTİ, Pierre (1850-1923); Loti'nin dergide “Ferdâ-yı Harfkte” yazısının hem Fransızcası hem Türkçesi ve “Trablusgarb Muharebesi Hakkında (Pierre Loti)'nin Bir Makalesi” mevcuttur.

LUI, Bertrand ; Yaz boyunca Nil ve Sahra'da havanın çok sıcak olması sebebiyle meydana gelen ölümler üzerinde durulduğu “Yaza Dair” isimli bir yazısı mevcuttur.

Mahmud Sadık (1864-1930); Derginin önemli kalemlerinden olan Mahmud Sadık'ın bu dönemde sadece iki yazısına rastlamaktayız: “Genç ve Güzel, Yaşlı ve Ak Saçlı (İstibdat-ı Hayat)”ve “Büyük Şairimiz İçin”.

MAUPASSANT, Guy De (1850-1893); Hikâyeciliğin önemli isimlerinden Maupassant'ın dergide "Elmas Merakı", "Mezarlık Kadınları" ve "O" hikâyeleri yer almıştır.

MAYER, Kazmirte ; Polonya edebiyatına mensup bu kişinin dergide Mehmed Celal tarafından tercüme edilmiş bir hikâyesi vardır: "Karıçka".

Mehmed Celal (1867-1912); Mehmet Celal dergide tercümeleri ile yer almıştır. Bunlar "Karıçka" ve "Ölümler Sükut Ederler"dir.

Mehmed Rauf (1875-1931); Servet-i Fünun devrinin Halid Ziya'dan sonra hikâye ve romanda en önemli temsilcisi olan Mehmed Rauf'un edebi tenkid, araştırma, inceleme ve edebiyat tarihi ile ilgili olarak "Bugünkü Türk Edebiyatı", "Bir Cevab: Sahir Bey'in Musahabesi Hakkında", "Musahabe-i Edebiyye: Fecr-i Ati'nin İflası" ve "Musahabe-i Edebiyye: İflas-ı Edebiyat" yazıları dergide yer alırken tiyatro ile ilgili olarak "Mınakyan Efendi: Ellinci Sene-i Devriyesi Münasebetiyle", "Temaşa Muhasebesi: Madam Binemeciyan Kumpanyası", "Temaşa Musahabesi: Kösem Sultan", "Temaşa: İki Kuvvet" ve "Tiyatro Hayatı" yazıları dergide yer bulmuştur.

Ayrıca, edebi metin olarak "Genç Kız Kalbi -Pervin'in Ruznamesi-;" ve "Mültehib -Bir Aşkın Tarihi-" romanlarının tefrikası, "Hazan" şiiri, "Bir İhtiyac" hikâyesi ve "Kaside-i Perestiş: Menekşecik" isimli bir fantastik denemesi dergide yayımlanmıştır.

Mehmed Tevfik ; Selahaddin Eyyubi'nin ehl-i salibe karşı verdiği mücadeleyi anlatan ve Kudüs hakkında bilgi veren tarihi bir yazısı mevcuttur: "Musahabe-i Tarihiye: Selahaddin Eyyubî -Ehl-i Salfb-".

MENDES, Catulla (1841-1909); Dergide "Mösyö ve Madam Jaklen", "Saman Demeti", "Üçüncü Yastık" ve "Üç Sergüzeşt" başlıklı hikâyeleriyle dergide kendine yer bulmuştur.

MEZARVA, Rene ; "Bir Tahassüs-i Şedîd" başlıklı sıradan bir yazı ile dergide yer almıştır.

MUKLER, Camille ; Mukler'in "İnzicab" isimli bir hikâyesi mevcuttur.

Mustafa Haluk ; Dergide iki fantastik denemesi ile yer alan bu kişi hakkında bilgi bulamadık. Bu denemeler "Mensur Şiir: Menba" ve "Şiir: Mezar Kandilleri"dir.

Mustafa Subhi ; Servet-i Fünun dergisinin bu döneminde sigorta ve sigorta şirketleri ile ilgili ilân ve reklamlara sık sık rastlamaktayız. Fakat sigorta ile ilgili dergide bir yazı vardır. O da Mustafa Subhi'ye aittir. Hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız bu kişinin ismi “Sigortalar (Anasır ve Envâi)”dır.

Mustafa Şakir ; Derginin okuyucularından birisi olduğunu tahmin ettiğimiz bu kişinin Ahmed İhsan'a yazılmış bir mektubu mevcuttur.

Nevin ; Rıza tevfik'in mahkumiyeti ile ilgili olarak bir yazısı mevcut olan bu kişi hakkında bir bilgiye rastlayamadık.

[OZANSOY], **Faik Ali (1875-1950)**; Servet-i Fünun şairlerinden olan Ozansoy'un “İtirafa Doğru” ve “Uçurumun Kenarında” başlıklı Fecr-i Ati'nin şiir özelliklerini taşıyan iki şiiriyle dergiye katkıda bulunmuştur.

Pertev ; İmzasından bir asker olduğunu anladığımız Miralay Pertev'in derginin incelediğimiz kısmında “General Nuki'nin Ruhuna İthaf ve Silah Arkadaşlarımla Hasbihal” başlıklı bir yazısı mevcuttur.

Recaizade Mahmud Ekrem (1847-1914); Servet-i Fünun edebiyatının oluşmasında önemli rol oynamış olan Recaizade'nin derginin 1080. sayısında konuşma dili ile yazı dili arasındaki farkları belirttiği “İslah-ı Huruf Hakkında” ve oğlu için aruz vezniyle yazdığı Nijat Ekrem (1911) şiir kitabından bir parça ile dergiye katkıda bulunmuştur.

Recep Paşa ; “Merhum Receb Paşa'nın Trablusgarb Hakkında Avrupa Siyasetine Dair Bir Mütalaası” dergide yayınlanmıştır.

Reşad Ziya ; Doktor Reşad Ziya derginin fenni yönünü temsil eden bir yazıyı kaleme almıştır: “Veremi Herkes Bilmelidir”

RUMUZA, Martin ; Yazar Kemal Derviş tarafından tercüme edilmiş “Bronson'un Kızına Mektupları” başlıklı yazı ile dergide yer almıştır.

Safveti Ziya (1875-1929); servet-i Fünun romancılarından olan Safveti Ziya, Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren “Büyük Şairimiz İçin” başlıklı bir paragraflık yazı ile derginin yazar kadrosunda yer almıştır.

Semerkandi (مرند) ; Hakkında bilgi sahibi olmadığımız bu kişinin dergide felsefi içerikli “Bicenâb Mirza Burhaneddin” başlıklı bir yazısı mevcuttur.

[SOYSALLI], **İsmail Subhi** ; Derginin 1096. sayısına kadar müdür-i mesullüğünü yürütmesine rağmen dergide çok az yazısı yayınlanmıştır. Bunlar,

Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren "Büyük Şairimiz İçin", devlet hazinesinde yer alan gelir ve dağılımları hakkında bilgi verdiği "Emniyet Sandığının Terfiyat ve Tekemmülü", ve 1082. sayıdaki "İstanbul Postası" yazıdır.

Subhi Edhem ; Derginin fenni yönünü temsil eden yazılar kaleme almıştır. İncelediğimiz sayılarda "Musahabe-i İlmiye: Dimağ ve Benniyesi" başlıklı yazısı mevcuttur.

SUPUN, Henri ; "Kadının Kuvveti" isimli bir hikâye ile dergide yer alan bu kişi hakkında bilgi bulamadık.

Süleyman Nesib; Tevfik Fikret'e olan sevgisini anlattığı küçük bir yazı ile dergide yer almıştır.

Süleyman Saib ; Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren "Büyük Şairimiz İçin" ve Rıza Tevfik'in hapse atılması münasebetiyle kaleme alınan "Rıza Tevfik İçin" yazıları ve aruz vezni ile kaleme aldığı "Akşamlar" ve "Şafak" başlıklı iki şiiriyle dergiye katkıda bulunmuştur.

Şahabeddin Süleyman (1885-1919); Fecr-i Ati'nin en önemli temsilcilerindendir. Yazarın dergide avam ve havas edebiyatına temas ettiği "Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Avam", Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştirdiği "Büyük Şairimiz İçin", Rıza Tevfik'i hapiste ziyaret ettikten sonra aralarında geçen konuşmaları aktardığı "Mahbesde Ziyaret" yazıları ile "Mensur Şiir: Tevekkül", "Mensur Şiir: Bir Mukabele" ve "Gölgeler ve Hakikatlerden -Fantezi-" başlıklı fantastik denemeleri mevcuttur.

Şemsa Şakir ; Derginin "Açık Mektuplar" bölümünde Ahmed İhsan' a gönderilmiş bir mektubu mevcuttur.

ŞİNÇLER, Artur ; Avusturya meşahir-i üdebasından olan bu kişinin dergide Mehmed Celal tarafından tercüme edilmiş "Ölümler Sükut Ederler" isimli bir hikâyesi vardır.

Tahsin Nahid (1887-1919); Fecr-i Ati'nin önemli temsilcilerinden olan Tahsin Nahid Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştirdiği "Büyük Şairimiz İçin" ve Rıza Tevfik'in hapse düşmesi münasebetiyle kaleme aldığı "Rıza Tevfik İçin" yazılarıyla dergide yer almıştır.

[TANRIÖVER], Habdullah Subhi (1885-1966); Hamdullah Subhi dergide aruz vezni ile yazılmış bir şiir (İstanbul Akşamı) ve iki yazısı (Tevfik

Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştirdiği "Büyük Şairimiz İçin" ve "Fecr-i Ati'nin İflası") ile yer almıştır.

Tevfik Fikret (1867-1915); Servet-i Fünun'un şiirdeki en önemli temsilcisidir. Bu yıllarda Tevfik Fikret'e karşı bir tepki vardır. Dergi ise bu tepkinin haksız olduğunu vurgulayan yazılar yayınlamaktadır. Tevfik Fikret'in dergide meşhur "Doksan Beşe Doğru" şiiri yayınlanmıştır.

[TEPEYRAN], **Ebubekir Hazım (1864-1947)**; 1911 yılında Beyrut valisi olduğunu bildiğimiz²¹ Ebubekir Hazım'ın dergide Beyrut vilayetinden Dahiliye nazırına çekilen 19 Ağustos 328 tarihli telgrafi mevcuttur.

TINGİR, Andon B.; Yazarın sonradan kitaplaşacak olan Türkçe dil kurallarını anlattığı eseri tefrika edilmiştir: "Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi -Grammaire Analytique de la langue turque-"

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan (1868-1942)**; Ahmed İhsan adeta derginin her şeyidir. Uzun yıllar bir dergiyi başarıyla yayınlamak Türkiye şartlarında çok güçtür. Hele onun yaşadığı dönemde bu daha da güçtür.

Ahmed İhsan derginin incelediğimiz bölümünde biri hariç İstanbul Postalarının tamamını kaleme almıştır. Sosyal ve siyasi konulara temas edilen bu yazıların tamamını latin harflerine aktardığımız için yazıların mahiyeti hakkında geniş bilgi vermeye gerek görmüyoruz.

Ayrıca yazar "Mazi ve Hal: Edebiyat ve Siyâsiyât" ve "Servet-i Fünun Hatıratından: Amerika Seyahatim", "Servet-i Fünun Hatıratından: Hizmet-i Hükümete Nasıl Veda Etmişim?", "Servet-i Fünun Hatıratından: İstanbul'da Sanat-ı Hakkın Tesisi", "Neşriyat-ı Mazimize Bir Nazar", "Servet-i Fünun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba Tahir" ve "Servet-i Fünun ve Onun Kadım Bir Muharriri" yazılarını da kaleme almıştır.

[YALÇIN], **Hüseyin Suad (1867-1942)**; Servet-i Fünun şair ve tiyatro yazarlarından olan Yalçın'ın sade bir dille aruz vezniyle yazdığı "Ninni" isimli bir kalem mahsulü dergide yer almıştır.

[YURDMAN], **Abdülğani Seni (1288 H. / 1871-1951)**; Değişik konularda on sekiz²² eseri bulunan yazar, okullardaki din eğitimi, hocaların eğitimi ve Avrupa okullarında verilen dini eğitimin niteliği hakkında bilgi verdiği

²¹ Abdülkadir HAYBER: Ebubekir Hazım Tepeyran, KTBY., Ankara, 1988, s. 10.

²² Mücellidoğlu Ali ÇANKAYA: age, s. 774-779.

“Mekteplerde Za’f-ı İtikad -Esbabı Devası-” başlıklı seri yazılarıyla dergiye katkıda bulunmuştur.

C. Fikir Faaliyeti

Dergiler kültür hayatımızın önemli parçalarından birini teşkil eder. 1928 yılında Latin alfabesi kabul edildikten sonra Arap alfabesiyle yazılan bütün eserlerin üzerine kilit vuruldu. Bu değerli kültür hazineleri kapalı kapılar ardında olduğu gibi kalsaydı geçmişî öğrenip bugüne ve yarına ışık tutmamız mümkün olmazdı.

Geçmişin izlerini biz dergi ve gazete sayfaları arasında buluruz. İşte bu amaçla incelemeye başladığımız Servet-i Fünun dergisinin 1074-1118. sayıları sosyal faaliyetlerden çok, edebî faaliyetlerin ağırlık kazandığı bir dönemi bünyesinde barındırıyor. Edebiyat araştırmacılarının gayet iyi bildiği gibi Servet-i Fünun dergisi yayın hayatının hiç bir döneminde aktif olarak sosyal hayatın içinde bulunmamıştır. Ya fennî ya da edebî (Servet-i Fünun Dönemi ve Fecr-i Atı Dönemi) bir dergi olarak yayın faaliyetini sürdürmüştür. Bununla birlikte Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarında yayın faaliyetini yürüten derginin tamamıyla sosyal ve siyasi hayattan soyutlandığını söylememiz mümkün değildir. Hele hele hiç de iyi olmayan bir sonuçla biten iki savaşın izlerini dergide görmemek abesle iştigal olur ve aydın sorumluluğuna yakışmayan bir tavır olurdu.

Sosyal ve siyasi konulardan uzak yazılara yer veren derginin sosyal ve siyasi içerikli konuları genellikle Ahmed İhsan Tokgöz’ün kaleme aldığı “İstanbul Postası” isimli başyazı mahiyetindeki yazılarda yer alır. Derginin daha önceki sayılarında edebi içerikli “İstanbul Postası”na da rastlamak mümkünken, bu dönemde devrin olumsuz şartlarından dolayı bu tür yazılara rastlayamayız.

1074-1118. sayılarda yer alan İstanbul Postalarında Trablusgarb Savaşı’ndan ve Birinci Balkan Savaşı’ndan çeşitli sosyal (ekonomi, eğitim, pasaport vs.) konulara kadar pek çok sosyal meseleye yer verilir.

Derginin yayımlandığı 1912 yılında Osmanlı imparatorluğu iki önemli savaş içinde bulunmuştur. Bunlardan birincisi 29 Eylül 1911 yılında başlayıp 3 Ekim 1912’de Balkan Savaşı başlayınca mecburen antlaşma imzalanmak zorunda kalınan

ve galib oldukları halde Rusya'nın sâye-i himmetinde hadd-i a'zamî istifadeyi istihsale muvaffak olmalarıdır. Üçüncü sebep ise Balkanlılar, mağlubiyete giriftar oldukları halde krallarıyla erkan-ı hükûmetin taraf-ı milletten düşâr-ı hücum olamsına ma'nî olmaktadır."²⁶

Ahmed İhsan Müslüman-Hristiyan zıtlığı üzerine kurulacak olan bu tuzağa düşmememiz gerektiğini söylüyor:

"Bu üç şeyden ma'dâ dördüncü bir sebep daha var; o da salb namına ilân-ı harb eylediklerini görmekle Türkleri coşturup bizi bir takım harekât-ı müntekimâneye sevk ümîdidir. İşte bizim en ziyade ehemmiyet vereceğimiz nokta burası olmalıdır. Düşmanın top ve tüfengden ziyade güvendiği bu gibi harekâtın bizden katıyen sâdir olmaması lazımdır. Onlar yarım asırdır bu gibi iftiralarla bizi âlem-i medeniyet pişgâhında lekelemekten hâli kalmadılar; şimdi de öyle bir vaka olsun da hemen ona sarılalım, vâveylâ koparalım diye dört gözle bekliyorlar... Halbu ki şu çâr köşe muhaverelerde silahla istihsâl-i muvaffakiyyetten ziyade etrafımızda kurulan bu nev tuzaklara düşmezsek hakiki zaferi yaparız!"²⁷

Birinci Balkan Savaşı'nın gidişatı derginin 1117. sayısında da ele alınır:

"Onlardan pek yavaş devam eden vesâit-i nakliyemizle seferberliği ikmal eyleyemedik, buna bazı sû-i tâli dahi inzimâm eyledi. Neticesi olarak dört düşman dört muhtelif hududlardan hâk pâk vatana ayak attı. Her taraftan serhadlerimizin çiğnenmiş, bazı şehirlerimizin onlar tarafından işgal olunmuş oldu."²⁸

Savaşın gidişatını olumlu yönde tek etkileyebilecek şey dua etmektir. Kısaca iş duaya kalmıştır:

"Harb-i hazırın mühim vakaları şimdi ve belki bu satırları yazarken cereyan eyliyor; Kara Deniz sahilindeki Vize'den ta Edirne'nin cenubuna kadar devam eden vâsi sahada büyük bir meydan muharebesi vuku buluyor; işte bütün nazarlarımız bu muharebeye münâtif olmalı ve tekmi kalbler bu muharebe-i umûmiyede muzafferiyetimize dua etmelidir."²⁹

Balkan devletlerinin durumuyla ilgilenen Avrupa ise Balkan devletlerinin sınırlarının değişmesini istememektedir:

²⁶ Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: *İstanbul Postası*, SF, nr. 1116, s. 554.

²⁷ agm, s. 554.

²⁸ Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: *İstanbul Postası*, SF, nr. 1117, s. 578.

²⁹ agm, s. 578.

“Şimdi bir nokta daha var, o da büyük muharebeden sonra hangi taraf mağlub olsa dahi Avrupa düvel-i muazzaması işte bilfiil müdahale ile kan dökülmesine ve küçük hükümetlerin küstahâne hayallerine hitâm vereceklerdir. Muharebede inşallah galib olduğumuz takdirde Avrupa'nın vazifesi kolaylaşacağı cihetle düvel-i muazzama menfaat-i umûmiyesi idbundan olarak bizim muvaffâkiyetimizi temenni eyliyor. Çünkü hadd-i engürde biz mağlub olursak dört müttefik hükümet mesela Almanya'yı teşkil eden ufak kraliyetler gibi tevhd-i mevcûdiyette edip Avrupa katasına bir yedinci devlet-i muazzama ihdâ etmek vâhimesine düşüyorlar ki böyle bir şeyin vukûna düvel-i muazzama-i hâzıradan hiç birisi müsaade eylemez. Zira o büyük devletler pekâla bilirler ki türeme ve sonradan görme bir büyük devlet Balkanlarda kurulursa bütün dünyanın rahat ve muvazenete muhlet olur. İşte şu mülâhâzata binâen iddia eyleyebiliriz ki şimdiki büyük muharebeden sonra Avrupa devletlerini müdâhele-i fi'liyesi meydana gelecek ve Balkan hükümetleri ebkem kalacaktır.”³⁰

Bu dönemde sadaret makamında Kamil Paşa vardır. Kamil Paşa durumun vehametinin farkındadır:

“Balkanların müttefik hükümetlerini azgınlıktan men etmek ve Avrupa'nı müdahalesini mümkün merteye sevk eylemek için elyevm kuvve-i askeriye kadar kuvve-i siyasiyenin lüzümü hâsıl olmuştur. Düünden beri mevki-i sadârete gelen pîr-i siyâset Kâmil Paşa bu babda herkese ümid bahş eyliyor. Eğer Kamil Paşa içinde tekerlendiğimiz müşkilât-ı siyasiyeden en az zararla kurtulup bize bir az vaziyet-i sâlime izhâr eylemeğe muvaffak olursa ebediyyen bütün Osmanlıların ser-tâc-ı iftihârı olacaktır. Kamil Paşa'ya böyle bir muvaffakiyet temin etmek üzere ferfe veya ictihad meselelerinden sonra katiyyen uzak durmak şartıyla bütün Osmanlıların samimi surette çalışması lazımdır.”³¹

Birinci Balkan Savaşı'nda beklenen başarı sağlanamamıştır. Üstelik hastaneler yaralılarla dolmuştur ve cepheden de tümitvar olmayan haberler gelmektedir:

“Şimdi her şeyden ziyade müdafaa-i vatan uğurunda mecrûh düşüp firâş-ı âlâmda yatan vatandaşlarımıza ağlayalım. Bu nüshamızın sahâifine atf-ı nazâr ederseniz İstanbul'un bu hayattaki acıklı ve müesser levhalarından, birkaçını görürsünüz. Resimlerimizden üç tanesi Galhâne Hastahânesindeki bir hasta

³⁰ agm, s. 578.

³¹ agm, s. 578.

salonunu ve orada kemâl-i fedâkârî ile çalışan hanımefendileri gösteriyor. Gülhâne Hastahânesi vazifesi uğrunda amel-mânde düşen doktor Rider Paşa'nın ve onu istiflâf eden Vitina Paşa'nın hemâmeti sayesinde Sarayburnu'nda teşekkül etmiş şehrimizin yegâne askerî ve sıhhî Darü'l-istihzârâtıdır. Bu hastahânenin haricen manzarası parlak değildir, fakat dahilinde büyük bir hiss-i insanîyyet ve derin malûmât-ı fenniye hüküm-fermâdır. Meydan-i muarrikenin bittabi ilk ve mecrûhları buraya geldi; şimdi dört yüzden ziyade ağır mecrûh vatandaşa Gülhâne Hastahânesi şifhagâh oluyor. Diğer resmimizi bir hafta evveline gelinceye kadar şabân-ı vatana darü't-tahlîs olan eski mekteb-i Mülkiye yeni İstanbul idadisinin bir salonudur ki elyevm burası da dört yüz kadar mecrûhla doludur; mecrûhların idâre ve tedâvisi Berlin'den gelen Salîb-i ahmer Heyeti'nin zîr-i nezaretindedir. Mektebin ani bir sunette hastahâneye ifrâğı bittabi ilk günlerde pekçok nizamsızlıkları ve karışıklıkları mûcib oldu, fakat şimdi gittikçe düzeliyor."³²

Bütün bu yanlışlıkların sebebi İttihat ve Terakki Fırkası'dır. Fırka ilân-ı inkılabdan sonra kendilerinin her şeyin doğrusunu yapacaklarını zannetmektedir. Halbuki onların arkasındaki gençlik kuvveti olmasa onların hiç bir ehemmiyeti yoktur. Bu durum 1087. sayıda şu şekilde ele alınır:

"İttihad ve Terakki erkanı ilan-ı inkılabdan sonra husule gelen muvaffakiyet-i sehîlelerini yalnız kendi himmetlerinden mütevellid zannelediler; düşünmediler ki onların teşebbüslerine memleketin bütün genç kuvveti, bütün tahsil görmüş gençleri ve yeni eski bütün mütefekkirini iştirak eylemişti. Bu iştirak-i umumi sayesinde maksad hasıl olmuştu. Kendilerine bile yardım eden kuvvetlerin temaddisini temin etmek erkan-ı cemiyetin vazifesi ve menafi-i hakikiyesi icabından olduğundan onlar beyhude hissiyata kapılıp adeta o muavenîn-i tabiiyeyi istirkaba kadar vardılar, ihtârât-ı hayırhaheneden bulunanları istihfaf eylediler, bazen haksız tahkîrâne bile uğrattılar. Netice olarak bu muavinîn-i tabiiyeden sabur ve mütehammil olanlar ile mücadelât-ı siyasiyeden müteneffir bulunanlar birer köşeye çekildi Diğerleri ise derece-i kin ve garazlarına göre birer muhacim-i bî-aman kesildi. Halbuki böyle ahvale meydan vermemek çok kolaydı, istibdad-ı münhedime mukabil tesis eden İttihad ve Terakki kuvveti bütün âmal-i milliye ile tahkim olunmuş olabilirdi.

Memleketin genç kuvveti ile cemiyet kuvveti arasında mübaideti tevliid eden esbabdan diğeri dahi cemiyetin veya hükümetin tahkim mevkii için ikide bir de memleketin en fena ve en mühlik menbaı olan cehline istinat etmek istemesidir.

³² Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: *İstanbul Postası*, SF, nr. 1118, s. 602.

Halbuki gençlik kuvveti ister ki memleketin cehl ve taassubuna karşı bila tereddüt ilan-ı harb olunsun; itiyad-ı kadime ve rivayat-ı batıleye mağlup ve iyiyi kötüyü tefrikten aciz biçare halk tarih-i teceddüde sevk olunsun!

Kezalik gençlik kuvveti ister ki mekteplerin rahle-i tedarislerinde, hukuk-ı umumiye kitaplarında okunulan hakayık-ı hukukiye ve esasat-ı medeniyeyi rahnedar eyleyecek harekât hükümetten sadır olmasın. Yani Sultan Mahmud hazretlerinin cüluslarından sonra yeniçerilerin ilgası ile devr-i teceddüdin ihdası o zamanın ananatına nisbeten pek mühim olan cesaretlerin hiç olmazsa bir ufak cüzü şimdi gösterilmekten korkulmasın.

Nihayet gençlik kuvveti ister ki o gençlerden bir tanesi ihtirasat-ı siyasiyeden mütevellid tehacime kurban olursa bu gibi teşebbüsat- müessife tekrîrini men eyleyecek tedabir-i katiyeyi cemiyyet ittihaz eylesin.”³³

Derginin incelediğimiz kısmında yer alan önemli meselelerden birisi de fırkacılık sebebiyle o sıralarda milletvekili olan Rıza Tevfik'in ayak takımının sözlerine istinaden hapse atılmasıdır. Dergide bu konu önemli bir yer tutar. Şahabeddin Süleyman Rıza Tevfik'i hapisde ziyaret eder ve düşüncelerini yazar.³⁴ Asaf Muammer ve Tahsin Nahid gibi yazarlar da Rıza Tevfik hakkındaki düşüncelerini kaleme alır.³⁵

Bu dönemde Türk matbuat hayatında eğitimle ilgili yazılar yayınlanmaktadır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun hasta adam konumuna düşmesinin sebebi eğitimde geri kaymasıdır. Bir yazısında Ahmed İhsan geri kalmamızın tek sebebinin cehalet olduğunu vurguluyor:

“Hangi düşmandan bahseylediğimiz anlaşıldı mı? “Cehl”imizi söylemek istiyorum. Cehl, öyle bir düşman bhi amandır ki onun zebûn-ı tahakküm ve tasallut olan milletler çok seneler sıkılacak, ezilecek, sürünecek ve nihâyet çektiği derdin nede olduğunu anlayıp ona kemâl-i cesaretle fert-i metânetle ve en ciddi bir arzu-yu teceddüd ile ilan-ı husumet edecek ve bütün, heyet-i içtimaiyesini kahreden o kabus-ı siyahı nur-ı irfan altında boğup kurtulacaktır. Yoksa felâh yoktur!”³⁶

Cehaletten korunmanın tek yolu vardır. o da irfandır.

³³ Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: *İstanbul Postası*, SF, nr. 1087, s. 482-483.

³⁴ Şahabeddin Süleyman: *Mahbesde Ziyaret*, SF, nr. 1082, s.371.

³⁵ Asaf Muammer [KÜTAYİS]-Tahsin Nahid: *Rıza Tevfik İçin*, SF, nr. 1082, s. 373.

³⁶ Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: *İstanbul Postası*, SF, nr. 1085, s. 434.

“Cehlin kahharı irfandır. İrfan ise her millette zümre-i mütefekkirinin sermayesidir bari memleketin münevver ve mütefekkir kısmı olsun kendi nur-ı irfanına güvenip cehlden korkmamak lazım gelir.”³⁷

Cehaletle savaşmanın yollarından birisi de ifrat ve tefritten kaçınarak, nerede, nasıl konuşacağımızı bilmektir. Hastalığın temeli Abdülhamid döneminde atılmıştır. Bu şöyle ifade edilir:

“Abdülhâmid devri bizleri daima ifrât ve tefrite alıştırmıştı. Onun için ya lüzumundan fazla mütehammil ve sabırsız, yahut itidalda hariç coşkun oluruz. Şunun ikisi ortasını bulup da mutalaa ve muhakemeden sonra beyan-ı rey etseler ne olur?”³⁸

Şüphesiz dergi sürekli olarak felaket tellallığı yapmıyor. Zaman zaman iyi- olduğu tartışılabilir güzel- haberler de vermektedir. Bunlardan birisi Duyun-ı Umumiye ile ilgili haberdır. Bu habere göre memleketin ekonomisi düzelmektedir:

“Beş gün akdem Duyun-ı Umumiye meclis idare reisinin bir raporunu gazeteler neşretmişti. Rapor hitame eren 1327 senesindeki Duyun-ı Umumiye muâmelat-ı mâliye ve iktisâdiyesine müteallik idi. O raporu kamil-i dikkat ve merakla okudum. Felâket-i harbiye, harbin verdiği mevani-i ticariyeye rağmen geçen senenin pek parlak neticeler vermiş ve şimdiye kadar Duyun-ı Umumiye muhassah ve vâridatımızın bu derece terfii görülmemiş olduğunu anladım. Vâridât dört senedir mütenasiben tezâyid eylemiştir. Şimendüferlerin hasılatı dahi artmakta devam eylediği için demiryolu şirketlerine kilometre başına verilen temhat akçası tazminatı da azalmıştır. Dünyada mikyâs-ı terakkîyatın en beligi hesab-ı sahihe müstenid olan erkamdır. Duyun-ı Umûmiye meclis idare reisi seyri adam Bullac lisanından çıkan malumatın dahi mukârren-i sıhhat olacağında asla şüphe yoktur. Binaenaleyh ahval-i iktisadiyemizde nazar-ı bedbîni ile bakanların müddeiyâtına rağmen memleketin şu' bât-ı muhtelifesinde iktisaden görülen şu terakkîyât-ı nazar-ı dikkate alarak çok sevindim.”³⁹

Bu gelişmeleri İstanbul'a, İstanbul caddelerine bakarak müşahede etmemiz mümkündür:

“Bir istikbal-i refah ve mükemmeliyetin tehiyye olunduğunu görmek için İstanbul'un mühim caddelerine şu günlerde atf-ı nazar kâfidir. Eminönü meydanı

³⁷ agm, s. 434.

³⁸ agm, s. 434.

³⁹ Ahmed İhsan [TOKGÖZ]: *İstanbul Postası*, SF, nr. 1084, s. 410.

*kâmilten tebdil-i manzara eyledi. İki ay sonra üzerinden elektrik tramvayları geçen köprü kurulacak bir sene sonra Şişli'den Aksaray'a elektrik tramvaylarıyla gieceğiz. Güzergah caddelerdeki eski ve harap evler yerine mükemmel binalar kurulacak. Bahçekapı caddesi genişliyor. Beyoğlu doğru yolu mahûd İtalyan kilisesinin hedminden beri sahilden doğru yol almaya başladı."*⁴⁰

Halk ise bu gelişmelere umursamaz bir tavır takınmıştır:

"Duyun-ı umumiye raporunu okudunuz mu?

diye sordum. Aldığım cevaplar:

Evet gazetelerde gördüm, şöyle bir göz gezdirdim.

Tarzında vuku buluyor; mesruriyetimi muhatabunda dahi görmek üzere muhakemeye devam eyleyince maatteessüf anlıyordum ki sual sorduğum zevatın hemen kaffesi raporun ser-levhasını okumuş ve içindeki erkâmdan tevahhuş ederek raporu tedkik etmek değil adeta şöyle bir gözden bile geçirmemiştir.

*Suali bir çok zevata daha irâd eyledim. aldığım cevaplar beni daima meyyus eyliyor idi. Ah! Niçin bu bîçare memlekette halk iktisadiyatımızla bigane yaşar diye ye'sim artıyor idi. Bir tacirin en ehemmiyetli zamanı sene başı bilançosunun terkikine müsadif-i eyyam olduğu gibi efrâd-ı millet dahi her şeyden eziyade memleketin iktisadiyatı ile alakadar olmalı ve o sahadaki ahvalimizi her şeyden evvel tedkike lüzum görmelidir."*⁴¹

Yazara göre iktisadi alanda ilerleme sağlayabilmek için daha fazla çalışmak lazımdır. Medeni devletler çok çalışarak bu seviyeye ulaşmışlardır:

*"Anasır-ı sâireye mensub vatandaşlarımızın saha-i iktisadiyatta bizden çok ileride olduğundan şüphe yoktur. Ecnebler ise memleketimizde istilâ-yı iktisadi ile meşkuldür. Vatan-ı müşterekte mesuden yaşamak istiyorsak biz de paçaları sıvayıp iktisadiyat alemine atılmak lazım gelirken münevverü'l-fikr zevât meyânında Duyun-ı Umumiye'nin son raporuyla meşgul olmuş tek tük pek az sahib-i meraka müsadif olmak gibi mûcib-i teellüm alamet bulunur mu?"*⁴²

Derginin fikri faaliyeti başlığı altında çeşitli konulara temas etmek mümkündür. Biz, çalışmanın hacmini kabartacak çok da önemli olmayan bu konulara temas etmeyi uygun görmedik. Yoksa, Karadeniz'de meydana gelen

⁴⁰ agm, s. 410.

⁴¹ agm, s. 410.

⁴² agm, s. 410.

fırtınadan, Titanik kazasından, pasaport kağıtlarının iyi olmamasından vs. bahseden yazılar mevcuttur. Bu konularda bilgi sahibi olmak isteyenler tezin tahlili fibrst kısmına veya metinlerinin tamamını aldığımız Ahmed İhsan Tokgöz'ün İstanbul Postalarına bakabilir.

D. Edebî Faaliyeti

Fennî bir dergi olarak yayınlanmaya başlanan Servet-i Fünun dergisi bizim incelediğimiz dönemde 1896 - 1901 yılları arasında faaliyet gösteren Edebiyat-ı Cedidecilere olduğu gibi Fecr-i Aticilere de kapılarını açmıştır. Bu dönemde, derginin edebî faaliyetiyle dikkati çektiği herkesin bildiği bir gerçektir. Dergi, bu dönemde, sosyal ve siyasi muhtevalı yazıların yanında edebî ürünlere de yer vermekte ve edebî ürünler hakkındaki meydana getirilen yazılardan teşekkül etmektedir. Biz, burada, Servet-i Fünun dergisininin 1074 - 1118. sayılarındaki edebî faaliyeti birkaç başlık altında inceleyeceğiz. Şimdi bunları sırasıyla görelim:

1. Biyografiler ve Tanıtım Yazıları

Servet-i Fünun dergisindeki biyografi ve tanıtım yazılarının kabarık bir yekun tuttuğu çalışmamın tahlilî kısmı incelendiği zaman görülecektir. Fakat, bu yazıların içinde tam olarak biyografi diyebileceğimiz yazıların sayısı genel orana göre azdır. Servet-i Fünun'daki yazılar genellikle tanıtım mahiyetindeki kısa yazılardır. Bunların arasında da Türk Edebiyatı ile ilgili şahsiyetlerin tanıtıldığı yazılar sayıca azdır. Bununla birlikte, yabancı edebî şahsiyetler hakkındaki biyografi ve tanıtım yazılarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. "Ecnebi Edebiyatları: Bir İskandinav Romancısı", "Resimlerimiz: Cemille Flamarrion", "Tarih-i Edebî: Charles Dickens'in Hayatı", "Tarih-i Edebî: Sir Walter Scott", "Tedkikat-ı Edebiyye: George Elliot", "Tedkikat-ı Edebiyye: Madam de Bu de Elmor", "Tarih-i Edebî: William Makepeace Thakray (1811-1863)" yazıları bunların bazılarıdır.

Servet-i Fünun edebî bir dergi olmasına rağmen bürokratların, askerlerin ve Avrupalı devlet adamlarının biyografilerine yer vermesi ve tanıtımlarını yapması dergi için bir tezat gibi görünmektedir. Fakat devrin şartları ve Fecr-i Ati neslinin

aldığı eğitim düşünüldüğünde bunun bir tezat olmadığı görülecektir. Bunlardan bazıları “Büyük Bir Sulhperver: Frederic Possi”, “Haşmetmeablar”, “Resimlerimiz: Danimarka Kralı”, “Resimlerimizi: Kont Berthold” ve “General Nuki'nin Ruhuna İthaf ve Silah Arkadaşlanımla Hasbihal” hakkındaki yazılardır.

Derginin incelediğimiz bölümünde önemli bulduğumuz biyografik mahiyetteki yazıları çalışmamızın metinler bölümüne aldık. Bunlar, Mehmed Fuad Köprülü'nün “Şeyh Galib” , Ahmed İhsan Tokgöz'ün “Mazi ve Hal”, “Servet-i Fünun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba Tahir” ve imzasız olarak yayınlanan “Türk Yurdu Refikimizden Mirza Fethali Ahundof - Tevellüdünün Yüzüncü Senesi Münasebetiyle” yazıdır.

2. Dil ve Alfabe

Derginin incelediğimiz 1074 - 1118. sayıları Fecr-i Ati neslinin eserlerini yayınladığı döneme tekabül etmektedir. Bilindiği üzere Fecr-i Ati nesli de Servet-i Fünun nesli gibi dil anlayışlarından dolayı eleştirilmişlerdir. Onlar sanatı şahsi ve muhterem kabul ettikleri için terminolojisi kendilerine ait bir dil anlayışını benimsemişler, hatta bu dil anlayışına körü körüne bağlanmışlardır. Dilleri üç dilden mürekkep, herkesin anlayamayacağı bir nevi yüksek zümre dili haline gelmiştir. Bu sebeple sade dil anlayışını benimseyen Genç Kalemler dergisi etrafında toplananlarla Fecr-i Aticiler arasında bir tartışmanın yaşanması gayet normaldir.⁴³

Servet-i Fünun'un bu döneminde özellikle Mehmed Fuad Köprülü'nün Genç Kalemler etrafında toplananlar hakkında yönelttiği eleştiriler dikkati çekmektedir. Mehmed Fuad Köprülü'nün “Genç Kalemler dergisinin etrafında toplananları eleştirdiği üç yazısı vardır. Bunlar, “Tahassüsât-ı San'at: Türklük ve Yeni Lisan”, “Tahassüsât-ı San'at: Yeni Lisan” ve “Musahabe-i Edebiyye: Bir Mudhike-i Edebiyye” yazıdır. Köprülü bu makalesinde Türk dilinin Şinasi'den beri sadeleştiğini ama Yeni Lisancuların dili avamlaştırdıklarını belirtiyor. Siz Ahmet Haşim, Fuzuli, Baki gibi şairlerin şiirlerinden terkipleri ve Farsça, Arapça kelimeleri çıkarırsanız şiirin bütün hissiyatını bozarsınız diyor. Bu nedenle Türk dili kendi haline bırakılmalı ve hiç kimse dile müdahale etmemelidir. Köprülü bu

⁴³ “Yeni Lisan” hareketi ile ilgili olarak Nâzım H. POLAT: *Külliyyatına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfeddin*, Arma Yay., İstanbul, 1998, 240 s. isimli esere bakmakta fayda vardır.

makaleyi Kazım Nami Beyin kendisini eleştiren yazısına cevap vermek için yazmıştır.

Dergide, ayrıca, Mehmed Fuad Köprülü'nün yazılarından başka imzasız olarak yayınlanan "Bir Mühim Tesbit -Lisamımıza Esas Vaz' Olunuyor-: Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi-", "Selanik'te Münteşir Türkili Nam Gazeteden Menkuldür: Servet-i Fünun Sahibi Ahmed İhsan Bey'e" ve "Türk Talebesi Derneği" ile ilgili yazılar, Recaizade Mahmud Ekrem'in "İslah-ı Huruf Hakkında" bir yazısı ile daha sonra kitap haline getirilecek olan Andon B. Tıngır'ın "Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi -Grammaire Analytique de la langue turque-" isimli tefrikası yer almaktadır.

3. Şiir

Tanzimat ile birlikte değişmeye başlayan şiirimizin, Batılı anlamda bir şiir anlayışı getirdiğini 1896-1901 yılları arasında gelişen Servet-i Fünun döneminde görmekteyiz. Şiirimizin, Servet-i Fünun döneminde süratli bir merhale katettiğini söylememiz de mümkündür. Aynı havayı daha canlı ve zengin bir şekilde sürdürmeyi hedefleyen Fecr-i Âtîcilerin ise Servet-i Fünuncular ölçüsünde olmasa da edebiyatımıza önemli eserler kazandırdıklarını görüyoruz. Fecr-i Âtî'nin edebiyatımıza Ahmet Haşim gibi büyük bir şair kazandırmış olması bile bizim için yeterlidir.

Bu dönem şiirinde daha çok Batı şiir formları etkilidir. Aruz, terkedilmemiş, dilde yer yer ağır söyleyişler devam etmemektedir. Soneler ve birtakım dörtlü, beşli, altılı biçimdeki söyleyişlerin yanı sıra serbest müstezat ve mensur şiirin de sıkça denendiğini görüyoruz.

İncelediğimiz dönemde ise aşk ve kadın konuları yanında sosyal konulara ve şahsi hayat tecrübelerine şiirde yer verildiğini görüyoruz. Fakat derginin 1074 ile 1118. sayılarına bakarak Fecr-i Âtî şiiri üzerine objektif bir değerlendirme yapmak da mümkün değildir.

Servet-i Fünun'un 1074 - 1118. sayıları arasında fazla şiirin yayınlanmadığını görmekteyiz. Derginin bu döneminde, yazıların içinde yer alan şiirleri (Örnek: Bugünkü Türk Edebiyatı) saymazsak, toplam 7 şairin 12 şiiri yer almaktadır. Dergide şiirine yer verilen başlıca şairler, Hüseyin Suad Yalçın (Nimni), Recaizade Ekrem (Nijad Ekrem), Süleyman Saib (Akşamlar, Şafak), Tevfik Fikret (Doksan Beşe Doğru), Mehmed Fuad Köprülü (Hazan: Akşam, Hazan: Gece.

Nedim'e, Hıyâbân-ı Ekim), Faik Ali Ozansoy (İtirafa Doğru, Uçurumun Kenarında) ve Hamdullah Subhi Tanrıöver (İstanbul Akşamı)'dir

Servet-i Fünun'da şiirlerin yanı sıra üslup bakımından "mensur şiir"den farksız yazılar olan fantastik denemeleri de görmekteyiz. Dergide bu mahiyette 16 denemeye yer verildiğini görmekteyiz.

4. Hikâye ve Roman

Bu dönemde edebiyatımızdaki genel durgunluktan hikâye ve roman da nasibini almıştır. Halid Ziya ve Mehmet Rauf'un başarılı hikâye ve roman denemelerinden sonra edebiyatımız uzun bir fetret dönemi yaşamıştır. Bu dönemde yazılan birtakım hikâye ve romanlar vasat ölçülerin üstüne çıkamamıştır.

Derginin incelediğimiz kısmı da bu fetret döneminin özelliklerini taşımaktadır. Yayınlanan hikâyelerin genellikle yabancı yazarlara ait olması dikkat çekicidir. Bu dönemde, Türk olarak sadece Haşim Nahid Erbil'in "Genç Emir", Mehmed Rauf'un "Bir İhtiyac" ve Yakub Kadri Karaosmanoğlu'nun "Bir Serencam" hikâyelerine yer verilmiştir.

Dergide hikâyeleri yayımlanan Batılı yazarlar ve hikâyeleri ise şunlardır:

J Marinda "Amca Silven", J. Marini "Bu Kaltak", Catulla Mendes "Mösyö ve Madam Jaklen", "Saman Demeti", "Üç Sergüzeşt", Guy de Maupassant "Elmas Merakı", "Mezarlık Kadınları", "O"; Kazmirte Mayer "Karıçka", Camille Mukler "incizab", Henri Supun "Kadının Kuvveti", Artur Şinçler "Ölümler Sükut Eder".

Ayrıca Asaf Muammer Kütayis'in "Buhran İçinde", Mehmed Rauf'un "Genç Kız Kalbi -Pervin'in Ruznamesi-", "Mültehib -Bir Aşkın tarihi" ile Charles Dickens'in "David Cooperfield"i tefrika edilmiştir.

5. Tenkid ve Tahlil

İkinci Meşrutiyet yıllarındaki sosyal ve siyasi yapıdaki keşmekeşten dolayı edebiyatımızda da bir durgunluğun hakim olduğu görülür. 1910 - 1912 yıllarında yayın faaliyetlerini aktif olarak sürdüren Fecr-i Aticiler de bu durgunluktan etkilenirler. Bu durgunluğun sebepleri ve Fecr-i Ati hareketinin Türk edebiyatına bir yenilik getirmediği üzerine tartışmalar az da olsa bu dönemde de yaşanır. Ayrıca sosyal ve siyasi yapıdaki bozukluklar ve İtalya - Osmanlı Savaşı ve Balkan Savaşı nedeniyle insanların edebiyatla ciddi anlamda ilgilenecek vakitleri de kalmamıştır.

Her Şeye rağmen bu d6nemde bir kaç edebî tartişmanın yaşandığı da g6r6lt6r. Bu tartişmalardan en 6nemlisi “Yeni Lisan” hareketi, etrafında Şekillenir. Bunun yanı sıra, tiyatro, roman, hikaye ve değişik edebî anlayişlar, fikirler etrafında tartişmalara girişildiğini de g6rmekteyiz.

Derginin incelediğimiz b6l6m6nde Hamdullah Subhi Tann6ver’in “Fecr-i Ati’nin İflası”; Mehmed Rauf’un “Bug6nk6 T6rk Edebiyatı”, “Musahabe-i Edebiyye: Fecr-i Ati’nin İflası”, “Temaşa Musahabesi: K6sem Sultan” ve “Temaşa Musahabesi: Madam Binemeciyan Kumpanyası”; Rıza Tefvik B6lt6kbaşı’nın “Servet-i F6nun Gençlerine”; Şahabeddin S6leyman’ın “Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Avam”; Fazıl Ahmed Aykaç’ın “Musahabe-i Felsefiyye: Rıza Tefvik’in Ruh Felsefesi”, “Refik Halid’in Kitabı -Kirpinin Dedikleri-” ve “6slub-ı Kadim -Bicenab Ahmed İhsan Bey-”; Refik Halid Karay’ın “Tenkid-i Edebi: Giranbaha Bir t6c-ı Elem”; Mehmed Fuad K6pr6l6’n6n “Bir Cevab: Sahir Beyin Musahabesi Hakkında”, “Musahabe-i Edebiyye: Bir Mudhike-i Edebiyye”, “Nijad Ekrem M6nasebetiyle”, “Tahass6sat-ı San’at: Maraz-ı Tenkid”, “Tahass6sat-ı San’at: Nazirecilik”, “Tahass6sat-ı San’at: Nijat Ekrem” ve “Tahass6sat-ı San’at: T6rkl6k ve Yeni Lisan”; Ahmed İhsan Tokg6z’6n “Servet-i F6nun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba tahir” ve “Servet-i F6nun ve onun Kadim Bir Muharriri” ve Mehmed Rauf’un “Tiyatro Hayatı” gibi inceleme, araştırma ve tenkid yazıları yayımlanmıştır.

Ayrıca İmzasız olarak “Musahabe-i Edebiyye: ‘Nijad Ekrem’ Tenkidi”, “Musahabe-i Edebiyye: Kitaplar ve Hayat”, “Musahebe-i Edebiyye: Kitaplar ve İntihar” gibi yazılar da derginin incelediğimiz kısımda neşredildiğini g6rmekteyiz.

6. Tiyatro

Servet-i F6nun dergisinin 1074-1118. sayıları içinde iki tiyatro eserine yer verilmiştir. Bunlar, Mehmed Rauf’un “Temaşa: İki Kuvvet” ve imzasız olarak yayımlanan “Rozali”dir.

Bu d6nemde tiyatro ve tiyatro sanatı ile ilgili tenkit ve tahlil yazısı olarak en fazla yazıyı Mehmed Rauf yazmıştır. Mehmed Rauf’un “Temaşa Musahabesi: K6sem Sultan”, “Mınakyan Efendi: Ellinci Sene-i Devriyesi M6nasebetiyle”, “Temaşa Musahabesi: Madam Binemeciyan Kumpanyası” ve sufl6rt6nden dekoruna kadar tiyatro ile ilgili olarak yazdığı “Tiyatro Hayatı” yazıları dergide kendine yer bulmuştur.

Ayrıca imzasız olarak “Resimlerimiz: Japonya’nın Tarz-ı Cedidde İlk Tiyatrosu” isimli yazı neşredilmiştir.

7. Tercümelere

Batı kültüründen etkilenmelerin tercüme faaliyetleriyle birlikte başladığı bilinmektedir. Tanzimat nesli Batı’yı bir ışık olarak görüyordu. Işığa ulaşmak ise, ancak onların yazdıklarını okumakla mümkün olacaktır. Bu düşüncenin bir ürünü olarak hızlı bir tercüme faaliyeti başlatılmıştır. Bu dönemde II. Abdülhamid’in istibdat yönetimi sebebiyle, “önceden çıkmakta olan gazete ve dergiler, edebiyat dışı meselelere yönelmişlerdi. Fennî konulara ağırlık veriliyordu. Bu arada sonradan edebî hayatımızda büyük tesirler gösterecek olan yeni bir sahaya yönelmişlerdi: Tercüme... Gerek ilmi, gerekse fennî diyebileceğimiz hafif mevzular, romanlar, hikâyeler tercüme edilmekte ve bunlar yayın organlarına girmekteydiler.”⁴⁴

Tanzimat nesli, okudukları bir kitapla Batı’nın hayranı olmuşlardır. Servet-i Fünun nesli ise, seleflerinden daha temkinli ve bilinçliydi. Fecr-i Ati nesli ise Servet-i Fünun neslinin bir takipçisi olmaktan öteye gidemediler. Onlar, seleflerinin tecrübelerini kullanarak abur cubur okumaktan kaçındılar. Bunun sayesinde birçok önemli Batı eseri hakkında fikir beyan edecek kadar bu edebiyata vakıf oldular. Ayrıca, bunların dışında olmak üzere Servet-i Fünun dergisinin her şeyi demek olan Ahmed İhsan Tokgöz’ün birçok Batı eserini Türk edebiyatına kazandırdığı biliniyor. Tokgöz, özellikle Jules Verne’in eserlerini Türk edebiyatına kazandırmakla büyük iş yapmıştır.

Fecr-i Ati grubunun son anlarını yaşadığı döneme tekabül eden Servet-i Fünun dergisinin incelediğimiz bölümünde tercüme eser sayısı fazladır. Bu tercüme eser sayısı ile daha önceki dönemlere göre büyük bir mesafe aldıkları gözlenmektedir. İncelediğimiz kısımdaki tercüme eserleri genellikle Kemal Derviş ve Mehmed Celal tarafından yapılmıştır.

Bu kısımda, sosyal konularla ilgili “Terakki Nümunesi: Şikago’nun Terakkiyat-ı Maddiye ve Maneviyesi”, “Ulum-ı İctimaiye: Hak” yazıları yer almaktadır. Biyografik olarak ise “Gazeteciler Kralı: Mister Wilyam Saint”, “Haşmetmeablar”, “Tarih-i Edebî Sahifeleri: Lamartine’in Aşkı” gibi yazılara yer verilmiştir. Edebî inceleme, araştırma ve tenkid mahiyetinde “Jack”, “Musahabe-i

⁴⁴-Bilge ERCİLASUN: *Servet-i Fünun Edebiyatı, Türk Dünyası El Kitabı*, C.III, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1982, s.425-426.

Edebiye: Kitaplar ve Hayat” başlıklı yazılar da dergide yer almaktadır. Ayrıca Batı şair ve yazarlarından ise on hikâye (“Saman Demeti”, “Üç Sergüzeşt”, “Üçüncü Yastık”, “Kadının Kuvveti”, “Elmas Merakı”, “Mezarlık Kadınları”, “O”, “Karıçka”, “İncizab” ve “Ölümler Sükut Ederler”), Charles Dickens’den bir roman (David Cooperfield) ve “Garb Şiirleri”nden örnekler tercüme edilmiştir.

Bu tercüme edilen eserler ışığında o devir için şunları söylemek mümkündür: Fecr-i Ati nesli, seleflerinden daha tecrübeli olmalarına rağmen hala doğru dürüst bir tercüme mantığı elde edememişlerdir. Tercüme ettikleri eserler, Charles Dickens ve Guy de Maupassant’ı saymazsak, mülikli yazarların eserleri değil, dikkati çekmemiş, kenarda kalmış yazarların eserleridir. Servet-i Fünun nesline göre tercüme faaliyetinde büyük bir merhale kat etmiş olsalar da onların tercüme faaliyetini bilinçli bir şekilde yaptıkları pek söylenemez.

TAHLİLİ FİHRİST

I. YAZILAR

1. YAZAR ADINA GÖRE

- Abdülğani Seni** ; bk. [YURDMAN], Abdülğani Seni
- Ahmed İhsan** ; bk. [TOKGÖZ], Ahmed İhsan
- Ali Emiri** ; *Bir Mektub*; nr. 1110, s. 413; (Ağustos 328 tarihli mektupta Servet-i Fünun'daki yazıları beğendiğini belirten Ali Emiri Efendi dergiyi ve ekibini tebrik ediyor. Servet-i Fünun da Ali Emiri'ye bu iltifatlarından dolayı teşekkür ediyor.)
- [ARAS], **Refet Avni** ; ***Tetebbuât-ı Edebiyye* ; nr. 1075, s. 200-202, ("Köprülüzade Mehmed Fuad Beye" ithaf edilmiş, edebi çehrelerden birini, Fitnat Hamm'ı herkese anlatmaya çalışan bir yazı.)
- [AYKAÇ], **Fazıl Ahmed** ; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 268; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)
- [AYKAÇ], **Fazıl Ahmed** ; *Hasbihal-i Felsefi: Goyo'nun (گریو) Felsefe-i Ahlakîyesi*; nr. 1074, s. 179-181 (185-186); (Alman filozofun felsefe hakkındaki düşünceleri diğer filozoflarla mukayese ediyor.)
- [AYKAÇ], **Fazıl Ahmed** ; *Musahabe-i Felsefiyye: Rıza Tevfik'in Ruh Felsefesi*; nr. 1077, s. 244-248; (Ruh göçü, objektif ve subjektif kavramlarla dilimizdeki terimleri hususunda yazılan Köprülüzade Mehmed Fuad'a ithaf edilmiş bir yazı.)

- [AYKAÇ], Fazıl Ahmed ; *Refik Halid'in Kitabı -Kirpinin Dedikleri-*; nr. 1079, s. 305-306; (Kirpinin Dedikleri isimli kitabın tamımı ve kitaptan bölümler.)
- [AYKAÇ], Fazıl Ahmed ; *Üslub-ı Kadim -Bicenab Ahmed İhsan Bey*; nr. 1078, s. 273-274; (Aruz vezniyle yazdığı şiirlerle tamnan Ahmed İhsan Bey'in şiirlerinden alıntılarla süslenmiş bir yazı.)
- AZAN, Paul (پول آزان) (Yüzbaşı) ; *Fas'da Fransızlar*, nr. 1106, s. 322; (Fransızlar'ın Fas halkına yaptığı zulümler anlatılıyor.)
- AZAN, Paul (پول آزان) (Yüzbaşı) ; *Fas'da Şanlı Menziller*, nr. 1106, s. 322-326; (Fas'da askerlerin vatanlarını korumak için canla başla çarpıştıkları anlatılıyor.)
- BOVIER, Johan (يوهان بوير) ; *Ecnebi Edebiyatları: Bir İskandinav Romancısı*; nr. 1099, s. 150-154; (Genç romancının yıldızının parladığı belirtildikten sonra, "yalanın Kuvveti" isimli romanın Fransızcaya çevrildiği ve halk tarafından büyük rağbet gördüğü söyleniyor. Yazıda romandan uzunca bir alıntı da yer almakta..)
- [BÖLÜKBAŞI], Rıza Tevfik ; *Bir Mahbusun Hissiyat ve Tefekküratı*, nr. 1082, s. 363-364; (Hapishanede yatan bir adamın düşüncelerinin incelenmesi.)
- [BÖLÜKBAŞI], Rıza Tevfik ; *Selim Sırrı Kimdir?*; nr. 1084, s. 429; (Selim Sırrı [Tarcan]'ı anlatan bir yazı.)
- [BÖLÜKBAŞI], Rıza Tevfik ; *Servet-i Fünun Gençlerine*; nr. 1079, s. 295-296; (Servet-i Fünun'a katılmak isteyen gençlere öğütleri içeren bir yazı.)
- Celal Sahir ; bk. [EROZAN], Celal Sahir
- De Turnal De Konstan (دوتورنال دو کونستان) (Baron) ; *Terakkî Numunesi: Şikago'nun Terakkîyat-ı Maddîye ve Maneviyyesi*; nr. 1094, s. 20-34; (Baronun 1823'de küçük bir köy olan Şikago'nun yazımın yazılmasına kadar olan gelişmesinden bahsediliyor. Kemal Derviş tarafından tercüme edilmiş.)

- De Tural De Konstan** (دوتورنل دو قونستان) (Baron) ; *Amerika'da Kadınlar*; nr. 1089, s. 541-544; (Amerika'da kadınlara verilen özgürlük, hak ve hayat şekilleri. Kemal Derviş tarafından Fransa Meclis-i Ayan'ı De Tural De Konstans'dan tercüme edilmiş.)
- DICKENS, Charles** ; *David Cooperfield*; nr. 1103, s. 376-378; nr. 1106, s. 327; nr. 1107, s. 352-354; nr. 1109, s. 400-402; nr. 1110, s. 424-426; nr. 1111, s. 448-450; nr. 1112, s. 472-474; nr. 1113, s. 496-498; nr. 1114, s. 520-522; nr. 1115, s. 544-546; nr. 1112, s. 568-570; nr. 1117, s. 592-594; ("İngiliz hikayenüvis-i eşhanı Charles Dickens'ın azam-ı asarındandır" ibaresiyle iefrika roman).
- DOMİNİK, Rene** ; *Tarih-i Edebi Sahifeleri: Lamartine'in Aşkı*; nr. 1107, s. 363-367; nr. 1109, s. 387-391; nr. 1110, s. 411-413; (Lamartine'i Lamartine yapan kadına yazarın mektupları ve bu konudaki değerlendirmeler.)
- DAUDET, Alphonse** ; *Jack*; nr. 1106, s. 328-330; (Roman hakkında bir değerlendirme.)
- Edhem Necdet** ; *Cemiyetlerin İstihalesi*; nr. 1090, s. 557-560; (Toplumların düzenlenmesi için yapılması ve alınması gereken tedbirler hakkında bilgi verilmiş.)
- Edhem Necdet** ; *Sosyoloji Mebahisi: Terakki ve Tedennî*; nr. 1076, s. 227-229 (234); nr. 1084, s. 427-429; nr. 1087, s. 486-491; (Toplumların gelişmesi için uygulanması gereken yöntemler ve bunlar ile toplum sosyolojisi arasındaki ilişki. Terakkinin gelişimi, terakkinin coğrafyaya göre dağılımı ve terakki fikrinin gelişimi üzerinde durulmuş.)
- [ERBİL], Haşim Nahid** ; *Küçük Hikaye: Genç Emir*; nr. 1085, s. 446-448; (Mehmed Fuad Köprülü'ye ithaf edilmiş küçük bir hikâye)
- [EROZAN], Celal Sahir** ; *"Nijad Ekrem" Tenkidi*; nr. 1085, s. 446; (Köprülü'ye yazılan bu mektupta Nijad Ekrem kitabı hakkında Köprülü'nün daha önce yazdıkları eleştiriliyor.)

- FAGUET, Emile** ; *Ulûm-ı İctimaiye: Hak*, nr. 1077, s. 248-252; nr. 1078, s. 274-277 (281-282); nr. 1079, s. 297-301; nr. 1080, s. 322-323; (Avrupa'da adaletin gelişimi, adaletin tesisi, adaletin, hak ve hukukun kapsamı ve anlarm hakkında Fransız hukukçusu Emille Faguet'nin bir makalesinin Kemal Derviş tarafından dilimize tercümesi.)
- Faik Ali** ; bk. [OZANSOY], Faik Ali
- FAYNU, Jean (ژان فينو)** ; *Gazetecilerin Kralı: Mister Wilyam Saint* ; nr. 1095, s. 54-58; (İyi bir gazetecide bulunması gereken özellikler. Mistir Wilyam'ın şahsiyetinde yazıda toplanmış. Korkusuz olmak, merak, cesaret bunlardan sadece birkaçı. Kemal Derviş tarafından Jean Faynu'dan çevrilmiştir.)
- Fazıl Ahmed** ; bk. [AYKAÇ], Fazıl Ahmed
- Ferid Zühdü** ; *Kibrit Kutusunun Hikayesi*, nr. 1106, s. 320-322; ("Beyrut, Temmuz 1328" tarihli fantastik bir deneme.)
- GARAK, Fernan (فرنان غرق)** ; *Garb Edebiyatı Numuneleri: Bahçede Kadınlar*, nr. 1078, s. 272; (Garb edebiyatından tercüme edeni belirtilmeyen fantastik bir deneme.)
- Hamdullah Subhi** ; bk. [TANRIÖVER], Habdullah Subhi
- Hazım** ; bk. [TEPEYRAN], Ebubekir Hazım
- Hüseyin Suad** ; bk. [YALÇIN], Hüseyin Suad
- İmzasız** ; *"Delhi" Vapurunu Kazası*, nr. 1074, s. 189-190; (Cebelitarık boğazında iki yüzdenden fazla yolcu taşıyan Delhi vapurunun kaza yaptığını duyuran haber niteliğindeki yazı .)
- İmzasız** ; *"Titanik" Kazasının Dersleri*; nr. 1102, s. 222-227, (Titanik kazasından çıkarılabilecek dersler üzerinde durulmuş.)
- İmzasız** ; ***"Türk Yurdu" Refikimizden: Mirza Fethali Ahundof -Tevellüdünün Yüzüncü Senesi Münasebetiyle-*; nr. 1080, s. 329-331, (Mirza Fethali Ahundof'un fikirlerini değerlendiren ve anlatan bir yazı.)

- İmzasız** ; *Bir Mühim Tesbit -Lisanımıza Esas Vaz' Olunuyor-: Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi-*; nr. 1084, s. 411, (Türk dilinin ıslahı ve düzenlemesi hususunda yapılan çalışmalar.)
- İmzasız** ; *Bugünkü İspanya*; nr. 1097, s. 104-107; nr. 1098, s. 133 (139-141); nr. 1099, s. 163, 165,; nr. 1100, s. 179-181 (187-188); (İspanya'nın tarihinden, yönetim şekliinden, insanların yaşayış tarzlarından, boğa güreşlerinden, snai ve ekonomik gelişmelerinden bahsedilmiş.)
- İmzasız** ; *Bulgaristan'ın Berr-i Bahrî Kıvvetleri*; nr. 1095, s. 68-69, (Bulgaristan'ın ordusu hakkında bilgi verilmiş.)
- İmzasız** ; *Büyük Bir Sulhperver: Frederic Possi*; nr. 1101, s. 195-198, (İtilaf ve ittifak devletlerinin arasını bulup, insanlığı bu savaştan kurtarmaya çalışan Frederic Possi tamtilmiş.)
- İmzasız** ; *Büyük Hezimetler: Napolyon'un Moskova Ricatı*; nr. 1118, s. 603-606, (Napolyon'un Rusya'yla yaptığı savaş ve savaşın gelişimi hakkında bilgi veriliyor.)
- İmzasız** ; *Çin'de Cumhuriyetinin İlanı*; nr. 1078, s. 285, (Çin'de cumhuriyetin ilanı ve ilan öncesindeki gelişim safhalarını anlatan bir yazı.)
- İmzasız** ; *Dilsizleri Söyleten Hayırkâr Adam*; nr. 1099, s. 154-156 (163), (Ameliyat yoluyla dilsizlerin dilleri altındaki bağdan kurtulabilecekleri anlatılıyor. Paris'de yaşayan bir bilim adamının bu konudaki faaliyetlerine temas edilmiş.)
- İmzasız** ; *Dünyanın En Büyük Mutbahu*; nr. 1114, s. 518-519, (Buhar kazanlarının icadı üzerinde duruluyor.)
- İmzasız** ; *Fen ve Medeniyet Tecelliyatı: Cinayetler Nasıl Keşfolunuyor*; nr. 1110, s. 421-423; nr. 1112, s. 463-467; (Fen ve medeniyetteki yeni gelişmeler kullanılarak katilleri bulmak artık daha kolaydır. Suçluların tespiti için yeni metodlar geliştirilmiştir. Parmak izi ile suçlunun tesbiti gibi.)
- İmzasız** ; *Garb Şürleri*; nr. 1109, s. 394-397n; r. 1111, s. 442-444; nr. 1112, s. 460-463; nr. 1113, s. 487; nr. 1114, s. 510-

512; nr. 1115, s. 534-536, (Bu başlık altında Batı şairlerinden bir çok mensure tercüme edilmekte.)

İmzasız ; *Garip Bir Mülakat*; nr. 1080, s. 324; (Lizbon'daki karışıklıklar ve nedenleri.)

İmzasız ; *Güneşin Cinayetleri*; nr. 1103, s. 255-256 (259-261), (Yaz aylarında güneş altında gezmenin mahzurları. Güneş ışınlarına maruz kalan insanların ölebileceği. Ayrıca bu konu ile ilgili İstanbul , Kahire ve Amerika'nın bazı şehirlerinde vukua gelen olaylar hakkında.)

İmzasız ; *Haşmetmeablar*; nr. 1088, s. 515-520, (Kralların hayatını anlatan bir yazı. Kemal Derviş tarafından tercüme edilmiştir.)

İmzasız ; *Kamil Paşanın Arızası*; nr. 1082, s. 379-381, ("Hakpây-ı şahaneye sadr-ı sabık Kamil Paşa tarafından Mısır'dan takdim olunduğu gazetelerde neşrolunan arızanın bir vech-i zîrdir." ibaresiyle imparatorluğun tehlikede olduğu duyuruluyor.)

İmzasız ; *Küçük Hikaye: Mehîb Bir Aşk*; nr. 1118, s. 607-611 (Hikâye)

İmzasız ; *Lizbon'daki Karışıklıklar*; nr. 1080, s. 325, (Lizbon'daki karışıklıklar ile ilgili haber yazısı.)

İmzasız ; *Maişet Mücadelelerinden: İngiltere'de Kömür Grevi*; nr. 1098, s. 128-133, (Maaşlarını alamayan kömür işçilerinin grevi anlatılıyor.)

İmzasız ; ***Musahabe-i Edebiye: Kitaplar ve Hayat*; nr. 1084, s. 412-415, (Kitapların hayatımızdaki önemini anlatan didaktik bir yazı. Mealen Fransızcadan tercüme edilmiş.)

İmzasız ; ***Musahabe-i Edebiye: Kitaplar ve İntihar*; nr. 1086, s. 459-462, (İntihar tezinin kitaplarda işlenmesi ve bunun insanlara olan etkisi üzerinde durulmuştur. Geçen sayıdan devam eden yazı "***" imzasıyla neşredilmiştir.)

- İmzasız** ; ****Musahabe-i Edebiyye: Kitablar ve İntihar**; nr. 1085, s. 435-437, (Okunulan kitapların insanları intihara sürükleyip sürüklemeyeceği hakkında bir yazı.)
- İmzasız** ; ****Musahabe-i Edebiyye: Sanatta Hüsn**; nr. 1076, s. 220-224, (İnsanlığın zamanı bilinmeyen çağlardan beri sanat ile birlikte 'hüsn' üzerinde de düşünmüştür. Yazıda 'hüsn' ile sanat arasındaki ilişkiye temas ediliyor.)
- İmzasız** ; ****Musahabe-i Edebiyye: Sanatta Realizm**; nr. 1074, s. 172-174, (Realizm hakkında bilgi veren yazı.)
- İmzasız** ; **Musahabe-i İctimaiye: Çin İhtilali**; nr. 1081, s. 354-357, (Çin'deki ihtilali bütün boyutlarıyla anlatan bir yazı.)
- İmzasız** ; **Musahabe-i İctimaiye: Asker Kadınlar**; nr. 1107, s. 350-351, (Pek çok ülkede kadınların da asker olmak istediği fakat bu olayın gerçekleştiği takdirde, toplumsal ve ailevi problemlerin baş göstereceğinden bahsedilmiş.)
- İmzasız** ; **Musahabe-i İctimaiye: Harbin Esbab-ı Hazırası**; nr. 1113, s. 488-491, (Herhangi bir avaşın neden çıkabileceği irdelendikten sonra Almanya, Fransa, İtalya ve Belçika gibi ülkeler gösterdikleri gelişme, tavır ve yönetim tarzlarından dolayı her zaman için savaşa meyyal ülkeler olduğu belirtiliyor.)
- İmzasız** ; **Osmanlı Donanması Tarihçesi**; nr. 1083, s. 405-406; (Osmanlı donanmasının tarihi gelişimiyle ilgili bir yazı.)
- İmzasız** ; **Osmanlıların Mefahir-i Harbi: Plevne Müdafaası -İlk Hücumlar-**; nr. 1116, s. 555-562, (Plevne savaşının içeriği ve savaşta yaşanan olaylar anlatılıyor.)
- İmzasız** ; **Paris'te Küsüf**; nr. 1091, s. 595-597; (Paris'te gözlenebilen küsüf hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş.)
- İmzasız** ; **Resimlere Dair: Londra Sokakları Ölüm Kapanı**; nr. 1101, s. 198-199, (Londra sokaklarındaki feci cinayet olaylarından bahseden bir yazı.)

- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Camille Flemarrion*; nr. 1089, s. 547, (Fransız yazar olan Camille Flemarrion'un Osmanlı yazarları tarafından tanındığı belirtildikten sonra onun edebi nitelikleri anlatılmış.)
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Danimarka Kralı*; nr. 1094, s. 44-45, (Danimarka kralının fiziki ve psikolojik portresi tasvir edildikten sonra ülkeyi idaresi sırasındaki başarılarından bahsedilmiş.)
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Hindistan Müslümanlarından İntibah*; nr. 1099, s. 165, (Hindistan müslümanlarının genel yaşayış ve tapınış şekilleri üzerinde duruluyor.)
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Japonya'nın Tarz-ı Cedidde İlk Tiyatrosu*; nr. 1096, s. 85, (Japon edebiyatında modern tarzda yazılmış ilk tiyatro eseri "Takakuza" tanıtılıyor.)
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Kont Berthold*; nr. 1083, s. 404, (Hariciye nazırımın tanıtılması.)
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Titanik Vapuru Kazası*; nr. 1091, s. 591-593, (Titanik'in batması ilgili ayrıntılı bir yazı.)
- İmzasız** ; *Rodos Adasının İdari ve Coğrafi Ahvali*; nr. 1094, s. 43-44, (Rodos adasının Karadeniz'de çok güzel bir konumda olduğu ve bu adanın Osmanlıyla olan bağları yazıda incelenmiş.)
- İmzasız** ; *Rozali*; nr. 1117, s. 583-586; (Piyes denemesi).
- İmzasız** ; ***Selanik'te Münteşir Türkili Nam Gazeteden Menkuldür: Servet-i Fünun Sahibi Ahmed İhsan Bey'e*; nr. 1107, s. 339, (Ahmed İhsan Bey'e Türklük ve Türkçemin sadeleştirilebileceği hususunda yazılan bir mektup ve mektuba cevap.)
- İmzasız** ; *Sinamatografin İstilası*; nr. 1100, s. 175-179, (Sinamatografin bütün medenî dünyaya yayılmaktadır. Halkın sinamatografa aşırı ilgi gösterdiği için tiyatro salonları boşalmaktadır.)

- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Alman Balonları*, nr. 1097, s.116-117; (Yukarıda verilen başlık altında dünyadaki yeni buluş hakkında bir paragraf halinde bahsedilmiş.)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Amerika'da Muhacirin-i Osmaniye Meclisi*; nr. 1086, s. 468-472 (476-477), (Amerika'ya giden Osmanlı halkını inceleyen ve problemlerini değerlendiren bir yazı.)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Dilsiz ve Sağırların Telefonu*; nr. 1097, s. 115-116; (Yukarıda verilen başlık altında dünyadaki yeni buluş hakkında bir paragraf halinde bahsedilmiş.)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Hindistan Müslümanlarının Muhırası*; nr. 1096, s. 85-86 (92-93), (Londra'da bulunan Hindistan Cemiyet-i İslamiyesi Rusya donanmasını dağıtılması karşılığında Osmanlı'ya yardım edebileceklerini belirtiyorlar.)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Japonya'da Yeni Kadınlar*, nr. 1097, s. 117; (Yukarıda verilen başlık altında dünyadaki yeni buluş hakkında bir paragraf halinde bahsedilmiş.)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Kutb-ı Cenubiyenin Keşfi*; nr. 1087, s. 493-496 (500-501), (Güney kutbunun keşfi, Siroz'un nüfusu ve denizaltılarının döşediği torpiller hakkında.)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: On Senede Portariko'nun Terakkıyatı*; nr. 1101, s. 212-213, (Portarika, İspanya'ya bağılyken çok güçsüz olduğu, fakat bağımsızlığını ilan edince çok güçlü bir devlet haline geldiğinden bahsediliyor.)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye*; nr. 1090, s.573-574; (Meşhur mavi elmas ve Museviler hakkında.)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye; Paris'te Ev Kirası Bıhranı*; nr. 1100, s. 188-189, (Paris'te ev kiralarının aşırı miktarda artması eleştiriliyor.)
- İmzasız** ; *Tarih-i Edebi: Charles Dickens'in Hayatı*; nr. 1111, s. 435-437, (Ünlü yazar Charles Dickens'in hayatını anlatan bir yazı.)

- İmzasız** ; *Tarih-i Edebiyat: William Makepeace Thackeray (1811-1863);* nr. 1113, s. 483-485, (İngiliz yazar tanıtılıyor.)
- İmzasız** ; *Tarih-i Edebiyat: Sir Walter Scott;* nr. 1115, s. 531-534; Sir Walter Scott' u anlatan bir yazı.)
- İmzasız** ; *Tedkikat-ı Edebiyye: George Eliot (1819-1880);* nr. 1114, s. 515-518, (İngiliz yazarın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş. Fransız edebiyatını da tesiri altında bırakan bu İngiliz kadın yazar, aynı zamanda meslek-i hakikiyyunun önemli bir temsilcisidir.)
- İmzasız** ; *Tedkikat-ı Edebiyye: Madam De Bu De Elmor;* nr. 1100, s. 171-175; nr. 1101, s. 203-206 (211-212); nr. 1102, s. 228-230 (235-236); nr. 1103, s. 247-254; nr. 1107, s. 348-350; (1800'li yılların başında yaşamış şairin hayat hikâyesi, sanat anlayışı ve eserleri hakkında bilgi veriliyor.)
- İmzasız** ; *Tehdid-i Teslihat;* nr. 1093, s. 3-8; (Fransa meclisinde Osmanlı İmparatorluğu aleyhine konuşulanların kısa bir özeti.)
- İmzasız** ; *Türk Talebesi Derneği;* nr. 1080, s. 332-333, (Türk gençliğinin henüz fikri oluşuma sahip olmadığı belirtildikten sonra Türk Talebesi Derneği'nin bu amaca matuf faaliyetlere başladığı duyuruluyor. Yazıda ayrıca Türk lisam üzere faaliyet gösterecek olan bu derneğe her Türk gencinin üye olabileceği de belirtiliyor.)
- İmzasız** ; *Türkiye-İtalya Muharebesi Vesilesiyle;* nr. 1094, s. 34-37; nr. 1095, s. 59-62; nr. 1096, s. 81-84; nr. 1097, s. 107-109 (115); (Denizaltıların savaşta önemi hakkında. Osmanlı İmparatorluğunun Türkiye - İtalya muharebesinde denizaltısının olmamasının eksikliğini çektiğine dair.)
- İmzasız** ; *Vesâik: Meclis-i Mebusan'da Nuk-ı İftitah;* nr. 1090, s. 572-573, (Osmanlı matbuatının tarihçesi, meşhur mavi elmas ve Almanya'daki Museviler üzerinde durulmuş.)
- İmzasız** ; ***Yeni Kitaplar: Kirpinin Dedikleri;* nr. 1076, s. 225-227, (Bu kitabı yazarken Refik Halid'in neler düşündüğü

hakkında bahsedildikten sonra ve kitaptan bir bölüm iktibas edilmiş.)

- İsmail Subhi** ; bk. [SOYSALLI], İsmail Subhi
- J. Marinda** ; *Küçük Hikaye: Amca Silven* (سبلون); nr. 1110, s. 417-419; (Hikâye).
- J. Marini** ; *Küçük Hikaye: Bu Kaltak*; nr. 1113, s. 485-487; (Hikâye).
- K (ك) D (د)** ; bk. Kemal Derviş
- KAPU, Alfred De** ; *Küçük Hikaye: Bıçarkan Menfaatine*; nr. 1084, s. 415-419; (Kemal Derviş tarafından çevrilmiş bir hikâye)
- [KARAOSMANOĞLU], Yakup Kadri** ; *Küçük Hikaye: Bir Serencam*; nr. 1081, s. 342-345; nr. 1082, s. 377-378; nr. 1083, s. 391-397 (401-404); (Hikâye).
- [KARAY], Refik Halid** ; ***Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)
- [KARAY], Refik Halid** ; ***Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082, s. 373, (Asaf Muammer, Nevin ile birlikte Tahsin Nahid, Refik Halid'in kaleme aldığı Rıza Tevfik'in hapse düşmesiyle Osmanlı yönetimi arasındaki bağın irdelenmesi ve onun hapisten çıkarılması gerekliliği ile ilgili bir yazı.)
- [KARAY], Refik Halid** ; ***Tenkid-i Edebi: Girenbaşa Bir Tâc-ı Elem*; nr. 1086, s. 462-467, (Nijat Ekrem'in vefatı dolayısıyla yazılmış bir yazı.)
- Kemal Derviş** ; *Amerika'da Kadınlar*; nr. 1089, s. 541-544, (Amerika'da kadınlara verilen özgürlük, hak ve hayat şekilleri. Kemal Derviş tarafından Fransa Meclis-i Ayan'ı De Tumul De Konstan'dan tercüme edilmiş.)
- Kemal Derviş** ; *Bronson'un Kızına Mektupları*; nr. 1092, s. 604-607, (Mütefekkir Bronson'un kızına yazdığı mektupların bir kısmı ve nitelikleri. Martin Rumuza'dan Kemal Derviş tarafından tercüme edilmiş.)

- Kemal Derviş** ; *Çin Kuvvâ-yı Berrîyye ve Bahriyesi Vecdiyesi (La Ruva'dan iktibas edilmiş yazı.)*; nr. 1075, s. 212-215, (Çin'deki ayaklanma, Çin kara ve deniz kuvvetlerinin durumu ile ilgili yazı.)
- Kemal Derviş** ; *Haşmetmeablar*; nr. 1088, s. 515-520, (Krallarnn hayatını anlatan bir yazı.)
- Kemal Derviş** ; *Küçük Hikaye: Bıçarkan Menfaatine*; nr. 1084, s. 415-419; (Alfred de Kapu' dan çevrilmiş bir hikâye)
- Kemal Derviş** ; *Mesele-i İctimaiye: Nesl-i Ahmerin Hal ü Hazır*; nr. 1096, s. 76-80, (Kızılderililerin hayatını, Amerika'daki sendikaların işleyiş tarzını ve demokrasiyi anlatan bir yazı.)
- Kemal Derviş** ; *Musahabe-i İctimaiyye: İngiltere'de Umumî Kömür Grevi*; nr. 1087, s. 491-493, (İngiltere'deki grevden ve bunların işçilere olan etkilerinden bahsediliyor.)
- Kemal Derviş** ; *Terakkî Numunesi: Şikago'nun Terakkîyat-ı Maddîye ve Maneviyyesi*; nr. 1094, s. 20-34, (Baron De Tunal De Konstan'dan çevrilen yazıda 1823'de küçük bir köy olan Şikago'nun yazının yazılmasına kadar olan gelişmesinden bahsediliyor. Kemal Derviş tarafından tercüme edilmiş.)
- Kemal Derviş** ; *Gazetecilerin Kralı: Mistur Wilyam Saint*; nr. 1095, s. 54-58, (İyi bir gazetecide bulunması gereken özellikler. Mistur Wilyam'ın şahsiyetinde yazıda toplanmış. Korkusuz olmak, merak, cesaret bunlardan sadece birkaçı. Kemal Derviş tarafından Jean Faynu' dan çevrilmiş.)
- Kemal Derviş** ; *Ulûm-ı İctimaiye: Hak*; nr. 1077, s. 248-252; nr. 1078, s. 274-277 (281-282); nr. 1079, s. 297-301; nr. 1080, s. 322-323 (Avrupa'da adaletin gelişimi, adaletin tesisi, adaletin, hak ve hukukun kapsamı ve anlamı hakkında Fransız hukukçusu Emille Faguet'nin bir makalesinin Kemal Derviş tarafından dilimize tercümesi.)
- Kemal. Derviş** ; *Dördüncü Silah-ı Harb: Tayyare ve Harb*; nr. 1092, s. 608-611, (Uçakların savaşdaki rolü hakkında Fransızcadan tercüme edilmiş.)

Köprülüzâde Mehmed Fuad ; bk. [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; ****Büyük Şairimiz İçin**; nr. 1078, s. 268; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı. M. Fuad imzasıyla.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Hazan: Akşam*; nr. 1077, s. 247, (Aruz vezniyle yazılmış, Fecr-i Ati özelliklerini yansıtan dili ağır bir şiir.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Hazan: Gece*; nr. 1077, s.247; (Aruz vezniyle yazılmış, Fecr-i Ati özelliklerini yansıtan dili ağır bir şiir.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Hıyâbân-ı Ekim*; nr. 1088, s. 510, (Sone tarzında aruz vezniyle yazılmış, Fecr-i Ati özelliklerini taşıyan dili ağır lirik bir şiir.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; ****Musahabe-i Edebiyye: Bir Mudhike-i Edebiyye**; nr. 1095, s. 51, (Yazıda Genç Kalemler hareketi eleştiriliyor. Köprülü'ye göre Genç Kalemler dergisi yayın politikasıyla oldukça komik durumlara düşmektedir.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Nedim'e*; nr. 1095, s. 54, (Aruz vezniyle sone tarzında yazılmış '14 Mayıs 1328' tarihli dili ağır bir şiir.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; ****Nijat Ekrem Münasebetiyle**; nr. 1086, s. 462, (Yazarın Nijad Ekrem hakkında daha önce yazmış olduğu yazı Celal Sahir tarafından eleştirilmişti. Köprülü burada Celal Sahir ile aralarında sui tefehhüm oluşmaması için ona yazıyı bir daha okumasını tavsiye ettiği bir paragraflık kısa yazı.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; ****Şeyh Galib**; nr. 1110, s. 414-417; nr. 1111, s. 438-442; nr. 1112; nr. 1113, s. 494-495; s. 467; nr. 1117, s. 579-583; nr. 1118, s. 611-616, ("Üstadı Ekrem'e: Huzur-ı san'at ve irfanınıza kemâl-i hacât ile arz ettiğim bu naçiz eser hakkında pek mübalağakâr bir surette ibzal buyurduğumuz teveccühat ve teşvikatın mevluoesidir. Onu nâm-ı bülend-i san'atımıza ithaf ile eseri müessir-i hakikisine iade etmiş oluyorum. Bu tekaddüme-i tilmizâneyi lütfen kabul ve bu suretle ona bahş-ı kıymet

buyurmanızı istirham ediyorum sevgili üstad! -Tilmiz-i hürmetkârımız- M. F.” açıklamasıyla birlikte. Şeyh Galib’in kişiliği, sanatı, eserleri, tasavvufi görüşleri hakkında bilgi verilmiş.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; **Tahassüsât-ı San’at: Bir Mihrab-ı San’at Önünde; nr. 1078, s. 269-272; nr. 1079, s. 292-295, (Mimari usulün insanları kendilerinden geçirecek güzellikle yapıldıklarına dikkat çeken bir yazı.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; **Tahassüsât-ı San’at: Maraz-ı Tenkit, nr. 1087, s. 483-485, (Okuduğu üç beş yazı ile tenkidci kesilen gençler eleştirildikten sonra iyi bir tenkidin nasıl olması gerektiği üzerinde izahlarla duruluyor.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; **Tahassüsât-ı San’at: Nazirecilik, nr. 1088, s. 507-508, (Osmanlı imparatorluğunun şiir şekillerinden olan nazirecilik hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; **Tahassüsât-ı San’at: Nijat Ekrem; nr. 1083, s. 387-390, (RecaizadeEkrem’in ölen oğlu için yazılmış bir yazı. Şiirlerle süslü ve son derece güzel.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; **Tahassüsât-ı San’at: Türklük ve Yeni Lisan; nr. 1091, s. 579-582, (Fuad Köprülü’nün Genç Kalemler hakkında yazmış olduğu yazıya dergi tarafından cevap verilmiştir. Köprülü bu yazıyı şahsiyetine hakaret içerdiği için eleştiriyor.)

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; **Tahassüsât-ı San’at: Yeni Lisan; nr. 1082, s. 365-370, (Dil hakkında yazarın görüşlerini içerir bir makale.)

[KUNTAY], Midhat Cemal ; Açık Mektuplar: Ahmed İhsan Beyefendiye; nr. 1080, s. 331-332, (Tercüman’da Midhat Cemal’e atf edilen Tevfik Fikret hakkında bir nazım yayınlanmıştır. Midhat Cemal bu nazımın kendine ait olmadığını söylüyor.)

[KÜTAYİS], Asaf Muammer ; Buhran İçinde; nr. 1074, s. 182-184; nr. 1075, s. 206-208; nr. 1076, s. 230-232; nr. 1077, s. 254-256; nr. 1078, s. 278-280; nr. 1079, s. 302-304; nr. 1080,

s. 326-328; nr. 1081, s. 350-352; nr. 1082, s. 374-376; nr. 1083, s. 398-400 ; nr. 1084, s. 422-424; (Tefrika roman).

[KÜTAYİS], Asaf Muammer ; **Büyük Şairimiz İçin; nr. 1078, s. 267; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)

[KÜTAYİS], Asaf Muammer ; **Rıza Tevfik İçin; nr. 1082-372; (Refik Halid, Nevin ile birlikte Tahsin Nahid ile birlikte Asaf Muammer'in kaleme aldığı Rıza Tevfik'in hapse düşmesiyle Osmanlı yönetimi arasındaki bağın irdelenmesi ve onun hapisten çıkarılması gerekliliği ile ilgili bir yazı.)

LOTTİ, Pierre ; *Ferdâ-yı Harîkte;* nr. 1074, s. 186-188, ("Edîb-i meşhur Pierre Lotti'nin bir ser-levha ile, 11 Teşrîn-i Evvel 1911 tarihli Figaro gazetesinde neşrolunan bir mektubunun tercümesi" açıklamasıyla İstanbul hakkında bir yazı.)

LOTTİ, Pierre ; *La Guerre İtalo-Turque;* nr. 1075, s. 211-212, (Pierre Lotti'nin Figaro gazetesinde yayınlanmış makalesinin İtalyanca aslı.)

LOTTİ, Pierre ; *Trablusgarb Muharebesi Hakkında (Pierre Loti)'nin Bir Makalesi;* nr. 1075, s. 209-211, (Pierre Loti bir Türk dostudur ve Trablusgarb'ın işgalini Fransız gazetelerinden öğrenir, okuduklarını aynen makaleye almış ve bu işgali makalesinde kınamıştır.)

LUİ, Bertrand ; *Yaza Dair;* nr. 1104, s. 271-275, (Yaz boyunca Nil ve Sahra'da havanın çok sıcak olması sebebiyle meydana gelen ölümler üzerinde durulmuş.)

M. Fuad ; bk. [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad

M. R. ; bk. Mehmed Rauf

Mahmud Sadık ; **Büyük Şairimiz İçin; nr. 1078, s. 267; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)

Mahmud Sadık ; *Genç ve Güzel, Yaşlı ve Ak Saçlı (İstibdat-ı Hayat);* nr. 1104, s. 269-271, (Genç ve güzel bir kadın ile yaşlı ve ak

saçlı birinin evlenmesi durumunda karşılaşacakları durumlar.)

MAUPASSANT, Guy De ; *Küçük Hikaye: Elmas Merakı*; nr. 1101, s. 199-203; (Hikâye).

MAUPASSANT, Guy De ; *Küçük Hikaye: Mezarlık Kadınları*; nr. 1111, s. 444-447; (Hikâye. Mütercimi belirtilmemiş.)

MAUPASSANT, Guy De ; *Küçük Hikaye: O*; nr. 1097, s. 124-127; (Hikâye).

MAYER, Kazmirte ; *Küçük Hikaye: Karıçka*; nr. 1093, s. 8-12; (Polonya edebiyatından bir hikâye. Mehmed Celal tarafından tercüme edilmiş.)

Mehmed Celal ; *Küçük Hikaye: Karıçka*; nr. 1093, s. 8-12; (Polonya edebiyatından bir hikâye. Kazmirte Mayer'den Mehmed Celal tarafından tercüme edilmiş.)

Mehmed Celal ; *Küçük Hikaye: Ölümler Sükut Ederler*; nr. 1077, s. 252-253 (207-209); nr. 1078, s. 282-284; nr. 1079, s. 307-310; (Dili sade ve akıcı, günlük konuları izleyen sevimli bir hikaye. Mehmed Celal tarafından Avusturya meşahir-i üdebasından Artur Şinçler'den tercüme edilmiş.)

Mehmed Rauf ; ***Bir Cevab: Sahir Bey'in Musahabesi Hakkında*; nr. 1096, s. 75-76, (Mehmed Rauf'un Hak gazetesinde yazmış olduğu Musahabe-i Edebiye üzerine Celal Sahir bir eleştiri yazmıştır. Celal Sahir de kendisi hakkındaki bu eleştirilere cevap veriyor.)

Mehmed Rauf ; ***Bugünkü Türk Edebiyatı*; nr. 1103, s. 244-246; nr. 1104, s. 275-278 (284-286); nr. 1105, s. 299-302 (307-308); ("İki sene evvel, Paris'de neşrolunan bir mecmua-i mevkute için Mehmed Rauf Beyden Türk edebiyatına dair bir makale istenilmişti. Yazdığı makale ahiren mezkur mecmuada kısmen derc edilmiş ise de kâmilen hata-âlûd bir surette tercüme edildiğinden burada aynen ve tekraren neşrolunacaktır." açıklamasıyla tefrika halinde yayınlanan Türk edebiyatının gelişmesinden bahseden yazı.)

- Mehmed Rauf** ; *Genç Kız Kalbi -Pervin'in Ruznamesi-*; nr. 1092, s. 614-616; nr. 1093, s. 14-16; nr. 1094, s. 38-40; nr. 1095, s. 63-64; nr. 1096, s. 87-88; nr. 1097, s. 110-112; nr. 1098, s. 134-136; nr. 1099, s. 158-160; nr. 1100, s. 182-184; nr. 1101, s. 206-208; nr. 1102, s. 231-232; nr. 1104, s. 278-280; nr. 1105, s. 302-304 (Tefrika roman).
- Mehmed Rauf** ; *Hazan*; nr. 1093, s. 3, (Sonbahar ile ilgili kısa bir fantastik deneme.)
- Mehmed Rauf** ; *Kaside-i Perestiş: Menekşecik*; nr. 1092, s. 603, ('Mayıs 1326' tarihli menekşe ile genç bir kız arasında bağlantı kurulan fantastik bir deneme.)
- Mehmed Rauf** ; *Küçük Hikaye: Bir İhtiyac*; nr. 1091, s. 582-583; (Hikâye).
- Mehmed Rauf** ; ***Mınakyan Efendi: Ellinci Sene-i Devriyesi Münasebetiyle*; nr. 1095, s. 52-54, (Mınakyan'ın Osmanlı'da tiyatromun gelişmesi için gösterdiği gayret anlatılıyor.)
- M(ehmed) R(auf)** ; ***Musahabe-i Edebiyye: Edebi İnkılablarımız*; nr. 1104, s. 267-264, (Edebiyatımızı geliştirmek için yapılan yenilikler. M. R. İmzasıyla.)
- Mehmed Rauf** ; ***Musahabe-i Edebiyye: Fecr-i Atı'nın İflası*; nr. 1105, s. 291-293, (Fecr-i Atı döneminin sona eriş sebepleri incelenmiş.)
- Mehmed Rauf** ; ***Musahabe-i Edebiyye: İflas-ı Edebiyat*; nr. 1109, s. 315-319, (Edebiyat-ı Cedide'nin iflasından sonra büyük bir iddiayla ortaya çıkan Fecr-i Ati'nin de iflas ettiği söylenmekte.)
- Mehmed Rauf** ; *Mültehib -Bir Aşk Tarihi-*; nr. 1116, s. 563-567, nr. 1118, s. 616-619; (Aşk konusu üzerine yoğunlaştırılmış bir roman.)
- Mehmed Rauf** ; ***Temaşa Muhasebesi: Madam Binemeciyan Kumpanyası*; nr. 1108, s. 367-370; (İstanbul'da kurulan yeni bir tiyatro kumpanyasının tanıtımı.)

- Mehmed Rauf** ; ***Temaşa Musahabesi: Kösem Sultan*; nr. 1109, s. 397-398, (Tahsin Nahid ile Şahabeddin Süleyman'ın birlikte kaleme aldığı Kösem Sultan tiyatrosunun bir değerlendirmesi.)
- Mehmed Rauf** ; *Temaşa: İki Kuvvet*; nr. 1094, s. 27-30, (Piyas. Çapkınlık yapmaya kalkan iki arkadaşın başından geçen komik olaylar.)
- Mehmed Rauf** ; *Tiyatro Hayatı*; nr. 1097, s. 103-104; nr. 1102, s. 219-222; nr. 1107, s. 371-375; nr. 1110, s. 419-421; nr. 1114, s. 512-515; nr. 1115, s. 539-543 (548-549); 1117, s. 586-591; (Sahne, dekor, dekorların mali oluşumu, yapıları, makinist, elbiseler, artistler, tiyatrodaki rol alan kadınların önemi, provalar, suflörün önemi, Osmanlılarda tiyatroculuk ve tiyatromun gelişiminde gayr-ı müslimlerin önemi konularına değinilmiş.)
- Mehmed Said Hikmet** ; *Mülkiyet-i Edebiye ve Fenniye Hakkında (1908) Berlin Konferansı*; nr. 1075, s. 196-199; nr. 1081, s. 347-349 (353-354); nr. 1089, s. 531-537; nr. 1091, s. 584-591; (Berlin Konferansı'nda Osmanlı aleyhine davramışlar ve Osmanlı'nın tutumu Berlin Konferansı'nda imzalanan antlaşmanın maddeleri.)
- Mehmed Tevfik** ; *Musahabe-i Tarihiye: Selahaddin Eyyubî -Ehl-i Salîb-*; nr. 1085, s. 438-445; nr. 1086, s. 467-468; (Selahaddin Eyyubi'min ehl-i salibe karşı verdiği mücadele ve Kudüs hakkında bilgi veren tarihi bir yazı.)
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Mösyö ve Madam Jakden (مؤسّو و مادام جاكدين)*; nr. 1115, s. 536-538; (Hikâye).
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Saman Demeti*; nr. 1109, s. 391-394; (Hikâye).
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Üç Sergüzeşt*; nr. 1107, s. 345-347; (Hikâye).
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Üçüncü Yastık*; nr. 1112, s. 459; (Hikâye).

- MEZARVA, Rene** (*رنا مزاروا*); *Bir Tahassüs-i Şedîd*; nr. 1108, s. 370-371, (Şambut otelinin şişman piyanistinin piyanoya oturup notaları ardı ardına sıralayınca insanların kendinden geçtiklerinden bahseden tercüme bir yazı. Tercüme eden belli değil.)
- Midhat Cemal** ; bk. [KUNTAY], Midhat Cemal
- MUKLER, Camille** ; *Küçük Hikaye: İnzicab*; nr. 1114, s. 507-510; (Hikâye).
- (*مرند*) **Semerkandi** ; *Bicenâb Mirza Burhaneddin*; nr. 1075, s. 195, (Edebî niteliği olan felsefi içerikli bir mektup.)
- Mustafa Haluk** ; *Mensur Şiir: Menba*; nr. 1081, s. 340-341, (Fantastik bir deneme.)
- Mustafa Haluk** ; *Şiir: Mezad Kandilleri*; nr. 1076, s. 224-225, (Edebi olmakla beraber dili sade olan mensure “Subhi Edhem”e ithaf edilmiş.)
- Mustafa Subhi** ; *Sigortalar (Anasır ve Envâi)*; nr. 1075, s. 202-205 (209), (Sigorta ve sigortalanabilecek kurumlar. Sigorta karşılığında bir kuruluşun yalan söylemesi halinde bedelini ödemesi gerektiği ve polisçe bu durumun araştırılacağı.)
- Mustafa Şakir** ; *Açık Mektuplar: Ahmed İhsan Beyefendiye*; nr. 1080, s. 331; (Açık Mektuplar başlığı altında Ahmed İhsan’a gönderilmiş çeşitli mektuplar.)
- Nevin** ; ***Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373; (Asaf Muammer, Refik Halid, Tahsin Nahid ile birlikte Nevin’in kaleme aldığı Rıza Tevfik’in hapse düşmesiyle Osmanlı yönetimi arasındaki bağın irdelenmesi ve onun hapisten çıkarılması gerekliliği ile ilgili bir yazı.)
- [OZANSOY], **Faik Ali** ; *İtirafa Doğru*; nr. 1084, s. 414, (Fecr-i Ati şiirinin özelliklerini taşıyan aruz vezniyle yazılmış, dili ağır bir şiir.)
- [OZANSOY], **Faik Ali** ; *Şiir: Uçurumun Kenarında*; nr. 1074, s. 175-176, (Aruz vezniyle ve sade bir dille yazılmış vatan konusunu

işleyen “Anibal’ın ruhuna” ithaf edilmiş “5 Kânun-ı Evvel 327” tarihli bir şiir.)

Pertev (Miralay) ; *General Nuki’nin Ruhuna İthaf ve Silah Arkadaşlarımla Hasbihal*; nr. 1113, s. 492-494; (Miralayın savaşta tanıştığı General Nuki’nin hayat öyküsünü anlatan “Balta Limanı 8 Eylül 1328” tarihli bir yazı.)

Refet Avni : bk. [ARAS], Refet Avni

Recaizade Ekrem ; bk. Recaizade Mahmud Ekrem

Recaizade Mahmud Ekrem ; ***İslah-ı Huruf Hakkında*; nr. 1080, s. 319-320, (Yazı ve konuşma dili hususunda yazılmış önemli bir yazı. Recaizade’ye göre aydınlar yazı dilinde dikkatli olmalıdırlar ve halka bu konuda yardımcı olmalıdır.)

Recaizade Mahmud Ekrem ; *Nijat Ekrem’den Bir Parça*; nr. 1083, s. 390, (Recaizade’nin oğlu için aruz vezniyle yazdığı şiirden bir bölüm.)

Recep Paşa ; *Merhum Receb Paşa’nın Trablusgarb Hakkında Avrupa Siyasetine Dair Bir Mütalaası*; nr. 1094, s. 28, (Mektupta durumun son derece vahim olduğu ve Osmanlı’nın daha ciddi boyutta Avrupa’ya karşı gelmesi gerektiği yazıyor.)

Refik Halid ; bk. [KARAY], Refik Halid

Reşad Ziya (Dr.) ; *Veremi Herkes Bilmelidir*; nr. 1110, s. 427-428; nr. 1111, s. 451-452; nr. 1112, s. 475-476; nr. 1113, s. 499-500; nr. 1114, s. 523-524; nr. 1115, s. 547-548; nr. 1116, s. 571-572; nr. 1117, s. 595-596; nr. 1118, s. 620 (Halk arasında verem tıp dilinde tüberküloz olarak bilinen hastalığın tanımı, teşhisi, belirtisi, tedavisi, röntgen ve bu alandaki yeni gelişmeler anlatılmış.)

Rıza Tefvik ; bk. [BÖLÜKBAŞI], Rıza Tefvik

RUMUZA, Martin (مارتن روموزا); *Bronson’un Kızına Mektupları*; nr. 1092, s. 604-607, (Mütefekkir Bronson’un kızına yazdığı mektupların bir kısmı ve nitelikleri. Kemal Derviş tarafından tercüme edilmiş.)

- Safveti Ziya** ; ****Büyük Şairimiz İçin**; nr. 1078, s. 267; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)
- Said Hikmet** : **bk.** Mehmed Said Hikmet
- [SOYSALLI], İsmail Subhi** ; ****Büyük Şairimiz İçin**; nr. 1078, s. 267; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)
- [SOYSALLI], İsmail Subhi** ; **Emniyet Sandığının Terfiyat ve Tekemmülâtı**; nr. 1078, s. 286, (Devlet hazinesinde yer alan gelir ve dağılımları hakkında bilgi verilmiş.)
- [SOYSALLI], İsmail Subhi** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1082, s. 362, (Muhafiz partilerin birbirleriyle çatışmayı bırakıp iç huzur için çalışmalarını gerektiği üzerinde durulmuş.)
- Subhi Edhem** ; **Musahabe-i İlmiye: Dimağ ve Benniyesi**, nu 1084, s. 419-421 (425-427); nr. 1092, s. 611-613, (Akıl ve hafızaya yönelik araştırma, inceleme yazısı.)
- SUPUN, Henri** (**هنري سبون**); **Küçük Hikaye: Kadının Kuvveti**; nr. 1105, s. 294-299
- Süleyman Nesib** ; ****Tevfik Fikret Bey İçin**; nr. 1078, s. 272, (Tevfik Fikret'e olan sevgisini anlatan küçük bir yazı.)
- Süleyman Saib** ; **Akşamlar**; nr. 1089, s. 534, (Aruz vezniyle yazılmış, dili ağır lirik bir şiir.)
- Süleyman Saib** ; ****Büyük Şairimiz İçin**; nr. 1078, s. 267; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)
- Süleyman Saib** ; ****Rıza Tevfik İçin**; nr. 1082, s. 373;(Asaf Muammer, Refik Halid, Tahsin Nahid ile birlikte Nevin'in kaleme aldığı Rıza Tevfik'in hapse düşmesiyle Osmanlı yönetimi arasındaki bağın irdelenmesi ve onun hapisten çıkarılması gerekliliği ile ilgili bir yazı.)
- Süleyman Saib** ; **Şafak**; nr. 1096, s. 75, (Aruz vezniyle beyitler halinde yazılmış dili ağır bir şiir.)

- Şahabeddin Süleyman** ; ***Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)
- Şahabeddin Süleyman** ; *Gölgeler ve Hakikatlerden -Fantezi-*; nr. 1099, s. 147-149, (Hukuk-ı nisvan kelimesinin anlamı üzerinde uzun uzadıya durulmuş.)
- Şahabeddin Süleyman** ; *Mahbesde Ziyaret*; nr. 1082, s. 371, (Hapiste bulunan Rıza Tevfik'i ziyarete giden Şahabeddin Süleyman'ın aralarında geçen konuşmaları ve üzüntüsünü aktardığı bir yazı.)
- Şahabeddin Süleyman** ; *Mensur Şiir: Bir Mukabele*; nr. 1090, s. 556; ("Fuzuli'nin Ruhuna" ithafıyla fantastik bir deneme.)
- Şahabeddin Süleyman** ; *Mensur Şiir: Tevekkül*; nr. 1085, s. 448 (452-453), (Tevekkül konusunda yazılmış bir mensure.)
- Şahabeddin Süleyman** ; ***Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Avam*; nr. 1088, s. 509-511, (Yüksek tabakadaki insanların edebiyatla ilgilenme şekilleri ve verdikleri eserler. Ayrıca avam edebiyatı ve havas edebiyatı üzerinde duruluyor.)
- Şemsa Şakir** ; *Açık Mektuplar: Ahmed İhsan Beyefendiye*; nr. 1080, s. 331; (Açık Mektuplar başlığı altında Ahmed İhsan'a gönderilmiş çeşitli mektuplar.)
- ŞİNÇLER, Artur** (آرتور سينچلر) (Avusturya Meşahir-i Üdebasından) ; *Küçük Hikayeler: Ölüler Sükut Ederler*; nr. 1077, s. 252-253 (207-209); nr. 1078, s. 282-284; nr. 1079, s. 307-310; (Dili sade ve akıcı, günlük konuları izleyen sevimli bir hikaye. Mehmed Celal tarafından tercüme edilmiş.)
- Tahsin Nahid** ; ***Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)
- Tahsin Nahid** ; ***Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373, (Rıza Tevfik'in hapse düşmesiyle Osmanlı yönetimi arasındaki bağın bağın irdelenmesi ve onun haptisten çıkarılması gerekliliği ile ilgili bir yazı.)

Tain Gazetesinden ; *Çin Muharebe-i Dahiliyesi*; nr. 1977, s. 260-261, (Çin'in savaş sırasında kullandığı siyasi güç anlatılmış.)

[**TANRIÖVER**], **Habdullah Subhi** ; *İstanbul Akşamı*; nr. 1082, s. 370, (Aruz vezniyle yazılmış dili sade, duygusal bir şiir.)

[**TANRIÖVER**], **Hamdullah Subhi** ; ***Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267-268; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)

[**TANRIÖVER**], **Hamdullah Subhi** ; ***Fecr-i Ati'nin İflası*; nr. 1107, s. 340-345, (Fecr-i Ati'nin sona ermesinin sebepleri bu yazıda irdeleniyor. Fecr-i Ati dilinin ağırlığı, hayallerinin soyutluğu ve üyelerinin deneyimsiz olmaları gibi sebepler üzerinde durulmuş.)

Tevfik Fikret ; *Doksan Beşe Doğru*; nr. 1079, s. 290, (Aruz vezniyle yazılmış dili ağır bir şiir.)

[**TEPEYRAN**], **Ebubekir Hazım** ; *Telgraf*; nr. 1109, s. 399; (Beyrut vilayetinden Dahiliye nazırına çekilen 19 ağustos 328 tarihli telgraf.)

TINGİR, Andon B. ; *Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi -Grammaire Analytique de la langue turque-*; nr: 1081, s. 593-594; nr: 1086, s. 473-475; nr: 1087, s. 497-499; nr: 1088, s. 521-523; nr: 1089, s. 545-546; nr: 1090, s. 569-570; nr: 1092, s. 618-619; nr: 1093, s. 17-18; nr: 1094, s. 41-42; nr: 1095, s. 65-67; nr: 1096, s. 89-91; 1097, s. 113-114; nr: 1098, s. 137-138; nr: 1099, s. 161-162; nr: 1100, s. 185-186; nr: 1101, s. 209-210; nr: 1102, s. 233-234; nr: 1103, s. 257-258; nr: 1104, s. 281-282; nr: 1105, s. 305-306; nr: 1106, s. 331-332; nr: 1107, s. 355-356; nr: 1108, s. 379-380; nr: 1109, s. 403-404; (Türkçe dil kurallarını anlatan dilbilgisi ile ilgili tefrika.)

[**TOKGÖZ**], **Ahmed İhsan** ; *Avrupa'nın İstirahat Köşelerinde*; nr. 1088, s. 511-515, (Kış mevsiminde soğuk yüzü görmeyen Fransa'nın güney sahilinde hayat-ı sakitane.)

- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Bir Tenezzüh-i Müffid*; nr. 1097, s. 99-103, (Karamürsel'de açılan çimento fabrikasının pek iyi çalışmadığı ve durumun iyileştirilmesi için birşeyler yapılması gerektiği.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*, nr: 1112, s. 458, (Bulgaristan alenen Osmanlı İmparatorluğu'na meydan okumaktadır. Amacı Osmanlı İmparatorluğu'nu zayıf düşürmektir. Bu işin bir an önce bir çözüme kavuşturacak önlemler alınması gerektiği anlatılıyor.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası: Paris'de Bir Kağıt Fabrikası*; nr. 1099, s. 146-147, (Paris'deki kağıt fabrikasını ziyaret anlatıldıktan sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişmesi için ticari ve iktisadi çalışmalar yapılıp hızla bunların pratiğe geçirilmesi gerektiğinden bahseden bir yazı.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası: Taklidi Bile Fena Yaparız*; nr. 1097, s. 291-292; (Yazarın pasaport alırken başına gelenler ve pasaportların kağıt kalitesizliği üzerinde duruluyor.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1074, s. 170, (İstanbul'a ziyadesiyle kar yağdığını, havanın soğuk olduğunu anlatılmakta. Ayrıca İttihat ve Terakki'nin geçirdiği sarsıntının sebepleri üzerinde duruluyor.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1075, s. 194, (İstanbul'da soğuk ve rüzgarlı bir hava etkisini sürdürürken bazı meclis azalarının bazı şahısların etkisinde kalıp onların sözlerinden çıkmadığı hususunda şikayetlerden bahsediliyor.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1076, s. 218, (Karadeniz'de çıkan bir fırtına bütün limanları mahvetmiş, pek çok gemiye zarar vermiştir. Buna benzer bir fırtınanın mecliste çıkması üzerine bütün partilerin mahvolacağından bahsedilmiş.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1077, s. 232, (Vatanın her karış toprağında kardeşçe yaşayan insanları birbirine düşürmemek aydınlara düşer.)

- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1083, s. 386-387, (Medeniyet çok ilerlemesine rağmen bizim durumumuz çok da iyi değildir. Vazifelerimizi tam anlamıyla yapmadığımız için bu durumdayız.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1084, s. 410, (Yeni yıla girilmiştir. Yazara göre senenin perşembe ile başlamasında hayır vardır. Duyun-ı Umumiye meclis idare reisi gazetelerde ihtama eren 1327 senesindeki Duyun-ı Umumiye muamelat-ı maliye ve iktisadiyesine müteallik bir rapor neşretmiştir. Rapor gelecekte memleketi güzel günler beklediğine dairdir.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1085, s. 434, (Düşmanı dışarıda aramaya gerek yoktur; düşman içimizdedir.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1086, s. 458, (İtalyanların iyiden iyiye gemi azıya aldıklarına dair.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1087, s. 482-483, (Meşrutiyetin ilanından sonra meydana gelen gelişmeler. İttihat ve Terakki'nin durumu. Tanin gazetesinin büyük bir perestişle inkılapları desteklemesi.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1088, s. 506, (Paskalya yortusunun daha önceki senelere göre bu sene daha sakin geçtiğine, silah ve köpek seslerinden kurtulduklarına dair.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1089, s. 530, (Yeni açılan Meclis-i Mebusan'ın halka ve gazetelere pek çok yarar sağlayacağından bahsediliyor.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1090, s. 554-555, (Şirket-i Hayriye vapurlarının sık sık arızalandığı ve bunların yoğun bir bakımdan geçmesi gerektiği üzerinde durulmuş.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1091, s. 578, (Bizi düşman tecavüzlerinden fen ve maarif kurtaracaktır)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1092, s. 602, (İtalyanlar'ın bahr-i sefidde tecavüzkarane bir hareket hazırlanmasına

rağmen Osmanlı İmparatorluğu yöneticilerinin bu durum karşısında aciz kalmalarından bahsediliyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1093, s. 2, (Senelerdir İstanbul'da bubunan Almanya sefirinin Londra'ya gönderilmesinin bizim için önemli olduğuna dair.))

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1094, s. 26, (Etrafımızı kuşatan siyasi bir şebeke var. Bu şebeke aleyhimize çalışıyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1095, s. 50, (İtalya, Rodos'u ve etrafındaki ufak adaları ele geçirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu yöneticilerinin bir an önce bir şeyler yapıp bu gidişata dur demesi gerektiğinden bahsedilmekte.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1096, s. 74, ('Yangı var!' diye bağrılacak dönemler yaşanmaktadır. Kendi meselelerimizden dolayı Paris matbuatını işgal eden Suriye ve Lübnan ile ilgili meselelerle de ilgilenemiyoruz.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1097, s. 98, (İstanbul'da yangınların devam ettiği ve müthiş zayıat verilmektedir. Bu sebeple dergi sürekli olarak tetkikten geçirilmektedir.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1100, s. 170, (Tehlikeli bir dönemden geçildiği belirtildikten sonra memurların yolsuzluklara başvurduğu söyleniyor. Bu dönemi rahat atlatmak için dikkatli olmalıyız.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1101, s. 194, (Osmanlı İmparatorluğu yıllardır birikmiş olan bir çok kusur ve hata ile boğuşmaktadır.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1102, s. 218, (Harbiye nazırı istifa etmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra da kabine istifa etmiştir Arnavutluk meselesi ise hala devam etmektedir.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1103, s. 242-243, (Torunların atalardan kalma mirası iyi korumayarak, onun

yerine makam hırsını tercih etmeleri sebebiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun bu halde olduğu anlatılıyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1104, s. 266, (Kanun-ı Esasi'de yapılan düzeltmeler ve bunların topluma kazandırdığı yararlarından bahsediliyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1105, s. 295, (Geçmişe bakılarak günümüz ve geleceğimizle ilgili dersler çıkarmamız gerektiği anlatılıyor. Ayrıca hala Batı medeniyeti çıkamadığımızdan bahsediliyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1106, s. 314, (Zelzeleler ve felaketlerin Osmanlı İmparatorluğu'nun başından gitmediği ve tecrübesiz devlet adamları yüzünden gidişatın bozulduğundan bahsedilmiş.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1107, s. 338, (Arnavutluk kıyamı sükuna erdirilememiştir. İtalya muharebesi bir yıldan fazla bir zamandır devam etmektedir. Bunun suçluları ise siyasetçilerimizdir.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1108, s. 362, (İdare-i Mahsusa'nın adı değiştirilerek ve köhne vapurların bacalarına sarı boya sürülerek halkın kandırılmaya çalışıldığı ve isminin değişmesi ile birlikte içeriğinin de değişmeyeceği anlatılmış.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1109, s. 386, (İstanbul'un şehir olarak eski güzelliğinin kalmadığı ve kirlendiğinden bahsediliyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1110, s. 410, (İttihat ve Terakki'nin Fındıklı'da yapılan kongreden bahsediliyor. Kongrede çıkan kanun maddelerinin sağlıklı olduğu söyleniyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ****İstanbul Postası**; nr. 1111, s. 434, (Yeni kanunların uygulanış şekilleri ve içerikleri hakkında bilgi verilmiş.)

- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1113, s. 482, (Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli'ndeki sınırlarının belli olmadığı ve nasıl belirlenebileceği üzerinde duruluyor.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1114, s. 506, (Osmanlı İmparatorluğu'ndan Avrupa devletleri yardımıyla Balkan devletleri tarafından toprak koparılmaya çalışılmaktadır. 'Yaşasın harb!' diyerek buna karşı koymalıyız.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1115, s. 530, (İnsanların Avrupalaşmaya başladığı ve bilinçsizce yapılan bu hareketlerden vazgeçmek gerektiği üzerinde durulmuş.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1116, s. 554, (Avrupa kıtasından müslümanları çıkarmak isteyen Avrupa devletleri 'Hilal ve Salib'i önplana çıkararak Balkan Ortodoks hükümetlerini Osmanlı İmparatorluğu'nun üzerine salmaktadır. Bizim bunu görerek ona göre hareket etmemiz gerektiği üzerine.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1117, s. 578, (Dört tarafımız düşman ile dolu. Yakın zamana kadar bunlar birbiriyle düşman iken bizim yanlış politikalar uygulamamız yüzünden bunlar birleşerek bize karşı tavır almışlardır. Bu durumdan kuvvetli bir askeriye yanında sağlam bir politikamız olursa kurtuluruz.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***İstanbul Postası*; nr. 1118, s. 602, (Rumeli'deki bir kaç muharebeyi kaybetmemiz üzerine ortaya çıkan karışıklıklar. Bir kaç muharebeyi kaybettik diye ümitsizliğe düşmememiz gerektiği üzerine.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İzmit Körfezinde Meşhudât*; nr. 1098, s. 122-123, (Hamdi Bey'in meşhur hatıratından alınan bölümlerle süslenmiş bir yazı. Bu yazıda yangınlardan, Karamürsel'deki çimento fabrikasından da bahsediliyor.)
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***Mazi ve Hal: Edebiyat ve Siyâsiyât*, nr. 1078, s. 266-267, (Tevfik Fikret'in meziyetlerinden bahsedildikten

sonra Servet-i Fünun ailesinin ona karşı yapılan haksız tecavüzün karşısında olduğu belirtiliyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***Neşriyat-ı Mazimize Bir Nazar*; nr. 1104, s. 283, (Neşriyatımız vuzuh yok, halimiz ne olacak? Zeki Bey merhumun muhakemesi, Haricde ve dahilide halimiz başlıklar altında inceleniyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından: Amerika Seyahatim*; nr. 1076, s. 219-220; (Yazar Amerika'da bulunduğu yıllarda hatıralarını barındırdığı bir kitap yazmıştır. Bu kitabı padişaha gösterip yeniden Amerika'ya dönmek niyetindedir ama padişah kitabı beğenmez ve ona izin vermez.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından: Hizmet-i Hükümete Nasıl Veda Etmiştim?*; nr. 1077, s. 242-243, (Yazarın vekalet görevinden ayrılıp kendini tamamen yazarlığa adanmış olduğunu anlatan bir yazı.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***Servet-i Fünun Hatıratından: İstanbul'da Sanat-ı Hakkın Tesisi*; nr. 1080, s. 314-318, (Ahmed İhsan'ın Avrupa seyahati sırasında oradaki matbalarda yaptığı incelemeler ve bu incelemeler sonucunda elde ettiği birikimi İstanbul'a döndükten sonra uygulamaya koması anlatılıyor.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; ***Servet-i Fünun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba Tahir*, nr. 1081, s. 338-339, (Baba Tahir'in kişiliğindeki bozukluklar ve matba hayatı hakkında.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından*; nr. 1074, s. 171, (Ahmed İhsan'ın Kazasker Gelenbevî Hayrullah Efendi ile başlarından geçmiş olay.)

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun ve Onun Kadîm Bir Muharriri*; nr. 1074, s. 188-189, (Tanin gazetesinde Emrullah Efendi'nin Servet-i Fünun'u ve Ahmed İhsan'ı eleştirir mahiyetteki yazısına cevap. Bu cevap aynı zamanda Tanin ve İkdâm

gazetelerine de gönderilmiş ve İkdam'ın salı günkü nüshasında çıkmıştır.)

Yakub Kadri ; bk. [KARAOŞMANOĞLU], Yakub Kadri

[YALÇIN], **Hüseyin Suad** ; *Ninni*; nr. 1080, s. 318, (Sade bir dille aruz vezniyle yazılmış bir şiir.)

[YURDMAN], **Abdülğani Seni** ; *Mekteplerde Za'f-ı İtikad -Esbabı Devast-*; nr. 1089, s. 537-541; nr. 1090, s. 566-568 (571-572); nr. 1092, s. 619-620; nr. 1093, s. 13; (Okullarda din eğitimi ve hocaların eğitimi hakkında bilgi verildikten sonra gençlerin bir şeylere inandıkları taktirde daha çok başarılı olacakları iddia edilmiş. Avrupa okullarında verilen dini eğitimin niteliği üzerinde durulmuş.)

II. KONU ve TÜRLERİNE GÖRE

1. Basın ve Yayın ile İlgili Faaliyetler

FAYNU, Jean (ژان فینو); *Gazetecilerin Kralı: Mister Wilyam Saint*; nr. 1095, s. 54-58.

İmzasız ; *Şuun-ı Medeniye*; nr. 1090, s.573-574.

İmzasız ; *Vesaik: Meclis-i Mebusan'da Nutk-ı İfitah*; nr. 1090, s. 572-573.

Kemal Derviş ; *Gazetecilerin Kralı: Mister Wilyam Saint*; nr. 1095, s. 54-58.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1087, s. 482-483.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1097, s. 98.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *Neşriyat-ı Mazimize Bir Nazar*; nr. 1104, s. 283.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *Servet-i Fünun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba Tahir*; nr. 1081, s. 338-339.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *Servet-i Fünun ve Onun Kadim Bir Muharriri*; nr. 1074, s. 188-189.

2. Bilimsel Gelişmeler

FAGUET, Emille ; *Ulûm-ı İctimaiye: Hak*; nr. 1077, s. 248-252; nr. 1078, s. 274-277 (281-282); nr. 1079, s. 297-301; nr. 1080, s. 322-323.

İmzasız ; *Dilsizleri Söyleten Hayırkâr Adam*; nr. 1099, s. 154-156 (163).

İmzasız ; *Fen ve Medeniyet Tecelliyatı: Cinayetler Nasıl Keşfolunuyor*; nr. 1110, s. 421-423; nr. 1112, s. 463-467.

İmzasız ; *Paris'te Küsûf*; nr. 1091, s. 595-597.

İmzasız ; *Sinamatografin İstilasası*; nr. 1100, s. 175-179.

İmzasız ; *Şuun-ı Medeniye: Alman Balonları*; nr. 1097, s.116-117.

İmzasız ; *Şuun-ı Medeniye: Dilsiz ve Sağırların Telefonu*; nr. 1097, s. 115-116.

- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Japonya'da Yeni Kadınlar*, nr. 1097, s. 117.
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Kutb-ı Cenubiyenin Keşfi*; nr. 1087, s. 493-496 (500-501)
- Kemal Derviş** ; *Ulûm-ı İctimaiye: Hak*, nr. 1077, s. 248-252; nr. 1078, s. 274-277 (281-282); nr. 1079, s. 297-301; nr. 1080, s. 322-323.
- Mehmed Said Hikmet** ; *Mülkiyet-i Edebiye ve Fenniye Hakkında (1908) Berlin Konferansı*; nr. 1075, s. 196-199; nr. 1081, s. 347-349 (353-354).
- Mehmed Said Hikmet** ; *Mülkiyet-i Edebiyye ve Fenniyye Hakkında -1908 Berlin Konferansı, Konferans ve Mukavelename-*; nr. 1089, s. 531-537.
- Mehmed Said Hikmet** ; *Mülkiyet-i Edebiyye ve Fenniyye Hakkında: Berlin Konferansı -2- (1908)*; nr. 1091, s. 584-591.
- Reşad Ziya (Dr.)** ; *Veremi Herkes Bilmelidir*; nr. 1110, s. 427-428; nr. 1111, s. 451-452; nr. 1112, s. 475-476; nr. 1113, s. 499-500; nr. 1114, s. 523-524; nr. 1115, s. 547-548; nr. 1116, s. 571-572; nr. 1117, s. 595-596; nr. 1118, s. 620.
- Subhi Edhem** ; *Musahabe-i İlmiye: Dimağ ve Benniyesi*, nr. 1084, s. 419-421 (425-427); nr. 1092, s. 611-613.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası: Paris'de Bir Kağıt Fabrikası*; nr. 1099, s. 146-147.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1091, s. 578.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından: İstanbul'da Sanat-ı Hakkın Tesisi*; nr. 1080, s. 314-318.

3. Biyografiler

- [AYKAÇ], **Fazıl Ahmed** ; *Üslub-ı Kadim -Bicenab Ahmed İhsan Bey*; nr. 1078, s. 273-274.
- BOVIER, Johan** (**يوهان بوير**) ; *Ecnebi Edebiyatları: Bir İskandinav Romancısı*; nr. 1099, s. 150-154.

[BÖLÜKBAŞI], Rıza Tevfik ; *Selim Sırrı Kimdir?*; nr. 1084, s. 429.

İmzasız ; *"Türk Yurdu" Refikimizden: Mirza Fethali Ahundof -Tevellüdüniün Yüzüncü Senesi Münasebetiyle-*; nr. 1080, s. 329-331

İmzasız ; *Büyük Bir Sulhperver: Frederic Possi*; nr. 1101, s. 195-198.

İmzasız ; *Haşmetmeablar*; nr. 1088, s. 515-520.

İmzasız ; *Resimlerimiz: Camille Flamarrion*; nr. 1089, s. 547.

İmzasız ; *Resimlerimiz: Danimarka Kralı*; nr. 1094, s. 44-45.

İmzasız ; *Resimlerimiz: Kont Berthold*; nr. 1083, s. 404.

İmzasız ; *Tarih-i Edebî: Charles Dickens'in Hayatı*; nr. 1111, s. 435-437.

İmzasız ; *Tarih-i Edebî: Sir Walter Scott*; nr. 1115, s. 531-534.

İmzasız ; *Tedkikat-ı Edebiyye: George Eliot (1819-1880)*; nr. 1114, s. 515-518

İmzasız ; *Tedkikat-ı Edebiyye: Madam De Bu De Elmor*; nr. 1100, s. 171-175; nr. 1101, s. 203-206 (211-212); nr. 1102, s. 228-230 (235-236); nr. 1103, s. 247-254; nr. 1107, s. 348-350.

İmzasız ; *Tarih-i Edebî: William Makepeace Thakray (1811-1863)*; nr. 1113, s. 483-485.

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Şeyh Galib*; nr. 1110, s. 414-417; nr. 1111, s. 438-442; nr. 1112; nr. 1113, s. 494-495; s. 467; nr. 1117, s. 579-583; nr. 1118, s. 611-616.

Pertev (Miralay) ; *General Nuki'nin Ruhuna İthaf ve Silah Arkadaşlarımla Hasbihal*; nr. 1113, s. 492-494.

Rıza Tevfik ; *Bir Mahbusun Hissiyat ve Tefekküratı*; nr. 1082, s. 363-364.

Şahabeddin Süleyman ; *Mahbesde Ziyaret*; nr. 1082, s. 371.

Tahsin Nahid ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *Mazi ve Hal: Edebiyat ve Siyâsiyât*; nr. 1078, s. 266-267.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *Servet-i Fünun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba Tahir*; nr. 1081, s. 338-339.

4. Coğrafya ile İlgili Yazılar

De Turnal De Konstan (Baron) ; *Terakkî Numunesi: Şikago'nun Terakkîyat-ı Maddîye ve Manevîyyesi*; nr. 1094, s. 20-34.

De Turnal De Konstan (Baron) ; *Amerika'da Kadınlar*; nr. 1089, s. 541-544.

İmzasız ; *Bugünkü İspanya*; nr. 1097, s. 104-107; nr. 1098, s. 133 (139-141); nr. 1099, s. 163, 165.; nr. 1100, s. 179-181 (187-188).

İmzasız ; *Paris'te Küsûf*; nr. 1091, s. 595-597.

İmzasız ; *Rodos Adasının İdari ve Coğrafi Ahvali*; nr. 1094, s. 43-44.

İmzasız ; *Şuun-ı Medeniye: Kutb-ı Cenubiyenin Keşfi*; nr. 1087, s. 493-496 (500-501)

İmzasız ; *Şuun-ı Medeniye: On Senede Portariko'nun Terakkîyatı*; nr. 1101, s. 212-213.

Kemal Derviş ; *Amerika'da Kadınlar*; nr. 1089, s. 541-544.

Kemal Derviş ; *Terakkî Numunesi: Şikago'nun Terakkîyat-ı Maddîye ve Manevîyyesi*; nr. 1094, s. 20-34.

5. Çeviriler

De Turnal De Konstan (Baron) ; *Terakkî Numunesi: Şikago'nun Terakkîyat-ı Maddîye ve Manevîyyesi*; nr. 1094, s. 20-34.

DICKENS, Charles ; *David Cooperfield*; nr. 1103, s. 376-378; nr. 1106, s. 327; nr. 1107, s. 352-354; nr. 1109, s. 400-402; nr. 1110, s. 424-426; nr. 1111, s. 448-450; nr. 1112, s. 472-474; nr. 1113, s. 496-498; nr. 1114, s. 520-522; nr. 1115, s. 544-546; nr. 1112, s. 568-570; nr. 1117, s. 592-594. **DICKENS, Charles** ; *David Cooperfield*; nr. 1103, s. 376-378; nr. 1106, s. 327; nr. 1107, s. 352-354; nr. 1109,

s. 400-402; nr. 1110, s. 424-426; nr. 1111, s. 448-450; nr. 1112, s. 472-474; nr. 1113, s. 496-498; nr. 1114, s. 520-522; nr. 1115, s. 544-546; nr. 1112, s. 568-570; nr. 1117, s. 592-594.

DOMİNİK, Rene ; *Tarih-i Edebi Sahifeleri: Lamartine'in Aşkı*; nr. 1107, s. 363-367; nr. 1109, s. 387-391; nr. 1110, s. 411-413.

DAUDET, Alphonse ; *Jack*; nr. 1106, s. 328-330.

FAGUET, Emile ; *Ulûm-ı İctimaiye: Hak*; nr. 1077, s. 248-252; nr. 1078, s. 274-277 (281-282); nr. 1079, s. 297-301; nr. 1080, s. 322-323.

FAYNU, Jean (*ژان فینو*) ; *Gazetecilerin Kralı: Mister Wilyam Saint*; nr. 1095, s. 54-58.

İmzasız ; *Garb Şüirleri*; nr. 1109, s. 394-397; nr. 1111, s. 442-444; nr. 1112, s. 460-463; nr. 1113, s. 487; nr. 1114, s. 510-512; nr. 1115, s. 534-536.

İmzasız ; *Musahabe-i Edebiye: Kitaplar ve Hayat*; nr. 1084, s. 412-415.

J. Marinda ; *Küçük Hikaye: Bıçarkan Menfaatine*; nr. 1084, s. 415-419.

J. Marini ; *Küçük Hikaye: Bu Kaltak*; nr. 1113, s. 485-487.

Kemal Derviş ; *Bronson'un Kızına Mektupları*; nr. 1092, s. 604-607.

Kemal Derviş ; *Gazetecilerin Kralı: Mister Wilyam Saint*; nr. 1095, s. 54-58.

Kemal Derviş ; *Haşmetmeablar*; nr. 1088, s. 515-520.

Kemal Derviş ; *Küçük Hikaye: Bıçarkan Menfaatine*; nr. 1084, s. 415-419.

Kemal Derviş ; *Terakkî Numunesi: Şikago'nun Terakkiyat-ı Maddiye ve Maneviyyesi*; nr. 1094, s. 20-34.

Kemal Derviş ; *Ulûm-ı İctimaiye: Hak*; nr. 1077, s. 248-252; nr. 1078, s. 274-277 (281-282); nr. 1079, s. 297-301; nr. 1080, s. 322-323.

MAUPASSANT, Guy De ; *Küçük Hikaye: Elmas Merakı*; nr. 1101, s. 199-203.

MAUPASSANT, Guy De ; *Küçük Hikaye: Mezarlık Kadınları*; nr. 1111, s. 444-447.

MAUPASSANT, Guy De ; *Küçük Hikaye: O*; nr. 1097, s. 124-127.

MAYER, Kazmirte ; *Küçük Hikaye: Karıçka*; nr. 1093, s. 8-12.

Mehmed Celal ; *Küçük Hikaye: Karıçka*; nr. 1093, s. 8-12.

Mehmed Celal ; *Küçük Hikaye: Ölüler Sükut Ederler*; nr. 1077, s. 252-253 (207-209); nr. 1078, s. 282-284; nr. 1079, s. 307-310.

MENDES, Catulla ; *Küçük Hikaye: Saman Demeti*; nr. 1109, s. 391-394.

MENDES, Catulla ; *Küçük Hikaye: Üç Sergüzeşt*; nr. 1107, s. 345-347.

MENDES, Catulla ; *Küçük Hikaye: Üçüncü Yastık*; nr. 1112, s. 459;

MUKLER, Camille ; *Küçük Hikaye: İnzicab*; nr. 1114, s. 507-510.

RUMUZA, Martin (*مارتین روموزا*) ; *Bronson'un Kızına Mektupları*; nr. 1092, s. 604-607.

SUPUN, Henri (*هانری سپون*) ; *Küçük Hikaye: Kadının Kuvveti*; nr. 1105, s. 294-299.

ŞINÇLER, Artur ; *Küçük Hikaye: Ölüler Sükut Ederler*; nr. 1077, s. 252-253 (207-209); nr. 1078, s. 282-284; nr. 1079, s. 307-310.

6. Deniz ile İlgili Yazılar

İmzasız ; *"Tüanik" Kazasının Dersleri*; nr. 1102, s. 222-227,

İmzasız ; *Osmanlı Donanması Tarihçesi*; nr. 1083, s. 405-406.

İmzasız ; *Resimlerimiz: Tüanik Vapuru Kazası*; nr. 1091, s. 591-593.

İmzasız ; *Şuun-ı Medeniye: Hindistan Müslümanlarının Muhtırası*; nr. 1096, s. 85-86 (92-93).

İmzasız ; *Türkiye-İtalya Muharebesi Vesilesiyle*; nr. 1094, s. 34-37;
nr. 1095, s. 59-62; nr. 1096, s. 81-84; nr. 1097, s. 107-
109 (115).

Kemal Derviş ; *Çin Kuvvâ-yı Berriyeye ve Bahriyesi Vecdiyesi (La
Ruva'dan iktibas edilmiş yazı.)*; nr. 1075, s. 212-215.

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1076, s. 218.

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1090, s. 554-555.

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1092, s. 602.

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1095, s. 50.

[TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1108, s. 362.

7. Edebiyatla İlgili Yazılar

I. Manzum Eserler

[KÖPRÜLÜ], **Mehmed Fuad** ; *Hazan: Akşam*; nr. 1077, s. 247.

[KÖPRÜLÜ], **Mehmed Fuad** ; *Hazan: Gece*; nr. 1077, s.247.

[KÖPRÜLÜ], **Mehmed Fuad**; *Nedim'e*; nr. 1095, s. 54.

[KÖPRÜLÜ], **Mehmed Fuad** ; *Hıyâbân-ı Ekim*; nr. 1088, s. 510.

[OZANSOY], **Faik Ali** ; *İtirafa Doğru*; nr. 1084, s. 414.

[OZANSOY], **Faik Ali** ; *Şiir: Uçurumun Kenarında*; nr. 1074, s. 175-176.

Recaizade Mahmud Ekrem ; *Nijat Ekrem'den Bir Parça*; nr. 1083, s. 390.

Süleyman Saib ; *Akşamlar*; nr. 1089, s. 534.

Süleyman Saib ; *Şafak*; nr. 1096, s. 75.

[TANRIÖVER], **Habdullah Subhi** ; *İstanbul Akşamı*; nr. 1082, s. 370.

Tevfik Fikret ; *Doksan Beşe Doğru*; nr. 1079, s. 290,.

[YALÇIN], **Hüseyin Suad** ; *Ninni*; nr. 1080, s. 318.

II. Mensur Eserler

a) Biyografiler

[AYKAÇ], Fazıl Ahmed ; *Üslub-ı Kadim -Bicenab Ahmed İhsan Bey*; nr. 1078, s. 273-274.

[BÖLÜKBAŞI], Rıza Tevfik ; *Bir Mahbusun Hissiyat ve Tefekküratı*; nr. 1082, s. 363-364.

İmzasız ; *Resimlerimiz: Camille Flamarrion*; nr. 1089, s. 547.

İmzasız ; *Tarih-i Edebi: Charles Dickens'in Hayatı*; nr. 1111, s. 435-437.

İmzasız ; *Tarih-i Edebi: Sir Walter Scott*; nr. 1115, s. 531-534.

İmzasız ; *Tarih-i Edebi: William Makepeace Thakray (1811-1863)*; nr. 1113, s. 483-485.

İmzasız ; *Tedkikat-ı Edebiyye: George Eliot (1819-1880)*; nr. 1114, s. 515-518

İmzasız ; *Tedkikat-ı Edebiyye: Madam De Bu De Elmor*; nr. 1100, s. 171-175; nr. 1101, s. 203-206 (211-212); nr. 1102, s. 228-230 (235-236); nr. 1103, s. 247-254; nr. 1107, s. 348-350.

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad; *Şeyh Galib*; nr. 1110, s. 414-417; nr. 1111, s. 438-442; nr. 1112; nr. 1113, s. 494-495; s. 467; nr. 1117, s. 579-583; nr. 1118, s. 611-616.

Şahabeddin Süleyman ; *Mahbesde Ziyaret*; nr. 1082, s. 371.

Tahsin Nahid ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *Mazi ve Hal: Edebiyat ve Siyâsiyât*; nr. 1078, s. 266-267.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *Servet-i Fünun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba Tahir*; nr. 1081, s. 338-339.

b) Çeviriler

DAUDET, Alphonse ; *Jack*; nr. 1106, s. 328-330.

DICKENS, Charles ; *David Cooperfield*; nr. 1103, s. 376-378; nr. 1106, s. 327; nr. 1107, s. 352-354; nr. 1109, s. 400-402; nr. 1110, s. 424-426; nr. 1111, s. 448-450; nr. 1112, s. 472-

- 474; nr. 1113, s. 496-498; nr. 1114, s. 520-522; nr. 1115, s. 544-546; nr. 1112, s. 568-570; nr. 1117, s. 592-594.
- DOMINİK, Rene** ; *Tarih-i Edebi Sahifeleri: Lamartine'in Aşkı*; nr. 1107, s. 363-367; nr. 1109, s. 387-391; nr. 1110, s. 411-413.
- İmzasız** ; *Garb Şiirleri*; nr. 1109, s. 394-397n; r. 1111, s. 442-444; nr. 1112, s. 460-463; nr. 1113, s. 487; nr. 1114, s. 510-512; nr. 1115, s. 534-536.
- İmzasız** ; *Musahabe-i Edebiye: Kitaplar ve Hayat*; nr. 1084, s. 412-415.
- J. Marinda** ; *Küçük Hikaye: Bıçarkan Menfaatine*; nr. 1084, s. 415-419.
- J. Marini** ; *Küçük Hikaye: Bu Kaltak*; nr. 1113, s. 485-487.
- Kemal Derviş** ; *Bronson'un Kızına Mektupları*; nr. 1092, s. 604-607.
- Kemal Derviş** ; *Küçük Hikaye: Bıçarkan Menfaatine*; nr. 1084, s. 415-419.
- MAUPASSANT, Guy De** ; *Küçük Hikaye: Elmas Merakı*; nr. 1101, s. 199-203.
- MAUPASSANT, Guy De** ; *Küçük Hikaye: Mezarlık Kadınları*; nr. 1111, s. 444-447.
- MAUPASSANT, Guy De** ; *Küçük Hikaye: O*; nr. 1097, s. 124-127.
- MAYER, Kazmirte** ; *Küçük Hikaye: Karıçka*; nr. 1093, s. 8-12.
- Mehmed Celal** ; *Küçük Hikaye: Karıçka*; nr. 1093, s. 8-12.
- Mehmed Celal** ; *Küçük Hikaye: Ölüler Sükut Ederler*; nr. 1077, s. 252-253 (207-209); nr. 1078, s. 282-284; nr. 1079, s. 307-310.
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Saman Demeti*; nr. 1109, s. 391-394.
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Üç Sergüzeşt*; nr. 1107, s. 345-347.
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Üçüncü Yastık*; nr. 1112, s. 459.
- MUKLER, Camille** ; *Küçük Hikaye: İnzicab*; nr. 1114, s. 507-510.

RUMUZA, Martin (صارتين روموزا) ; *Bronson'un Kızına Mektupları*; nr. 1092, s. 604-607.

SUPUN, Henri (هانرى سپون) ; *Küçük Hikaye: Kadının Kuvveti*; nr. 1105, s. 294-299.

ŞİNÇLER, Artur ; *Küçük Hikaye: Ölümler Sükut Ederler*; nr. 1077, s. 252-253 (207-209); nr. 1078, s. 282-284; nr. 1079, s. 307-310.

c) Dil ile İlgili Yazılar

İmzasız ; *Bir Mühim Tesbit -Lisanımıza Esas Vaz' Olunuyor-: Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi*; nr. 1084, s. 411.

İmzasız ; *Selanik'te Münteşir Türkîli Nam Gazeteden Menkuldür: Servet-i Fünun Sahibi Ahmed İhsan Bey'e*; nr. 1107, s. 339.

İmzasız ; *Türk Talebesi Derneği*; nr. 1080, s. 332-333.

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Musahabe-i Edebiyye: Bir Mudhike-i Edebiyye*; nr. 1095, s. 51.

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad; *Tahassüsât-ı San'at: Türklük ve Yeni Lisan*; nr. 1091, s. 579-582.

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad; *Tahassüsât-ı San'at: Yeni Lisan*; nr. 1082, s. 365-370.

Recaizade Mahmud Ekrem ; *İslah-ı Huruf Hakkında*; nr. 1080, s. 319-320.

TINGİR, Andon B. ; *Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi -Grammaire Analytique de la langue turque-*; nr. 1081, s. 593-594; nr. 1086, s. 473-475; nr. 1087, s. 497-499; nr. 1088, s. 521-523; nr. 1089, s. 545-546; nr. 1090, s. 569-570; nr. 1092, s. 618-619; nr. 1093, s. 17-18; nr. 1094, s. 41-42; nr. 1095, s. 65-67; nr. 1096, s. 89-91; 1097, s. 113-114; nr. 1098, s. 137-138; nr. 1099, s. 161-162; nr. 1100, s. 185-186; nr. 1101, s. 209-210; nr. 1102, s. 233-234; nr. 1103, s. 257-258; nr. 1104, s. 281-282; nr. 1105, s. 305-306; nr. 1106, s. 331-332; nr. 1107, s. 355-356; nr. 1108, s. 379-380; nr. 1109, s. 403-404.

ç) **Mensureler**

- Ferid Zühdi** ; *Kibrit Kutusunun Hikayesi*; nr. 1106, s. 320-322.
- Garak, Fernan** (**فرنان غرقا**) ; *Garb Edebiyatı Numuneleri: Bahçede Kadınlar*; nr. 1078, s. 272.
- İmzasız** ; *Garb Şiirleri*; nr. 1109, s. 394-397; nr. 1111, s. 442-444; nr. 1112, s. 460-463; nr. 1113, s. 487; nr. 1114, s. 510-512; nr. 1115, s. 534-536.
- Mehmed Rauf** ; *Hazan*; nr. 1093, s. 3.
- Mehmed Rauf** ; *Kaside-i Perestiş: Menekşecik*; nr. 1092, s. 603.
- MEZARVA, Rene** (**رنة مزروا**) ; *Bir Tahassüs-i Şedîd*; nr. 1108, s. 370-371.
- Mustafa Haluk** ; *Mensur Şiir: Menba*; nr. 1081, s. 340-341.
- Mustafa Haluk** ; *Şiir: Mezar Kandilleri*; nr. 1076, s. 224-225.
- Şahabeddin Süleyman** ; *Gölgeler ve Hakikatlerden -Fantezi-*; nr. 1099, s. 147-149.
- Şahabeddin Süleyman** ; *Mensur Şiir: Bir Mukabele*; nr. 1090, s. 556.
- Şahabeddin Süleyman** ; *Mensur Şiir: Tevekkül*; nr. 1085, s. 448 (452-453).

d) **Hatıralar**

- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Hizmet-i Hükümete Nasıl Veda Etmişim?*; nr. 1077, s. 242-243.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından: Amerika Seyahatim*; nr. 1076, s. 219-220
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından: İstanbul'da Sanat-ı Hakkın Tesisi*; nr. 1080, s. 314-318.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba Tahir*; nr. 1081, s. 338-339.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından*; nr. 1074, s. 171.

e) **Hikâyeler**

- [ERBİL], **Haşim Nahid** ; *Küçük Hikaye: Genç Emir*; nr. 1085, s. 446-448.
- İmzasız** ; *Küçük Hikaye: Mehb Bir Aşk*; nr. 1118, s. 607-611.

- J. Marinda** ; *Küçük Hikaye: Amca Silven (سيلون)*; nr. 1110, s. 417-419.
- J. Marini** ; *Küçük Hikaye: Bu Kaltak*; nr. 1113, s. 485-487.
- [KARAOSMANOĞLU], Yakub Kadri** ; *Küçük Hikaye: Bir Serencam*; nr. 1081, s. 342-345; nr. 1082, s. 377-378; nr. 1083, s. 391-397 (401-404).
- Kemal Derviş** ; *Küçük Hikaye: Bıçarkan Menfaatine*; nr. 1084, s. 415-419.
- MAUPASSANT, Guy De** ; *Küçük Hikaye: Elmas Merakı*; nr. 1101, s. 199-203.
- MAUPASSANT, Guy De** ; *Küçük Hikaye: Mezarlık Kadınları*; nr. 1111, s. 444-447.
- MAUPASSANT, Guy De** ; *Küçük Hikaye: O*; nr. 1097, s. 124-127.
- MAYER, Kazmirte** ; *Küçük Hikaye: Karıçka*; nr. 1093, s. 8-12.
- Mehmed Celal** ; *Küçük Hikaye: Karıçka*; nr. 1093, s. 8-12.
- Mehmed Celal** ; *Küçük Hikaye: Ölümler Sükut Ederler*; nr. 1077, s. 252-253 (207-209); nr. 1078, s. 282-284; nr. 1079, s. 307-310.
- Mehmed Rauf** ; *Küçük Hikaye: Bir İhtiyac*; nr. 1091, s. 582-583.
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Mösyö ve Madam Jaklen ()*; nr. 1115, s. 536-538.
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Saman Demeti*; nr. 1109, s. 391-394.
- MENDES, Catulla** ; *Küçük Hikaye: Üç Sergüzeşt*; nr. 1107, s. 345-347.
- MUKLER, Camille** ; *Küçük Hikaye: İnzicab*; nr. 1114, s. 507-510.
- SUPUN, Henri (هانرى سپون)** ; *Küçük Hikaye: Kadının Kuvveti*; nr. 1105, s. 294-299.
- Şahabeddin Süleyman** ; *Küçük Hikâye: Dayak*; nr. 1074, s. 176-179.
- ŞİNÇLER, Artur** ; *Küçük Hikaye: Ölümler Sükut Ederler*; nr. 1077, s. 252-253 (207-209); nr. 1078, s. 282-284; nr. 1079, s. 307-310.

f) Edebî ve Edebiyatla İlgili Mektuplar

- Ali Emiri** ; *Bir Mektub*; nr. 1110, s. 413.
- DOMİNİK, Rene** ; *Tarih-i Edebi Sahifeleri: Lamartine'in Aşk*; nr. 1107, s. 363-367; nr. 1109, s. 387-391; nr. 1110, s. 411-413.
- İmzasız** ; "Nijad Ekrem" Tenkidi; nr. 1085, s. 446.
- İmzasız** ; *Selanik'te Münteşir Türkî Nam Gazeteden Menkuldür: Servet-i Fünun Sahibi Ahmed İhsan Bey'e*; nr. 1107, s. 339.
- İmzasız** ; *Tarih-i Edebi Sahifeleri: Lamartine'in Aşk*; nr. 1107, s. 363-367; nr. 1109, s. 387-391; nr. 1110, s. 411-413.
- [KUNTAY], Midhat Cemal** ; *Açık Mektuplar: Ahmed İhsan Beyefendiye*; nr. 1080, s. 331-332
- (مرند) Semerkandi** ; *Bicenâb Mirza Burhaneddin*; nr. 1075, s. 195.
- Mustafa Şakir** ; *Açık Mektuplar: Ahmed İhsan Beyefendiye*; nr. 1080, s. 331.
- Şemsa Şakir** ; *Açık Mektuplar: Ahmed İhsan Beyefendiye*; nr. 1080, s. 331.

g) Edebî Musahabeler

- İmzasız** ; *Musahabe-i Edebiye: Kitaplar ve Hayat*; nr. 1084, s. 412-415; nr. 1085, s. 435-437; nr. 1086, s. 459-462.
- İmzasız** ; *Musahabe-i Edebiyye: Sanatta Hüsn*; nr. 1076, s. 220-224.
- İmzasız** ; *Musahabe-i Edebiyye: Sanatta Realizm*; nr. 1074, s. 172-174
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad** ; *Musahabe-i Edebiyye: Bir Mudhike-i Edebiyye*; nr. 1095, s. 51.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad** ; *Tahassüsât-ı San'at: Türklük ve Yeni Lisan*; nr. 1091, s. 579-582.
- M(ehmed) R(auf)** ; *Musahabe-i Edebiyye: Edebi İnkılablarımız*; nr. 1104, s. 267-264.

Mehmed Rauf ; *Musahabe-i Edebiyye: Fecr-i Ati'nin İflası*; nr. 1105, s. 291-293.

Mehmed Rauf ; *Musahabe-i Edebiyye: İflas-ı Edebiyat*; nr. 1109, s. 315-319.

Şahabeddin Süleyman ; *Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Avam*; nr. 1088, s. 509-511.

ğ) Romanlar

DICKENS, Charles ; *David Cooperfield*; nr. 1103, s. 376-378; nr. 1106, s. 327; nr. 1107, s. 352-354; nr. 1109, s. 400-402; nr. 1110, s. 424-426; nr. 1111, s. 448-450; nr. 1112, s. 472-474; nr. 1113, s. 496-498; nr. 1114, s. 520-522; nr. 1115, s. 544-546; nr. 1112, s. 568-570; nr. 1117, s. 592-594.

[KÜTAYİS], Asaf Muammer ; *Buhran İçinde*; nr. 1074, s. 182-184; nr. 1075, s. 206-208; nr. 1076, s. 230-232; nr. 1077, s. 254-256; nr. 1078, s. 278-280; nr. 1079, s. 302-304; nr. 1080, s. 326-328; nr. 1081, s. 350-352; nr. 1082, s. 374-376; nr. 1083, s. 398-400 ; nr. 1084, s. 422-424.

Mehmed Rauf ; *Genç Kız Kalbi -Pervin'in Ruznamesi-*; nr. 1092, s. 614-616; nr. 1093, s. 14-16; nr. 1094, s. 38-40; nr. 1095, s. 63-64; nr. 1096, s. 87-88; nr. 1097, s. 110-112; nr. 1098, s. 134-136; nr. 1099, s. 158-160; nr. 1100, s. 182-184; nr. 1101, s. 206-208; nr. 1102, s. 231-232; nr. 1104, s. 278-280; nr. 1105, s. 302-304.

Mehmed Rauf ; *Mültehib -Bir Aşkın Tarihi-*; nr. 1116, s. 563-567, nr. 1118, s. 616-619.

h) Seyahat yazıları

Kemal Derviş ; *Mesele-i İctimaiye: Nesl-i Ahmerin Hal ü Hazır*; nr. 1096, s. 76-80.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası: Paris'de Bir Kağıt Fabrikası*; nr. 1099, s. 146-147.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *Servet-i Fünun Hattatından: Amerika Seyahatim*; nr. 1076, s. 219-220

ı) Edebiyat Tarihi ile İlgili Yazılar

Mehmed Rauf ; *Bugünkü Türk Edebiyatı*; nr. 1103, s. 244-246; nr. 1104, s. 275-278 (284-286); nr. 1105, s. 299-302 (307-308).

i) Edebî Tefrikalar

DICKENS, Charles ; *David Cooperfield*; nr. 1103, s. 376-378; nr. 1106, s. 327; nr. 1107, s. 352-354; nr. 1109, s. 400-402; nr. 1110, s. 424-426; nr. 1111, s. 448-450; nr. 1112, s. 472-474; nr. 1113, s. 496-498; nr. 1114, s. 520-522; nr. 1115, s. 544-546; nr. 1112, s. 568-570; nr. 1117, s. 592-594.

İmzasız ; *Tedkikat-ı Edebiyye: Madam De Bu De Elmor*; nr. 1100, s. 171-175; nr. 1101, s. 203-206 (211-212); nr. 1102, s. 228-230 (235-236); nr. 1103, s. 247-254; nr. 1107, s. 348-350.

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Şeyh Galib*; nr. 1110, s. 414-417; nr. 1111, s. 438-442; nr. 1112; nr. 1113, s. 494-495; s. 467; nr. 1117, s. 579-583; nr. 1118, s. 611-616.

[KÜTAYİS], Asaf Muammer ; *Buhran İçinde*; nr. 1074, s. 182-184; nr. 1075, s. 206-208; nr. 1076, s. 230-232; nr. 1077, s. 254-256; nr. 1078, s. 278-280; nr. 1079, s. 302-304; nr. 1080, s. 326-328; nr. 1081, s. 350-352; nr. 1082, s. 374-376; nr. 1083, s. 398-400 ; nr. 1084, s. 422-424.

Mehmed Rauf ; *Genç Kız Kalbi -Pervin'in Ruznamesi-*; nr. 1092, s. 614-616; nr. 1093, s. 14-16; nr. 1094, s. 38-40; nr. 1095, s. 63-64; nr. 1096, s. 87-88; nr. 1097, s. 110-112; nr. 1098, s. 134-136; nr. 1099, s. 158-160; nr. 1100, s. 182-184; nr. 1101, s. 206-208; nr. 1102, s. 231-232; nr. 1104, s. 278-280; nr. 1105, s. 302-304.

Mehmed Rauf ; *Mültehib -Bir Aşkan Tarihi-*; nr. 1116, s. 563-567, nr. 1118, s. 616-619.

Mehmed Rauf ; *Tiyatro Hayatı*; nr. 1097, s. 103-104; nr. 1102, s. 219-222; nr. 1107, s. 371-375; nr. 1110, s. 419-421; nr. 1114,

s. 512-515; nr. 1115, s. 539-543 (548-549); 1117, s. 586-591.

TINGİR, Andon B.; *Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi -Grammaire Analytique de la langue turque-*; nr: 1081, s. 593-594; nr: 1086, s. 473-475; nr: 1087, s. 497-499; nr: 1088, s. 521-523; nr: 1089, s. 545-546; nr: 1090, s. 569-570; nr: 1092, s. 618-619; nr: 1093, s. 17-18; nr: 1094, s. 41-42; nr: 1095, s. 65-67; nr: 1096, s. 89-91; 1097, s. 113-114; nr: 1098, s. 137-138; nr: 1099, s. 161-162; nr: 1100, s. 185-186; nr: 1101, s. 209-210; nr: 1102, s. 233-234; nr: 1103, s. 257-258; nr: 1104, s. 281-282; nr: 1105, s. 305-306; nr: 1106, s. 331-332; nr: 1107, s. 355-356; nr: 1108, s. 379-380; nr: 1109, s. 403-404.

j) İnceleme, Araştırma, Tenkit ve Tanıtım Yazıları

Ali Emiri ; *Bir Mektub*; nr. 1110, s. 413.

[ARAS], **Refet Avni** ; *Tetebbuât-ı Edebiyye*; nr. 1075, s. 200-202.

[AYKAÇ], **Fazıl Ahmed** ; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 268.

[AYKAÇ], **Fazıl Ahmed** ; *Musahabe-i Felsefiyye: Rıza Tevfik'in Ruh Felsefesi*; nr. 1077, s. 244-48.

[AYKAÇ], **Fazıl Ahmed** ; *Refik Halid'in Kitabı -Kirpinin Dedikleri-*; nr. 1079, s. 305-306.

[AYKAÇ], **Fazıl Ahmed** ; *Üslub-ı Kadim -Bicenab Ahmed İhsan Bey*; nr. 1078, s. 273-274.

BOVIER, Johan (**يوهان بويه**) ; *Ecnebi Edebiyatları: Bir İskandinav Romancısı*; nr. 1099, s. 150-154.

[BÖLÜKBAŞI], **Rıza Tevfik** ; *Servet-i Fünun Gençlerine*; nr. 1079, s. 295-296.

DAUDET, Alphonse ; *Jack*; nr. 1106, s. 328-330.

DOMİNİK, Rene ; *Tarih-i Edebi Sahifeleri: Lamartine'in Aşkı*; nr. 1107, s. 363-367; nr. 1109, s. 387-391; nr. 1110, s. 411-413.

İmzasız ; *"Nijad Ekrem" Tenkidi*; nr. 1085, s. 446

- İmzasız** ; *Ecnebi Edebiyatları: Bir İskandinav Romancısı*; nr. 1099, s. 150-154 .
- İmzasız** ; *Jack*; nr. 1106, s. 328-330.
- İmzasız** ; *Musahabe-i Edebiye: Kitaplar ve Hayat*; nr. 1084, s. 412-415 nr. 1085, s. 435-437; nr. 1086, s. 459-462.
- İmzasız** ; *Musahabe-i Edebiyye: Sanatta Hüsn*; nr. 1076, s. 220-224.
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Japonya'nın Tarz-ı Cedidde İlk Tiyatrosu*; nr. 1096, s. 85.
- İmzasız** ; *Tarih-i Edebi Sahifeleri: Lamartine'in Aşkı*; nr. 1107, s. 363-367; nr. 1109, s. 387-391; nr. 1110, s. 411-413.
- İmzasız** ; *Yeni Kitaplar: Kirpinin Dedikleri*; nr. 1076, s. 225-227.
- [KARAY], Refik Halid** ; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267; (Tevfik Fikret'e yapılan haksız tecavüzü eleştiren bir paragraflık yazı.)
- [KARAY], Refik Halid** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.
- [KARAY], Refik Halid** ; *Tenkid-i Edebi: Girenbaha Bir Tâc-ı Elem*; nr. 1086, s. 462-467.
- Kemal Derviş** ; *Bronson'un Kızına Mektupları*; nr. 1092, s. 604-607.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad** ; *Bir Cevab: Sahir Bey'in Musahabesi Hakkında*; nr. 1096, s. 75-76.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad** ; *Musahabe-i Edebiyye: Bir Mudhike-i Edebiyye*; nr. 1095, s. 51.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad** ; *Nijat Ekrem Münasebetiyle*; nr. 1086, s. 462.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad** ; *Tahassüsât-ı San'at: Maraz-ı Tenkit*; nr. 1087, s. 483-485.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad** ; *Tahassüsât-ı San'at: Nazirecilik*; nr. 1088, s. 507-508.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad** ; *Tahassüsât-ı San'at: Nijat Ekrem*; nr. 1083, s. 387-390.

- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad; *Tahassüsât-ı San'at: Türklük ve Yeni Lisan*; nr. 1091, s. 579-582.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 268.
- [KÜTAYİS], Asaf Muammer ; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267.
- [KÜTAYİS], Asaf Muammer ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-372.
- M(ehmed) R(auf) ; *Musahabe-i Edebiyye: Edebi İnkılablarımız*; nr. 1104, s. 267-264.
- Mahmud Sadık ; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267.
- Mehmed Rauf ; *Bugünkü Türk Edebiyatı*; nr. 1103, s. 244-246; nr. 1104, s. 275-278 (284-286); nr. 1105, s. 299-302 (307-308).
- Mehmed Rauf ; *Musahabe-i Edebiyye: Fecr-i Ati'nin İflası*; nr. 1105, s. 291-293.
- Mehmed Rauf ; *Musahabe-i Edebiyye: İflas-ı Edebiyat*; nr. 1109, s. 315-319.
- Mehmed Rauf ; *Temaşa Musahabesi: Kösem Sultan*; nr. 1109, s. 397-398.
- Mehmed Rauf ; *Temaşa Musahabesi: Madam Binemeciyan Kumpanyası*; nr. 1108, s. 367-370.
- Mehmed Rauf ; *Tiyatro Hayatı*; nr. 1097, s. 103-104; nr. 1102, s. 219-222; nr. 1107, s. 371-375; nr. 1110, s. 419-421; nr. 1114, s. 512-515; nr. 1115, s. 539-543 (548-549); 1117, s. 586-591.
- Mehmed Said Hikmet ; *Mülkiyet-i Edebiyye ve Fenniyye Hakkında -1908 Berlin Konferansı, Konferans ve Mukavelename-*; nr. 1089, s. 531-537.
- Mehmed Said Hikmet ; *Mülkiyet-i Edebiyye ve Fenniyye Hakkında: Berlin Konferansı -2- (1908)*; nr. 1091, s. 584-591.
- Nevin ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.
- RUMUZA, Martin (*مارتین روموزا*) ; *Bronson'un Kızına Mektupları*; nr. 1092, s. 604-607.

- Safveti Ziya** ; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267.
- [SOYSALLI], İsmail Subhi**; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267.
- Süleyman Nesib** ; *Tevfik Fikret Bey İçin*; nr. 1078, s. 272.
- Süleyman Saib** ; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267.
- Süleyman Saib** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.
- Şahabeddin Süleyman**; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267.
- Şahabeddin Süleyman**; *Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Avam*; nr. 1088, s. 509-511.
- Tahsin Nahid** ; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267
- [TANRIÖVER], Hamdullah Subhi**; *Büyük Şairimiz İçin*; nr. 1078, s. 267-268.
- [TANRIÖVER], Hamdullah Subhi**; *Fecr-i Atı'nın İflası*; nr. 1107, s. 340-345.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan**; *Mazi ve Hal: Edebiyat ve Siyâsiyât*; nr. 1078, s. 266-267.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan**; *Servet-i Fünun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba Tahir*; nr. 1081, s. 338-339.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan**; *Servet-i Fünun ve Onun Kadîm Bir Muharriri*; nr. 1074, s. 188-189.

k) Tiyatro

- İmzasız** ; *Rozali*; nr. 1117, s. 583-586.
- Mehmed Rauf** ; *Temaşa: İki Kuvvet*; nr. 1094, s. 27-30.

l) Tiyatro ve Tiyatro Sanatı ile İlgili Tenkit ve Tahlil Yazılar

- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Japonya'nın Tarz-ı Cedidde İlk Tiyatrosu*; nr. 1096, s. 85.
- Mehmed Rauf** ; *Mınakyan Efendi: Ellinci Sene-i Devriyesi Münasebetiyle*; nr. 1095, s. 52-54.

Mehmed Rauf ; *Temaşa Musahabesi: Kösem Sultan*; nr. 1109, s. 397-398.

Mehmed Rauf ; *Temaşa Musahabesi: Madam Binemeciyan Kumpanyası*; nr. 1108, s. 367-370.

Mehmed Rauf ; *Tiyatro Hayatı*; nr. 1097, s. 103-104; nr. 1102, s. 219-222; nr. 1107, s. 371-375; nr. 1110, s. 419-421; nr. 1114, s. 512-515; nr. 1115, s. 539-543 (548-549); 1117, s. 586-591.

m) Edebî Şahsiyetlerle ilgili Biyografiler

BOVIER, Johan (*يوهان بوير*) ; *Ecnebi Edebiyatları: Bir İskandinav Romancısı*; nr. 1099, s. 150-154.

İmzasız ; *"Türk Yurdu" Refikimizden: Mirza Fethali Ahundof -Tevellüdüünün Yüzüncü Senesi Münasebetiyle-*; nr. 1080, s. 329-331

İmzasız ; *Tarih-i Edebî: Charles Dickens'in Hayatı*; nr. 1111, s. 435-437.

İmzasız ; *Tarih-i Edebî: Sir Walter Scott*; nr. 1115, s. 531-534.

İmzasız ; *Tedkikat-ı Edebiyye: George Eliot (1819-1880)*; nr. 1114, s. 515-518

İmzasız ; *Tedkikat-ı Edebiyye: Madam De Bu De Elmor*; nr. 1100, s. 171-175; nr. 1101, s. 203-206 (211-212); nr. 1102, s. 228-230 (235-236); nr. 1103, s. 247-254; nr. 1107, s. 348-350.

İmzasız ; *Tarih-i Edebî: William Makepeace Thakray (1811-1863)*; nr. 1113, s. 483-485.

[BÖLÜKBAŞI], Rıza Tevfik ; *Bir Mahbusun Hissiyat ve Tefekkürü*; nr. 1082, s. 363-364.

Şahabeddin Süleyman ; *Mahbesde Ziyaret*; nr. 1082, s. 371.

Tahsin Nahid ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.

8. Eğitim ile İlgili Yazılar

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1091, s. 578.

[YURDMAN], Abdülğani Seniyy ; *Mekteplerde Za'f-ı İtikad -Esbabı Devast-*; nr. 1089, s. 537-541; nr. 1090, s. 566-568 (571-572); nr. 1092, s. 619-620; nr. 1093, s. 13.

9. Ekonomi ile İlgili Yazılar

İmzasız ; *Maişet Mücadelelerinden: İngiltere'de Kömür Grevi*; nr. 1098, s. 128-133.

İmzasız ; *Şuun-ı Medeniye: On Senede Portariko'nun Terakkiyatı*; nr. 1101, s. 212-213.

[SOYSALLI], İsmail Subhi ; *Emniyet Sandığının Terfiyat ve Tekemmülâtı*; nr. 1078, s. 286.

10. Felsefe ve Filozoflar ile İlgili Yazılar

[AYKAÇ], Fazıl Ahmed ; *Hasbihal-i Felsefi: Goyo'nun Felsefe-i Ahlakiyesi*; nr. 1074, s. 179-181 (185-186).

[AYKAÇ], Fazıl Ahmed ; *Musahabe-i Felsefiyye: Rıza Tevfik'in Ruh Felsefesi*; nr. 1077, s. 244-48.

Edhem Necdet ; *Sosyoloji Mebahisi: Terakki ve Tedenni*; nr. 1076, s. 227-229 (234); nr. 1084, s. 427-429; nr. 1087, s. 486-491.

[KARAY], Refik Halid ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.

[KÜTAYİS], Asaf Muammer ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-372.

() Semerkandi ; *Bicenâb Mirza Burhaneddin*; nr. 1075, s. 195.

Nevin ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.

[BÖLÜKBAŞI], Rıza Tevfik ; *Bir Mahbusun Hissiyat ve Tefekküratı*; nr. 1082, s. 363-364.

Süleyman Saib ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.

Şahabeddin Süleyman ; *Mahbesde Ziyaret*; nr. 1082, s. 371.

Tahsin Nahid ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.

11. Güzel Sanatlar ile İlgili Yazılar

İmzasız ; *Musahabe-i Edebiyye: Sanatta Hüsn*; nr. 1076, s. 220-224.

[KÖPRÜLÜ], **Mehmed Fuad** ; *Tahassüsât-ı San'at: Bir Mihrab-ı San'at Önünde*; nr. 1078, s. 269-272; nr. 1079, s. 292-295.

12. Dahilî ve Haricî Haberler

AZAN, Paul (*بول آزان*) (Yüzbaşı) ; *Fas'da Fransızlar*; nr. 1106, s. 322.

AZAN, Paul (*بول آزان*) (Yüzbaşı) ; *Fas'da Şanlı Menziller*; nr. 1106, s. 322-326.

İmzasız ; *"Delhi" Vapuru Kazası*; nr. 1074, s. 189-190.

İmzasız ; *Çin'de Cumhuriyetinin İlanı*; nr. 1078, s. 285.

İmzasız ; *Dünyanın En Büyük Mutbahrı*; nr. 1114, s. 518-519.

İmzasız ; *Fen ve Medeniyet Tecelliyatı: Cinayetler Nasıl Keşfolunuyor*; nr. 1110, s. 421-423; nr. 1112, s. 463-467.

İmzasız ; *Garip Bir Mülakat*; nr. 1080, s. 324.

İmzasız ; *Güneşin Cinayetleri*; nr. 1103, s. 255-256 (259-261).

İmzasız ; *Lizbon'daki Karışıklıklar*; nr. 1080, s. 325.

İmzasız ; *Maişet Mücadelelerinden: İngiltere'de Kömür Grevi*; nr. 1098, s. 128-133.

İmzasız ; *Osmanlıların Mefahir-i Harbi: Plevne Müdafaası -İlk Hücumlar-*; nr. 1116, s. 555-562.

İmzasız ; *Resimlere Dair: Londra Sokakları Ölüm Kapanı*; nr. 1101, s. 198-199.

İmzasız ; *Resimlerimiz: Hindistan Müslümanlarından İntibah*; nr. 1099, s. 165.

İmzasız ; *Resimlerimiz: Japonya'nın Tarz-ı Cedidde İlk Tiyatrosu*; nr. 1096, s. 85.

İmzasız ; *Resimlerimiz: Titanik Vapuru Kazası*; nr. 1091, s. 591-593.

- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Amerika'da Muhacirin-i Osmaniye Meclisi*; nr. 1086, s. 468-472 (476-477).
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: On Senede Portariko'nun Terakkiyatı*; nr. 1101, s. 212-213.
- İmzasız** ; *Türk Talebesi Derneği*; nr. 1080, s. 332-333.
- Kemal Derviş** ; *Mesele-i İctimaiye: Nesl-i Ahmerin Hal ü Hazır*; nr. 1096, s. 76-80.
- LÜİ, Bertrand** ; *Yaza Dair*; nr. 1104, s. 271-275.
- Mehmed Said Hikmet** ; *Mülkiyet-i Edebiyye ve Fenniyye Hakkında: Berlin Konferansı -2- (1908)*; nr. 1091, s. 584-591.
- Mehmed Said Hikmet** ; *Mülkiyet-i Edebiye ve Fenniye Hakkında (1908) Berlin Konferansı*; nr. 1075, s. 196-199; nr. 1081, s. 347-349 (353-354).
- [SOYSALLI], İsmail Subhi** ; *Emniyet Sandığının Terfiyat ve Tekemmülâtı*; nr. 1078, s. 286.
- [TEPEYRAN], Ebubekir Hazım** ; *Telgraf*; nr. 1109, s. 399.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *Avrupa'nın İstirahat Köşelerinde*; nr. 1088, s. 511-515.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1088, s. 506.

13. Hatıralar

- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *Hizmet-i Hükümete Nasıl Veda Etmıştim?*; nr. 1077, s. 242-243.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından: Amerika Seyahatim*; nr. 1076, s. 219-220
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından: İstanbul'da Sanat-ı Hakkın Tesisi*; nr. 1080, s. 314-318.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından: Osmanlı Matbuatı, Malumatçı Baba Tahir*; nr. 1081, s. 338-339.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *Servet-i Fünun Hatıratından*; nr. 1074, s. 171.

14. İstanbul ile İlgili Yazılar

- LOTTI, Pierre ; *Ferdâ-yı Harîkte*; nr. 1074, s. 186-188.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1074, s. 170.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1075, s. 194.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1088, s. 506.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1090, s. 554-555.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1093, s. 2.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1097, s. 98.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1106, s. 314.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *Servet-i Fünun Hatıratından: İstanbul'da Sanat-ı Hakkın Tesisi*; nr. 1080, s. 314-318.

15. İstanbul Postaları

- [SOYSALLI], İsmail Subhi ; *İstanbul Postası*; nr. 1082, s. 362.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1112, s. 458.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası: Paris'de Bir Kağıt Fabrikası*; nr. 1099, s. 146-147.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası: Taklidi Bile Fena Yaparız*; nr. 1097, s. 291-292.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1074, s. 170.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1075, s. 194.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1076, s. 218.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1077, s. 232.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1083, s. 386-387.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1084, s. 410
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1085, s. 434.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1086, s. 458.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1087, s. 482-483.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1088, s. 506.

- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1089, s. 530.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1090, s. 554-555.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1092, s. 602.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1093, s. 2.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1094, s. 26.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1095, s. 50.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1096, s. 74.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1097, s. 98.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1100, s. 170.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1101, s. 194.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1102, s. 218.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1103, s. 242-243.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1104, s. 266.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1105, s. 295.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1106, s. 314.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1107, s. 338.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1108, s. 362.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1109, s. 386.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1110, s. 410.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1111, s. 434.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1113, s. 482.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1114, s. 506.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1115, s. 530.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1116, s. 554.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1117, s. 578.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1118, s. 602.

16. Kadın ve Kadın Hakları ile İlgili Yazılar

- İmzasız** ; *Musahabe-i İctimaiyye: Asker Kadınlar*; nr. 1107, s. 350-351.
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Japonya'da Yeni Kadınlar*; nr. 1097, s. 117.
- Kemal Derviş** ; *Amerika'da Kadınlar*; nr. 1089, s. 541-544.
- Mahmud Sadık** ; *Genç ve Güzel, Yaşlı ve Ak Saçlı (İstibdat-ı Hayat)*; nr. 1104, s. 269-271.

17. Mektuplar

- Ali Emiri** ; *Bir Mektub*; nr. 1110, s. 413.
- İmzasız** ; *"Nijad Ekrem" Tenkidi*; nr. 1085, s. 446.
- İmzasız** ; *Tarih-i Edebi Sahifeleri: Lamartine'in Aşkı*; nr. 1107, s. 363-367; nr. 1109, s. 387-391; nr. 1110, s. 411-413.
- [KUNTAY], Midhat Cemal** ; *Açık Mektuplar: Ahmed İhsan Beyefendiye*; nr. 1080, s. 331-332
- LOTTİ, Pierre** ; *Ferdâ-yı Harfkte*; nr. 1074, s. 186-188.
- Mustafa Şakir** ; *Açık Mektuplar: Ahmed İhsan Beyefendiye*; nr. 1080, s. 331.
- (مرند) Semerkandi** ; *Bicenâb Mirza Burhaneddin*; nr. 1075, s. 195.
- Şemsa Şakir** ; *Açık Mektuplar: Ahmed İhsan Beyefendiye*; nr. 1080, s. 331.

18. Edebî, Tarihî, İlmî, İctimaî ve Felsefî Musahabeler

- [AYKAÇ], Fazıl Ahmed** ; *Musahabe-i Felsefiyye: Rıza Tevfik'in Ruh Felsefesi*; nr. 1077, s. 244-48.
- İmzasız** ; *Musahabe-i Edebiye: Kitaplar ve Hayat*; nr. 1084, s. 412-415 nr. 1085, s. 435-437; nr. 1086, s. 459-462.
- İmzasız** ; *Musahabe-i Edebiyye: Sanatta Hüsn*; nr. 1076, s. 220-224.
- İmzasız** ; *Musahabe-i Edebiyye: Sanatta Realizm*; nr. 1074, s. 172-174

- İmzasız** ; *Musahabe-i İctimaiye: Çin İhtilali*; nr. 1081, s. 354-357.
- İmzasız** ; *Musahabe-i İctimaiye: Asker Kadımlar*; nr. 1107, s. 350-351.
- İmzasız** ; *Musahabe-i İctimaiye: Harbin Esbab-ı Hazırası*; nr. 1113, s. 488-491.
- Kemal Derviş** ; *Musahabe-i İctimaiye: İngiltere'de Umumî Kömür Grevi*; nr. 1087, s. 491-493.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad** ; *Musahabe-i Edebiyye: Bir Mudhike-i Edebiyye*; nr. 1095, s. 51.
- M(ehmed) R(auf)** ; *Musahabe-i Edebiyye: Edebi İnkılablarımız*; nr. 1104, s. 267-264.
- Mehmed Rauf** ; *Musahabe-i Edebiyye: Fecr-i Ati'nin İflası*; nr. 1105, s. 291-293.
- Mehmed Rauf** ; *Musahabe-i Edebiyye: İflas-ı Edebiyat*; nr. 1109, s. 315-319.
- Mehmed Tevfik** ; *Musahabe-i Tarihiye: Selahaddin Eyyubî -Ehl-i Salfb-*; nr. 1085, s. 438-445; nr. 1086, s. 467-468.
- Subhi Edhem** ; *Musahabe-i İlmiye: Dimağ ve Benniyesi*, nr. 1084, s. 419-421 (425-427).
- Şahabeddin Süleyman** ; *Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Avam*; nr. 1088, s. 509-511.

19. Servet-i Fünun'da Yayımlanan Resimlerle İlgili Yazılar

- İmzasız** ; *Resimlere Dair: Londra Sokakları Ölüm Kapanı*; nr. 1101, s. 198-199.
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Danimarka Kralı*; nr. 1094, s. 44-45.
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Hindistan Müslümanlarından İntibah*; nr. 1099, s. 165.
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Japonya'nın Tarz-ı Cedidde İlk Tiyatrosu*; nr. 1096, s. 85.
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Kont Berthold*; nr. 1083, s. 404.

İmzasız ; *Resimlerimiz: Titanik Vapuru Kazası*; nr. 1091, s. 591-593.

20. Sağlık İle İlgili Yazılar

Reşad Ziya (Dr.) ; *Veremi Herkes Bilmelidir*; nr. 1110, s. 427-428; nr. 1111, s. 451-452; nr. 1112, s. 475-476; nr. 1113, s. 499-500; nr. 1114, s. 523-524; nr. 1115, s. 547-548; nr. 1116, s. 571-572; nr. 1117, s. 595-596; nr. 1118, s. 620.

Subhi Edhem ; *Musahabe-i İlmiye: Dimağ ve Benniyesi*; nr. 1084, s. 419-421 (425-427); nr. 1092, s. 611-613.

21. Savaşlarla İlgili Yazılar

AZAN, Paul (**پول آزان**) (**Yüzbaşı**) ; *Fas'da Fransızlar*; nr. 1106, s. 322.

AZAN, Paul (**پول آزان**) (**Yüzbaşı**) ; *Fas'da Şanlı Menziller*; nr. 1106, s. 322-326.

İmzasız ; *Büyük Bir Sulhperver: Frederic Possi*; nr. 1101, s. 195-198.

İmzasız ; *Büyük Hezimetler: Napolyon'un Moskova Ricatı*; nr. 1118, s. 603-606.

İmzasız ; *Çin Muharebe-i Dahiliyesi*; nr. 1977, s. 260-261.

İmzasız ; *Musahabe-i İctimaiyye: Harbin Esbab-ı Hazırası*; nr. 1113, s. 488-491.

İmzasız ; *Osmanlıların Mefahir-i Harbi: Plevne Müdafaası -İlk Hücumlar-*; nr. 1116, s. 555-562.

İmzasız ; *Türkiye-İtalya Muharebesi Vesilesiyle*; nr. 1094, s. 34-37; nr. 1095, s. 59-62; nr. 1096, s. 81-84; nr. 1097, s. 107-109 (115).

Kemal Derviş ; *Çin Kuvvâ-yı Berriyeye ve Bahriyesi Vecdiyesi (La Ruva'dan İktibas Edilmiş Yazı.)*; nr. 1075, s. 212-215.

LOTTI, Pierre ; *La Guerre Italo-Turque*; nr. 1075, s. 211-212.

- LOTTI, Pierre** ; *Trablusgarb Muharebesi Hakkında (Pierre Loti)'nin Bir Makalesi*; nr. 1075, s. 209-211.
- Pertev (Miralay)** ; *General Nuki'nin Ruhuna İthaf ve Silah Arkadaşlarımla Hasbihal*; nr. 1113, s. 492-494.
- Recep Paşa** ; *Merhum Receb Paşa'nın Trablusgarb Hakkında Avrupa Siyasetine Dair Bir Mütalaası*; nr. 1094, s. 28.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1086, s. 458.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1092, s. 602.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1095, s. 50.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1102, s. 218.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1107, s. 338.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1114, s. 506.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1116, s. 554.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1117, s. 578.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1118, s. 602.

22. Sigorta ile İlgili Yazılar

- Mustafa Subhi** ; *Sigortalar (Anasır ve Envâi)*; nr. 1075, s. 202-205 (209).

23. Dahilî ve Haricî Siyasetle İlgili Yazılar

- İmzasız** ; *Büyük Hezimetler: Napolyon'un Moskova Ricatı*; nr. 1118, s. 603-606.
- İmzasız** ; *Çin Muharebe-i Dahiliyesi*; nr. 1977, s. 260-261.
- İmzasız** ; *Çin'de Cumhuriyetinin İlanı*; nr. 1078, s. 285.
- İmzasız** ; *Garip Bir Mülakat*; nr. 1080, s. 324.
- İmzasız** ; *Kamil Paşanın Arızası*; nr. 1082, s. 379-381.
- İmzasız** ; *Lizbon'daki Karışıklıklar*; nr. 1080, s. 325.
- İmzasız** ; *Musahabe-i İctimaiye: Çin İhtilali*; nr. 1081, s. 354-357.
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Amerika'da Muhacirin-i Osmaniye Meclisi*; nr. 1086, s. 468-472 (476-477).

- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Hindistan Müslümanlarının Muhırası*; nr. 1096, s. 85-86 (92-93).
- İmzasız** ; *Tehdid-i Teslhat*; nr. 1093, s. 3-8.
- İmzasız** ; *Türkiye-İtalya Muharebesi Vesilesiyle*; nr. 1094, s. 34-37; nr. 1095, s. 59-62; nr. 1096, s. 81-84; nr. 1097, s. 107-109 (115).
- İmzasız** ; *Vesaik: Meclis-i Mebusan'da Nuk-ı İftitah*; nr. 1090, s. 572-573.
- [KARAY], Refik Halid** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.
- Kemal Derviş** ; *Çin Kuvvâ-yı Berrıyye ve Bahriyesi Vecdiyesi (La Ruva'dan iktibas edilmiş yazı)*; nr. 1075, s. 212-215.
- [KÜTAYİS], Asaf Muammer** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-372.
- LOTTİ, Pierre** ; *La Guerre İtalo-Turque*; nr. 1075, s. 211-212.
- LOTTİ, Pierre** ; *Trablusgarb Muharebesi Hakkında (Pierre Loti)'nin Bir Makalesi*; nr. 1075, s. 209-211.
- Mehmed Said Hikmet** ; *Mülkiyet-i Edebiyye ve Fenniyye Hakkında -1908 Berlin Konferansı, Konferans ve Mukavelename*; nr. 1075, s. 196-199; nr. 1081, s. 347-349 (353-354).; nr. 1089, s. 531-537.
- Nevin** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.
- Recep Paşa** ; *Merhum Receb Paşa'nın Trablusgarb Hakkında Avrupa Siyasetine Dair Bir Mütalaası*; nr. 1094, s. 28.
- [SOYSALLI], İsmail Subhi** ; *İstanbul Postası*; nr. 1082, s. 362.
- Süleyman Saib** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082, s. 373.
- Şahabeddin Süleyman** ; *Mahbesde Ziyaret*; nr. 1082, s. 371.
- Tahsin Nahid** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082, s. 373.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1112, s. 458.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1074, s. 170.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1075, s. 194.

- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1076, s. 218.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1077, s. 232.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1085, s. 434.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1086, s. 458.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1087, s. 482-483.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1089, s. 530.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1092, s. 602.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1093, s. 2.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1094, s. 26.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1095, s. 50.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1096, s. 74.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1101, s. 194.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1102, s. 218.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1103, s. 242-243.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1104, s. 266.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1106, s. 314.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1107, s. 338.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1108, s. 362.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1110, s. 410.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1111, s. 434.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1113, s. 482.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1114, s. 506.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1116, s. 554.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1117, s. 578.
- [TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1118, s. 602.

24. Sosyal Konularla İlgili Yazılar

[YURDMAN], **Abdülğani Seni** ; *Mekteplerde Za'f-ı İtikad -Esbabı Devast-*;
nr. 1089, s. 537-541; nr. 1090, s. 566-568 (571-572); nr.
1092, s. 619-620; nr. 1093, s. 13.

[AYKAÇ], **Fazıl Ahmed** ; *Hasbihal-i Felsefi: Goyo'nun (گویو) Felsefe-i
Ahlakiyesi*; nr. 1074, s. 179-181 (185-186).

[BÖLÜKBAŞI], **Rıza Tefrik** ; *Bir Mahbusun Hissiyat ve Tefekküratı*; nr.
1082, s. 363-364.

De Turnal De Konstan (روتورنال دو قونستان) (Baron) ; *Terakkî Numunesi:
Şikago'nun Terakkîyat-ı Maddîye ve Maneviyyesi*; nr.
1094, s. 20-34.

De Turnal De Konstan (روتورنال دو قونستان) (Baron) ; *Amerika'da Kadınlar*;
nr. 1089, s. 541-544.

Edhem Necdet ; *Cemiyetlerin İstihalesi*; nr. 1090, s. 557-560.

Edhem Necdet ; *Sosyoloji Mebahisi: Terakki ve Tedennî*; nr. 1076, s. 227-
229 (234); nr. 1084, s. 427-429; nr. 1087, s. 486-491.

FAGUET, Emile ; *Ulûm-ı İctimaiye: Hak*; nr. 1077, s. 248-252; nr. 1078, s.
274-277 (281-282); nr. 1079, s. 297-301; nr. 1080, s.
322-323.

[TEPEYRAN], **Ebubekir Hazım** ; *Telgraf*; nr. 1109, s. 399.

İmzasız ; *"Delhi" Vapurı Kazası*; nr. 1074, s. 189-190.

İmzasız ; *Bugünkü İspanya*; nr. 1097, s. 104-107; nr. 1098, s. 133
(139-141); nr. 1099, s. 163, 165; nr. 1100, s. 179-181
(187-188).

İmzasız ; *Büyük Bir Sulhperver: Frederic Possi*; nr. 1101, s. 195-
198.

İmzasız ; *Dünyanın En Büyük Mutbahu*; nr. 1114, s. 518-519.

İmzasız ; *Fen ve Medeniyet Tecelliyatı: Cinayetler Nasıl
Keşfolunuyor*; nr. 1110, s. 421-423; nr. 1112, s. 463-467.

İmzasız ; *Güneşin Cinayetleri*; nr. 1103, s. 255-256 (259-261).

İmzasız ; *Haşmetmeablar*; nr. 1088, s. 515-520.

- İmzasız** ; *Maişet Mücadelelerinden: İngiltere'de Kömür Grevi*; nr. 1098, s. 128-133.
- İmzasız** ; *Musahabe-i İctimaiye: Çin İhtilali*; nr. 1081, s. 354-357.
- İmzasız** ; *Musahabe-i İctimaiyye: Asker Kadınlar*; nr. 1107, s. 350-351.
- İmzasız** ; *Musahabe-i İctimaiyye: Harbin Esbab-ı Hazırası*; nr. 1113, s. 488-491.
- İmzasız** ; *Paris'te Küsûf*; nr. 1091, s. 595-597.
- İmzasız** ; *Resimlere Dair: Londra Sokakları Ölüm Kapanı*; nr. 1101, s. 198-199.
- İmzasız** ; *Resimlerimiz: Hindistan Müslümanlarından İntibah*; nr. 1099, s. 165.
- İmzasız** ; *Rodos Adasının İdari ve Coğrafi Ahvali*; nr. 1094, s. 43-44.
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Hindistan Müslümanlarının Muhırası*; nr. 1096, s. 85-86 (92-93).
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Kutb-ı Cenubiyenin Keşfi*; nr. 1087, s. 493-496 (500-501)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: On Senede Portariko'nun Terakkıyatı*; nr. 1101, s. 212-213.
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye*; nr. 1090, s. 573-574.
- İmzasız** ; *Türk Talebesi Derneği*; nr. 1080, s. 332-333.
- İsmail Subhi** ; *Emniyet Sandığunun Terfiyat ve Tekemmülatı*; nr. 1078, s. 286.
- [KARAY], Refik Halid** ; *Rıza Tevfik İcin*; nr. 1082-373.
- Kemal Derviş** ; *Amerika'da Kadınlar*; nr. 1089, s. 541-544.
- Kemal Derviş** ; *Haşmetmeablar*; nr. 1088, s. 515-520.
- Kemal Derviş** ; *Mesele-i İctimaiye: Nesl-i Ahmerin Hal ü Hazırı*; nr. 1096, s. 76-80.

- Kemal Derviş** ; *Musahabe-i İctimaiyye: İngiltere'de Umumî Kömür Grevi*; nr. 1087, s. 491-493.
- Kemal Derviş** ; *Terakkî Numunesi: Şikago'nun Terakkiyat-ı Maddiye ve Maneviyyesi*; nr. 1094, s. 20-34.
- Kemal Derviş** ; *Ulûm-ı İctimaiye: Hak*; nr. 1077, s. 248-252; nr. 1078, s. 274-277 (281-282); nr. 1079, s. 297-301; nr. 1080, s. 322-323.
- [KÜTAYIS], **Asaf Muammer** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-372.
- LOTTİ, Pierre** ; *Ferdâ-yı Harîkte*; nr. 1074, s. 186-188.
- LUI, Bertrand** ; *Yaza Dair*; nr. 1104, s. 271-275.
- Mahmud Sadık** ; *Genç ve Güzel, Yaşlı ve Ak Saçlı (İstibdat-ı Hayat)*; nr. 1104, s. 269-271.
- Nevin** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.
- Süleyman Saib** ; *Rıza Tevfik İçin*; nr. 1082-373.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Avrupa'nun İstirahat Köşelerinde*; nr. 1088, s. 511-515.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *Bir Tenezzüh-i Müfîd*; nr. 1097, s. 99-103.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası: Taklidi Bile Fena Yaparız*; nr. 1097, s. 291-292.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1074, s. 170.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1083, s. 386-387.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1084, s. 410
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1088, s. 506.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1090, s. 554-555.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1097, s. 98.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1100, s. 170.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1105, s. 295.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1106, s. 314.
- [TOKGÖZ], **Ahmed İhsan** ; *İstanbul Postası*; nr. 1109, s. 386.

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan ; *İstanbul Postası*; nr. 1115, s. 530.

25. Şuun-ı Medeniyeler

- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Alman Balonları*, nr. 1097, s.116-117.
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Amerika'da Muhacirin-i Osmaniye Meclisi*; nr. 1086, s. 468-472 (476-477).
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Dilsiz ve Sağırların Telefonu*; nr. 1097, s. 115-116.
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Hindistan Müslümanlarının Muhturası*; nr. 1096, s. 85-86 (92-93).
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Japonya'da Yeni Kadınlar*, nr. 1097, s. 117.
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: Kutb-ı Cenubiyenin Keşfi*; nr. 1087, s. 493-496 (500-501)
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye: On Senede Portariko'nun Terakkiyatı*; nr. 1101, s. 212-213.
- İmzasız** ; *Şuun-ı Medeniye*; nr. 1090, s.573-574.

26. Tahassüsât-ı San'atlar

- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Tahassüsât-ı San'at: Maraz-ı Tenkit*; nr. 1087, s. 483-485.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Tahassüsât-ı San'at: Nazirecilik*; nr. 1088, s. 507-508.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Tahassüsât-ı San'at: Nijat Ekrem*; nr. 1083, s. 387-390.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Tahassüsât-ı San'at: Türklük ve Yeni Lisan*; nr. 1091, s. 579-582.
- [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad ; *Tahassüsât-ı San'at: Yeni Lisan*; nr. 1082, s. 365-370.

27. Tarihle İlgili Yazılar

- İmzasız** ; *Osmanlı Donanması Tarihçesi*; nr. 1083, s. 405-406.

- Mehmed Rauf** ; *Bugünkü Türk Edebiyatı*; nr. 1103, s. 244-246; nr. 1104, s. 275-278 (284-286); nr. 1105, s. 299-302 (307-308).
- Mehmed Tevfik** ; *Musahabe-i Tarihiye: Selahaddin Eyyubi -Ehl-i Salib-*; nr. 1085, s. 438-445; nr. 1086, s. 467-468.

28. Tefrikalar

- DICKENS, Charles** ; *David Cooperfield*; nr. 1103, s. 376-378; nr. 1106, s. 327; nr. 1107, s. 352-354; nr. 1109, s. 400-402; nr. 1110, s. 424-426; nr. 1111, s. 448-450; nr. 1112, s. 472-474; nr. 1113, s. 496-498; nr. 1114, s. 520-522; nr. 1115, s. 544-546; nr. 1112, s. 568-570; nr. 1117, s. 592-594.
- İmzasız** ; *Tedkikat-ı Edebiyye: Madam De Bu De Elmor*; nr. 1100, s. 171-175; nr. 1101, s. 203-206 (211-212); nr. 1102, s. 228-230 (235-236); nr. 1103, s. 247-254; nr. 1107, s. 348-350.
- [KÜTAYIS], Asaf Muammer** ; *Buhran İçinde*; nr. 1074, s. 182-184; nr. 1075, s. 206-208; nr. 1076, s. 230-232; nr. 1077, s. 254-256; nr. 1078, s. 278-280; nr. 1079, s. 302-304; nr. 1080, s. 326-328; nr. 1081, s. 350-352; nr. 1082, s. 374-376; nr. 1083, s. 398-400 ; nr. 1084, s. 422-424.
- Mehmed Rauf** ; *Genç Kız Kalbi -Pervin'in Ruznamesi-*; nr. 1092, s. 614-616; nr. 1093, s. 14-16; nr. 1094, s. 38-40; nr. 1095, s. 63-64; nr. 1096, s. 87-88; nr. 1097, s. 110-112; nr. 1098, s. 134-136; nr. 1099, s. 158-160; nr. 1100, s. 182-184; nr. 1101, s. 206-208; nr. 1102, s. 231-232; nr. 1104, s. 278-280; nr. 1105, s. 302-304.
- Mehmed Rauf** ; *Mültehib -Bir Aşkın Tarihi-*; nr. 1116, s. 563-567, nr. 1118, s. 616-619.
- Mehmed Rauf** ; *Tiyatro Hayatı*; nr. 1097, s. 103-104; nr. 1102, s. 219-222; nr. 1107, s. 371-375; nr. 1110, s. 419-421; nr. 1114, s. 512-515; nr. 1115, s. 539-543 (548-549); 1117, s. 586-591.

TINGIR, Andon B. ; *Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisi -Grammaire Analytique de la langue turque-*; nr: 1081, s. 593-594; nr: 1086, s. 473-475; nr: 1087, s. 497-499; nr: 1088, s. 521-523; nr: 1089, s. 545-546; nr: 1090, s. 569-570; nr: 1092, s. 618-619; nr: 1093, s. 17-18; nr: 1094, s. 41-42; nr: 1095, s. 65-67; nr: 1096, s. 89-91; 1097, s. 113-114; nr: 1098, s. 137-138; nr: 1099, s. 161-162; nr: 1100, s. 185-186; nr: 1101, s. 209-210; nr: 1102, s. 233-234; nr: 1103, s. 257-258; nr: 1104, s. 281-282; nr: 1105, s. 305-306; nr: 1106, s. 331-332; nr: 1107, s. 355-356; nr: 1108, s. 379-380; nr: 1109, s. 403-404.

29. Tiyatro ve Sinema ile İlgili Yazılar

- İmzasız** ; *Sinematografın İstilası*; nr. 1100, s. 175-179.
- Mehmed Rauf** ; *Minakyan Efendi: Ellinci Sene-i Devriyesi Münasebetiyle*; nr. 1095, s. 52-54.
- Mehmed Rauf** ; *Temaşa Musahabesi: Kösem Sultan*; nr. 1109, s. 397-398.
- Mehmed Rauf** ; *Temaşa Musahabesi* nr. 1108, s. 367-370.
- Mehmed Rauf** ; *Temaşa: İki Kuvvet*; nr. 1094, s. 27-30.
- Mehmed Rauf** ; *Tiyatro Hayatı*; nr. 1097, s. 103-104; nr. 1102, s. 219-222; nr. 1107, s. 371-375; nr. 1110, s. 419-421; nr. 1114, s. 512-515; nr. 1115, s. 539-543 (548-549); 1117, s. 586-591.

B. İLÂN ve REKLAMLAR

1. Banka İlanları

- Deutsche Bank** ; (İsmi geçen bankanın şubelerinin nerede olduğu belirtildikten sonra bankanın yaptığı işlemlerden bahsediliyor.); nr. 1077, s. 263; nr. 1078, s. 288; nr. 1079, s. 312; nr. 1080, s. 334; nr. 1085, s. 454; nr. 1088, s. 528; nr. 1089, s. 550; nr. 1095, s. 71; nr. 1097, s. 118; nr. 1098, s. 144; nr. 1099, s. 167; nr. 1100, s. 191; nr. 1101, s. 214; nr. 1102, s. 240; nr. 1103, s. 264; nr. 1104, s. 288; nr. 1105, s. 311; nr. 1110, s. 432; nr. 1111, s. 454; nr. 1112, s. 478; nr. 1112, s. 480; nr. 1113, s. 504; nr. 1114, s. 525; nr. 1114, s. 526; nr. 1115, s. 550; nr. 1116, s. 576; nr. 1117, s. 599; nr. 1118, s. 624.
- Osmanlı Bankası** ; (“Yüzde 4 faizli 1890 tarihli 4,999,500 liralık istikrâzın 1-14 Şubat 1912 tarihinde icra kılınan 44’ncü keşîdesinde kazanan numarolar” ibaresiyle bu numaraları gösteren tablo.); nr. 1081, s. 360.
- Osmanlı Bankası** ; (“Yüzde 4 faizli tönbeki inhisarı tahvilat hamillerine ihbar-ı keyfiyyet olunur ki mezkûr tahvilatın 114 Şubat 1906 tarihli ve 26 numarolu ve keزالik 114 Kânûn-ı Sâmi 1897 tarihli 8’inci keşîdeden amorti olan kuponları 13-31 Şubat 1312 tarihine kadar te’ diye olunacaktır.”); nr. 1077, s. 261.
- Osmanlı Bankasından** ; (“Muhaderât-ı İslamiye tarafından Bank-ı Osmaniye vuku bulan müracaatın tesrî ve teshîl icâbı zımnında mezkûr bankanın Galata’daki merkezind ebir daire-i mahsusa ihdâs edildiğinden mahdurât-ı mebhuseye aid her günâ muamelata mumaileyha tarafından delâlet edileceği beyan olunur.”); nr. 1083, s. 407; nr. 1084, s. 431; nr. 1086, s. 479; nr. 1087, s. 503; nr. 1088, s. 527; nr. 1089, s. 552; nr. 1090, s. 576; nr. 1091, s. 598; nr. 1092, s. 622; nr. 1093, s. 22;

nr. 1095, s. 70; nr. 1096, s. 94; nr. 1097, s. 119; nr. 1099, s. 168.

Selanik Bankası ; (Selanik Bankasının Dersaadet şubesi tarafından verilen ilanda faaliyetlerinden bahsedildikten sonra şubelerinin adresi veriliyor.); nr. 1091, s. 598; nr. 1092, s. 622; nr. 1093, s. 22; nr. 1095, s. 70; nr. 1096, s. 94; nr. 1097, s. 119; nr. 1098, s. 143; nr. 1099, s. 168; nr. 1106, s. 335; nr. 1107, s. 359; nr. 1108, s. 384; nr. 1109, s. 408; nr. 1110, s. 430; nr. 1111, s. 456; nr. 1114, s. 528; nr. 1115, s. 551; nr. 1116, s. 573; nr. 1117, s. 598; nr. 1118, s. 623.

2. Çikolata Reklamları

Nestle ; (“Sütlü çikolataların en âlâsı ‘Nestle’ çikolatasıdır.” ibaresiyle.); nr. 1076, s. 240; nr. 1083, s. 406; nr. 1085, s. 456; nr. 1086, s. 479; nr. 1087, s. 503; nr. 1090, s. 575; nr. 1091, s. 598.

Tobler Çikolatası ; (“Çok yürüyüşten kesb-i za’f ettiğimizi hissederseniz hemen yüz dirhemli bir paket Muka Toblar çikolatasını istihlâk ediniz derhal islah göreceksiniz.”); nr. 1082, s. 381; nr. 1084, s. 430; nr. 1085, s. 453; nr. 1093, s. 201; nr. 1095, s. 71; nr. 1097, s. 118; nr. 1098, s. 144; nr. 1099, s. 167; nr. 1100, s. 191; nr. 1101, s. 214; nr. 1102, s. 240; nr. 1103, s. 264; nr. 1104, s. 288; nr. 1105, s. 305; nr. 1112, s. 480; nr. 1114, s. 528; nr. 1115, s. 551; nr. 1116, s. 573; nr. 1117, s. 598; nr. 1118, s. 624.

3. Demir ve Deniz Yolları İlanları

Anadolu Osmanlı Demiryolu ; (“Eskişehir ile Afyonkarahisar arasında ve müttekâbilen seyr ü sefer etmekte olup 7 mart 1911 tarihli ve 7963 numaralı ilannâme ile ihdas edilmiş olan 202 ve 201 numaralı gece katarlarını işbu kânûn-ı sâni efrencini 14 ncü gününden itibaren suret-i katiyede hıfz-ı vâliğa olunacağı ihâl-i muhteremeye ilan olunur. Haydarpaşa, 5 Kânûn-ı Sâni 1912 Müdüriyet”); nr. 1075, s. 216.

Anadolu Osmanlı Demiryolu ; (“Mevsim-i sayfa mahsus katarların seyr ü harekâtını mübeyyen vakitnâmenin mevki-i tatbika vaz’ı tarihine müsâdif olan gelecek şehri mayıs-ı efrencinin ibtidâsından itibaren cuma ve pazar günleri Haydarpaşa ile Fenerbahçe beyminde amedveş etmek üzere tertib katarların Sos olunur.” ibaresiyle ‘müdüriyet’ imzasıyla.); nr. 1091, s. 597; nr. 1092, s. 621; nr. 1093, s. 21.

Anadolu Osmanlı Demiryolu ; (“Seyr-i seri’ ve hafif ile icra kılınacak bileümle nakliyat-ı hususiyenin Konya’dan Ulukışla’ya kadar olan hatta dahil olmak üzere bütün hududumuz üzerinde ilan-ı âhire değin hazf ve tatil edildiği ahali-i muhteremeye ilan olunur.” ibaresiyle “müdüriyet” imzasıyla.); nr. 1114, s. 527; nr. 1116, s. 574; nr. 1117, s. 597.

Anadolu Osmanlı Demiryolu ; (Anadolu Osmanlı Demiryolu şirketinin Ramazan münasebetiyle tren hareket saatlerini değiştirdiğini belirtir ilan ve tablo.);nr. 1106, s. 334.

Anadolu Osmanlı Demiryolu ; (Tren hareketini gösterir tablo.); nr. 1091, s. 596; nr. 1092, s. 624; nr. 1096, s. 95; nr. 1118, s. 623.

Deutsche Levante-Linie, Hamburg Vapurlarının Seyr-i Sefain Tarifesi; (Almanya İstanbul arasında sefer yapan Hamburg vapurlarının geliş ve gidiş günlerini belirten tarifeler.); nr. 1074, s. 192; nr. 1075, s. 216; nr. 1076, s. 238; nr. 1078, s. 262; nr. 1079, s. 312; nr. 1081, s. 358; nr. 1082, s. 382; nr. 1083, s. 407; nr. 1084, s. 431; nr. 1086, s. 477; nr. 1087, s. 504; nr. 1089, s. 552; nr. 1090, s. 576; nr. 1091, s. 595; nr. 1092, s. 623; nr. 1093, s. 24; nr. 1094, s. 46; nr. 1095, s. 71; nr. 1096, s. 95; nr. 1097, s. 120; nr. 1098, s. 142; nr. 1099, s. 166; nr. 1100, s. 192; nr. 1101, s. 215; nr. 1102, s. 239; nr. 1103, s. 262; nr. 1104, s. 287; nr. 1105, s. 312; nr. 1106, s. 335; nr. 1107, s. 360; nr. 1108, s. 383; nr. 1109, s. 407; nr. 1110, s. 431; nr. 1111, s. 455; nr. 1112, s. 479; nr. 1113, s. 502; nr. 1115, s. 552; nr. 1116, s. 575; nr. 1117, s. 600; nr. 1118, s. 622.

4. Servet-i Fünun'un Kendisiyle İlgili İlanlar

Ahmed İhsan ve Şürekâsı ; (“San’at-ı tab’ın son terakkiyatı renkli resimler ilânât, hisse senedâtı, pullar” ibaresiyle bir matbaacı resmiyle birlikte.); nr. 1090, s. 555; nr. 1091, s. 592; nr. 1093, s. 16; nr. 1117, s. 592.

Ahmed İhsan ve Şürekâsı ; (“San’at-ı tab’ın son terakkiyatı renkli resimler, ilânât, hisse senedâtı, pullar” “Matbaamız binâ-yı cedîdinin manzaraları kataloğumuzda temaşa olunacaktır.” “Matbaamızın musavver ve mükemmel bir kataloğu tab olunuyor. Karfben tevzi eyleyeceğiz.” ibaresiyle.); nr. 1107, s. 339; nr. 1109, s. 399.

Genç Kız Kalbi ; (“Önümüzdeki haftadan itibaren ‘Eylül’ muharrir-i namdârı Mehmed Rauf Bey’in bu ünvandaki yeni romanını neşre başlayacağız.”); nr. 1091, s. 577.

Genç Kız Kalbi ; (Dergide tefrika edilen ‘Genç Kız Kalbi’ isimli romanın haftaya tefrikasını bittiği, bu romanın yerine biri İngiliz diğeri Fransız edebiyatından iki romanın tefrikaya başlanılacağı duyuruluyor.); nr. 1103, s. 254.

Litograf Ustası ; (“Taş matbaalarında kesb-i mumârese etmiş olan bir litograf ustası Dersaadette veyahud vilâyâtta hizmet aramaktadır. Arzu edenler tahfîren matbaamıza yazmalıdır.”); nr. 1074, s. 192; nr. 1075, s. 216

Matbaamızın Nakli ; (“Matbaamızın nakli - Nûr-ı Osmaniye caddesinde Sultan Mahmud türbesine giden Valide Mektebi Sokağında inşa ettirdiğimiz daire-i mahsusaya karfben matbaamızın nakil olunacağını ilan ederiz. -LES ETABLISSEMENTS TYPO-LITHOGRAPHIQUES AHMED İHSAN & Cte = et les Bureaux de Journal - SERVET-I FUNOUN- Seront transfers prochainement a son novvel Hotel - sis a la rue Valide - Mekteb, - sitve entre l’avenue Nouri-Osmanie et le Tombeau du Sultan Mahmoud” ibaresiyle.”); nr. 1074, s. 191; nr. 1076, s. 239; nr. 1077, s. 264; nr. 1078, s. 287; nr. 1079, s. 311; nr. 1080, s. 335; nr. 1081, s. 360; nr.

1082, s. 384; nr. 1083, s. 408; nr. 1084, s. 432; nr. 1085, s. 455; nr. 1086, s. 480; nr. 1087, s. 501; nr. 1089, s. 551.

Muhaberat-ı Aleniye ; (Bu kısımda okuyucudan gelen çeşitli taleplerin değerlendirildiği görülmektedir. Daha çok okuyucunun abone istekleri değerlendiriliyor.); nr. 1077, s. 261-262; nr. 1080, s. 334-335; nr. 1083, s. 406-407; nr. 1084, s. 430; nr. 1085, s. 456; nr. 1086, s. 478; nr. 1087, s. 502; nr. 1092, s. 621; nr. 1096, s. 92; nr. 1100, s. 189-190; nr. 1101, s. 213; nr. 1103, s. 263; nr. 1108, s. 381-382; nr. 1110, s. 429.

Mültehib ; “Yeni Milli Tefrikamız Mültehib -Bir Aşkın Tarihi-; Gelecek hafta Mehmed Rauf Beyin eser-i kalemi olan ‘Mültehib’ hikâyesini tefrikaya başlayacağımızı tebşir ederiz.” ibaresiyle birlikte tefrikanın içeriği hakkında bilgi verilmiş.); nr. 1115, s. 531.

Ramazan ; (“Ramazan-ı şerifi tebrik ederiz.” ibaresi.); nr. 1106, s. 314.

Servet-i Fünun ; (Recaizade Mahmud Ekrem yazı kuruluna katılmış ve dergiyi şereflendirmiştir.); nr. 1080, s. 321,.

Servet-i Fünûn ; (“Matbaa ve idarehânesi Nuruosmaniye caddesi ile Sultan Mahmud Türbesi arasında bilhassa inşa olunan daireye naklolunmuştur. (Musavver Servet-i Fünûn) gazetesi vukuât-ı âleme dair en nefis resimlerle müzeyyen olarak her perşembe günü bir nüshasını inzâr-ı ârifâna takdim eyler, 24 büyük sahifedir”.); nr. 1090, s. 575; nr. 1107, s. 358; nr. 1108, s. 382; nr. 1110, s. 432; nr. 111, s. 454; nr. 1112, s. 478; nr. 1114, s. 528; nr. 1116, s. 575; nr. 1117, s. 600.

Tüfeğin Terakkisi ; (1082. sayıda Rize Tüfekte ilgili yayınlanan fotoğraflarda amcazadesinin elindeki kitap ile tüfeğin terakkisi ve fotoğrafını göstermektedir.); nr. 1085, s. 434,.

Türk Dilinin Sarf-ı Tahfîlisi ; (“Geçen haftaki nüshamızda va’d ettiğimiz vechile, bu haftadan itibaren, Andon Tıngır Efendinin eser-i mükemmeli olan (Türk Dilinin Sarf-ı Tahfîlisi) kitabını tefrika suretiyle derce başlıyoruz. Gazeteye kondukça kitap şeklinde de, forma forma meydan-ı fûruhta çıkarılacaktır. Abone şerâti bilahre ilan ederiz.” ibaresiyle bu kitabın gazetede tefrika olunacağı duyuruluyor.); nr. 1085, s. 433.

Yeni Kitabımız ; (“Servet-i Fünûn’a muntazaman tefrika edilmekte olan “Türk Dilinin Sarf-ı Tahfîlisi” eser-i mühimmi bir haftaya kadar beş formaya bââliğ olacaktır. Her beş forma bir cüz itibariyle beş kuruş fiatla mevki-i intişara konulacaktır. 16 ila 20 forma kadar bir cesamette tahmin edilmekte olan birinci cild için 15 kuruş fiatla abone kaydına başlanmıştır. Taşraya beş kuruş posta ücreti vaz edilir. Abone bedeli için posta kabulü olunmaz; posta havalisi ile gönderilmelidir.”); nr. 1095, s. 49.

Yeni Kitabımız ; (“Servet-i Fünûn’a muntazaman tefrika edilmekte olan “Türk Dilinin Sarf-ı Tahfîlisi” eser-i mühimmi bir haftaya kadar beş formaya bâliğ olacaktır. Her beş forma bir cüz itibariyle beş kuruş fiatla mevki-i intişara konulacaktır. 16 ila 20 forma kadar bir cesâmette tahmin edilmekte olan birinci cild için 15 kuruş fiatla abone kaydına başlanmıştır. Taşraya beş kuruş ücreti vaz’ edilir. Abone bedeli için posta pulu kabul olunmaz; posta havalesi ile gönderilmelidir.”); nr. 1093, s. 1.

Yeni Tefrikalarımız ; (Alfred de Musset’in Jack ve Charles Dickens’in David Copperfield’imin tefrika edileceğine dair.); nr. 1106, s. 315.

5. Duyun-ı Umumiye-i Osmaniye İlânları

Duyun-ı Umumiye’den ; (“Terkos nahiyesine tâbi Podfme karyesi sahilinde Manastır nam-mevkide eski Dalyan mahallinde seyid olunacak balıkların resm-i nizâmisi başkaca tesviye olunmak şartıyla mahall-i mezkûrun yalnız üç yüz yirmi senesi martından itibaren üç yüz yirmi dokuz senesi şubatı

nihayetine kadar iki sene müddetle mevki müzayedeye vaz' edilmiş olduğundan tâlib olanların şerâit-i müzâyedeysi anlamak ve pey sürmek üzere Çatalca Duyûn-ı Umûmiye müdüriyetine veyahud Dersaadet ve Mülhakâtı Duyûn-ı Umûmiye baş müdüriyetine müracaat eylemeleri ilan olunur."); nr: 1074, s. 192

Düyûn-ı Umûmiye'den ; (Fransızca bilen bir mütercim arandığına dair müsabaka ilanı.); nr. 1081, s. 358.

Düyûn-ı Umumiye-i Osmaniye ; ("Rumeli demiryollarının tahvilatının 1 Şubat 1912 tarihinde icrâ kılınan 202'nci keşidesinde ikramiye kazanan 50 tahvil" ibaresiyle kazanan numaraların tablosu. Düyûn-ı Umumiye-i Osmaniye başlığı altında bu kurumun halka çeşitli duyuruları da yer almaktadır.); nr. 1079, s. 312; nr. 1082, s. 387; nr. 1085, s. 456; nr. 1086, s. 478; nr. 1092, s. 623; nr. 1093, s. 24; nr. 1097, s. 117; nr. 1102, s. 237.

6. Eğitim ile ilgili ilânlar

Mitteweida Mektebi ; (Almanya'daki bir okulun reklamı.); nr. 1104, s. 286; nr. 1108, s. 381; nr. 1115, s. 552.

Yeni Usul-i Tahrir ve Kitabet Dersleri ; (Mekteplerde kitabet derslerine önem verilmediği belirtildikten sonra bu kitap ile bu boşluğun doldurulmaya çalışıldığı bildiriliyor.); nr. 1106, s. 333.

7. Fotoğraf ve Sinematograf ile ilgili ilânlar

Euryplan Fotoğraf Makinesi ; (Euryplan fotoğraf makinesini tanıtan reklam.); nr. 1099, s. 165; nr. 1101, s. 213; nr. 1105, s. 310; nr. 1107, s. 358; nr. 1109, s. 406; nr. 1111, s. 453; nr. 1113, s. 503; nr. 1115, s. 551; nr. 1117, s. 598.

Goerz Fotoğraf Makineleri ; (Goerz fabrikasında imal edilen fotoğraf makineleri ve bu makineye ait alet ve edevatın reklamı.); nr. 1086, s. 478; nr. 1087, s. 503; nr. 1088, s. 526; nr. 1089, s. 550; nr. 1091, s. 598; nr. 1092, s. 622; nr. 1093, s. 23;

nr. 1095, s. 70; nr. 1096, s. 94; nr. 1097, s. 119; nr. 1098, s. 143; nr. 1099, s. 168; nr. 1106, s. 335; nr. 1107, s. 360; nr. 1108, s. 383; nr. 1109, s. 407; nr. 1110, s. 431; nr. 1111, s. 455; nr. 1112, s. 479; nr. 1113, s. 502; nr. 1115, s. 552; nr. 1116, s. 575; nr. 1117, s. 600; nr. 1118, s. 622.

Kok-Hanelerde Sinematograf Makinesi ; (“Sinematografi evinizde ve kendi himmetinizle yapmak ve kullanmak çaresi bulunmuştur. ‘Kok’ ismindeki bu icad hakkında malumat valmak ve harcı âlem olan makineyi görmek için Beyoğlu’nda Kula Kapısında Vanberi fotoğrafhanesine müracâat ediniz.”); nr. 1092, s. 623; nr. 1093, s. 22; nr. 1095, s. 70; nr. 1096, s. 94; nr. 1097, s. 119; nr. 1098, s. 143; nr. 1099, s. 168; nr. 1105, s. 310; nr. 1106, s. 334; nr. 1107, s. 358; nr. 1108, s. 382; nr. 1109, s. 405; nr. 1110, s. 432; nr. 1111, s. 454; nr. 1112, s. 478; nr. 1114, s. 526; nr. 1115, s. 550.

Krauss Fotoğraf Dürbünleri ; (“Fransa Harbiye Nezareti cevvi-i have fotoğrafıya müsabakasından birinci mükafat kazanmış” Krauss fotoğraf dürbünlerinin reklamı.); nr. 1086, s. 478; nr. 1089, s. 551; nr. 1093, s. 21; nr. 1102, s. 238; nr. 1106, s. 334; nr. 1112, s. 480.

8. Yeni Keşifler, İcatlar ve Teknolojik Gelişmeler ile İlgili İlanlar

Ankara Torpidosu ; (“Ankara Torpidosu 150 ton cesametinde küçük bir torpido olup devri sâbıkta Anseldo fabrikasının entrikalarına alet olan diğer bir kaç arkadaşıyla beraber millete pek tuzluya oturmuş bir sefinedir. Lâ alel yirmi mil süratle almak lazım gelen bu torpidolar bugün onbeş milden fazla gidemedikleri için bu torpido hizmette değil. Alelade kaçakçılık takibatında kullanılmakta idi. Mamafih sefine bilâ hussâr batırılmış olduğu için bilâhere yüzdürülmesi kabil olacaktır.”); nr. 1082, s. 382.

Hurufâtçı Haçın Efendi'nin Yeni Harfleri ; (“Memleketimizde minelkadim hurufât dökmeciliği sanat-ı nazikesiyle iştilgal ederek, devr-i sâbıkın tazyikatına rağmen hizmâtına devam eden gayür hurufatçı Haçın Efendi bu defa 36 punto hurûf-ı imâl ve isâğa etmiştir ki bizde şimdiye kadar en büyük harfler 24 punto olmasına nazaran bu Osmanlı hurufâtı için cidden büyük bir terakkîdir. İşte numunesi: Sevgili padişahımız Sultan Mehmed Reşad Han Efendimiz hazretlerini devr-i saltanatlarında maarif-i umumiyemize ve matbuât-ı Osmaniyeye bir hizmet-i acizâne olarak şu büyük kıtada hurufâtı hak ve imâl eyledim.”); nr. 1077, s. 264.

Son Sistem “Numaratör”ler ; (Son sistem Amerikan el numaratorleri. İstenildiği zaman sıra ile numara yürütür; istenilir ise beher numaradan arzuya göre iki, üç ya dört tane tab eder. Doksandokuz birinciye kadar numara basar. Nikelden mamul ve sağlam şeylerdir. Türkçe ve Fransızcası vardır. Fıatı 3 Osmanlı lirasıdır. Taşraya mesarif-i irsaliye de alımr. Merkez-i furuhtu Servet-i Fünun matbaasıdır.); nr. 1093, s. 21.

9. Kitap ve Mecmua İlanları

Bâlâdan Bir Ses ; (Şâir-i yekta ve muazzam Abdülhak Hamid Beyefendinin bu ünvanlı manzume-i garrâsı kendi hatt-ı destleriyle resimlerini de havi olarak, Jöntürk gazetesi müdürü Celaleddin Bey biraderimiz tarafından nefis bir risale suretinde tab edilmiştir. Her kütüphaneye ziynetbahş edecek bir eserdir.”); nr. 1093, s. 21.

Cem Gazetesi ; (Mizahi Cem gazetesinin tamımı. “Servet-i Fünun Karilerine” bölümünde.); nr. 1112, s. 471.

Felsefe-i Hayât ; (“Felsefe-i Hayât- Tolstoy’un külliyyatından Ahmed Midhat Rakanoz Efendinin tercüme eylediği ‘Felsefe-i Hayât’ Kainat Kütüphanesi tarafından neşr olunmuştur. En mühimm-i âsâr-ı ictimaiyedendir, fıatı 8 kuruştur. Başlangıç Elifba - Yine Kainat Kütüphanesinin neşriyatından mükemmel ve musavver elifbadır. Muharriiri

Ali Kami Beydir. Ölüm - Tolstoy'un bu namdaki hikayesi intişar etmiştir. Fıatı 2 kuruştur."); nr. 1107, s. 357.

Genç Kız Kalbi ; ("Mehmed Rauf Bey'in bu eseri pek yakında Muhtar Halid Kitabhânesi vasıtasıyla neşr olunacaktır."); nr. 1111, s. 444; nr. 1112, s. 477; nr. 1113, s. 501.

Handan ; ("Seviye Talib muharriresi Halide Hammefendi'nin bu isimdeki eseri kitap şeklinde tab ve neşr olunmuştur. Mütâlaasın meftûn-ı edebiyât bilcümle karilerimize kemâl-i hararetle tavsiye ederiz." ibaresiyle "Servet-i Fünûn Karilerine" bölümünde.); nr. 1112, s. 471.

Kaçırılan Fırsatlar ; ("Süvari müfettişi Keçecizâde İzzet Fuad Paşa hazretlerinin, geçen Osmanlı Rus muharebesine devir tenkîdâtı hâvi tahrir buyurdıkları bu eser, aslı olan Fransızcadan Türkçeyede tercüme edilmiştir. Fıatı 15 kuruştur. Gerek askerelere ve gerek mezkur harbin ceryâmına vâkıf olmak isteyen herkese hasseten tavsiye olunur." ibaresiyle."); nr. 1076, s. 238; nr. 1079, s. 310; nr. 1080, s. 334; nr. 1081, s. 359; nr. 1083, s. 407; nr. 1084, s. 431; nr. 1086, s. 479; nr. 1090, s. 575; nr. 1093, s. 21; nr. 1096, s. 95; nr. 1097, s. 120; nr. 1099, s. 166; nr. 1100, s. 192; nr. 1101, s. 215; nr. 1102, s. 239; nr. 1103, s. 262; nr. 1104, s. 276; nr. 1106, s. 336; nr. 1107, s. 359; nr. 1108, s. 384; nr. 1109, s. 408; nr. 1110, s. 430; nr. 1111, s. 456; nr. 1113, s. 503; nr. 1117, s. 598; nr. 1118, s. 622

Kadın ; ("Süleyman Bahri Beyin müdüriyet-i edebiyesi altında gayet nefis bir surette neşr olunan bu risale-i nîmmâheyi bütün kârielerimize tavsiye ederiz." ibaresiyle âsâr-ı münteşire bölümünde.); nr. 1085, s. 454; nr. 1091, s. 595

Kadın Mektupları ; ("Ali Kemal Beyin kısmen Fransız edibi Marcel Prudhome'den tercüme, kısmen kendileri tarafından tahrir edilmiş olan Muhtar Halid Kitaphanesi vasıtasıyla neşr olunmuştur." ibaresiyle.); 1118, s. 621.

Kirpinin Dedikleri ; (“(Kirpinin Dedikleri) çıkmıştır. Mutlaka okuyunuz.” ibaresiyle.); nr. 1077, s. 241; nr. 1078, s. 265; nr. 1079, s. 289; nr. 1086, s. 477.

Kirpinin Dedikleri ; (“(Kirpinin Dedikleri) en zarif ve şayân-I dikkat eserdir. Kirpinin Dedikleri çikalberi 2000 nüshaya karib bir miktar satılmıştır. Âlem-i tarihimize Kirpi imzasıyla maruf emsalsiz muharririmizin cidden fevkalade yazıları hem siyasi, hem edebî, hem mizahîdir. Herkese büyük bir mütalaa zevki verir; hem kahkaha ile gülmek, hem de ahval-i dahiliye ve siyasiyemizin bir çok noktaları hakkında derin derin düşünmek için mutlaka okuyunuz. Fıatı 11, taşraya 14 kuruştur. (Kirpinin Dedikleri) üç senelik meşrutiyetimizin tarihçesidir.”); nr. 1082, s. 377; nr. 1083, s. 401; nr. 1084, s. 425.

Kirpinin Dedikleri ; (“(Kirpinin Dedikleri) pek rengin bir eser-i kıymetdârdır.”); nr. 1082, s. 376; nr. 1085, s. 448; nr. 1089, s. 542; nr. 1091, s. 586.

Kirpinin Dedikleri ; (“Kirpinin Dedikleri en mükemmel bir eser-i edîbdir.”); nr. 1082, s. 370; nr. 1083, s. 395; nr. 1085, s. 442.

Kirpinin Dedikleri ; (“[“Kirpi” nâm-ı müsteânyıla, üç seneden beri, memleketimizin siyasi, ictimâî, muhtelif sayhât-ı hayâtiyesine dair, edebiyatımızın en güzel ve en nadide mizahî yazılarını neşr eden Refik Halid beyin müntehabât-ı âsârından mürekkebe zarif cild, (Kirpinin Dedikleri) ünvanlı eseri cumartesi günü intişâr ediyor!]]” ibaresiyle.); nr. 1074, s. 169.

Kirpinin Dedikleri ; (“[Kirpinin Dedikleri çıkmıştır. ‘Kirpi’ nâm-ı müsteânyıla âlem-i edebiyatımıza en latif, en fevkalade, tenkidî ve mizahî yazılar ihdâ eden Refik Halid Beyin bu eseri, gerek münderecât ve gerek letayet-i tab’ cihetiyle âlem-i matbuâtımızda yektâdır. Refik Halid Beyin makâlâtım hâvi gazeteler nasıl kapışılır idiyse, şimdi muhterem kâri bu esere bir kaç kat fazla rağbet gösteriyorlar. Beş günde bir mühim kısmı satılmıştır. Kışın aileler arasında okunacak en

güzel eserdir. Fiâtı 11, taşraya 14 kuruştur. Merkez-i fûruhtu matbaamızdır.]”); nr. 1075, s. 193.

Sa’y ve Tettebbu’ ; (“Edirne’de neşr olunan bu güzel ve müfîd mecmua cidden şâyân-ı tavsiyedir.” ibaresiyle “âsâr-ı münteşire” bölümünde.)

Sınâf, Ticarî, İktisadî Avrupa ; (“Ser-muharririmiz Ahmed İhsan Beyin Ticaret Mekteb-i Âlîsine Fransızca lisan ile tedris eylediği coğrafya-yı sınâf ve ticarî dersleri tercümesi bu defa kitap halinde tab ve neşr olunmağa başlamıştır. Avrupa kıtasına aid olan birinci cildin birinci kısmında İngiltere ve Belçika’nın hâl-i hâzır ticarî ve sınıfsi en son malumata müsteniden teşrih olunmuştur. Eserde İngiltere ve Belçika’ya aid bir çok mühim resimler vardır. Yüz büyük sahifeden müteşekkil ve musavver olan bu kısmın fiâtı: Beş kuruştur. Vilâyâtın arzu edenler altı biçik kuruş etmelidir.”); nr. 1074, s. 191; nr. 1076, s. 239; nr. 1078, s. 287; 1079, s. 211; nr. 1080, s. 335; nr. 1081, s. 360; nr. 1082, s. 384; nr. 1083, s. 408; nr. 1084, s. 432; nr. 1085, s. 455; nr. 1086, s. 480; nr. 1088, s. 526; nr. 1093, s. 21; nr. 1102, s. 237; nr. 1109, s. 399; nr. 1110, s. 429; nr. 1112, s. 477; nr. 1113, s. 501; nr. 1114, s. 527; nr. 1116, s. 574; nr. 1117, s. 597; nr. 1118, s. 621.

Sorbon Darü’l-fünûnunda Edebiyat-ı Hakîka Dersleri ; (“Ali Kemal Bey’in Paris’te Sorbon Darülfünûnda Fransa’nın benâm muharrirleri takfir edilerek zabt edilmiş olan derslerden müteşekkil olan bu eseri edebiyat meraklısı olan bütün kari’lere tavsiye ederiz. Muhtar Halid Kütüphanesinde satılıyor, fiâtı 8 kuruştur.” ibaresiyle “Yeni Kitaplar” bölümünün “Âsâr-ı Münteşire” kısmında.); nr. 1108, s. 381.

Tuna Nehri Üzerinde Bir Hafta Seyahat ; (“Ahmed İhsan Bey bu yaz Avrupa’ya olan son seyahatinden avdetinde bilhassa Tuna nehri tarikini ihtiyar etmişti. Almanya’da Münih civarında kâin Passav beldesinden râkip olduğu vapurla Budapeşte,

Tuna, Belgrad, Ursuva, Silistire, Rusçuk, Çernavu'da tarihiyle bir hafta Tuna nehri üzerinde bir seyahat etmiş ve yolda suret-i hususiyede fotoğraflar dahi çıkarmıştır. Osmanlılarca Tuna'nın ne kadar büyük bir kısmet-i tarihiyesi olduğu malumdur. Seyahatnamede Tuna'nın vaziyet-i coğrafiyesi, geçtiği memalikin hali ve alehusus eski Osmanlı serhaddi olan Silistre ve Rusçuk ve Bulgaristan hakkında pek şâyân-ı dikkat tedkikat vardır. Tuna'da Seyahat. Mevki-i intişâra vaz' olunmuştur. Fiati (100) paradan ibaret olup taşraya (4) kuruştur." ibaresiyle.); nr. 1074, s. 190-191; nr. 1076, s. 239; nr. 1078, s. 287; nr. 1079, s. 311; nr. 1080, s. 335; nr. 1082, s. 384; nr. 1083, s. 408; nr. 1084, s. 432; nr. 1085, s. 455; nr. 1086, s. 480; nr. 1087, s. 501; nr. 1088, s. 526; nr. 1090, s. 575; nr. 1095, s. 70; nr. 1096, s. 93; nr. 1100, s. 190; nr. 1101, s. 126; nr. 1102, s. 238; nr. 1103, s. 263; nr. 1105, s. 310; nr. 1106, s. 334; nr. 1107, s. 358; nr. 1110, 429; nr. 1111, s. 453; nr. 1112, s. 477; nr. 1112, s. 479; nr. 1113, s. 501; nr. 1114, s.527; nr. 1116, s. 574; nr. 1117, s. 597; nr. 1118, s. 621.

Tuna'da Seyahat ; ("Mevki-i intişâra vaz' olunmuştur. Fiati (100) paradan ibaret olup taşraya (4) kuruştur."); nr. 1106, s. 333; nr. 1107, s. 358; nr. 1108, s. 383; nr. 1109, s. 407; nr. 1110, s. 431; nr. 1113, s. 502.

Yeni Kitabımız Cumartesi Çıkıyor ; ("Servet-i Fünûn'a muntazaman tefrika edilmekte olan "Türk Dilinin Sarf-ı Tahlîlisi" eser-i mühimi bir haftaya kadar beş formaya baâliğ olacaktır. Her beş forma bir cüz itibariyle beş kuruş fiatla mevki-i intişâra konulacaktır. 16 ila 20 forma kadar bir cesamette tahmin edilmekte olan birinci cild için 15 kuruş fiatla abone kaydına başlanmıştır. Taşraya beş kuruş posta ücreti vaz edilir. Abone bedeli için posta kabulü olunmaz; posta havalisi ile gönderilmelidir."); nr. 1096, s. 73.

Yeni Usul-i Tahrir ve Kitabet Dersleri ; (Mekteplerde kitabet derslerine önem verilmediği belirtildikten sonra bu kitap ile bu

boşluğun doldurulmaya çalışıldığı bildiriliyor.); nr. 1106, s. 333.

Yüzme Muallimi ; (Şühedâ-yı Bahriye fâne komisyonu Reisi Said Bey tarafından yüzme öğrenmek isteyenler için İngilizceden ve Fransızcadan tercüme edilmiş kitap.); nr. 1109, s. 405.

10. Salname-i Servet-i Fünun ile ilgili ilânlar

Salname-i Servet-i Fünûn ; (“Memleketimizin şimdiye kadar bir misli daha görülmeyen bir salnâme-i mükemmeli olduğunu bilfi’l isbat eden (Salnâme-i Servet-i Fünûn) önümüzdeki 1328 senesi martı bidâyetinde ber-mutâd intişâr edecektir. Bu seneki salname geçen senekinden 100 sahife kadar daha büyük, 32 forma, yani 500’den fazla cesîm sahifeden müteşekkil bir eser-i mükemmel, bir muhtû’l-maârifdir. Bu seneki salnameye yeniden, bir takım malumat-ı nafiaya câmi kısımla ilave edilmiş, hiç bir fedakârlıktan çekinilmemiştir.”); nr. 1083, s. 386; nr. 1084, s. 409.

Salname-i Servet-i Fünûn ; (Salnâme-i Servet-i Fünûn’un memleketimizde görülmediği kadar rağbet gördüğü ve 12 günde 1600 adet satıldığı duyurulmakta.); nr. 1088, s. 505.

Salnâme-i Servet-i Fünûn ; (“Cumartesi günü çıkıyor! Bu sene matbaamızın naklinden dolayı 15 gün kadar gecikmiş olan ve memleketimizin, şimdiye kadar bir misli daha görülmeyen bir salnâme-i mükemmeli olduğunu bilfiil isbat eden (Salnâme-i Servet-i Fünûn) cumartesi günü çıkıyor. Bu sene geçen senekinden takriben 150 sahife kadar daha büyük, 35-36 forma, yani 550’den fazla cesim sahifeden müteşekkil bir eser-i mükemmel, herşeyi camî bir muhtû’l-maârifdir. Bu seneki salnâmeye, yeniden şu kısımlar ilave edilmiştir. Hayat-ı İlmiye kısmı, Türklük kısmı, Vesâik kısmı, Karikatürler, Adl u Hukukî kısmı, Sâl-i Fennî, Sâl-i Zirâî kısımları. [472. sahifedeki ilana bakınız]”); nr. 1086, s. 457

Salnâme-i Servet-i Fünûn ; (“En mükemmel salnâme! Bir misli daha yok! Hatta Avrupadakilere fâik, gayet cesîm bir cild. Yüzlerce resmi, Meclis-i Mebusandan çıkan kanunları havi. Fıatı 17 kuruş. Taşraya 5 kuruş taahhüdü posta ücreti zammolunur.”); nr. 1090, s. 560; nr. 1091, s. 597.

Salnâme-i Servet-i Fünûn ; (“Memleketimizin şimdiye kadar bir misli daha görülmeyen bir salnâme-i mükemmeli olduğunu bilfi’l isbat eden (Salnâme-i Servet-i Fünûn)’un 1328 senesine mahsus nüshası, (bu hafta içinde) intişar edecektir. Bu seneki salname geçen senekinden takriben 150 sahife kadar daha büyük, 35-36 forma, yani 550’den fazla cesim sahifeden müteşekkil bir eser-i mükemmel, herşeyi camî bir muhtû’l-maârifdir. Bu seneki salnâmeye, yeniden şu kısımlar ilave edilmiştir. Hayat-ı İlmiye kısmı, Türklük kısmı, Vesâik kısmı, Karikatürler, Adl u Hukukî kısmı, Sâl-i Fennî, Sâl-i Ziraî kısımları.”); nr. 1085, s. 433

Salnâme-i Servet-i Fünûn ; (“Salnâmemiz çıktı. Memleketimizin şimdiye kadar bir misli daha görülmeyen bir salnâme mükemmeli olduğunu bil fi’l isbat eden (Salnâme-i Servet-i Fünûn) çıkmıştır. Bu sene geçen senekinden takriben 150 sahife kadar daha büyük, 35-36 forma, yani 550’den fazla cesim sahifeden müteşekkil bir eser-i mükemmel, herşeyi camî bir muhtû’l-maârifdir. Bu seneki salnâmeye, yeniden şu kısımlar ilave edilmiştir. Hayat-ı İlmiye kısmı, Türklük kısmı, Vesâik kısmı, Karikatürler, Sâl-i Fennî, Sâl-i Ziraî kısımları. [496. sahifedeki ilana bakınız]”); nr. 1087, s. 481.

Salname-i Servet-i Fünûn ; (Cumartesi günü çıkıyor! En mükemmel, en cesîm salnâme! Salnâme-i Servet-i Fünûn. Büyük bir muhtû’l-maârif! Zaten geçen sene fevkalade rağbet görmüş iken bu seneki nüshaya yeniden bir çok kısımlar ilave edilmiştir. 36 forma yani 550 kadar sahifelik cesîm bir eserdir. Zirâî, ticârî, tıbbî, askerî, bahrî, mâlî, edebî, hukukî ve adlî, siyasî, fennî, medenî herşeye müteallik aksam ve fuzûlî hâvîdir. Her ne ararsanız bulabilirsiniz. Bizde yegâne bir

salname-i mükemmeldir. Meclis-i Mebusandan çıkan kanunları ilave suretinde hâvîdir. İkisi boyalı dört tabloyu, bilcümle hastalıkların sûret-i idâresini, hayat-ı ameliyede elzem vesâiti, askere, adliye ve hukuk müntesiblerine, siyaset meraklılarına aid mebâhisi, son çıkan kanunları, bir senedeki vekâia aid vesâiki, İtalya muharebesine müteallik karikatürleri, umûr-ı mâliyemize müteallik muhtelif istatistikleri, kürre-i arz üzerinde cereyan eden bilumum şûûn-ı medeniyeyi ve herşeye aid 200 resmi hâvî bir senelik bir muhitü'l-maârifdir. Fiati 17 kuruştur. Taşraya 5 kuruş posta ücreti zammolunur. Merkez-i fîruhtu matbaamızdır.”); nr. 1086, s. 472; nr. 1087, s. 496; nr. 1089, s. 544.

11. Tıp ve Sağlıkla ilgili İlanlar

Crema Icilma ; (Icilma Company tarafından piyasa sürülen bir krem reklam. Reklamda bu kremin cildi rüzgardan ve güneşten muhafaza ettiği belirtiliyor.); nr. 1077, s. 262; nr. 1079, s. 310; nr. 1080, s. 334; nr. 1081, s. 359; nr. 1082, s. 387; nr. 1096, s. 93; nr. 1098, s. 141; nr. 1100, s. 190; nr. 1101, s. 126; nr. 1102, s. 238.

Diş Tabibi Mehmed Hüdaverdi ; (“Osmanlı Tıp Darülfünundan diplomalı Gümüşsuyu ve Beyoğlu Zekûr Hastahanesi Harbiye-i Şahane ve Darüşşafaka Mektepleri diş tabibi Mehmed Hüdaverdi dişleri terakkiyât-ı hâzıra-i fenniyyeye tatbîkan ve son sistem her nev’i imal olunur. Ağrı hissolummaksızın diş çıkarılır. Cağaloğlu’nda Askerî Tekatit Sandığı karşısında ve Emmiyet Sandığı ittisâlinde daire-i mahsusa.”); nr. 1084, s. 431; nr. 1086, s. 479; nr. 1087, s. 503; nr. 1088, s. 527; nr. 1089, s. 550; nr. 1091, s. 598; nr. 1092, s. 622; nr. 1093, s. 22; nr. 1096, s. 93; nr. 1098, s. 141; nr. 1100, s. 190; nr. 1101, s. 126; nr. 1102, s. 238; nr. 1103, s. 263; nr. 1104, s. 286.

Doktor Sinüsoğlu ; (“Eski Avusturya Hastahanesi -Şişhane- Azapkapı yokuşundaki tedavihanesi şakta bîmisl ve Avrupa’nın en

güzel hasta muayenehaneleri usulü üzerindedir. Odalar havadar, vesf ve temiz olup kırktan fazladır. Tedavihanenin kaffe-i tertibatı birinci derecede olduğu gibi hastabakıcıları dahi tecrübekârdırlar. Hastalara herbirinin sıhhatine göre yemek ihzâr olunur. Fiatlar ehvendir. İşbu tedavihane şehrimizin en meşhur tabibleri tarafından tavsiye olunur.” ibaresiyle hastahanenin fotoğrafıyla birlikte.); nr. 1095, s. 69; nr. 1096, s. 93; nr. 1100, s. 190; nr. 1101, s. 126.

Hüsn-i Kuvvet Şurubu ; (Gençliğini arayanlar, ihtiyarlar, romatizmalılar, kemik hastalıklılar, adem-i iktidarlar, kansızlar, vereme düşer olanlar için şurup.); nr. 1114, s. 528; nr. 1115, s. 551; nr. 1116, s. 575; nr. 1117, s. 600; nr. 1118, s. 622.

Kasapyan Ecza Deposu ; (“Dersaadet-Bahçekapısı- Her türlü eczâ-yı tıbbiye- mustehzerât-ı ispinçiyârîye-mustehzerât-ı ıtriye-tıbbî şuruplar- Balık yağları -her türlü derece-i hararetler - nev-icad lastik ve yaysız kasık bağları-nev-icad çocuk süt şişeleri. Maison de Drogverie V. Kassapian & Fils Stamboul - Baghtche - Kapou Ve Nisan Kasapyan Efendinin ecza deposunda bilhassa imal ettirilmiş ve Türkçeli süt derecesi ve eczanelere mahsus her nev ham aletler, her nev eczâ-yı tıbbiye ve kimyeviye ve bilcümle İngiliz, Fransız ve İtalyan mustehzerât-ı tıbbiyesi ve her nev malzeme-i cerrahiye ve tıbbiye ve alâ diş tozları bulunur. Ecza deposundan hanelerde ve yolculuklarda kullanılmak üzere ufak eczâ çekmeceleri dahi vardır. Taşradan arzu edenler doğruca eczâ deposuna müracaat etmelidir. Mektup ile vuku bulan siparişâta veyahud fiat suallerine derhal cevap verilir.”); nr. 1074, s. 192; nr. 1075, s. 216; nr. 1076, s. 278; nr. 1078, s. 286; nr. 1079, s. 309; nr. 1080, s. 334; nr. 1081, s. 358; nr. 1082, s. 382; nr. 1083, s. 407; nr. 1084, s. 431; nr. 1086, s. 477; nr. 1087, s. 504; nr. 1088, s. 528; nr. 1089, s. 552; nr. 1090, s. 576; nr. 1091, s. 595; nr. 1092, s. 623; nr. 1093, s. 24; nr. 1094, s. 46; nr. 1095, s. 71; nr. 1096, s. 95; nr. 1097, s. 120; nr. 1098, s. 142; nr. 1099, s. 166; nr. 1100, s. 192; nr.

1101, s. 215; nr. 1102, s. 239; nr. 1103, s. 262; nr. 1104, s. 287; nr. 1105, s. 312; nr. 1106, s. 336; nr. 1107, s. 359; nr. 1108, s. 384; nr. 1109, s. 408; nr. 1110, s. 430; nr. 1111, s. 456; nr. 1113, s. 504; nr. 1114, s. 525; nr. 1116, s. 576; nr. 1117, s. 599.

Lysol ; (“Vücûd-ı beşer için en muvâfık bir mezâdd-ı teazzündür. Katiyyen zehirden ârfi olup tehlikesiz istimal olunabilir.” ibaresiyle bu ilacın faydaları anlatılmakta ve Dersaadet temsilcisinin adresi verilmektedir.); nr. 1108, s. 382; nr. 1109, s. 407; nr. 1113, s. 503.

Phospo-Cacao ; (Yorgunlar, hazım güçlüğü çekenler, hastalıktan yeni çıkanlar, asabiyete düşürülenler için ilaç. İdarehâne ve depo adresiyle birlikte.); nr. 1114, s. 528.

Rıfat Diş Suyu ve Tuzu ; (“Dişlerinizi muhayaza etmek isterseniz Rıfat diş suyunu kullanınız. Her eczahanede bulunur.” ibaresiyle.); nr. 1074, s. 191; nr. 1075, s. 215.

Shampoing Sec Icilma ; (Icilma Company tarafından bilhassa çocuklar için üretilen şampuan ve sabunu tanıttıcı reklam. Ayrıca şirketin yegane temsilcisinin adresi de veriliyor.); nr. 1097, s. 117.

Yalova Kaplıcaları ; (“1328 mevsimi. Birinci derecede miyâh hâreler. Mevki fevkalade güzel. Hasiyeten şifâiyesi herkesçe müsellemler olup ettibâca tavsiye olunur. İskelede otomobiller ve arabalar amade bulunur. Otel birinci derecededir. Her nev eğlenceler, gazinolar, konserler, koşular, sinematograf mevâdd-ı nâriye eğlenceleri, çiçek hücumu vesaire. Büyük Avrupa kaplıcalarında gibi rahatla ikamet olunur. Fiatlar ehvendir. Diğer tafsilat olmak üzere Yalova’da kaplıcaların müdüriyetine veyahud Galata’da Mehmed Ali Paşa Hamında numara 10 acenteye müracaat oluna” ibaresiyle ‘müdüriyet-i cedîde’ imzasıyla.); nr. 1096, s. 94; nr. 1097, s. 119; nr. 1098, s. 143; nr. 1099, s. 168; nr. 1106, s. 335; nr. 1107, s. 360; nr. 1108, s. 383; nr. 1109, s. 407; nr. 1110, s. 431; nr. 1111, s. 455; nr. 1112, s. 479; nr. 1113, s. 502.

12. Sosyal Güvence ile İlgili İlanlar

Sigorta-i Umumiye ; (“Hayatımız sizin en kıymetdâr, aynı zamanda en ziyade tehlikeye maruz olan sermayenizdir. Bu babda (Sigorta-i Umumiye) müdüriyetinden malumat isteyiniz. [Galata’da Sigorta-i Umumiye Ham] Assicurazioni Generali Trieste, 1931, Galata.”); nr. 1084, s. 418; nr. 1085, s. 439; nr. 1086, s. 463; nr. 1087, s. 487; nu0 1088, s. 535; nr. 1090, s. 563; nr. 1091, s. 587; nr. 1092, s. 607; nr. 1093, s. 7; nr. 1094, s. 31; nr. 1095, s. 55; nr. 1096, s. 78; nr. 1097, s. 103; nr. 1098, s. 126; nr. 1099, s. 151; nr. 1100, s. 175; nr. 1101, s. 199; nr. 1102, s. 223; nr. 1103, s. 247; nr. 1104, s. 271; nr. 1105, s. 295; nr. 1106, s. 318; nr. 1107, s. 342; nr. 1108, s. 367; nr. 1109, s. 391; nr. 1110, s. 415; nr. 1111, s. 439; nr. 1112, s. 462; nr. 1113, s. 487; nr. 1114, s. 511; 1115, s. 535; nr. 1116, s. 559; nr. 1118, s. 611.

Sigorta-i Umumiye ; (“Sizin ve ailenizin te’min-i refahı yine sizin elinizdedir. (Sigorta-i Umumiye) kumpanyası size bu babda izahat verebilir. [Galata’da Sigorta-i Umumiye Ham] Assicurazioni Generali Trieste, 1931, Galata.”); nr. 1085, s. 443; nr. 1086, s. 467; nr. 1087, s. 491; nr. 1088, s. 515; nr. 1089, s. 539; nr. 1090, s. 567; nr. 1091, s. 591; nr. 1092, s. 611; nr. 1093, s. 11; nr. 1094, s. 34; nr. 1095, s. 58; nr. 1096, s. 79; nr. 1097, s. 111; nr. 1098, s. 135; nr. 1099, s. 155; nr. 1100, s. 176; nr. 1101, s. 203; nr. 1102, s. 226; nr. 1103, s. 253; nr. 1104, s. 275; nr. 1105, s. 299; nr. 1106, s. 322; nr. 1107, s. 346; nr. 1108, s. 371; nr. 1109, s. 395; nr. 1110, s. 419; nr. 1111, s. 447; nr. 1112, s. 467; nr. 1113, s. 491; nr. 1114, s. 515; nr. 1115, s. 539; nr. 1116, s. 562; nr. 1117, s. 587; nr. 1118, s. 615.

Sigorta-i Umumiye ; (“Sizin ve ailenizin temîn-i refahı yine sizin elinizdedir. (Sigorta-i Umumiye); nr. 1084, s. 419.

Sigorta-i Umumiye ; (Şirketin 1910 bilançosuyla dünyanın sayılı sigorta şirketleri arasına girdiği belirtiliyor. Daha sonra da şirket hakkında bilgi almak isteyenlerin Dersaadet müdüriyet-i umumiyesine başvurmaları isteniyor.); nr. 1110, s. 432; nr. 1111, s. 454; nr. 1112, s. 478; nr. 1114, s. 526; nr. 1115, s. 550; nr. 1118, s. 624.

13. Ticarethane ilân ve Reklamları

Bir Kadın Ne Bilmelidir ; (“Cehhaz ve beyaz çamaşırlar sipariş etmeden evvel doğrudan doğruya Beyoğlu’nda Doğru Yol’da Halep Hamı Kapısı ittisalinde 158 numaralı Bros mağazasına müracaat etmelidir.”); nr. 1082, s. 382; nr. 1083, s. 407; nr. 1084, s. 431; nr. 1086, s. 479; nr. 1087, s. 503; nr. 1110, s. 432; nr. 1111, s. 454; nr. 1112, s. 478; nr. 1114, s. 526; nr. 1115, s. 550.

Bira Biere Bomonti ; (“En nefis ve leziz Bomonti birası. Feriköyü’ndeki fabrikada hergün 1.800.000 litre bira vardır.” ibaresiyle.); nr. 1077, s. 263; nr. 1078, s. 288; nr. 1080, s. 333; nr. 1083, s. 406; nr. 1084, s. 430; nr. 1085, s. 456; nr. 1095, s. 71; nr. 1097, s. 118; nr. 1098, s. 144; nr. 1099, s. 167; nr. 1100, s. 191; nr. 1101, s. 214; nr. 1102, s. 240; nr. 1103, s. 264; nr. 1104, s. 288; nr. 1105, s. 311; nr. 1112, s. 480; nr. 1113, s. 503; nr. 1114, s. 526; nr. 1115, s. 550; nr. 1118, s. 624.

Bird-Mark Underwear ; (“Meşhur ‘Jay’ fanilaları İngiltere’de imal olunur. Ve en meşhuru âtideki markayı hâizdir. Meşhur ‘Jay’ fabrikacıları tarafından imal olunmuş fanilalar. Merinostan, ipekten ve taytadan yapılmış fanilalar. ‘Bird’ markalı fanile iç çamaşırın o kadar yumuşaktır ki en nazik cildi bile tahrik etmez. Kumaşların nev’i ve suret-i imali alel-alâ olduğu gibi metaneti de te’min edilmiştir. Yeni icat edilen ‘S’ düğmesiz elbise usulünü tecrübe eden kadınlar vücutlarında büyük bir rahatlık hissederler. Erkekler bu mamulatin evsafını metanet-i fevkaladesini takdir edeceklerdir. Bu fanilalardan her şekilde ve boyda kadınlar, erkekler ve çocuklar için

bulunur. Mamulat mutlaka yukarıdaki markayı hâmil bulunur, dikkat ediniz.”); nr. 1074, s. 190; nr. 1076, s. 237; nr. 1078, s. 283; nr. 1080, s. 332; nr. 1085, s. 452; nr. 1087, s. 500; nr. 1089, s. 548; nr. 1091, s. 596; nr. 1093, s. 20; nr. 1096, s. 92; nr. 1098, s. 140; nr. 1100, s. 189; nr. 1102, s. 237; nr. 1104, s. 285; nr. 1106, s. 333; nr. 1108, s. 381; nr. 1110, s. 429; nr. 1112, s. 477; nr. 1114, s. 527; nr. 1116, s. 574; nr. 1118, s. 621.

Continental Terlik Lastikleri ; (Continental terlik lastikleri dünyanın en birincisidir. Arabalar, otobüsler için lastik tekerlekleri ve zırlı otomobiller için lastikler, pinematik ve hava hortumları ile her nevi lastik (tekerlek) vesair bilcümle otomobil teferruâtı Continental şirketinin Türkiye yegane vekil-i umûmîsi M. Kan nezdinde bulunur. İstanbul’da Elkâtip Hanı’nda 11 ve 13 numaradadır.”); nr. 1084, s. 430; nr. 1085, s. 456; nr. 1095, s. 71; nr. 1097, s. 118; nr. 1098, s. 144; nr. 1099, s. 167; nr. 1100, s. 191; nr. 1101, s. 214; nr. 1102, s. 240; nr. 1103, s. 264; nr. 1104, s. 288; nr. 1105, s. 311.

Cristophile Kuyumcu Mağazası ; (“Yegane cinsi en alası -Aldanmamak için her yerde bulunan şu marka [terazi resmi] ile Cristophile ismini talep ediniz. Dersaadet vekili: Beyoğlu cadde-i kebîrinde (471) numaralı (Devjîs) mağazasıdır.”); nr. 1074, s. 192; nr. 1079, s. 312; nr. 1083, s. 407; nr. 1098, s. 142; nr. 1104, s. 287; nr. 1108, s. 382; nr. 1115, s. 552.

Dava Vekili Mehmed Enver ; (“Her nevi dava ve musâlih takibâtım deruhte eder. Şerâit ehvendir. Yeni Postahane karşısında köşe başında müceddiden yapılan Erzurum Hanında. Numara 12.”); nr. 1087, s. 503; nr. 1088, s. 527.

İngiliz Şirketi ; (“Merkez-i umumîsi: Galata Huzzaran Caddesi, Kadıköy Şubesi: Mühürdar Caddesi, Beyoğlu Şubesi: Tepebaşı Caddesi, İstanbul Şubesi: Eski Zabtiye Caddesi, [Vâsıl olan eşyâ-yı cedfide] Hasırdan mamul 500 koltuk, Hasırdan mamul 100 sehpa, Hasırdan mamul 500 seyr sepeti,

Hasırdan mamul 200 çamaşır sepeti, Hasırdan mamul 500 kağıt sepeti. İşbu eşyanın kaffesi şubatda teşhir olunmuştur.”); nr. 1074, s. 192; nr. 1075, s. 216; nr. 1076, s. 238; nr. 1077, s. 262; nr. 1079, s. 312; nr. 1080, s. 334; nr. 1081, s. 359; nr. 1082, s. 387; nr. 1088, s. 526; nr. 1089, s. 550; nr. 1091, s. 598; nr. 1092, s. 622; nr. 1093, s. 22; nr. 1095, s. 70; nr. 1096, s. 94; nr. 1097, s. 119; nr. 1098, s. 143; nr. 1099, s. 168; nr. 1106, s. 335; nr. 1107, s. 360; nr. 1108, s. 383; nr. 1109, s. 407; nr. 1110, s. 431; nr. 1111, s. 455; nr. 1112, s. 479; nr. 1113, s. 502; nr. 1115, s. 552; nr. 1116, s. 575; nr. 1117, s. 600; nr. 1118, s. 622.

Jay Unshrinkable Woolen Underwear ; (“Bütün İngiliz muteberâmını kullandıkları asla çekmez yünden ‘Jay’ fabrikasının malı fanilalar, metanet, zeRefet ve suhulet-i istimal cihetiyle sair fanilaların cümlesine fâiktir. Fanilanın en ziyade istimal maruz ve eskiyecek yerleri iki kat ve metin surette yapılmış ve en hassas vücutları bile tahriş etmeyecek kumaşlarla takviye edilmiştir. Yazlık fanilaları ‘Bird-Mark’ cinsinden tavsiye ederiz. İşte şu hakikate binâendir ki ‘Jay’ mamulâtından olan iç fanilalarını kendinize malzeme aldığınız vakit gittiğiniz tuhafiye mağazalarından talep ediniz. ‘Jay’ beden fanilalarının yıkamakla çekmediği katiyen muhakkak ve mükeffeldir. İşbu fabrikanın mamulâtından olan ‘Jay’ fanilaları işbu ilana bâlâda dere olunan marka ile damgalanmıştır. Fanila alırken daima bu markaya bakın ve bundan isteyiniz.”); nr. 1075, s. 215; nr. 1077, s. 261; nr. 1079, s. 308; nr. 1086, s. 476; nr. 1088, s. 525; nr. 1090, s. 573; nr. 1092, s. 620; nr. 1094, s. 45; nr. 1085, s. 67; nr. 1097, s. 116; nr. 1099, s. 164; nr. 1101, s. 212; nr. 1103, s. 261; nr. 1105, s. 309; nr. 1107, s. 357; nr. 1109, s. 405; nr. 1111, s. 453; nr. 1113, s. 501; nr. 1115, s. 549; nr. 1117, s. 597.

Kırmızı Horoz Şirketi ; (“Veresiye her nev’ eşya iştirâ etmek için adresinizi kartpostal ile İstanbul’da ‘Kırmızı Horoz’ kumpanyasına

gönderimiz.”); nr. 1074, s. 192; nr. 1075, s. 216; nr. 1076, s. 238; nr. 1077, s. 262; nr. 1078, s. 286; nr. 1082, s. 387.

Kırmızı Horoz Şirketi ; (“Yeni şerâit: Her nev eşya bilâ fark yüzde iki buçu veya beş fark ile şehrimizin 75 büyük mağazalarda Kırmızı Horoz Şirketi vasıtasıyla satılır.” ibaresiyle.); nr. 1110, s. 432; nr. 1111, s. 454; nr. 1112, s. 478; nr. 1114, s. 526; 1115, s. 550; nr. 1118, s. 624.

Numan Dikiş Makinesi ; (“Dikiş makinesi alacak olursanız Numan Fabrikasının Galata’da nıhtım üzerinde Gemerek karşısında Hüdavendigâr Ham’nda kâin umumî mağazasını yahud Beyoğlu’nda Doğru Yol’da 175 numaradaki şubelerini ziyaret etmeden karar vermeyiniz. Ufak bir mukayese ve tecrübe ile anlarsınız ki Numan dikiş makineleri dünyanın en iyi ve en ehven makinesidir. Toptan ve perakende ve veresiye satış teminât-ı ciddiye.” ibaresiyle.); nr. 1077, s. 263; nr. 1078, s. 288; nr. 1085, s. 454; nr. 1086, s. 479; nr. 1087, s. 502, nr. 1088, s. 527; nr. 1090, s. 575; nr. 1093, s. 22.

Original Otto Motorin ; (Almanya’nın “Gasmotoren” fabrikasının Türkiye şubesinin ilanı.); nr. 1086, s. 477; nr. 1087, s. 504; nr. 1088, s. 528; nr. 1089, s. 552; nr. 1090, s. 576; nr. 1091, s. 595; nr. 1092, s. 623; nr. 1093, s. 24; nr. 1094, s. 46; nr. 1095, s. 71; nr. 1096, s. 95; nr. 1097, s. 120; nr. 1098, s. 142; nr. 1099, s. 166; nr. 1100, s. 192; nr. 1101, s. 215; nr. 1102, s. 239; nr. 1103, s. 262; nr. 1104, s. 287; nr. 1105, s. 312; nr. 1106, s. 336; nr. 1107, s. 359; nr. 1108, s. 384; nr. 1109, s. 408; nr. 1110, s. 430; nr. 1111, s. 456; nr. 1113, s. 504; nr. 1114, s. 525; nr. 1116, s. 576; nr. 1117, s. 599.

Sigara Kağıt ve Kibritleri ; (Donanmâ-yı Osmaniye hizmet eylemek hem sıhhatinizi muhafaza etmek hem malumat-ı Osmaniye’ye rağbet göstermek hem ticaret-i milliyeye yardım eylemek için Donanmâ-yı Osmanî muâveret-i milliye cemiyeti

menfaatine çıkan sigara kağıt ve kibritlerini tercih ve istimal etmek vezâif-i vataniyedir. Hususan ki fiatta hiç fark yoktur. Umumî depozitosu İstanbul'da Fincancılar'da numara 8." ibaresiyle.); nr. 1076, s. 240; nr. 1078, s. 284; nr. 1079, s. 310; nr. 1080, s. 335; nr. 1081, s. 359; nr. 1082, s. 387.

Wizard Lambaları ; (Wizard lambalarının özellikleri belirtildikten sonra bu lambaların satışı için bayilikler verileceği belirtiliyor.); nr. 1087, s. 503; nr. 1088, s. 527; nr. 1093, s. 22; nr. 1101, s. 213; nr. 1103, s. 263; nr. 1105, s. 312; nr. 1107, s. 358; nr. 1109, s. 406; nr. 1111, s. 455; nr. 1113, s. 503; nr. 1115, s. 551; nr. 1117, s. 598.

C. FOTOĞRAFLAR, PORTELER, RESİMLER, HARİTALAR VE KARİKATÜRLER

1. Fotoğraflar

Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası ; nr. 1108, s. 368; ("Matbaamız makine dairesinden sol cenahın manzarası. -Une uve de la salle des machines." açıklamasıyla.)

Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası ; nr. 1108, s. 368; ("Matbaamızın müdhil-i ahalisi ve evrâk-ı matbua sandıklarıyla arabaları. -L'entree de l'Etablissement AHMED IHSAN." açıklamasıyla.)

Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası ; nr. 1108, s. 369; ("Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası ve Servet-i Fünûn idarehanesini manzara-i hariciyesi. -L'Etablissement AHMED IHSAN, façade de la rue Mulkie-Mekteb." açıklamasıyla.)

Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası ; nr. 1108, s. 369; ("Mütercimhâne salonunun bir kısm-ı manzarası. -Une uve de la salle de composition de l'Imprimerie du 'Servet-i Funoun'." açıklamasıyla.)

Alfort-ville Kağıt Fabrikası ; nr. 1099, s. 152; ("Alfort-ville kağıt fabrikasının Sen Nehri üzerindeki kanalı ve iskelesi. -Entrepots de la papeterie d'Alfort-ville." açıklamasıyla.)

Alfort-ville Kağıt Fabrikası ; nr. 1099, s. 152; ("Alfort-ville kağıt fabrikasının mamulât kısmından bir manzara. -Une autre vue de l'Usine d'Alfort-ville." açıklamasıyla.)

Alfort-ville Kağıt Fabrikası ; nr. 1099, s. 152; ("Alfort-ville kağıt fabrikasının Paris'deki mağazaları. -Les depots de la papeterie 'Crombac' d'alfort-ville, a Paris." açıklamasıyla.)

Alfort-ville Kağıt Fabrikası ; nr. 1099, s. 152; ("Avrupa'da âlem-i sanayi manzaraları: Paris civarında alfort-ville'de bir kağıt fabrikası. -Papeterie d'Alfort-ville sur la Seine." açıklamasıyla.)

Almanya İmparatoru ve Bulgaristan Kralı ; nr. 1099, s. 157; (“Almanya İmparatoru ile Bulgaristan Kralı’nın Berlin’de bir cevelanı. -L’empereur d’Allemagne et le Roi de Bulgarie, en promenade a Berlin.” açıklamasıyla.)

Almanya İmparatoru Zürih Caddelerinde ; nr. 1111, s. 441; (“Almanya imparatoru ile İsviçre reis-i cumhurînin Zürih’de caddeden mürûrları. -Kaiser Wilhelm en Svisse.” açıklamasıyla.)

Almanya İmparatoru Zürih’te ; nr. 1111, s. 440; (“Almanya imparatorunun Zürih’e mevaseletinde İsviçre reis-i cumhurî tarafından istikbâli. -Kaiser Wilhelm reçu par le Presidents Helvetique.” açıklamasıyla.)

Almanya İmparatorunun İsviçre Seyahati ; nr. 1111, s. 440; (“Almanya imparatorunu İsviçre seyahati. İmparatorun Zürih’te İsviçre Cumhuriyeti asâkirini selamladığı. -Kaiser Wilhelm en Svisse.” açıklamasıyla.)

Almanya Sefir-i Cedîdi İskelede ; nr. 1106, s. 320; (“Almanya sefir-i cedîdi iskelede intizâr olurken. -Le personnel de l’Ambassade attendant l’arivve de l’Ambassadeur au débarcodere.” açıklamasıyla.)

Almanya Sefir-i Cedîdi Saltanat Arabasında ; nr. 1106, s. 320; (“Almanya sefir-i cedîdi Baron Wangenheim cenablarını saltanat arabasıyla hümâyundan avdetleri. -5. Excellence Baron WANGENHEIM le nouvel Ambassadeur d’Allemagne quittant le palais Imperial apres la ceremonie.” açıklamasıyla.)

Almanya Sefir-i Cedîdi Sandalda ; nr. 1106, s. 321; (“Almanya sefir-i cedîdi hazretlerinin sefaret maiyet vapuru sandalıyla saray-ı hümâyun merasim-i kabuliyesine gitmek üzere iskeleye müvâseleti. -L’Ambassadeur d’Allemagne et sa suite dans le barque du stationnaire allemand débarquant pour se rendre a la reception Imperiale.” açıklamasıyla.)

- Amerika-yı Cenûbîde Çiftlik Hayatı** ; nr. 1100, s. 172; ("Amerika-yı cenubîde çiftlik hayatı, şeker kamışı toplarken." açıklamasıyla şeker kamışı toplayan iki kadın.)
- Angora Torpidosu** ; nr. 1085, s. 445; ("Beyrut limanında mağruf Angola torpidosunun ferdâ-yı vakada manzarası. -Le torpilleur 'Angora' sur le port de Beyrouth." açıklamasıyla.)
- Arjantin Hükûmetine Aid Torpidolardan İlki** ; nr. 1094, s. 36; ("Arjantin hükûmeti hesabına Almanya'da kiel Germania destgahlarında inşa olunan yeni torbido ve muhriblerden birincisi. -Un contre-torpilleur a Kiel par les chantiers Germania pour le compte de l'Argentine." açıklamasıyla.)
- Arjantin Hükûmetine Aid Torpidolardan İkincisi** ; nr. 1094, s. 37; ("Arjantin hükûmeti hesabına Kiel Germaina destgahlarında inşa olunan yeni torpido muhriblerinden ikincisi. -Un contre-torpilleur construit a Kiel par les chantiers Germania pour le compte de l'Argentine." açıklamasıyla.)
- Asakir-i Osmaniye** ; nr. 1117, s. 585; ("Asakir-i Osmaniye İstanbul sokaklarında. -La vie militaire dans les rues de Stamboul." açıklamasıyla.)
- Askerî Seyyar Ekmek Fırınları** ; nr. 1107, s. 349; ("Askerî seyyar ekmek fırınları." açıklamasıyla.)
- Askerî Seyyar Ekmek Fırınları** ; nr. 1107, s. 349; ("Askerî seyyar ekmek fırınlarını kurulmuş vaziyeti ve ocakları." açıklamasıyla.)
- Avdan Sonra Kır Yemeği** ; nr. 1078, s. 269; ("Avdan sonra şahane bir kır yemeği" açıklamasıyla İngiltere kralı şerefine verilen bir kır yemeğinde.)
- Avnullah Manzaralarından** ; nr. 1085, s. 444; ("Beyrut limanında İtalyan tecavüz-i vahşiyanesiyle gark olan Avnullah sefinesinin ferdâ-yı vakadaki manzarası -L' aspect du Port de Beyrouth et le lendemain du bombardement de l'ennemi et la cannoiere Avni-allah." açıklamasıyla.)

Avrupa'da Kış Alemleri ; nr. 1083, s. 381; (Avrupa'da kış alemleri: İsviçre dağlarında mükemmel otellerde karlı sahalarda. -La vie sportive d'hiver en Suisse." açıklamasıyla.)

Avrupa'da Kış Menâzırı ; nr. 1083, s. 388; ("Avrupa'da kış menâzırı: İsviçre dağlarında karlar altında telefon ve elektrik telleri. -L'hiver dans les montagnes de la Suisse." açıklamasıyla.)

Avrupalıların İdman-ı Bahrîsi ; nr. 1102, s. 229; ("Tekemmülât-ı bahriyenin idmana aid bir levhası: Denize girmek, denizde gezmek mevsiminde Avrupalıların en makbul idman-ı bahrîsi." açıklamasıyla.)

Ayestefanos'taki Askeri Tayyare Tesisâtı ; nr. 1106, s. 316; ("Ayestefanos'taki askeri tayyare tesisâtı: Tayyarenin Ayestefanos'taki caddelerden tekerlek ile yürüdü. -Un aeroplane militaire a St-Stefano." açıklamasıyla.)

Aynü'l-Mansur'da Mücâhidin-i İslamiye ; nr. 109, s. 146; ("Bingazi'de Aynü'l-Mansur'da mücâhidin-i İslamiye ve asker-i Osmaniyenin kumandanı Enver Bey erkân-ı harbiyesi önünde resm-i geçidi. -Une grande revue militaire au camp turco-arabe d'Ain-el Mansur, devant Derna." açıklamasıyla.)

Aysberg ; nr. 1100, s. 181; ("Bahri muhitin müdhiş afetlerinden meşhur Titanik kazasından sonra tesadüf edilen bir cezâm sahibinin buzun fotoğrafı." açıklamasıyla.)

Aziziye Karargahında Hastahane Çadırı ; nr. 1080, s. 321; ("Trablusgarb'da Aziziye karargahında bir hastahane çadırı." açıklamasıyla.)

Aziziye'de Bir Kafîle-i Mücahidin ; nr. 1078, s. 276; ("Aziziye'deki bir kafîle-i mücahidin, Divan-ı Harb önünde [Bu muhterem mücahidler, Trablusgarb'da Osmanlı jandarmalarından olup İtalyan hizmetine giren ve bilahere yakalanan iki melun hakkında Osmanlı Divan-ı Harbinde verilecek hükmü ve bunun infazını bekliyorlar.]" açıklamasıyla.)

- Bafra'da Karaköy Nümune Çiftliği** ; nr. 1093, s. 12; ("Bafra'da Karaköy Nümune Çiftliği'nin küşâdı münasebetiyle icrâ-yı sürür ve şâdmâm. -Les villageois de Bafra en fete." açıklamasıyla.)
- Bafra'da Karaköy Nümune Çiftliğinde Talebeler** ; nr. 1093, s. 13; ("Bafra'da Karaköy Nümune Çiftliği'nde talebenin ziraat makineleri tatbikatı ile işigali." açıklamasıyla.)
- Bafra'da Ziraat Nümune Mektebi** ; nr. 1093, s. 12; ("Ziraatimiz için bir hizmet-güzîde: Bafra civarında iki saat mesafede Karaköy çiftliğinde te'sis olunan Ziraat Nümune Mektebi'nde talebeye bahçe tanzimi ameliyatının talimi. -La ferme modele de Bafra. Mer Noire." açıklamasıyla.)
- Bağdat Demiryolu Adana Şubesi** ; nr. 1093, s. 9; ("Bağdat şimendüferi Adana kısmının küşâdı merasiminden." ibaresiyle bu törenden bir görünüm.)
- Bağdat Demiryolu Bağdat Şubesi** ; nr. 1093, s. 9; ("Maliye nazırı Cevid Bey ile İstanbul mebusu Hüseyin Cahid Bey rüfekası Bağdat şemandüferi şubesini küşâdı inşâsından. -Le premier train de Bağdad a Adana." açıklamasıyla.)
- Bağdat Polis Mektebi** ; nr. 1095, s. 56; ("Bağdat vilayetinin inzibat ve sükûmuna müteallik tedâbîr-i hasenesinden: Bağdat'ta te'sis kılınan Polis Mektebi'nde tahsilde bulunan polis komserleriyle efrâdı. -Les eleves de l'Ecole de Police a Bağdad." açıklamasıyla.)
- Bağdat'ta Bir Kır Manzarası** ; nr. 1098, s. 124; ("Bağdat'ta kır manzarası ve bir istirahat-ı askerî. -Les soldats et les soldats se reposent dans une palmerie a Bagdad." açıklamasıyla.)
- Bağdat'ta Jandarma Mektebi** ; nr. 1095, s. 57; ("Memleketimizin asayişine matuf teşebbüsât-ı hayriyeden: Bağdatta Jandarma mektebinden çıkan jandarma efradıyla muallimleri: -Les officiers diplomasi de l'Ecole gendarmes de Bağdad." açıklamasıyla. Yazıda ayrıca muallimlerin ismi de veriliyor.)
- Bağdat'ta On Üçüncü Kolordu** ; nr. 1098, s. 125; ("Bağdat'ta on üçüncü kolordu telgraf-ı askerî bölüğünün temdid-i hudut ameliyatı.

-Les soldats telegraphistes installent les poteux aux environs de Bagdad." açıklamasıyla.)

Bağdat'ta Üçüncü Kolordu ; nr. 1098, s. 128; ("Bağdat'ta telgraf-ı askerî temdîd hududundan diğerk manzara. -Une avtre vue des travaux des telegraphistes militaires a Bagdad." açıklamasıyla.)

Bağdat'ta Velespidli Askerler ; nr. 1098, s. 124; ("Bağdat'ta velespidili asakir-i Osmaniye. -Les soldats velocipedistes a Bagdad." açıklamasıyla.)

Bağdat'tan Terekkiyât-ı Askeriye ; nr. 1098, s. 121; ("Bağdat'ta terakkiyât-ı askeriye: Muhaberât-ı telgrafiye bölüğünün hilosta aleti ve flamalar ile irâ-yı talimi. -L'organisation de l'Armee ottomane a Bagdad; le regiment du telegraphe avec leurs differents appareils de communication." açıklamasıyla.)

Bahr-i Ahmer'de ; nr. 1083, s. 396; ("Bahr-i Ahmer'de: Kurfuda'da İtalyanlar tarafından gark edilmiş iki küçük ve eski Osmanlı Ganbutu. -Devant Kurfuda canonnières turques." açıklamasıyla.)

Banghok'ta Kralın Cülûs Merasimi ; nr. 1086, s. 469; ("Aksâ-yı şarkta her yerde olduğu gibi, Siyam'da da cülûs veya irtihal-i hükümdârân gibi hadiseler haftalar hatta aylarca devam ederken şenliklere vesile-i zuhûr olur. Bu resim gibi, yeni Siyam kralının cülûs münasebetiyle icra edilen bir resm geçidi irâe ediyor. Fransız rahiplerinin talim-güzîdesi olan Siyamlı çocuklar yeknesak libaslarıyla bu merasimde isbat-ı vücud etmişlerdir." açıklamasıyla.)

Bender-Bouchir Şehbenderhanesinde İran Valisi ; nr. 1096, s. 85; ("Bender-Bouchir Osmanlı şehbenderhanesinde berâ-yı tarziye suret-i resmîyede gelen İran valisi memurîn ile askeriyesini teşyii esnasında. -L'autorite persane devant le Consulat de Turquie." açıklamasıyla.)

Beykoz Kayık Yarışları ; nr. 1106, s. 316; ("Beykoz kayık yarışları menâzırından, Tahsiliye sandallarının müsabakası. -Les

regates de Beicos sur le Bosphore. -Les barques de Sauvetage en course.” açıklamasıyla.)

Beykoz'da Kayık Yarışları ; nr. 1106, s. 313; (“Geçen hafta Beykoz'da icrâ olunan kayık yarışları. Ortada devrilmiş duran sandal Tahlisiye idaresine aid olup manevrasını gösterir. -Les refates des embarcations a rames de Beicos au Bosphore.” açıklamasıyla.)

Beyoğlu'nda Tramvay İnşaatı ; nr. 1074, s. 173; (“Şehrimizin imaratından: Beyoğlu'nda tramvay inşaatı. -La Grand Rue de Pera; les travaux du nouveau Tramvay.” açıklamasıyla.)

Beyoğlu'nda Tramvay İnşaatı ; nr. 1074, s. 173; (“Şehrimizin imaratından: Beyoğlu'nda tramvay inşaatı. -La Grand Rue de Pera; les travaux du nouveau Tramvay.” açıklamasıyla.)

Beyrut Jandarma Mektebi ; nr. 1109, s. 385; (“Beyrut Jandarma Mektebi'nden ikmâl-i tahsil eden efendilerin bölük halinde manzarası. -Les eleves l'Ecole de gendarmerie de Beyrouth.” açıklamasıyla.)

Beyrut Jandarma Mektebi ; nr. 1109, s. 388; (“Beyrut Jandarma Mektebi'nde ikmâl-i tahsil eden efendilerin talim vaziyeti. -Les eleves de l'Ecole de gendarmerie de Beyrouth.” açıklamasıyla.)

Beyrut'ta Osmanlı Bankası ; nr. 1085, s. 441; (“Beyrut'ta Osmanlı Bankası dairesinin rahmedâr olmuş bir odası. -La breche dans le premier etage de Banque Imp. Ottomane a Beyrouth, vue de l'interieur.” açıklamasıyla.)

Bilâd-ı Bâidede Türkler Ne Yapıyorlar ; nr. 1090, s. 565; (“Bilâd-ı bâidede Türkler Ne yapıyorlar? Sibirya'da kâin Tomosk beldesi maarif-perver cemaat-i İslamiyesi tarafından küşâd olup vaiz Nevruzi Efendi idaresinde usul-i cedîde üzere olunan mektebin heyet-i muallimini ile müteallileri.” açıklamasıyla.)

Bingazi Mebusu Mansur Paşa ; nr. 1101, s. 200; (“Bingazi mebusu Mansur Paşa'nın mücahidin-i İslamiyeye hitabı. [İllüstrasyon muhabir-i mahsusu fotoğrafisinden].” açıklamasıyla.)

Bingazi Mebusu Mansur Paşa'yı Dinleyenler ; nr. 1101, s. 200; ("Bingazi mebusu Mansur Paşa'nın ifâdât-ı vatanperverânesini dinlemek üzere ictimâ eden evlâd-ı Arap. -Tribue arabe ecoutant un discor de Mansour Pacha, depote de Benghazi." açıklamasıyla.)

Bingazi Sahne-i Müdafasından ; nr. 1095, s. 49; ("Bingazi sahne-i müdafaasında bir kabile-i mücahidin", "meydan-ı harbden suret-i mahsusada matbaamıza gelen fotoğraftan." açıklamalarıyla mücahidlerin topluluk halinde fotoğrafları.)

Bir Cesr-i Ahenin ; nr. 1101, s. 197; ("Bir cesr-i âhenin: Londra'dan İskoçya'ya müteveccihan hareket eden katarlar şimdi bu köprüden geçiyor, ve dahili manzarasına bakınca Avrupa'daki terakkiyâtın, faaliyetin ne derece muhib olduğunu insan dehşetle tasdik ettiriyor." açıklamasıyla.)

Bir Levha-i Aliye-i Vatanperveri ; nr. 1082, s. 361; ("Bir levha-i aliye-i vatanperveri: Trablusgarb'da Osmanlı hütüt-ı müdafaasında ileri karakol teşkil eden efrâd-ı şecaatundan [Bu efrâdın ellerindeki mızraklar İtalya'nın 9'uncu süvari mızraklı alayından ganemeten aldıkları eslihadandır] -Trophees de guerre au camp Turco-Arabe. Lances italiennes prises a un detachment du 9. lanciers dans un engagement pres d'Ain-Zara." açıklamasıyla.)

Bir Mülakat-ı Mühimme ; nr. 1073, s. 153; ("Bir mülakat-ı mühimme: Şehzade Ziyaeddin Efendi hazretleri ile hidiv-i Mısır hazretlerinin İngiltere kral ve kraliçesi hazrâtı tarafından kabulleri. -La reception du Prince I. Ziyaeddine par le Roi d'Angleterre a bord du Medine." açıklamasıyla.)

Bizde Maarif ; nr. 1075, s. 204; ("Bizde maarif: Zor'da Bakres İbtidai Mektebi resm-i küşâdı. -Une ecole primaire de Bakres sur l'Euphrate." açıklamasıyla.)

Brezilya'da Hayvan Yetiştirmek ; nr. 1097, s. 105; ("Brezilya'da hayvan yetiştirmek ve zengin çobanlar. -Les eleveurs de betes a cornes du Bresil." açıklamasıyla.)

Cavid Beyin Anadolu Seyahati ; nr. 1075, s. 200; ("Cavid Beyin Anadolu seyahati: Hatratından: Van gölünde kayıklar ve yeni istimbut -Sur le la e de Van." açıklamasıyla.)

Çakırcalı'yı İtlaf Eden Grup ; nr. 1076, s. 228; ("Nazilli'nin Karıncalı Dağında bilmüsademe Çakırcalı'yı itlaf eden takip kolunda mecruh düşen ve bitteda'vi iyileşen kahraman simalar. -Öndekiler sağdan: Manısalı Ali Ağa, Manısalı Ali Ağa -Arkadakiler sağdan: İzmitli Hüseyin Bey, İzmitli Şaban Ağa, Bigalı Nasuh." açıklamasıyla.)

Çanakkale Boğazında ; nr. 1092, s. 604; ("Çanakkale Boğazı'nda: Muâvenet-i Milliye Torpido Muhribi Nağra Limanı önlerinde [Malum olduğu üzere İtalya donanmasının tekarrübünü haber veren mezkûr torpido muhribi olup İtalyanlar da hücumlarının bu sefine-i harbiyemize karşı olduğunu ve kalelere hücum-nişinde bulunmadıkları halde üzerlerine top atılması üzerine mukabeleye mecbur kaldıklarını kendilerine mahsus garip bir mantıkla iddia eylemişlerdi!] -Le contre-torpilleur 'Moavenet-Mille' en inspection aux Dardanelles." açıklamasıyla.)

Çanakkale'de Harap Bir Konsoloshane ; nr. 1108, s. 365; ("Kal'a-i Sultaniye hareket arzı: Çanakkale'de bir konsoloshânenin hâl-i harabisi. -Le consulat autrichien des Dardanelles eprouve par le tremblement de terre." açıklamasıyla.)

Çin Adetlerinden Biri ; nr. 1111, s. 445; ("Çin'in kaybolmakta olan âdât-ı garibelerinden bir manzara." açıklamasıyla.)

Çin Askeri ; nr. 1074, s. 181; ("İki ırk-ı asfer askerlikte: Çin askeri [makalesine müracaat]." açıklamasıyla.)

Çin İhtilal Askeri ; nr. 1081, s. 348; ("Nankin'de Çin ihtilal askeri, başkumandanların ıselamlar iken [Çin ihtilali makalesine müracaat]." açıklamasıyla.)

Çin İhtilal-i Kebîrine Aid ; nr. 1073, s. 157; ("Çin ihtilal-i kebîrine aid eylevm Çin'in re's-kârında bulunmakta olan Yuan-Şi-Kay'ın ikametgahı müdhili." açıklamasıyla.)

Çin İhtilaline Dair ; nr. 1074, s. 181; ("Çin ihtilaline dair: Çin erbab-ı ihtilaliyle vuku bulan muharebatta mecruh olup Londra misyoner cemiyetinin (Siya Okan)'da tesis eylediği hastahane taht-ı tedavide bulunan Çin asakiri satranç oynuyor. [Makalesine müracaat.]" açıklamasıyla.)

Çin'de Bomba Hadisesi ; nr. 1082, s. 273; ("Çin'de bomba hadisesi: Son cumhuriyetin ilâmından biraz evvel Yuan-Şika'ya atılan bombanın verdiği zarar, bombanın patladığı yerde husule getirdiği çukur." ibaresiyle iki fotoğraf.)

Çin'de İhtilal ; nr. 1075, s. 205; ("Çin'de ihtilal: ihtilalciler tarafından zabt olunan 'Yunan Fu' şimendüfer istasyonunda asakir-i ihtilaliye. -La revolution en Chine." açıklamasıyla.)

Darıca Çimento Fabrikası ; nr. 1097, s. 100; ("İzmit körfezinde Darıca'da inşa ve küşâd olunan (Arslan) çimento fabrikası. -La fabrique du ciment Arslan construite a Daridja, golfe d'Ismidt." açıklamasıyla.)

Darıca Çimento Fabrikası Fırın Dairesi ; nr. 1097, s. 101; ("Darıca Arslan fabrikasında(100) derece-i hararete devr eden müteharrik fırın dairesi. -Le four fournant du çiment de 1500 d, de chaleur et les brigues en ciment." açıklamasıyla.)

Darıca Çimento Fabrikası Rıhtımı ; nr. 1097, s. 100; ("Ticaret mektebi şakirdâmı ve muallimleri Darıca çimento fabrikası nıhtım üzerinde. -Les eleves et les professeurs de l'Ecole de Commerce sur la debarcadere de la falorique." açıklamasıyla.)

Darıca Çimento Fabrikasının Depoları ; nr. 1097, s. 101; ("Darıca'da arslan çimento fabrikasında mal depoları. -Les depots de la fabrique Arslan." açıklamasıyla.)

Darıca Çimento Fabrikasının İskelesi ; nr. 1097, s. 100; ("Fabrikanın iskelesi ve oraya ticaret mektebi şakirdânının müvâseleti. -La visite de l'Ecole de Commerce a la fabrique Arslan." açıklamasıyla.)

- Darıca Çimento Fabrikasının Sahili** ; nr. 1097, s. 101; ("Arslan çimento fabrikasının sahili, su kirei kolası ve kömür yığınları. -Une partie de la falorique Arslan Arslan vue du cote de Daridja." açıklamasıyla.)
- Dehibat Mevkii** ; nr. 1081, s. 241; ("Tunus-Trablus hududunda Tunus cihetine kain ve Osmanlı telgraflarını mahall-i keşîdesi olan Dehibat mevkii. -La poste de Dehibat." açıklamasıyla.)
- Delhi Vapuru** ; nr. 1074, s. 180; ("Geçenlerde Cebel-i Tank civarında karaya düşen Delhi vapuru, sol tarafta berâ-yı muâvenet gelen İngiltere'nin Cebel-i Tank filosu ve sahilde de kazâzede yolcular bulunuyor." açıklamasıyla.)
- Delhi'den Bir Görünüm** ; nr. 1076, s. 228; ("Bir seyahat-i muhteşeme. Delhi'de İngiltere kralı ve kraliçesi beraberinde yerli iprensler olduğu halde, müzehheb şemsiyelerle, altın kubbe altındaki taht-ı muallaya doğru hareket ediyorlar." açıklamasıyla.)
- Deniz Lağımları Serpen Vapur** ; nr. 1094, s. 33; ("Deniz lağımları sermeğe mahsus vapur. [Tropiller makalesine müracaat]." açıklamasıyla.)
- Dersaadet Yeni Ermeni Patriği** ; nr. 1074, s. 177; ("Bu defa Dersaadet Ermeni patriğine tayin olunarak Babiali'de merasim-i mahsusa ile fermamı okunan (Ohannes Archaroni) Efendi -Le Patriarche armenien S. S. ARCHARONI, reçu a la Sublime - Porte." açıklamasıyla.)
- Deve Bağırta Osmanlı Karakolu** ; nr. 1116, s. 556; ("Düşmanımız Bulgaristan hududu Deve Bağırta Osmanlı Karakolu ve karşısındaki Bulgar ebniyesi. [Kable'l-harb alınmış fotoğrafiden.] -Les postes frontieres turque et bulgare, a Deve-Bair." açıklamasıyla.)
- Dünyada Mevcut Havuzların En Cesimi** ; nr. 1105, s. 297; ("Dünyada mevcut havuzların en cesîmi: Havuzun ağızını arzı bin seki yüz metre, umkı otuz kadem, ve su sathı otuz yedi bin metre merbi' dir." açıklamasıyla.)

Dünyadaki En Cesim Havuzun Kuşbakışı Görünümü ; nr. 1105, s. 300; (“Dünyadaki en cesim gemileri istiâb edecek derecede büyük olmak üzere ahfren İngiltere’ de inşa edilmiş olan derin sulu havuzun kuş bakışı görünüşü.” açıklamasıyla.)

Düvel-i Mütemeddinede Asakir-i Bahriye Kıyafetleri ; nr. 1073, s. 152; (“Düvel-i mütemeddinede asakir-i bahriye kıyafetleri - Orta yerde Osmanlı bahriye neferi- Yukarıda orta yerde İngiliz. Sağda Alman, solda Fransız bahriye neferleri- Orta yerde sağda Japon, solda Rus bahriye neferleri- Aşağıda sağda Norvec, solda İspanya bahriye neferleri -Les Marins des diverses nations.” açıklamasıyla altı ülkenin denizcilerinin fotoğrafı.)

Edirne Saat Kulesi ; nr. 1118, s. 613; (“Edirne Saat Kulesi. -La tour d’Andrinople.” açıklamasıyla.)

Elasona’dan Bir Manzara ; nr. 1116, s. 565; (“Elasona’da bir manzara. -Une ferme a Elassona.” açıklamasıyla.)

Erzurum’da Asâr-ı Atıkadan Eski Kaleler ; nr. 1084, s. 417; (“Anadolu içlerinde: Erzurum’da asâr-ı atıkadan eski kaleler. -Les anciennes tours d’Erzeroum.” açıklamasıyla.)

Erzurum’da Bir Pazar Meydanı ; nr. 1084, s. 416; (“Anadolu içerilerinde: Erzurum’da bir pazar meydanı. -Une place publique a Erzeorum.” açıklamasıyla.)

Erzurum’da Halıcılık Talimi ; nr. 1084, s. 417; (“Anadolu içerilerinde: Erzurum mekteb-i sanayiiden halıcılık talimi. -L’industrie des tapis a Erzeroum.” açıklamasıyla.)

Erzurum’un Manzara-i Umumiyesi ; nr. 1084, s. 416; (“Anadolu içerilerinde: Erzurum’un manzara-i umumiyesi. -La vue d’Erzeroum.” açıklamasıyla.)

Esir Edilen Bir İtalyan ; nr. 1081, s. 344; (“Osmanlılar tarafından esir edilen bir İtalyan neferi. -Un trompette italien, prisonnier a Azizie, est interroge par le capitaine turc.” açıklamasıyla.)

Fas Ekabirine Bir Ziyafet ; 1103, s. 252; (“Afrika hükûmât-ı İslamiyesinin istiklallerini kaybettikten sonra Fransızlardan gördükleri

teveccüh ve iltifatlar cümlesinden olmak üzere, Tanjer şehrinde Fas ekabirine bir ziyafet." açıklamasıyla.)

Ferhad Bey ve Şeyhlerden Birisi ; nr. 1089, s. 533; ("Trablusgarb mebusu Ferhad Bey ile şeyhlerden birisi görüşür iken. -Ferhad bey, depute de Tripoli, et le chef arabe Akili." açıklamasıyla.)

Fethi Bey ; nr. 1076, s. 220; ("Trablusgarb sahne-i harbi kumandanlarından. Trablusgarb ordusu erkan-ı harbi reisi ve Paris ateşe-militeri binbaşı Fethi Bey (Aziziye) -Fethi Bey- Chef d'etat-major de l'armee ottomane en Tripolitaine." açıklamasıyla Fethi Beyin bir fotoğrafı.)

Fethi Bey ; nr. 1085, s. 437; ("Aziziye ordugahında Erkan-I Harbiye reisi Fethi Bey, sağında Paris'te münteşir Illustration gazetesi muhabiri mösyö Remon ve solunda Petit Marseillais gazetesi muhabiri mösyö Tristan Osmanlı kıyafetinde [Fotoğraflar Fethi Bey tarafından gazetemize irsal kılınmıştır.] -Le major FETHİ BEY a Azize, dans le camp turc de la Tripolitaine, Au milieu, Fethi Bey, a droite Georges Remon, correspondant di l'illustration de Paris, et a gauche Paul Tristion, correspondant du Petit Marseillais, tous les deux en costume turc." açıklamasıyla.)

Fethi Bey ile Hükümet Memurları ; nr. 1085, s. 436; ("Fethi Bey ile hükümet memurları: Soldan itibaren Garyan Kaymakamı Hadi Bey, Fethi Bey, Garyan belediye reisi. -Le major Fethy bey en convesation par les chefs arabes." açıklamasıyla.)

Fırat Sahilinde Anze Aşireti ; nr. 1077, s. 248; ("Memleketimizin afâk-ı meçhûlesi menâzirinden: Fırat sahilinde Anze aşireti. -Sur le rives de l'Euphrate." açıklamasıyla.)

Fırat Sahilinde Anze Aşireti ; nr. 1077, s. 248; ("Nehri mürura müheyya Anze aşireti Fırat sahilinde. -Sur les rives de l'Euphrate." açıklamasıyla.)

Filistin Bankası Binası ; nr. 1085, s. 440; ("Beyrut'ta İtalyan tecâvüz-i zebunkaşânesiyle kısmen harap olan Filistin Bankası binası.

-La Banque de palestine de Beyrouth endommaogee par le bombardement Italien du 24 fevrier a Beyrouth.” açıklamasıyla.)

Fransa’da Osmanlı Hilâl-i Ahmer Heyeti Azası ; nr. 1080, s. 320; (“Fransa’da Osmanlı Hilâl-i Ahmer heyeti azası, heyet reisi doktor Ermin Bey [Fransız bandıralı (Manopa) vapurunda tevkif edilen 29 zat Fransızca İtalya’ dan istirdâd-ı vesfî bir imtühân-ı tıbbiye tâbi tutulduktan sonra Trablusgarb’a müteveccihan yollarına devam etmelerine müsaade edilmişti.] -LES 29 TURCS AU FRIOUL. Le chef et guelgues membres de la mission du Croissant - Rovge, apres l’enguete (31 Janvier).” açıklamasıyla.)

Garyon Hastahanesi ; nr. 1087, s. 437; (“Garyon Hastahanesinde bir Arap çocuk pansuman yapıyor. Soldan sağa doğru: Zabit Yüzbaşı Yusuf Ziya Efendi, Eczacı Subhi Bey, cerrah Osman Efendi, kolu kırılan 11 yaşında Mehmed, tabib kolağası Rifat Efendi, eczacı mülazım Mustafa Efendi, Petit Marseillais muhabiri Paul Tristan - La traitement d’un volontaire arabe blesse a Azize.” açıklamasıyla.)

Gazi Muhtar Paşa ; nr. 1104, s. 268; (“Gazi Muhtar Paşa’nın sadaret alayıyla Babtali’yi teşriflerine intizar olunurken. -L’entree de la Sublime Porte avant l’arrivee du Grand Vizir Mouhtar Pacha.” açıklamasıyla.)

Gelibolu’dan Bir Görünüm ; nr. 1113, s. 484; (“Gelibolu saat kulesi ve eski kale duvarları. -Les vieux murs de Gallipoli et l’horloge decapitce apres les tremblements de terre.” açıklamasıyla.)

Gülhane Hastahanesinde Kadınlar ; nr. 1118, s. 604; (“Mecruh gazilerimize hizmet eden hanımlar ve genç kızlar Gülhane hastahanesinde. -Les dames et jeunes filles turques travaillant dans une salle de l’Hopital Kulhane.” açıklamasıyla.)

Gülhane Hastahanesinde Kadınlar ; nr. 1118, s. 604; (“Mecruh gazilerimize hizmet eden Hilal-i Ahmer’e mensub hanımlar. -Les dames

turques qui font la premiere fois les infirmieres pour le Croissant Rouge." açıklamasıyla.)

Gümüşhane Yolunda ; nr. 1075, s. 197; ("Anadolu'da Seyahat: Gümüşhane yolunda. -Sur la route de Kumuch-Hane." açıklamasıyla.)

Gümüşhane Yolunda Diğer Bir Manzara ; nr. 1075, s. 197; ("Anadolu'da seyahat: Gümüşhane yolunda diğer bir manzara. -Sur la route de Kumuch-Hane." açıklamasıyla.)

Hadide Hükümet Konağı ; nr. 1083, s. 396; ("Hadide'de hükümet dairesi önünde, İtalya'nın Piemonte zırlısından karaya çıkarılan mükâleme memurini kapının önünde bekleyen ve Osmanlıların mühimman-nüvazlığından hissemend olarak kahve içmekte bulunan iki İtalyan bahriye neferi. -Hodeidah, devant le palais du Moutesarrif: marins du Piemonte attendant, en buvalt du cafe turc, lasortie du parlementaire italien." açıklamasıyla.)

Hadidede Bir Harîk-i Müdhiş ; nr. 1073, s. 156; ("Hadîdede bir harîk-i müdhiş: Geçen Teşrin-i evvel zarfında vukua gelen bu harîkta 6 bin kadar 'arîş' tabir olunan yerlilerin kulubeleri yanmıştır. -L'incendie de Hodeida." açıklamasıyla.)

Hadimîn-i Fen ve Terakkiyât ; nr. 1107, s. 345; ("Hadimîn-i fen ve terakkiyât: İsveçli kutup seyyahları Mikkelsen ve Iversen. -Deux heros polaries: E. MIKKELSEN et IVERSEN." açıklamasıyla.)

Haleb'de Kasr-ı Verdân ; nr. 1077, s. 249; ("Memleketimiz âsâr-ı atfkasından: Haleb'de Elhamra arazisi dahilinde kasr-ı Verdân. -Les ruines Verdant a Alep." açıklamasıyla.)

Halktan Askeriyeye At Bağışı ; nr. 1117, s. 588; ("Hamiyet-mendân ahalinin daire-i askeriyye et ihdâsı. -Les chevaux offerts par le population a l'Armee." açıklamasıyla.)

Hamid, Tahir ve Vasfi Beyler ; nr. 1081, s. 344; ("Hamid Bey-Tahir Bey-Vasfi Bey- Trablusgarb'da Aynzara'nın cenubunda Osmanlı ileri karakollarında. Les avants postes turs au sud d'Ainzara." açıklamasıyla.)

Hareket-i Arz Hasebiyle ; nr. 1110, s. 409; ("Hareket-i arz hasebiyle kal'a-i sultaniyede rehz olunan çadırlar. -Compement des sinistres aux Dardanelle." açıklamasıyla.)

Hareket-i Arz Manzaralarından ; nr. 1110, s. 413; ("Kal'a-i sultaniyede bir harebezâr." açıklamasıyla.)

Hareket-i Arz Menâzırı ; nr. 1108, s. 380; ("Servet-i Fünûn'un 1108 numaralı nüshasına ilave olarak alınmış dört resim. 'Hareket-i arz menâzırı'. -Les tremblements de terre de Marmara." açıklamasıyla.)

Hareket-i Arzdan Sonra Gelibolu ; nr. 1110, s. 412; ("Gelibolu'nun hareket-i arzdan sonraki manzarası. -La ville de Gallipoli apres les secousses." açıklamasıyla.)

Hareket-i Arzdan Sonra Gelibolu ; nr. 1113, s. 485; ("Gelibolu civarında hareketsiz dekkâmın hayat-ı sabûrânesi. -Les sinistres de Galipoli." açıklamasıyla.)

Hareket-i Arzdan Sonra Gelibolu Limanı ; nr. 1113, s. 481; ("Gelibolu limanından hazin bir manaza, hareket-i arzdan sonra. -Une uve triste du Port de Gallipoli." açıklamasıyla.)

Hareket-i Arzdan Sonra Hora Kasabası ; nr. ("Hora kasabasını manzara-i hazîni." açıklamasıyla.)

Harp Köpekleri ; nr. 1083, s. 393; ("İtalyanların ileri karakollarda kullanmak üzere Trablusgarb'a götürdükleri harp köpekleri vapurdan çıkarıldığı sırada. -Un arrivage de chiens de guerre en tripolitain." açıklamasıyla.)

Hasankale'de İttihat ve Terakki Sokağı ; nr. 1092, s. 613; ("Bilâd-ı baîdemizde imârât: Erzurum'da evvelki sene seylâba uğrayan Hasankale Kasabası'nın yeni yapılan aksamından Reşadiye mahallesinde İttihat ve Terakki Sokağı." açıklamasıyla.)

Hasankale'de Rüştiye Mektebi ; nr. 1092, s. 613; ("Hasankale'de yeni yapılan Rüşdiye mektebi binası." açıklamasıyla.)

Hastahanesinde bir koğuş ; Hilâl-i Ahmer namına mecrûh gazilerimize bez-i hizmet edip ahiren taraf-ı hazret-i padişahîden mazhar-ı takdirât olan hanımlarımız, mecrûhlar arasında ifâ-yı vazife halinde görülüyor. -Nos blesses de guerre. Une salle de l'Hospital de Kulhane ou on voit pour la premiere fois les dames tregues en infirmieres." açıklamasıyla.)

Hilal-i Ahmer Heyetine Aid Karavan ; nr. 1080, s. 320; ("Trablusgarb'da Osmanlı Hilal-i Ahmer heyetine aid bir karavan." açıklamasıyla.)

Hilal-i Ahmer Teskerecileri ; nr. 1080, s. 321; ("Hilâl-i Ahmer teskerecileri ifâ-yı vazife halinde." açıklamasıyla.)

Hind Süvari Birliği ; nr. 1074, s. 176; ("Delhi merasiminde İngiltere kralının güzergahında Heçin süvar Hind askeri." açıklamasıyla.)

Hindistan Âlem-i İslamından ; nr. 1099, s. 145; ("Hindistan âlim-i İslamından âsâr-ı temeddün ve intibah. Kalkütâ'da 'The Comrade' namında üsbûu İngilizce İslam gazetesi sahibi Mehmed Ali Efendi resmimizin ortasında bulunuyor, diğerleri rüfekâ-yı tahfîrdir. -Un groupe de Musulmans de Calcutta; au centre, Mehmed Ali, proprietaire de Journal 'The Comrade' avec ses colaborateurs." açıklamasıyla.)

Hindiye Sidesi ; nr. 1095, s. 56; ("Memleketimizin imarına matuf teşebbüsât-ı cesîmeden: Elcezîrenin eskâsı ameliyatından Hindiye sidesi ameliyatı. -Les travaux d'irrigation a Hindie, Bagdad." açıklamasıyla.)

Hürriyet-i Ebediye Tepesinde 40.000 Asker ; nr. 1091, s. 580; ("Cülûs-ı hümayun haret-i şehriyârî yevm-i mes'udunda hürriyet-i ebediye tepesinde 40 bin kadar sunûf-ı muhtelefeye mensub askerin iştirakiyle icra kılınan geçidin resmî menâzır-ı muhteşemesinden: (Sağ tarafta otağ-ı hümayun bulunuyor.) -La revue militaire du 27 avril avec 40.000 soldats: le defile de l'infanteire S. M. I. le Sultan assiste a la reuve dans sa tente imperiale." açıklamasıyla.)

Hürriyet-i Ebediye Tepesinde Bir Tören ; nr. 1091, s. 588; (“Hürriyet-i ebediye tepesinde küçük zabıt mektebi, birinci kolordu nişancı alayı ili ikinci, dördüncü, sekizinci piyade alaylarına ve birinci, üçüncü nişancı taburlarıyla topçu süvari taburuna mahsus sancakların i’tâsı resmi [7 Nisan 1328] -La ceremanie de la remise du drapeau an regiment des tirailleurs gui a eu liev le 20 avril a la Colline de la liberte.” açıklamasıyla.)

İlk Tayyarelerimiz ; nr. 1092, s. 601; (“İlk tayyarelerimiz: Cülûs-ı hümayun rûz-firûzunda bir tanesi suûd ettirilen İstanbul üzerinde kemâl-i muvaffakiyetle seyehat-ı havaya icrâ eden askeri tayyarelerimizin Ayastefanos’da tayyare parkında harbiye nazın Mahmud Şevket Paşa ile diğere zevat tarafından, ahz ve tesellüm muamelesi yapılır iken [17 Nisan] -Nos premiers aeroplanes militaires a Constantinapole. -Les preparatifs de deport des aeroplanes pour leurs vols sur le Bosphore. Un de ces aeroplanes a evalue medveilleusement et majestueusement a travers la capitale ottomore.” açıklamasıyla.)

İmar-ı Memleket Teşebbüsâtından ; nr. 1080, s. 556; (“Yeni köprü yerine vaz olunurken.” açıklamasıyla.)

İmar-ı Memleket Teşebbüsâtından ; nr. 1090, s. 553; (“İmar-ı memleket teşebbüsâtından: Yeni İstanbul köprüsü, Galata tarafına rabt olunan kısım (cepheden görünüş). -La mise en plae du nouveau Pont, cote de Galata.” açıklamasıyla.)

İmar-ı Memleket Teşebbüsâtından ; nr. 1090, s. 553; (“Yeni köprü, Galata tarafına rabt olunan kısım (yandan görünüş). -La nouveau Pont, uve de la Corne d’Or.” açıklamasıyla.)

İmar-ı Memleket Teşebbüsâtından ; nr. 1090, s. 556; (“Yeni köprüünün esnâ-yı vazında bir diğere manzara. -Une autre vue du nouveau Pont.” açıklamasıyla.)

İmar-ı Memleket Teşebbüsâtından ; nr. 1090, s. 556; (“Yeni köprüünün Arap tarz-ı mimarisinde parmaklığı. -Les balustrades en dessin arabe du nouveau Pont.” açıklamasıyla.)

İmparator Vapuru ; nr. 1099, s. 153; ("Avrupa ve Amerika arasında icrâ-yı seyr ü sefer etmek üzere İngilizler ile Almanlar arasında birbirleri ile yarış edercesine inşa olunmakta olan vapurlardan Almanların bu defâ denize ilkâ eyledikleri 20.000 hacminde (İmparator) vapuru ki elyevm en büyük tücar vapurudur. -Le Lancement de 'l'Emperator' de Hanburg Amerika-Linie." açıklamasıyla.)

İngiltere Harbiye Nazırı Lord Hildan ; nr. 1082, s. 365; ("İngiltere harbiye nazırı Lord Hildan Berlin'in ziyaretleri sırasında.)

İngiltere Kömür Madenleri Grevinden ; nr. 1087, s. 492; ("İngiltere kömür madenleri grevinde tatil-i işgal eden ameleye para tevzi eden sendikamın vezne odası. -Le guichet syndical des grevistas des houilleres d'Angleterre." açıklamasıyla.)

İngiltere Kralı Delhi'de ; nr. 1074, s. 176; ("İngiltere kralının Delhi'de icrâ olunan merasım-i tetevvüciyesi menâzirinden: erkân-ı hükümet ile yerli prenslerin alay filleriyle Delhi'ye dâhulü." açıklamasıyla.)

İngiltere Veliâhdına Paris'de Nişan İ'tâsı ; nr. 1105, s. 301; ("Fransa reis-i cumhurînin madaması tarafından İngiltere veliâhdına Paris'de nişan i'tâsı." açıklamasıyla.)

İngiltere'de Bahri Manevra ; nr. 1104, s. 272; ("İngiltere'de kralın ve erkân-ı hükümetin huzurunda bir bahri manevra. Denizde zırhlılar, havada tayyareler, bütün esbâb-ı müdafaa ve satvet-i hâziral -L'evolution des forces sur les mers et dans l'air." açıklamasıyla.)

İngiltere'de Maden Ocakları ; nr. 1087, s. 493; ("İngiltere'de amelenin terk eylemiş olduğu maden ocaklarından bir tanesinde bir müfettişin mahrumane seyahati. -L'interieur d'une mine de charbon anglaise abandonnee par les ouvriers." açıklamasıyla.)

İngiltere'nin Ordu Manevraları ; nr. 1112, s. 457; ("İngiltere'nin bu sene ordu manevraları. Muhtelif taburların Times Nehri üzerinde

sûret-i mürûru -Les manœuvres militaires en Angleterre.”
açıklamasıyla alt alta üç fotoğraf.)

İngiltere-Fransa İtilafı ; nr. 1096, s. 76; (“İngiltere-Fransa itilafı: Prens de Gales hazretleri Tulun’da Dandan zırhlısını ziyaret eyler iken -Le prince de Gales a bord du cuirasse français Dandon.” açıklamasıyla.)

İntihâbât Cilveleri ; nr. 1109, s. 393; (“İntihâbât cilveleri: Londra’da belediye intihâbâtına mahsus ayaklı ilanlar.” açıklamasıyla.)

İran Vakayii Münasebetiyle ; nr. 1086, s. 457; (“İran vakâyi-i münasebetiyle: İran’da Saviçblak’da Osmanlı şebender-hânesinde merasim. -Une fete devant le Consulat de Turquie, a Savdjiblak.” açıklamasıyla.)

İran’da Beyzâde Aşireti Reisi Muhammed Hüseyin Han ; nr. 1086, s. 460; (“İran’da saviçblak valisi Beyzâde Aşireti reisi Muhammed Hüseyin Han (orta yerde kırata binmiş) ve ve maiyeti halkı. -Les soldats persons a Savdjiblak.” açıklamasıyla.)

İran’da Osmanlı Müfrezesi ; nr. 1086, s. 560; (“Saviçblak Osmanlı şebender-hanesi muhafazasına memur müfrezeye-i askeriye [solda şebender Ragıp Bey, sağda mülazım Câbî Efendi] -Le detachment militaire du Consulat de Turquie de Savdjiblak, Perse.” açıklamasıyla.)

İran’da Osmanlı Nüfuz ; nr. 10096, s. 84; (“İran’da Osmanlı nüfuzu: Halîc-i Fâris denilen Basra Körfezi sahilindeki Bender -Bouchir şehrinde kâin Osmanlı şebender hânesine, geçen sene nihâyetlerinde ahalinin infialinden korkarak iltica eden bir İranlı polisin ahali tarafından zorla şebenderhaneye girilerek itlâf edilmesinden dolayı, vaki olan şedîd protesto ve taleb üzerine, İrah hükümeti tarafından Osmanlı şebenderi Nebil Ziya Beye tarziye verilmiştir. Resmimiz tarziye vermek için gelen İran’ın Bender-Bouchir valisi ile askerlerini ve sağ tarafta Osmanlı şebenderini gösteriyor.” açıklamasıyla.)

- İran'da Rus Müdahalesi** ; nr. 1076, s. 229; ("İran'da Rus müdahalesi: Tahran yolunda Bunyak civarında Rus askerleri." açıklamasıyla.)
- İspanya Hanedan-ı Kralisi** ; nr. 1077, s. 245; ("İspanya kralı ve kraliçesinin yeni dünyaya gelen çocuklarının vaftiz töreninden.)
- İstanbul Sokaklarının Menâzır-ı Harbiyesi** ; nr. 1117, s. 577; ("İstanbul sokaklarının menâzır-ı harbiyesi. -L'aspect guerrier des rues de Constantinople." açıklamasıyla.)
- İstanbul Sultanisi Yatakhaneleri** ; nr. 1118, s. 605; ("Mecruh gazilerimiz; hastahane haline ifrağ olunan İstanbul Sultanisi yatakhanelerinden birisi. -Un dortoir du Lycee de Stamboul transferme en ambulance pour les blessés de guerre." açıklamasıyla.)
- İsveç'te Kız Mektebi** ; nr. 1097, s. 108; ("Avrupa'nın en masud ve en müsterih memâliklerinden olan İsveç'te kızlar mekteb-i ibtidâîsi." açıklamasıyla.)
- İsviçre'de Bir Göl** ; nr. 1086, s. 464; (İsviçre'de küçük bir göl ve etrafı.)
- İsviçre'de Bir Kasaba** ; nr. 1086, s. 464; (İsviçre'den bir kasaba manzarası.)
- İsviçre'de Jungfrav Dağları ve Deresi** ; nr. 1086, s. 465; (İsviçre'de Jungfrav dağları ve deresi. -Jungfrav en Suisse." açıklamasıyla.)
- İşgal Altındaki Fas'tan İki Fotoğraf** ; nr. 1094, s. 37; ("İstiklali elinden giden biçare Fas, kanlı mücâdelât içinde, ecnebi boyunduruğuna boynunu kaptırmamak için uğraştıkça daha ziyade kapana tutuluyor; kendi elleriyle ecnebilere müdahale ve tazyik vesileleri izhâr ediyor. İşte şu iki resimde, ecnebler ve Sultan Molla Hafız'ın aleyhinde vâki olan son igtışâş esnasında harab olan Musuy mahallesinin bir kısmı ile Fas şehrini ve Fransız mahmûsi Molla Hafız'ı müdafaa eden Fransız askerlerini gösteriyor." açıklamasıyla.)
- İşkodra Vali-i Cedîdi Hayri Bey** ; nr. 1084, s. 409; ("İşkodra vali-i cedîdi Piriştineli Hayri Paşa'nın memuriyetini mütezammim fermân-ı hümayum kıraatı; valinin irâd-i nutku. HAIRI PACHA, le nouveau Gouverneur General de Scutari

d'Albanie faisant son discovrs des refermes." açıklamasıyla.)

İtalya Donanmasından İki Zırhlı ; nr. 1072, s. 369; ("Bidâyet-i harbden beri Beyrut limanında bulunmakta olan, dört gün evvel liman ağzına gelen İtalya donanmasından iki zırhlı kruvazörün teslim teklifini red etmesinden dolayı, müdafaa-i kahramananesine rağmen, kuvvetler arasındaki nisbetsizlikten dolayı, içinde harîk-i zihver ederek ve mürettebâtundan bir kısmı şehid olarak gark olan (avn ile) [makalesine müracaat] -AVNI-ILLAH, le vieux Croiseur ture bombarde et rune par les Italiens a Beyrouth." açıklamasıyla.)

İtalya'ya Hizmet Eden Jandarma Yakalandı ; nr. 1078, s. 276; ("İtalyan hizmeti girmiş ve sonr ayakalanmış jandarmalardan birini Aziziye'de bağı ve taht-ı muhafazada olarak hüküm-i adalete intizân." açıklamasıyla.)

İtalyan Esirleri ; nr. 1079, s. 293; ("Garyan'da Osmanlı karargahında İtalyan esirleri Osmanlı kıyafet-i askeriyesinde. -Saldats İtaliens prisonniers des Turcs a Gharian, dans Farriere-Tripolitaine." açıklamasıyla.)

İtalyan Mevzileri ; nr. 1083, s. 393; ("Korkak İtalyanların Aynzara'da Osmanlıların hücumuna karşı teşkil ettikleri mâniler. -Fils de fer brabeles aux abords d' Ain-Zara." açıklamasıyla.)

İtalyanların Beyrut'a Attığı Gülleler ; nr. 1085, s. 441; ("İtalyanların Beyrut'a hücum ederken savurdıkları iki güllenin fotoğrafı.)

İtalyanların Tüccar Vapurları ; nr. 1104, s. 272; ("İtalyanların tüccar vapurlarında icrâ-yı tahamiyâtı [İngilizce musavver gazeteden menkuldür]." açıklamasıyla.)

Japon Alemleri ; nr. 1113, s. 492; ("Japon alemleri: Müntehir general Nuki'nin ayan dairesinden hürucu." açıklamasıyla.)

Japon Askeri ; nr. 1074, s. 181; ("İki ırk-ı asfer kavmi askerlikte: Japon askeri [makalesine müracaat]." açıklamasıyla.)

Japon Harb Müzesi ; nr. 1114, s. 516; (“Rus-Japon harbinde tahrib ve iğtinam olunan muhasara topu Japon Harb Müzesinde.” açıklamasıyla.)

Japonya’da Çocukları Nasıl Okuturlar ; nr. 1077, s. 252; (“Eski şark saha-i medeniyetinde yeni usul tedris: Japonya’da çocukları nasıl okuturlar?” açıklamasıyla eski bir Rus binasının harabeleri üzerinde Japon çocukları tarih-i hazır tedrisi açıklamasıyla.)

Kabe’nin Örtüsünün Nakli ; nr. 1093, s. 1; (“Sitâre-i şerife-i Kabetullahın türbe-i hazret-i Halid’den Topkapı Sarayı’na nakli merasiminden: Ayasofya Camii Şerifi önünden geçerken. -La ceremonie officielle du transport du Sitare de la Mecgue gui a eu lieu le 47 Mai a Constantinople.” açıklamasıyla.)

Kadın ; nr. 1112, s. 469; (“İki levha” başlığı altında “sa’y ve gayret alemi kadın” ve “satvet ve şevket alemi kadın”ına ait tablo içinde iki kadın fotoğrafı.)

Kafle-i Mücahidin ; nr. 1077, s. 241; (“Mısır tarikiyle dâr-ı harbe müteheyyi-i azimet bir kafle-i mücahidîn. -Les officiers tures avec leurs freres d’armes arabes, d’apres une phot, faite an Caire avant leur deport pour le theatre de la guerre.” açıklamasıyla.)

Kanguru Vapuru ; nr. 1102, s. 225; (“Tahtelbahr torpido sefinesini nakleden Kanguru Vapuru.” açıklamasıyla.)

Karaköy Köprüsü ; nr. 1089, 529; (“İstanbul’da Yeni Köprü yerine takılır iken, eski ile yeni köprü yanyana! [Yeni inşa edilen Karaköy Köprüsünün parça parça yerine takılmasına bir haftadır çalışılıyor. Galata tarafındaki ilk parçanın vazî esnasında tevellüt eden gayr-ı melhûz müşkilâtta nâşî, ahâlisinin ne kadar fena bir yerden geçmeğe mecbur olduklarını gösteriyor [yeni kısım sol taraftadır]] -La mise en du nouveau pont de Stanboul -Galata-Le vieux et le nouveau ponts cote a cote!” açıklamasıyla.)

Kartaj Vapuru ; nr. 1079, s. 297; (“Düşmanımızın şaşkınlıklarından: Yine İtalyanlar tarafından tevkif olunan Kartaj vapuru Kagliari

limanında. Sol tarafta bu vapuru tevkif eden İtalyan torpidosu görülmüyor. -Le Carthage, sous segnestri dans le port de Cagliari: a gauche, pour le Croiseur-torpilleur Italien Agordat.” açıklamasıyla.)

Kaymakam Muhiddin Bey ; nr. 1089, s. 532; “Kaymakam Muhiddin Bey Saniat Beni adem’de gönüllülere irâd-ı nutk ederken. -Le lieutenant colonel Mouhiddine bey harangue les volontaires a Saniat Beni Adem.” açıklamasıyla.)

Kerim Sebati Bey ; nr. 1076, s. 220; (“Trablusgarb sahne-i harbî fedakâramından: Hilâl-i Ahmer heyeti reisi doktor Kerim Sebati Bey. -Lo Docteur KERIM SEBATI BEY, Delege du Corissant Rouge, en Tripolitaine.” açıklamasıyla Kerim Sebati Beyin at üstünde bir fotoğrafı.)

Kırmızı Kayalar Oteli ; nr. 1088, s. 512; (“Agay’da Kırmızı Kayalar Oteli’nin Medhili” açıklamasıyla otelden bir görünüm.)

Kırmızı Kayalar Oteli ; nr. 1088, s. 512; (“Fransa’nın cenubunda bahr-i sefid kenarında ‘Mavi Sahil’ denilen dilfirib havâlide Agay körfezi ve çam ormanları içindeki ‘Kırmızı Kayalar’ oteli kış mevsiminde mutedil havaya hayat-bahşa güneş ve hayat âsûdeye meftun olanların mukarrîdir.” açıklamasıyla otelin uzaktan bir görünümü.)

Köprüden İlk Geçiş ; nr. 1091, s. 577; (“Cülûs-ı hümayuna müsadif Cumartesi günü köprüünün resm-i küşâdında İstanbul halkının köprüden ilk mürûru. -Les constantinopolitans se deversant de Stamboul vers Galata aussitot apres l’inauguration de nouvecau Pont.” açıklamasıyla.)

Köstence Cami-i Şerifi ; nr. 1080, s. 313; (“Mebâni-i âliye-i İslamiyeden: Köstence câmi-i.” ibaresiyle.)

Kral Edward Dreadnoughtu ; nr. 1102, s. 224; (“İngiltere en son dreadnoughtu ‘Kral Birinci Edward’ sefine-i harbiyesi ki cesâmet-i fevkalâdesinden dolayı en birinci sefin-i harbiyedendir. -Pre -Dreadnought Edward VII.” açıklamasıyla.)

- Kral ve Kraliçe** ; nr. 1105, s. 297; ("Kral ve kraliçe resm-i küşâdı icra için havuza giriyorlar." açıklamasıyla.)
- Macaristan Meclis-i Mebusanı** ; nr. 1100, s. 173; ("Budapeşte'nin son vakayi münasebetiyle, Macar meclis-i mebusan dairesinin kuvve-i askeriye ile muhafazası. -Le parlement hongrois garde par la force militaire." açıklamasıyla.)
- Maçka Dağında Yolcular** ; nr. 1075, s. 196; ("Anadolu'da Seyahat: Trabzon vilayetinde Maçka dağında yolular. -Un voyage en Asie Minevre, les monts Matchka." açıklamasıyla.)
- Mağdurîn-i Harb ve Cidâl** ; nr. 1107, s. 344; ("Mağdurîn-i harb ve cidâl: Rodos valisi Subhi Bey ve rüfekâsı İtalya'da 'Madaloni' kasabasında mevkuf bulunurken. -La Gouverneur Ottoman de Rhodes a Madaloni, in Italie, pendent sa detention avec guelgues prisonniers de guerre." açıklamasıyla.)
- Manopa Vapuru** ; nr. 1079, s. 297; ("Düşmanımızın şaşkınlıkları alâiminden: Manopa vapuru. -Le Manouba, a son arrivee a Tunis, le 20 Janvier, ayant debargue, a Cagliari ses passagers tures." açıklamasıyla.)
- Marsilya Limanı** ; nr. 1088, s. 512; ("Fransa'nın havâli-i cenûbiyesinde onbeş günlük istirahatten sonra Marsilya limanında vapura binerken." açıklamasıyla Marsilya limanından bir görünüm.)
- Marsilya Ummanından Bir Başka Görünüm** ; nr. 1088, s. 513; (Vapur Marsilya limanından çıkarken fenerin kenarına toplanmış olan erbâb-ı teferrüç şubatın ruh-fezâ güneşten istifade ediyor, vapuru selamlıyor. -Le phare du part de Marseille Les promeneurs, par une belle journee de fevrier saluant le 'Niger' en route pour Constantinople." açıklamasıyla Marsilya limanından bir görünüm.)
- Meclis-i Mebusanın Resm-i Küşâdı** ; nr. 1090, s. 557; ("Meclis-i mebusanın resm-i küşâdında: Nutk-ı hümayun kıraat olurken. -La nouveau Parlement Ottoman. La lecture du Discours du Trone du 18 Avril 1942." açıklamasıyla.)

Meclis-i Mebusanın Küşâdı Merasiminde ; nr. 1090, s. 557; (“Meclis-i Mebusan’ın küşâdı merasiminde: Zât-ı hazret-i padişahın meclis kapısına mevâseletleri. -S. M. I. Li Sultan se rendant au Palais du parlement.” açıklamasıyla.)

Meclis-i Mebusan’ın Küşâdı Merasiminden ; nr. 1091, s. 589; (“Meclis-i Mebusan’ın küşâdı merasiminden: Vükela tarafından zât-ı hazret-i padişahın meclisi teşriflerine intizâr olurken.” açıklamasıyla.)

Mecrûhîn Hastahanesinde Bir Ameliyat Masası ; nr. 1108, s. 361; (“Mecrûhîn hastahanesinde bir ameliyat masası. -Une table d’operations du Croissant Rouge a Garienne.” açıklamasıyla.)

Mehmed Selim Bey ; nr. 1082, s. 268; (“Zouara’da mülâzım Mehmed Selim Beyin idaresi altında kahraman Osmanlı müdafaaları. -Le lieutenant Mehmed Selim Bey et les defensears de Zouara.” açıklamasıyla.)

Meis Adası ; nr. 1093, s. 5; (“Ahiren italyanların yeni bir tecavüze uğrayan Meis adası. [Meis adası Rodos’un şark tarafına müsadif küçük bir adadır. Kayalıktan ibarettir. Ve ahalisi gemicilikle geçinirler.] -L’ile Meis, pres de Rodes, qui vient d’etre attague par les Italiens.” açıklamasıyla.)

Mekteb-i Harbiye Şâkirdânı ; nr. 1087, s. 485; (“Mekteb-i Harbiye şâkirdânının huzur-ı hümâyunda resm-i geçit icrâ etmeleri. -Les cadets l’Ecole militaire en revve devant S. M. I. le Sultan.” açıklamasıyla.)

Mekteb-i Harbiye’de Diploma Töreni ; nr. 1107, s. 337; (“Mekteb-i Harbiye’de ve huzur-ı şahanede merasim-i tahlifiye ve şehadetnâme tevzii. La remise des diplomes de fin d’Etude a l’Ecole Militaire de Pancadi.” açıklamasıyla.)

Mekteb-i Harbiye-i Şahanede Diploma Töreni ; nr. 1087, s. 485; (“Mekteb-i Harbiye-i Şahanede bu sene şehadetnâme tevzii merasimi: Zât-ı hazret-i padişahi mektebden muâvedet buyururken. -La ceremanie de distribution de prix a l’Ecole

militaire de Pancaldi. S. M. le Sultan guittant l'ecole." açıklamasıyla.)

Mellona Boğazı ; nr. 1116, s. 568; ("Yunan hududunda Mellona Boğazı. -Le defile de Mellona sur la frontiere grecque." açıklamasıyla.)

Mesrata Belediye Meclisi Azaları ; nr. 1095, s. 52; ("Trablusgarb'da Osmanlı hükûmetinin âsâr-ı mevcûdiyetinden: Mesrata'da belediye meclisi azası. -A Mesrata: le conseil des notables." açıklamasıyla.)

Mısır Hilâl-i Ahmed Cemiyeti Azası ; nr. 1074, s. 169; ("Alem-i İslâm'da teâvün ve tenâsür: Mısır Hilâl-i Ahmer Cemiyeti azası ve Derne dar-ı harbine gönderilen birinci heyet efrâdı [Cemiyetin reis ve müessisi Şeyh Ali Yusuf ortadaki sarıklı zat olup ön sıradakiler cemiyetin diğer azası ve arkadakiler dâr-ı harbe giden tabibler ve hasta bakıcılarıdır] -La Croissant Rouge Egyptien parti pour le theatre de la Guerre Tripolitaine." açıklamasıyla.)

Mısır Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Müessisleri ve Azası ; nr. 1074, s. 172; ("Mısır Hilâl-i Ahmer Cemiyeti müessisleri ve azalarıyla meydan-ı muharebeye sevk edilecek ikinci ve üçüncü ve dördüncü heyetlerin efrad ve azası - Deuxieme mission du Croissant Rouge Egyptien en partance pour la Tripolitaine." açıklamasıyla.)

Molla Hafız Fransa'da ; nr. 1111, s. 444; ("İstikbalini kaybeden Fas'ın emiri Molla Hafız'ın Fransa'yı ziyaretinde çocuklar tarafından istikbaliyle kendisinden kartpostallara imza ricasında bulunmaları. -MOLLA-HAFID et France." açıklamasıyla.)

Moskova'da Fransız Seferi Halitası ; nr. 1113, s. 493; ("Rusya'da Moskova'da eski Fransız seferi halitası olarak ahiren rezk edilen âbide." açıklamasıyla.)

Mösyö Poincare Fransa Meclisinde ; nr. 1099, s. 156; ("Fransa reis-i hükûmeti Mösyö Poincare'nin îrad-ı nutk etmesi [Malum olduğu üzere Mösyö Poincere Fransa'nın büyük heyet-i

vükelâ dedikleri kabinesini teşkile muvaffak olmuş ve takib eylediği târik-i siyaset ile Fransa'nın haysiyet-i hariciye ve metanet-i dahiliyesini alâ etmekte bulmuştur.] -Le discovers de M. Raymond Poincare, president du grand cabiret français." açıklamasıyla.)

Muavenet-i Milliye Torpido Muhribi ; nr. 1092, s. 604; ("Muavenet-i Milliye Torpido Muhribi Çanakkale Boğazi'nda geşt ü güzâr ederken. -Le cantre-torpilleur 'Moavenet-Millie' dans les Dardanelles." açıklamasıyla.)

Muhteşem Av ; nr. 1078, s. 267; ("Muhteşem av eğlencesinin şikârları" açıklamasıyla Hindistan'da şerefine tertib edilen avda.)

Muhteşem Bir Avcı ; nr. 1078, s. 267; ("Muhteşem bir avcı: Hindistan'da şerefine tertib olunan kaplan avında İngiltere kralı hazretleri." açıklamasıyla.)

Murad Han Köprüsü ; nr. 1075, s. 196; ("Anadolu'da seyahat: Trabzon vilayetinde Murad Han köprüsü." açıklamasıyla.)

Musul'da Küçük Zabıt Mektebi ; nr. 1102, s. 220; ("Musul'da teşkil olunan küçük zabıt mektebi efrâdı ve kumandan Esad Paşa'nın mektebi ziyareti. -Les eleves de la nouvelle ecola des officiers de reserve de Moussoul." açıklamasıyla.)

Mühendishane-i Berr-i Hümayun ; nr. 1089, s. 536; ("Hasköy'de Halıcıoğlu'nda kâin Mühendishâne-i Berr-i Hümayun bu sene zabıtlığe çıkan efendilerin geçen hafta zarfında icrâ kılınan tevzi-i mükâfât resminde [malum olduğu üzere Mühendishane-i Berr-i Hümayun Selim-i Salis hazretleri zamanında tesis edilmiş olup resimde görülen binanın tarz-ı atık inşaasıda buna delâlet etmektedir.] -La distribution des prix de l'Ecole militaire de Genie." açıklamasıyla.)

Mühim Bir Seyahatin Manzara-i Muhteşemi ; nr. 1075, s. 201; ("Mühim bir seyahatin manzara-i muhteşeminden: Delhi'de ingiltere kralı George hazretlerine aid tertib olunan merasim-i mutantana." açıklamasıyla.)

Mühimmat-ı Askeriye Nakliyâtı ; nr. 1116, s. 557; (“Sirkeci mevkiinde mühimmât-ı askeriye nakliyâtı ve istihzârât-ı askeriye. -Les chargements militaires a la Gare de Sirkedji.” açıklamasıyla.)

Nazım Paşa Askeri Geçidi Selamlarken ; nr. 1104, s. 265; (“Harbiye nazırı Nazım Paşa hazretleri ıyd-ı millî yevm-i mesudunda askerî geçidi selamlarken, NAZİM PACHA, Ministre de la Guerre salvant les troupes au jour de la Fete Nationale.” açıklamasıyla.)

Nevâhî-i Erba Kazası Hükümet Konağı ; nr. 1081, s. 340; (“Trablusgarb muharebâtında ismi pek çok defalar geçmiş olan mevkii ve Nevhâî-i Erba kazası hükümet konağı. -La place de Herni en Tripolitaine.” açıklamasıyla.)

Newyork'ta Çan Kulesi ; nr. 1099, s. 153; (“Amerika'nın son inşaat-ı fevkalâdesinden New-york Çan kulesi ve altındaki daireler. (İşbu kule bir milyon beşyüz İngiliz lirası sarf olunmak şartıyla ve yirmi bin ton demirle inşa olunmuştur. İrtifâi 255 metredir ve tam elli bir kattan müteşekkildir.] -La camparille de New-york de 775 pledes de hauteur et de 51 etages.” açıklamasıyla.)

Newyork'ta Bir Sigorta Şirketinin Önü ; nr. 1078, s. 277; (“Müdhiş, fakat muazzam bir manzara: Kânûn-ı Sâni efrencinin bidâyetinde Newyork'ta 'Egitabl' sigorta şirketi binasında, bir Sibiryâ soğuğu hüküm-fermâ olduğu sırada, vuku bulan bu harîk, buharlı tulumbaların bile suları donarken, devam ve o muazzam binayı tamamıyla tahrib etmiş, hatta 10-15 insan telefâtı da mücib olmuştur.” açıklamasıyla.)

Oddesa Vapuru ; nr. 1079, s. 300; (“Osmanlılara mahsus mühimmatı hâmil olmasından dolayı Tunus'ta İsfaks limanında zabt olunan Rus bandıralı Oddesa vapuru -La saisie du vapeur russe Oddesa et onfiscation. A Sfax des caisses de munitions quattendaient les tures de Tripolitame.” açıklamasıyla.)

Olimpia Sarayı'nda Bargir Sergisi ; nr. 1101, s. 193; ("Londra'da Olimpia Sarayı'nda Bargir Sergisi. Serginin manzara-i umumiyesi." açıklamasıyla.)

Olimpiyat Oyunları ; nr. 1104, s. 273; ("İsveç'te olimpiyat oyunları: İsveç, mesud memleket, başka yerlerde ihtirâsât-ı siyasiye ve iktisadiye ile uğraşarlarken onlar mesudâne ve sakinâne terakki ediyorlar, zevk ve safalarına bakıyorlar." açıklamasıyla.)

Olimpiyat Oyunlarında Mükafat ; nr. 1104, s. 273; ("Stokholm'de Olimpiyat oyunlarında mükafat kazananların bazıları." açıklamasıyla beş resim.)

Osmanlı Askeri Silah Bekliyor ; nr. 1116, s. 556; ("Harbiye Nezari Meydanı'nda harbe harekete müheyya asakir-i Osmaniye silah bekliyor. -La place du Ministere de la Guerre; les soldats se reposit en attendant le depart." açıklamasıyla.)

Osmanlı Hastahane Çadırı ; nr. 1076, s. 225; ("Trablusgarb kahramanlarından: Bir Osmanlı hastahane çadırı ve mecruhların yaralarının sarılması. -Une ambulance turque ile Docteur soigne des arabes blesses." açıklamasıyla.)

Osmanlı İleri Karakolları ; nr. 1082, s. 368; ("Trablusgarb'da: Bou-Gouchir'de İtalyan hututu karşısında Osmanlı ileri karakolları. -Les ottomans en observation a Bou-Guechir, en faces des lignes italiennes d'Ain-Zara." açıklamasıyla.)

Osmanlı Ordusunun Âveng-i İftiharı ; nr. 1116, s. 557; ("Osmanlı ordusunun bir âveng-i iftihar. Sandalyede oturanlar: Yüzbaşı Kazım Bey, Silistre kahramanı Abdullah Çavuş, Erkan-ı Harb Miralayı Pertev Bey, Mülâzım Kenan Bey. Ayakta oturanlar: Yüzbaşı Mesud Bey, Binbaşı Kazım Bey, Mülâzım Sıdkı Bey. -Un groupe d'officiers de valeur dans lequel on remarque le colonel d'Etat-major PERTEV BEY et le sergent Abdullah, un survivant de la guerre de 1878." açıklamasıyla.)

Osmanlı Süvarileri ; nr. 1115, s. 533; (“Osmanlı süvarileri İstanbul caddelerinden geçip serhadde gidiyor. -La cavalerie ottomane dirigée vers le théâtre de la guerre traversant les rues de Constantinople.” açıklamasıyla.)

Osmanlı Zabıtları ; nr. 1089, s. 533; (“Osmanlı zabıtları tarafından ileri karakollarımızın teftişi esnasında. -En Tripolitaine - Visite aux avant-postes.” açıklamasıyla.)

Osmanlılar Meydan-ı Harbe Giderken ; nr. 1115, s. 529; (“Şanlı Osmanlılar meydan-ı harbe gidiyor. Sirkeci istasyonunda trene binerken. -Un train militaire a la gare de Sirkeci de Constantinople.” açıklamasıyla.)

Paris’de İnşaat-ı Fevkalade ; nr. 1084, s. 413; (Paris’deki bir bulvar inşaatından bir görüntü.)

Paris’in Son Modaları ; nr. 1110, s. 421; (“Paris’in son modaları” açıklamasıyla oldukça şık giyimli üç bayan resmi.)

Pekin Kapılarından Biri ; nr. 1076, s. 221; (“Manço hanedanı henüz sine-i saltanatında Pekin’in kapılarından biri.” açıklamasıyla.)

Portekiz’de Karışıklık ; nr. 1080, s. 325; (“Portekiz’de karışıklık: Lizbon’da grevciler tarafından istila olunmuş bir elektrik tramvayı ile bunları takip eden süvari askeri.” açıklamasıyla.)

Tokyo Tiyatrosunun Aktörleri ; nr. 1096, s. 81; (“Tokyo tiyatrosunda kadın rolünü ifâ eden büyük aktörlerden biri. -Le grand premier rôle féminin.” açıklamasıyla.)

Tokyo Tiyatrosunun Aktörleri ; nr. 1096, s. 81; (“Tokyo tiyatrosunu erkek rolünü ifâ eden büyük aktörlerden biri. -Le grand premier rôle masculin.” açıklamasıyla.)

2. Portreler

Abdullah Paşa ; nr. 1116, s. 553; (“Düşman hududu Şark Ordusu kumandanı Abdullah Paşa. -ABDULLAH PACHA, Commandant de l’armée ottomane de l’Est.” açıklamasıyla.)

Abdurrahman Efendi ; nr. 1104, s. 269; ("Maliye nazır-ı cedîdi Abdurrahman Efendi. -ABDOURRAHMAN EFFENDI, le nouveau Ministre des Finances." açıklamasıyla.)

Abdurrahman Paşa ; nr. 1106, s. 317; ("Merhum Abdurrahman Paşa. -ABDOURRAHMAN PACHA, decede a Constantinople." açıklamasıyla.)

Abdülhalim Efendi ; nr. 1118, s. 616; ("Meydan-ı harbden mecruhan avdet eden şehzade Abdülhalim Efendi. -S. A. le Prince ABDULHALIM, blesse a la bataille de Kirk-Kilisse." açıklamasıyla.)

Ahmed Hayri Bey ; nr. 1089, s. 533; ("Topçu Mühendishane Mektebi muallimlerinden elyevm Trablusgarb'da bulunan mülâzım Muşlu Ahmed Hayri Bey. -En Tripolitaine Le lieutenant Ahmed Hairi Bey." açıklamasıyla.)

Ahmed Hilmi Bey ; nr. 1094, s. 29; ("Mekteb-i Mülkiye ve ihtiyat zabitanı mektebi mezunlarından olup Cezair Bahr-i Sefid vilayeti maiyetine memur iken İtalya harbinin ilan edilmesi üzerine son Rodos müdafa-i kahramanânesinde ihtiyat mülâzım-ı sânilîğiyle vazifesini îfâ eden Ahmed Hilmi Bey." açıklamasıyla.)

Ali Nazmi Efendi ; nr. 1094, s. 29; ("İhtiyat Zâbitâm Mektebi'nin en değerli italebesinden olan Ali Nazmi Efendi geçen hafta bir arkadaşıyla şakalaşırken, diğer bir arkadaşını kasaturası üstüne düşerek mecrûh ve şehit olmuştur." açıklamasıyla.)

Ali Paşa ; nr. 1109, s. 389; ("Bitlis vali-i cedîdi Ali Paşa. -ALI PACHA, Gouverneur general de Bitlis." açıklamasıyla. Ayrıca "Ali Paşa Bitlis civarında tûl-ı müddet îfâ-yı vazife etmekle oraların mütehassısıdır. Kendileri 31 Mart vakasında Zaptiye Nâzırı idi ve hatta kendisine son Zaptiye Nazırı namı verilmişti." açıklaması da yapılmıştır.)

Baron Marchall de Bieberstein ; nr. 1094, s. 29; ("Bir hayli senelerden beri Almanya'nın Dersaadet sefaretini bir maharet ve giyâset-i fevkalade ile îfâ etmekte iken ahiren Londra sefaretine tayini

alem-i siyasette bir hadise-i mühimine olarak telakki edilen Baron Marschall ve Bieberstein cenabları. -Baron Marschall de Biberestein." açıklamasıyla.)

Behçet Bey ; nr. 1112, s. 461; ("Manastır vali-i cedîdi Behçet Bay. Behçet hariciyeden yetişmiş olup uzun müddet matbuat müdüriyetinde bulunmuş ve o zaman elinden geldiği kadar matbuatı Abdülhamid'in tazyikinden vekâyeye çalışmış fakat meatteessüf muvaffak olamamış idi. Hakan-ı sabıkın bu hareket-i keyfine gelmediği için azl olunmuş ve bundan sonra şûrâ-yı devlette kalmıştı. -BEHJET BEY, Le nouveav gouverneur general de Monastir." açıklamasıyla.)

Bulgaristan Veliahd Prensi Boris ; nr. 1082, s. 372; ("Bulgaristan veliahd Prens Boris ve kardeşi Prens Kril [Soldaki Prens Boris] -Le prince Boris, heritier de la Bulgarle, et son frere." açıklamasıyla tam boy portre.)

Camille Flemarrion ; nr. 1089, s. 540; ("Hayat-ı ilmiyesinin 50'nci senesini idrak eden heyet-şinas meşhur (Camille Flemarrion) [makalesine müracaat]." açıklamasıyla.)

Cavid Bey ; nr. 1079, s. 296; ("Trablusgarb müdafaalarından: Mümtaz yüzbaşı Cavid Bey [mumaileyhin berâ-yı tahsil bulunduğu Fransa'dan gayert-i vataniyesi sevkiyle Trablusgarb'a azimet etmiştir.] -Le Capitaine DJAVİD BEY." açıklamasıyla.)

Cemal Bey ; nr. 1098, s. 125; ("Bağdat valisi Cemal Bey. -S. EX. DJEMAL BEY, Gouverneur general de Bagdad." açıklamasıyla.)

Danimarka Kralı Fredirik ; nr. 1094, s. 29; ("Geçen hafta vefat eden Danimarka kralı Sekizinci Fredirik." açıklamasıyla.)

Doktor Cemil Paşa ; nr. 1108, s. 365; ("Şehr-i emîn-i cedîdi doktor Cemil Paşa. -Dr. DJEMİL PAHA, le nouveau prefet de la Ville de Constantinople." açıklamasıyla.)

- Doktor Reşad Bey** ; nr. 1111, s. 436; ("Gazetemizde münderic 'Veremi Herkes Bilmelidir' eserini muharriri Doktor Reşad Bey. -Docteur Rechad Bey." açıklamasıyla.)
- Doktor Son-Yat-Sen** ; nr. 1076, s. 221; ("Çin ihtilali rüesâsından doktor Son-Yat-Sen [Çin ihtilal-i hazırım yirmi seneden beri hazırlayan bu zat ahiren Çin'in bir kısmında ilan olunan cumhuriyetin riyasetine intihab edilmiştir.]" açıklamasıyla.)
- Edhem Paşa** ; nr. 1079, s. 296; ("Trablusgarb müdafaalarından: Tobruk ve havalisi kumandanı mütekâdin-i ferhikârından Edhem Paşa [müşarileyh Kozan fırkası kumandanlığından mütekaid ve Haleb'de mukîm iken ilân-ı harbi müteakib gayret-i vataniyesi sevkiyle koyun taciri Şakir Ağa nâm-ı müstearıyla ve Mısır tanikiyle dâr-ı harbe azîmet etmiş ve Tobruk havalisi kumandanlığına deruhde eylemiştir.] -EDHEM PACHA. Commandant militaire de Tobrouk." açıklamasıyla.)
- Galib Bey** ; nr. 1111, s. 436; ("Kastamonu vali-i cedîdi Galib Beyefendi. -GALIB BEY, le nouveau gouverneur general de Kastamoni." açıklamasıyla.)
- Galib Paşa** ; nr. 1107, s. 340; ("Kosova vali-i cedîdi Galib Paşa. -S. Excellence GHALIB PAHA, la nouveau Gouverneur General d'uskub." açıklamasıyla.)
- Hasan Fuad Paşa** ; nr. 1073, s. 157; ("Muallim-i merhum Hasan Fuad Paşa merhum. -Hassan Fuad Pacha - Professeur de mathematique decede a Constantinople." açıklamasıyla.)
- Hayri Paşa** ; nr. 1079, s. 292; ("İşkodra vali-i cedidi Hayri Paşa. -HAYPI PACHA- Le nouveau gouverneur General de Seutari d'Albanie." açıklamasıyla.)
- Hazım Bey** ; nr. 1084, s. 412; ("Beyrut valii zî-iktidarî Hazım Beyefendi. -HAZIM BEY- le gouverneur de Beyrouth -Hazım bey, avec son energie et son sang-froid, a su eviter beavcoup de malheurs a Beyrouth pendant le bombardement

ridicule de nos vieilles cononmieres par les Italiens.”
açıklamasıyla Hazım Beyin yarım boy portresi.)

Humus Kumandanı Halil Bey ; nr. 192, s. 605; (“Trablusgarb meydan müdafaası kahramanlarından Humus kumandanı Halil Bey [mumaileyhin yanındaki köpek İtalyanlar tarafından ileri karakollarının müdafaasında kullanılmakta olup Osmanlılar eline esir düşmüştür.] -Le commandont Khalil bey et le chien de guerre İtalian Brigante, capture les tarnchess de Homsi.” açıklamasıyla.)

İstanbulyan Efendi ; nr. 1081, s. 248; (“Bu defa vefat eden posta ve telgraf nazırı İstanbulyan Efendi. -Fev STAMBOULLIAN Effendi, Ancien Ministre des postes.” açıklamasıyla yarım boy portre.)

Japon imparatoru ; nr. 1110, s. 420; (“Japon imparatoru cedîd-i Yuşha-Hito.” açıklamasıyla.)

Kamil Paşa ; nr. 1117, s. 581; (“Sadr-ı cedîd Kamil Paşa hazretleri. -S. A. KIAMIL PACHA, le nouveau Grand Vizir.” açıklamasıyla.)

Kopassi Efendi ; nr. 1087, s. 481; (“Bir dest-i hainin kurşunuyla vazifesi uğrunda terk-i hayât eden Sisam Beyi Kopassi Efendi. -KOPASSI FENDİ -Le prine de Samos, assasine par un criminel politique d'origine hellenique.” açıklamasıyla.)

Lee Yuan Hung ; nr. 1077, s. 253; (“Çin kuvâ-yı ihtilaliyesi baş kumandanı Lee Yuan Hung.” açıklamasıyla bu şahsın bir boy portresi.)

Mahmud Muhtar Paşa ; nr. 1103, s. 244; (“Bahriye nazırı Mahmud Paşa. -MAHMOUD MOUHTAR PACHA, Ministre de la Marine.” açıklamasıyla.)

Mazhar Bey ; nr. 1073, s. 156; (“Kosova vali-i cedîdi Mazhar Bey. -Mazhar Bey- Gouverneur de Cossova.” açıklamasıyla.)

Mehmed Fevzi Paşa ; nr. 1105, s. 296; (“Evkaf nazırı Mehmed Fezi Paşa. -MEHMED FEVZI PACHA, Ministre de l'EVcaf.” açıklamasıyla.)

Mehmed Halid Bey ; nr. 1080, s. 320; ("Miralay Mehmed Halid Bey, Kerkük nizamiye fırkası kumandanı." açıklamasıyla.)

Mehmed Nuri Bey ; nr. 1079, s. 296; ("Trablusgarb müdafaalarından: Humus mevki kumandanı Binbaşı Mehmed Nuri Bey [munaileyhin İtalyanlarla olan muharebatta yararlılıkları görülmüştür.] -Le Major NOURY BEY, Commandot de Hams." açıklamasıyla yarım boy portresi.)

Merhum Ahmed Ziya Bey ; nr. 1076, s. 229; ("Merhum müşârmileyh Köprülü ailesinden sadaret-uzma müsteşarı esbak Afif Bey merhumun mahdumudur. 1261'de Dersaadet'te tevellüt ederek hususî muallimlerden dürûs-ı lâzımeyi okuduktan sonra bir müddet Paris'de de tahsilde bulunmuş ve müehhıran Paris ve Londra sefaretları maiyetinde de meslek-i siyasiye girmiştir. Müehhıran Dersaadet'e gelerek Hariciye nezareti mütercim-i sâmilîğinde ve tercüme kalemi mühimme müdüriyetinde bulunduktan sonra, üç yüz bir senesinde Bükreş sefaretine tayin edilmiş ve beş sene müddet orada ifâ-yı hüsn hizmet-i cemiyet-i resmiye azalığına tayin olunmuştur. İlan-ı meşrutiyetten sonra da ehliyet ve istikametine binaen memuriyetinde ibkâ olunmuşsa da tekâüdünü istid'â ederek küşe-i istirahatete çekilmişti. Merhum müşâr-ı ileyhin vefatıyla en namuskâr kudemâ-yı ricâlimizden biri kaybetmiş oluyoruz." açıklamasıyla.)

Merhum Salih Efendi ; nr. 1078, s. 277; (Nafia nezaretinden emekli olan Salih Efendinin hastalanarak vefat ettiğine dair.)

Mınakyan Efendi ; nr. 1095, s. 53; ("Sene-i devriye-i san'atkarânesi icrâ olunan Mınakyan Efendi. -MINAKIAN EFFENDI?" açıklamasıyla.)

Molla Hafız ; nr. 1088, s. 508; ("Alem-i İslam'ın bed-kâm ve nazar-ı tarihte merdûd-ı tâcdârlarından: Memleketinin istiklâlîne hâtime-keş olan Fransa'nın himayesini kabule dair muahedeyi imza eden Fas sultanı Molla Hafız [Fas makalesine müracaat] -MOULLA - HAFIZ, Sultan du

Maroc, qui a signe la deheance de sou independance.”
açıklamasıyla Fas sultanının tam boy portresi.)

Mösyö Kokontzof ; nr. 1107, s. 348; (“Reis-i vükelâ Mösyö Kokontzof. -M. KOKONTZOF, President du Conseil des Ministres de l’Empire Russe.” açıklamasıyla.)

Mösyö Zasonof ; nr. 1107, s. 348; (“Hariciye nazırı Mösyö Zasonof. -M. ZASONOF, Ministre des Affaires Etrangeres de Russie.” açıklamasıyla.)

Nasuhi Bey ; nr. 1081, s. 248; (“Bu defa irtihal eden oyundan Nasuhi Bey. -Fev NASSOUH BEY- senateur.” açıklamasıyla yarım boy portre.)

Nazım Paşa ; nr. 1103, s. 244; (“Harbiye nazırı Nazım Paşa. -NAZİM PACHA, Ministre de la Guerre.” açıklamasıyla.)

Nazım Paşa ; nr. 1114, s. 509; (“Harbiye nazırı Nazım Paşa. -NAZİM PACHA, Ministre de la Guerre.” açıklamasıyla.)

Pierre Lotti ; nr. 1075, s. 205; (“Pierre Loti [Makalesine müracaat]. açıklamasıyla Pierre Loti’ nin imzalı bir boy resmi.)

Reşid Bey ; nr. 1109, s. 389; (“İzmir vali-i cedîdi Reşid Beyefendi. -RECHID BEY, le nouveau Gouverneur general de Swyrne.” Ayrıca “Reşid Beyefendi Servet-i Fünûn’un rüfekâ-yı kadîme-i tahririyesinde. 1312 senesinden sonra H. Nâzım imzalı birçok âsâr-ı ber-güzîdeleriyle sahifelerimizi tezyin eylemiş idi. Reşid Bey hakikaten bir muharrir ve edib olduğu gibi suret-i fevkâlade bir maharet-i idâreye sahibdir. Kudüs mutasarrıflığından başlamak üzere Manastır, Ankara, Halep vilayetlerinde bulunmuş ve oralarda hüsn-i idare göstermiştir. Üç senedir Reşid Bey hüdumât-ı devletten uzak kalıp mekteb-i sultanî ezkiyâ-yi şebâbâne edebiyat talim eyliyor idi. Hükûmetimizir dâvetine icâben bir defa İzmir valiliğini kabul ile mahall-i memuriyetine azîmet etmiştir. Muvaffakiyetini temenni eyleriz.” açıklaması da yapılmıştır.)

- Rıza Bey** ; nr. 1115, s. 544; ("Malaga mesârifât-ı askeriye nazırlığından mütekaid merhum Rıza Bey'in bir portresi." Portrenin altında Rıza Beyin kısa bir biyografisi de verilmiş.)
- Rıza Paşa** ; nr. 1118, s. 616; ("İşkodra kumandanı topçu Rıza Paşa. -RIZA PACHA, Commandant de Scutari d'albanie." açıklamasıyla.)
- Rıza Tevfik** ; nr. 1082, s. 364; ("Servet-i Fünûn'a ithaf edilmiş Rıza Tevfik'in portresi.)
- Said Bey** ; nr. 1103, s. 245; ("Maarif-i umumiye nazırı Gelenbevîzâde Said Bey. -SAID BEY, Kelenbevi zade, Ministre de l'Instruction Publique." açıklamasıyla.)
- Sakız Ohannes Paşa** ; nr. 1095, s. 53; ("Geçen hafta vefat eden Sakız Ohannes Paşa. -OHANNES PAHA SAKIZ, decede." açıklamasıyla.)
- Salih Paşa** ; nr. 1107, s. 341; ("Nafia nâzır-ı cedîdi Salih Paşa. -S. Excellence SALIH PACHA. le nouveau Ministre des Travaux Publics." açıklamasıyla.)
- Selahaddin Bey** ; nr. 1116, s. 561; ("İlk şühedâ-yı harbden Binbaşı Selahaddin Bey merhum, Touzy'de Karadağ muharebesinde şehid olmuştur. -Major SALAEDDINE BEY, tue ou champ d'honneur de Touzy, sur la frontiere montenegrine." açıklamasıyla.)
- Selahaddin Eyyubi** ; nr. 1085, s. 433; ("Bir cebhe-i mualla -Sultan Selahaddin Eyyubi -Une tete juste de l'Historie Ottomane, SALLADIN EYOUBI 1137-1193, d'apres un tableau du XII. Siecle." açıklamasıyla.)
- Selim Sırrı Bey** ; nr. 1084, s. 421; ("Haşmetlü İsveç kralı tarafından bu kere birinci rütbeden vâsâ nişana nâil olan terbiye-i bedeniye müfettiş-i umumisi Selim Sırrı Bey [makalesine müracaat]. -SELİM SIRRI BEY qui vient d'etre decore de premiere classe de l'ordre Vasa de la part de S. M. de Roi de Suede." açıklamasıyla tam bir portre.)

Seyyah-ı Şehir Amundsen ; nr. 1087, s. 489; ("Seyyâh-ı şehir Amundsen" açıklamasıyla Amundsen'in yuvarlak bir çerçeve içinde portresi.)

Seyyid Ali Bin Hamûd ; nr. 1095, s. 60; ("Terk-i saltanat eden Jenkbar emiri Seyyid Ali Bin Hamûd hazretleri." açıklamasıyla.)

Seyyid Said ; nr. 1095, s. 61; ("Yeni Jenkbar sultanı Seyyid Said hazretleri: Geçen sene rahatsızlığı dolayısıyla Jenkbar sultanlığından ferâgat etmiş olan Seyyid Ali Bin Hamud'un halefi Seyyid Said 9 Kânûn-ı Evvel 1912'de taht-ı saltanat olmuştur." açıklamasıyla.)

Sultan Beşinci Mehmed ; nr. 1103, s. ; ("Padişah-ı muhterem Sultan Mehmed Han-ı Hâmis hazretleri." açıklamasıyla.)

Şükrü Bey ; nr. 1083, s. 392; ("Derne'de Osmanlı muhassara ordusu kumandanı yüzbaşı Şükrü Bey. -Capitain CHUKRI BEY, Commandant de l'artile rie a Derna." açıklamasıyla.)

Talat Bey ; nr. 1079, s. 292; ("Posta ve telgraf nazır-ı cedidi Talat Bey. -TALAAT BEY- Le nouveau ministre des postes et Telegraphes." açıklamasıyla.)

Tevfik Fikret Bey ; nr. 1078, s. 266; ("Tevfik Fikret Bey" in bir portresi.)

Tunus Prensi Mehmed ; nr. 1103, s. 253; ("Afrika hükûmât-ı İslamiyesinden levhalar: Paris'i ziyaret eden Tunus Prensi Mehmed." açıklamasıyla.)

Üstad Ekrem ; nr. 1083, s. 387; ("Üstad Ekrem" ibaresiyle.)

Zihni Paşa ; nr. 1091, s. 589; ("Ahiren irtihal eden Ayanzade Zihni Paşa. -ZIHNI PACHA, Senateur, ancien ministre des Travaux Publies, decede le 28 avril 1912." açıklamasıyla.)

Zihni Paşa ; nr. 1116, s. 560; ("Hilal-i Ahmer'e hîn-i irtihâlinde iki bin lira itâ eden Osmanlı vezir-i insaniyetperverf. -ZIHNI PACHA, gui a laisse par testament Ltgs. 2000 (Frcs. 46.000) au Croissant-Rouge." açıklamasıyla.)

Ziya Paşa ; nr. 1103, s. 244; ("Maliye nazır Ziya Paşa hazretleri, ZIA PACHA, Ministre des Finances." açıklamasıyla.)

3. Resimler

Alem Ne Yapıyor ; nr. 1088, s. 516; ("Alem ne yapıyor: Londra'da eşya nakil ve tevzii için terakkiyat-ı ahireye muvâfık bir daire." açıklamasıyla.)

Amerika'da Çiftçilik Hayatı ; nr. 1100, s. 172; ("Bir levha: Amerika-yı cenûbîde çiftçilik hayatı; semiz bir boğamı mezadı." açıklamasıyla.)

Amerika'da Seyyar Bir Tiyatro ; nr. 1101, s. 201; ("Amerika'da seyyar bir tiyatro: Tiyatronun takımları ve oyuncularını ve hatta eberiyeye seyyar olup hususî vagonlarına yerleşir, hususî otobüs ile cer olunarak istenildiği mahalle gider kurulur ve orada icrâ-yı laibiyât olunur; bâlâdaki resmimiz tiyatronun kurulmuş heyetini irâe eyliyor; çizgili renkler çadır müdhilidir, nakliye vagonları yanında işâret hareketine muntazırdır." açıklamasıyla.)

Amerika'da Seyyar Tiyatroyu Nakleden Vagonlar ; nr. 1101, s. 201; ("Seyyar tiyatroyu nakleden vagonlar iki katar teşkil eyliyor; birisi tiyatronun kendisini ve perdeleri hâmilidir; diğeri oyuncuların hem vâsita-i seyahati ve hem ikâmetgahıdır." açıklamasıyla.)

Bir Levha-i İnbisât ; nr. 1101, s. 205; ("Bir levha-i inbisât" ibaresiyle bir kadın resmi.)

Bir Torpilin Kuvveti ; nr. 1092, s. 608; ("Beşeriyetin hemcinslerini itlaf için icad ettiği âlât-ı muharibeden bir torpilin kuvveti: Torpil ile bir zırhlı nasıl berhava olur? -L'effet formidable des mines sous-marines." açıklamasıyla batan bir geminin resmi.)

Bisiklet Ticareti ; nr. 1079, s. 301; ("Alem-i medeniyette bisiklet ticareti terakkiyatı." açıklamasıyla birlikte bisiklete binmiş altı erkek resmi.)

Brezilya'da Hayvanât Et Fabrikalarına Sevk Edilirken ; nr. 1097, s. 105; ("Brezilya'da hayvanât et fabrikalarına nasıl sevk olunur. Amerika-yı cenubiyede Brezilya'da hayvan yetiştirmek son derece ileri gitmiştir. Şu kadar söyleyelim ki seksen sene

akdem öküz ve inek gibi hayvanâttan külliyyen mahrum olan Brezilya'da bugün otuz milyar re's öküz ve inek, yedi milyon at ve altmış sekiz milyon koyun vardır. Bunların kaffesi 1553 senesinde Amerika'nın keşfinde İspanya'dan getirilen bir kaç re's hayvandan yetişmiştir. Brezilya memâlik-i ecnebiyeye 35 milyon Osmanlı liralık at müstahzarâtı göndermektedir!!!" açıklamasıyla.)

Buharla Müteharrik Vapur ; nr. 1109, s. 396; ("Buharla müteharrik vapurların yüzüncü sene-i devriye-i icâdı vesilesiyle." "Bugün denizde yolculuk nasıldır?" "Yüz sene evvel yolculuk nasıl idi?" açıklamasıyla bir buharlı ve bir yelkenli gemi bir arada.)

Camille Flemarrion'un Rasathanesi ; nr. 1089, s. 540; ("Camille Flemarrion'un rasathanesi" açıklamasıyla rasathaneden bir görüntüm.)

Fransa askeri Manevraları ; nr. 1113, s. 488; ("Son Fransa askeri manevraları: Viyana deresinden müteharrik köprü ile mürûr. -Les grandes manouvres françaises; la teraversee de la Vienne." açıklamasıyla.)

Harikulade Bir Kış Tablosu ; nr. 1083, s. 389; ("Harikulade bir kış tablosu: Gayet soğuk bir gecede bir cam üzerinde hâsıl olmuş, hurmadalları, kuş kanatlarını tanzîr eden eşkâl-i latife." açıklamasıyla.)

Hatsuse Zırhlısı ; nr. 1094, s. 32; ("Deniz lağımları tahribât-ı müdhişesinden bir nümune: Japon-Rus harbinde 15 Mayıs 1904 tarihinde bir torpile çarparak gark olan Japonların Hatsuse zırhlısı [torpiller makalesine müracaat]." açıklamasıyla.)

İlk Deniz Lağımları ; nr. 1094, s. 36; ("İlk deniz lağımları pek basit idi. Ve ekseriya istenilen yere, gemilerin altına konulamıyor; layıkıyla, vaktinde işgal edilemiyordu. Resimde görülen gemiler Çinlilerin 'Çoniğ' denilen gemiler olup yan tarafta eski sistem bir torpilin gayr-ı kâfi işarette müşâhid olunuyor. [Torpiller makalesine müracaat]" açıklamasıyla.)

İstanbul'un Yeni Köprüsü ; nr. 1075, s. 194; ("İmar-ı belde teşebbüsâtından: İstanbul'un yeni köprüsü gelecek baharda ne şekilde bulunacak! [Makalesi gelecek müşhamızda] -L'Aspect du nouveau Pont de Stamboul - Galata au mois de Mai prochain." açıklamasıyla.)

İtalyan Şakisi Osmanlı Evinde ; nr. 1073, s. 149; ("İtalyan şarkisi Osmanlı evinde. [Bu resim, Hindistan'da Kalküta'da Abdurrahman Sadık Bey idaresinde çıkarılan ve âlem-i islâmın terakkiyat ve havadisleriyle işğal eden üsbu musavver ve İngilizce bir mecmuamın matbaamıza gönderilen dördüncü senedinin 25 Teşrîn-i Evvel tarihli nüshasından iktibas olunmuştur.] -L'italien dans la maison Trugue." açıklamasıyla.)

İtalyanların İstanbul'dan Tardları ; nr. 1102, s. 221; ("İtalyanların İstanbul'dan tardlarını gösteren bu levha İngilizce bir musavver gazeteden menkuldür; İngiliz gazetesi bu resmi Osmanlılar tarafından düşmana gösterilen muamele-i insaniyetkârâneyi anlatmak üzere derc-i sahife etmiştir." açıklamasıyla.)

Japon İmparatorunun Cenaze Merasimi ; nr. 1113, s. 489; ("Japon imparatorunu cenaze merasimi ki âdât-ı kadîme üzere boğalara çektirilmiş ve resim bir japon ressamın mahsul-i kalemi bulunmuştur." açıklamasıyla.)

Karadağ Askeri ; nr. 1114, s. 512; ("Düşman-ı ezeli Karadağ askeri." açıklamasıyla.)

Modanın Eşkâl-i Mutehavillesi ; nr. 1079, s. 301; ("1911 senesinde modanın eşkâl-i mutehavillesi." açıklamasıyla on bir tane bayan resmi.)

Muhaberât-ı Bahriyede Torpidoların Tesiri ; nr. 1092, s. 609; ("Muhaberât-ı bahriyede torpidoların tesiri: Rus torpido keçerlerinin biraz ilerisinde patlayan Japon torpilleri." açıklamasıyla.)

Muhâsemât-ı Siyâsiye Manzaralarından ; nr. 1087, s. 488; ("Muhâsemât-ı siyâsiye manzaralarından: İtalya kralına bir İtalyan

tarafından süikasdın fâili derdest olunmuş ve katilin bir cemiyet-i hafiye namına hareket eylediği anlaşılmıştır. -L'at tentat au Roi d'Italie; d'apres le Graphic de Londres." açıklamasıyla.)

Napolyon Muharebeleri ; nr. 1112, s. 465; ("Yüz sene evvel, Napolyon muharebeleri: Birinci levha Napolyon'ın Rusya seferinde haritaya bakıp ric'at yahud hücum hususunda tereddüdünü, ikinci levha ise Moskova ric'ati esnasında Napolyon huzurunda esrâ-yı harbiyenin geçişini tasvir eder. İksi de meşhur bir ressamın tablosundan menkul olup harb ve cidal aleminin dehşetini irâe eder." açıklamasıyla.)

Osmanlı Askerlerinden Biri ; nr. 1115, s. 536; ("Serhadd-i vatani müdafaa ile mükellef Osmanlı askerlerinden bir vücud-ı mübarek. -Un soldat tenant la garde sur la frontiere." açıklamasıyla.)

Osmanlı Askerlerinden Biri ; nr. 1115, s. 537; ("Serhadde Osmanlı askeri: Selam vaziyetinde emre amade. -Soldat ottoman attendant l'ordre de son Commandant." açıklamasıyla.)

Osmanlı Askerlerinden Biri ; nr. 1115, s. 537; ("Serhadde Osmanlı gazenferi! Arş!. -Soldat d'enfanterle; en avant!" açıklamasıyla.)

Paris Sokaklarında Cereyan Eden Bir Sahne ; nr. 1086, s. 468; ("Tablo: Paris sokaklarında cereyan eden bir sahne, musiki beste ve güfteleri satan bir müvezzi Parisli kadınlara bağırır: Sizi seviyorum, sizin için ölüyorum!" açıklamasıyla.)

Ren Nehrinden Elektrik Üretimi ; nr. 1112, s. 460; ("Ren nehrinin cereyanıyla tahrim olunan türbünlerle elektrik kuvveti istihsal edilen daire." açıklamasıyla.)

Ren Nehrinden İstifade ; nr. 1112, s. 460; ("Nehir solundan kuvve-i muhrike istihsali, Lyon'da Ren nehrinden istifade." açıklamasıyla.)

Ressamlar Dershanesi ; nr. 1097, s. 109; ("Sanayi-i nefisenin kadınlara teşmili, ressamlar dershanesi." açıklamasıyla.)

Rodos'dan görünüm ; nr. 1092, s. 612; (Son defa hak-şiken İtalyanların düçâr-ı hücum olan Rodos Kasabası'nın limanından ve kalesiyle kale kapılarından muhtelif manzaralar. -Les Vues differentes de

la ville de Rhodes bombardee par les Italiens pertides.”
açıklamasıyla Rodos’ dan beş görünüm.)

Saviçiblak İran Fedaileri ; nr. 1086, s. 461; (“Saviçiblak İran fedaileri: Les soldats persans a Savdjiblak.” açıklamasıyla.)

Senusi Şeyhleri ; nr. 1099, s. 148; (“Muhterem Senusi şeyhlerinin Bingazi meb’usu Mansur Paşanın çadırında ictimâ’ları. -Les cheihs Senoussis sous la tente de Mansour Pacha, depute a Benghazi.” açıklamasıyla.)

Seri Atlı Dağ Topları ; nr. 1117, s. 585; (“Seri atlı dağ topları nakliyatı. -Les canons de montagne avec leurs munitions.” açıklamasıyla.)

Seul’deki Abide ; nr. 1114, s. 516; (“Hatırat-ı harb: Japon muzafferiyetini teyiden Seul’de rezk edilen abide-i iftihar.” açıklamasıyla.)

Sevkiyat-ı Askeriye ; nr. 117, s. 584; (“Sevkiyat-ı askeriye, Haydarpaşa’ dan araba vapurlarıyla top bataryaları nakliyâtı. -Les batteries de guerre transportees de la cote d’Asie a la cote d’Europa a Constantinople.” açıklamasıyla.)

Seydi Abdüsselam Camii ; nr. 1095, s. 52; (“Trablusgarb saha-i müdafaasında bir manzara-i ulviye: (Zliten) kasabası civarında Seydi Abdüsselam Camii Şerfi [illüstrasyon muhabirinin resimlerinden] -La sainte mosquee de Sidi Abdüsselam, pres de zilten.” açıklamasıyla.)

Seylabik Şehri Dahilindeki Manzara ; nr. 1073, s. 148; (“Trablusgarb’ da geçen ay zarfında vuku bulan ve İtalyan istihkâmıyla esbab-ı müdafaasını mahveden Seylabik şehri dahilindeki manzarası. -L’inondation de Tripoli.” açıklamasıyla.)

Seyyar Tiyatronun Dahili ; nr. 1104, s. 277; (“Seyyar tiyatronun dahili. Evvelki hafta nüshasında tiyatronun sair resimleri münderic idi.” açıklamasıyla.)

Sırp Askeri ; nr. 1114, s. 513; (“Düşman-ı kadim Sırp askeri.” açıklamasıyla.)

- Son Fransız Kabinesi** ; nr. 1078, s. 265; ("Başka memleketlerde nasıl oluyor: Son Fransız kabinesi erkanı." açıklamasıyla son Fransız kabinesinde yer alanların isimleri zikrediliyor.)
- Son Moda Esvablar** ; nr. 1108, s. 373; ("Son moda esvablar" açıklamasıyla gayet şık giyinmiş üç bayan fotoğrafı.)
- Sultan 5. Mehmed Harbiye Nezareti Meydanı'nda** ; nr. 1115, s. 540; ("Harbiye Nezareti Meydanı'nda Harbiye Nezareti Meydanı'nda karagâh-ı umumîde zât-ı padişahî ve asakir-i Osmaniye'nin rüesmeyi selamı. -S? M. I. le Sultan au quartier general de la guerre et la revue des troupes partant pour la guerre." açıklamasıyla.)
- Sultan 5. Mehmed Karargâh-ı Umumîde** ; nr. 1115, s. 540; ("Sultan Mehmed Han-ı Hâmis karargâh-ı umumîde. "Zât-ı hazret-i padişahî Sirkeci mevkifinde asakir-i müülükânelerini selamlarken S. M. I. le Sultan a la Gare de Constantinople, salvant le depart des troupes." açıklamasıyla.)
- Sultan Ahmed Meydanı** ; nr. 1114, s. 505; ("Sultan Ahmed Meydanı'nda harb nümâyişî. -Le meeting organise en faveur de la guerre la place de Sultan-Ahmed." açıklamasıyla.)
- Sultan Ahmed Meydanı** ; nr. 1114, s. 508; ("Sultan Ahmed nümâyiş-i harbiyesinden bir diğer manzara. -Les manifenstants de guerre a Constantinople." açıklamasıyla.)
- Sultan Ahmed Meydanı** ; nr. 1115, s. 541; ("Sultan ahmed Meydanı'nda muharebe mitingi. -Le meeting de guerre a la place de Sultan Ahmed." açıklamasıyla.)
- Sultan Ahmed ve İshak Paşa Yangını** ; nr. 1079, s. 104; ("Sultan Ahmed ve İshak Paşa yangının menâzır-ı elimesinden: Harikzadelerin eşyalarıyla Sultan Ahmed Meydanı'na ilticaları. -Les sinistres de l'incendie d'Issak Paha, refugies a la Place Sultan Ahmed." açıklamasıyla.)
- Sultan Mehmed Reşad-ı Hamis Zırhlısı** ; nr. 1073, s. 145; ("İlk Osmanlı Dretnotu: Sultan Mehmed Reşad-ı Hamis Zırhlısı [Osmanlı

kuvve-i bahriyesinin mühim bir temel taşı teşkil edecek olan bu muhib zırhlı 23 bin ton cesametinde, yarı elyevm düvel-i bahriye tarafından yaptırılan en büyük zırhlılar derecesindedir. Arzı 3, 91, tülü 520 İngiliz kademidir. On adet 50, 12 postluk toplu [elyevm müstamel en büyük top] ve 16 adet 6 postluk tahtülbahr torpidosu havidir. 26 bin bâr-gîr kuvvetined olan makineleri zırhlıya 21 mil sürat verecektir. Zırhlı bize takriben 2 milyon Osmanlı lirasına mal olacaktır. İnşasına 1 Temmuz 1911 tarihinde başlanmış olduğu 1 Mayıs 1913' de hitam bulacaktır ve üç ay tecrübeleri icrâ edildikten sonra devlet-i Osmaniyeye teslim kılınacaktır.] -Le Dreadnought Mehmed Rechad V - de déplacement de 23.000 T en constitution en Angeleterre, sur chantiers de W.G. Armstrong Co." açıklamasıyla.)

Sultan Mehmed-i Hamis ; nr. 1087, s. 484; ("Sultan Mehmed-i Hamis hazretlerinin Mekteb-i Harbiye'ye muvâsaletleri. -S. M. le Sultan arrivant a l'Ecole militaire de Pancaldi." açıklamasıyla.)

Sultan Selim Camii ; nr. 1118, s. 612; ("Düşmanın muhasara etmek için çalıştığı Edirne şehri müstahkeminde Sultan Selim Camii şerifi. -La grande Mosquee Selim l'Andrinople." açıklamasıyla.)

Suriye'de Hararet ; nr. 1102, s. 217; (Suriye'de harâret, çeşmeye hücum. Safed kazası merkezinde hümket-i mahalliyenin muavenetiyle vücuda getirilen bir çeşmenin başında köylüler. -Les chalevrs en Syrie. La novuille fontaine de Saafet ou les enfants du village accourent pour chercher l'leav." açıklamasıyla.)

Surre-i Humayun Alayı ; nr. 1105, s. 292; ("Surre-i Humayun alay-ı vâlâsı saray-ı padişahîden gelirken. -La fete de 'Surre'; la cortege quittant le Palais Imperial." açıklamasıyla.)

Surre-i Hümayun Devleri ; nr. 1105, s. 293; ("Surre-i Hümayun devlerinin saray-ı hümayunda tahmil ve tezyini. -Les chatneaux de

'Surre' charges et garnis au Palais Imperial." açıklamasıyla.)

Süleyman El-Baroni ; nr. 1076, s. 224; ("Trablusgarb kahramanları: Cebel-i garbî mensubu Süleyman El-Baroni Efendi (sağ tarafta) ile bir şeyh ve maiyetleri efrad-ı mücâhidini. -L'organisation de lutte contre l'tahe en Tripolitaine: Le depute de la region du Djebel. SULEIMAN BAROUNY BEY, avec un chef arabe devant un troupe de volontaires indigenes occopont une tranchen." açıklamasıyla.)

Şangay'da Cumhuriyet Bayrakları ; nr. 1080, s. 317; ("Çin ihtilâl-i hazirine dair: Şangayda cumhuriyet bayrakıyla tezyin edilen bir sokak. [Malum olduğu üzere iki gün önce Çin imparatoru bir beyanname ile hükümeti terk ve cumhuriyeti kabul etmiştir.]" açıklamasıyla.)

Şarkî Anadolu'da Seyahat ; nr. 1100, s. 176; ("Anadolu-yı şarkîde seyahat manzaraları: Şoselenimiz ne halde? Hâlâ yolculuk nasıl oluyor? Zengin arabasını dağdan aşırır! -Sovvuenir d'un voyage en Anatolie orientale: Fetat pitoyable de nos routes; la voitare d'un grand fonetionnaire guidee par un gendarme." açıklamasıyla.)

Şarkî Anadolu'da Seyahat ; nr. 1100, s. 180; ("Anadolu-i şarkî seyahatinden manzaralar: Diğer sahifelerdeki resimleri lütfen gazetemize itâ eden seyyahların Erzurum dağlarında konak halleri." açıklamasıyla.)

Şarkî Anadolu'da Seyahat ; nr. 1100, s. 177; ("Anadolu-u şarkîde seyahat manzaraları: Anadolu'nun ma'hûd kağm arabaları ile kereste ve emita hâlâ nasıl nakl olunuyor? Fukara arabasını düzde aşırır! -Les voitures primitives des habitarts d'Asie - Minvere; comment on transporte encore les bais et les marchandises." açıklamasıyla.)

Tahtelbahr Nakliye Sefinesi Derununda ; nr. 1102, s. 225; ("Tahtelbahr torpidonun nakliye sefinesi derumuna tünele girer gibi duhulü tahtelbahr bir seffine diğer bir seffine içine nasıl naklolunur?" açıklamasıyla.)

- Tarblusgarb'a Giden İtalyan Posta Memurları** ; nr. 1078, s. 273; (“Trablusgarb'a giden İtalyan posta memurları: İtalya'nın ücretle hizmetine aldığı bu posta memurları Rum yahud Yunanlı imişler. Düşmamamızın bunları tercih etmesini sebebi de, kendilerini hem Türkiye'ye ve hem İslam âdâtına vâkıf olmaları imiş.” açıklamasıyla.)
- Teceddüd Nasıl Olur** ; nr. 1088, s. 517; (Teceddüd nasıl olur? Çin'de teceddüd: Mazi ile rişte-i münasebeti kat eden eyâd-i azm ve himmet.” açıklamasıyla uzun örgülü saçın kesilen bir Çinli ve berber fotoğrafı. Fotoğrafın üstünde “The rape of the lock” ibaresi de yer alıyor.)
- Tekfur Dağı** ; nr. 1110, s. 412; (“Tekfur dağının nmanzarası.” açıklamasıyla.)
- Terâne-i Rûh** ; nr. 1111, s. 434; (“Levha: Terâne-i rûh [Dört renkli levha matbaamızda tab olunmuştur].” açıklamasıyla piyano karşısında bir kadın ve bir erkek resmi.)
- Ticaret Mektebi Şakirdanı** ; nr. 1098, s. 132; (“Ticaret Mektebi şakirdânının Karamürsel fabrikası iskelesine hüruçları. -Les eleves de l'Ecole de Commerce débarquant o l'echelle de l'Usine.” açıklamasıyla.)
- Ticaret Mektebi Talebesi** ; nr. 1098, s. 132; (“Karamürsel fabrikasından talebeni cevelanı. -Les eleves visitant les ateliers de filature de Karamoursal.” açıklamasıyla.)
- Ticaret Mektebi Talebesi** ; nr. 1098, s. 169; (“Ticaret Mektebi talebesi Karamürsel Çıska ve Şayak fabrikası bahçesinde. Les memes eleves au jardin de l'Usine de Karamousa.” açıklamasıyla.)
- Ticaret ve Sanayie Gösterilen Lakaydîlik** ; nr. 1098, s. 129; (“Bizim memlekette ticaret ve sanayia gösterilen lakaydînin aleni bir isbatı. -Les eleves de l'Ecole Superievre de Commerce et leurs professeurs. -Ticaret Mekteb-i Âlisi talebesi ile muallimîn ve memurfnini şu levhada temaşa eyliyoruz; talebenin adedi hemen heyet-i talimiye ve idareye müsavî

miktardadır; gençlerimiz bundan ibret almalı ve düşünmelidir ki ticaret ve sanayia lakayd kalan memleketimizde gençlerin ihrâz eyleyecekleri hukuk ve edebiyat şehâdetnâmeleri hamillerini hakkıyla duyurmaz. -Le noble restraint des eleves prouve malheuresment que notre jeunesse est encore loin de omprendre l'importance de la carriere de commerce auguel les turcs sont restes toujours indifferents." açıklamasıyla.)

Tire'de Darmara Çiftliğinde ; nr. 1090, s. 564; ("Çiftlikte bir at ve seyisi birlikte.)

Tire'de Darmara Çiftliğinde ; nr. 1090, s. 564; ("Tire'de Darmara Çiftliğinde: Vebâ-yı bikriye karşı hayvanata aşı ameliyeti. -La vaccin contre la peste bovine." açıklamasıyla.)

Tire'de Tütün Ziraati ; nr. 1090, s. 560; ("Çiftliğimize bir nazar: Aydın vilayetinde Tire kasabasında kâin, usul-ı cedîde-i ziraata tevfikeyen idare olunan 'Darmara-i Aflk' çiftliği medhali. -Le ferme moderne Darmara pres de Smyrne." açıklamasıyla.)

Tire'de Tütün Ziraati ; nr. 1090, s. 560; ("Tire'de Darmara çiftliğinde makine ile ziraat." açıklamasıyla.)

Tire'de Tütün Ziraati ; nr. 1090, s. 560; ("Tire'deki tütün ziraati ve tütün yaprakları toplayıcıları hakkında bilgi verilmekte.)

Tire'de Tütün Ziraati ; nr. 1090, s. 561; ("Darmara çiftliğinde kadın tütün kırıcıları. -La culture de tabacs." açıklamasıyla.)

Tire'de Tütün Ziraati ; nr. 1090, s. 562; ("Kırılmış tütün destelerini toplama kurutulmak üzere nakli. -L'agriculture en Asie Minevre." açıklamasıyla.)

Tire'de Tütün Ziraati ; nr. 1090, s. 562; ("Tire'de Darmara çiftliğinde: Makine ile ziraati teşvik eden kaza kaymakamı bey ile hâkim efendinin çiftliği ziyaretleri. -Le progres agricole a la ferme Darmara, pres de Tire." açıklamasıyla.)

Titanik Vapuruna Aid ; nr. 1091, s. 584; ("Titanik vapuru felaketine aid. -Une iceberg dans les parages ou s'est perdu le Titanic." açıklamasıyla Titanik'in buzdağına çarpış sahnesi.)

- Titanik Vapurunda Bir Salon** ; nr. 1091, s. 584; ("Titanik vapurunda akşam çayı içmeye mahsus daire. -Lexe et confort a bord du Titanic: Une veranda pour le give o' clock." açıklamasıyla.)
- Titanik Vapurunda La Parisien Kahvehanesi** ; nr. 1091, s. 585; ("Titanik vapurunda La Parisien kahvehanesi. -Le cafe parisien du Titanic." açıklamasıyla.)
- Titanik Vapurunun Birinci Sınıf Kamaralarından Biri** ; nr. 1091, s. 585; ("Titanik vapurunun birinci sınıf kamaralarından birinin yatak odası [Birinci sınıf kamaraların bir defalık ücreti 2200 da franktır] -La chambre a coucher du Titanic." açıklamasıyla.)
- Tobruk'ta Bir Kısım-ı Mücahidîn** ; nr. 1077, s. 244; ("Dâr-ı harbin bir köşesinde: Tobruk'ta bir kısım-ı mücahidîn: Oturanlar sağda Tobruk ve havalisi kumandanı Edhem Paşa, solda Mısır Hilâl-i Ahmer Heyeti reisi doktor İzzet el-Münir Bey." açıklamasıyla.)
- Tokyo Tiyatrosunun Artistleri** ; nr. 1096, s. 81; ("Yeni Tokyo tiyatrosunun artistleri: Kadınlara mahsus küşâd edilen Tokyo darü'l-musikisinin (konservatuar) ilk talebesi. -Les premieres eleves du Conservatoire feminin de Tokio, admises a parataire en scence." açıklamasıyla.)
- Tokyo'da Yeni Tiyatro Binası** ; nr. 1096, s. 80; ("Japonya'da hayat-ı temaşa: Tokyo'da yeni tiyatro binası [makalesine müracaat]. -Les nouveau Theatre imperial de Tokio." açıklamasıyla.)
- Tokyo'da Yeni Tiyatro Binası** ; nr. 1096, s. 88; ("Yeni Japon tiyatrosunu diğer bir kısım." açıklamasıyla.)
- Tokyo'da Yeni Tiyatro Binası** ; nr. 1096, s. 80; ("Tokyo'nun yeni tiyatrosunda sahne ve orkestraya mahsus mevki. -Le scene l'orchestre: a gauche, la partie du chemin de felus qui abovtit a la scene." açıklamasıyla.)
- Torpedo Nakleden Vapurun Baş Tarafı** ; nr. 1102, s. 224; ("Tahtelbahr torpedo nakleden vapurun baş tarafını tünel gibi küşâdı ve orada bir nev' havz teşkili." açıklamasıyla.)

Trablusgarb'da Mecrûhîn Çadırlarının Dahili ; nr. 1108, s. 364; ("Trablusgarb'da Hilal-i Ahmer- Mecrûhîn çadırlarından birinin dahili. -L'interieur d'une tente du Croissant Rouge." açıklamasıyla.)

Trablusgarb Mefahirinden ; 1109, s. 392; ("Trablusgarb mefâhirinden: Hani muharebesinde asker ve mücahidine sakalık vazifesini ifâ ederken mecrûh düşen Fatma." açıklamasıyla.)

Trablusgarb Meydan Müdafaasında ; nr. 1079, s. 289; ("Osmanlı karagahı merkezi olan Aziziye kasabasının manzara-i umumiyesi. -Vue panoramaque d'Azizie, quartier general de forces Turco-arabes." açıklamasıyla.)

Trablusgarb Meydan Müdafaasında ; nr. 1079, s. 289; ("Trablusgarb meydan müdafaasında Rûesâ-yı mücâhidinden bir grup (Geçen haftaki nüshamızın 373'ncü sahifesindeki resim sehven bu resim yerine konmuştur) -Groupe de chefs arabes en Tripolitaine." açıklamasıyla.)

Trablusgarb Muharebesine Aid ; nr. 1073, s. 149; ("Trablusgarb muharebesine aid - Osmanlı kuvve-i muhassarası tarafından hüsbü'l-ıcab tahliye edilen Mısır tabyasını işgal eden İtalyanlar oraya bir işaret direği diktikleri gibi, projektöre elektrik hâsıl eden bir de otomobil koymuşlardır. -Le fort Missri a Tripoli." açıklamasıyla.)

Trablusgarb Müdafaaları ; nr. 1078, s. 272; ("Trablusgarb müdafaaları: Fizan'dan Aziziye'ye muvâselet eden bir kabile-i mücâhidin." açıklamasıyla.)

Trablusgarb Saha-i Müdafaasında ; nr. 1083, s. 392; ("Trablusgarb saha-i müdafaasında: Aziziye'de müheyyâ-yı hareket bir Osmanlı müfrezesi. -Une alerte a Azizie: Depart d'une campagne d'infenterie Turque." açıklamasıyla.)

Trablusgarb Sâha-i Müdafaasında ; nr. 1089, s. 532; ("Trablusgarb sâha-i müdafaasında: Hamiyetkâr rûesâ-yı müdafaâinden meb'ûs Ferhad Bey ile rûfekâsı, Fındık Bin Gaşır mevki gayil düşmanın muvâkiini pek yakından tedkik ederlerken -Av

dela de Bou-Guesehir: Ferhad Bey et les chefs arabes examinent les positions italiennes, toutes proches.” açıklamasıyla.)

Trablusgarb Sahne-i Harbinde ; nr. 1078, s. 273; (“Trablusgarb sahne-i harbinde: Rüesâ-yı müdâfifn grup halinde.” açıklamasıyla.)

Trablusgarb Sahne-i Harbinde ; nr. 1079, s. 293; (“Trablusgarb sahne-i harbinde: Berâ-yı mükâleme gelen bir Osmanlı zabitanın İtalyan hütut-ı harbiyesinden, kaide-i askeriye mucibince, gözleri bağlı olarak geçirilmesi. -Un parlementaire ottoman amene av Commandant Italien.” açıklamasıyla.)

Trablusgarb Sahne-i Müdafaasında ; nr. 1081, s. 338; (“Trablusgarb sahne-i müdafaasından: Osmanlı ordusuna gönüllü olarak şitab eden üç genç Alman zabiti. -Trois jeunes officiers allemands volontaires en Tripolitaine.” açıklamasıyla.)

Trablusgarb Sahne-i Müdafaasında ; nr. 1088, s. 505; (“Trablusgarb sahne-i müdafaasında koca Osmanlı İmparatorluğunun şan ve namusunu ilân eden birkaç metin ve şerefli omuz. -Les principaux Chefs militaires qui dirigent les operations de notre Armee en Tripolitaine.” açıklamasıyla.)

Trablusgarb'da Bir Hücum ; nr. 1073, s. 148; (“Trablusgarb'da bir hücum (İngilizce resimli gazetelerden)- Les arabes attaquent Tennemi dans l'Oasis.” açıklamasıyla.)

Trablusgarb'da Düşmana Hücum ; nr. 1089, s. 536; (“Trablusgarb'da kahraman evlad-ı vatanın düşman üzerine ettiği hücumlardan: İtalyan ileri karakollarından yarım saat kadar mesafede kâin Fındık Bin Gaşır'de bir levha-i garra -En Tripolitaine- Une demonstration guerriere au amp turco - arabe de Foundouk Bou-Gueschir, a moins de cinq kilometres des avant-postes Italiens d'Ain-Zara.” açıklamasıyla.)

Trablusgarb'da Hilâl-i Ahmer ; nr. 1108, s. 364; (“Trablusgarb'da Hilâl-i Ahmer - Hastahane ifrağ olunan bir mekteb binası. -Une

ecole arabe transformee en Hopital par le Croissant Rouge a Garianne." açıklamasıyla.)

Trablusgarb'da Mecrûhin Çadırları ; nr. 1108, s. 361; ("Trablusgarb'da Garianne'de meydan harbinde mecrûhin ve maraziye mahsus Hilâl-i Ahmer çadırlarını manzarası. -Vue generale des installations du Croissant Rouge a Gariane en Tripolitaine." açıklamasıyla.)

Trablusgarb'da Mecrûh Zâbitin ; nr. 1085, s. 436; ("Trablusgarb'da mecrûh zâbitin: Soldan itibaren mülâzım-ı evvel Cemal Efendi, mülâzım-ı evvel İsmail Efendi (Bu zat iki defa Yemen'de üç defa Trablus'da yaralanmıştır.), mülâzım-ı sâni Mahmud Fehmi Efendi, mülâzım-ı evvel Hacı Cemal Efendi -Les officiers blesses en convalescence a Azize." açıklamasıyla.)

Trablusgarb'daki Mefâhir-i Harbiyemizden ; nr. 1078, s. 276; ("Trablusgarb'daki mefâhir-i harbiyemizden: en değerli kahraman müdafilerimizden yüzbaşı ahmed Şükrü Efendi çadırı önünde." açıklamasıyla.)

Trafalgar Meydanında Nümâyiş ; nr. Londra'da Trafalgar meydanında nakliyât amelesini nümâyişi. -La greve des ouvriers des transports a Londres. -Le meeting an plein air de Trafalgar square." açıklamasıyla.)

Tunus-Trablus Tarikinde Bir Kuyu Başı ; nr. 1081, s. 241; ("Tunus-Trablus tarikinde bir kuyu başı. -Un puits sur la route Tunisie - Tripoli." açıklamasıyla.)

Van Yolunda ; nr. 1100, s. 177; (Van yolunda tark-ı umûmiyeden bir manzara daha yolların hâlf ve arabaların şekli böyle oldukça aaba ne zaman sefâletten kurtuluruz? -L'etat de la grande route de Geludsadi en Asie -Minevre Orientale, d'apres une photographie prise au moment du passage d'un fonctionnaire." açıklamasıyla.)

Vani Kasabası ; nr. 1092, s. 612; ("Geçenlerde İtalya'nın bî-mana bombardıman nümâyişine sahne olan Sisam'ın merkezi

Vani Kasabası. -Le port neutre de Samos bombarde par les Italiens." açıklamasıyla.)

Veli Baba Dağları ; nr. 1100, s. 176; ("Van yolunda Veli Baba Dağları ve yeni bir şosedden bir parça. -Les montagnes Veli Baba avec sa route nouvelle." açıklamasıyla.)

Veli Efendi At Koşuları ; nr. 1097, s. 97; ("Veli Efendi at koşuları. -Les Courses de Veli Effendi." açıklamasıyla.)

Veli Efendi At Yarışları ; nr. 1097, s. 97; ("Veli Efendi at yarışları: Cuma günkü umumî yarışta birinciliği ihrâz eden Said Bedebî nam Kır Sıklavi ile süvarisi Ahmed Anzavur Bey. -Le 4 er prix des Courses de Veli Efendi. Said Bedevi montepar Ahmed Ahmed Anzavor." açıklamasıyla.)

Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi ve Maiyeti ; nr. 1109, s. 392; ("Veliaht-ı Saltanat Yusuf İzzeddin Efendi hazretleri ve maiyetleri erkam Viyana'da istasyondan geçerken -S. A. Prince Heritier imperial et sa suite a la gare de Vienne." açıklamasıyla.)

Veliahdı Karşılama Töreni ; nr. 1117, s. 581; ("Veliahd hazretlerini rıhtımda vükelâ-yı fehhâm bekler iken." açıklamasıyla.)

Vize Dağlarında Osmanlı Topçuları ; nr. 1117, s. 580; ("Meydan-ı harbde Osmanlı topçuları, Vize Dağlarında. -L'artillerde ottomane en marche." açıklamasıyla.)

Yalova Kaplıcaları ; nr. 1104, s. 276; ("Mevsim safalarından Yalova kaplıcalarının kâni olduğu vadi-i latif ve zümrüdin. -La valle merveilleuse des bains de Yalova." açıklamasıyla.)

Yaşasın Harb ; nr. 1114, s. 513; ("Biz muharebeye gülerek koşarız. -Le soldat ottoman se rend a la guerre avec bonheur." açıklamasıyla matarasından su içen bir Osmanlı askeri.)

Yemenli Musa Bey ; nr. 1076, s. 217; ("Osmanlılar için şâyân-ı iftihar olan Trablusgarb sahne-i müdfaası kahramanlarından: Trablusgarb'ın, garb sahilinde kâin İtalyan donanması tarafından uzun müddet bombardıman edilmesine rağmen bir tarafı hisar-zede olan kumandanlığa mahsus hanenin

önünde. -Le Commandant des forces turcoarabes du district de Zavara. Mehmed Moussa Bey et ses camarades devant la porte detruite d'une maison par les obus Italles." açıklamasıyla Yemenli Musa Bey, Binbaşı Rasim Bey ve askerler.)

Yeni itfaiye Otomobile Talimde ; nr. 1104, s. 268; ("Yeni itfaiye otomobili icrâ-yı talimde" ibaresiyle İstanbul'un tulumba taşıyan otomobillere kavuştuğu belirtildikten sonra bu otomobilin geçeceği yolların olmadığı söyleniyor.)

Yerli Tezkereler ; nr. 1080, s. 321; ("Trablusgarb'da himmet-i fevkalâde-i Osmaniye ile derhal vücud bulan müessesâtımızdan: Hilal-i Ahmer cemiyeti ettibâsı tarafından terbiye edelin yerli teskereciler. -Une section de brancardiers indigenes formee et instruite par les medecins du Croissant-Rouge." açıklamasıyla.)

Yunan Muharebesinden Bir Manzara ; nr. 1116, s. 564; ("1313 Yunan muharebesinden bir manzara: [Servet-i Fünûn'un on beş sene evvelki kolleksiyomundan menkuldür.] -Un souvenir de la guerre 1987." açıklamasıyla.)

Zigana Dağı Vadisi ; nr. 1084, s. 420; ("Anadolu içerilerinde: Trabzon-Erzurum tarikinde meşhur Zigana Dağı Vadisi. -La vallee Zighane sur la route d'Erzeroum." açıklamasıyla.)

4. Haritalar

Bağdat Demiryolu Haritası ; nr. 1105, s. 8; ("Bağdat demiryolu inşaatı haritası." ibaresiyle bu demiryolu inşaatı hakkında bilgi veriliyor.)

Edirne ve Civarı; nr. 1117, s. 589; ("Edirne şehriyle civar istihkâmâtı ve enhârı. İngilizce Grafik gazetesinin ressam-ı askerisi tarafından tertib olunan bu harita aynen naklolunmuştur. Arazini vaziyetiyle beraber Edirne ve civarını göstermektedir." açıklamasıyla.)

Karadağ ile ilân-ı Harb ; nr. 1114, s. 520; ("İlâve-i Servet-i Fünûn numara 1114", "Karadağ ile ilân-ı harb". "Arkadan Bulgar, Yunan,

Sırp dahi geliyor!!!” “Meydan-ı Harb” açıklamalarıyla bir Balkan haritası. Ayrıca haritanın altında o harita ile ilgili bilgiler de verilmiş.)

Londra Limanının İslahı ; nr. 1106, s. 325; (“Londra limanının ıslahı: Yeni inşa olunacak Albert havuzu için iki milyon İngiliz lirası sarf olunacaktır. Bu liman için bütün masraf dahil halde 14.000.000 İngiliz lirası sarf edilecektir. Yüklerin kolaylıkla ihracını temin için cenub cihetine yedi rıhtım ilave olunacak, ve havuz Olimpik gibi dünyanın en cesim sefinelerini istifâb edecek kadar cesim olacaktır.” açıklamasıyla.)

Muvaffakiyât-ı İlmîye Manzaralarından ; nr. 1087, s. 489; (“Muvaffakiyât-ı ilmîye manzaralarından: İsveçli seyyâh-ı cesur Amundsen’in kutb-ı cenubiyeye muvasalatı telgraf haberleri cümlesinden cerâid-i yevmiyede muharrer idi. İşte şu muvaffakiyet-i ilmîyenin haritasını derc-i sahife eyliyoruz.” açıklamasıyla.)

Trablusgarb ve Tunus Hududu Haritası ; nr. 1081, s. 340; (“Trablusgarb ve Tunus hududu haritası: Osmanlı Hilâl-i Ahmer heyetlerinin Tunus tarihiyle Trablusgarb’a azimet ederken geçtikleri yerleri musavverdir. -La Carte des routes vers la Tripolitaine.” açıklamasıyla.)

5. Karikatürler

Avrupa Karikatürleri ; nr. 1082, s. 373; (“Osmanlı Hilal-i Ahmer heyetinin tevkifi münasebetiyle İtalyanlar Türk’ü imtihan ediyorlar: Bize doktor olduğunuzu isbat ediniz. Bir bacağı nasıl kesersiniz, şu adamın üstünde gösterir misiniz?” Türk: Oh, alâ, daha Trablusgarb’a gitmeden bir İtalyan yakaladım demek!...” açıklamasıyla.)

Avrupa Karikatürleri ; nr. 1082, s. 373; (“Genç Çin ihtiyar Avrupa’ya -Alımız, işte istimalden sâkit bir tâc daha!..” açıklamasıyla.)

Balkan-Osmanlı Savaşı ; nr. 1117, s. 588; (“Balkan hükûmât-ı sagîresi Osmanlıların boğazına sarılırken Avrupa sulh namına seyirci.” açıklamasıyla.)

Bir Osmanlı Dilaveri ; nr. 1114, s. 512; (“Bir Osmanlı dilaveri”, “Silah başına” diye borazan çalarken resmedilmiş.)

Meclis-i Mebusan’dan Dahili Manzaralar ; nr. 1105, s. 289; (“Müddeti hitam bulan Meclis-i Mebusan’ın dahilî manzaralarından. [İngilizce musavver Grafik gazetesinin ressamı tarafından yapılan levhadan menkuldür.] -Le parlement qui vient de partir.” açıklamasıyla.)

Trablus’da İtalya ; nr. 1076, s. 220; (“Trablus’da İtalya: -Hani ya Türkler?. -İşte!. (İtalya Türk’ü ararken, Türk tokatı yüzüne patlar!) -L’ITALIE. -Ou sont done les Tures? [Kikeriki, Vienne]” açıklamasıyla.)

Türkiye - İtalya Muharebesi ; nr. 1077, s. 244; (“Türkiye-İtalya muharebesi: Soldan sağa birinci resim: Türkiye’ye italya diyor ki: Şu kutuyu (Trablusgarb) bana ver!! Veremem! -Zorla alırım!- Bak bakalım!...” açıklamasıyla üç resim.)

İkinci Bölüm
METİNLER

I. İNCELEME, TENKİD ve TAHLİL YAZILARI

MAZİ ve HÂL

EDEBİYAT ve SİYÂSİYÂT

Rabi asra karfı bir zamandır hizmet-i neşriyesini azimkârane ifa eden Servet-i Fünun'un mefâhir-i mevcudiyetinden bir devre-i edebiye vardır ki 1311 senesinde başlamış ve 1317 senesinde indirilen darbe-i istibdâd ile söndürülmüştür. Bu devre-i edebiyede Servet-i Fünun elyevm memleketin medâr-ı iftihar olan bütün erbâb-ı iktidârı bir araya toplamış ve nazar-ı takdirle görülen "Servet-i Fünun ailesini" teşkil etmiş idi. Servet-i Fünun ailesinin peder-i manevisi üstad-ı muhterem Rezaizade Ekrem Beyefendi hazretleridir. Sevgili ve büyük oğlu da Tefvik Fikret Beydir. O zaman benim vazifem aile-i muhteremenin nıgehbanlığından ibaret idi, bu vazifeyi sonuna kadar ifa edebilmiş olduğumdan dolayı daima müftehirim.

"Aile-i Servet-i Fünun"un büyük ve muhterem evladı olan Tefvik Fikret bir nadire-i hilkattir, kendisi mükemmel bir şair, ruhen edîb ve sanayi-i nefisenin cümlesinden nasfbedârdır, denilebilir ki bütün aile hasletleri bu zatta ictima etmiştir, hasailinin ulviyeti o derece bilâterdir ki, onun kalp ve fikrinde vücut bulan evsâf-ı mübeccile ile mücehhez bir insaniyet kürre-i arz üzerinde maatteessif yoktur. Bundan dolayıdır ki o insan-ı mükemmel, daima müteessir ve mülevveddir, seriü't-teheyyücdür. İzzet-i nefsi fevkalade büyüktür, vicdanından ve efkar ve hissiyatından başka hiçbir kuvvet karşısında Tefvik Fikret inhinâ gösteremez. Şu hasâil-i mübeccilesi sevkiyledir ki kendisini tamyanların kaffesi onun uluvv-ı kader ve meziyeti karşısında derin bir hiss-i tekrîm ve muhabbet hasil etmiştir; işte böyle hissiyât-ı mükerrime ve muhabbet-i samimiye ile muhât bulunan Tefvik Fikret inkılâb-ı Osmaniyede nâkâbil-i tezelzül bir rükn-i rasîn-i hürriyet addedilmiş ve İttihat ve Terakki cemiyet-i ihtilaliyesine iştirak eyleyeceklerin tezkiyesi gibi bir vazife-i naz ki kendisine tevdi olunmuştu.

İnsanları kendi nazar-ı neziyye ve safiyetiyle görmeye muvaffak olamadığından nâşî müteessir ve mütelehhif olan Tefvik Fikret'in ahiren neşreylediği manzumeyi kariin-i kirâm elbette okumuşlardı, bu manzume ihtiva eylediği tenkidât-ı siyasiyesiyle Tefvik Fikret'in bizce müsellemler olan hissiyât-ı sâfiyesini bir daha nazarlarda isbat eyledi; fakat yakışmaz idi ki milletin en büyük şairinden sâdır olan bir şikayet-i ulviyetkârane üzerine, herkesin kalbinde bir mevki-i tekrîm iştilal eden "Tefvik Fikret" nâmına karşı zebandırızlık edilsin! Bu

tecâvüzât-ı nâ-revânî şehrimizde akşamları intişar eden bir gazete sütunlarında maattessüf gördük; bundan bütün Servet-i Fünun heyeti müteessir oldu.

Servet-i Fünun teessürat ve hissiyatını saklasa idi, yirmi beş senelik mevcudiyet-i edebiye ve siyasiyesinin an'anatını inkar etmiş olur idi; biz matbuat-ı Osmaniye için mucib-i âr eylediğimiz neşriyât-ı bî-haddaneye karşı bütün muharrirlerimizle birlikte beyân-ı istikrah ediyoruz. Hayfa! Şu vesileyle mazi ile hal adrasında elim bir müşabehet görüyorum. Bakınız nasıl:

Servet-i Fünun'un mabe'l-iftiharı olan devre-i edebiyesi, Rezaizade Ekrem Beyefendinin 1311 senesinde yine matbuat-ı Osmaniye'de uğradığı bir tecavüz-i nâ-layık neticesinde küşâd olunmuştu. Vaka o zaman üstad-ı muhteremin yazdığı "Şemsa" ünvanlı hikaye-i edebiyesini Malumatçı Baba Tahir, müellif hakkını tanımadan gazetesine nakletmiş ve müellif-i nezihin haklı bir şikayetine karşı da son derece bî-edebâne mukabelede bulunmuştu. Bu vak'a üzerine şimdiki gibi ref-i sadâ-yı teessür eden Servet-i Fünun Ekrem Beyefendinin bir iltifatnamesine mazhar olmuş [s. 266] yine üstad-ı muhteremin teşvikiyle Tefvik Fikret'in muâvenet-i daimi-i tahririyesini temin eylemiş idi. İşte Tefvik Fikret'in Servet-i Fünun'a intisabından sonradır ki -Halid Ziya, Cavid, Süleyman Nazif, Süleyman Nesib, Ahmed Hikmet Beylerle merhum Safa ve merhum Ahmed Şuayb'ın âsâr-ı güzîdesini neşre muvaffak olmuştuk.

Tefvik Fikret Beyin Servet-i Fünun'daki hayat-ı edebiyeine, akab-i inkılabda "Tanin" gazetesini tesise iştirak ederek bir de hayat-ı siyasiye ilave eylemek istemiş ise de âlem-i siyasetin levs-i desâisi ile şair-i muhteremin hissiyat-ı nezîhe ve necîbesi imtizac edemedi, ve kendisi Rumeli Hisarı tepesindeki köşe-i mesaisine tekrar çekildi.

Hiç şüphe etmem ki, her sözde ve her yazıda bin türlü telkînât ve ilkâatın vücuduna kail olan bazı zemâmdârân-ı hükûmet bugünkü neşriyatımıza dahi yine manalar vermeğe kalkacaklardır. Çünkü onlar, bilâ tereddüd ilân-ı hissiyât ve icthad edilince mutlaka ya bir menfaat veyahud düç'ür-ı za'f olan kuvvete karşı zebunkuşâne hareket maksadı bulunduğu gibi tevehhümlere düşüyorlar. Emin olsunlar, Servet-i Fünun'un yazdıkları öyle hasîs saikleretabi' olmadı ve olmayacaktır. Bugünkü nümayiş edemez ihtirâsât-ı siyasiyenin pâ-yı mütecâsiri altında inleyen hakâyika nigendâz-ı kalbimizin âh u zârıdır! Makaleme hâtime olarak 1311 senesi teşrîn-i sâni'sinin 26'sında üstad-ı muhterem ve mübeccel Rezaizade

Ekrem Beyin Servet-i Fünun'a gönderdiği (nüsha 248, 30 Teşrîn-i Sâni 1311) mektubundaki son fıkrayı âtiye nakletmekle iktifa eyliyoruz:

“Ah insanlar, hak-şinas, muamele-şinas olsa ayrı beynlerinde cüyân eden ve yine kendilerin rahatsız eden tecâvüzât. Muârezât ve münâkaşâta hiç mahal kalmazdı! Hayfa ki imrâz-ı agraız ile malûl olan nev'-i beşere bu saâdet nasib olamamış ve olarmıyor!..” [s. 267]

(nr. 1078, s. 266-267)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

NAZAR-I İNTİBÂHA

1324 senesi teşrîn-i sanisinin 26'sında intişar eden yevmi Servet-i Fünun'dan menkuldür.

Menfaat ve istifadenin ve hırs ve emelin muamelât-ı eşhâs ve münasebât-ı cem'iyette esas ve mihver olduğundan şüphe yoktur. Fakat her şeye bir kıvam ve itidal olmak lâzım gelir. Mağlûb-ı hırs ve istifade olanlar itidal ve ıttırad ile emellerini takib eylemezlerse muvaffakiyyetleri düçâr-ı tehlike olacağı gibi kendileri dahi bilâhere isti'câl ve telâşın zebun ve mahçubu kalırlar.

İşte kaç gündür sahaif-i matbuatımız maatteessüf bu hırs ve emel mücadelesi ile malîdir. Siyaset vadisinde dört gün yazı yazdık, kendimizden bahsettirdik diye kendilerinde büyük iktidarlar, fevkalâde maharetler bulunduğu kanaat eden bazı gençlerimiz, “devlet adamı” olmak için ne kadar evsaf ve malumat ve tecanüb lazım geldiğini düşünmeden devletimizin iyi kötü tarik-i siyasiyatında vücut eskitmiş olan kudemâ-yı ricalî yek kalemde çürüğü atuktan sonra “Bize yeni adamlar lâzımdır” diye bağınıyorlar. Tabî ki o yeni adamlardan olmak üzere kendilerini göstermeğe hazırlamıyorlar. Emel-i teâlî her meslekte terakki için en mühim kuvve-i muhrike ise de bu emel-i teâlînin dahi tedrici olması lâzım gelir; hangi meslek olursa olsun içinde yuvarlanmadan, onun haricden görünmeyen mecburiyetlerinden ve ihtiyaçlarına vakıf olmadan, o meslekte muvaffakiyet davasında bulunmak hatâ-yı mahsusdur. Bir defa bir mesleği intisab eylemeli içinde tecrübeler etmeli, mesleğin taalluk eylediği şerait-i siyâsiye ve ictimaiye ve

muhayyilesi içinde bulunarak -öyle hariçten bakarak değil- tedkik etmeli, anlamalı, sonra insan cesaretle kendini ortaya atmalıdır.

İşte şu mütalaata mebnûdir ki pek gençler ve emelleri vâsi zatlar elinde neşr olunan gazeteler vasıtasıyla zemamdarân-ı umûr hakkında iki üç gündür görülen muahezat ve tenkidat hayatın kerem ve serdine göğüs vermiş tecrübekâran nezdinde manidar bir tebessüm istihva hasil etmekten başka bir tesir icra eylememiştir. Vakia o neşredilen makalelerde gayet sert bir hırs ve emel kokusu duyuluyor, satırlarında muhtefi olan âmâl pekâlâ görünüyor. Anlaşıyor ki muharrirler muaheze ve tenkit için böyle yazmıyorlar: O makalelere biz gelelim de bakınız ne işler göreceğiz diye ilân-ı maharet eyliyorlar.

Malum ya; malumat ve maharet-füruşluk iyi bir haslet değildir, malumat-füruş olanlar alemi çabuk kandırıyorlar; ama alem tecrübesizlerin zannedildiği gibi satıhbîn değildir; o âlem malumât-füruşânın sözlerini güya takdir eyliyormuş gibi tatlı bir tebessüm ile dinler; fakat, yine hükm-i makul ve mantıksini verir, neticede malumât-füruşan hacîl kalırlar.

Gençlik kanunun galeyamıyla hayatta tecrübenin, meslekte kıdemin ehemmiyet ve kadirini unutan inzâr-ı yâr ve ağyanın bize matuf olduğuna ehemmiyet vermeyen hırs ve emel ile cûs u huruşa gelen rûfakamıza biraz sükûnet ve teennî tavsiye ederiz. Kendileri de belki seffîne-i hükümeti idareye gelebilirler, fakat şimdilerde değil alelhusus tuttıkları meslek ve tarzla değil! Bize sorarsanız hırs ve emelimiz memleketimizde Kanun-ı Esasî ve şerâit-i hürriyetin teesssünden ibaret idi, o emelimiz teessüse başladı. Başka bir emelimiz kalmamıştır. Ne amir olmak, ne memur olmak, hiç, hiçbirşey istemiyoruz. Hele vükelâdan olmaya haddimizin katiyyen fevkinde görürüz. Yirmi senedir gazeteci ve matbaacı idik. Yine gazeteci ve matbaacı kalacağız; bu meslek ve san'at dahilinde Kanun-ı Esasî ve hürriyet-i idarenin müdafî ve ala kadru'l-istitâa muhafızı olacağız, binaenaleyh söylediğimiz sözler her türlü şaibe-i istifade ve garazdan külliyyen âridir, emin olsunlar. [s. 243]

**SELANIK'TE MÜNTEŞİR TÜRKİLİ GAZETESİNDEN
MENKULDÜR:**

SERVET-İ FÜNUN SAHİBİ AHMED İHSAN BEYE

Gazetenizin birinci sahifesini süsleyen resmi ve ikinci sahifesini kirlüten makalenizi gördük. Devr-i sabıkta daha müstehcen resimleri gazetenize koymaktan çekinmemişsiniz. İster para, ister korku tesiriyle olsun. Binaenaleyh bugün ondan daha fena bir harekette bulunmuş oluyorsunuz. Azab ise, vicdanımızda kafi derecede olmak lazım gelir. Hissetmek mutadımız değilse bu yolda daha gidebilirsiniz.

Makalenize gelince: İttihad ve Terakki ekseriyetinin kaybolduğunu ve buna tevekkül etmekten başka çare olmadığında bahsediyorsunuz. Evvela, acele etmeyiniz. Bu ziyâî gösterecek intihâbât-ı cedidedir. Henüz kaybolmuş hiç bir şey yoktur.

Hükümetin hareket-i vak'asını darbe-i meşrutiyet diye telakki etmiyorsanız meşrutiyeti anlamamışsınızdır.

İstanbul paçavralarını kusdukları müzahrafâtı hürriyet-i matbuat addediyorsanız ve hürriyet-i kelim ve ictimâî sokaklarda, mahfillerde herkesin namus ve haysiyetine tecavüz ve taarruz manasına alıyorsanız İttihat ve Terakki hükümeti bunlara bütün kuvvetiyle muhalefet etmeğe çalıştı. Yine çalışacaktır.

Mebusların hareketini hırs-ı câha atfetmek ancak harîs-câh ve servet olanların kândır. Osmanlı mebusları Osmanlı milletine şan ve şeref verecek bir tarzda hareket ettiler. Avrupa kıtasında yaşayan akvam-ı mütemedinede bu hal vuku bulsa mebuslarını takdis ederek hükümetlerini Divan-ı Âliye verirler. Siz aksini müdafaa eylemekle yirminci asra layık meşrutiyet perverliği tavsiye ettiğiniz halde bunun icabatına riayet etmiyorsunuz. Fakat zararı yok. Sizi eskiden tanırdık. Yarın yine tanıyacağız.

SERVET-İ FÜNUN

Servet-i Fünun karileri Selanik gazetesinin bahseylediği resim ve makaleyi -ki evvelki hafta müşhasında münderic idi- pekala bilir. O resim İngiliz meşahir-i rüsâmâmından bir zatın kara kalem krokisi olup Lonrda'mın Grafik gazetesinde

müntezir idi. Biz de oradan menba-ı tasrih ile nakleyedik. Sırf san'atkarâne bir eser olduğu halde bunu anlamayanlara verecek cevabı yoktur.

Makalemize gelince, o da sırf menfaat-ı vatan gözetilerek yazılmıştır; bizim nazarımızda katiyen cemayit ve parti ehemmiyeti yoktur. Bizim için İttihad ve Terakki cemiyetinin hizmeti ilân-ı hüriyetten sonra hitama ermiştir; cemiyet kable'l-inkılab intisab eden ve onun maksad-ı ulvisine muavenet va'd eden "Servet-i Fünun" vazifesini 1324 Temmuzunda ifa eyledi, ondan sonra iş hükümet-i meşrutiye bıraktı, iyi gördüğünü alkışladı fena bulduğu şeyleri ihtar eyledi. Daima böyle devam eyleyecektir. İttihad ve Terakki'ye kemal-i cesaretle muhalefete geçip efkar-ı ihtilalcüyânedan sarf-ı nazar etmeği tavsiye edişimiz dahi bu efkar-ı müstakbelemizin mahsulu idi. Makâlâtımızın isabeti İttihad ve Terakki'nin elyevm bu tarik-i makule avdetiyle taayyün etmiş olduğu için Selanik gazetesinin feveram kendiliğinden sakıt olmuştur.

Ancak İttihad ve Terakki'ye yakından intisab davasında bulunan vilayet gazetelerinde böyle bilâ-pervâzâne bu tıflane mülahazat gördükçe ya erkan-ı ittihadın hakikaten nâ-kâbil-i ıslah olduğuna veyahud o erkânın kendi taraftarlarına söz geçiremediğine hükmetmek lazım gelir ki bunun ikisi dahi İttihad ve Terakki'nin akibeti nokta-i nazarında mûcib-i teessüfdür.

Türkili gazetesi emin olsun, ciddi meslek tayyini böyle neşriyat ile değildir; hele mücâhedât-ı siyasiyede muvaffakiyet etrafa tecavüzlerle temin olunmaz, zaten tecavüz ve şiddet politikasının kurbam bulunurken bari bundan sonra eski meslekten sarf-ı nazar bulunuyoruz. [s. 339]

(nr. 1107, s. 339)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

Tenkid ve Tefelsüf

REFİK HALİD'İN KİTABI

-Kirpinin Dedikleri-

Eski edebiyatımızdan bahsedilirken derler ki edebiyat-ı kadîme demek "mey ve mahbûb" demektir. Bu düstur, hakikat-ı meseleyi tamamen kucaklayamamakla

beraber her halde onun bir kısm-ı mühimmîni pek iyi irâe eder. Çünkü hakikaten eslâfımız bize terk ettikleri asârdan “mey ve mahbûb” bezminden hiç dışarıya çıkmamış değillerse de hiç şüphe yok ki çıktıkları vakit oraya çabucak avdet etmeyi asla unutmamışlardır. Fakat acaba hâl-i hâzırdaki neşriyât-ı edebiye biraz karıştırılacak olsa şimdikilerden bir çoğunu şemâilinde görülen hutût-ı sâbiteyi de ufak bir düstur içine in’ikâs ettirmek mümkün olmaz mı? Böyle bir suale ben olur diye cevap veririm. Ve bu da pek tabîdir. Çünkü her zamanda her memlekette bir takım müstesna adamlar çıkarak -fennî olsun, edebî olsun- ortaya cidden yeni bir eser koyar; isti’dâd ve kabiliyetlerinin derecesi ancak mevcudu hazm ve mass ve az çok ta’dîl ile taklîd ve tekrar etmek mertebesini geçmeyen ikinci, üçüncü rütbedeki dimağlardaki -gah farkına vararak, gah varmayarak- o şeyin üzerine üşüşür, oradan aldığı kuvveti nakil bir tel gibi başka yerlere nakl eder. Çünkü büyük adamlar birer kuyruklu yıldız, birer manzume-i felekiye merkezi gibidir. Ve kâbil değildir. Manzume-i câzibeleri dahilinde bulunan bir cism-i zaîf olanlara meczûp olup sürüklenmesin. Lakin mesela bir derenin suyu mansıbına varıncaya kadar menbaindeki evsâf ve mahiyeti muhafaza etmek lâzım gelmeyeceği gibi yeni ve büyük şeylerin kâbiliyet-i tevfidine mâlik olmayan sınıfa mensub arbâb-ı sa’y de mümtaz ve mübdi hilkatlerin müessirini asla taygyır etmez değillerdir. Bilakis kendi iktidar ve kıymetlerine göre ellerindeki o madde-i ibtidâiyede ya inkişaf ve tekemmül eder, veyahut kirlenir, bozulur. Hatta bazen aslına hiç benzemeyen bir şekil ve suret alır.

Bu bir hakikat-ı umumiyedir ki fûnhun ve snâiye olduğu kadar edebiyata ve her yer gibi bizim memleketimize de kâbil-i tatbîktir.

İnkılâbdan sonra çıkan eserlerin bir çoğunu bu hususda kıymetli bir delil diye gösterebiliriz. Bunlar tedkik edilince görülüyor ki ekseriyet-i azîmesi bin kere söylenmiş şeylerin pek can sıkıcı bir tekrarıdır. Şöyle ettin ey kadın, böyle ettin ey kadın, güneş böyle battı, yahud kamer şöyle çıktı gibi fesaneler. . Filhakika herkes san’atta iddiâ-yı istiklâl ediyor; fakat istiklâli istemekle cidden müstakil olmak arasındaki mesafenin pek uzun olduğuna itikad edenler görüyorlar ki ortaya konan eserler içerisinde mazi ile hesabını kesmiş olanlar pek enderdir.

Yalnız şiddetle aleyhinde bulunduğumuz halde ahkâmına riâyetten kalemlerimizi bir türlü men edemediğimiz teâmül-i edebiyi durdurmak, lisan-ı san’atın cereyân-ı hazırını şimdiki yatağından çıkarmak isti’dâdını gösteren bazı tek tük simalar var: Bu güzide gençler bazı parçaları ile ihsas ettiler ki, lisamımızda

şimdiye kadar keşf edilmemiş ekâlîm-i san'ata gidecekler ve oralardan bize hiç görmediğimiz nefis şeyler getireceklerdir. Fakat itirâf etmelidir ki bunlardan hiç birinin henüz şahsiyet-i san'atkârânesi sehâbiye hâlinden çıkarak bir şekl-i muayyende tasallub ve tabler etmedi. . İnkılabtan sonra tamamen yeni ancak bir imza daha gördük. İbtida (Gece Kandili), (Uçurtma), (Piyano Mümları) vesaire gibi mensûreler altında mütevâzı bir sima ile gülümseyen bu imza öyle hususî bir lisanla tekellüm ediyordu ki kendisini seve seve dinlememek mümkün değildir. Bir mecmua içinde Refik Halid etiketini taşıyan bir parça daima gördüğümüz eşya ile dolu bir vitrinden nazar-ı dikkati münhasıran kendine celb eden mümtüz, zarif bir (biblo) halinde manzur oluyordu. Sonra "Refik Halid" namına bir takım portrelerin, karikatürlerin altında tesadüf ettik. Derhal okuduk ve netice-i mütâlamamız o imzayı her görüşte mutlak okumadan geçmememiz kararı oldu. Ve bunda hiç yanılmadık: Refik Halid küçük hikâyeler yazdı, muvaffak oldu. Müfid Ratib Beyle "Kaniye"yi vücuda getirdi. Ve mihayet (Cem)le (Şehrullah)la neşr ederek şimdi "Kiprimin Dedikleri" nâm-ı umumisi altında topladığı silsile-i âsân ortaya koydu. O, böyle şâyân-ı dikkat bir "feyz ü bereket"le nefis yazılar ibzâl ederken kendisini muntazaman takib edenler görüyor ve söylüyorlardı ki Refik Halid'in nesc-ı beyâm hiç bir zaman mütevassıt bir kabiliyetin destgâh-ı san'atından çıkabilecek bir şey değildir. Hatta Hamdullah Suphi bir kanaatla "dahî" diyordu. Filhakika Refik ilk yazısını neşr ettiği günden beri kendine mahsus bir lisan olmayanlarda görüldüğü gibi bir kekeleme, san'atna henüz tasarruf edemeyenlerde tesâdüf bulunduğu gibi bir sendeleme göstermedi. Bilakis onda nereye gideceğini pek iyi bilen bir adam sekîneti ve emniyeti, fırçasını, önündeki beze daha dokundurmadan orada nasıl bir şey resm edeceğini gören bir ressam maharet ve itimâdı nazar-ı dikkate çarpıyordu. Üslûbu, her şeyi tarz-ı ru'yeti, usûl-i tahkiyesi katıyyen mazinin zeyl-i anânatına bağlı değil idi. Binaenaleyh onun yazılan herkesin nazarında burada hiç görülmemiş, başka memleketlerden getirilmiş, bir metâ-ı nefisnevkiini tutuyor, tamamen yeni ve zarf bir nesir okumak isteyenler Refik Halid'in imzasını mutlaka araştırıyordu.

İşte şimdi de âsârında bize ibtikbâlin büyük bir muharririni [s. 305] zannediyorum ki lâtif-i san'atkârın simâ-yı üslûbuna en fharuk, en mümeyyiz hutûtu çizen hususiyet ve teşbîhler olduğu gibi o sîmâyâ bazan görülmeden geçilemeyecek bir kusur veren şâibede yine bu teşbîhlerin hpek ziyâde ibzâlidir. Çünkü bu hususta Refik Halid adeta yeni mirasa konan bir seffih gibi hareket ediyor. Bir lazım olan yerde beş sarf ediyor! Bu bir kusurdur ki büyük bir

meziyetin ifrât-ı mahirinden doğuyor. O meziyet ise Refik'in servet-i hayalidir. Binaenaleyh (Kıprî-i Nâtüvân) da şair Nedim gibi

Tab'ım o bağbân-ı girân dest-mâyedir
Kim bir gül istesem bana bir gülistân verir

derse tamamı haklı bir söz söylemiş olur.

Lakırdıya nihayet vermeden evvel bir noktayı daha akıllara getirmek isterim. Acaba bazılarını zann ve iddia ettiği gibi Refik Halid (Guy de Maupassant)'ın bir mukallidi, nâm-ı kıymetdânı da simâ-yı mütevâzı gibi mehâfil-i edebiyeden uzak yaşayan Hüseyin Rahmi Beyin bir ikincisi midir?

Hiç şüphe yok ki Kiprinin Dedikleri'ni yazan kalem (Guy de Maupassant)'ı pek çok sevmiş, -rûh ve tabiatı icabınca- onu pek büyük bir hazla okuyarak kendisinden mühim istifadeler etmiştir. Fakat zannederim ki Refik Halid'i Refik Halid eden Maupassant'tır demekten ziyade Kıprî-i nâtüvân, kıprî-i nâtüvhan olduğu için Maupassant'la en çok istînâs etmiştir demek hakikaten daha yakın bir hüküm olur.

Hüseyin Rahmi Beye gelince yine hiç şüphe yok ki o pek büyük bir râsaddır. Ve dürbünün camı itibariyle Refik Halid ona az çok benzeyebilir. Fakat bu iki nâfiz gözü birbirinden ayıran öyle esaslı farklar vardır ki hiç bir zaman ikisi de aym fabrikanın malıdır, veyahud, ikincisi birincinin bir taklidinden ibarettir diyemeyiz. [s. 307]

10 Kânûn-ı Sâni 327

(nr. 1079, s. 306-307)

Fâzıl Ahmed [AYKAÇ]

FECR-İ ÂTİ'NİN İFLASI

Fecr-i Âtî ilk ân-ı teşekkülünden beri birbirinden ayrı iki cins itiraz karşısında bulundu. Bir zamanlar tuhaf olmak için, güldürmek ve geçinmek için, kendi yüzünü, hakikatin yüzünü boyayan birkaç gezete onun ismi etrafında palyaçoluk etmeyi bir vazife edindiler. Gençlerin teşkil ettiği bu cemiyete karşı, halkımızın gençliğe, yeniliğe düşmanlığından bilâistifade, kaba kaba sırttan bir suratla bakmak, nazar-ı dikkati celb etmek için saha-i matbuatta külhan beylerine

mahsus bir azediği ile ona omuz çarpmak bazı furuu-mayaların haftalarca aylarca bir meşgalesi oldu. Yeni encümene doğru her yandan yolunu patlatmış bir çerکہâbe halinde çırpına çırpına, coşup gelen bu sel-i şetüm ve istihza, sahiblerinin bir gazete köşesinde kalan isimleri gibi edebiyatın hatırasında birkaç müteaffih lekeden başka bir şey bırakmadı. Ondan sonra, perde arkasında yeniden tertibat yapılırken seyircilere bahşedilen müddet-i istirahat gibi bir fasıla hasıl oldu. Şimdi tekrar Fecr-i Âfî'yi mevzu-i bahs eden, olacak, oluyor, oldu denerek kendilerine ağır bir hasta etrafında toplanmış hekimler süsü veren yeni bir fırka-i mühâcim karşısında bulunuyoruz. İçlerinde en ihtiyarları yirmi sekiz otuz yaşını geçmeyen bir zümre-i ziyâ ve şebâbı, vaktiyle dinlediğim bir masalda, uzun sarı sakallı hocalarını, aralarında sözleşerek, bugün renginiz pek uçuk, sizi pek hasta görüyoruz diye yalandan telaş eden ve onu hastalığına ikna ederek oyuna yollayan yani dersten kurtulan mekteb çocukları gibi, zorla hasta olduğuna, hatta işittiği gördüğü şeylerin bu dünyaya aid olmayıp âlem-i ahirete aid olduğu zehabını vererek olduğuna ikna edecekler. Çünkü onların hakim olabilmesi için bunların hasta olması elzemdir. Ya bunlar hasta olmazsa onlar ne olacaklar.

Asıl bahse girmeden evvel, karilerden bir şey rica edeceğim: Etrafda gördüğüm şayan-ı hayret bir teşmil merakıyla beni de Fecr-i Âfî namına hareket eden bir vekil olarak kabul etmeyiniz. Nasıl Süleyman Şahabeddin Bey kendi namına bu bahse bir ehemmiyet vermek hatasında bulunduysa, ben de doğrudan doğruya kendi namına aynı hatayı iritkab eden bir adamım. O, bu bahsi bizzat vücuda getirenlerden biri olmaktan dolayı nefisini müdafaaya mecburiyet gördü, ben karşımızda Mehmed Rauf Beyi gençlerin bazı noktalarda haklı, ziyansız bir oyuna karışmak görmekten mütevellid hayretimle kendimi bir iki söz söylemeğe davet ediyorum.

Evvela ben zannediyorum ki, edebiyat tahtına cülus için vuku bulduğu haber verilen, hücum, hali teşebbüsleri, Hüseyin Rahmi Beyin bir romanında, pek çok boş yerler varken, vapurda ötekinin berikinin kucağına oturan Hasna Hanımın hareketi nevinden bir şeydir. Seîr-İ edebiyatı üç kişilik bir koltuk addedenler, herkesin görmeğe tammağa mecbur olduğu bir hakikati, nasıl doğduğu bilinmez, sakat bir hayale feda ettiklerini anlamıyorlar mı?

Dimağ-ı beşer yüzlerce san'atkarı ayrı saraylarda, ayrı tahtlarda balâfîşin etmek için lazım geldiği kadar vasîdir. Orada bir yer edinmek isteyenler, efendiler,

haydi siz çekilin, biz oturacağız derlerse, onlar ne dimağ-beşeri anlamıştır, ne de san'atkarı.

Fecr-i Âfî'nin, Edebiyat-ı Cedîde erkânını halletmeğe uğraşmış olması iddiası, Fecr-i Âfî'de, iki üç kişinin, bütün arkadaşlarına teşmil edilmiş olan cesaretli, ve büyük bir tesbitte haksız bir tenkidinden başka bir şey değildir. Bunların neşrettiği [s. 340] tenkidler Fecr-i Âfî'nin mührüyle mi neşredilmişti? Fecr-i Âfî azasını herhalükârda yekdiğerine manen malen ve bedenen kefalet-i müteselsile ile merbut olduğuna dair ortada bir taahhüd mü vardı? Paris'de ilk sabah sokağa çıktığı vakit kumral bir kadın gördüğü için, defter-i hatratına bütün Parisli kadınlar kumraldır diye işaret eden İngiliz siyah gibi on beş yirmi kişiden mürekkeb bir cemiyette, iki üç kişinin bir mutalaası umuma teşmil ediliyor. Muhakeme edebilmenin en büyük şartlarından biri kabiliyet-i tecride malik olmaktır. Programlarını başına san'at şahsı ve muhteremdir, kaydını koyanlar, bir eser-i san'at etrafında ayrı ayrı düşünmek hakkını yekdiğerine bahşetmiş demektir.

Fecr-i Âfî azasına aid olmak üzere Mehmed Rauf Beye öyle yazılar irae edilebilir ki, orada Cenab Şahabeddin, Faik Ali, Hüseyin Siyret Beylerin isimleri etrafında kelimât-ı hürmet ve muhitimiz, bir neslin etrafında dizilmiş kurna gibi binek kayd-ı nezaket ve dikkatle meşbu duruyor. Bu noktada bilhassa nazar-ı dikkati üzerine celb etmek istediğim bir cihet var. Fecr-i Âfî'ye mensub birçok arkadaşlarım ve ben Edebiyat-ı Cedîde erkânını değil sakıt olmuş, hatta küçülmüş bile telakki etmiyoruz. Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Halid Ziya, çocukken, san'atta hiçbir iddiamız yokken nazarımızda ne kadar sevgili, ne kadar layık-ı dikkatse hala o kadar sevgili o kadar layık-ı dikkattir. "Rûbab"da onlara karşı, muzaffer olduğumuzu velvele ile temin-i mevki ettiğimizi söyleyenler, zihinlerinde mevcudiyetini, itiraf ettikleri bu kanaat neticesiyledir ki aynı yoldan aynı neticeye varmak istiyorlar, fakat düşünmüyorlar ki bugün Fecr-i Âfî azası arasında isimlergi müstesna olmak üzere ayrılan Yakup Kadri, Refik Halidler, Emin Bülendler edebiyatla meşgul olanlar arasında ihraz ettikleri mevkiin bir zerresini o tenkidlere medyum değildir. Ben bizzat Mehmed Rauf Bey Ahmed Haşim'i neden temyiz ediyorsunuz diye sorsam, çünkü pek güzel şiirleri var diyecek, Tevfik Fikret, Halid Ziya, aleyhinde yazdı demeyecektir.

Demek ki bunlar itiraz ile temin-i şöhrat etmemiş, hususiyle gençler bilmeli ki Fecr-i Âfî ne İskenderiye Kütübhanesi ne zenzem kuyusudur. Ona itiraz etmek

sahillerde kayaların eteklerinde çırpanan dalgalar gibi lüzumsuz yere didinmek yorulmak, kırılmaktır, sarf edecekleri measinin en nankörü ancak bu olabilir.

Fecr-i Âfî'ye vaki olan itirazlar arasında değil Mehmed Rauf Beyi, hatta Mehmed Rauf Beyin bilmem neden nesl-i hazır namını verdiği gençleri bile bizzat düçâr-ı istiğrâb edecek bir hata vardır. Fecr-i Âfî ismi, bu encümene dahil olan bütün gençleri zîrinde topladığı halde Fecr-i Âfî namına vaki olan itirazlar onun en mühim erkânı bir tarafa çıkarıldıktan sonra ikame ediliyor. Yakup Kadri, Refik Halid ilh. istinad edebilirse, diye başlayan bir cümle kendinde bir hak görerek Fecr-i Âfî'nin bir şey yapamadığını haber veren kelimelerle nihayet buluyor. Halbuki her mekteb, her cemiyet herhangi nev'a aid olursa olsun büyüklerinin şahsında tedkik ve tenkid edilir. Edebiyat-ı Cedide'nin daima zebanzed olan dört beş rengini bir tarafa çıkardıktan sonra Edebiyat-ı Cedide hakkında umumi bir hüküm i'tâ etmek mümkün olur mu?

İtalya'nın devre-i teceddüdü hakkında fikrini söylemek isteyen bir adam, Vichy, Michaelangelo, Rafael, Tatién, Georcione, Correyi gibi eazımı bir tarafa bırakıyor, Rus edebiyatı hakkında düşündüklerini anlatmak istediği vakit Puşkin, Gogol, Dostoyevsky, Tolstoy gibi bizzat Rus edebiyatı demek olan büyükleri istisna ediyor, ve ondan sonra devre-i teceddüdü şu idi Rus edebiyatı bu idi demeği bir imkan-ı mantıkî buluyor. Acaba bizde romantizmi anlatmak isteyenler, Hamidleri, Sezaileri, Kemalleri mi tedkik edecekler yoksa Vecihi Beyi mi? Eğer bu tarz-ı tenkit ve muhakeme fenn-i harbe tercüme edilirse denilir ki bu memleketi zabt etmek düşürmek için en iyi [s. 341] çare müstahkem şehirler ibir tarafa bırakıp köylere tasallut etmektir. Bilmem bunun garabetini hissetmiyor musunuz, bir meyvenin içini yenecek kısmını çıkarınız, sizce kabik addedilen kısmını da ağzınıza alıp yüzünüzü buruşturunuz. Sonra akıllı bir adam tavn takınarak, çok fenayımış değil mi insanın yüzünü buruşturuyor diyiniz. Dört kişiyi az olup olmaması bahsine gelince bizde hiç bir devre-i edebîhi yoktur ki hep birden sekiz on tane büyük san'atkâr yetiştirmiş olsun. İstanbul'un surları arasında bol bol yetişen yedi kola maroludur, san'atkâr değil.

Fecr-i Âfî'nin hiç olduğunu isbat etmek isteyenler, onların hiç olduğunu göstermeli, bir cemiyet-i edebiye, bu babda en ziyade haiz-i re'y olan adamların, yani Edebiyat-ı Cedide erkân-ı mühimmesinin bugün en güzide nâşir ve şairler diye tanıdığı dört beş kişiyi hep birden kendine cem ederse o cemiyet bir şey yapmamış değil çok şey yapmıştır. Çünkü Fecr-i Âfî erkân-ı güzidesinin rüchâmı, istihâre

neticesinde tahakkuk etmemiştir. Mehmed Rauf Beyin pek şayan-ı dikkat bir hareket-i edebiye diye bidayette adeta derûnî bir sevinçle karşıladığı küfürlü hücum. Hamid-Kemal devresinin karşısında yaygaralar koparan Elhac İbrahim Efendi, Said Bey, Muallim Naci, ve makber mütecevizi Salahi Efendi ile Edebiyat-ı Cedideye taarruz eden Andelib, Ahmed Rasim, Mehmed Celal, Ali Kemal, Zeki Meğamiz ve Ali Seza nam-ı müstearıyla yazı yazan Abdülhalim Memduh Efendilerin, şemâtât-ı âkilesi fasılasından mutad ve mücerrib bir şeydir. Bunların kullandığı silah-ı taarruzda babadan oğula intikal edene yadigar silahlar gibi aynı sıklıkta, aynı neviden bulunuyor.

Yani, lisamı berbad ettiğiniz, yahud bugün dendiği gibi san'atı berbad ettiğiniz, sirkat-i edebiye, intihal-i edebî, sonra yine eskisi gibi cins cins, çeşit çeşit küfürler, Tefvik Fikret yeşil renkte çıkan "İrtika" gazetesi için yosunlaşmış sarhoş dişi renkte diyor, bu suretle muharrir Cela Beye ikinci bir şey daha söylemiş oluyordu, şimdi ise yeşil İrtika yerin aynı vazifeyi deruhde etmiş penbe Rübab çıkıyor. Rübab'da yazı yazanlar gençler olduğu için insan satırlarına esef duymaksızın devam edemiyor. Fakat ne garibdir ki Rübab muharrirlerinin bütün maksadları kendi varlıklarına kendilerini emin etmektir, mevcudiyetinden şüphedâr olan eski bir Yunanlıya bu hususuda kanaat bahş yapmak için arkadaşı şiddetli bir tokat indirir, Rübab'ın gençleride kar şeylerindeki kuvvete bir tokat savuruyorlar, elleri acırsa, aynıyla tokatı yiyen Yunanlı gibi elimiz acıdı; demek biz vanz diyecekler. Bilmiyorum ki saha-i edebiyata bu tarzda gelmiş başka bir kabile daha var mıdır. Günün birinde Mehmed Rauf Bey edebiyatın salonunda büyük cedlerin nazarları altında otururken, uzaktan bir gürültü duyuyor: Endişe veren tehdidkar muhacim bir gürültü bir kalabalık:

-Bu adamlar kim oluyor, çekilin oradan biz geliyoruz, çekilin bedlâlar, herze vekiller, diye haykırarak küfür basarak ortaya geliyorlar. Rauf Bey bu zuhurât karşısında dikkat ediyor, taarruz kendisine aid değil, o vakit yerinde kalkıyor, tozuyla, toprağıyla, bu fikir prenslerini salonuna kendini atan bu zatı balkona çıkarıyor ve ahaliye takdim ediyor:

-Yeni nesl-i edebîyi niğah-ı hürmetinize takdim ederim ey ahali.

Halbuki bu gençler kendileriyle doğrudan doğruya görüştüğünüz vakit ne kadar sevimli, ne kadar terbiyeli, ne kadar centilmen adamlar. Fakat ayrı kaldıkları vakit bir kadeh su ile kendilerini sarhoş ediyorlar, kalemleriyle beraber kendileri de

merkebe biniyorlar, elleri, ağızları, dilleri kapkara karşınıza çıkıyorlar. O vakit onları tanımyorsunuz. Öyle şeyler söylüyorlar ki itikâfa çekilip düşünmeli:

“Bu eseri beğenirseniz eğer kanat-ı vecdaniyenize hürmetkâr olursunuz” Ne vakitten beri âsâr-ı san’at karşısında herkes aynı şeyi düşünmeye davet edilmiştir. Tenkitte hatta birini kara dediğine beyaz denmesi mümkün olduğumu bilmiyorlar mı? Bir diğeri soruyor; dört seneden beri şehab rım temsil ettiniz. Temsili san’atta ne kötü şeydir düşünmüyorlar. Benim bu bahis dahilinde muhtac-ı dikkat gördüğüm şeylerden biri de “Yeni Nesil” tabirinin Mehmed Rauf Beyin lisamında yer bulabilmesidir. İnsanlar ada tavşanları gibi eğer sekizden on ikiye kadar yavruluyorsa yeni bir nesil zuhuru pek istibâd edilmez. Fakat nesil, kelimesinden anlaşılman mana, yeni bir görüş, yeni bir nazariyat-ı san’at, yeni bir mihârikât-i ifade ise ortada yeni nesil namına hiçbir şey mevcut değildir. Salı günü yazı yazarlarla çarşamba günü yazarlar arasında bir nesil farkı olamaz. Mehmed Rauf Bey pek güzel bilirler ki Kemal Beyle Şinasi arasında on beş, Ziya Paşa ile Kemal arasında on iki sene kadar bir fark olduğu halde bunlar bir nesl-i edebî teşkil ederler. Edebiyat-ı Cedide müntesileri arasında da on, on beş senelik bir fark vardır. Böyle olmasına rağmen tarz-ı his ve tefekkürün betâetle değişmesi neticesiyledir ki onlar bu büyük yaş farklarına rağmen bir çok nukât müşabehetiyle birbirine merbût kalmış tek bir nesil tek bir devre vücuda getirmişlerdir. Nesl-i hâzır namını verdiğimiz [s. 342] namı verilen gençlere Fecr-i Âtî gençleri arasında hatta böyle büyük bir yaş farkı bile yoktur. Bunlar olsa olsa onların pek yakından ağabeyi olabilir. Yoksa yeni neşillerin alâmet-i vürûdu pembe, sarı, yeşil bir gazete çıkarmak ve matbuâta daha evvel gelmiş olanlara hücum etmeğe, hiç şüphe yok ki ben ihtiyarlayıncaya kadar bu müstahsen usul sayesinde elli altmış neslin mücadeleleri karşısında seyr ve temaşaya dalacağım.

Eğer böyle diğel de eserlerin suret-i ibdâi dolayısıyla yeni neslin zuhuru haber veriliyorsa bu noktada iddia edeceğim ki Rübâb’ın gençleriyle beraber diğel birçok gençler de Fecr-i Âtî ile aynı zamanda yetişmiş aynı tesirata maruz kalmış olmak dolayısıyla isimlerini tefrikte müşkilat çekilen İngilizlere benziyorlar, arada yegane fark bugün gelenlerin kalaycı esnafı gibi gayet parlak şeyler yapmağa pek meraklı olmalarıdır. Bu hasis, pencerenin dibine tebeşirle tereyağı diye yazıp üstüne sebze kor, yemek pişirmiş, bunlar da bir sahife üstüne şiiir diye yazıp altına kelime koyuyor, bir yi karıştırdıktan sonra şiiir pişiriyorlar. Zaten Servet-i Fünun’da tekrar yazılarımı bulundurmakla bizi tesîr eden Mehmed Rauf Beyin nazar-ı dikkatlerini san’atlarıyla değil ancak hücumlarıyla celb edebilmişler, tabir-i

diğerle Alessibyâdın kendinden bahsettirmek için Atina'da dini heykelleri kırması nevinden bir teşebbüsle ancak layık-ı bahs oldular. Bunların şimdilik mevcudiyeti doğrudan doğruya bir mevcudiyet-i menfiyeden ibarettir. Hususiyle birisi için ümid ettiğimiz üzere belki ondan veyahud onlardan en evvel sitayişle bahsedecek yune biziz. Fakat istihkak ederlerse.

Mehmed Rauf Beyin zîr-i himayesine aldığı ittihâmtan beri de "Fecr-i Âfî"nin meş'âş bir beyanname ile birçok şeyler vad ettiği halde bu vadleri tutmamış olmasıdır. Gazetelerde, "üç seneden beri tahakkuk etmesine intizar ettiğimiz mevâfid boşa çıktı, halkı iğfal ettiniz" tarzında ilan edilen bu şikayetleri meseleye hiç vakıf olmayan biri okusa galiba bir şirket-i ticariye şunu yapacağız, bunu yapacağız, yüzde on beş temettu' hissesi tevzi edeceğiz diye beyannameler neşretmiş ve bu suretle halkı iğfal ederek binlerce hisse senedâtı satmış zannına düşecektir. Menkuldür, erbab-ı kalemi yazdıkları eserlerden dolayı değil yazmadıklarından dolayı mihek-i takdire çekmeleri pek yeni bir şey olsa gerektir. Hiç bir teşebbüs tasavvur etmiyorum ki onun ilk adımı bir âlem-i hayale basması. Limanda tek bir istanbul işleten bir adama ne düşündüğümü sorunuz hayalinde Amerika'ya seyr ü sefer eden kocaman sabih şehirler bulursunuz. Eğer Edebiyat-ı Cedide erkamı da yapmak istediklerini söylemeğe imkan bulsalar da onların da tahakkuk etmemiş birçok hayalleri olacaktı. Bizi aldattınız diyenlere memleketin çiçek açmak, meyve vermek mevsiminde değil çiçeklerin açmasına, meyvelerin olmasına hâlâ müsaid olmayan fırtınalarla dolu ra'd ve berrak mevsimde olduğunu söylesem bilmem ki yanlış bir cevap mı vermiş olurum. Abdulhamid'in İstanbul üstünde tesis ettiği sükun, tehlikeyi nisbeten uzak göstermek gibi dolayısıyla ihtilal günlerinden ziyade nümâ,yı asara bir zemin-i münasebet tehiye etmişti. Sabahları elinize aldığımız on türlü gazetenin baştan sonuna kadar muharebe, isyan, bomba, yangın, katl- siyasi, işkence, yeni bir ihtimal-i harb gibi yüzlerce facia ile ruhumzu kararttığı günlerde oturup bir şiir düzme, bir hikâye vücuda getirmek kolay mıdır? Dünyanın hangi köşesinde bizim gibi her sabah her akşam memleketlerinin inkırâzı endişesiyle an-be-an titreyen bir gençlik gösterebilirsiniz?

Sonra Fecr-i Âfî'nin pekaz eserler neşretmiş olduğu iddiasını ben butlâmna kâil bulunmuyorum. "O kadar meşâşa eserler yazmış olan üdebâ-yı cedide" ile Fecr-i Âfî azasının neşrettiği eserleri karilerimin müsadesiyle mukayese edeceğim:

Edebiyat-ı Cedide erkamının hayat-I tahriri 1312 senesinden pek mukaddemdir. Halid Ziya'mın İzmir'de, Tevfik Fikret'in Mekteb gazetesinde

Cenab Şahabeddin'in şurada burada neşrettiği eserler onların hayat-ı tahririni bir rub asra yakın bir müddete kadar tevsi' ediyorlar. Hususiyle Edebiyat-ı Cedîde eâzımın yaşları 45 ile elli arasında olduğu düşünülürse otuz seneden beri san'atla meşgul olduklarını kabul etmek zaruri olur. Bütün bu müddet zarfında kendilerine pek muhakkak bir şöhret temin etmiş olan üstadlarımızdan Fikret bir Rübâb ile küçücük bir Haluk'un Defteri'ni, Cenab Şahabeddin, Hac Yolunda'sını, neşr etti. Arada yeni üç roman dört beş mecmua-i hikâyât ile en velûd olan Halid Ziya'dır. Sonra daha genç olanlar arasında ortada belli başlı olarak Faik Ali'nin Fani Teselliler'i, Hüseyin Siret'in Leyal-i Gırfzan'ı, Ali Nadir Beyin, Zılâl-i İlham'ı, Mehmed Rauf Beyin, Eylül ve Siyah Inciler'i, Ahmed Hikmet Beyin, Haristan ve Gülistan'ı, ve gazetelerde perakende olarak kalan kıymetli müteaddid güzel nazımlar ve nesirler. Görülüyor ki pek uzun sürmüş bir hayat-ı tahririn neticesinde mektebin yirmiye yakın olan azası belli başlı nihayet on beş yirmi eser neşrediyor. Edebiyat-ı Cedide erkâmının birçokları hiçbir mecmua neşretmişlerdir. Ez cümle Süleyman Nesib, H. Nazım, Süleyman Nazif Beyler bu zümredendir. Mehmed Rauf Bey, Celal Nuri Bey, Cenab Beyden bahs ederlerken büyük iktidarına vesîka-i inbât olacak elimizde bir kitap yok diyorlar. Fakat yine onlar ve biz bugün Cenab Beyin san'atta latif bir prens olduğuna kâniiz; çünkü elde kitap olmamakla beraber, yazdıklarını okuyor, ve unutmuyoruz, o nazarımızda kitapsızlığına rağmen nazmın ve nesrin hayret-bahş bir sahib-i kemâlidir.

Tevfik Fikret'i iki eser yazmış olmaktan dolayı tehattie etmiyoruz. [s. 343] Az yazmış fakat pek güzel yazmış diye bî-hudud bir hürmet ve muhabbetle telakkî ediyoruz. Eserler bâs-ı lahne değildir ki mahzâ çok yapraklı olmaktan dolayı makbul olsun. Şiirler insan değildir ki, beş on satırdan ibaret olması, yani kısalığı evsaf-ı hüsn itibariyle bir noksan teşkil etsin. Heredia'nın ağırlığından fazla mücevherât dökün, o senelerde dolu tek kitabı payidar-ı vâsi bir şöhrete esas hizmetini göremez mi?

Fecr-i Âtı azası matbuâta geldikleri günden beri müddet-i sa'y nazar-ı itibara alırsa evvelkilerden daha az yazmamışlardır.

Yakup Kadri'nin Baskın, Bir Tercüme-i Hâl, Bir Kadın Meselesi, Bir Ölünün Mektupları, Şapka, Yalnız Kalmak Korkusu, Nirvana, Bir Serencam gibi koca bir cild teşkil edecek, millî bir nefis hikayeleri Bahara Hitab'a, Yıldızların Bîkesliği gibi bir çok mensur şiirleri var ve Serencam'ı neşr edeli daha üç dört ay olmadı. Refik Halid'in Kuvvete Karşı, Aişe'ni Talii, Hakk-ı Sükût, Yıldı Bir, Cer

Hocası, Köpekler ünvanını taşıyan hikayeleri, Zend Avesta'ları, ve Kirpinin Dedikleri ismini taşıyan ve mizahi olmakla beraber memleketin dört senelik hayat-ı siyasiyesini şâyân-ı hayret bir zindeğî-i vuzuh ile anlatan kıymetdâr bir mecmua-i hikâyât-ı ve yine bu nev'den olmak üzere diğeri bir mecmuâ teşkil edecek gayr-ı münteşir hikâyât-ı mizahiyesi mevcut duruyor. Ahmed Haşim'in, Emin Bülend'in yine birer birer mecmua teşkil edecek şiirleri yok mu? Fecr-i Âfî azasından diğeriilerinin neşri ettiği tek tük romanlar, mecmualar, tiyatrolar da bunlara ilave edilirse, onlar yine seleflerinin yirmi, yirmi beş senede yaptıklarının hiç olmazsa yarısını dört senede yapmıştır, buna az bir şey yapmak denirse Edebiyat-ı Cedide hiç bir şey yapmamıştır. Sonra bunların keyfiyeti ne olduğunu anlamak icab eder. Eğer, Fecr-i Âfî azasının eserlerini kendi telakkime göre anlatsam bî- taraf addedilmem ve makbul olmaz. Onların hakkında Edebiyat-ı Cedide sahiplerinin fikirlerini şahidli isbatlı zikir edeceğim.

Yakup Kadri'nin Cenab Şahabeddin bir meftûn-ı hayranıdır. Hak'ta intişar eden bir makalesinde "Eslaftan Yakup Kadri'ye gelinceye kadar bütün üdebâ-yı güzîde" diyordu. Yanında "Safahat"ı mevzu-ı bahs ettiğimiz bir dakikada: "Yakup Kadri de millî hikayeler yazıyor. Fakat onun asalet-i beyanını diğerileriyle mukayese ediniz." diyordu. Halid Ziya, ne vakit gençler mevzu-ı bahs olsa Yakup Kadri'yi, Refik Halid'i, Emin Bülend'i, uzun uzadıya, yazılmış bir sahife-i mu'tenaya benzeyen lisanıyla sezâ eder. Mehmed Rauf Bey ona genç naşirler hakkında birinci mevki vermekle diğerileriyle hem fikir olduğunu gösteriyor. Süleyman Nazif Bey Sami Beyle beraber bir gece saatlerce bahara hitabesinden bahsetti.

Refik Halid bugün genç muharrirlerden hiç birine nasib olmayan [s. 344] umumi bir şöhrete maliktir. Hidivden şehzadelere, prenslere, sadrazamlara, sefirlere, cemiyetin en yüksek tabakalarından en dîn tabakalarına varıncaya kadar binlerce meclûbı olmuş kânilere maliktir. Prens Sabahaddin ondan bahsederken: "Bizde yalnız bir şey Avrupa'da mümâsiliyle hem ayar olmuştur. O da 'Refik Halid'in edebiyat-ı müzâhisidir." diyor. Emin Bülend'in bundan üç sene evvel, Rumeli Hisarı hakkında yazdığı şiiri, Halid Ziya Darülfünun'da efendilere kıymetdâr bir eser-i edebî olmak üzere yazdırmıştı. Şiirlerinin kadîm bir ruh-ı asaletle mümtaz olduğunu herkes tasdik ediyor. Kin manzumesi bütün Türklerin ruh-ı intikamından koparılmış bir parçadır. Son devreye dair her yazıda onun ismi muhabbet ve hürmetle zikrediliyor. "Ahmed Haşim" lisanında tek tük iki üç sakat olmakla beraber bize başka bir iklim-i hayal, bir iklim-i sünûhât ile gelmiş, tarih-i

sanatımızda büyük bir vecd olarak kalacak tam bir şairdir. Sonelerinin mislini yazmak belki bizim gibi aynı yolun sâliki olan gençlere bütün ömrümüzde nasib olmayacak bir gayedir. Zaten bu hususda itnâba ne mahal var. Bizzat Mehmed Rauf Bey, Fecr-i Âtî'nin iflası makalesiyle beraber intişar eden "Türk Edebiyatı" makalesinin sonunda:

"Yarıncı edebiyatı ihya edecek gençlerin teşkil ettiği Fecr-i Âtî encümen-i edebisi azaları, cümlesi üdebâ-yı cedîdenin tilmiz-i irfanı olup gösterdikleri istidad-ı harikulade ile seleflerinden daha büyük eserler bırakacaklarını daha şimdiden isbat ve irâe etmektedirler. Yani bugün artık kemal-i iftihar ile denilebilir ki bir Türk edebiyatı vardır ilh. demiyor mu? Fecr-i Âtî ihtiva ettiği gençler itibariyle bugün bir misli teşkil edilmek mümkün olmayan evsafa malik bulunuyor. En son olmak üzere Fecr-i Âtî'nin ölmediğini anlatmak için bir tek söz daha söyleyeyim Mehmed Rauf Bey benden daha iyi bilir ki muharrirlerin hayat-ı san'atında bazen altı, bazen Racine'de 1677'de intişar eden kadarıyla 1689'da intişar eden Ester arasında görüldüğü üzere 12 senelik bir fasıla bile vardır. Halbuki Fecr-i Âtî'nin neşrettiği âsâr arasında üç ayı mütecâviz bir fasıla bile yoktur. Yarın bunlar yeniden eser neşrine başladıkları vakit galiba yeni bir makale yazılacak ve serlevhası, "Fecr-i Âtî Hortlakları" olacak sonra tekrar ölecek tekrar hortlak olacaklar Fecr-i Âtî'nin ölmesi aynıyla bilmem kaç sene evvel gazeteler tarafından Abdürrezzak'ın öldürülmesine benziyor.

O kendisini kaldırmağa gelen akraba ve odasını pencereden gülerek karşılamış, ve ziyaretten maksad ne olduğunu anlayınca kemal-i neşe ile:

-Ayol vallahi haberim yok, demiş;ti. Eğer sevabına biri söylemiş olsaydı gider yatardım, size de boşuna zahmet olmazdı.

Fecr-i Âtî'nin yeni ehrâmı etrafında muarızlarının isimleri, vâsi bir ceryan ile akan Nil zımmının üstünde su kabarcıkları gibi an-be-an sönüp gidecektir. [s. 345]

Tahassüsât-ı Sanat

MARAZ-I TENKİD

Eğer şu son günlerdeki şekl-i müstevlisine bakılacak olursa, buna şüphe yok ki bir hastalık demek icab edecek! Çünkü hergün muhtelif insanlarla muhtelif heyetler tarafından neşr olunan herhangi bir risale-i edebiyeyi okuyacak olursanız orada mutlaka, çakıl ve granit parçaları ile süslü taht-ı ihtişamına kurulmuş mutantan ve pür azamet bir şehenşah-ı intikada tesadüf edeceksiniz Kaba ve parlak renklerle boyanmış mukavva heykeller gibi, başlarında cehl ü gaflet iklimlerinden mün'akis bir fecr-i nur ve deha ve müncemid dudaklarında çatlak sesli birer nây-ı adem bulunan bu zavallı şehenşahlar, kendilerini, mevcudât-ı câimde üzerinde icrâ-yı saltanat eden bazı âba-i benî İsrail'e benzetecek kadar derin bir hab-ı telezzüze müstağrak bulunuyorlar. Mermer tâklı büyük sarayları içinde tıpkı bir esir gibi bî-hüküm ve kudret yaşayan en aciz hükümdar-ı Abbasî bile, Dicle'nin buhar-ı şam altında manevileşen musiki miyahından, Irak'ın pür şiir seraplarından bu kadar iktibas-ı hayal etmemiştir.

Terbiye-i fikriye denilen şeyin daha mahiyet ve lüzumunu idrak etmeden tenkidin san'atın ve edebiyatın dikenli ve uçurumlu yollarına atılan zeki ve genç dimağların, istikbale talik-i âmâl etmelerine ve tam iktisab-ı kuvvet ve malumat eyleyecekleri bir zamanda kuvâ-yı mevcude ve mütarekemelerini bî-lüzum bir suretle israfdan çekinmelerine şiddetle taraftarım. Ve işte sırf bu hiss-i muhabbetle temenni ediyorum ki nefha-i suru andıran kuvvetli bir hakikat rüzgarı hubub etsin, ve gölgeden kaideleri üzerinde tahta ve bir Buda heykeli gibi mağrur ve müteazzım uyuyan bu zavallıları devirip kırmadan ikaza muvaffak olsun!

Memleketimizde pek çok münteşir olan "tasalluf" illet-i meş'umesinin mikroplarını ben yarınki gençler üzerinde tamamıyla aciz ve bî-kudret görmek isterdim dünküler ve bugünküler, hatta daha evvelkiler, hulasa az çok istisna ile biz hepimiz o fena illetin zebunuyuz. Hiç alakadar olmadıkları mevzular üzerinde kemal-ı cüret ve ihtisas ile gezinen kalemler okumadıkları kitaplar hakkında sütunlarla mütalaa yürüten münekkitler, hiç bilmedikleri bir edebiyata macrâ-yı tekamül açan muharrirler, yeni lisanlar vazına kalkışan alimler Hulasa bu gibi bir çok erbab-ı tasallut aramızda mebzulen mevcuddur eski hataların [s. 483] netayic-i tabiiyesi addettiğimiz bu şeyler o kadar müteessir etmez; fakat bütün amal-i müstakbelemizi kendilerine atf ettiğimiz gençleri bu hastahğin daha fena bir şekliyle

malul görürsek, o vakit istikbale atf edeceğimiz nazarları muzlim bir bahar-ı nev-ümfdî istila eder.

Ben, kemal-i meraretle itiraf mecburiyetinde bulunuyorum ki, eğer seyr-i hazırında devam ederse, yanmki nesl-i edeb bize elem ve hüsrandan başka bir şey vermeyecektir. Çünkü bugün nazarlarımıza çarpan birçok a'râz var ki nesl-i âfñin ne fena ve ne vahim bir illet-i tahririn zebunu olduğunu ispat eyliyor.

İlkbahar çiçekleri kadar bile hayata malik olamayan boş ve bî-mana bir takım resail-i edebiyeyi boş ve bî-mana şiirler, hikâyeler ve en garibi güya üstadâne tenkidlerle dolduran ve artık saha-i san'atın sırf kendilerine kaldığı hayal vvâhisiyle mest-i emel yaşayan birçok genç mektepliler, derkât-ı tahsilin henüz pek aşağısında olduklarını düşünmeyerek, hiç anlamadıkları meseleler hakkında beyan- mütalaaya kendilerini selâhiyettar görüyorlar. Zavallılar hiç hatırlamıyorlar ki edebiyatta muvaffak olmak pek büyük bir saye ve daha büyük bir istidada vabestedir; daha lisanlarını layıkıyla bilmekten uzak bulunanlar için peri-i san'at pek girizan ve pek bî-insaf olur. Henüz muallimlerinin bile pek anlayamadıkları sanat mesail-i müşkilesini hatta basit bir tarzda öğrenmeden hatta sanat hakkında biraz vakıfâne yazılmış makalatı anlayacak bir hale gelmeden saha-i tahrire atılanlar muhitlerinden şeref ve takdir yerine tezyif ve teessüf toplayabilirler

Bilhassa tenkid hususunda gençler gayet hararetli ve mütehalik davramıyorlar. Bunu amel-i ruhîsini anlamak o kadar müşkil değildir. Yüksek kürsülerin sine-i huzuruna kurularak mukaddes eknûmlar namına bir suret-i mutlakada emir ve nehiy eden kimseler gibi, muhteşem bir mimberi intikada çıkararak asar-ı sanatı ve sanatkarları sırf kendi keyfine göre mahkum ve muatab veya takdir veya i'lâ etmek, o kadar güzel ve caziptir ki, edebiyat sahasına atalıp da rüyasında o mimberin hayalini görmeyen hemen hiçbir genç tasavvur edilemez. Fakat öyle zamediyorum ki eğer muallimleri kendilerine manâ-yı tenkidi anlatsa, o kürsü-i zî-ihtişama, semadan nazil olur gibi, kemal-i suhuletle oturmak mümkün olmadığını öğretse, gençler kendilerini gülünç bir vaziyete sokan bu gibi bala pervazlıklardan istinab ederlerdi.

Bugün bir "Anatole France" bir "Lamaitre" bir "Faguet" bir "Remy de Gorman" olmakla merhum Naci Efendi kabilinden bir herze-vekil-i intikad olmak arasında o kadar büyük bir girdap vardır ki onu atlayabilmek tahammülsüz bir saye, fıtrî bir kudret-i sanatkaraneye arz-ı iftikar eder. Terbiye-i fikriyesini ikbal etmeden edebiyatın bütün dekaik- tarihiyesi ile bilmeden "hikmet-i bedayii"

öğrenmeden münekkidiğe kalkışan gençler, Naci Efendinin muakkibi olmaktan fazla bir şerefe iddiâ-yı istihkak edemezler.

Ben hiç bir vakit gençlere muarız daha doğrusu muhasım bir vaziyet almak istemem. Fakat kendisine celb-i ihtiram ve iltifat için etrafındakileri lüzumlu lüzumsuz daima alkışlayan, onlara daima bezl-i meziyet ve dehait eden adamlardan da değilim. “Hazret-i Muallim” namını almak için dest-i idaresindeki gazete sütunlarını bî-mana gazellerle doldurup nazımlarını teşvik ve terakub eden “füruzan” nazmı olmasaydı, edebiyatımız herhalde şimdikinden daha müterakki bir halde bulunur, o mahut irtica’-ı edebi devresi vücuda gelmezdi. Binaenaleyh daha hiçbir meziyete malik değil iken tıflane bir hevese ittibaen tenkid sütunlarına sarılan ve samimiyetten mahrum bazı adamların sahte teşvikatına ittibaen, bî-mehaba ref-i avaze-i tenkit eyleyen gençlere, yanlış hareketlerinin mahiyet-i asliyesini göstermek bence bir vazife-i vicdaniyedir.

Garip bir galat-ı hissin zebunu olan bu zavallı gençler arasında galeyan ve ifrad ile temeyyüz eden bazıları, mensup olduğum neslin artık [s. 484] ihtiyarlayıp öldüğünü ve edebiyat sahasının artık tamamen kendilerine inhisar ettiğini iddia ediyorlar. Ne garip ve ne gülünç bir iddia! Nesl-i hazır saha-i edebiyatı terk edecek kadar yorgun ve bî-mecal olmak şöyle dursun bugün her zamandan daha zinde ve pür-ümit bulunuyor.

Osmanlı tarih-i edebiyatına, kudret-i sanatkârâneleri umumiyetle kabul edilmiş cidden mümtaz dört, beş simâ-yı edebi ihda eden bugünkü nesil, en büyük ve layemut abidelerini asıl bundan sonra meydana koyacaktır. Edebiyat-ı müstakbelemizin mesut bir inkişafa nail olması için bugün kavi bir terbiye-i fikriyye ve zevkiyye olmaları ve tenkidin tehlikeli yollarından uzak durmaları icab eden gençler, bu vazih hakikatı nazar-ı dikkatleri önünden dūr tutmamalıdır.

Tekrar ediyorum, kendilerine rabt-ı ümid ettiğimiz gençlerin daha mebad-i tahsilde bulunurken tenkid gibi en müşkül bir saha-i sanatta yürütmeye kalkmaları, affedilmez bir kusur, gülünç ve şayan-ı terahhum bir bâlâ-pervazlıktır. Okudukları birkaç makaleden muktebes-i malumat müşevvişeleriyle, kendilerine cidden üstadlık edenlere hücumla kalkışmak, “Don Kişot” un ruhuna bir baran-i ümit ve teselli yağdırmaktan başka bir netice tevliid etmez. Ben kendileri hakkında mütehassis olduğum muhabbet-i samimiye saikasıyla temenni ediyorum ki kariben nefha-i suru andıran kuvvetli bir bâd-ı hakikatı hubûb etsin; ve gölgeden kaideleri

üzerinde tahta bir Buda heykeli gibi mağrur ve müteazzam uyuyan o zavalhılan
-fakat devirip kırmadan- ikaza muvaffak olsun. [s. 485]

(nr: 1087, s. 483-485)

Köprülüzâde Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]

Tahassüsât-ı San'at

NAZİRECİLİK

Altıyüz senelik ihtiyar, sâl-dide edebiyatımızın uzun olmakla beraber akfın ve bîrenk bir hayat geçirmesinin esbab ve sevaikini tedkik edenler, "nazirecilik" denilen illet-i mahsusayı behemehal nazar-ı itibara almaya mecburdurlar. Çünkü zavallı Osmanlı edebiyatı, ilk an-ı inkişafından son safha-i tekamülüne kadar bütün merahil-i hayatında aynı illetin esir-i ızdırabı olmuş, meş'um hastalık ona hiç bir nefes-i huzur ve reha aldırılmamıştır. Yekrenk ve yeknesak gazeller, kasidelerle İran'dan menkul mütercim bazı hikayelerden başka bir şey vücuda getirememiş olan edebiyat-ı manzumemizin bu mut'ab ve tahammül-fersa yeknesaklığını biraz da san'atkarlarımızın adem-i iktidanna atf edebiliriz. Fuzuli, Baki, Nedim, Galib gibi nîm müceddidlere malikiyet hususunda pek bedbaht olan Osmanlı edebiyatı üçüncü dördüncü derecede mukallitler yetiştirmekte pek lütüfkar davranmıştır.

Tezkire-i şûâraları dolduran o namütenahi san'atkarların hikaye, şiir ve ilhamı biraz daha bala pervaz olsa ve teneffüs etmek için yeni ufuklar ve yeni iklimler isteseydi, edebiyatımız şüphe yok ki mahdudiyet-i fakirhaneye dıçar olmazdı; fakat nazirecilik gibi muzır ve muhrib bir takım esbab ve sevaik tesiriyle, gözler daima aynı menabi-i ilhama merkez kalmış, kulaklar her zaman aynı ahenklere makes olmuş, ve ateş-i teceddüdle çatlayan dudaklar pek tabii olarak eski nakaratın terennümüyle iktifa etmiştir iyi bir münekkit şimdiye kadar gelen şairlerin divanlarını biraz karıştırarak olsa, Osmanlı rûbab san'atında İran dilberlerinin musiki-i mehasinini duyar, ve o sayfaların maverâ-yı ibhamında bir Türkten ziyade bir acem şahsiyeti görür.

Eski edebiyatımızda meşhud olan en büyük hastalıklardan biri yalnız enva--ı edebiyenin mahdudiyeti değil, hatta aynı bir nevi dahilindeki asarın yekdiğerine

pek çok müşabih olmasıdır. Mesela gazeliyatta “Husrev ü Şirin” nazımı Şeyhi’den Bursalı Ahmet Paşa’ya, Baki’ye, Yahya’ya, Nedim’e, İzzet Molla’ya kadar bütün şairlerimizin gazellerini okuyunuz: Nefâiscu gözleriniz önünde daima aynı ufuk hayali aynı muhitat mahasini görecek, daima aynı sesleri duyacaksınız. Mesela Fuzuli’nin elemiyle Hayali’nin, Nevi’nin, Rami Paşa’nın, Cevri’nin elemeleri arasındaki müşabehet sizde onların samimiyeti hakkında muhakkak bir şüphe uyandıracaktır. Öğleyin, uzun ve yeşil tarlaları yakıcı bir güneşin akıttığı ziyalar şişkin sineleri açarken, değirmenin gözlere bir nemli rehavet bahşeden musiki-i yeknesakf gibi eski gazellerin ahenk-i muttandı da muhayyiledi fena bir yorgunluk tevlid eder.

Şahsın ve zamanın tevlid-kerdesi olan pek cüz’î, adeta namahsus farklar nazar-ı itibara alınmazsa, insan yeknesaklığın, mahdudiyetin bu derecesi karşısında büyük ve tabii bir hiss-i hayretin zebunu olur. San’atın heyet-i ictimaiyeye ve heyet-i ictimaiyenin san’ata karşı olan mütekebil tesirlerine edebiyatımızda hemen hiç tesadüf olunmaması garib ve şayan-ı tedkik bir istisna gibi telakki olunmalıdır. Pek mühim ve pek ileriye talik etmekle beraber, Acem teşiratının ve o zamanki şekl-i marifin bu hususta pek çok medhaldar olduğunu itiraf etmeliyiz. İlk esaslarını milletten almayan ve her zaman pek mahdud bir sınıfa münhasır kalan bir edebiyatın hususi tekamülü tabii ve zaruridir.

Edebiyat-ı kadimemizin en mühim kısmını teşkil eden nazım, bilhassa Acem eşkal-i mahdude-i nazımın -yani gazel, mesnevi, müsemmat, müstezad usullerinin- kabulü ve ona müfidane bir surette riayet edilmesi neticesinde uzun bir eser-i hayat gösterememiş ve pek çabuk ihtiyarlayıp ölmüştür. İşte eşkalin bu mahdudiyeti ve cidden bir şahsiyet-i müstesnaya malik sanatkarların fıkdam, “nazirecilik” denilen o meş’um şekl-i mahsus taklidi meydana getirdi.

O zaman san’atkarların hayatı pek garipti: Şiir melikelerinin hüsn-i ruhaniyesine mezcup ve bir mevki-i mahsus sahibi herkes, bir saray kadar müdebdeb dairesinde nedimler, müsahipler, şairler arasında yaşar, ve onların bayram, kandil, kış, yaz gibi münasebetlerde takdim ettikleri kasidelere müthim caizelerle mukabele ederdi. Kendi hamisi mesela Fuzuli meclubu ise, artık mahmler için Fuzuli’yi tanzir ve tahmis etmekten başka bir çare-i muvaffakiyet kalmazdı. Binaenaleyh o daireye mensup olan her şair, mütemediyen “dedim, dedi”li müseddesler “su” redifli kasidelerle “Hazret-i Fuzuli”ye peyrev olurdu. Sefih İbrahim Paşa zamanında Nedim’in, “vezir-i hakim” ünvanıyla maruf Ragıp

Paşa zamanında Nabi ve Haşmet'in mergub ve makbul olması, o zaman yüzlerce kişinin aynı tarz şiire ittibaını mucip olmuştur.

Bu nazirecilik illetinin adeta müstevli bir almasına sebebiyet veren avamilden biri nasıl büyük san'atkarların mefkudiyeti ise, diğeri de eşkal-i nazımın mahdudiyetidir. Mahdud bir daire dahilinde tebliğ-i efkar ve ihtisasata mecbur olan her şair bizzarure, kendisinden evvel gelen şairlerin asarını taklit ve tanzir ile iktifa [s. 507] ediyordu. "sana, bana", "mehtapta", "zülf ü hal ü ruh", "sefid ü siyah u surh" redifli yüzlerce gazele tesadüf edilmesi, "terkib-i bend ruhunun" birçok şairler tarafından tanzir olunması işte bu gibi esbabdan naşidir. Esasen eski edebiyat tedkik edilecek olursa vazih bir surette görülür ki müceddidlerin kısm-ı azamı İran şairlerini temsile muvaffak olanlar, ve üçüncü, dördüncü derecedekiler ise ona muvaffak olamıyarak mümessilleri taklid edenlerdir. Ahmed Paşa, Baki, Nefi, Şeyh Galib nay-ı san'atlarına İran'ın enfâs-ı mehâsinini nefh etmiş olmak itibarıyla büyük müceddidlerdir. Eğer öyle olmasaydılar "Camîü'n-Nezâir"ın sayfalarını dolduran sâir yüzlerce şairden hiçbir farkları kalmayacaktı

Osmanlı edebiyatı, eski kuyud ve mevanii kıran mühim teceddüdlere mazhar olduktan sonra da nazirecilik illetinden kurtulamadı. Naci Efendinin saltanat-ı muvakkata-i edebiyesi esnasında eskisinden daha mazır ve daha müstevli bir şekil alan nazirecilik, "Ekrem" ve "Hamid"i üstad tamyan gençler arasında bile başka bir şekilde icrâ-yı hükm etmekte idi. Abdulhalim Memduh'un, Ali Ferruh'un, Cenab'ın, Fikret'in, Menemenlizade'nin o zaman yazılmış eserleri okunacak olursa Üstad Ekrem'le Hamid'in onlar üzerindeki tesirâtı vazıhan anlaşılır. "Nev Bahar"ın "Bülbül"ün, "Hayd Park'tan Geçerken"ın o gençler tarafından yazılan müteaddid nazireleri buna güzel bir misal teşkil eder.

Edebiyatımızı şimdiye kadar muzır bir mikrop gibi yiyip kemiren bu fena ve meş'um nazirecilik illetine, bugünün mahsulat-ı edebiyesinde ve san'atkarlarında da tesadüf ediyoruz. Pek tabii olan bu hadise karşısında bî-mana bir midâ-yı telehhüf çıkarmaya hiç hacet yok. Dünyanın her yerinde her zaman bir takım eshab-ı meziyet ve o eshab-ı meziyetin daha az zeki ve daha az kabiliyetli bir takım mukallidler vardır. Hakiki bir rûbab sanatından çıkan her nameyi, onlar bozuk bir ahenk ile tekrar ederler, ve yalnız kainat-ı hariciyeyi değil kendi alem-i dahililerini de başkalarının gözleriyle görürler. Memleketimizde her şey gibi hakiki san'atkarlar da pek az olduğu için o ikinci kısım mukallidler saha-i san'atta mebzulen arz-ı vücud ediyorlar. Ve başkalarını esvat-ı san'atına sadece bir mecraâ-yı zuhur olmakla

kendilerini san'atkar sanıyorlar. Halbuki onların nay-ı ilhamından çıkan ses umumiyetle başka bir rûbab-ı şüirden intikal etmiştir.

Mesela şu son zamanlarda, Ahmed Haşim gibi cidden müstesna birkaç şair, san'atkarlarımızın şimdiye kadar lakayd kaldıkları bazı menazır-ı tabiatı terennüm ettiler; gülleri, kuğuları, hıyabanları, mezhereleri, ve bilhassa musiki-i füsuniyle, seyyal elemleleriyle akşamı gösterdiler. Bunun üzerine birçok gençler bu yeni derece-i şiire perestişkar nazarlar atfetmeye ve miyah-ı şamı, sükunet-i mesayı, enfas-ı muzahiri terennüm eden şiirler yazmaya başladılar. Bundan otuz sene evvelki "müteverrime" tasvirleri gibi, şimdi de saha-i matbuatı karanlık ve ekseriya tıflane akşam şiirleri dolduruyor. Acaba büyük bir şair mesela leylekler hakkında birkaç manzume yazsa saha-i edebiyatta nasıl bir cereyan husule gelecek. Edebiyatta yalnız okumak suretiyle merbud olan bir refikimim dediği gibi, o zaman, muhit-i sanatımızda leylek gürültüsünden başka bir ses işitilmeyecek mi? [s. 508]

(nr. 1088, s. 507)

Köprülüzade Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]

İki sene evvel, Paris'te neşrolunan bir mecmua-i mevkute için Mehmed Rauf Beyden Türk edebiyatına dair bir makale istenilmişti. Yazdığı makale ahiren mezkûr mecmuada kısmen derc edilmiş ise de kamilen hata-âlıd bir surette tercüme edildiğinden burada aynen ve tekraren neşrolunacaktır.

BUGÜNKÜ TÜRK EDEBİYATI

1324 senesi temmuzunda Genç Türklerin yaptıkları velvele-i zafer ve muvaffakiyeti ile afak-ı siyase-i medeniyette in'ikâs edip Osmanlılık hayatını baştan başa tecdit ve ihya eden ihtilâl, on iki sene evvel, 1312 senesinde aynı şiddet muvaffakiyetle beş on genç tarafından Türk edebiyatında da saha-i imkâna çıkarılmış, ve edebiyatta o zamana kadar gayr-ı meşhûd bir feyz ve teali vermişti.

Evet, elbette, o hareket-i edebiyeye en muvafık bir isim vermek için "Bir ihtilâl-ı edebî" demek lâzım gelir; çünkü ihtilâl-i siyasî bütün Osmanlılık alemini nasıl Abdülhamid'in senelerden beri kendilerini gayet menfûr bir zulümkârlık ile

cebrettiği istibdad boyunduruğundan kurtarmış ise, bu ihtilâl-i edebî de âlem-i edebiyatta senelerden beri teessüs ve tehakküm etmiş olan küdema bir senelik, meskenet ve tevekkül gibi seyyiatı kal' etmiş, ihtilâl-i siyasî Abdülhamid'in keyfine hizmet sayesinde yetişmiş sana-dîd zulüm ve tehakkümü def' ve ref' edip koca bir millet efradını nasıl emsalsiz bir [s. 244] şevk-i hayatla ihya etmiş ise, bu ihtilâl-i Edebî de bigayr-ı hak edip ve şair ünvanlarını gasb etmiş bir sürü heyulaların istibdad tesirinden kari'irimi kurtararak edebiyata bir nefh-i hayat bahş ve îsâr eylemiş.

Yalnız, bu ihtilâl, edebiyatın değil, maarifin bile nisbeten meçhul olduğu bir memlekette zuhur ettiği için gayet cüz'î olan alakadarancamaalum olabılıp, ekseriyetçe meçhul kalmasını mucib olmuştur; halbuki, meçhul kalmakla beraber, bu hareket-i edebiyeye, edebiyatın bir millet hayatındaki ehemmiyeti kadar mühim ve mehbûl olmaktan ve heyet-i içtimaiyemize, bilhassa şebab üzerinde gayet büyük ve derin bir nüfuz ve tesir ihrâsından hâlf kalmamıştı. Filhakika, bugünkü şebab-ı münevver o edebiyatın mahsul-ı irfanidir.

1

Tarihçe-i Hareket

On beş sene kadar evvel Larevu'da Revu nüshalarından birinde edebiyat-ı Türkiye hakkında yazılan ve bizim hakkımızda vaki olan tedkikatta Avrupa'da her zaman gösterdikleri zuhûlden ârf olmayıp birçok gülünç hatalarla da meâlî bulunan bir makalede o zaman meydan belâğâtının kahramanları yalan yanlış anlatıldıktan sonra Türk edebiyatının Şark ve Garp nüfuzundan hangisine meyledeceği merak olunuyor ve bu sorunun cevabı ondan sonraki batından bekleniyor idi.

Bugün artık bu cevap verilmiş sayılabilir; ve açıkça denilebilir ki, bugünkü Türk edebiyatının muharrirleri o makale muharririnin zan ve temennisi gibi ilhamatını Şarktan değil Garptan almışlardır; çünkü, başka türlü yapmak ihtimali yoktu; evet, nasıl ki ihtilâl-i siyasî Avrupa'nın zâde-i nüfuz ve tesiri ise, ihtilâl-i edebî de aynı vechile o tesir ve nüfuzun tahtta tecdîd-i hayat etmiştir; çünkü Genç Türkler asla nâil olmamış olduklarından kendilerince meçhul olan hürriyeti, hiçbir vechile tecrübe etmediklerinden bilmedikleri Meşrûtiyeti nasıl Avrupa milletlerinden görüp netâic-i hasenesine hayran olarak almışlarsa, genç edibler de edebiyatlarında gayr-ı mevcut olan hazâin-i edebiyeyi ancak Avrupa'da görerek nümunelerini oradan almağa mecbur olmuşlardır; edebiyat-ı milliyeleri asırlardan beri mey ve

mahbub dasitanından başka bir şey olmayan ve his ve fikr nâmına acayip ve garaibden ibaret-i malayaniyata münhasır olan bir zümre-i münevvere-i sebâbın nasıl olupta ilhamatını boybost ve ikamet çölünden alabilecekleri cay-ı sualdır. Yalnız onlar, hayat-ı milliyelerinde ilk defa olmak üzere, kendilerine şeref-bahş edecek bir cesaret-i merdâne ile açıkçası itiraf ettiler ki, bugünkü mana ve hatasıyla bir edebiyat-ı milliyeleri yoktur, çünkü, Şark asırlardan beri boybost ve fikr ile imtidâd etmiş, bir çöl, Garp ise her türlü izhâr-i maraziyye ve eşcâr-ı bedîa ile müzeyyen bir saha-i feyz irfan iken nasıl bir his-i sevkî tesir-i makuliyile o çiçekler ihmal edilip amâk-ı akîmesinde renk u bûy-ı edep aramlabilirdi; yalnız, böyle bir teşebbüs kendilerini de o zamana kadar gelip geçmiş hiçbir müfîd iş görüp bir eser bırakmamış olan ecdadları gibi gayr-ı meşru, bî-feyz kalmağa mahkum etmeyecek mi idi?

Sonra her milletin üstad-ı zâtisi, temeyyülât-ı tabiiyye ve irkiyesi [s. 245] hariçten aldığı nüfuz ve tesiri başka bir şekilde, kendisine has bir renk-i diğerde temsil edeceği hakikat-ı fenniyyesine vakıf olan olan bu gençler, gözlerinin önünde kamilen Garb nüfuzunun tesiriyle tevellüt etmiş iken sonra temâyülât-ı irkiye ve milliye sebebiyle başka bir şekil peyda edip başka semereleler bahşederek bizzat ve yine Garp edebiyatına nüfuz edecek kadar başkalaşmış olan Rus edebiyatı ve onun âsâra ve müessirâtı dururken, tereddüt edilebilir miydi?

Demek tereddüt etmediler; ve bu sayede bugün, bir Türk edebiyatı vücut buldu emîn olmalıdırlar ki yarının Türkiyesi, bu zemin üzerinde yürütecek ve bu edebiyatı takipte hüsûl bulacaktır; çünkü, şayân-ı ehemmiyyet olunan şey Şark ve Garp değil terakkî tefekkürdür; ve kendilerine ilmi -Çin'de bile olsa bila tereddüt almayı tavsiye edenlere tabien, onlar da Garb'a, Garb'ın hazain-i irfan ve kemâline şitâb edenler; Garp ise, onlarca, bir tek manasıyla terakkî ve tefekkür-i beşerin son hadde-i tekâmülü demektir. Bunun için edipler, boş bir milliyet-perverlik endişesiyle kendilerini birkaç asır daha geri bırakacak bir delilikte bulunmadılar; bânusus ki, edebiyat-ı âtikâmın yek rengi ve mahdudiyetine mukabil-i ikâme olunup Edebiyat-ı Cedîde denilen ve Şinasî'den başlayıp Kemâl, Hamid ve Ekrem gibi esatize tarafından tezyin edilen ve edebiyata benzeyen yegâne mekteb-i edebden zaten Avrupa ilhamıyla vücut bulmuştu.

Bunu niçin itiraf etmemeliyiz ki bizim için bir feyz ve terakki mümkin ise, o da Avrupa'yı takdir ve temsil ile kâbilirdir, bunu itiraf edip, kabul ve icrada bu kadar geçiktiğimiz değil midir ki Türkleri bu kadar milletlerin arasında bu kadar geriye

bırakmıştır; hayır, bilmeli ki bizim ancak selâmet-i hayat ancak Avrupa'nın tarfk-i sa'y ve içtihadını takip ile mümkündür İşte, Avrupa terakkiyatına bir vukuf-ı hakiki ile işe ile başlayıp, kabiliyet-i zatiye o üstad-ı millîleri sayesinde, orada gördüklerini temsil için çalışmakla neler yapılabileceğini evvela bugünkü edipler hakkıyla isbat etmişlerdir; millet-i Osmaniye'ye bu büyük ve derin bir ders-i ibret olsun.

Çünkü bütün bu genç edipler Avrupa edebiyatına hakkıyla vakıf, sonra da, terakki için hiçbir mana tanımayacak kadar ciddî ve müteşebbis, bilhassa atacakları hatvât-ı tekâmülî hiçbir kayıt ve şart ile tehir etmeyecek kadar azim-perver ve mütehid idiler; işte bütün muvafakiyyetlerinin sebebi bunlardır; çünkü kendilerinden evvel, karn-ı sabıkında aynı şeyi yapmak isteyip, esbab-ı müteddidenin heyluletiyle muvaffak olamayarak yarıda bıraktıkları gözlenin önünde idi; bu sebeplerden başlayacakları nisbettin az vukuf ve fazla muhafazkârlık olduğu gibi, Abdülhâmid'in istibdadı da bunların arasında ise de Abdülhâmid'in istibdadı olmasaydı, yine esbab-ı ulyadan naşî olanların bu işi bu kadar muvafakiyyetle meydana çıkaramayacakları da yaptıkları kadarla tezahür ediyor.

Evet, karn-ı sabıkın yarıda bıraktığı bu tekâmülü karn-ı ahir pek çok iyi götürdü; bu ise hiç kolay bir şey değil idi; çünkü bir kere yalnız azıcık mana ifade eden fikirlere değil, hatta bazı kelimelere varıncaya kadar yasak etmiş olan kırmızı kalemli hınzır bir sansürün huzur-ı teftişinde yaza yazıyorlardı ki bu kırmızı kalem hatta en manasız sözlerden kendince mevhu mmanalar çıkararak, eserleri kanlara boyar idi; sonra eserlerini senelerden beri rûhları küdâma-perestlik ve gazelseralık ile pıhtılaşmış bir halka karşı yazacaklardı; bu müşkülâta karşı yalnız büyük ve emsalsiz bir ittîfak-ı fikr ve ittihad-ı kalb ile çalışmak sayesinde, beş on civan dimağlı genç elele vererek bu büyük hatve-i terakkiyi birkaç sene içinde, Abdülhâmid gibi cebbâr olduğu kadar mevsûs ve vehhâm olan bir müstebidin zaman-ı hükûmetinde, sansürün nezr-i teftişi altında meydân-ı vukua çıkardılar; ve işte bu hal bu muvaffâkiyyeti hadsiz tezyîn ve a'la eder Evet, birkaç sene evvel ciddî edebiyat olarak yalnız Ekrem, Kemâl ve Hâmid'in bazı asân var iken, bu birkaç senelik ceht ve gayretin semeresi olmak üzere, bugün bir Türk edebiyatı mevcuttur.

Bu edebiyat evvelâ birkaç dahi şâirin bülent ve muhteşem vâdisini taklîden mukayyed ve bî-mana bir nazm kuraklığından ibaret kalmış, tesiri ise bu nazma yakın kuyud ve alâikle birtakım lisân hokkabazlığı hâline gelmişken Şinâsî'nin delâleti ve pervânenin himmet ve gayreti ile ıslâh edilerek bir derece sadeleştirilmiş

kuyud ve alâik def' u ref' edilerek ve Türkçe bir dereceye kadar terakkiyat-ı fenniye ve edebiyeye ihtiyac-ı zamana muvafık bir hâle ircâ edilmiş, birkaç eser ile bir edebiyat-ı milliye esası kurulmuştu ki bu zamannın üstadları Ekrem, Kemâl ve Hâmid Beylerdir; yalnız gerek bunların terakkiyat-ı fikriye-i asriyeye hakkıyla vukufı olmayıp bilhassa son harekât-ı edebiyeye bigâne olduklarından, gerek edebiyat efkâr-ı siyasiyeye tercümân addetmek lazım geldiğine kail olup vakitleri bu yolda eserler tahririne hasrederek Abdülhâmid'i kuşkulandırdıklarından edebiyat nokta-i nazarında cidden nefis ancak birkaç mahdut eser bırakabildikten başka Abdülhamid'in muhalefetine de hedef oldular.

Bunların yazı yazabildikleri kadar yapabildikleri şeyleri beş on temaşa ile birkaç hikâye ve birçok manzumeden ibarettir; yazdıkları tiyatrolar temaşa usûlüne külliyyen muhalif, yalnız okunmak için yazılmış muhteşem şiir ve nesirden başka birşey değildir; hikâyelerine gelince bunlar da Binbir Gece Hikâyelerinin birer ıslâh ve tezyîn edilmiş bir suretinden ibarettir. Manzumât ise gerek Hamid'in ve gerek Ekrem Beyin dehâ-yı bülend-i şairaneleri kendilerini eski kayd-ı nazımdan kurtaracak kadar kavi, müceddid olmakla beraber lüzûmu kadar kayd-ı muhafazakârîden ârif [s. 246] ve berî olmadığı cihetle hülâsa edilecek olursa, o yan kalmış teceddüt edebiyatından, ecnâsından ziyade, lisana daha çok hizmet edilmiş, bahusus şiir zenginleşmiş, yani bugünkü nazım ve nesir tesis etmiş, edebiyat birkaç muhteşem mecmua-ı eş'ar kazanmıştır; çünkü ne tiyatrolar, ne hikâyeler o cinslerin kendilerine has evsaf-ı tabayîni haiz olmadığı gibi şiir de o zaman Avrupa'da telâkkî olunduğu derece-i tekemmüle esad edilememiştir.

İşte bugünkü edibler edebiyatı bu halde buldular; o âlil edebiyatı bugünkü zinde ve pür hayat-ı hâle getirerek ikmâl ettiler, çünkü bugünkü edebiyat, bir kere onları takip ettiği için otuz senelik terakkinin verdiği vukuf ve sa'nat ve o sukut ve tatilin verdiği tecrübe sayesinde kazandıran nabızkırlık ve maharet ile mücehhez idi; işte bu sayede Abdülhamid'i kuşkulandırmayarak bu nazım ve nesri teceddüd ve ihya ettiler, ve Türkçeyi hakkıyla bir yere münci'-i asr lisamı haline getirerek romamı ve tenkidi bugünkü Avrupa'da ulaştığı mana ve mükemmeliyetle vaz ve tesis ettiler, felsefe ve sanayi-i nefiseyi tedkik ederek tarihin bugün Avrupa'da son nümünelerini görüp ve gösterdiler, yani kendilerinin sayesinde yeni edebiyat birçok müessirat sevkiyle edebiyat-ı sabıkadan vücûd bulduğu halde ona benzemeyecek derecede değişti.

Çünkü bugünkü muharrirler mevcut olan Türkçe eserleri okuyup tekrar okuttuktan sonra, başka okuyacak birşey bulamayarak, asıl menbaa yani Avrupa edebiyatına çıkmışlar, orada bilmedikleri ve görmedikleri birçok bedayi-i ve nefaise mülâki olarak, bir gün evvel sdn derece meftunane takdir ettikleri asâr-ı milliyelerinin ne kadar hiç olduğunu görmüşler ve bu merak ibtilâ ile o edebiyatı evvelkilerden pekçok iyi tedkik etmişler, ve bu terakkiyat-ı edebiye ile meşbu olduktan sonra bu vadide tenemmu etmiş ruhlarıyla bu rûhun ihtiyacat ve ihtirasatını ifade edecek bir lisân-ı rakık ile eser yazmağa başlamışlar idi.

Evvelki edibler için şair olarak ancak Hugo, edib olarak Chateaubriand, ve hakim-i nesir olmak üzere Rousseau malûm, iken yeniler bütün romantikleri, bütün parnasyenleri, realistleri, sembolistleri kemâl-i merak ile tettebbu etmişler, bütün Avrupa'nın asr-ı ahir filozoflarını kemâl-i dikkat ile tedkik etmişler, âdeta bir Fransız genci kadar Garp edebiyatıyla meşbu bir rûh sahibi olmuşlardır; şimdi bir taraftan böyle bir ruhun muhtaç olduğu lisan ile neşri eser eden bir zümre-i muharririn diğer taraftan bu eserleri okumak için hatta hatta Hamid'in eserlerini güçlükle kabûl eden bir güruh-ı mutallîn tasavvur buyurulsun

İşte bugün iki zıddın tesâdüminden ne çıkarsa, bundan on dört sene evvel bugünkü edebiyatın ilk hatvesinde peydâ olan kıyamet ve gürleyen fırtınalar göz önüne getirilebilir

Kemâl, Hamid ve Ekrem Beylerden sonra, biraz vücûda gelir gibi evvelâ teceddüdperverlik kısmen zâil olarak tekrar bir küdema-perestlik, bir milliyetperverlik zuhur etmiş, ve Naci denilen bir heyûlâ-yı edeb ile bunun peyrevam peydâ olarak, Hamid'e ve Ekrem'e itirazlar tevalî etmekte bulunmuştu; Nâci, adî bir lisân mualliminden ve en bayağı bir nazımdan başka bir şey değilken, zamanın şâir-i ateşzebâm ve edib-i kevser-beyam add ve ilân olunmuştu; bu tesir-i mahsûs altında gazete sütunları tekrar bir takım bî-manâ-yı vukûf gazellerle küdema-perestâne medhiyelere zabt ve işgâl olunmağa başlamıştı; yani mutâllîn otuz sene evvelden daha ziyâde gerilemişlerdi; her ne kadar bu devr esnasında bu günün en muazzez üstad-ı nesir olan Hâlid Ziyâ Beyin bizde ilk edebî hikâye olan Nemîde'si ile Sezâi Beyin Sergüzeşt'i neşir olunmuş ise de, bunlar etrafın vukukât-ı velvelesi arasında beş on mübtelâ-yı teceddüd gençlerden başkasına esma-ı mevcudiyet edememişler idi. [s. 247]

BUGÜNKÜ TÜRK EDEBİYATI

İşte bu esnada, yani 1312 senesi baharında Mektep risalesi yeni bir heyet-i heyet-i tahririye ile âlem-i matbuata çıktı; bunda gayet ciddî ve vukuk ile Avrupa edebiyat ve mevzuatı hakkında makaleler görüldüğü gibi bilhassa yeni bir şairin Cenab Şahabettin'in gayet parlak şiirleri neşrolunmağa başlamıştı; aynı zamanda, Servet-i Fünun'un kısmî edebiyatı Tevfik Fikret'e havale edilmişti; bu vechle yeni bir devr-i hayata giren bu risalelerdeki eserler miktar-ı pek kelif olan erbâb-ı edeb tarafından o kadar müştakane okundu, muharrirleri hakkında teveccühler yavaş yavaş teammüm ederek o dereceyi buldu ki büyük bir küşaiş-i edebi devresi başladığı tecahhür ediyordu; herkesin ağzında lehte alyehte Cenab Şahabettin, Tevfik Fikret isimleri geziyor, ve bunların yeni şiirlerini kimisi tehzil ile kimisi meftuniyet ve iştiyakla okuyor idi. Otuz sene evvel ki muakkit şa'şaaşından sonra şiirimize gelen sükkût ve tedniyi görüp meyus olan edebiyat-ı hakikiye meftunları için bir şefk-ı mefturesi başladı, zirâ bu şiirlerde tülkilere nazaran daha memleket, daha tazelik ve daha terakki-meşhut idi.

Ta başta Ekrem Bey, bu son tecelliyat-ı edebiyeyi müşvikâne takipten half kalmayan üstad-ı edeb elinde mekteb-i risalesiyle Cenab'ın şiirlerine beyan-ı takdirat ediyor, Halid Ziya bu şiirlere perestiş ediyordu; bütün Türkiyat-ı Edebiye müştakniye birbirlerini görünce başka bir şeyden bahsetmeyip, mutlaka Cenab ve Fikret'ten ve şiirlerinden bahsetmekte lezzet buluyorlardı; bir Servet-i Fünun'da Fikret'in bir muhasebesi görüldü ki bundan Cenab'ın "Şiir-i Mahzun"u hakta izhâr-ı teveccühe olunuyordu, sonra diğer bir gün Cenab elinde "İnkisâr-ı Bâzîçe"siyle Servet-i Fünun'da göründü; Halid Ziya "Mai ve Siyah" romanıyla yetiştii; yavaş yavaş birer ikişer bütün bu feyz cevşahuş ile müncazip olan ve ruhlarında aynı ihtiyaç Türkî edeb ile yaşayan gençler hazin belâgatlarıyla hep Servet-i Fünun'a koşuştular, ve Servet-i Fünun levay-ı edebî altında toplanan bu bir avuç mübariz-i edeb ilân-ı istiklâl idiler.

Fakat birden bire bu gayr-ı mamul-ı şa'şaaş fevkâlade ile infilak eden fecr-i edeb bir çok itiyadatı, bir çok müesse-i itibâr ve şehretleri ihlhal ediyordu; vak'a ortada üdebâ yoksa da edip diye çağırılan birçok muharrirler, birçok mütercimler, şaimâmeni gassetmiş birçok nazımlar ile itiyadat demagiyesinin ne kadar meş'ş olursa olsun hiç bir eserle ihlâlına kullanmakla razı olamayacak atıl ve mütevekkil-i edebiyat ve mütalaa miskinleri yani bir çok edip ve kura taslakları var idi.

İşte bu infilak-ı fecr-i edebe karşı bütün bunlar tarafından çıkarılan sayha-i şikâyet o zaman asuman-ı edebiyatı velvele-i itirazıyla çınlattı. Şübhe yoktur ki, hiçbir yerde, hiç bir teceddüt o zaman Edebiyat-ı Cedîde'ye karşı gösterilen bu mukavemet kadar şedid ve müfteris olmamıştır, bu adeta seyyar bir hastalık gibi, aynı araz-ı belahat ve inad ile herkese sirayet etti, kadın erkek, büyük küçük herkesin ağzında aynı tehevür ve isyan ile aynı temayülât ve miyet tehzil ile devam etti.

Bu kadar bedayi âsâra karşı bu muhalefetin ne yolda tezahür ettiğini ararsak sahib-i fikr ve meslek olanların yapacağı gibi daha güzel eserler ibrazına çalışacaklarına acizlere mahsus miskin taarruzla, herkesi güldürmeğe çalışıp ihraz-ı zafer edebilmek için kopkaca iftiralarla, rezil tehzillerle, tuhafliklarla, bir takım güftgular, [s. 275] iftiralar neşretmekle uğraştıklarını görürüz, bu itirazların en başlıcası bu eserlerin harfiyen Fransızcadan tercüme ve intihâl edildiğinde temerküz ediyordu; hatta tercüme edilen eserler isimleriyle gösteriliyor; harfiye tercüme olduğu ilan olunuyordu, sonra bu taklid ve intihal seyyiesiyle lisan harab oluyor, şive-i milliye bozuluyor, diye şikâyet olunuyor idi. Daha sonra, bütün bu eserlerin hiç anlaşılmadığı ilân ediliyordu. İşte bu anlaşılmazlık meselesinden birisi şöyle nasılsa bir yerde görmüş olduğu simbolizm kelimesini birgün sarf edecek oldu, onu rehber addecek kadar sermayesizler hepsi keşf-i mühimde bulunmuş gibi, bu kelimeyi kalenlerine doladılar, bu birkaç ay sürdü; her makale-i itiraziyede bu kelime her cümlede tekrar edildi; sonra bu da söylene söylene layık olduğu manasızlığa düşecek ortaya bir de kadınlar hezeyanı çıktı, halbuki, bu kelimelerin delâlet ettiği fûruk ânât-ı meâniyi şübheden aciz bulunan bu meziyetsiz muterizler bunların manasından başka ne söylediklerini de bilmekten aciz idiler.

Bütün bu itirazlara, bu şikâyetlere mukâbil, müceddidin-i edeb. bir sükût muhakkirane ile lâ-yenkati' neşr-i bedayi ediyorlardı. Öyle ki bir taraftan yalnız isbatsız, manasız, haksız bir itiraz ve şikâyet, diğer taraftan ise yalnız nefais-i âsâr görülmüyordu; bir tarafta Avrupa'nın son temayülât-ı edebiyesi ile son bir merak ve ibtilâ ile takib edip, eserlerinin de onlar gibi felsefi, bedihi ve rakik olmasına çalışan bir sınıf-ı müceddidin ile diğer taraftan aciz, zelim, miskin bir gürûh-ı mutezân var idi; bu müceddidler edebiyatın şart-ı vücûdu her türlü kayıddan azadegi olduğunu on dokuzuncu asr-ı icthadat-ı edebiyesiyle kazamılan düstûr-ı esası bildiklerinden edebiyatta hudud ve düstur tammyorlardı, sonra neyin düstur-ı felsefesine kani olan bu gençler Fransız edebiyatının nüfuzu altında yazı yazmağı da taklid olmak üzere telakkî etmiyorlardı, çünkü taklid olunan bir eserde saninin şahsiyeti mevcut

değildir, halbuki bu eserlerde, hatta üslûblarında muharrirlerinin şahsiyeti ayrı ayrı katiyetle irtisam ediyordu; bunlar Fransız edebiyatında yalnız terakkiyat-ı fikriye vürûş-ı [s. 276] edebi anyorlardı; bir başka edebiyatın meshur-ı mehâini olmakla beraber insan kendi şahsiyetini elbette muhafaza edebilir; ark ve zaman tesiratından azade kalan şahıs olamayacağı gibi edebiyat da olamaz; bir zaman Fransız edebiyatında Rus romancılarının sonra İsveç temasasının nüfûz ve tesir-i azimi o edebiyat için zarar değil, bir kar temin etmiş değil midir? Zaten tarih-i edebiyat milletlerin birbirine böyle nüfûz ve tesirleriyle tevellü değil midir? Fransa'da romantizm İngiliz ve Alman edebiyatlarının zâde-i tesir ve ilhâmı olmamış mıdır? Hatta, realizm bir derece İngiliz edebiyatının George Elliot'un eserlerinin nüfûzundan teşekkül etmemiş midir?

Esas mesele bu iki tarafın ruhlarının tehalüfünden başka bir şey değil idi, bu ruhlar birbirine o kadar zıd, o kadar muhalif idi ki, hayatları, kâinatı, ahlâkları, aynı gözle görmüyorlardı; çünkü ruhlar avamil ve müessirat-ı muhtelifle ile teşekkül ettiği gibi taraftan bu avamil ve müessirat o kadar mütehalif, o kadar başka idi ki, bunun neticesi olmak üzere, birisinin beğendiğini ve yazdığı değerinin beğenmesi kabil olamazdı; birincileri tıbki bir Avrupalı gibi düşünüp memleketlerinin ve edebiyatlarının Avrupa memaliki ve Avrupa edebiyatları gibi olmasını, memleketlerini aynı usûl ve tarzda teccid ve ıslâh etmek maatteessüf mümkün olmadığı cihetle hiç olmazsa ellerinde olan edebiyatı ıslâh için bu mesaideden istifadeyi arzu ediyorlar, halbuki diğer taraf her şeyin kavam-ı tamında olduğunu iddia eden atıl ve miskin bir Şarklı felsefe-i mütevekilânesiyle yaşıyorlar ve hiçbir şeyin değişmesini istemiyorlardı; daha doğrusu, bu genç ve ihtiyar Türklüğün birbiriyle edebiyat âleminde mücadelesi idi.

Bütün bu genç müceddidler kendi lisanlarının edebiyatsızlığına bedel, on dokuzuncu asrın muhteşem ve bülemlend şairlerini, hakimlerini görmüş talış ederler; Hugolanı, Lamartinelere, Mussetleri, Vignyleri tedkik etmişler, George Sand'i, Balzac'ı sevmişler, Floubert'e bayılmışlar, parnasyenlere perestiş etmişler Goncourtları çıldırması sevmişler, Zola'nın hüner-i san'atına hayran olmuşlar, Daudet'in rikkat ve heyecamıyla titremişler, Moupassant, Bourge, Lotti ile deli olmuşlar, kendi yübusetlerine bedel, bu edebiyatın feyz-i bî-payanı ile sermest ve medhûş kalmışlardı. Düşünüyorlardı ki yaptıkları ve başkaları tarafından beğenilmeyen ya bir şey idi, yahud değildi; eğer bir şey ise, yani tarîk-i tekamülde bir tesiri olmak kadar ise, muterizleri ne yapsalar, ne kadar feryad etseler, hatta ne kadar ne kadar mani olsalar bî-sûd kalması muhakkaktı; bunun şayed hiçbir kıymet

ve ehemmiyeti yok ise bu kadar feryad ve itiraza da hiç lüzum yok idi. Çünkü, değersiz olan bütün mevludat gibi, kendi kendine kurban-ı adem olup kalacaklar idi; halbuki yalnız bu itirazlar, bir isbat, bu edebiyatın şaşaa ve ehemmiyetine karşı gayr-ı kabil-i mahv bir isbat idi ki pek şayan-ı kayd ve dikkat idi; çünkü bütün itirazlar sönmük, atıl erkan-ı gabavet tarafından dermiyan olunuyor, ve bu eserler ciddî, müştak-ı teceddüd ve irfan, münevverü'l-fikr-i zevat tarafından mazhar-i hüsn-i kabul oluyordu. Ve edebiyatın daha iyi bir hayatı, ve daha emin ve salim bir saadeti arayan fenne yardım ettiğini, hatta hüviyetini tehlikeye koyarak fennileştğini, en haşin farziyat-ı felsefiye ve ictimaiyeye birer alet-i tatbik olduğunu görüyorlar, ve "Biz ki başka bir şey istemiyoruz ve başka bir iddiamız yoktur, açın pencereyi, yaşamak için muhtaç olduğumuz bu rüzgâr nereden gelirse gelsin, bize herşeyden evvel hayat lâzımdır; asırlardan beri mahrum olduğumuz bir feyz-i hayata kavuşalım, çekilin aradan, biz de artık biraz yaşayalım!" diyorlardı. .

Ve yaşadılar; çünkü bu mücahidlerin cümlesi bugün, tesis ve tecdid ettikleri edebiyatın muvakkar birer istidadı addolunuyorlardı; çünkü, vakıa o zaman erkan-ı mazi tarafından düçâr-ı itiraz oluyorlardı, fakat izhâr-ı istikbâl hep onlarla beraber idi; bugün, fevkalâde bir şaşaa ile izhâr-ı hayat eden yeni neslin erkânı, cümleten kendilerinin nefh-i ihyasıyla teşekkül ettiklerini saklamıyorlar. Demek ki, o vakit, bir taraftan düçâr-ı itiraz olan bu eserler diğer taraftan, bütün mekteplerde tenemmu eden en genç ve cevval zekâlara bahş-ı gıdâ-yı hayat ediyordu, çıkan her eseri harz-ı cân edercesine bekleyip kabul eden bir zümre-i münevvere-i [s. 277] şebab var idi, ve bugün, bunları harika-engiz bir feyz ve tezehhür ile Osmanlı hayat-ı fikriyesini tezyin ediyorlar ve edeceklerdir

2

ESERLER VE MUHARRİRLER

Şimdi eserlere gelelim, ve bu gençlerin yaptıkları şeyleri ve yazdıkları eserleri arz ve izah edelim.

Bunlar bir taraftan âsâr-ı edebiye ile tezyin-i sahaif ederken, diğer taraftan tedkikat-ı edebiye ile felsefiye ile herkese felsefe ve edebiyatın ne olduğunu öğrettiler; o zamana kadar Türk edebiyatında adamakıllı bir tarifi, bir tarihi yoktu; ve Avrupa üdebasından biraz Rousseau biraz Chateabriand, Hugo ile Lamartine, biraz da Musset'in ismiyle eserleri kısmen malûm idi; bunlar romantizm, klasik edebiyat realizm, velhasıl bütün meslek-i edebiye hakkında müvezzih, müdellil

malumat-ı ciddiye ve mufassala verdiler; Hüseyin Cahid Taine'in Hikmet-i Bedayi eserini tercüme ederken diğer biri tekâmül-i tenkid namında bir külliyyat ile ilk Fransız münekkidlerinden Emille Henge'nin fennî tenkidine kadar bütün münekkidleri, bütün nazariyat-ı tenkidi arz ve neşrih etmiş, Ahmed Şuayb, her hafta sahifeler dolusu yazdığı makalelerle son mahsulat-ı temaşaiye ve edebiyeyi arz ve bast etmişti; o güne kadar Türk edebiyatında tenkid kelimesi bir takım keyfi kavaide riayet-i suriyeden, bir kaç kelime tashihinden, terkib hatası, yahud vezin iraesinden başka birşey değilken bunlar Saint - Bouvar'ın, büyük Faguet'min, Brontier'in, Jules Lemaitre'in Türk, Fransa'nın meslek-i felsefelerini teşrih ve izah ettiler; yani tenkidi arz ve irae ile Türklere bir tenkidin küfürbazlıktan, hocalıktan, veya hased ve intikam altında pek başka birşey olduğunu gösterdiler.

Sonra o zamana kadar tarih bizde kronolojik bir takvimden ibaret olmak üzere malum iken, Ahmed Şuayb'ın makalatıyla Avrupa'da Nibur, Range, Musen gibi müverrihlerle başlayıp Ernest Renan ile teceddüd ederek, Lavissee, Sorel gibi esatize elinde teessüs etmiş olan fennî tarihin nasıl olması lâzım geldiğini emsali ile arz ve irae olundu.

Yani evvela, Avrupa edebiyat ve felsefesini, tenkid ve tarihini teşrih ederek bunların nasıl olması lazım geldiğini öğrettiler.

Bundan sonra en mühim şey, gayr-ı mevcut iken teessüs eden roman ile mevcudun esas ve suretçe tebdil ve ıslâhından ibaret olup, aslına benzemeyecek kadar değişmiş olan şiire verdikleri teceddüttür.

Roman namına Ahmed Midhat'ın masallarıyla garbın Dumas, Eugene Su, [s. 278] Frederik Suliye, Montepen gibi efsane-nüvislerin tercüme edilen romanları ve Octave Feuye, George Onnet gibi idealistlerin hikayeleri malum idi; bunu üzerine Halid Ziya ile muakkibleri Fransız edebiyatında son yazılmış hikayeler derecesinde derin romanlar ve hikayeler yazdılar.

Şiire nazam gelince, o zamana kadar eski manzumattan sarf-ı nazar Hamid'in ve Ekrem'in manzumeleri bile artık ihtiyac-ı şebabı tatmin edemeyecek kadar eskimiş idi; eserin üzerinden otuz sene geçip de yine muhafaza-i şebab edebilmesi o kadar nadir bir yavru-ı taliîdir ki, buna nail olamadığından dolayı kimse taayyub ve tevbih olunamaz; yalnız nail olanlara gıpta olunur; ne Ekrem Bey, hatta ne de Hamid Bey bilhassa şeklen bu kadar bahtiyar olamamışlardır; çünkü, bunlar, kendi itirafları vechile, ne olursa olsun tegazzülden vazgeçmezler, evet,

bunlar da eserlerini ihzar ettikleri yeniliklere rağmen bugüne nazaran eski ruhlular oldukları için, yeni batının ihtiyacât-ı ruhiyesini ifadeden aciz kalmak muhakkaktır.

O zamana kadar Türkçe şiiirlerde, her beyit, ve hatta bazen her mısra başlı başına bir mana ifade eden bir cümleden ibaret olmalı idi; sonra, bütün manzumelerde esaslı bir his, esaslı bir fikir, bir felsefe mevcut olmaz idi; her mısra başka bir mana yahud beyitlere pekaz münasib ve muvafık manalarla söylenmiş bir sürü kuru ve yavan sözden başka birşey değildir.

İşte yeniler, bir kere, bunu ıslah ettiler; yeni bir manzumeyi esaslı olmak üzere, bir büyük ve derin fikir ve hissi eda etmek için yazdılar; sonra, vezinleri kafiyeleri değiştirerek, yalnız onlar kafiyenin göz için değil, kulak için olduğunu iddia ettiler; daha sonra, her mısranın bir cümle olmasını red ederek bazen cümleleri birkaç mısraa kadar uzattılar ve anjambımanlar yaptılar; daha sonra, aynı manzumeden vezni değiştirerek vezni mananın ânât ve elânına tatbiken kullanmağı düşündüler Yani Garb edebiyatında gördükleri manaya ve şekle aid bütün mehasini şiiirlerine tatbik ettiler.

Ve bütün bu teceddüdât ile edebiyata öyle bir hal verdiler ki, bugün, Avrupa edebiyatlarına karşı gösterilebilecek bir Türk şiiiri, bir Türk hikâyesi, bir Türk edebiyatı vardır denilebilir; ve şimdiye kadar bu iddia biraz mübalağakârâne addolunabilir ise de, artık bugün buna mübalağa demek büyük bir haksızlık olur. Fakat, bugünkü edebiyat yalnız bu eserlerden ibaret olduğu gibi, bütün Türk edebiyatında his ve fikir cihetiyle Avrupa edebiyatlarına benzeyen âsâr-ı edebiye bunlardan başka pek bulunamaz demek lazım gelir.

İşte bu ihtilâl-i edebînin icraât ve hidemâtı... Bu ihtilalin kahramanları ise, şiiirde Tefvik Fikret ve Cenab Şahabeddin ile Faik Ali, Hüseyin Siyret, Celal Sahir, Hüseyin Suad, Süleyman Nazif ve Süleyman Nesib Beyler, nesirde ise Halid Ziya, Hüseyin Cahid, Mehmed Rauf, Hamid Hikmet, Safveti Ziya ve Ahmed Şuayb Beylerdir; Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nin neşrolunan eserleri arasında şiiirde Fikret'in Rübab-ı Şikeste'si, Celal Sahir'in Beyaz Gölgele'i, Faik Ali'nin Fani Teselliler, Hüseyin Siyret'in Leyal-i Girîzan'ı bulunduğu gibi, nesirde ise, Halid Ziya'nın Aşk-ı Memnu, Mai ve Siyah, Bir Yazın Tarihi, Solgun Demet, Hüseyin Cahid'in Hayal İçinde, Hayal-ı Muhayyel, Hayat-ı Hakikiye Sahneleri, Mehmed Rauf'un Siyah İnciler, Eylül, İhtizar, Pençe, Aşıkane, Ahmed Hikmet'in Haristan ve Gülistan, Ahmed Şuayb'ın ise Hayat ve Kitaplar nam eserleri bulunmaktadır.

Bu kütübhaneye üdebâ-yı cedidenin bütün eserleri neşr olursa, birçok cildleri ihtiva edecektir; zira, daha muharrirlerin bazısını eserleri kitab şeklinde toplanmamış olduğu gibi, diğerlerinin de birçok eserleri gazete sütunlarında kalmıştır.

Biz, yalnız neşrolunmuş eserlerden bahsetmeği münasib gördük:

Evvela nesirden bahsedelim: Bugünkü ve hatta yarınkı Türk nesrinin vâlid-i evveli şüphesiz Halid Ziya Beydir; vakıa muakkıbleri bu nesri biraz tecdid ve tebdil ettiler, ona biraz daha rikkat ve asabiyet verdilerse de, bu hak ebûvet şüphesiz Halid Ziya'mındır; bu nesr ile Halid Ziya'mın eserleri en muvafık olarak renk ve rayihadan mürekkebe bir bahar bahçesine müşabihdir; orada serapa rengin rayihalara, rayihadar renklere, asıl ve müstesna ezhara tesadüf olunur; evet bila mübalağa denilebilir ki, bu murassa üslubun yalnız rengi değil, rahiyası da vardır; Halid Ziya, bahçesinin resm ve şekline sarfettiği ihtimamı her çiçeği hatta her çiçeğin ayrı ayrı rengine ve rayihasına da sarf eden birkaç bahçe meraklısına benzer; ve bu merak o kadar ince bir tab-ı nezahetle tahakküm eder ki, eserlerinin her biri bir bedfa-i his ve hayal olur; sonra bu üsluba en ince, en hassas bir kalbin lisan-ı teessürü olmak meziyetini de ilave ediniz; işte bütün Halid Ziya görüntünüzün önünde teecessüm eder

Evet, Halid Ziya'mın eserlerinde yalnız necib ve rahim bir kalb görünür; bilhassa fakır u zarurete, gözyaşlarına, âlâm-beşeriyeye karşı sızlayan ve heyecanat-ı aşk ve saadete karşı lerzan bir kalb, bir kalb ki başkalarını lakyad kalabilecekleri manasız sefaetlere bile pür girye, her eleme karşı pür teselliyedir; mesela, "Kırk Para" ünvanlı hikayesinde, tarmvay bekleyen bir baba, ana ve çocuktan ibaret küçük bir aileye rast geliyor; bir tarmvay geliyor, yer yok, geçiyor; diğer bir araba geliyor, bu araba boş olmakla beraber, hatta tevakkuf ettiği halde, babasının bir işareti üzerine valide çocuğun boş arabaya şıtab edene hareketini tevkif [s. 284] ederek geri çekiyor; çocuk merakla soruyor, o zaman bu arabamın mevki olduğunu söylüyor; işte artık aynen naklediyorum:

Çocuk başını indirdi; bu cevabdan mutmain görünmüyordu; yine yola bakınarak bekledi, fakat artık halinde bir kesel vardı.

Biçare, fakir amele çocuğu! Babamın verdiği cevabı anlamadık bu arabaya niçin binilmediğine vakıf olamadık, değil mi?

Anlıyorum ki mevki demek kırk para fazla verebilecek analara, babalara mahsus bir mümtaz araba olduğunu mini mini havsalan istîfâb edemedi. Kork para! Bu kırk parayı şimdi şu dakikada feda edemeyip senin galeyana gelen, fokur fokur bir su gibi kaynayan sevincine nagehân aynı bir parça buz attılar. Bilir misin, bu mecburiyet onların kalbinden bir küçük seyyâle-i ateş gibi nasıl suzan bir mecra açarak geçti; bu kırk para, hayatın müebbed sebep-i ye's ve harmanıdır, sen bunu bilmezsin değil mi? Halbuki o kırk para için sana neler red olundu? Hepsi senin muhakemeni kabul ettirebilecek yalan azarlarla süsleyerek sen isen güzel şükürlerden, ne latif meyvelerden, ne tuhaf oyunculardan mahrum ettiler! Bir şeyler isenden esirgedikçe, redde mecbur olduğun sen ya ağlayarak, ya gösterilen sebebler ikabul etmiş görünerek fakat ikna olunmamış bir arzu ile onların yüzüne baktıkça, onlarda da nasıl ağlamak hisleri uyandığın anlamazdık; henüz anlıyorsun, işte şimdi yine onların göz yaşları kalblerine akarken anlıyorsun; fakat mini mini muhakemen "Bir şey var, zan ederim ki anlıyorum, fakat nedir?" diyor, bu nedir, bilir misin? Kırk para!

Bu kırk para bilir misin senin daima hayatına dolaşacak, her hatve ki ilişecek, her fırsatta önüne çıkacak; bu küçük müdevver beyaz şey nazarında büyüye büyüye bir kitle-i mehîbe-i âteşîn şeklinde seni çekecek, şa'saa-i iltimâî bâsıra ki kamaştırarak, gözlerin ona merkurz ilerleyeceksin, ilerleyeceksin, onu tutmak, bu bir güneş parıltısıyla davet eden şeyi yakalamak isteyeceksin, fakat gözlerin onunla meşgul iken, ayağın kayacak, onun renk-i hulyası bile ellerinde kalmayarak yalnız bir boşluğu avuçlarında sıkarak orada kalacaksın... Bunu bilmiyorsun! Daima bilmesen!... Fakat yavaş yavaş, red olunan şeyler taaddüd ettikçe, anlamağa başlayacaksın! Bir gün akşam sofrasında, yine yalnız ekmekle zeytin gördüğün vakit, bir kış gecesi mangalın içinde son kömür parçaları işlenip meydana çıkarıyla nihayet soğuktan [s. 385] şişmiş eller ki güller hararet vermekten imtina ettiği zaman, onlar sana gülümseyerek, gözlerini çehrene dikerek anlatmağa çalışırken, sen onlara rağmen anlamağa başlayacaksın. O gün seni o kadar sevdiğin pirinçli tas kebabının yenmesine, bu soğuk odada o gece ateş bulunmamasına sebep, anlayacaksın ki, hep o kırk paradır.

Sen ne olursan ol, onu daima öntünde göreceksin. Olabilir ki sen, soluk mai ceketinin içinde mevki olmayan bir arabaya muntazır çocuk, olabilir ki sen kılıcı tık tak kaldırımlara çarpan, göğsü kabarık elbisesinin içinde yürürken mehmûzli çizmeleri örten bir zabıt, yahud bir yazıhanenin başında kırmızı koltuk sandalyesinde, evrak yığınlarıyla meşgul bir memur olacaksın, mümkündür ki

senin gibi anasıyla babasıyla geçen eski hırkalı çocuklara intizar ederek Kalpakçılarbaşı'nda: "Küçük bey için yünlü hırkalıklar verelim!" diyeceksin. Fakat her şeyden ziyade mümkündür ki, sen de baban gibi yanılmış, nasırlaşmış, büyümüş, kararmış, kaba ve pis ellerle, yanakları çökiük, kemikleri çıkmış bir demirci olacaksın; o vakit bu kırk parayı daha iyi tanıyacaksın, onun hayatın üzerindeki kuvvetini daha iyi göreceksin.

Seni evvela baban eğlendirmek fikriyle oraya götüreceksin; sen bu yumuşak ellerinle o ağır ve sert şeyleri, korkulu bir mahluk gibi evvela uzaktan, sonra ayavaş yavaş alıştırarak yakından muayene edeceksin; bir çekici kaldırmağa uğraşacaksın; baban öteden sana cesaret vererek: "Haydi vursana..." diyecek; sen bu çekici vururken, birdenbire baban san'atının hevâ-yı müsekker isemi istila ederek mest edecek, bu sıfattan kanımın içinde bir şey bulacaksın. Ondan sonra bitmez, tükenmez darbelerle zayıf kolların onu kaldırıp indirdikçe damarların kopacak, kemiklerin çözülecek, yorgun, artık kaldırmağa takat bulamayarak,

(nr. 1104, s. 275 - 278; 284 - 286)

Mehmed Rauf

BUGÜNKÜ TÜRK EDEBİYATI

sanki kırık bir vücut ile oraya, örsün başına oturup karşıdan babamı seyredecek, içinden "Onun gibi yapabilmem!" diyeceksin; yine başlayacaksın; daima yorgunluktan düştükçe tekrar onu görerek başlayacaksın; birgün hiç mamul değilken sana haber verecekler ki gündeliğe geçmişsin, bu haber sende bir tesir-i sahirane icra edecek.

O gün senin yevm-i müstesnâ-yı hayatındır, ilk defa olarak gurur-ı sa'y ve kesbi hissedeceksin; omuzlarını biraz kabartarak ellerini paralı bir adam tavrıyla ceblerine sokarak sokaklardan geçerken bir vaziyet-i mahsusanın olacak ki herkese: "Beni görüyor musunuz? İşte şu heyetle ben bugün kırk para kazandım!" Manasını fırlatacak... Kırk para!... O bir servettir, sen onunla neler alacaksın? O vakte kadar ne kadar akim kalmış arzuları ikna etmeyeceksin! İşte o zaman hesaba ayışmağa başlayan fikrinle keşf edeceksin ki, günde kırk para ayda şu kadar kuruş eder; bu servete inanmayacaksın, bu paraları, bu serveti ne yapmalı? Bugün gidip kendine

esvab, hayatında daima yeni olarak tesadüf pek nadir olan o şey kıymetdâr alacaksın! İhtimal anenenin artık pek eskimiş olan çarşafının tecdini de düşüneceksin; hatta o gün sokaklardan geçerken köçekçe olabilir bir nazar-ı ümit ve arzu fırlatacaksın!

Kırk para!... Bu meblag o kadar mühimdir ki havsalanımı ancak meteaib-i tahmili olabilecek. O gün anannen sevincinden ağlayacak, baban nazarları her vakitkinden ziyade tatlı bir nazarla seni der-aguş edecek. Mahallede arkadaşların yanında bile bir ehemmiyet-i mahsusa alacaksın, fakat bu neşve-i şeker pek çabuk geçecek göreceksin ki, bu kırk para hiçbir şey değildir, ancak gündüz ekmekle, peynirle kifayet edecek bir şey! Kendi kendine diyeceksin ki: Ah! Kırk para daha olsa...

Lakin bunun için ne kadar çekiç sallamak, ne kadar mezahim ve meşak içinde beklemek lâzım gelecek! Bir gün sana kırk para daha verecekler. Bu defa yine seviniyor, pîş-i nazar hülyanda uçan pertev ümidi kapıyor gibisin. Heyhat! O bir fersah daha ötede parlıyor; daha uzun yürümek, o uzun eyyam-ı mesâfin zincir-i girâmını yine herşeyden mahrumiyet içinde sürüklemek lâzım gelecek. Ah! Kırk para daha olsa! Bu nakarat-ı hayatındır! Her çekiç darbesinde tekrar eder; lakin bundan muntazır olan ümit her hülûl ve adedden bir vade-i âtiyeye talik-ı tediye edilen birisinden kâzibdir. Artık bütün hatvât-ı ömrün bu kırk paralarla tadad olunacak, bunlar bu merâhil-i hayatın hiç bir zaman tevekkuf-ı işaretini vermeyerek daima ilerisini gösteren birer nişanesidir. Nihayet, bu merhalelerden kaç tane kat' edeceksin? Kaç tane kırk paramın kizb-i va'dini anlayarak, daha ileriye sevk-i nazar-ı ümit edeceksin? Beş, on, on beş... Lakin artık bunlar seni sevindirmeyecek, artık ellerini ceplerine sokarak sokaklardan alınabilecek şeylere baka baka gezinemeyeceksin; bilâkis o yaptıramadığın esvaba, amene hediye edemediğin güzel çarşafa, bütün sana arzu vererek zihninden geçen şeyle derin bir hüsrân ile sokaklardan bîgane bir şehrin sefer-i pür-garibi şeklinde geçeceksin...

Bir gün sana ananla baban gülerek birşey söyleyecekler gümrük banyolarının altında çehrene hafif bir reng hicab verecek. Bunu latifeye bozacaksın. Fakat bu latife o gün senin zihnini tırmalayarak bütün uykunu tarumar edecek; ertesi akşam bekleyeceksin ki bu latifeyi tekrar etsin; böyle her akşam tekrar ede ede, her akşam senin çehren bir parça daha az kızara kızara nihayet göreceksin ki bu latife bir hakikat imiş, o zaman eski nakarat tekrar başlayacak: Ah, kırk para daha olsa!...

Evet kırk para daha olsa... Genç zevcene, arasıra, [s. 299] bir mendil, bir çorap alacaksın; her akşam ona sevinç verecek ufak tefek getireceksin; fakat artık kırk paralar teaddüd etmiyor; onlar vasıl olabilecekleri dereceye kadar gelebilmişler, şimdi öyle bir merhaleye gelmiş olacaksın ki nişânesinde mana pek iyi anlaşılıyor; ilerisi mi yoksa burada kalınması mı gösteriyor, malum değil, sen yine yürüyeceksin, fakat artık günler, aylar, seneler geçecek, o beklenen kırk para, bu son ümid, tahakkuk ederse, bütün o zamana kadar beklenen âmâl birden vücut buluverecekmiş zannettiren bu şey görülmeyecek...

İşte o zaman kalbinde bir şeyin gayr-ı kabil-i tamir bir surette koptuğunu anlayacaksın, ve, o zaman sen de böyle bir gün çocuğunu Şişli'ye getirerek san arabalardan birine bindiremezsen onun sual-i müteaccibe cevab verirken şimdi şu dakikada babanla annenin kalbinden akan seyyale-i âteş senden de akacak, mini mini mesud-ı gâfil

Evet mini mini mesud-ı gâfil, isterim ki, sen bütün o arkadaşlarıyla beraber, küçük adımcıklarla daima beraber daima böyle gülünüz, daima böyle şâd ve bahtiyar, neşe-mend ve mesrur, sokakları hülyadar bir pencereden seyrederek, terennüm ederek yarı uykuda yarı uyanık, bir gaflet-i mesude geçinimiz; ve onun, kırk paranın feceat-i hikmetini -mümkün olursa- asla duymayınız.

İşte Halid Ziya, bugün böyle tramvayın mevkili arabasına binemeyen bir çocuğu, yann, hayatı başkalarının başkalarına yazdığı mektubları taşımağa mümkün olan bir posta müvezzini, öbür gün yine böyle kendi hayaline mekşûf-ı meani-i hayatı ifade edecek ve başkaları için bî-mana kalan mevzulara ehemmiyet atfederek yazmış, her biri, mana ve tasvir nokta-i nazarından birer bedii-i edebiye olan birçok küçük hikayeler peyda etmiştir; şimdiye kadar Nemide, Ölünün Defteri, Ferdî ve Şürekâsı, Mai ve Siyah ve Aşk-ı Memnu gibi her biri başka bir mükemmeliyet irae eden beş altı adet büyük hikâyesi bulunduğu halde, asıl şâyân-ı dikkat olan eserleri bu küçük hikâyelerdir; çünkü bunlarda, son derece hassas bir hayal, nâzik ve necib bir kalbin vakayi-i muhtelif-i hayatiye karşısında aldığı tesirat ve infialat, en ince ve san'atkârlara has bir servet ve ihtişam-ı üslub ile nazara karşı mekşuf kahr; bunlar o kadar çoktur ki, beş on cild teşkil edebilir, bunların yalnız Bir Yazın Tarihi, ve Solgun Demet namında iki cildi neşrolunabilecek diğerleri ilk neşrolundukları evrak-ı yevmiye ve üsbüye sütunlarında kalmaktadır; bu ise edebiyatımız için gayet büyük bir ziyandır, çünkü, ne Aşk-ı Memnu, ne de Mai ve Siyah muharriri bütün meziyat-ı üslûb ve vaziyeti ile bu küçücük hikâyeleri

kadar gösteremez; bunların her biri başka sanat ve rikkatle işlenmiş bir elmasdır demilse mübalağa edilmemiş olur; ve bunlarda en göze çarpan şey, mebzul bir şiir ve hayaldir. Bugünkü Türk edebiyatında Halid Ziya kadar şi'r-i hayali mebzul ve vasi başka bir muharrir bulunamaz; ve bu şiir o kadar ince, bu hayal o kadar müzeyyendir ki bunların ianesiyle peyda olan eserlerin cümlesi birer bedia-i edebiye olur.

İlk eseri olan Nemîde'den sonra son romanı olan Aşk-ı Memnû'ya kadar o kadar büyük hatve-i terakkî vardır ki, Aşk-ı Memnû'ya nazaran, bizde bu üslûb-ı nefisi ilk arz eden o ilk edebi hikâye olmak itibariyle büyük bir kıymeti haiz olan Nemîde bir çocukluk addolunabilir; [s. 300] Aşk-ı Memnû iki kadın tarafından sevilen bir erkeğin bir hikâyesidir ki bu kadınlardan biri kocalı olduğu gibi diğeri de onun validesidir; ve sevdiği erkek ikisinin de akrabası olduğundan bu Aşk-ı Memnû Türk hayatlarına mahsus bir reng-i mühli ile bir aile içinde geçer; ve nihayet de ahlâk-perver muharrir kocalı kadını bu hayatının cezâ-yı sezâsı olmak üzere, bir rövolverle intihar şeklinde bir mevt ile ortadan kaldırır; çünkü, muharrirlerimiz arasında, Halid Ziya kadar ahlâk-perest bir muharrir daha pek güç bulunur, ve adeta, doğrusu, bulunmaz; her hikâyesinde bir nuhbe-i ahlakiye mevcuttur, ve bunun için onun hikâyelerinde, aldatılan zevcelere, mülevves aşklara karşı büyük bir tarafgirlikle muhakemeler mevcuttur.

İşte Aşk-ı Memnû'dan, Halid Ziya'nın üslûb-ı mürasama misal olmak üzere birkaç satır:

Kirli sular üzerine boşanan ağustos güneşiyle, paslanmış bir ayna kesafetiyle parlayarak sahilin perişan yeşillik kümelerinden, bütün asabe yılanların, kurbağaların aşyan-ı müzlîmi olmak haşyetini veren ot yığınlarından siyaha benzer bir yeşille boyamıyor, erimiş yeşil bir güneş gibi akıyordu. Daha sonra, bu yaz güneşinin ağır hararetiyle ötede havaların yaydığı ağaçların kavrulduğu, bütün tıynetin bunaltıcı bir hava içinde güya esnediği hissediliyordu.

Diğer birkaç satır:

Kandil evvela yammıyor gibiydi. Sonra birden ufak bir çtırtı ile küçük mevce-i ziya ihtizaz etti, ve odanın karanlıklarından sarı bir duman şeklinde kayarak serpildi; fenerin koyu sarı, yeşil, mai, kırmızı camları var idi; bu hafif ziya koyu renklerin arasından güya siyahlaşarak, odayı yeşil denizlerin altında melun gecelere boğulmuş mağaraya benzetiyordu. Bu ziyanın altında eşya bir rükunet-i samite ile

duruyor, yalnız güya ince, şeffaf tüller, yekdiğerini mahv-ı isbat eden yeşiller, mailer, sarılar, kırmızılar gölgelerin üstünde kayıp akıyorlardı.

Görülüyor ki, Halid Ziya'nın eserlerinde asıl hâkim olan hassas ve pür-şefkat bir kalb-i necibdir; halbuki Hüseyin Cahid'de bu kalbe bedel bir dimağ hüküm-fermadır; o, Halid Ziya'ya nazaran az hassas fakat daha mütefekkindir; Halid Ziya his ve teellüm eden bir kalb ise, Cahid'de bilhassa, düşünen bir fikir, ve gören bir gözdür; Halid Ziya'nın eserlerinde mebzûl olan şiir ve hayale bedel, onda müdekkik ve müşahid bir göze, mütefekkir bir dimağa mekşuf hakikatler vardır; evet, o gördüğü her şeyi amak-ı mevcudiyetine kadar bir kudret-i tahlil ile gördüğünden kainatta bir şiir göremez, ve şiirsiz hayal mümkün olmadığından, onun eserlerinde, Halid Ziya'nın eserlerindeki şiir ve hayale mukabil yalnız tedkik ve müşahede vardır.

İşte bu acı hakikatlerden biri:

YAPRAK

Çirkin, dikenli, namütenahi bir ağaçta birçok emsali gibi gafil, mağrur bir küçük yaprak vardı. Bu yaprak teşekkül eder etmez güzel sesli kuşlar onun başında neşeli kasideler okudular; rengin şafaklar ona şeffaf jaleler ihda ettiler; parlak mehtablar onun kudumunu tes'id eylediler. O küçük yaprak bunlardan çok hoşlandı. Etrafında uçuşan rengarenk kelebekler gibi bu münevver, bu muattar-ı kainat içinde serses, kendi başına uçmak, gezmek istedi. Fakat onu birçok rabıta o çirkin, o dikenli, o nâmütenâhi ağaca bağlı tutuyordu; Nesim onu koparamıyordu. O da bu tahassürlerle muztarib oluyordu. Sonra akşam oldu, yine sabah geldi. Bu münavebe devam etti; yağmurlar yağdı. Güneşler açtı Her şey değişti; küçük yaprağın bile teraveti, safiyeti geçti. Fakat o güzel renkli kelebekler takib-i ümidi bitmedi. Nihayet, bir karanlık akşam, soğuk bir rüzgâr onu bütün rabıtalardan [s. 301] ayırdı; fakat küçük yaprak o küçük renkli kelebekler gibi güzel kokulu çiçeklerin arasında dolaşamadı; bir büyük yığına, hep kendisi gibi küçük, kuru, soğuk yaprakların arasına düştü.

Şimdi şairler... Evvelâ Rübâb-ı Şikeste yani Tefik Fikret'in mecmua-ı eş'âr'ı.

Şübhe yoktur ki bu eser Türk edebiyatının muhteşem bir levhâ-i gârrâ-yı san'atı olacaktır; Rübâb-ı Şikeste'nin birinci meziyeti bugüne kadar neşr olunmuş eserler içinde lisanca en kusursuz, en mükemmel bir eser olmasıdır; evet Fikret'in

lisân-ı nazmı kadar eğlenceli bir lisan daha bulunamaz; maatteessüf lisanca haiz olduğu bu kusursuzluğu manaca da iddia edemeyeceği de bir hakikat-i kat'iyedir. Fikret'in şiirleri okunurken, gayet berrak gayet zembemdar bir ayırmayacak hiss-i tesir nida olur ki yalnız, bu su hiç derin olmadığı için temasını insanı derin zevklerle mest edemez. Derin manalı bir iki şiirine mukabil, ekser eş'arı manaca fakir ve femsefece öksüz manzumattan mürekkebdir.

Fikret'te en ziyade nazar-ı dikkate çarpan hâl, gayet mükemmel terbiye-i milliye ile küdemaya vukuftur; yani genç şairler arasında Fikret kadar edebiyat-ı atıkaya, lisanın hudud-ı tekâmülüne vâkıf bir ikinci daha gösterilemez, son derece san'atkâr, şâyân-ı hayret nazım olup Avrupa nüfuz ve tesirine sonradan, yani pek geç maruz kalmış olduğundan bu noktadan eserlerinde bir takım kusurlar ve bir takım meziyetler peyda olmuştur. Bu meziyetlerden birincisi lisanı gayet selis, gayet kusursuz olması, kusurlarının başlıcası ise his ve fikir cihetinde beklediği, işte dilde yeni kadar zengin olmamasıdır; eserlerinin çoğu hisse benzer, fikri andırır şeylerdir; buna kendisinin aşksız bir şair olduğunu ilâve edince, niçin kendisinin bugünün en büyük, en kusursuz bir şairi olmakla beraber ebedi şairi olmayacağı anlaşılır. Şiir ki bilhassa heyecan ve ihtiras ister, işte bu heyecan ve ihtirasın noksanı, onların bir şiire vereceği letafetlerden, zenginliklerden mahrumiyetini intac ediyor. Buna mukabil sonradan peyda olma, ve ciddî ve sahîh olmaktan pek uzak, yalnız şiire mevzu olmak itibariyle muteber uzanma bir ihtiras vardır ki o da sefalet-i beşeriyeye karşı bir tercümedir; en güzel şiirleri, kendisinin en başlıca hisse-i asliyesi olan gurur-ı ictimaiyesine aid olarak yazdığı telinattır. Sonradan yazmağa başladığı ve en çok muvaffak olduğu ictimai şiirleri ise, yine kendisinde gayet kuvvetli olan kin-i ictimaiyesini gayet parlak olarak izhar eder. İşte Fikret'in en ziyade muvaffak olduğu birkaç parça şiir: [s. 302]

Fener

Uzakda bir mütereddid ziyâ-yı bî-mana
Yolun likâ-yı ratfbinde, muhteriz dolaşır;
Uzar, kopar, kımlır; bir küçük nefesle hava
Eder zavallıya bin şekl-i muztarib iksâ

Bakarsınız; mütefekkir, medîd, girye-nüma
Bu şimdi bir nazar-ı aşıkane'dir ki taşır
Cenah-ı sakini üstünde bir şeb-i hülya
Bakarsınız; mütehalik, münevver ü şeydâ;

Bu şimdi neşeli bir gamzedir, behic-i emel

Fener o ruhların aynıdır ki, gark-ı hayal,
Yaşar ümid ile sebzinde-dar-ı şevk u kesel

Benim hayalime en çok halidir dokunan:
Zavallı, dahil olurken sabaha pür-amal
Söner leâli-i bârâr içinde girye-künân!

Heykel-i Sa'y

Şevâhikten kopan bir hande-i şârikle zulmetler
Perişan bir bulut halinde titrerken bu vadide,
Derin, gurrende aks-i savletiyle ra'd-ı hevl-aver
Kımlıdar bir siyah ejder gibi ağuş-ı vadide

Bütün afakı istiab eden boşlukta nâliş-zen
Hayaletler gezer, hep birbirinden hâr u müsteskal;
Bu mûhiş, müfteris hengame-i zulmette bir heykel
Bakar lakayd ü ulvi, bir sütun-ı âhen üstünden,

Sükun, ey ra'd u berk, ey sarsar-ı hırs u emel, ey şan!
Bütün ebnâ,yı hilkat en mutantan bir mezellele
Bulurken her küçük nefhande bir matem veya bir sîr,

Şu ulvî sâi-i bî-hab u rahat işte gayz-efşan
Durur karşısında, -herşeyden uzak, her neşeden mehcûr-
Eğilmek bir cebhe-i mağrur-ı san'atla!

Rûbab-ı Şikeste'den sonra, en şayan-ı dikkat mecmua-i eşâr Celal Sahir'in Beyaz Gölgeler'i ile Buhran nam eserleridir; Celal Sahir, bugünkü edebiyatın istikbali en parlak hassas, ince bir şairdir; işte ondan da iki parça:

Tuhfe-i Takdis

Benim kadınlara ifrat-ı hürmetim vardır.
Bütün bu aleme mensub olan güzellikler,
Bütün gözümde kadınsız leyaldir yekser,
Kadın bu zulmeti nuruyle hırpalar, dağıtır,

Şefik bir kadının sine-i nezihinde,
Yatarsa bir gececik hangi ıztırab uyumaz?
Omun gözünde uçan en küçük tebessüm-râz,
Hayal u fikri yeşil bir cihan-ı ümide

Seyahat ettirerek müsterih ü müstesna

Dakikalar yaşatır; bazı kimsesizliğine
Bulur zavallıların bir temayülüyle deva.

Kadın bu anenedir ağuş-ı şekatinde bizi
Daha çocukken eder teselliyet rahimane
Ve susturan odur en birinci nalemizi.

Buhran

Her zaman samiamda bir handen,
Her zaman hafızamda bir yadın,
Her zaman gözlerimde bir gölgen,
Her zaman buse celbimde adın;

Her zaman sen yalancı ben kani,
Her zaman sen uzakta ben müştak,
Her zaman orta yerde bir mani,
Her telakîde bir hayal-ı firak

Sana ben sahib olmak istiyorum;
Benim olsun bütün bütün diyorum,
Lems-i ezvak ile solan hüsnün,
Bana yalnız, nazarların gülsün.

Sana lakin, zavallı alet-i haz
Aşk ciddî gadâ-yı ruh olamaz
Sana bir lahzada doğan ölen,

Hevesât-ı sefile lazımdır;
O hevesler ki titreyen ve gülen
Taze bir et görünce dalgaları. [s. 307]

Ruhu aşk u vefaya bigane,
Yalnız asabı sarsılan birisi
Daha şayan olur muhabbet ki;
Sen seversin, evet o bî-hissi.

Sevemem ben sınırlarımla fakat,
Olamam ben bir ihtirasa esir.
Aradım sende bir medar-ı hayat

Yaşamak çünkü bence sevmektir.
Aşka yükselmeyen zavallı hayat
Ne sefilane bir sürünmektir!

Hüseyin Sîret'e gelince, o şairlerimizin içinde, en nezih en saf aşıkadır
denilebilir; işte bir iki şiir de ondan:

İtizâr-ı Aşk

“Beni sevmez misin?” dedin, güldüm
 Bir omuz silkerek bu sevdaya,
 Unutulmuş o eski rüyaya,
 Oldu fikirde ansız bu düğüm:

- Haydi sevdin, ya sonraki hicran,
 O harareti, uykusuz geceler,
 O tahassürlü infilak-ı seher,
 Ufk-ı lakaydıde yalvarış, giryan?

Gel bu aşkı o gence terk edelim,
 Bense mermer soğukluğuyla bugün
 Yaşarım kainata küskün.

Ey kadın, ben o eski ben değilim,
 Bir taşın sinesinde hiç helecan,
 Duyulur mu? Şu kalbe bak da inan!

Teverrüm-i Ümid

Bütün şeb lâne-saz-ı hicr iken cây-ı kararında
 Eder bir hüzn-i tenhayı beni mest,i teellüm,
 Enîsim samt-ı giryan hafî hal-i nazarında
 Lebimde nale-i dilsûz, bî tâb-ı terennüm.

Ter ü taze ümidim etti bir günde teverrüm.
 Sararmış beşer mahrur-ı kalb nâlekânında,
 Ederken darbe-i mecrûh ruhumdan tezallüm
 Gülümser eşk-i hicrân müebbed çeşm-i târında.

Meserretler açıp gitmekte hîn-i ihtizârında;
 Fakat aşkım kenar bister matem-nisârında
 Açar eşk teessürle pür ü bal siyanet,

Onu sinende defn et, ey firaş-ı kalb-i meftuhum,
 Nigebân-ı felaket-didesin, eş aşk-ı mecruhum!
 Bize yoktur bu gülzar-ı emelde bir saadet!

Maatteessüf Cenab Şahabeddin ve Hüseyin Suad Beylerin mecmua-i eş'arları henüz neşr edilmemiş olduğundan onlardan birer nümune arz ve irae olunamadı. Yoksa, bilhassa Cenab Şahabeddin Beyin edebiyat-ı Türkiye'de mevki ve ehemmiyeti her türlü sitayişin pek çok fevkindedir.

Bugünkü Türk edebiyatının üstadları ve eserleri bundan ibaret olduğu gibi, teşekkül ve teessüsü de yukarıda nakl olunduğu surette olmuştur; bugün ise, yarınki edebiyatı ihya edecek gençlerin teşkil ettikleri Fecr-i Âtî Encümen-i Edebîsi azaları cümlesi, üdebâ-yı cedidenin tilmiz-i irfanı olup gösterdikleri istidad-ı harikuladesi ile seleflerinden daha büyük eserler bırakacaklarını şimdiden isbat ve irae etmektedirler; yani bugün, artık kemal-i iftiharla denilebilir ki, bir Türk edebiyatı vardır, ve bahusus günden güne kazanacağını şaşaa ile, pek yakın zamanda, avrupa edebiyatları arasında layık olduğu mevki-i ehemmiyeti alız edecektir. [s. 308]

Nisan, 1326

(nr. 1105, s. 299-302; 307-308)

Mehmed Rauf

FECR-İ ÂTÎ'NİN İFLASI

Memleketimizde edebiyatın tezahüratını az çok merakla takib edenler son haftalar zarfında gayet şayan-ı dikkat bir nümâyîş-i edebî huzurunda bulundular. Yeni nesil haftalık Rûbab mecmuasında gayr-ı memûl bir şiddet ve savlet ile Fecr-i Âtî erkamına hücum edecek üzerini Üdebâ-yı Cedîde'yi iskat ile elde ettikleri serir-i edebiyattan "Siz o kadar va'dlere rağmen hiçbir şey yapmadınız, çekilin oradan, o mevki artık bizimdir." diye hale çalışıyor. Edebiyatımız için, şu günlerde bundan şayan-ı dikkat bir tezahür-i hayat olamaz.

Erbâb-ı itidal Fecr-i Âtî daha zuhur edeli iki üç sene olduğu ve beyannâmesinde va'd edilen icraatın saha-ı vukua çıkabilmesi için kâfi zaman geçmediği fikriyle kanaat ve intizar ederlerken, pek cevval ve sabırsız olan yeni nesil izhar ve isbat-ı liyâkat için bu kadar vefatı hatta pek fazla bularak haleflerini bir iktidar ve liyakatla değil, yalnız hırs-ı iştihar-ı saikasıyla hareket etmekle, üdebâ-yı cedîdenin sükûtundan cür'etyab olarak haksız yere müd'iyat-ı velvelekârâne dermiyan edip onları iskata çalışmakla, sonra da nâil-i emel oldukları halde bu kadar vakittir müddiyatı hiçbir eserle tetviç etmeyip karin-i inhidam olmakla itham ediyor.

Bir kere ben, kendi hesabıma, Fecr-i Âtî erkamının bizde şayet varsa serir-i edebiyata temellük ettiğine inananlardan değilim; çünkü, bu yalnız beş on

alakadarnn iddia-ı velvelesiyle olmaz; Edebiyat-ı Cedîde'yi tesis etmiş olan heyetin tarafkirâne yazılmış haklı haksız birkaç makale ile sevkıyatı kolay değildir.

Evet üdebâ-yı cedîde kendilerinden daha parlak eserler beklenirken sükût ettiler; fakat bu sükût Fecr-i Âtî'nin iddiası gibi, onların intifasından olsa bile, kendilerini mühim bir hareket-i edebiye ve muvaffakiyetini hiç kimsenin red ve inkâr edemeyeceği eserlerle teessüs eden mevkilerinden iskat edebilmek için daha kuvvetli, daha parlak eserler yazmak lâzım gelir. Halbuki işte yeni nesil iddia ediyor ki Fecr-i Âtî şayan-ı kayd ve dikkat hiçbir şey yapamamış ve hiçbir eser yazamamıştır.

Bugün artık Fecr-i Âtî hakkında bir hükm-i sahîh verilmek mümkün olacak kadar kâfi vakit geçmiş olduğu, bahusus yeni neslin hicvi mi ile yenileşerek nazar-ı dikkate maruz kaldığı için, sıhhat ve vuzuhla beyan-ı fikir edebiliyor; işte bunun için yeni neslin ittihamatını muayene ile kendi mütalâtımını beyan etmek istiyordum.

İlân-ı hürriyete müteakib, sonradan Fecr-i Âtî'yi teşkil eden ve cümlesi de üdebâ-yı cedîdenin ya talebesi, yahut meftunu olan gençlerle beraber bütün edebiyat meraklıları onlardan parlak eserler beklediler. Halbuki Edebiyat-ı Cedîde bu intizara, gayr-ı memnûn olarak sükût ile, yahut, dermiyan olunan iddialara nazaran, zayıf eserlerle cevap verdiler.

Bu esnada neşrolunan mecmualarda eserleri en şayan-ı dikkat ve takdir görülen birkaç genç muharrir var idi, bunlar bu hâli görerek senelerden beri gıpta ile baktıkları üstatlarının bu akamete elbette evvela mütehayyir ve belki de mütessif oldular; fakat bu hayret ve esef şübhesiz bazı teşvik ile pek çabuk onların mevkilerini istihlâf arzusuna mübeddel oldu. Bu arzu badî-i emirde gayet tabîi, hatta şayan-ı tahsin bir şeydir. Fakat genç muharrirler, bu arzuyu şevk ve gayrete gelerek parlak eserler yazmakla izhar edip liyakatlarını haklı olarak -kendileri tarafından kuru iddia ile değil- kariler tarafından tasdik ettirmeğe terk ve ihmal ettiler ve bu işi kolay bir tarikle iktisaba çalıştılar. Bu cümleden olarak, evvela, tecrübe kabilinden cüretsizce bir hücum vak'î oldu.

Üdeba-yı cedîde bu hücumna karşı lâkayd kaldı, mukabele etmedi. Bunu görünce tabîi istedikleri muvaffakiyeti pek kolay ve pek mümkün gören gençler de cür'et ziyadeleşti, ve hücumlar tevalî etti. Her makalede, her münasebetle bütün üdeba-yı cedîdenin sönmüş, bitmiş olduğu ilân olundu; yazdıkları eserler ya sükût

ile karşılandı, yahut hiç beğenilmedi. En nihayet, üdeba-yı cedîdenin lâkayıddaki ısrarı, Fecr-i Âtî'nin hücumdaki taannudî ile netice şu oldu ki üdeba-yı cedîde heyeti mahlu addedildi, ve bu hâl kendileri için büyük bir muzafferiyet olarak telakkî olundu.

Bu muzafferiyetin hatt-ı esâsî ise şudur ki, bütün müddiyyat, bütün tenkidât gibi, pek mahdud ve pek taraftar bir daire dahilinde aks-i endaz olabildi; bu gürültülerden haberdâr olan kariler arasında ciddî olanlar üdebâ-yı cedîde bugün hiçbir şey yazmasalar bile yazmış oldukları eserlerle payidar namlar kazanmış olduklarından bu beyanatu istihfakâr tebessümlerle karşıyorlar. "Hele evvela sizin eserlerinizi görelim de..." demek istiyorlardı. Tabîî olarak, bu mahdud dairelerden hariçte kalan kariîn ise, onlar kendilerini calis-i serir-i edebiyat addederken bu muzafferiyet şenliklerinden bî-haber oldukları için isimlerini görüp eserlerini okudukları vakit, kendilerini üdeba-yı cedîdenin ancak muakkibi addetmekte idiler.

Fecr-i Âtî erkâm kendilerinden ve kendi iddialarından başka kimseye ve hiçbir şeye atf-ı ehemmiyet etmekte inat ettiler, halbuki, [s. 291] irtikab ettikleri hataiyat silsilesinden biri de bu idi, beş on mütegalib-i hodpesend genç bu zâde-i vehim muzafferetiyle her şeye mâlikiyet zannına düştüler, bu kadar kolaylıkla nail oldukları muzafferiyetlerinden sonra, eser yazıp isbat-ı ehliyet işini belki biraz güççe bularak ihmal ettiler.

Böyle iddialar evvelâ mühim eserlerle tahkîm edilmez, sonra da böyle akamete neticelenirse, nihayet bu günkü gibi hicranlı bir mağlubiyetle biter; çünkü, bugün, tıbki kendilerimin üdebâ-yı cedîdeye yaptığım, fakat daha çok ve daha şiddetle kendilerine yapan bir nesl-i cedîd peyda oldu. Ben burada yeni neslin bu hükmünü müdafaa etmek, haklı veya haksız olduğunu muhakeme etmek fikrinde değilim; unutmamalı ki şimdiki bu hücum kendilerinin su-i misâliyle, kendilerine karşı çevrilmiş bir silahtır. Ben, yalnız yeni nesil demmiyan ettiği müddiyyatı muhakeme etmek isterim.

Yeni nesil ise Fecr-i Âtî'yi hiçbir şey yapmamakla itham ediyor ki pek doğrudur; çünkü Fecr-i Âtî'yi, evvelden büyük bir şey yapmadığı gibi, muzafferiyetlerinden sonra da mühim bir şey yapamadı; ve nihayet şan ve şerefle muhat, faaliyet-i şebab ile cevval ve pür-galeyan olması lâzımken, ve her hafta nefais-i âsâr ibda etmeleri icab eden bugün onlar da üdebâ-yı cedîde gibi sakat ve bî-hayat kaldılar. Bu ise o bî-payan iddialardan sonra o kadar feci bir sükûttur ki tasavvur olunamaz. İşte onlar da, ve hem de huzur ve sükun içinde,

muvaffakiyetlerinin neş'esiyle mahzuz olmak için vakit bulamadan düçar-ı hücum oluyorlar. Ve siyasetimizde mütegalib fırkanın sükutu gibi, terk-i hükümete mecbur oluyorlar. Ve hamle-i hasıl olan mistik humânı işte bu kadar seri' olur.

Arada mühim bir fark daha var ki, onu da unutmamalıdır; Fecr-i Âtî üdebâ-yı cedîdenin eserlerini inkar edemeyerek "Artık yazamıyorsunuz!" demişlerdir, halbuki nesl-i cedîd bugün kendilerini "Siz hiçbir şey yapmıyoruz, yalnız meşhur olmak, yalnız mevki kapmak için çalıştınız.." diye itham ediyorlar. Bir şey yapmağa gelince, ben de o fikirdeyim ki Fecr-i Âtî, erkâm arasında pek müstesna kabiliyetler, pek mümtaz kalemler olmasına rağmen, hiçbir şey demiyeceğim, fakat bunun bir şey yapmamıştır; mesela bir kütüphane ilân ettiler, birçok mutantan isimli eserler va'd ettiler, seneler geçti, bunlardan ancak iki üç adeti, ve en değersizleri gün görebildi; bütün o va'dlerin mahsul-ı heves bir ilândan ibaret olduğu görüldü. Neşrolunan eserler ise, Fecr-i Âtî müdüiyatının pek soluk, pek zayıf bir siper-i müdafaası olabilecek aciz, tıflâna eserler olduğunu kendileri de inkâr edemez; mesela, ne hayat-ı fikriye Köprülüzâde'den beklenen, ciddî, amîk bir mahsul-ı tedkiktir, ne de Fırtına Şahabettin Süleyman'ın va'dettiği derin, manalı bir eser-i içtimaidir; hatta Rûh-ı Bî-kayd bile dermiyan olunan iddialarla mütenasib bir kuvvet ve şefkat irae edemez. [s. 292]

Kütüphaneleri böyle, gazetelerle neşrolunan eserlere gelince, bunların kuvvet ve ehemmiyeti inkâr olunamaz; bilhassa nesirde birinci olarak Yakub Kadri'nin, saniyen Şahabeddin Süleyman'ın ve bir dereceye kadar Refik Halid Beyin hikâyeleri; nazımda ise pek seyrek tulû etmekle ve beş on satırcıktan ibaret olmakla beraber Haşim'in, Bülend'in, Nahid'in ve bir dereceye kadar Hamdullah Subhi Beyin şiirleri büyük bir va'ddir.

Fakat yalnız va'd. İşte bence Fecr-i Âtî'nin bütün kabahati, bu va'dleri izam ederek yazılan makaleler de kuru, boş güürültülerle, daha yumurtasına nail etmeden ortalığı velveleye boğan göze iddia-kâr tavuklar gibi, yeni bir inkılâb-ı edebî modası çıkarmaları, ve böylece yeni yetişen ve bir şey yazarak beş on kişinin takdirine nail olan her gencin hırs-ı iştihar ile tutacağı bir tarik-i tegallüb irae ederek üdebâ-yı cedîdeye mevsimsiz hücumlardır. Bundan ise üdebâ-yı cedîdeden ziyade bugün bizzat kendileri mutazarrır oluyorlar; çünkü üdebaâ-yı cedîdenin gayet parlak bir mazi-i edebileri, bir şöret müesseleri olduğu için, bugün zamaneleri bile yazdıkları eserleri nâmına takdir olunmalarını hiç kimse men edemez; halbuki, işte onlar ellerinde bir siper-i müdafaâ olacak eserler olmadığı için, ilk hücumda hemen

sükut edeceklerdir; çünkü muhacimleri onların bu zayıf noktasını bildikleri için, haklı olarak enzar-ı amada onları kolayca ıskata muvaffak olacaklardır. Ve bir Şahabeddin Süleyman'ın hücumların kuvvet ve metanete nazaran pek aciz pek zayıf kalan müdafası para etmeyecek; bugün Fecr-i Âtî'nin bir şey yapmadığı ilân olunuyor, yarın sükutu, öbür gün defni ilân olunacak.. Dün "Fecr-i Âtî ölecek" denirken bugün "Fecr-i Âtî ölüyor" deniliyor, şübhe yok ki hemen yarın "Fecr-i Âtî öldü!" olacak; ve zaten hakk-ı hayata malik olmadığı için Fecr-i Âtî hakikaten ölecek

Hatta bugün, bir eser-i hayat gösteremediği için, ölmüş addetmek doğru olmaz mı? Üdebâ-yı cedîdenin ilk senelerde gösterdikleri faaliyet der-hatır edilsin; her hafta Servet-i Fünun'da mühim bir makale, ve birkaç yeni şiir ve bir yeni hikâye mutlak bulunurdu. Halbuki aylardan beri matbuatta imzası görülmeyen Fecr-i Âtî erkâm pek çok. Sonra yazanlar da ilk eserlerinde görülen celadet ve kuvvetten o kadar mahrum, o kadar sönük, o kadar renksiz yazılıyor ki, üdebâ-yı cedîdeden sonra Fecr-i Âtî'nin de iflasına karar vermek için, yeni neslin hücum ve velvelesine lüzum olmadığı tahakkuk ediyor.

İşte haksız yere pek çabuk kazanılan saltanatlar böyle pek çabuk kaybediliyor. Yeni nesil bundan ibret alsın! [s. 293]

(nr. 1105, s. 291-293)

Mehmed Rauf

Musahabe-i Edebiyye

EDEBÎ İNKILAPLARIMIZ

Biz de, edebiyatın garip bir tecellisi var.

Şu zavallı edebiyat malik olduğu yalan yanlış, dört buçuk üstadî tarafından terk ve ihmal edilecek bîkes bırakıldığı için midir, eşhâs-ı salise ve hatta râbia tarafından benimsetilerek adeta çocuk oyuncağı oluyor. Ve bu sahihsiz meydan bazı cüretkârların eline kalarak garip olduğu kadar mudhik iddiaların velveleleri ile doluyor.

İşin acı noktası şurası ki ortada yalnız iddia ve velveleler var, eser yok!

İşte mesela, bu cümleden olmak üzere geçen hafta beyaz bir kap içinde portakal renkli bir kağıtla neşrolunan “İnkılâb-ı Edebî” risalesi İnsan mecmuanın üzerinde şu büyük ismi görünce evvela bir manâ veremeyerek tereddüt hâlinde iken mecmuanın ilk sayfası bu tereddüdü izale ediyor:

Bugüne kadar intişar eden herhangi bir risalenin ilk sahifesi açılrsa mesleğini irae edecek birçok yazılar görülmüş. Bunlar uzun uzadıya yazılar yazmayacaklarmış. Mesleklerini yalnız iki kelime ile ifade edeceklermiş: İnkılâb-ı edebî.

Ne demek? İtiraf ederim ki bu şaşaalı ilâna rağmen benim zihnimde tereddüt hâlâ kâmilen zâil olmadı, maksat ve mânâyı kâmilen ihata edemedim. Gazetenin mesleği inkılâb-ı edebî olmaktan ne mana kastolunuyor? Muharrirleri inkılâb-ı edebi taraftarı olduğu mu? Öyle ise hangi inkılâb-ı edebi? Çünkü, tevali eden iddialara nazaran bu dört sene zarfından müteaddid inkılâb-ı edebiler oldu. Bunların hangisi?

Yoksa bu inkılâblardan bir tanesi de (Tabii en hakikîsini) bu muharrir beyler mi yapmak fikrindeler? Muamma! Fakat her halde zavallı kelimeler, zavallı edebiyat, zavallı dimağım!

Evet, zavallı dimağım! Çünkü son zamanlarda, bilhassa edebiyat aleminde buna benzer öyle darbelere maaruz kaldı ki

Fakat ricâ ederim, bakınız, bu yeni inkılâb-ı edebiyi yapacak bu mecmuanın bir heyet-i tahririyesine, bir de mündericatına bakınız da bana hak vermeyecek misiniz?

Evvelâ heyet-i tahririye... Alem-i tahrirde az çok şöhrete mâlik üç dört isimden başka hepsi de külliyyen meçhul... Bu dört isim de mutlaka gazetenin daimi muharriri değil ve olamazlar!... Mesela, Abdullah Cevdet Bey ki dün bir gazeteye yazdığı mektup ile “Celâl Nuri Beyin tavsiyesiyle gelmiş bir gence verdiğim bir makaleden başka mecmuaya münasebetim yok...” diye ilân etmeye mecburiyet görüyor... Sonra Ahmed Rasim Bey... O da Cevdet Bey usulüne va’d-i muavenette ya bulunmuş ya bulunmamış...

Fakat bu kadar kâfi değil mi? Yapmak istedikleri şeyin hararetiyle icab ederse böyle tedbirlere lüzum görmeyerek alem-i edebiyata fırlamak için dili olan bir alay nev-heves kimsesiz buldukları bu aleme bu iimlerin saye-i sıyatında bir

inkılâb-ı edebi iddiası ile hemen hücum edemezler mi? İşte, “inkılâb-ı edebî” mecmuası bu suretle doğuyor

Evvelleri nev-hevesler edebiyatın üstadlarına az çok hürmet ve muhabbet ibraz eder, ve yazdıkları meydan-ı matbuatta titreyerek sevke ancak cesaret ederlerdi; bugün ise, bir gazete tab'ı için beş on para bulabilen her genç, saygısızlığın, had-nâ-şinaslığın bir kaide olduğu bir edebiyat alemine yeni bir mecmua ve yeni bir inkılâb-ı edebi iddiası ile atılmaktan çekinmiyor; ve birinci iş kendi ve hemence iskatı birkaç makale sayesinde mümkün olan üstadlara hücum etmek ve kesb-i ehemmiyet için elden geldiği kadar yaygara koparmak oluyor.

Zaten bu haller bizim milletimiz için yalnız edebiyata değil, her şeye has bir tecellîdir, ve siyasiyyunumuz, şu mübarek meşveretini; şu mukaddes hürriyeti dört senenin içinde nasıl bir karikatür yaptılarsa, irili ufaklı bütün üdebâmızda meçhul edebiyatı bir melabe-i sıbyan hâline getirdiler.

İşte bu sayededir ki azıcık okuduğunu anlayan, yahut öyle zanneden, dört beş satır yazı yazmasını öğrenen çocuklar böyle mehîb iddialarla mecmua çıkarmağa, üstadlara hücum ederek tesis-i şöhrete hevesleniyorlar ve edebiyatta böyle tiflane hevesler sebebiyle bir karikatür haline geliyor

İnkılâb-ı edebi muharrirleri eğer yalnız okuduklarını anlamak istidadında olsalardı Abdullah Cevdet Beyin kendilerine verdiği makaleyi okuyunca, bu hevesten vazgeçerek o makaleyi çerçeveletip odalarına asmaları lâzım gelirdi, Cevdet Beyin bu makalede bilhassa böyle nev-heves muharrirlere derin ders veriyor, ve bunların arasında “Daha, mecdîd ve müstemir bir sabırdır. ” diye başlayarak “Gençlerin teşebbüslerindeki akametın menşei şudur ki başkalarının kanatlarıyla uçmak istiyorlar. ” sözlerini söylüyor.

Ve sonra, herşeyi anlamak davasında olan bu genç muharrirler bu dersi anlamayarak, kendileri de böylece Abdullah Cevdet ve Ahmed Rasim Beyin kanatlarıyla uçmak için âlem-i matbuata atılıyorlar, fakat şayân-ı ibret bir hal olmak üzere, bu kanatları o kadar yanlış [s. 267] kullanıyorlar ki, ilk hareketlerinde Abdullah Cevdet Bey bile ilân-ı husumete mecbur oluyor.

Saniyen makaleler

“İnkılâb-ı Edebî” sahifelerinde makale olarak, calib-i nazar, şayan-ı dikkat hiçbir şey yok. Yalnız, Fatihli Emin Haki Beyin bir makalesini, yukarıdan beri yazdığım sözlere bir misal olmak üzere mevzu-ı bahs edeceğim.

Eşref mi almış, Tevfik Fikret mi?

Bunu bilmiyor musunuz ey kariin, bilmiyorsunuz merak da mı etmiyorsunuz? Evet, Eşref mi almış Tevfik Fikret mi? İşte bilmiyorsanız ve şayed merak ediyorsanız, Fatihli Emin Haki Bey bunu size ifade ediyor:

Eşrefl’in “Hasbihal” namındaki zi-hitişammı yaşatacak olan asar -ı mergubelerinden bir âbide-i feyz-nisar, “Tarih-i Kadim” ise, Fikret’in kazandığı nam-ı velvedâr için birisinin mezarı imiş

Bu niçin? O, sebep o kadar mühim, o kadar derin, o kadar kabil-i itiraz ki

Çünkü efendim, Fikret bu eserinde halka karşı isyan ediyormuş Bu ise küfür olduğu için şairlerinde küfür eden şairlerin Haki Beyin efendisince “Geşt-i şöreti bir girdab-ı idama doğru süregelir, ve bütün mevcudiyet-i edebiyesiyle o bahır-ı nisyanın amakına gömer” imiş!

Gördünüz mü şimdi?

İnsan emsaline istidlalen bu iddiaların bir mahsul-ı heves-i taflane olduğuna emin olmasa, cüret-i cahilânenin bu derecesine imkân vermeyerek biraz sersem olur; Fikret’in Eşref’le ne münâsebeti, ne müşâbehâtı olduğunu, edebiyatta takdîr-i âsârın nasıl olup da itikatla alakadar olabileceğini düşünerek taaccüb idi.

Fakat, burada taaccüb edilecek şey yalnız bu yeni inkılâb-ı edebiyi bir eseri hâvi olduğu fikir ve felsefe ile tartıp bunun ise yalnız kendi tıflane muhakematına adem-i muvaffakiyetinden edipleri, şairleri cehenneme yollar gibi ademe ve nisyanı sevk eden bu fikri de, bu istidâda Emin Hâki, Ömer Nasuhî, Iskender, Fahreddin, Rıza Cezmi ve ilh. Beylerin yapmak iddialarıdır [s. 268]

Vaki’a son senelerde inkılâb-ı edebiler o kadar kolaylaştı ve o kadar çoğaldı ki, bu beyler bundan heveslenerek bir tanesini de kendileri yapmak isteyebilirler

Yalnız şurasım unutuyorlar ki, inkılâb-ı edebiler, bugün şayet mümkün olsa bile, yalnız iddia ile değil, eser ile olur ve eserle temin edilmeyip yalnız iddia üzerine kurulan inkılâblar, emsâl-i faciası gibi, bir gün sakat ve çürük temellerinin üzerine geçerek kendileri de mahv ve nâbud olurlar, sahiblerini de sürükler, vâdi-i hızlâna götürürler. [s. 269]

Musahabe-i Edebiyye

İFLAS-I EDEBİYAT

O kadar kuvvetli, o kadar muş'a'ğa eserler yazmış olan üdebâ-yı cedidenin, bugün artık muhakkak olan iflasından sonra onları o kadar muhteşem vadler, o kadar parlak ümidlerle istihfaf etmiş olan Fecr-i Âtî'nin de bugün bu kadar az bir zamanda iflasına karar vermek bana o kadar feci, o kadar dil-hıraş tesir yapıyor ki tarif edemem. Zira Fecr-i Âtî'nin de iflası tahakkuk ederse, bu bizzat Türk edebiyatının iflas ve ihzarıdır.

Ve Halid Ziya'nın, Cenab'ın, Fikret'in, sonra Yakup Kadri'nin, Şahabeddin Süleyman'ın bu kadar kısa zamanda söndüğü bu edebiyatta artık devamlı hiç bir hareket-i edebiye olamaz, hiç bir genç büyük bir esere yazamaz demek doğru bir idda olur.

Çünkü üdebâ-yı cedidenin hürriyetinin ilanına kadar geçen atıl zaman zarfında paslanmış olmaları haydi diyelim ki şayan-ı kabul olabilsin; fakat daha dün denilecek kadar yakın bir zamanda ve hürriyet devrinde edebiyata doğan, önlerinde hiç bir mani görmeyip sonra da o kadar kolaylıkla ihzar-ı zafer eden Fecr-i Âtî'nin de iflası nasıl kabul olunabilir? Hem üdebâ-yı cedidenin cümlesini de iflası şayan-ı kabul olsa bile Fecr-i Âtî'nin cümlesinin de söz birliği etmiş gibi aynı zamanda paslanması nasıl mümkün olur?

Demek bu sükun sönmekten, paslanmaktan ziyade muharrirlerin yavaş yavaş ruhunu zabt ve işgal eden lakaydiden olacak; hakikat-ı şevke, bütün muharrirler ilk günler duydukları şevk ve ateşi yavaş yavaş kaybederek, nihayet, kamilen lakayd, kamilen bî-his kalıyorlar. Evvela başlarken hissettikleri şevk-i ciddî ile istidadları sayesinde [s. 315] büyük liyakatlar gösteriyorlar, fakat sonra, mühim, derin sebeblerin sevk ve tesiriyle bu şevk zail olarak ruhları atalet ve lakaydiye gömülüyor, ve artık her şevkten, her emelden, her muvaffakiyetten uzak yaşıyorlar; bu sonlu bir ömür içinde vakit geçiriyorlar.

Aynı hal aynı a'raz ile siyasetimizde, ticaretimizde, san'atımızda daim ve zahir, hatta hayatımız bile bu kahın pençesinden kendini kurtaramıyor; Şahabeddin Süleyman Rübab'daki cevabında "bu toprağın her sahasında her türlü ziyayı ifnâ eden bir iksir ay karanlığı mevcuttur, o zulmeti hiç kimse yırtamadı. Herkes otuz yaşında oldu." diyor ki hayatımız için şimdiye kadar bundan feci bir söz söylenmemiştir. Burada herkes otuz yaşına gelmeden ihtiyar olur, dünyaya lakayd

kalır; böyle bir memlekette ediblerin de bu kadar erken intifası fevkalade bir hal addolunamaz.

Efrâd-ı millet arasında, nasılsa, fevkalade bir gâlibân-ı ruh ile doğup bir şeyler yapmak isteyenler, en ateşin olanlar, mesela edebiyatın ne olduğunu hakkıyla malum olmayan bu muhitte bir Edebiyat-ı Cedide tesis eden şairler böyle meyus ve atıl kalıyorlar, halbuki bütün millet, her teşebbüsten, her şevkten daha başlamadan, daha tecrübeden evvel o kadar mahrum, o kadar arzusudur ki, bütün millet mahkum-ı atalet bir kitle halindedir.

Bizde bu hal yalnız edebiyatımızda değil, bütün hayatımızda da mevcuttur; bu mesele iddia olunduğu gibi beş on gencin saika-i hurs-ı iştihar ile kudretlerinin fevkinde iddialar dermiyan edip sonra aciz kalarak sükut etmesinden ibaret değildir. Böyle bile olsa, bu bile pek feci bir manâ-yı lakaydî irae etmez mi? Bugün, öyle olsa, yine ayn sebebiyle hiç olmazsa, idâme-i iştihar için meydan-ı mücadeleyle atılmak, muhacimlere mukabele etmek iktiza ederken, işte hepsi de o kadar lakayd ki bir tanesi bile ses çıkarmıyor; diyelim ki eser yazmak güç olsun. Şirretlik de mi güçtür? Geçen seneye kadar her küçük itiraza mukabeleyi bir vazife telakki eden Köprülüzade'ye ne oldu?

Olan şu ki, o da herkes gibi, artık hakikat-ı eşyayı anladı, ve lakaydîye tutuldu. Evet, bizde lakaydî, her şey hakkında lakaydî, milletimizin en birinci hâlet-i mümeyyizesidir; edebiyatta kariler lakayd, üdeba lakayddır; hayatta, her şey karşı, herkes lakayddır, çünkü, herkes [s. 316] için, hayatta bir emel yok, bir şevk ve heyecan yok, hayatı tezyin edecek, emeli besleyecek bir saadet ümidi yok Asl-ı hayat. Hayat yok Ediblerden, edebiyattan evvel, memlekette hayat iflas etmiş! Hayatsız bir memlekette edebiyat nasıl olur?

Şu satırları yazarken, milletimin asırlardan beri içinde süründüğü meskenet ve zevailin göğsüne parmağımı dokundurduğumu zannediyorum; evet, biz her şeyde, bidayette gösterdiğimiz şevk ve tehaliki sonra kaybetmişiz; evvela, nihayetsiz biri emel-i fatihane ile dünyalara sığmamışız ciham feth etmişiz; fakat sonra, yine lakaydî ve atalet gelmiş, bunun tesiri olmak üzere zebt ettiğimiz kıtaları şehirleri birer birer geriye vermeye başlamışız; başka hangi bir millet olsa iadenin ilk başladığı zaman, teheyyüc eder, dişiyile tırnağıyla uğraşır, ölü, iade etmez idi. Fakat biz, lakayd, hala vermekte devam ediyoruz. Denilebilir ki bu bizim için, ihtiyacat-ı müberrime-i hayattan başka [s. 317] hiç bir şeyin ehemmiyeti yoktur, iyi fena yiyip içtikten sonra, artık dünyaya lakayd kalabiliriz

Bence, edebiyatımızı bu hale koyan da hayatımızı tahrib eden aynı sebebdir, ve bu sebep-i unsurumuzun göüğüne kadar sokulmuş, kanımızı emerek, kemiklerimizi kemirerek, faaliyetimizi tahrib ve imha ediyor; bir afet, bir kanlı sebep var ki bizi genç iken ihtiyarlatıyor, arzusuz, emelsiz, her şevke, her terakkiye lakayd ve atıl bırakıyor

Bu bedbahtlık memleketi kavurmuş olan bu lakaydınin sebebi, sebep-i aslisi ne olmak lâzım gelir?

Avrupa'da maddeten manen bizden hiçbir farkları olmayan milyonlarca halkın günâgün terakkiyat içinde mesut ve hürrem ömr-i güzâr olup hayatlarından istifade ettikleri bu yirminci asırda bizi onları taklid ve takibe bile muvaffak bile olamıyarak atalet içinde süründüren bu sebep nedir?

Bu sebep bence, hayatlarımızın farkından ibarettir. Evet, ne siyasetimizde, ne ticaretimizde, ne san'atımızda, ne zanaatımızda, ne de edebiyatımızda onlardaki feyz ve şaşaaya nail olamayışımızın yegâne sebebi, bu hayat ve muhit içinde, böyle cereyanların gayr-ı tabîf, cebrî, özenme, lehimleme olmaları, ve ne kadar devam etseler nihayette mahv ve münhezim olmağa mahkum bulunmalarıdır. Evvelâ görüp imreniyoruz, hevesleniyoruz. istidadımız sayesinde oldukça muvaffak oluyoruz; fakat arada bir mevlud-ı tabîf olduğu için o muhit-i müsaade içinde cûş u hurûşuyla terakki ve inkişaf eden o işler bizde gayr-ı tabîf olup kendi hayatımızdan tevellüt etmediği için tetabuk etmeyerek gürleniyor, sürünüyor; Avrupa'da edebiyat bir mahsul-ı hayattır, burada bir mahsul-ı heves olduğu için hayatımız bunu kabul etmiyor, beslemiyor ve nihâyet iflâsa mahkum bırakılıyor. Avrupa'da her terakkî umumî bir ihtiyaçtan mütevelliddir, o ihtiyacı herkes hisseder ve inkişaf edince umum tarafından hemen kabul olunur; burada ise, terakkîler, beş on kişi için bir ihtiyaçtır; ve bunlar tarafından tevlidine çalışılır, ve tabîf mahkûm-ı mevt kalmak muhakkaktır. Mesela memleketimizde bir edebiyat, bir san'at ihtiyacını acaba binde kaç kişi hisseder? Değil tenemmu etmiş bir heyet-i içtimaiyenin efrâd-ı mumtazesine has ruhî bir ihtiyaç olan edebiyat, hatta yemek içmek müstesnâ, maddî ihtiyaçların kısm-ı ekserisine herkes lakayd değil midir? Hatta, yediğimiz, içtiğimiz şeylerin nefasetine dikkat, yeyişimizde içişimizde başka milletlerin gösterdikleri itina bizim ekseriyetimizce makbul ve muteber midir?

Bütün icadat, bütün terakkiyat yalnız mucitlerin saye-i mesaide ve rağbetiyle hasıl olur; her terakki içinde zuhur ettiği cemiyetin mevlûd-i maneviyesidir; tabihi edebiyatta böyledir. Avrupa'da mucitler, müellifler yalnız meşhur olmak emelinin

saye-i faaliyetinde çalışarak muvaffakkiyete şıtap ederler. Eğer dahiler şöhret ve muvaffakiyete karşı o derece harıs ve pür tehâlük olmasaydılar, şüphesiz o derece mahmumiyetle çalışacaklar, ve şüphesiz o kadar şaşaa ile tetevvüc edemeyeceklerdi.

Her saîden maksat, istifadedir, ve beşeriyetin en meclub olduğu istifade ise, maddeten olduğundan ziyade manan nefsin memmun ve ka'nî olmasıdır; işte Avrupa'da san'atkarları, müellifleri o kadar sa'y ve gayrete, o derece muvaffakiyete sakk eden mesa-i fevkalade lakayd olan bu istifadelerin saye-i şevkinde husul bulur.

Bir kere Avrupa'da bir eseriyle muvaffakiyet kazana bir muharrir, bir ihtirâyıyla muvaffak olan bir dahî için evvelâ servet gelir; mesela, bir eser, iki ayın içinde yüz tab'a nail olur, ve insana bir cümlede yüz bin frank kazandırır; bir icad her taraftan talebe maruz kalır, sahibine milyonlar bahşeder. Dün bir hiç iken bugün hükümdar serveti kazandırılır; bu servet sayesinde hayatın müzehhir olacağı ikbal ve saadetten başka bir de şöhret gelir ve bu şöhret sayesinde daha büyük saadetler peyda olur. Bir gün evvel bir hiç iken, insan bir gün sonra cemiyetin bir tâcdâr-ı muhteşemi gibi hükümran olur; memleketin nûr-dîdesi, muazzez çocuğu olur, bütün gazeteler ondan bahsederler, resimleri elden ele gezer; takdirler, tebrikler, şapaşlar tevalî eder. Bütün kibar salonların kapısı önünde açılır, kadın erkek bütün ricâl-ı cemiyet huzurunda diz çöker.

Böyle dün meçhul ve fakir iken, bugün zengin ve muşa'şa bir hayata nail olan bir muharririn hayatında bu hayatın açacağı afak-ı şevk ve saadet tasavvur olunsun. Mesela cemiyetin en mümtaz, en müstesnâ kadınları tarafından nail-i iltifat olmak muhakkaktır.

Zaten büyük adamların hayatını tedkik edince hemen tezahür eden bu hakikat-ı muhteşeme var ise o da şudur ki her mucidin, her dahinin hayatında bir veya birkaç kadını hayal-i hüsn ü aşkı vardır; mesela, Lamartine için, Oliver, Wagner için Madam Matild Vezendük, Balzac için kontes Hanska, Buman için Clara ihh. ilh. bur takım muazzez mevcudlar vardır ki, onların hayatları tebessümleriyle yıldızlamaya çalışmak, muvaffak olarak nail-i emel olmak için, şevk ve gayret bahşederler; ve eserlerini kendilerini zade-i hayâli olmaktan ziyade o kadınların tebessümlerinin mavlûd-ı hüsn ve iştiyakı olurlar.

Bütün insanlar, ilk sinin-i beşeriyetten beri, bundan daha sahir, bundan daha cazip başka bir emel-i hayâl keşf edememişler, hatta esas-ı emel olarak

sevilmekten başka bir saadet keşf edememişlerdir; nasıl tezahür ediyor ki, tabiat-ı insaniyenin esası hodgamlıktır, ve bütün mesâ-i beşeriye yalnız bu hissini muzafferiyetinden başka bir şey için masruf olamıyor. [s. 318]

Demek ki Avrupa'da terakkiyat, muvaffak olup meşhur olmak, ve şöhretin tafsil edilen bütün saltanatlarına nail olmak emeli sayesinde husul buluyor; ve dinelibilir ki, bütün eserler, bütün edebiyatlar, bütün icadlar, bütün medeniyet yalnız bu emelin mahsul-ı yegânesidir, bir kere şöhretin arz lunan bütün muş'şa semerelerinden başka, kadınların bize verecekleri zevkin ve saadet nokta-i nazarından dünyada erkeklere bahş ve ihda edilmiş en muazzez bir müükâfaat-ı hayat olduğu için bütün erkeklerin emel-i ve yegânesi de bir tebessümleri, bir va'd-i bûseleri, bir nazarlarıyla ruhumuzu tarumar edebilen bu cazibekâr mahluklara malik olmaktır, ezmine-i kable't-tarihiyede olduğu gibi eski Yunanistan'da, kurun-ı vustada olduğu kadar kurun-ı hâzırada, erkekler yalnız onlar için yorulmuşlar, didinmişler, muvaffak olmaya çalışmışlardır. Kadın olmasa dünya ilk safhasında dâim ve bakî olurdu demek mübalağalı bir iddia değildir; akvam-ı ibtidaiye kavlı-ı şehirlerini kendi selâmetlerinden ziyâde kadınların çocuklarının selâmeteni temin için inşa ettiklerine şübhe yoktur. Bugün de, servet, şöhret, gayret, muvaffakiyet hep aynı emniyetin hushulüne ait olmak için aranıyor; erkek ne yaparsa yalnız bu emel-i güzîn için yapıyor. Muvaffak olup parlamak, herkesin, bilhassa kadınların nazar-ı tahsisini, tebessüm iltifatını celbetmek

İşte, Avrupa'da bu emniye için erkekler arasında müthiş bir saha-i cidâl ve rekabet açılmıştır. Onların tarz-ı hayatları icabı kadın her şeyde, hayatlarında, sanatlarında, her şeyde alâkâdar ve salonlarda hüsn ve zekâlarıyla, zerafet ve letafetleriyle hükümrân olarak, mükâfat-ı tevziine memur gibidir; ve işte onların dahileri herkesten ziyade parlamak, en parlak bir tacdar-ı hüsnün nail-i mükafatı olmak emel-i âteşini ile herkesten ziyade çalışmağa hasr-ı hayat ederler; ve bütün bu sebeplerin terahümünden dolayıdır ki orada bu hayat zuhur eder ve bu hayat sayesinde bu terakkiler meşhud olur, edebiyatlar bu kadar çabuk iflas etmez, edebiyatlar bu kadar çabuk sönmez.

Medeniyet ve terakkinin bu saiki yegâne ve amel-i muhteşemi olmasaydı, o büyük ve faal adamlar da bu saiklerden mahrum ve uzak yaşayan Afrika ve Asya akvam gibi habhide-i atalet kalacaklar, meskenet içinde sürünecekler, ve bu göz kamaştırıcı medeniyet ve saadet yerine onlarda ve bizdeki akâmet hükümrân olacaktır.

Bugün, bu saikten mahrum olan memleketlerin hepsinde teşebbüssüzlük, istidadsızlık, mesekent hükümrân oluyor, hayatta kadının hükümrân olmadığı yerlerde maarif ve edebiyatın, san'at ve temeddünün mümkün olmadığı Farslar, Acemler, Tatarlar, Afganlıların bu feyz-i medeniyeden mahrum olmalarıyla müsebbesdir, bu saikler sayesinde terakki eden memleketlerin karşısında, bu rekâbetin bu sa'y ve gayret mükâfatının mevcut olmadığı memleketlerde yebüset hükümrandır.

Demek ki, bütün ihtiraat ve terakkiyat, o saikin, o tarz-ı hayatın sayesinde yani sa'y ve gayretin takdîr edilip mükâfatının oradaki gibi vermesiyle mümkündür; bugün Arapların ve Acemlerin tarihi de gösteriyor ki, böyle bir muhitten mahrum olan heyet-i ictimaiyeler ve edebiyatlar için terakkî mümkün olsa bile daim ve payidâr değildir ve olamaz; nihayet ilk yalancı şa'ş'a müntefî olacak, ve feyizden mahrumiyet tahakkuk edecektir, çünkü, hayatın, şevki, gayretin mükafaatını verecek saadeti olmaz. Ne olursa olsun efrâdı ne kadar istidada mâlik bulunursa bulunsun bu tarz-ı hayatla büyük işler yapılamaz ve büyük adamlar zuhur edemez; ve hiç payidâr bir terakkî imkân yoktur.

Elbette, bu hayatların edebiyatı, san'atı ve terakki ve temeddünü olmaz değil, elbette bunların da insan olmaları itibarıyla, kendilerine göre edebiyatları da güya temeddünleri de olur; fakat şerâit-i lâzimesi dahilinde bir tekâmüle mazhar olamadığı için o kadar mahrum-ı feyz, o kadar bî-hayat olurlar ki tıpkı bizimkine benzer.

Ve insanlar otuz yaşına gelmeden ihtiyarlar, ve bî-şevk ve emel kalırlar; ve edebiyatları inkişaf etmeden sönerler, ve herkes, kadın erkek, lakaydî içinde pıhtılanır. Çünkü şevk yok, çünkü şevk verecek bir hayat-ı içtimaiye yoktur.

Eğer edebiyat biraz para temin etse, ölü hâlinde bile biraz yaşayan ticaretimiz gibi o da biraz muammer olabilir, halbuki bütün edibler, hayatlarını temin için başka işlerle meşgul olmağa mecbur kalıyorlar; temin ettiği şöhrete gelince O, müsaade ettiğinizde bu hususu meskut geçelim. Muktedir bir sanatkara mahalledeki bakkal kadar ehemmiyet verilmeyen bir memlekette bu kadar edebiyat bile fazla bir süstür. Ve işte bunun için, fazlalığından muattal kalmağa mahkûmdur.

Bütün bunların neticesi şu oluyor ki, ruh ilk günlerde gafil bir şevk ve hararetle hareket ederek gayrete geliyor; fakat bir kaç sene bu hararet içinde çırpındıktan, döğündükten sonra, yoruluyor ve insanı çökecek, sevk edecek kuvvetten mahrum olduğu için lakaydiye gıda olup kalıyor

Ve işte edebiyat bunun için iflas ediyor [s. 319]

Kadıköy

(nr. 1106, s. 315-319)

Mehmed Rauf

Bir Cevab

SAHİR BEYİN MUSAHABESİ HAKKINDA

Yazılarım hakkında beyan edilen efkara cevab vermek hiç sevmediğim bir şey olduğu halde, Celal Sahir Beyin şerefine, bu kaidemi ilk ve belki de son defa olarak ihlal edeceğim.

Evvelki hafta "Hakk"ın ilavesine yazdığım musahabe-i edebiyeme Sahir Bey bu hafta cevab veriyorlar; Sahir Beyin bu cevabı benim için gayr-ı mamul bir şeref olduğunu gizleyemem; kendisi gibi, hezar-ı meziyet bir şair-î medekkikin makalemi bu kadar şayan-ı dikkat bulması, beni pek memnun etti.

Halbuki, ben yazarken, itiraf ederim ki, böyle ümide düşmek hiç aklıma gelmemişti, yanlış yola gittiklerini gördüğüm bazı genç muharrirlere bir kaç zararsız tavsiyede bulunmak arzusuyla, naçiz bir hizmet emeliyle yazmıştım. Sahir bey, bu naçiz makaleye malik olmadığı, tasavvur etmediği ehemmiyetler, manalar vererek tahammülden fazla şamil ve umumi maksadlar isnad ediyor, ve bu sebeble, bir takım su-i tefehhümlerin zuhuruna sebep olmak üzere bulunuyor; bunlar ise, bence, lakaydane ihmal edilecek şeyler değildir; onun için şu satırları yazmağa mecbur oldum.

Ben makalemde, bütün genç muharrirlerin ekserisi için bir eserde yeni bir terkiib, parlak bir kelime bulunmazsa makbul tutulmadığından bahsederek bunlara edebiyatın her şeyden evvel bir safha-i hayat olduğunu, ve bir eserin kıymeti havi olduğunu yeni kelimeler, parlak terkiiblerden ziyade, hayatı tarz-ı tasviri ve kudret-i tahlili ile tahakkuk edeceğini söylemiş ve misal olarak bazı Avrupa ediblerinden bahsetmiş idim.

Sahir Bey bu hafta, cevabında, benim halledemeksizin gayet mühim bir meseleyi ortaya atmış olduğumu söylemekten başlayarak, verdiğim bu dersin, umum genç muharrirlere ait olduğunu, ve bilmem ne münasebetle, benim bu memlekette yalnız Edebiyat-ı Cedide'ye yetişmiş, ve üdebâ-yı cedideden başka bütün muharrirlerin bir eserin kıymeti hakkında fikirden mahrum, kelime oyunculuğu ile meşgul buldukları fikrinde olduğunu söylüyor Daha, daha makalemde değil; aklımda, hayalimde bile gayr-ı mevcut, isnâdât ile bana adeta hücum ediyor.

Sahir Beyin makalesini okuduğum, hatta okumadan evvel, gördüğüm vakit, ben de tıpkı kendisi gibi, evvela hayretler içinde kaldım: Evvela, makalemi şayan-ı mukabele görüp böyle bir cevap yazışına, sonra, bu kadar masum bir makaleye böyle su'i niyetler isnad edişine, daha sonra, bu isnadlar sebebiyle bir takım netayic-i sakıme istihracından çekinmeyişine, ve bilhassa, bu esnada, bana müteaddid iğne darbeleri havale lüzum görüşüne

Malumdur ki Sahir Bey, her şeyden evvel, son derece bir yenilik meftunudur. On beş sene evvel Edebiyat-ı Cedide yeni olduğu için nasıl şefkatle şitâb etti ise, sonra Fecr-i Âtı'ye, sonra Türk Derneği'ne, daha sonra Yeni Lisan ve Yeni Hayat taraftarlarına, en sonra, bugün genç muharrirler müdafiliğine aynı şevk ve tehâlikle intisab etti.

Sevâbı bırakalım, yalnız bizi meşgul eden bugünkü meseleye gelelim; bugün, genç muharrirleri kazanmak için gösterdiği bu hararet arasında, bazı hakayıkı unutmasa, daha doğrusu, tahrif etmese, bu sürat-i temayül, kendine aid bir haslet-i mümtaze olduğu için, müsamaha olunabilir; fakat öyle hakayık var ki, bunlar meydanda olduğu için, ne ihfa olunabilir, ne de tahrif

Bunların birincisi, makalemdeki tavsiyelerin, bir çok uzun ve kısa mülâhazalarından sonra, bugünkü edebiyatın mümtaz bir hüviyet-i [s. 75] izhar edebilenlerine tevcih olduğunu iddia etmesi Herkes bilir ki, ben bu günkü edebiyatın mümtaz simalarını, herkesten ve bilhassa Sahir Beyden evvel, makalelerimde isimleriyle, eserleriyle mealiftihar ilân etmiştim, ve zannetmem ki makaleme bunlardan birisi Sahir Beyin verdiği manayı vermek çocukluğunda bulunmuş olsun. Böyle imaları üzerine almak için, insan kuvvetinden şübhe etmelidir; halbuki, o muharrirler bugün, herkesden gördükleri takdir sayesinde, kendilerinden emindirler.

İkincisi ise, ben, bir çorak san'at ikliminde yalnız Edebiyat-ı Cedide bitmiş iddiasında bulunan müteazzım, iddiakar bir adam imişim; Sahir Bey benim ne kadar mahviyetperver, azimete, istihfafa asla cesaret edemeyecek bir adam olduğumu herkesten çok iyi bilmek lazım gelir; herkese gelince, edebiyatımızda tecelli eden iktidarları herkesten evvel benim şevk ve tehaliğe alkışladığımı unutmuş olmalıdırlar. Burada sırası gelmişken, ilân edeyim ki, bence dünkü bugünkü edebiyat değil, yalnız edebiyat vardır; ve edebiyat kimin kaleminden çıkarsa çıkarsın sâniına perestîş ederim.

Bu hakikatler, umunca, ve bilhassa Sahir Beyce malum olmak lazım gelirken ve makaledeki maksadın masumiyeti gayet aşikar iken, kendisini bu tahrifata, bu isnadata sevk edecek kadar asabi eden sebep ne olabilirdi?

Sahir Bey bu sebebi, gençler istihfaf edildiği vakit olduğu teessüre haml ediyor; ve kendisini gençlerin müdafii olmak üzere gösteriyor; halbuki gençler hakkında kimde daha çok hiss-i sıyanet bulunduğunu makalelerin ikisini de okuyanlar görüp, kolyaca takdir edebilirler.

Bir kere mümtaz simaları takdir ettiğimi, onları böyle tavsiyelere muhtaç görmediğim muhakkak; bunlardan başka mevcut olan genç muharrirleri Sahir Bey iki kısma ayırıyor: Bunların birincileri, ilk senelerini yaşayan heveskarlar, diğerleri ise edebiyata istidadları muhabbetleri derecesinde olmayanlar ki Sahir Bey birincileri zamana terk ediyor, ikincileri ise, ebediyyen temeyyüz etmemekle mahrum bırakıyor

Ben ise, gerek birincilere, gerek ikincilere hitab ederek, kendilerini gafletlerinden pîdâr edecek kadar şedidce bir makale ile mavsum bir tavsiyede bulunuyordum. Ve diyorum ki edebiyat sizin düşündüğünüz gibi kelime oyunculuğu gibi değildir, şudur, şudur, ve şudur Keşke Sahir Bey de birincileri zamanın dest-i ikametine, ikincileri mevte terk ederek, sonra, gayr-ı muhakkak isnâdât ile onları güya müdafaa ediyor görüneceğine, bu kadarlık olsun müfîd bir tavsiyede bulunsaydı

Haydi, büyük bir insaf ile, bunları da kabul edeyim, diyeyim ki, gençleri istihfaf edilmiş gördüğü için, onları müdafaa ihtiyacını hissetmiş olsun; fakat bu ihtiyacı, temayülâtına, niyâtına emin olduğu eski bir dostuna mekasıd şeyine isnad etmeğe kadar ilerleterek, onu lüzumlu lüzumsuz iğne tavırlarıyla rencide etmeğe çalışmasını, bunu neye hamletmeli?

İşte halledemediğim ve son derece teessüf ettiğim yegane mesele [s. 76]

(nr. 1096, s. 75-76)

Mehmed Rauf

TETEBBUÂT-I EDEBİYYE

Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey'e

Osmanlı tarih-i edebiyatının birçok mübhem ve boş kalmış sahifeleri vardır ki bunları doldurmak, yaşatmak edebiyat müntesiblerine kat'i bir vazifedir. Milletlerin tarih-i medeniyetlerinde büyük bir fasıl işgâl eden edebiyat, muhit-i ictimaiyle mütenâsiben terakkî eder. Maziye tettebbu'larla halden istifade, istikbâle medd-i nazar eden garblılar tarih-i edebiyatlarını mükemmel bir sûrette zabt u muhafaza eylemek sayesinde ihlâfa zi-hayât-ı âbideler ithâf ediyorlar. İşte Fransa Tarih-i Edebiyatı, muhtelif edvâr, müteaddid mesâlik Bir âlem-i eserî ki tettebbu, tedkik edildikçe tevâf ediyor. Bir menba-ı zahir ki müradaat olundukça karihayı teşhîb eyliyor. Çünkü tedvin olunmuş, çünkü tekâmül etmiş

Her gün yeni bir münakaşa, her gün yeni bir nazariye. San'at-ı âguş-ı semâhatını açmış izîr-i tehakkümüne almış. . Hikmet-i bedâ'î onun mürebbî ve nâzımı. O âlem-i hakikiyi de beğenmiyor: Fotoğrafi bir kopya, bir takliddir. Kendi burcunda hayâller icâd edip yaşatıyor. Bir âlem-i cûş a cûş ki gıpta olunmağa sezâ Biz uzaktan temâşâ, yakından taklid etmekle müteselliyiz. O, seri hatvelerle koşarken biz sahte adımlarımızla yaklaşmak istiyoruz

Vâkıâ edebiyatın vatamı olmaz. Fakat tarz-ı tebliğ değişiyor, nice mesele de değişiyor Biz nasıl Fransız edebiyatıyla iftihar edebiliyoruz? Lisanımız yok mu ki edebiyatımız da olmasın! Niçin ben düşünmeyi bir Fransızdan öğreneyim? Neden bir folozofu, bir Alman dehâsı: "San"at, şuur budur, İngiliz anladın mı?" desin.

İşte milliyetimizi tahriş eden, kemiren birçok sualler ki biz dâima aym lâkaydıyle, aym cevapları veriyoruz: "Lisanımız fakir, tarih-i edebiyatımız gayr-ı mazbut, ne yapalım?"

Bu kadar müsamahaya ahlâfımız lânet etnese bile ecnebi meslekdaşlara omuz silkmekle mi cevap vereceğiz.

Bir Mister Gibb çıkıyor. Lafzen tarih-i edebiyatımızı “o da nâkıs” yazıyor. Halbuki biz! Mesâlik-i edebiyeden bahsetmek şöyle dursun kudemâ-yı saymak onu geçmez. Hepimizin bildiği Füzûlî, Bakî, Nef’î, Nedim ilh (ilâhîr) Bu simalarda pek solgun ve hasta Fuzûlî mektebi deriz: Kimlerdir meçhul! Şeyh Galib devrinden bahsediyoruz, üç dört kişiden başkasını bilemeyiz. [s. 200]

“Bırakınız kudemâyı!” diyenler de var. Fakat unutmayalım ki bugün intisâb ettikleri edebiyatı mehâz edindiğimiz o büyük zekâlar, dehâlar, Hugolar, Lamartine’ler, Goethe’ler Proudhomlar, Heredialar asırlarca tekâmül ve istihâleye uğraşmış muazzam edebiyatı bütün an’ânatıyla tedkik ve tettebbû ederek yetişmişlerdir. Ne hâcet! en büyük edibimize müracaat edelim: Mâzi-i edebiyatımızdan istifadeyi inkâr etsin, o zaman bir diyeceğimiz kalmaz.

Vâsi-i tettebbuat-ı darb-ı mesel hükmüne geçen “Montaigne” meslekdaşlarına Fransızcadan evvel Latinceyi tavsiye ederek mutalaa-yı gavr-ı maziye kadar uzatıyor.

İşte birçok branşlara ayrılmış olan bu mesâil beni dâima meşgul eder ve düşünürüm: Müdevvin bir tarih-i edebiyatımız olsa.

Malumat sahibi müdekkik bazı zevât var. Âsâr-ı kudemâyı bir hayli toplamışlar. Fakat kütüphanelerini tozlu raflarında antika bir vazo hırsıyla saklamıyor. Bazıları da kıskanç müfekkirelerin derin köşelerinde boğulmuş

Sahaif-i matbûâta atf-ı nazâr edelim. Sembolizm, realizm mücadeleleri bunlar da lazım, hatta elzem Fakat insafla düşünelim. Bütün meşgalemizi yalnız bu kadar mı teşkil etsin. İlm-i âlem-i edebiyata yalnız şiir teremmüm etmek mi hizmet edeceğiz?

Kudemâyı onlar toplansın, yaşatsın biz edebiyat-ı [s. 201] hakikiyeyi, âsâr-ı san’atı bırakalım da ters adım mı atalım? Fakat düşünmüyoruz ki onlar dediğimiz kim?

Tarih-i edebiyatın bir devrini bile yazmaya meçhul simaları tammaya kifayet edemeyecek bir zümre-i kalîle Muallimlerimizle, üstadlarımızla beraber şebâb-ı mütefekkeri teşkil eden beş on çehre

İşte daima mevzu bahis edilerek, her defasında sükutla mukabele gören bu meseleyi, Edebiyat-ı Cedîde’nin müşfik pederi muhterem Servet-i Fünun’da ihya ve muaveneti bütün münevver zekâlardan reca ederek tamınlanmış çehrelerden birini bugün anlatmaya çalışacağım. Malumat-furuşluk değil, Elcâât-ı zaruriye ile

başladığım, hayır cür'et ettiğim bu hizmet-i mazhar tasvib olursa tevâlf edecek Meçhul değil, mübhem hüviyetleri metin bir azimle tammaya çalışan kardeşim Fuad'a vazife-i muâvenet-i ifha edebilirim bahtiyarlığım artacaktır.

Fitnat Hanım

Burada âsâr ve tercüme-i hâliyle rûh-ı sanatını tahlil etmek istediğimiz Fitnat, Râgıb Paşa devr-i edebiyesinin muhteşem muşâ'şaelhân-ı şevk ve şevkini terennüm eden değil, mâzinin siyah derinliklerine, sahâif-i beşerin mübhem ve meçhul satırları arasına karışan bu nâdire-i zekâ, muhitindeki kabiliyyet-i en iyi temsil eden bir edibedir.

Fitnat Hanım, Trabzon valiliğinde ölen Hazinedar Ahmed Paşanın kızıdır ki 1258'de orada doğmuş, birkaç sene sonra İstanbul'a gelerek tanınmış hocalardan Latif ve Şakir Efendilerden Arabî ve Fârisî ve kavaid-i edebiyeye öğrenmiştir.

Fitratındaki meclûbiyet-i şiir ve hassasiyeti bî-lüzum-ı mutâla'atla söndürmek istemeyen pederi, tehellünden sonra da hayat-ı edebiyeye müsaid bir zemin-i muvâfakat hazırlamıştı. Şahsî ve maddî bazı mücber esbabdan dolayı ilk zevcinden iftirâk eden Fitnat Hanım, saadet-i aliyeyi esbâk-ı bahriye mektupçusu Mehmed Ali Beyle izdivacından telmih edebilmiştir.

Ekser şiirlerinde tarz-ı kadîmin bûy-ı rehâveti yek-âhenk-i tellümât mahsustur.

Fitnat, hazin bir hassasiyetle nisvî asabiyetten imtizâc etmiş bir zekadır. Daimâ hayattan şikayet eder. Seri'ül-intikâl, fakat geçici heyecanlar hemendiyebiliriz ki her eserinde kıvılgıdır. Nevhât ü feryâdlarında hayata kanmamış lâkin usanmış bir aile reisidir. Tahassürât-ı mâtem-engizdir.

Cemiyet-i medeniyedeki mevkiimi takdir edemeyenlere bazen öyle kindâr, yakıcı nazarlar atfeder ki muhatabı mebhût kalır.

Zevk-i san'at-ı tarz-ı beyandan, âhenk ü inzicâmdan ziyâd-ı rûh-ı eserde aradığımız, muhit-i nisvîsinin bütün darlığını, mutassıb tazyikini nazar-ı dikkate aldığımız halde güzel parçalara tesadüf edebiliriz:

Sernigun etti felek âsâyışim peymânesin
Çünkü dilşâd eylemez neşveyle ben mestanesin
Azın-ı sûy-ı mey-gede elvermedi çektim ayak
Başına çalsın hemân ol bî-vefâ demhânesin
İyş u nûş u sohbeti değmez (anın) hiç bir pula

Neylerim zill-ı serâb-âsâ şu mihmanhânesinin

Terennüm ettiği diğer bir şiir de kadınlığın nezih sâf-ı ismet-i beyâmıyla:

Her yerde seni sâye saffet hem-demin olsam
Kalb eyleseler sana beni müdgamın olsam
Bilmem kimdedir meyl-i mihâne-i derunun
Girsem yüreğın içine hep mahremın olsam

Diyerek bütün hassasiyeti, bütün rûh-ı şiiri son mısra'a toplamak sûretiyle rakıbe-i mâzisine bir hande-i istihhaf gönderiyor, ve diyor: İşte san'at:

Gark eyler idim katre-i nâçize vücudum
Gülberg-i cemâlinde semin sünbülün olsam. [s. 202]

(nr. 1082, s. 200-202)

Mekteb-i Sultânî Edebiyat ve Kitâbet Muallimi

1 Kânûn-ı Evvel 327

Râfet Avni

Tenkîd-i Edebî

GİRANBAHA BİR TÂC-I ELEM

Doğrusunu söyleyeyim ben insanların matemine öyle pek iştirak etmem. Enînlere, feryatlarına inanmam. Müteessir görünmek için yapılan tavırlarını mükedder hâli verilmek istenilen sözlerini kemal-i nefretle derhal keşfederek bütün bu câ'li ve mukallidkâr kederlere karşı sakın ve müştahzi kalırım ve bu halimden çok hoşnudum.

"Ağlamak ve meyus durmak zamam geldi. Neşeli görünmeyeyim!" diye bilmuhakeme verilen bu kabil kararların icrası ne kadar gülünç görünür. Ve insanları ne kadar adi ve müstekreh eder.

Samimi, hakiki elemeler o derece ender ve onlara tesadüf herkese müyesser olmaz. Öyle bir nailiyettir ki gel zaman git zaman bende hemen bu tesirleri sun'î ve câli bulmak itiyat oldu. Eşi kesilince kümeşte yalnız kalıp arasına başımı önüne eğerek haykıran ve sonra sedasına cevap almak için bir dakika kadar samit ve pür

dikkat uzakları dinleyen ördeklerin elemelerine hemen daha fazla alakadanımdır. O zavallı hayvanların bu tesirlere bî-şüphe çok samimidir. Ve o feryatlar deyişler çok samimidir.

Bir de bizim insanların tesirleri ne çabuk geçer. Ne seri unutulur; beş on kadeh rakı, bir iki yeni kadın, alehusus pâre elemelerimize derhal ne kati suretle şifa-bahş olur.

Bunlara inanmamakta, aldanmamakta mazurum. Muhitim eski, iyi iktatlarını artık büsbütün zir ü zeber etti. Vukuat beni böyle yaptı. Hatta "vatan için ağlıyorum arkadaşım, yavrum, zevcem için gözyaşı döküyorum!" diyenlerin matemlerinde bana bir sun'iyeye var gibi geliyor. Bunların hepsini bir fikr-i mahsusa mübteni addediyorum.

Zira bir zamanlar vatan için hıçkırma hıçkırma ağlayanlar gördüm ki bugün imtiyaz peşinde koşabilmek imkanını görünce vatani ağlatanlara tekâpu ediyorlar. Zira öldürülmüş arkadaşları için öyle feryat edenler tanıdım ki bugün beş on lira fazla maaş için vaktiyle ettikleri feryatlardan dolayı şimdi çok nadim olduklarına bende şüphe bırakmıyorlar. Zira öyle kimseler işittim ki vefat etmiş zevceleri için döktükleri göz yaşlarıyla yazdıkları mersiyelelerin mürekkepleri kurumadan onlara hiyanet etmişlerdi.

Hâlâ nasıl inanabilirdim, ve nasıl olur da bütün bu kederlere karşı müstehzi olamazdım. [s. 462]

Fakat meğerse inanmak lazım geliyormuş. Meğerse taliimde inanmak mecburiyeti istihzaya imkan bulamamak varmış. Ruhum asıl bir baba matemine inanacak, iştirak edecek, günlerce yeis içined kalacakmış. Bu süfliyet ve ahlaksızlık devri içinde zuhur eden necip bir rehber beni ihtiras ve menfaat bodrumlarında taklit ve musahharlık kulislerinde seyirci olmaktan bir müddet kurtararak matem renkli, elem kokulu çiçeklerin açtığı uzak iklimlerin ruhani gülzarlarına sevk edecekmiş. Meğerse ilme, edebiyata, resme, hülasa mesalik-i nefiseden her birine sokulan adeta bütün bu saltanatlar hazinelerine inen karanlık yeraltı yollarını aydınlatmağa mahsus birer madenci feneri telakki ettiren para ve ikbal ihtiraslarına fevkinde menfaat havalanı esmeyen bir samimiyet ve riyasızlık asumamı varmış. Ve bu diyarda ona yükselebilecek ve bizi de beraber yükseltecek bir şair ve bir hakiki matem mevcutmuş.

Bu şairle onun matemini isterim ki henüz daha ekserisini ihtiras bataklığında çok kirlenmediği gençler okusun diye o gençler ki bizde en az samimi ve pek çok sun'idirler. Zaten edebiyatımızda ekseriye câli ve mahrum-ı samimiyettir. Eserlerimizde ne aşklar, asıl aşklarımıza benzer ne kinler, ne zevkler Frenkler gibi sevişen, onlar gibi hisseden, kadın ve erkek simalarıyla dolu hikayelerimizde aşklar duymadan terennüm edilmiş, sevmeden yaşatılmış, ızdıraplar, kederler, hepsi ruhumuzda iz bırakmadan çizilmiştir. Biz de bir "Eylül" ile "Salon Köşeleri" vardır ki zahir çok samimi oldukları, yaşadıkları, için, beni bir derece teshir eder. Elemlerime teşrik eder. İşte o kadar.

Üstad Ekrem'in kitap alemindeki birinci meziyyet ise samimiyettir ve bu meziyyet, bu fazilet o kadar mahsus, o kadar aşikar ve derindir ki benim gibi âlam-ı beşerî yalnız seyir ile me'lûf olan bir hodkâm daha henüz ne evlat muhabbeti ne de diğer sevgilerden hiçbirleriyle nizbeti olmayan lakaydı, insanların kederlerine karşı gülen bir itikadsız tamamiyle inandırdı.

Kitabın ikinci meziyyeti de tamamiyle mahalli olmasında, bize bizden bir Türk gibi benzetmesine, İstanbul ve civarını olduğu gibi, Osmanlı gözüyle görüp tarif etmesindedir.

Siyasetimiz nasıl bizim ahval-i ruhiyemize uyamz bir taklitten ibaret ise edebiyatımız da öyledir. Bu zavallı kopyadır, bütün o akşamlar, güller, gölgeler, kamerler hepsi Belçika, Fransa sahneleridir. Nasıl ki kanunlarımız da onların kanunudur.

Bize dar kanallardan, durgun göllerden bahseden arkadaşlarımdan kudret-i şairanelerine itimat etmek isterim. Hepsi de bî-şüphe hassas ve şairdirler. Elbette harap sahillerindeki köy minarelerinin beyaz akisleri uzayan çınarlarla gölgelemiş boğaziçi köylerinden, yıkık yalıların kuytu kayıkhanelerinde duran yosun gibi, durgun yeşil deniz sularından camlarında güneşin kızılığ parlarken kandillerinde henüz bir ikisi yanmış büyük cami akşamlarında müteessir, mütehassis olmuşlardır. Elbette bu tesirler çok samimi, çok mahalli ve hakikidir. Halbuke ben iniçin onların yazılarını okurken bunlardan ziyade ve münhasıran gidip bizzat gördüğüm Belçika'yı, sularında kara gölgeler dolu dar Belçika cetvellerini hatırlıyorum. Niçin?

İşte "Nijat üstadı Ekrem" bizde ender olan bu iki büyük hassaya, meziyyete tamamiyle malik bir üstad-ı kitabî gözlerimizi bizim gibi duyan memleketimizi bizim gibi gören bir büyük şairin mecmua-i eş'ânıdır.

Daha bir çok meziyetleri var. Mesela lisanı, tarz-ı beyam. “Makber”i muazzam bir kitaptır. Tıpkı öyle matem-dide bir üstadın feryadı, ihtisası, ruh-ı mecruhunun safahatıdır. Fakat Nijat Ekrem’de öyle munis bir lisan, öyle halim, nazik bir ahenk mevcut ki, tıpkı tabiatın kedur tebahhuş sesleri gibi, mesela hafif bir derecenin şehkât-ı cereyamı durgun bir kış akşamının mutarrid yağmur sadası, söğüt dallarıyla göl sularını ütreden serin gece rüzgarlarının ahengi gibi der-akab kerte melal veriyor. Gam, elem tevsî ediyor. Kitaptaki ahen işi tabiatunkiler kadar tabii ve bir nây kadar millî, mahallîdir.

Nesrindeki üçer nokta ile uzayan ve yarım sayfayı geçen yek-ahenk cümleler beni filvakiya yordu; fakat ben bu tabiatın karşısında da duyarım. Muttaridan akan sular, sahile vuran dalgalar, havuza dökülen yağmur katreleri de böyle uzun ve yek-ahenkdir. Fakat melal-bahs olmasının tesirlerinden biri de işte bu imtidatta, bu itturrattadır ve asıl insanı melul eden de ahenginin değişmemesidir.

Kitap sertaser mazhar-ı sadegi. Müellif karileri için değil kendi için yazmış, adeta bir ruzname, o kadar ki mütalaa için çok az müfit alabilecek tafsilat bile esirgenmemiş. Meselâ İstinye koyunun tarifi “Nijat” orayı çok severdi, diye üstad beş altı sayfa bize iskeleden her tarafa ayrılan sokakları anlatıyor. Hatta ev, dükkan, arsa, harabe, çeşme diye birer birer emakini sayıyor, ayırıyor ve oğlunun hoşnûdîsi için yaptığı bu mutavvilâttan mahzuz görünüyor. Ne sade, ne saf mahzuziyet! Ve üstadı bi hal bana ne kadar sevdiriyor. [s. 463] Mamafih bu tarifatin bir çoğu bilhassa kıymet-i edebiye itibariyle çok şayan-ı dikkat. Öyle tavsifler, levhalar mevcuttur ki “Maupassant”inkiler kadar zî-ruh. Mesela İstinye çayırının sıcak öğle vaktinden bahsederken Üstad Ekrem:

“Bir aralık çayırın öbür ucunda zuhur eden bir sokak köpeği dişleri meydanda dili sarkmış hiç bir yerde durmaksızın, hiç bir tarafa bakmaksızın muztaribâne bir meşy-i serf muttarid ile geçer gider. ” diyor. Sıcaktan müezzeb olmuş bir köpeğin ne kadar canlı ne kadar macessem tarifi Zaten bu İstinye çayırını tavsifi baştanbaşa bir nefisedir, oraya öyle bir nazarla bakılmış ki en hurde noktalar manzûr en cansız menazır-ı zî-ruh.

“Mevkîa gayet derin bir sükunet hakimdir. Taş ocaklarında lağım açan küreklerin kuru ve yek-ahenk sesleri. Bu lağımlarda çalışan Hırvatların arada boğuk boğuk akseden “Vardı ha! . ” sedaları, derenin öbür tarafındaki yoldan gidip gelen kireç arabalarının fasıllı takırtularıyla yük kârgirlerinin boyunlarına muallak çâkların muttarid çingirtuları Hep bu esvât-ı vahşiye o sükûnet-i amîkânın

içine düştükçe mahvolur, gider. ” Tarifinden sonra birden uzakta bir lağım atılıyor, ve çayıra taş serpintileri [s. 464] dökülüyor; işte o zaman bir sahife ötedeki pek canlı bir suratta bahsettiği hayvanât harekete geliyor:

“Bunlardan türküntiye düşen ağır mandalar telâş-âmiz bir hareket-i hafife ile aşağı yukarı koşmağa başlarlar Sâlhurde humâr yalnız sarkık başını kaldırıp kulaklarını da dikerek melhûz olan tehlikeye karşı bir hareket-i ihtiyatiyeye hazırlanır. Biçare koyun kırıp kurtulamadığı ip ile bağlanmış olduğu kazığın etrafında bir iki daire çevirir. Sonr aherşey yine yerli yerine gelir. Sükûnet-i mevkiaya bu defa daha çok derinleşerek yeniden hüküm-ferma olur. ”

Bunu bedel-i menâzırı sahife sahife nakletmek, en emsalsiz noktalarını çizerek herkese okutmak isterdim. Daha bunlardan iyi ne olur? Kitapta nefiseler ne mebzûl Adanın, küçük su mezarlığın, bî-mend levhaları yaşatılmış; tulu'lardan, gurublardan ne hakiki bahsedilmiş; ahşab mescidlerin, musalla kubbelerin, kurşun külahlı minarelerin, beyaz ve tıknaz deniz fenerlerinin in'ikasıyla müzeyyen denizlerin gurbetteki insanlarda memleketi arzulatan ne câzibedâr resimleri çizilmiş

Bu kitap en çok “Nijad”ı ve “İstanbul”u anlatıyor. Merhum bir genç ile, sade vükelâ değil üdebâ nezdinde de büsbütün mühmel, metruk bir şehri tamamıyla canlandırıyor, ruhsuzları yaşatıyor. İşte samimi ve hakîki sanatkârların sihri, kerâmeti ve kerâmetin en iyi nümune-i bidâheti!

Kitabın diğer meziyetlerinden biri de bu mühim elemin tesirât-ı ilmiye ve felsefiyeden, muğlak tefekkürâtan âzâd-kîsidir. Şu son senelerde hemen her eserde felsefeyi tâbirle beş altı âlem isminin mevcudiyeti bir itiyad oldu. “Taine” başta ulemâ ve hükemâ-yı sâire birer birer hatta mensurelere kadar girdi, mevzu itibariyle bir çok matâlaât-ı ilmiyeye cây-gîr olabilecek bu eser, sadece samim, zâfî fikirlerle dolu. Şair nasıl duydu ve düşündü ise öyle yazıyor ve başkalarını dedikleriyle, iddiaları ve isbatlarıyla hiç meşgul olmuyor. Hatta “Nijad”cığın marazı hakkında bile izahat-ı tubbiye mefkûd; bittabi evladının hastalığı münasebetiyle maraza aid birçok malumata aghah olmuştu; kendi fikirleri çok mufassal olan bu kitapta onları söylemiyor ve onu yapmakla ne kadar iyi ediyor. [465]

Mâhiyet-i evsâfî bilinmezse Nijad'ın

Hicriyle yanan “Ekrem”in âlâmı bilinmez

İtikadiyla tifûliyeti “Tefekkür”ünde yazdığı oğlunu olduğu, geçtiği gibi ömr-i hazînini bildiren sahifeler bize aynı zamanda üstad Ekrem'in hayât-ı

hususiyesine dair iyi tafsilat vermek itibariyle de kıymetdâr. Cidden büyük bir mahiyete sahip olan “Nijad”ın if’âl ve akvâlini okurken daima munis, pür-vakar, şanlı simasıyla sahip eserde karşımızda yaşıyor ve bize bu bir başka zevk teşkil ediyor.

Bu hâlis matemini bu kadar samimiyetle tecellî etmesi, sahifeler üzerinde de hulûs ve kuvvetini bu derece muhayaza ile bilmesi itibariyle üstad Ekrem hoşnud olmalıdır. Bu büyük ve bî-misl bir mazhariyettir.

Şiirlerinin bir kısm-ı mühimmi matemine karşı kendisiyle ve “Nijad”ın ruhuyla hasbihallerden ibaret Bazen birden şiire bakıyor, nesren bir iki kelime söylüyor, amma, en nefis, en müesser bir tarzda:

Gitti artık bir daha gelmez geri
Bekle rûhum, bekle rûz-ı mahşeri
-Âh nasıl bekleyeyim?

Bildir bana bîçâre çocuk, şimdi ne oldun?
Mes’ûd değilsen bile mevcûd idin evvel.

Herkes bana der: “Ağlama ki çaresi yoktur.”
Ağlar mı idim çaresi olsaydı bu derdin?

Mahvoldu o bir vehm ü hayal oldu, değil mi?
Bulmak onu bir emr-i muhâl oldu değil mi?

Şiirlerinden bazıları merhumun hayatından bakiye emarelere, âsâra dâir Ve ne mübki, ne pür-elem. Kim bilir ne kadar analar, babalar vardır ki bu mısralardan sonra ne kadar göz yaşı dökmüşler; unutulmuş, yatışmış derdlerinin açıldığını duyarak ne kadar hıçkırılmışlardır.

Sonra “Nijad”ın büyüklüğüne, azimet-i felsefesine o derece mü’tekid ki, halledemediği muammalar için:

Eylerdi bu hal mes’ele-i müşkili bana
Bir şey diyeydi âh o büyük hikmetin senin
Bir teselliyet bulurdu müessir bir gün bana
Lâl olmasaydı natika-i kudretin senin

Diyor ve kuvvet-i elemini, derece-i ye’s ve gamını ne müessir, ne muazzam bir fikirle anlatıyor?

Yaksam o kadar Cevhere-i câm eritsem,
Hasretle gidip hâkine rîzân edebilsem!

Bazen isyankâr oluyor:

Niçin o gitti de bu yerde ben me'yus
Bu aksi işte, ilâhî, ne hikmet olsa gerek

Hiç akla mülâyim düşecek şey midir, ancak
Tanzîm-i mezârın işi olmak bana makdûr?

Bildin diyelim suçluyu Hükmeyledi hâkim
Mâfâtım lakin bana tazmîn edecek kim?

Ve en muhteşem mısralardan biri:

Gayzım feleğe öyle ki ölsem de barışmam.

Zira şair oğlunu bulmak ümidiyle daima mütû temenni ediyor, onun yegane talebi o; fakat ona mazhariyet bile gayzım unutturmayacak

Bu eş'âr arasında bir de vezn-i hecâhi ile yazılmış bir nefise var, onun bir yerinde diyor ki:

Yollardaki ufak ufak izlere
Senin sanıp bakıp bakıp ağlarım
Gözüm nuru, oğulcuğum, Nijad'ım.

İnsan yalnız vatnının dağlarını, derelerini, madenlerini değil, meşâhîrini, muazzamât âsârını da server, vatan bunların hey'et-i umumiyesidir ve "Nijad Ekrem" de bence eczâ-yı vatanı teşkil eden o azîm eserlerden biridir.

Memleketin izmihlâli korkusuyla titrerken bütün ufûl eden ve edecek nefâis ve mehâsin arasında insan edebiyatını, edebiyat denince de işte bu ayar eserleri yad eder.

Tesadüf beni ancak on beş yaşında iken bir gün "üstad Ekrem"ın huzuruna sâad ediyormuştu. Hafızamda yalnız onun eserlerinin yaşadığı, dimağımında yalnız onun fotoğraflarından mün'akis simâ-yı vakûru menkuş olduğu böyle birisinde birden bire, kendimi karşısında bulmak beni iki kelime söylemeğe cesâret ettirmeyecek kadar muzmahil etmişti.

İlk defa olarak bir şair, bir muharrirle tanışıyordum. Bu şair, bu muharrir O zaman bunlar benim için neler demektir, ya Rabbi neler? Bahıtımı nasıl takdis etmeyeyim ki bana en evvel "Ekrem"i, üstadı tanıttı. Kendisi için, o zaman bütün şairler için beslediğim nezih fikirler, pür-hürmet hisler, mülakatından, şahs-ı necibini temâşâdan sonra büsbütün kesb-i kuvvet etti; beni hepsi için hürmetkâr olmağa mecbur kıldı.

Mamafih yaşımından çok ufak gösterdiğim için bana sorduğu mektebe ve mektebinin yemeklerine dair olan sualler neşemi kırmış, onun için nasıl ve neler düşündüğümü anlatamamak ızdırabı beni şaşkın ve manasız etmişti.

Bir ay kadar sonra bu musahabe yine orada, devâir-i resmîyeden birini tenhâ bir odasında tekrar etti. Ba'demâ hemen iki, üç [s. 466] ayda bir onu temaşaya, beş on sözünü dinlemeğe muvaffak oluyordum ve bu nâiliyeti mektepte benim kadar müştâk olan şair arkadaşlarıma anlattığım, onların gözlerinde domuklaşan gıpta, iştiyâk hislerine aghah olduğum zaman iftihar ediyordum.

Elân üstad ile, nerede olursa, bir iki kelime lakırdı etmekten, beş on adım beraber yürümekten mes'ud ve müftehir olurum. Benim için bu saadeti, bu iftihar verecek şahsiyetler o kadar ender ve adeta mefkûddur ki

İşte o mülâkatlarımız arasında, senelerden sonra bir gün elimde "Rodenbach"ın kitab-ı eş'ânı vardı; "üstad Ekrem"ın gözüne ilişti. Aldı, başından beş on mısra okudu. Bu nefis mecmua yine ona daha iyi tanıtmaya sebep olmuştu

"Nijad Ekrem" münasebetiyle yâd ettiğim bu hâtırat daha müteaddid ve mufassaldır; fakat bırakınız ki onlardan bir kısmı sade benim olarak mahfûz ve mahrûm kalsın Bugünün edebiyatına elem ve gam incileriyle işlenmiş böyle bî-bedel bir tâc-ı ihsan eden üstad Ekrem hakkında sade müştâk-ı edebiyat olan bizler, gençler değil, mesleği her ne olursa olsun, her ferd bir hiss-i şükran beslemeli ve "Nijad Ekrem"le iftihar etmelidir.

Bir Süleymaniye Camii, bur Sultan Ahmed Çeşmesi, bir Çinili Köşk san'at-ı mimariye mensûb olan, olmayan herkes için nasıl seyyânen vesile-i fahr ve gürhur teşkil ederse "Nijad Ekrem" de öyle olmalıdır.

Böyle eserler mefâhir-i milliyedir ve kutap edebiyatımızın bir yeni tâcıdır. İtiraf etmeli ki çok mahrum zînet olan zavallı melike-i şüir ve san'atımızın fevk-ı serrinde bu tac fazla murassa, fazla giranbahâdır. [s. 567]

NIJAD EKREM TENKİDİ

Azizim Fuad Bey

Herşey gibi tenkidin de bizde müessis ve müterakkî bir şekil almadığına kani olmakla beraber, sizi bu hususta büyük istidat ve aynı derece vukuf ve tetebbuyla mücehhez bilenlerden biriyim. Dostluğumuzun samimiyetini ise izaha, temine lüzum görmüyorum. İşte bu kanaat-ı hissî baki olduğu halde, hakikat-ı muhabbeti bu gün size şu satırlarla hitaba beni mecbur etti. Hatta bunu yapmakla sathî nazarlılar karşısında herkes gibi benim de hürmet ettiğim bir üstad-ı edebiye mutarız bir vaziyetinde kalmak tehlikesini de göze almış bulunuyorum. Fakat zararı yok hakikat benim aczim ve onun kudretinin fevkindedir.

“Nijad Ekrem” kitabı hakkında yazdığımız tenkidi okudum. Bu kitabın içinde ağlayan mukaddes matem nazarında pek muazzez ve muhterem olduğu için tenkidinizin diğer taraflarına birşey söylemeyeceğim! Yalnız -başkalarının hakkına tecavüz eden- son satırlarına müteallik bir istîzahım var:

“Son Teessüf” manzumesinin “mertebe-i san’at ve samimiyeti” Baki’nin, Şeyh Galib’in, Hâmid’in, Cenab’ın mersiyeslerinden yüksek olduğunu söylüyorsunuz. Şeyh Galib’i istisna ediyorum. Lakin Baki’nin iki meşhur mersiyesinin, Cenab’ın intişar eden birkaç matem manzumesinin, hele en büyük Türk şairi Hamid’in muazzam Makber’inin “Son Teessüf”ün dününde eserler olduğunu gerçekten kani misiniz? Yoksa bu bir sehiv midir?

Cevabınıza göre isterseniz buna dair fikirlerimizi ve o eserleri karşılaştırınız. Şimdilik ikisi de aynı derecede samimi olan sualimle meveddetimin ifadesini lütfen hüsn-i kabul buyurmamızı rica ederim, azizim.

5 Mart 1327

(nr. 1085, s. 446)

Celal Sâhir [EROZAN]

Musahabe-i Edebiyye**EDEBİYAT-I AVAM****-1-**

Avam hiç bir zaman sanatın bu necip, nefis, hassas rubab-ı tahayyülün huzur-ı mübeccelinde, huzur-ı mübeccel-i menfaatpezirinde asıl hissedenler, asıl anlayanlar gibi Bir hiss-i intifa nâ-endiş bir idrak-i temenn-i zevrak ile durmamış. Daima bir gaye-i maddiye aramış, daima bir netice-i ahlakiye düşünmüş, daima sanatın mizac-ı pak ve azadesini derece-i âliyete indirmek için manen, maddeten uğraşmıştır. Halbuki san'at bizâtihi avamil-i ahlâkiyeden biridir. Çünkü baiddir. Bi ahlâki hiss-i intifatın bir mevlüd-i garibî ve daima onunla mümtesic bir netice-i fiiliyesidir, binaenaleyh sanatı alet mesabesine indirmek isteyenler esasında mevcut hiss-i ahlaki, hiss-i azade-i menfaati kırıyorlar, eziyorlar demektir.

Bu fikirde bu histe bulunanlar muntazam, umumi, diğer-i gaynı muntazam hususi olmak üzere sanatı ikiye taksim ediyorlar.

Edebiyat-ı Avam, Edebiyat-ı Havas

Onlarca Edebiyat-ı Avam değneğinin mucavenet istinadiyle yürüyen yeknesak batı muntasam hatveler artan âsâr-dîde bir ihtiyardır; onun öksürtüklerinde halkı ikaz eden halka hayırlar, saadetler isâliyle safvet ve nezahet veren herkese söyleyen elhan ve memât mevcuttur. O herkes için her dimağ için bir hisse-i temsiliyeyi, bir kaabiliyet-i hazmiyyeyi haizdir. Onu anlamayan yoktur. Bu tasnif indi ve mantiki tarafdarını aldamyorlar. Edebiyat ve sanat umumun malı değildir. O ne bir ihtiyardır, ne de mübtezel bir kadındır, sanat ve edebiyat fikren bülend, ruhen rakik, hissien mümtaz olanların maşukasıdır. Senevinin, altında yaşayan hazan-i mahasini yalnız anlayanlara, yalnız seviye-i umumiyeyi red ve inkar ile yükselenlere tevdiği ve ifşa eder. Serr-i bezmin-i umumiyet olanlar için çarşafklar içinde mücevherat-ı vücudiyye ve hissiyesini saklamakla meşgul kadınlar gibidir. Maddeten saha-i menfaatten tebaud edemeyenler Fuzuli, Ruhi, Nefi, Nedim, Galip, Hamid, Fikret, Cenab, Haşim her ki olursa olsun bunların yazdıklarını tamamiyle anlayamaz. Çünkü avam-i fikr-i menfaatten pek tabii olarak tebaud edemez. Küçük bir nef'i maddi ile temas ettirilen her eser-i edebi her şeh-iâferide-i sanat ise ismetine tecavüz edilen genç namuskâr kadınlar gibi mahçup-ı gıryan muennit muhakkerdir.

Avam hayat-ı mütelsiller-i âsâr didesi arasında hiç bir eser-i tarz-ı icrasından dolayı takdir etmemiş, bilakis ihtiva ettiği vaka facia, hayr, şer, hülasa, mevsu itibariyle sevmemiş, anlamıştır.

Tarihi ve heycânât-ı umumiyeyi müfîd asâr daima her memlekte takdirat-ı umumiyeyi kazanmış, alkışlar içinde hayat-ı mevkute-i yevmiyesini itnam ile asar-ı bir muakıbeyi bir toz yağmı şeklinde intihal edebilmiştir. Fikret'in "La Danse Serpantin"i "Nedim"i, "Fuzuli"si karşısında bir la-kaydi-i eblehane ile bakan efkar-ı mütevassıta "Sis" [s. 509] "Doksan Beşe Doğru", Rübabın Cevabı" gibi eserlere temas eder etmez. "Rübab-ı Şikeste"ye hücum etmiştir. Ve yalnız eminim, bunları, şu birkaç umumi tahassüsata anlayabilmiştir. Zira onlar, efkâr-ı mütevassıta sahipleri bir eseri tarz-ı icrasından ziyade sinesindeki umumiyeti, vahdet-i fikriyeyi anlarlar. Bu kabil eşhas eserdeki vakayı düşünürler. Vakamın temsil ettiği tarz-ı icrayı görmezler; bize eser-i sanatı, eser-i sanat diye değil bir eser-i facia-nümün bir eser-i mudhike nisâr olmak üzere nazar-ı itibara alırlar. Bir romanı iste anlasınlar, ister anlamasınlar sanat ile münasebeti olmayan esbab ile kabul ya red ederler. Bunun için avam ile sanat birbiri için mahluk değildir. Ne sanat seviye-i umumiye için ne de seviye-i umumiye sanat için mevzudur. Sanat-ı ebedi, müselsel bir istisnadır. Halbuki istisnaât halkın daima menfûrudur.

Belki bana diyeceklerdi ki her asrın her neslin perestiş ettiği bir [s. 509] bir üstad-ı umum-ı san'at mevcuttur. Onların eserleri etrafında kelebekler, serçeler gibi kariler yani bütün ahali dolanır, gezinir. Mesela Kemal Bey on üçüncü asrın, Hamid on dördüncü asrın tevafi-gâh-ı hissiyât ve efkânıdır. Zira bunlar istisna namıyla meçhulata terennüm etmiyorlar. Bunlara ne dersiniz? Evet ben de onlarla beraberim. Yalnız şu fark ile ki Kemal veya Hamid'i umumiyetin benim yahud Köprülüzade Fuat, Yakup gibi anladıklarına kâni değilim. Benim Cezmi'de aradığım vasf ile umumun taharri ettiği evsaf arasında derin çukurlarla ayrılan fûrûk-ı esasiye mevcuttur. Yakub'un Makber'de bulduğunu keyfemâ ittifak bir Ramiz Efendi göremez, hissedemez. Köprülü'nün Eşber'den, Tezer'den ahz ve iktifaf ettiği evsak-ı asliyeyi henüz ibtidaiyetin son kademesine vasıl olmuş, istihaleye müntasır bir dimağ ahz-ı iktifaf edemez.

Ben "müsademe-i efkardan barika-i hakikat çıkar" sözünde hürriyet-i efkar ve kelim fikrinin şekl-i maddiye tebeddül etmiş bir düsturunu görür ve buna binaen sevmem, ben tarz-ı icrasındaki nezaketle müteleziz, mütezevk olurum. Bir Yakup Kadri sulardaki sihir feşâfeş ve neşveyi, seher-i elvan ve tegayyürü gösteren "Şebab"ın yıkanan kadınlarındaki hututum şehvetengizâneyi göremez tarz-ı

ifadesindeki hüsnün karşısında mebhût perestişkâr süfliyet-i hayatiyeden teбайд, menâuk-ı âliye-i neziheye tesavud eder. Halbuki bunun yerinde hissiyât-ı bedâsı neşv ü nemadan mahrum, malikâne-i asabisinde, ibtidâi bir şalı bulunmuş olsaydı O da levhayı severdi. Hatta daha ziyade kıskanç perestişkârın mümkün olsa küçük bir kopyasını çıkartır, cüzdanında saklardı. Lakin onun saiki maddi bir his, sefil bir menfaat, sefil bir ihtirastır. Bunun levhada gördüğü kadınların yıkanması, vücutlarını tezahürat-ı neticesidir. “Verdi”nin “Terâviyata’sının “Veda” parçasını dinleyen bir Köprülü bu hükümde ilhâm-ı müsikide kuvvet-i ifadeyi düşünür de meftun, mütehayyir, mütezevvik olur. Halbuki bir şahs-ı âdi mefruz eserdeki hüsn-i sârfnin tesiri altında “Kaval” dinleyen bir koyun gibi bâzîçe olur, ve abdallaşır, irakamın fecatına istinadla hisseder, fakat anlayamaz. Daha sonra mensûb olduğu zaman ve nesil tarafından inkar edilen nice büyük sanatkârlar vardır ki Bilahare hatta dudaklarındaki tebessümler, gözlerindeki ziyalar, ellerindeki sihirler toz, toprak olduktan sonra sevilirler, takdir edilirler. Galib Dede makbernişin olduktan takriben yetmiş sene sonra saha-i iştihara çıkarılmış ve son nesil tarafından hakk-ı tesallutun edebisi tevdi ve teslim olunmuştur. Şüphesiz Galib Dede Kemal’den çok büyük, çok muhterem, çok güzide bir sanatkâr, bir şairdir. [s. 510]

Giydikleri âfitâb ü temmüz
İçtikleri şüile-i cihân-sûz

gibi nevin, pinhân, mümtâz, nefis istiârelerle, hayallerle sarâpâ bir mecbûta-i nefais olan “Hüsn ü Aşk”ı yaşayacağına birkaç hüriyet makalesi;

Görüp ahkam-ı asrı münharif sıdk u selâmetten müstagni
Çekildik izzet u ikbal ile bâb-ı hükûmetten

gibi hissiyât-ı umumiye ile hem-ahenk, basitü’l-efkâr mahdud-hayal birkaç manzûme yazmış olsaydı. şüphesiz o da umumun samamının, neslinin alkışlarını omuzlarında sürüklenirdi.

Mesele umumun takdirinde değil, bi-hakkın hiss-i sanatla çarpan kalblerin, dimağların takdirindedir. Zira, umumiyetin takdîratı yine umumiyete, yani âdiyete mütevaccihdir. Her memlekette ekseriyet, bunların içinde az çok mütefenniler bulmak şartıyla mudhike nâmına, soğuk, sunî, abdal, kaba taklitleri, mesela Hasan Efendinin oynadığı -adi eser demek için- oyunlar gibi musahharalıkları alkışlamış, bunlardan zevk-yâb olmuş derin, derin, sersem sersem gülmüştür.

Sanat, herşeyde bir faide-i maddiye arayanlara gülemez, sanat bizatihi bir faidedir. en necîp zevklere, maddiyetin, menfaatin fevkindeki zevklere ancak onunla suûd etmek mümkündür.

Fransa meşâhir-i mütnekkidinden Emile Faguet “San’at-ı edebiyat hissini” ifade ettiği için bir âmil-i ahlakıdır. İsterse gösterilen hüsn esnasında ahlakî olmasın. Sanat ve edebiyat ne ahlakî ne de gayr-ı ahlakîdir. Yalnız o beşeriyeti nâpezîr hissiyât-ı âliyye isal etmek suretiyle âdiyetten uzaklaştırılır, buna binâen âlf ve mühim bir şeydir” diyor. Evet, san’at, edebiyat böyledir, hiç bir gaye-i âdiye temin etmemek suretiyle insanı yükseslere sevk ve isâl edebilir. bu da kelimelerdeki, terkîplerdeki, bunların imtizacındaki, ifade ettikleri tahayyülât ve tahassüsâtteki hissini taharrî edebilecek bir kabiliyete malik olanlara has ve mevduu bir zevkdir, avam bunları anlayamaz, bunları anlayabilecek adese-i malumât ve istidat ne beyinlerinde, ne de gözlerinde mevcuttur. Binaenaleyh sanatla münasebetleri madum ve edebiyat-ı avam bir iddiayı mevhumudur.

Edebiyat, hariç az edebiyat vardır. Edebiyat-ı havas, Edebiyat-ı avam yoktur. Avamın seviye-i fikriye ve hissiyesini tenmiye ve teâli ettirmek maksadıyla saha-i sanat dahilinde âsâr vücuda getirilemez. Bu gibi âsâr olsa olsa hariç ez edebiyat başka başka şeyler olabilir. Mesela bir ahlak kitabından bir şemaat kitabına kadar herşey. . fakat bi-nefsihi âmil-i ahlakî, gaye ve menfaat-i maddiyeden, mütebâid, şekl-i edasıyla zevk-âver birer eser-i nefis edebî alamazlar. Zirâ sanat keşâne yazılan âsâr-ı avama tevdi raz-ı mehâsin edemez; âdiyetten müteneffir, umumiyet hususunda müstağnidir. [s. 511]

(nr. 1088, s. 509-511)

Şahabeddin Süleyman

Musahabe-i Edebiye

SAN’ATTA “REALİZM”

Epey uzun olan “üniversite” sokağının müntehâsında “Şan de Maris”e gayet yakın, münzeviyane bir vilayet köşesini andırır bir mahalde “mahzen-i rehâm” mevcuttur.

Otellerin istilâ-kerdesi olmuş vâsi bir holde ağır sincabî mermer kitleleri bulunur. Bu kitlelerin bazı yerlerinde yenikırılmış parçaların beyaz nişaneleri mevcuttur. Bu mermerler hükümetin taht-ı tasarrufunda olup kendilerine sipariş verilen heykeltraşlar için ihtiyaten saklanır.

Bu holinin bir tarafında bir takım atelyeler vardır. Bunlar hükümet tarafından muhtelif heykeltraşlara vedilmiş olduğu için, burası sakin ve müsterih bir belde-i san'at addolunabilir.

Asr-ı hazrın en büyük heykeltraşı olan "Roden" bu hücrelerden ikisini işgal etmektedir. Bunların birinde, yirmi seneden beri çalıştığı halde henüz ikmale muvaffak olamadığı "Cehennem Kapısı" namındaki eser-i muazzamı durur. Hükümet tarafından "Sanayi-i Tezliniye" müzesi için sipariş edilmiş olan bu büyük bedia, henüz na-tamam olmakla beraber ebedi bir abide-i san'attır.

Akşamları, o günkü mesai-i asilanesini bitirdiği esnada "Roden"i bu mahalde çok defalar ziyaret ettim. Bir sandalye alarak, hulûl-ı leylin san'atkarı terk-i mesaiye mecbur edeceği zamana bekliyor, ve meşgul olduğu esere nasb-ı niğahı dikkat ediyordum. Günün en son ziyalarından istifade etmek hevesi bu büyük san'atkarı adeta bir hümnâ-yı sa'y ve iştiyak bahşeyliyordu.

"Roden"ın tarz-ı mesaisi gayet gariptir. Atelyesinde kadın erkek üryan bir takım modeller gezinir veya istirahat ederler. "Roden" serbesti-i hayatı, hayatın çıplak ve hakiki timsallerini daima gözünün önünde bulundurmak için böyle bir tarz-ı mesai ihtiyar etmiştir. San'atkar pîş-i çeşmindeki bu hakiki timsallerle layıkıyla ülfet ve istinas ettikten dolayı, hal-i harekette bulunan uzletin manzarasına tamamıyla vakıftır. Asr-ı hazır san'atkarlarına müstesna bir menba-ı ilham teşkil eden ve fakat, hatta heykeltraşlar için bile esnâ-yı saîdeki muvakkat bir manzaradan başka bir mahiyeti haiz olmayan çıplaklık, "Roden"ın enzar-ı san'atı önünde hiçbir vakit eğilmez.

Eski Yunanlıların bir çok âdât ve itiyadâtı, orada yetişen san'atkarların "üryanlık" hakkında iyi bir fikir elde etmelerine, onun "ifade = Expression"lerini anlamalarına hizmet etmişti; halbuki "Roden" bu meslek-i müstesnayı ancak kendi tarz-ı mesaisiyle elde edebilmiştir.

Umumiyetle "çehre" ruhun yegane ma'kesi olarak kabul olunur; hayat-ı ruhiyenin yegane ifade-i hariciyesi gibi görünür. Halbuki hakikat-ı hal buna tamamıyla muhalifdir: Vücudun hiç bir uzlesi yoktur ki tahavvülat-ı dahiliyeyi ifade

etmesin. Bütün uzlet-i sürûd ve emeli, şevk ve nevmîdi, saadet-i vahdeti vazihan söyler Bükülmüş [s. 272] kollar, kendi kendisini bırakmış bir beden, dudaklar veya gözler kadar güzellikle, tatlılıkla tebessüm eder. Fakat üryan bir vücudun bu hareketlerini layıkıyla anlayabilmek için, bu nefis ve bî-misal kitabın sahifelerini kemal-ı sabır ile okumağa tahammül eylemelidir. Derununda yaşadıkları medeniyetin, hey'et-i ictimaiyenin âdât ve teamülât-ı müstehsinesi sayesinde edvar-ı kadimenin büyük san'atkarları bu suretle hareket etmişlerdi. "Roden" ise bunu hal-i hazırda sırf kendi azm ve iradesi sayesinde yeniden yapmağa muvaffak oldu.

Bu büyük san'atkar, atelyesinde dolaşan modelleri nazarlarıyla takip ederek onlarda rev nüma olan hüsn-i hayattan sakitane zevk-yab-ı telezzüz olur. Onların evzâ ve etvar muhtelifelerindeki güzelliği bî-emsal bir nazar san'atla tedkik ve takdir eder. Modellerden biri ne vakit zevkine muvafık bir vaziyet alırsa, hemen bu vaziyetin muhafazası edilmesini tenbih ederek, derhal onu tesbit eyler; ve sonra aynı süratle diğer bir vaziyeti zabt ve muhafazaya muvaffak olur.

Bir akşam, gece atelyenin derûnını gölgelerden hatlarla örttüğü ve modeller paravanların arkasında gizlendikleri bir esnada, "Roden"le kendi usul,i mesaisine dair görüştüm. dedim ki:

- Sizde beni en çok mütehayyir eden cihet, rüfekâ-yı mesleğinizden tamamıyla ayrı bir tarz-ı mesai takib etmenizdir. Hem mesleklerinizden bir çoğunu çalışırlarken gördüm. Onlar modellerini "masa" namı verilen yüksek bir ayaklık üstüne çıkararak şu veya şu vaziyeti almasını emreliyorlar. Hatta ekseriyetle onların kollarını, bacaklarını, hülasa azâ-yı vücudlarının her cihetini elleriyle istedikleri şekle koyuyorlar. Yani onları bir manken gibi kullandıktan sonra işe başlıyorlar.

Halbuki siz bu hareketin tamamıyla aksini icra ediyorsunuz. Bir vaziyeti zabt ve tesbit için modellerinizin o vaziyeti kendi kendilerine almanın intizar ediyorsunuz. Yani modelleriniz size değil, daha ziyade siz modellerinize ittiba etmektesiniz gibi görünüyor.

İşle meşgul bulunan "Roden" bana yavaşça cevap verdi:

- Ben modellerimin emrine değil, tabiatın emirlerine ittiba ediyorum. Hem mesleklerimin demin tarif ettiğiniz vechile çalışmalannın tabii esbabı vardır. Fakat tabiata o suretle taarruz ederek insanları bebek makamında kullandıkları için, sahte ve mürde eserler vücuda getirmek tehlikesine maruzdurlar. Bana gelince, sayyad-ı hakikat ve müterassad-ı hayat olduğum için onlar gibi hareketten sakınıyorum.

Müşahede ettiğim harekâtı zabt ve tesbit etmekle beraber, şöyle veya şöyle hareket edilmesi asla emr ve cebr edemem.

Vücuda getirmekle meşgul bulunduğum bir mevzu, modelimin muayyen bir vaziyet alması icab ettiği vakit bile, ona kendim istediğim vaziyeti [s. 273] vermek için elimle dokunmayarak yalnız ihtar ile iktifa ederim. Çünkü ben hakikatin kendi kendisine izhar ettiği bir şeyi temsil etmekten başka bir cihet düşünmem. Hülasa ben her vakit tabiata itaat ederim; ve asla ona emretmek iddiasına düşmem. Benim yegane emelim, yegane iddiam ona tamamiyle sadık olmaktır.

- Mamafih sizin eserlerinizdeki tabiat, hâl-i aslisinde olan tabiat değildir.

“Roden” birdenbire elindeki işini bıraktı. Ve kaşlarını çatarak:

- Hâl-i aslisinde olan tabiattır, dedi. Tıbbı olduğu gibi.

- Siz tabiatı değiştirmeye mecbursunuz

- Asla. Onu yaparsam kendi kendimi tel'in ederim!

- Mamafih tabiatı değiştirdiğinizde en büyük delil, nümunelerin, kalblerin, eserinizin verdiği tesiri ita etmemesidir.

“Roden” biraz düşündükten sonra cevap verdi:

- Doğru! Fakat nümuneler a'mal-kerdem olan eserden daha az hakikidir. Çünkü bir modelin kalıb alınırken mütemadiyen ayımlı bir vaziyet zî-hayatı muhafaza etmesi mümkün olamaz. Ben hafızamda o vaziyetin neyet-i mecmuasını muhafaza ederek modelin daima o hatıra mutabık bulunması emr ve tenbih eylerim.

Bundan başka kalıb ancak manzara-i hariciyeyi irae eder. Halbuki ben yalnız bununla iktifa etmeyerek o şeyin manzara-i dahiliyesini, ruhunu göstermeğe çalışırım; çünkü bir şeyin maneviyeti, ruhu da tabiatın aksamındandır. Ben hakikatin yalnız cebhesini değil, her cihetini müşahede ederek, irae eyleyeceğim halet-i ruhiyeyi en iyi ifade edebilecek hutut izhar eylerim.

“Roden” bunu söylerken, bana yakınımda bulunan güzel bir statüyü gösterdi: Bu statü, diz çökmüş, ve semaya ref-i dest-i münacaat etmiş genç bir adam irae ediyordu. Bu bütün mevcudiyeti elem ve endişeyle mâl-â-mâldı. Vücudu yıkılıyor, boynu nevmîle bükülüyor, elleri esrarengiz mevcudiyetlere doğru merfu' bulunuyordu. “Roden”:

- Bakınız, dedi, ben bu eserimde elem ve nevmîdi ifade eden uzlâtı izhar ettim. İşte, orada Münacaatı layıkıyla göstermek için bazı cihetlerde biraz mübalağakar davrandım.

Bu sözleri söylerken, eliyle eserinin en asabi cihetlerini irae ediyordu. Biraz müstehziyane:

- Durunuz üstad, bizzat siz izhar ve irae ettiğinizi, mübalağa ettiğinizi itiraf eylediniz. Şu halde pekala görüyorsunuz ki tabiati değiştirmektesiniz.

“Roden” benim bu ısrarıma karşı gülmeğe başladı. Ve cevap verdi:

- Hayır! Ben tabiati değiştirmedim. Daha doğrusu, ben onu yapmış bile olsam o esnada yaptığımdan asla şübhe etmiyordum. Benim rü’yetim üzerinde icrâ-yı nüfuz eden his, bana tabiati taklid ve istinsah ettiğim şekilde göstermiştir. Eğer ben gördüğümü ıslah ve tadil etmek, daha güzelleştirmek isteseydim, hiç bir güzel eser vücuda getiremezdim.

Bir dakika sonra yine başladı:

- San’atkar tabiati herkesin gördüğü tarzda görmez; çünkü onun “teessir = Emotion”u menazır-ı hariciye altında dahili, manevi hakikatler bulmasına hizmet eder. Mamafih san’atta yegane esas, görülen şeyi taklid etmekten ibarettir. Bundan ma’da bilimum usuller fena ve meşumdur. Tabiatı güzelleştirecek bir şey olmadığı için böyle kalkmamalıdır. Mevzu-ı bahs olan, ancak “görmek”dir.

Evet! Alelade bir adam tabiatı taklid ve istinsah etmekle hiç bir vakit bir eser-i san’at vücuda getiremez. Buna şüphe yok. Çünkü o, görmeksizin baktığı için bütün tefasili tamamıyla zabt ederek bir tabiat-ı esasiyeden mahrum adı bir eser vücuda getirir. Fakat san’atkarlık bayağı adamlar için değildir; böyle adamlara en iyi nasihatlar bile hiç bir meziyet bahşetmez.

Halbuki bilakis san’atkar görür: Yani kendi ruh-ı san’atına gömülmüş, mezc olmuş olan nazarıyla sahne-i tabiatı derin derin mutalaa eder. İşte bunun için san’atkar gözlerinden başka hiç bir şeye inanmaz.

Auguste RODEN

Yalnız Fransa’nın değil bütün beşeriyet-i mütemeddinenin en büyük san’atkarlarından olan heykeltıraş-ı şehîr “Auguste Roden”in perestişkarlarından biri, üstadımın mesail-i mühimme-i san’attan ekserisi hakkındaki efkârım zabt ve

cem ederek “San’at” namında mühim bir eser neşr etti. Bilumum san’at müntesiblerinin, hikmet-i bedâyi meraklılarının kemal,i vecd ve iştiyak ile okumaları icab eden bu kitab, bütün alem,i tefekkürün mazhar-ı takdir ve sitayişi olduğu halde memleketimizde maatteessüf tamamıyla mechul kaldı. Garb’ın san’at ve edebiyat hususundaki hatvât,ı terakkisinden muhit-i ictimaimizi büsbütün bî-haber bırakmak için, bu mühim eserin “San’atta Realizm”den bâhis mühim bir babını bir vech-i bâlâ nakl ettik. Gelecek hafta muharrir,i edibimizin “Auguste Roden” ve bu yeni kitabı hakkında mufassal bir makalesini neşr edeceğiz.

(nr. 1074, s. 272-274)

[İMZA SIZ]

Musahabe-i Edebiyye

SAN’ATTA HÜSN

Sanayi-i nefisenin esası ve mahiyetini mevzu-ı bahs olur olmaz, en evvel nazar-ı dikkati celb eden, en evvel hallolunması icab eyleyen mes’ele mutlaka “hüsn” meselesidir. Müfekkire-i beşeriye, pek eski zamanlardan beri san’at ile birlikte hüsnün mahiyetini de taharrîden geri durmamış, mütemadiyen onun haline çalışarak bu hususda birçok efkâr ve nazariyat ortaya koymağa muvaffak olmuştur. Biz, hükümet-i bedâyiin bu müşkil noktasını kemâl-i suhûlet ve bîtarafiyle anlatabilmek için şimdiye kadar “hüsn” hakkında dermeyân edilen efkâr-ı mütehâlîfe ve mütezâdeyi kararlaştırarak mahiyet-i meseleyi bu suretle tasvir edeceğiz.

Hüsn meselesi hakkında bedâyi mütehasıslarının, telâsefe ve ahlâkiyyûnunun serd ettikleri efkâr ve nazariyyet iki nokta-i esâsiye etrafına toplanabilir; bir kısım mütefekkîrine göre hüsn tamamıyla maddî ve hâricî [objektif] bir şeydir ki san’at ona riâyet ve mutabakata mecbûrdur; diğer bir kısım mütefekkîrin nazarında da hüsn tamamıyla manevî ve şahsî [subjektif] bir mahiyete mâliktir. Meseleyi layıkıyla anlamak için her iki tarafın delâilini ayrı ayrı tedkik edelim.

Birinci fikir taraftarlarına yani objektivistlere göre hüsn insanın haricinde, yani, ya tabiat ve san’atın fevkında bir gaye-i hayal ve tarzında, yahud bizzat

tabiatta mevcuttur. Eflatun'a göre hüsn hadd-i zâtında bir hakikat olup ferde ve nev'a fâik bir nümune-i ulviyedir. Platon, Perandre, ve Bingelman'da hüsn hakkında buna müşabih beyânatta bulunurlar. "Scheling" ve "Hegel"e gelince, bunların nazarında hüsn, [s. 220] tabiatta fikrin eser in'ikası, nâ-mahdûdum âlem-i mahdûd dâhilinde abt ve tesbitidir.

Bu son nazariye, hüsne bir mahiyet-i âliye ve semâviye i'tâ edenlerle, onun tabiattan muktebes addenler arasında bir hatt-ı muvâsala hizmetini görmektedir. Naturalist olan objektivistlere, mesela "Goya"ya göre bütün güzellikler tabiattan gelir; tabiatın her sahasında hüsn münteşirdir.

Hüsne bir mahiyet-i âliye ve semâviye i'tâ eden objektivistlere göre, san'atın vazifesi, bize hüsn-i mutlakı göstermek olduğu halde, ikinci kısımdan olan objektivistler nazarında onun yegane vazifesi tabiati takliddir. İşte bu tehâlîf-i nazardan dolayı iki muhtelif hatta dad-meslek-i san'at-ı vücûd-pezir olmuştur ki bunların biri "idealizm", diğeri "realizm"dir. İdealizm mesleği, hakikaten irâesini ancak necib ve ulvî mevzu'larda kabul ettiği ve bunda da birçok kuyûd-ı ihtirâziyeye lüzum gösterdiği halde, "realizm" ve onun bir netice-i mütemmimesi olan "natüralizm" meslekleri hayatın güzel ve çirkin her nev sayhâtını terstüm ve irâeden çekinmezler.

Hüsne bir mahiyet-i maddîye ve hariciye istinat eden nazariyâtın müdafa'ları arasında pek büyük mütefekkirler, pek vâsi' feyyaz dimağlar mevcut olmakla beraber, ulûm ve Fünunun terakkiyât-ı ahiresi bize bunun hiçbir vechile şâyân-ı kabûl olamayacağını isbât ve irâe etmiştir.

"Hüsn-i Mutlak" bir mâhiyet-i hakikiyeye mâlik olmayıp, bu mâhiyet ancak filozofların muhayyilelerinde vücûd-pezîr olabilir. Filhakika, mevcûdattan hiç birine has olmayarak cümlesine âmm u şâmil bulunan bir hüsn-i mutlak tasavvuru nasıl bir mahiyet-i hakikiyeye mâlik addedilebilir?.. Kezâlik, bir cinsin, bir nev'ün güzelliği nasıl olur, meselâ güzel bir adam enmûzeci nasıldır, bunu biliyor muyuz? Tabî ki hayır, güzel bir adam enmûzecinin ne boyda, ne renkte, ne şekilde olduğunu bilmediğimiz gibi, mesela güzel bir kedi, güzel bir köpek enmûzecinden umumiyetle bî-haberiz. Bu suallere verilecek cevapların mübhemiyeti, bu tarz tefekkürün esasen ne kadar yanlış olduğunu isbata kifayet eder.

Filhakika, biz her nev' için bir nümune-i mükemmeliyet mevcut olduğuna kaniiz; fakat zahîrî olan bu mükemmeliyet-i uzviye fikri bizim netice-i tecârüb ve mahsûsâtımızdır. Umumi ve kat'î olan bu tarz telakkiyle ferdî ve mürekkep olan

güzelliği birbirine karıştırmamalıdır. Eşkâlin mükemmeliyeti hüsn için elzem ve zarurî değildir. Küçük bir baş, kısık bir boyun, düşük omuzlar “Hercul Farnes”i bir bedîâ-i san’at olmaktan men etmediği halde, “Kanuva”nın Vatikan’daki “Perje = persee”sinin mükemmeliyet ve tenasübü, onu aynı mürettebeye a’lâ edebilmekten pek bâiddir.

Mükemmeliyet-i sîriye fikri bir umumiyet ifade eder, hülbuki hüsnün en çok münefferi olan şey umumiyettir. Herhangi bir bedîâ-i san’atı tedkik ederseniz ediniz, onun gerek üslûb ve gerek tarz-ı ifade itibariyle gayet şahsî ve hususî olduğunu görürsünüz. Bundan başka, eğer hüsn fevka’l-mahsusat bir hakikat veya bir mecmua-i hakâyık olsaydı, san’atkârlar yekdiğerinden ancak bir derece farkıyla ayrılırlar, eserlerinin ihtiva ettiği derece-i hakâyık itibariyle ahz-ı mevki ederlerdi; bu takdirde onların hepsi az çok mâhir bir kopyacı mevkiinden yükselmez, ve san’atta şahsiyetin ehemmiyeti tamamıyla zâil olurdu. O vakit bir “Robins”, bir “Van Dick”, bir “Vato” meydana kalmaz, ve mesela “Memeling”in “Viyerej”iyle “Boticello”nun [s. 221] “Viyerroj”u, Püraksiyet’in “Venüs”üyle “Falkauo”nin “Venüs”ü, Mozart’ın “Rokiyem”iyle “Berlisfuz” veya “Verdi”ni aynı namdaki eserleri aynı güzelliği, aynı kıymet-i san’atkârâneyi hâiz addolunmak icab ederdi.

San’atkârın bir eser-i hüsn meydana getirmek için âlem-i mahsusâtın fevkinde eski bir modele tab’iyet ve onu taklit mecburiyetinde bulunmaması da bizim bu husustaki iddiamızı te’yid eder. Biz, enzâr-ı dikkatimize hakikati tıryan bir surette değil, nâ-tamam bir suretti kısmen gösteren eserlerde de büyük bir güzellik buluyoruz. Bu güzellik, hakikati -çirkinleştirmek suretiyle- tegayyür eden karikatürlere kadar bilumum âsârda mevcuttur. Bugün hiç bir kimse âsâr-ı mezkureyi bir eser-i san’at olabilmek kabiliyetinden mahrum görmediği için, hüsnü bir nümune-i âliyede mevcûd ve mündemic farz eden nazariye artık katıyyen mahv ve zâil olmuş demektir.

Hüsn bazılarının iddia ettiği gibi tabiatta da mevcut değildir. Tabiatı bütün güzelliğin menşe-i addedenler, onun tamamıyla güzellikten ibaret olmadığını unutmamalıdır. Filhakika tabiat birçok güzellikleri ihtiva etmekle beraber nâ-mütenahi bir çok çirkinliklerden de muarra değildir. Çirkinlik gibi, fenalık gibi şeylere bu sahada her vakit tesadüf olunur; çünkü tezatlar, ahenksizlikler her zaman tabiatta olagelmıştır.

Diğer nokta-i nazardan, san’atta güzelliğin tabiattan ileri geldiğini iddia etmek yanlıştır. Çünkü eser-i san’at hiç bir zana âdhi bir kopyadan ibaret değildir.

Bunu isbat için “Gurus”nun “Taun Mübtelaları” ile “Lijye Rişye”nin “Ceset”ini, “Goya”nın canavar simalı haydutlarını düşünmek kifâyet eder. Bu eserler güzel oldukları için bizim hayret ve takdirimizi celb ediyorlar. Fakat yalnız levha üzerinde hakikatte bu manzaralara tesadüf etmek, kalbimizde nefret ve istikrahdan başka bir şey tevlihd edemez. Dünyanın en güzel bir çehresini fotoğrafisi bize bir zevk-i san’at veremez; bunun için tabiatın taklid-i tamından başka ve ondan fazla bir şey laımdır. Âdî bir teşrih dersinin fotoğrafisiyle Rambrand’ın bu namdaki bedîa-i san’atının arasında ne derin farklar vardır

Eğer san’atta hüsn, hüsn-i tabiatın bir eser-i in’ikâsi olsaydı, bizzarure daima ondan daha aşağı bir mürettebede bulunacaktı. Çünkü bir şeyin aslıyla eser-i in’ikâsi arasında her zaman fark vardır. Bir ressamın beyaz boyasıyla karların beyazlığı arasında ne büyük bir fark meşhûd olur Tabiati ancak pek uzaktan takib edebilen san’at, bu itibar ile hüsn’e yetişebilmekten daima pek baîd kalacaktı. Bahçesinin bir köşesinde mevsimin ikâ ettiği tebeddülâtı bir sîret-i hakikiyede tersim ve tesbit için üç sene uğraşan zavallı “Laberj” nihayet adem-i muvaffakiyetinin me’yûsiyeti arasında terk-i hayat etmedi mi? .

Hülasa, san’at, -san’attan zevkyâb olmayı bilenler için- hiç bir zaman tabiatın renksiz ve sararmış bir kopyası değildir, bilakis, tabiatta mevcut olmayan güzellikler, cazibeler san’atta mevcuttur. Birçok san’at perestîşkârları mehâsin-i san’ata karşı fart-ı encizâblarından hakikati hemen tamamıyla ferâmuş etmişlerdir. Bundan başka, taklit ancak sanayi-i taklidiyede mümkinü’l-icrâ bir şeydir; halbuki sanayi-i nefisenin en mühim bir şü’besi olan musiki neyi taklit etmek vazifesiyle mükelleftir? Şu halde anlaşılıyor ki san’atta hüsn, san’atın ifade etmek istediği hüsn-i eşyadan tamamen ayrı, tamamen müstaklittir.

Layıkıyla düşünülecek olursa, kelimenin manâ-yı veciz ve hakikisiyle, tabiatta güzellik asla mevcut değildir. Bir manzara-i tabiatten, bir hayvandan, bir ağaçtan, bir kaya parçasından bahsolunarak onların sahib-i hüsn olduğu beyan edilecek olursa, bu, mezkur şeyler birtakım şerâit-i âhenk ve intizama malik olmak itibariyle güzel olduklarını söylemek demektir. Yalnız bir şerâite mâlik olan meselâ, “Makineler Dairesi” veya “Eyfel Kulesi” gibi âsâr-ı beşeriye, “hüsn-i tabiat” denilen şeyi vücuda getiren şerîâta tamamen mâlik olduğu halde hiçbir vakit bir eser-i san’at addolunamaz. Menazir-i tabiiye, temaşakârın veya san’atkârın kalb-i san’atı için bir fırsat, bir bahane teşkil eder. Hakikatte bulduğumuz hüsn, mevzûun eser-i icâd ve ihtirâdır. Biz, tabiatın bize ihzâr ettiği anâsır ile kendi âlem-i

dahilimizde bir setre-i hüsn nesc ediyor, ve tabiatı onunla setr ve tezyin eyliyoruz, yani, tabiata güzelliğini veren ancak biziz.

Güzelliğin bizim haricimizde mevcut olamayacağını idda eden “Subjektivistler”, mesela “Hoçson”, “Kant” hüsnün tamamıyla dahili olduğunu ve zihnimizin yahud bir hâlet-i ruhiyemizin ibdâkerdesi bulunduğunu söylüyorlar. onlara göre hüsn hissiyatımızın bir hâlet-i mahsusasıdır ki tasvir ve irae olunmaktan daha ziyade hiss olunur. Yani, güzellik, derunî ve samimi bir şeydir.

Subjektivistlere göre, güzel, bizim güzel add u muhakeme daha doğrusu hissettiğimiz şeyden ibarettir; muhâkememiz o hissin, o heyecanın taht-ı te’sirinde bulunup, bizim için hüsn denilen şeyi o teşkil ettiği için, mesele bu heyecanın mahiyetini, alâim-i fârikasını bulmaktan ibaret kalır. “Maryopilu”, “Tolstoy” gibi bir kısım mütefekkirin, güzellik hissiyle havasın alelade zevkini aynı şey addediyorlar. İşte bunun için, “Rus mütefekkir-i şehîri [s. 222] san’atı güzellikten başka bir şeyde mevcut ve mündemic addettikten sonra, onu daire-i san’attan ihraç ediyor; halbuki eğer san’at esas itibariyle müvellid-i hüsn bir oyundan ibaretse, güzellik hakkındaki bu tariften, onun diğer oyunlarından daha latif bir oyundan başka bir şey olmadığı neticesi çıkar. “Hanalık” musikide bundan fazla birşey görmediği halde “Eugeno Veron” bütün sînâyi-i eşkâl, hutût, esvât ve elvân-ı muhtelifenin nazar ve sâmiaya zevkyâb edecek bir sûret-i terkipten ibaret addediyor.

Biz hiç bir vakit bu kadarla iktifa edemeyiz. Eğer latif olan herşey san’ata aid ve mülhak ise, sarf-ı bâsıra ile sâmiayı zevkyâb eden şeyleri daire-i san’ata idhâl ile iktifa etmeyerek, şama ve zâikayı hatta lâmseyi zevkyab eden şeyleri de o meyâna idhal eylemelidir. Bu suretle yalnız tezeyyünü değil, ıtriyatçılığı, aşçılığı da aksam-ı san’attan addetmeliyiz.

Güzellik hüsnün bir zevk-i hâsdan ibaret olduğunu iddia edenlerin bu mütealâsı, velev bir cüz’i hakikati ihtiva etse bile, heyet-i mecmuası itibariyle yanlış ve mahrum-ı sıhhattir. Zevk-i bedî ve bittabi güzellik hissi, zevk-i hâs denilen ve şâmmeye, zâikaya, lamseye şâmil olan alelade zevkten büsbütün ayrı bir şeydir. Bir meçhulü keşfeden bir dimağın zevki, iyilik eden bir sahib-i ahlâkın zevk-i manevisiyle, “zevk-i bedî”yi yekdiğerin ekarıştırmamalıyız. Ondan aynı zamanda bütün bu evzâk-ı muhtelif mümtazdır; o, bütün bunları tekmiyl ve hülasa etmiş demektir. Zevk-i bedînin menba-ı nüfûz e kuvveti ve aynı zamanda en büyük vasf-

ı fârukî işte buradadır. Güzellik, zevk-i bedîf ancak bir heyecan sayesinde, o vasıtayla hiss olunur.

İşte bunun için, "Cent" güzellik hissini, heyecan-ı bedîf denilen bu heyecân-ı ahekdâra ircâ ederek, ikisinin aynı şey olduğunu iddia etti. Güzellik hissinde zevk büyük bir mevki ayırmamakla beraber, bu son nazariye nâ-kâbil-i itirazdır. Hüsn, güzel bulduğumuz şeylerin karşısında bir heyecan-ı latiften başka bir şey değildir. Hüsn, samîm-i kalbimizden bir takım şeylerin tevîd ettiği latif bir şey, bütün mevcudiyetimizin hissiyâta teb'an inkişâ-ı ahenkdârıdır; ve bunun gayesi bundan başka hiçbir şey değildir.

Bu hususta icrâ ettikleri tahlîlâtın kıymeti ne derecede olursa olsun, subjektivistler heyecan-ı bedîf hakkında bize fazla hiçbir malumat vermiyorlar. Ve işte onlara karşı serd edilen itirazâtta en ziyade bundan neş'et ediyor. Güzel dediğimiz şey heyecân-ı bedîfden ibaret olduğu için, subjektivistler onu bizim haricimizde neye tekâbül ettiğini, yani nelere güzellik iâre olunabileceğini tahmin nâ-kâbil olduğu fikrindedirler. Bir eser birtakım adamlar üzerinde icra ettiği te'sîrâtı, diğerleri üzerinde icrâ edemiyor; memleketler ve asırlar arasında his ve takdir itibarıyla mevcut farklar nâ-mütenâhidir. Bu devir adamlarını çaldırtan bir eser-i san'at, diğer bir devir için hatta manasız addolunabilir. Yirminci asır adamlarını cezbeden Gotik tarz-ı mimarisidir, bir kaç asır evvel düçâr-ı tahkîr ve nefret olmuştur.

Güzellik zevkle tealluk ettiği için, zaman ve mekana, şahsa, hatta dakikamın ilcââtına göre değişir. Binaenaleyh subjektivistler heyecan-ı bedîfin en seyyal, en mütehavvil, en şahsî bir şey olduğunu iddia ederek güzelliği "ene" dahiline hasr ve hâricle olan bütün revâbitini kesr ve imhâ ediyorlar.

Bu neticeyi bir eser itirâf olarak telakkî etmeliyiz. Filhakika hüsn esasen sarf-ı dahilî ve te'sîrî olmakla, heyecan-ı bedîfden müstakil olarak mevcut olmamak ve hatta bu heyecandan ibaret bulunmakla beraber, bu, hüsnün her türlü tarifât-ı hâriciyeden [objektivist] muarrâ olması lazım geldiğini göstermez.

Filhakika tabiat, manâ-yı aslisiyle, güzellikten mahrum olmakla, güzelliğin ona iâresi için temaşakarların iştirâki lazım bulunmakla beraber, herhalde şunu da itiraf etmeli ki tabiat kendiliğinden -zarurî olarak, değil tabîî olarak- temaşakarlara güzel hüsnünü i'tâ eder; nitekim lisan bunun delilidir. Mamafih yukarıda izah ettiğimiz vechile, eğer san'at sarf-ı insanî olan esbâbdan nâşî tabiatla fhaki olmasa, hiç bir ehemmiyeti hâiz olamazdı. San'atın mâlik olduğu bu fâide, insanın ona idhâl

ettiği heyecan bedîden, hüsnden ileri gelmiyor mu? . Eser-i san'at, san'atkârın pîş-i tabiatta hissettiği heyecân-ı bedîden vücuda gelir. Ve işte bir fotoğrafler bir eser-i san'atın farkı bundadır. Filhakika her eser san'atta maddihileştirilmiş, harice çıkarılmış bir hüsn, bir hüsn-i hârici vâridir ki heyecan-ı bedînin eşkâl, hutût, elvân, esvât sistemlerine temsilinden başka bir şey değildir. Tabiat, heyecan bedînin tevlîdine bahş-ı fırsat eder; ve eser-i san'at ve heyecânı uyandırarak neşr ve tamîm eyer. Eser-i san'atın kariler, sâmiler, müşâhidler üzerinde aynı heyecan-ı bedîyi uyandırmasının sebebi, heyecan-ı bedîden tevellüt etmesi ve bizzat o heyecanın maddihleştirilmiş, zâhire çıkarılmış bir şekli olması itibariyledir.

Hülâsa, hüsn denilen şey, haricî ve dahili olsun, heyecan-ı bedîden başka bir şey değildir. Bütün güzellik "ene"den gelmekle, ferdin eser-i ibdâ ve binaenaleyh -hiç olmazsa menşe ve esâsı itibariyle- subjektivist olmakla beraber, "objektivist" yani harici ve diğerlerin ekâbil-i tebliğ bir hüsn daha vardır. Kâriîn ve sâmiîne [s. 223] müşahidlere kâbil-i tebliğ olan bu hüsn-i hârici, esasen "subjektivist" olduğu halde kendisine bir şekl-i hârici verilmiş olan hüznün tezâhür i hâricîsinden başka bir şey değildir. [s. 224]

(nr. 1076, s. 220-224)

[İMZA SIZ]

Musahabe-i Edebiyye

KİTAPLAR VE HAYAT*

Hasta mütefessih olduğu muhakkak bulunan âlem-i hazırda ulum-ı içtimaiyye mütehassısları kendilerini adeta birer tabib addediyorlar. Bugün herhangi bir sosyoloji kitabını okuyacak olursanız, nâmütenâhi bir takım tabirat ve istilâhat-ı tıbbiyye tesadüf etmeniz, maraz-ı içtimâî, muhit-i marazî, sirayet, telkin gibi kelimelerle karşı karşıya gelmeniz muhakkak gibidir. Hakikat-i halde en marazî alâmetler en mariz tiplerle mâl-a-mâl olan muhit-i hazır içtimaimizde, sosyologlar cemiyetinin ettibası addolunabilir. Bu vazifeyi kemâl-i maharetle ifâ etmek, hiç

* Mealen Fransızcadan

olmazsa emraz-ı hazıra-i içtimaiyemizin menşelerini taharri ve irâeye muvaffak olmak, sosyologlar için ciddi bir vazifedir.

Bugün her nerede ahlakıyetten, hiss-i ahlakînin tenezzülünden, hâlât-ı cürmiyenin şâyân-ı havf bir suretle tezayidinden bahsedecek olursanız, etrafımızda hem-ahenk bir cümle-i esvatın kemâl-i hiddet ve heyean ile yükseldiğini duyarsanız! Bu sesler, ümit ve itikat şulelerini bâriz nefeslerle söndürecek atâlet-i mâneviye ve sükut-ı ahlakiyi intac eden keteb-i ilmiyeyi, en müstekreh, en nefretâver hadisatın hikayesinden başka bir şey olmayan romanları, gazeteleri itham ederler; ve “bugünkü fuhuş ve sefalet cinayetleri intac eden, beşeriyetin tefessüh hazırını tevfid eyleyen kitablardır!” Hükm-i müthişini itâda asla tereddüt eylemezler.

Pek mühim ve pek şâyân-ı tekik bir mesele Acaba bu nüfuz-ı vahîm, edebiyatın bir telkin muhribi hakikaten mevcut mudur?

Sanatkarları dinleyecek olursanız, alacağımız cevâb tabîi menfî olacaktır. Meselâ “Paul Bourgeo” en fena addedilen kitapların bile, esasen fenalığa müsteid olmayanlar üzerinde hiç bir tesir icra edemeyeceğini, müsteid olanların ise herhangi vesile ile olursa olsun mutlaka o lema-i istidâdı parlatacaklarını söylüyor. “Henri Boyle” da bu tarzda cevap veriyor: “Bir sanatkârın kitabı, büyük bir yol üzerinde gezen bir aynadan, bir makesten başka bir şey değildir. Siz bu aynanın çamurları aksettirdiğini söyleyerek onu itham ediyorsunuz. Halbuki asıl, çamurun biriktiği yolu, daha ziyade, yol üzerinde su birikmesini ve bu suretle çamur hasıl olmasını müsamaha eden müfettişi îtham ediniz. ”

Küçük hikâyelerinde, romanlarında hayatı bütün üryanlığı ile gösteren Guy de Maupassant, kitapların tesir-i vahimi hakkında buna mümesil bir fikir dermiyan eyliyor. “Ahlak ve âdetimiz üzerinde icra-yı nüfuz eden edebiyat değildir; umumiyetle hatta bunu aksi hasıl olur. Çiçekler nasıl ilkbaharın alaim-i vürudu ise, kitaplarda bizim halet-i maneviyemizin alâmetleridir. Kitapların ahlak ve âdeti tayin ettiğini söylemek, çiçeklerin ilkbaharı tgetirdiğini söylemekle müsâvidir. ”

Mamafih münekkidler ve romancılar arasında kitapların bu tesir-i vahimine [s. 412] kail olanlar pek çoktur. “İflâs-ı ulûm” velvele-i meşhuresi ile kalplerde yeni bir meşale-i itikat yakmak isteyen münekkit haşin “Brontiyer” birtakım hikâyentüvislerin eserleriyle ahlaksızlık neşrettiklerini, sünûf-ı içtimaiye üzerinde merazi tesirler husûle getirdiklerini söylüyor Mamafih “Paul Bourgeo” kitapların vahim tesirler icrasına muktedir olamayacağını söyleyen bir adam, “Stendhal”

“Kırmızı ve Siyah” namındaki hikayesinin birçok karileri manen, kabil-i şifâ olmayacak bir surette zehirlediğini itiraf ediyor; hatta bununla da iktifa etmeyerek “ülmiz”inde nazariyat-ı fikriyenin ef’al-i maddiye üzerindeki nüfuzunu gösteriyor.

Edebiyatın hissen düşmanı olan birçok doktorlardan maada, cidden şayan-ı dikkat bir takım antropoloji, sosyoloji uleması ve birçok ahlakiyyun bilhassa romanların efkar ve hissiyat üzerinde me’şum tesirler vücuda getirdiğini iddia ediyorlar. Acaba meselede kim haklı? Avrupa’nın meşhur sosyologlarından biri yukandaki satırlar iktibas ettiğimiz bir eser-i marufunda bu suale şu yolda cevap veriyor:

“Bence her iki tarafın maddiyyatı da mübalagalıdır. Şüphe yok ki âdât ve ahlak edebiyatı tevliid eder. Fakat tevelliit eden edebiyatta ahlak ve âdât üzerinde icra-yı tesire muvaffak olur. Her tablo, tersüm olunmak için bir modele muftekirdir. Fakat bir defa tersüm olunduktan sonra başkalarına model hizmetini görür.”

Edebiyat timsal-i cemiyet olmakla beraber, cemiyette edebiyatın az çok kasrı bir makesi addolunabilir. Edebiyat ile hayat arasındaki bu tesir-i mütekabilî inkâr etmek pek bî-manâdır. Eğer her iki fikre taraftar olanlar da beyhude inad ve ısrardan vazgeçip serd ettikleri müddeiyatı makul bir daireye hasretseler, o zaman bütün bu münakaşat bî-sevde hacet kalmayacaktı.

Şüphe yok ki edebî büyük cereyanlar, beşerin cereyânât-ı azimesini takib eder. Bunu gibi, bir dram, bir trajedide, ne gibi hâsâis arz ederse etsin, iyi veya fena, ahlakî ve gayr-ı ahlakî, herhalde derununda yetiştigi devrenin, o zamanın bir mahsulüdür. Mamafih muhitin tevliid-kerdesi olan bu şekl-i edebî bir defa tevelliit ve inkişaf ettikten sonra, efrâdın tıpkı yumuşak balmumuna [s. 413] benzeyen dimağ üzerinde kendi intibât-ı amîkasını terk edebilir; ve bu suretle eserde müdafaa olunan efkâr ve hissiyat yavaş yavaş cıcdan-ı efrada intikal ederek bir şekl-i umumiyet alır. Muhitlerin mahsulu olan dehalar, bir defa tenemmü ve inkişaf ettikten sonra mensup oldukları milletlerin istikbâline nasıl yeni maceralar çizerlerse muhitin mahsulu olan edebiyat da, aynıyle bu surette muhitin üzerinde bir tesir-i mütekâbil vücuda getirebilir.

Asr-ı hazır gibi sirayet ve taklitten onların psikolojik rollerinden mütemadiyen bahsolunan, mesuliyet-i ferdiyenin mesuliyet-i müşterike ummanı içined ufak bir ırmak gibi kayb olduğu görülen bir devrede, herşeyde tatbik olunan bu prensiplerin edebiyat sahasında kabul edilmemesi pek mantıksız bir hareket olur. Hiçbir aknüm, hiçbir kudsiyet tammayan bu devrede bu psikolojik

prensiplerin sanatın saha-i kudsiyetine sokulmak istenilmemesi şüphesiz ki şâyân-ı istiğrab ve tuhafdır.

Sanat birçok güzelliklere malik olmakla beraber bir mabud değildir. Onu biz bir hadise-i tabiiye olarak kabul ederiz. Bu hadise-i tabiiye, hadisat-ı sairenin en şerefli, en parlağı olmakla mahiyet-i esasîyesini değiştiremez; ve binaenaleyh bütün kainatta hükümrân olan kavanînin rabîka-i esaretinden kurtulamaz. Kainatta mahv ve kaybolan hiç bir şey yoktur; herhangi bir sebeple tevellüt eden birşey, saha-i vücuda çıktıktan sonra başka hadiselere sebebiyet verir, yani ikinci bir sebep olur. İşte bunun gibi, muhitin tevlit-kerdesi olan edebiyat ve sanatta, badet-u tevellud, derununda doğdukları muhitin muadili olmak mahiyetini iktisap eder.

Fransa'nın en büyük ve en şerefli münekkidi "Sainte Bouveau", "Deha" kendi kavmini vücuda getiren bir hükümdardır. " demişti. Bu cümleyi daha mütevazi nisbetlere istimal ederek büyük muharrirlere teşmîl etmek pek mümkündür. Cidden bu nâma müstehâk olan her sanatkâr, kendine tabiler peyda eden bir prens, şakirdler peyda eden bir muallim, daha doğrusu pekçok kopyalar vücuda getirilmesine yarayan bir modeldir. İşte bu defa bu nokta anlaşıldıktan sonra edebiyatın ve alelumum kitapların âsâr-ı san'atın hayat üzerinde ne büyük, ne kabil izâle-i te'sirât vücuda getireceğı pek kolay istihraç olur. Voltaire kendisine nâmütenâhi taraftarlar kazanmış, Bayron, Tolstoy, Goethe büyük bir daire-i nüfuz çizmeye muvaffak olmuşlardır. Bu daireler o kadar büyüktür ki yalnız bir mülhite, bir kavme, bir ırka, bir kıtaya yayılmakla kalmaz. Bütün mil-i mütefekkiereye, bütün muhitlere, bütün kırâhata teşmîl-i nüfuz eder. Bugün dünyanın her tarafında, Fransa'da olduğu kadar Türkiye'de, Japonya'da, Hindistan'da Tolstoy meftunlarına, Lamartine perestîşkârlarına Victor Hugo'nun şakirtlerine tesadüf olunabilir. Sirayet-i dimağî, maddhi sirayetlerden pek çok daha nazîf ve şedîddir.

Moda herşeyde olduğu gibi edebiyatta da caridir. Bugün moda olan bir muharririn efkân ve hissiyâtı, hatta tebâyii, âdâtı, tarz-ı telakkisi kâniler üzerinde öyle derin bir tesir hasıl eder ki her tarafta onun taklitlerine rast gelmekten kurtulamazsınız. Londra'da, Paris'te, Berlin'de herhangi bir salona girecek olursanız, edebiyattan bahsedildiği takdirde, o mesud ve mergub muharririn fikirlerine, hislerin etesadüf edecek ve şaşıracağsınız.

Meselâ romantizm mesele-i edebîsinin edvar-ı haşmetinde, Lamartine'nin, Hugo'nun, Musset'nin tesiratiyle, herkeste sıhatten bir nefret vardı. Bütün gençler, bütün erbab-ı fikir mütalaa, manevî tesir altında [s. 414] eziliyor hissini

vermek endişesiyle muztaribdiler. Kadınlar güzel bir hazan akşamı gibi solgun görünmek, gençler çehrelerine bir metromlar gibi bir reng-i melâl ve memât vermek istiyorlardı [s. 415]

(nr. 1084, s. 412-415)

[İMZA SIZ]

Musahabe-i Edebiyye

KİTAPLAR VE İNTİHAR*

Telkin-i edebi yamî âsâr-ı edebiyenin kârlar üzerinde icrâ edeceği te'sirât, sâir her nev telkînât gibi büyük ve zî-nüfûz bir alet-i terbiye veya inhitattır. İnsanlar dünyaya geldikleri zaman tabii ebeveynlerinin tesirâtı altındadırlar. Faka onların zekâ ve seciyelerini teşkil eden muallimlerle muharrirlerdir. Rahle-i tedrisi önünde seneler geçirdiğimiz muallimler, eserlerini daima okuduğumuz muharrirler hayatımız üzerinde büyük birer amildirler.

Ef'alimizde ne dereceye kadar verasetin ve ne dereceye kadar muhitin taht-ı tesirinde kaldığımızı tefrik ve tayin etmek o kadar kolay bir iş değildir. Antropolojik zaruretle telkinat-ı tesadüfiyye ve tabiat-ı beşeriyye de daima yek-diğerine karışan iki su cereyanı gibidir. Ef'al ve hareketımızda bunların her ikisi müştereken mudhildâr, fakat hangisinin ne derecede müessir olduğunu tayin daire-i imkandan hariçtir.

San'at-ı hitabette tekrardan daha müessir bir şekil olmadığı söylenir. İşte biz de buna mümâsil olarak şunu söyleyebiliriz ki müessir olmak üzere yalnız bir şekil-i telkin vardır: Misal. Emsile-i vekayf, emsile-i âsâr, gazete, tiyatro, roman bunlar insanı rah-ı pür-nûr fazilete veya girdab-ı süfliyye ve rezalete sürükleyen en büyük amillerdir.

Birçok vaka-yı fuhş-ı rezalet, intiharlar, cinayetler vardır ki bunlara adeta edebî sıfatı verilebilir. Mamafih bir kayd-ı ihtirazı dermiyân edelim: Çünkü bir kitabın bir kadını tarik-i fuhşa sürükleyeceğini hükmedecek kadar basit ve mahdut düşünceli değiliz. Öyle metin tabiatlar vardır ki en fena telkinlere karşı lakayddırlar.

* Fransızcadan

Fakat hiçbir rüzgârla eğilmeyen metin tabiatları birer istisna addetmelidir. Kainât-ı beşeriyede fırtınalara karşı lâkayd ve bî-fütûr yükselen eşcâr-ı muazzamadan ziyâde, her rüzgarla eğilen ince ve kuvvetsiz rüzgarlar vardır.

Henüz masum ve affif bir ruha malik, hayattan gâfil fakat öğrenmeye meraklı birçok gençler vardır ki, bazen ufak bir kelime bu zavallı imraz-ı asabiyye mübtelaların fena yollara sevk ve izlale kifayet eder. İnce, kuvvetsiz kamışlara pek benzeyen bu bîçâre nevrasteminler üzerinde edebiyat pek müessir, pek meş'um bir tesir icrasına muktedirdir.

“Goethe”nin Werter’i, “Chateaubriand”ın Rene’si o zaman muhteris ruhlar üzerinde ne müthiş tesir icra etmiştir. Bu eserlerden sonra birdenbire çoğalan intiharlar onların tesiriyle vücuda gelmiştir.

Şüphe yok ki melâl-i-i intihar o esnada bütün havâ-yı muhitte dalgalanıyor, ve bunu ifade eden muharrirler hakikaten olmuş bir vakayı hayalî ve şairâne bir surette göstermekten başka birşey yapamıyorlardı. “Goethe”, “Werter”inde dostlarından birinin facia-i elim intiharını yazmak. “Chateaubriand”, “Rene”sinde kendi simâ-yı hassasiyetini çizmiştir. Chateaubriand’ın hemşerisi “Lusil” mübtelayı cimnet olmuş ve kendi kendini öldürmüştü o, Chateaubriand’ın “Rene”sindeki simasına dikkat ediniz: Marfz bir muhayyilenin aksi olan o satırlarda “Lusil” arasında ne derin bir müşabehet mevcuttur!..

İttiba ekseriyetle garip bir hal-i maraziye tesadüf ediyorlar. Hiss-i şehvî ile arzû-yı intiharı birleşmesinden olan bu hal-i maraz-i mutlaka Chateaubriandda da mevcut idi.

“Werter” “Rene”nin esnâ-yı intizârında havâ-yı muhitde bir şem-i intihar dolaştığını itiraf etmekle beraber şunu da ilaveyi unutmamalıyız ki bu iki hikâyeyüvis eserleriyle arzû-yı intiharı tamim ve neşrettiler. Çünkü gerek “Werter”de gerek “Rene”de en ulvî, en şairane bir surette gösteriliyordu. Onları okuyan asabî bir genç için intiharı câzibe-i şairânesine kapılmamak adeta mümtenî idi. Mösyö “Proval”ın dediği gibi onlar öyle birer tohum-ı maraziye ihtiva ediyorlardı ki münzevî daracak yerde bilâkis o tohumu her tarafa neşrettiler.

“Werter”in intiharı şiddetli ve fena bir “Werter” hastalığını intâc etti. Bir kadını sevdiği halde ondan mukabele görmeyen her erkek mutlaka intihar ediyordu. İntihara tesaddi edip ölmeyenler de mevcut olmakla beraber birçok kimseler ölüp

gidiyorlardı. Bir misâl olmak üzere, o esnada vuku bulan pek meşhur birkaç vakayı nakle lüzum görüyoruz:

Vaymar'da mukim matnazel "Lasberg" isminde bir genç kız nişanlısının kendini terk ettiği zamanına düşerek bir nehre atlayıp intihar eder, cesedi meydana çıktığı zaman üzerinde bir nüsha "Werter" bulunur. "Hâl" de genç bir talebe kendisini pencereden atıp intihar eder, üzerinde kezâlik "Werter"den bir nüshaya tesâdüf olunur. Kitabın en müessir, en âteşin parçaları çizilmiş idi. "Goethe" daha hal-i hayatta, kitabının vücuda getirdiği fenalıklar hakkında birçok validelerden tevbihkâr mektuplar alıyordu. Madam "Hohen Havzen" namında maruf bir muharrire, kırılan kalb-i maderanesinin melal ve kinini şu âteşin sözlerle ifade ediyordu: [s. 435] "Ey cenab-ı Hakk'ın deha ile muttasif ettiği adam! O dehayı ne suretle istimâl ettiğini Allah senden soracaktır!" Protestan rahipler, Goethe'yi adeta bir katil telakki ediyorlardı.

Bunların hakikaten baid ve ifrat perverane olduğunu söylemeye bile lüzum yoktur; fakat bu ifratlarda herhalde bir cüz-i mühim-i hakikat olduğunu da itiraf etmelidir. Burada muharrirlere, şairlere, sanatkarlara terettüb eden mesuliyet-i azime-i maneviye meselesi meydana çıkıyor. Yazı yazan adamların, acaba o yazıların nasıl bir tesir icra ettiğinden haberdar mıdırlar? Haberdar olmadıklarını farz etsek bile onların kabahatini affettirebilecek bir mazeret teşkil eder mi? Bir muharririn bir şeyi düşünüp yazması sonra bir karinin onu okuyup o tesir altında bir hareket icra etmesi arasındaki münasebet kabil-i tefrik midir? Dolmuş dökülmeye müheyya bir bardağa bir damla su nasıl tesir ederse, kitaplar da müsteid dimağlar üzerinde böyle bir te'sir icra etmiyorlar mı? Taraka-i heybeti kulakları parçalayan her anarşist bombasının mesuliyetini dinamit keşfine mi isnad etmeli?

Her şeyden evvel şunu söyleyelim ki, mesela bir kitabın bir cinayeti tevlîd eden avamî-i muhtelif meyanında, bulunduğunu maddi bir surette tayin ve beyan etmekle, o cinayetten dolayı, mezkur kitap muharririni efsar-ı umumiyenin pîş-i muhakemesine vaz etmek mesuliyeti ona yükletmeye çalışmak arasında pek büyük farklar vardır.

Werter'in intiharından sonra, telkîn-i edebî pek ziyade ta'mim etti ve "Goethe"nin birçok mukallitleri çıktı "Alfred de Vigny"nin "Şamraton"u, "Victor Hugo"nun "Hernani"si, "De Maper"nin "Ahtomi"si "Lord Bayron"un "Manfred"i, "Benjamin Konstantin"nin "Adolf"u bütün bunlar intiharın birer kaside-i tebcil ve

takdisidir. “Lamartine” “Madam De Steal” bile, bunu eserlerinde hakiki aşıklar için intiharın en iyi ve en necib bir gaye, bir intiha olduğunu tasdik ettiler.

Mamafih telkin-i edebî vasıtasıyla, intihar arzularım en çok neşr ve tamim eden meşhur “George Sand”dır. “Doktor Bankal” isminde pek maruf bir tabibin metresi “Zeli Tervisse” ile intiharına sebebiyet veren bu muharrir-i şehirenin “İndiyana”sı olmuştu.

Vaka şöyledir: “Zeli Tervisse” İndiyana’daki aşıkları taklit etmek arzusunda olduğunu doktora beyan etmiş, ve doktor bunu evvela şakaya haml etmişse de biraz sonra hakikî olduğunu anlayarak metresini ondan vazgeçirmeye çalışmıştı; fakat metresi “sen beni bu kadar bir fedakarlığa katlanacak derecede sevmiyorsun!” itabım fırlatınca hayalperver bir mizaca malik olan doktor, izzet-i nefsinin muhafaza için ve telkinlerin taht-ı tesirinde nihayet ona da razı olmuştu. Bu aşık ve aşıkamın facia-i intiharı İndiyana’nın ayıdır. “Bankal” ibtida birçok darbesiyle “Zeli”yi öldürerek sonra kendisine de saptı, fakat bir eser-i tesadüf olarak kurtulunca tabî mahkeme huzuruna sevk olundu. Ve hükkamın hissiyat-ı adılanesi bu gibi [s. 436] vakayide ilk defa olarak, doktorun beratına karar verdi; meşahir-i cezaiyyunda “Ferri”nin elli sene sonra müdafaa ettiği bu esas berat o mahkeme tarafından daha 1835’te kabul edilmiş demektir. “Bankal” beratından sonra da intihara teşebbüs etti ise de kurtuldu ve nihayet dostlarının ısrarıyla bu meş’um tasavvurdan feragat edebilerek aynı yönde yine ölümü aramak için koleranın o esnada şiddetle hükümran olduğu cenubî Fransa’ya azîmet etti.

Müdde-i umumî Mösyö “Belogolm” İlhamnamesinde “George Sand”ın o hikâye-i meşhuresini ihraka müsaade edecek zamanların bir daha avdet etmemek üzere geçmiş olmasından dolayı beyan-ı teessüf ediyordu.

Bu vak’adan hemen yarım asır sonra yani 1889’da buna mümasil diğer bir intihar, telkin-i edebî hakkında yine nazar-ı dikkati celb etti.

“Henri Şanpij” isminde bir adam Cezayir şimendiferi mühendislerinden birini zevcesi olan sevgilisi “Madamj”yi “Seydenbrum”daki sayfiyesine celbederek iki rovelver darbesiyle öldürmüş ve ondan sonra kendisine de iki kurşun sıkmışsa da hafif iki ceriha ile kurtulmuştu. Acaba bu bir intihar-ı müşterek mi idi, yoksa alelade katil mi acaba bu meselede maktulenin rızası var mı idi? İşte hala halli olunamayan bir takım mesail-i muallaka ve meçhule...

Mücrim, bunun bir intihar-ı müştereke olduğunu iddia ediyordu. O senelerden beri "Madamj"yi seviyor, ve metresinden de mütekebil bir muhabbet görüyordu. Bu, şehikalar, göz yaşları, hıçkırıklarla mal-a-mal bir aşk-ı saf idi. O meş'um günün sabahı, Henri mecbur-ı azîmet olduğunu tebliğ için nevmid bir halde sevgilisinin nezdine gitmişti. Kadın bir an cinnet içinde kendisini takibe hazır olduğunu söylemişse de ellerinde miktar-ı kafi para olmadığı için firara mümkün olamamış ve kadın bunun üzerine birlikte intihar etmelerini teklif eylemişti. İşte mücrimin beyanatı...

Meselenin bu türlü olmayıp başka türlü cereyân ettiğini söyleyenler de varsa da bizce o cihet pek o kadar haiz-i ehemmiyet olamaz. Çünkü bu her nasıl olursa olsun mutlaka edebî bir cinayet idi.

-Ma-ba'dı Gelecek Hafta-

(nr. 1085, s. 435-437)

[İMZASIZ]

Musahabe-i Edebiyeye

KİTAPLAR VE İNTİHAR*

-Ma-ba'd-

Henüz pek genç olan "Henri Şanpij" şayan-ı dikkat bir meziyet-i edebiyeye malik olduğu gibi edebiyat aleminde de epey ihrâz-ı şöhrete başlamış idi. "Revo General" de Goncourtlar için yazdığı nefis makalesinden başka sair asar-ı mühimmesi de vardı eserlerinde halat-ı marziye nişaneleri görülen bu zavallı tuğul-ı dimağın bir mağduru idi. Okuduklarını layıkıyla hazmedememiş olan bu adam bazan fevkalade büyük ve ulvî fikirler dermiyan ediyordu.

"Cenab-ı Hakk dünyayı yarattı. Ve onu bu kadar çirkin görünce insana hayali bahşetti. Müfekkiremizin gülleri hayatın bataklığından doğar. Yalan namı altında tahkir ve tezlil ettiğimiz şeyi gaye-i hayal namı altında takdis ve tebci ederiz." İşte bu zavallı marfizin fikirlerinden biri...

* Fransızcadan

“Henri Şanpij” belki de verasetin mağduru idi. Pederi hiç bir muayyen sebep olmayarak kendisini öldürmüş, iki hemşiresi henüz pek genç iken birden bire vefat etmişlerdi. Bu zavallı adam, hapishanede tercüme-i halinde şu sûretle serd-i efkâr ediyor: “Ben sevgilime ekseriya Alfred de Vigny’ nin birlikte intihar eden aşık ve âşıkalarının herkesçe takdir edildiğini ve böyle yaptığımız takdirde bu güzel hareketin umumen mazhar-ı tasvib olacağımı söylemiştim.

Anatole France bu zavallı adamın verasetle beraber Alfred de Vigny’ nin taht-ı tesirinde kaldığını ve bu cürmün bir intihar-ı müşterek olduğunu söylüyor. İşte bu da edebî intiharların şayan-ı dikkat bir nümunesidir.

Şanpij’in eserlerini pek çok sevdiği “Hippolyte Taine” İngiliz tarih-i edebiyatında tuhaf bir fıkra nakl ediyor: Lord Bayron bir gün demiş ki “Bir adamın bir cinayet ikâ ettiği zaman nasıl bir şey hissettiğini duymak isterdim.” Henri Şanpij’ de ikâ cürmünden evvel arkadaşlarına o yolda bir itirafta bulunmuş ve “bir cinayetin insanda ne gibi hisler uyandırdığını tahlil için öyle bir harekette bulunmak isterim.” demiş. Garip bir hal-i marazî zekî ve edebiyatla mütevegil bir adamı böyle adi bir katil mesabesinde indiren saikalar acaba nelerdir?...

Henri Şanpiji, Dostoyevsky’ nin “Cürm ve Ceza” sındaki “Raskalnikov” gibi harekete sevk eden şey yalnız ihtiras değil muâkele, yalnız kalb değil dimağ, yalnız ruh-ı hakîkî değil, belki romanların ibda-kerdesi olan ruh-ı câlfî ve marazîdir. Bir defa daha tekrar edilmeye, edebiyat hayatı yalnız taklit etmekle kalmıyor. Hayatta mütekâbilen edebiyatı taklit ediyor.

İntihardan Cinayete

“Saydemburg” hadise-i faciasım anlatırken kısmen keşf ve istihraç etmiş olduğumuz vecihle şairler ve romancılar yalnız intiharı medh etmekle kalmıyorlar, intihar, hezâl ve inhitâtın bir şekl-i mahsusu olduğu için hiç olmazsa hubb-ı gayra ve fedakarlığa delalet eder. Halbuki maatteessüf şairler bununla iktifa etmeyerek intiharı daha adi diğer şeylerle karıştırıyorlar. Mesela onu saf ve muhteris bir aşkın neticesi olacak bir çok bayağı aşıkların hatemesi olarak tasvir ediyorlar. Byron da, Alfred de Musset de, Baudelaire de “Du Sang de la Volupte et de la mort” nam eser-i meşhurun müellifi “Moris Bares”de intiharı bu fena ve adi şekillerine tesadüf olunuyor. Onlarda intihar hayatı terk eden bir bedbahtın fül-i ihtiyarisi değil en müthiş sefahetler, fuhuşlar içinde yuvarlanmış bir mevcudiyetin hateme-i tetvîc-i

envâ-yı şehvetle yıpranarak artık hiçbir şeyden zevk-yab olmayan insanların aradığı son raçe-i zevk ve marazdır.

İşte bu suretle “gayr-ı ahlâkîlik” veya “hodbinlik” zevk-i marazî üzerine intiba ediyor. Artık edebiyat intiharı eskisi gibi teskîn-i ihtiras edemeyenlere tavsiye etmekle kalmıyor, zevk için herşeyin makbul ve muvafık olduğunu telkin ve iddia ediyor.

Aşk kurbanının mecazen alelade aşk-ı insaniye temsil edildiği âsâr-ı tasavvuiyyeden, dimağlarda hayalî heyecânlar tevlîd ederek hiss-i şehveti ikaz eden hissî romanlara, ve her türlü kuyûd-ı ahlakiyeden muarra bir sûrette karileri tefessühât-ı ahlakiyeye fuhuş ve cerâime karşı lakayd kalmaya teşvik eden yeni ve gayr-ı ahlâkî hikâyeler kadar edebiyat, cahil ve zayıf ruhlar üzerinde acaba ne kadar fenalıklara sebebiyet vermiştir? İşte pek mühim bir sual!

Bu gibi mesaildeki vukuf ve iktidarı varest-e-i beyan bulunan meşhur muharrire, “Madam de Steal” edebiyatın bu tesiri hakkında epey zaman evvel şu suretle serd-i makal eyliyordu: “Romanların hatta en saf ve temiz olanları bile tehlikelidir. Bu tehlikeyi nazar-ı itibara almazsak bile onlar insana hissiyatın en gizli ve en kıymetdar cihetlerini öğretirler. Biz onu okuduğumuzu tahattür etmeden artık hiçbir şeyden zevkyab olamayız. O zaman kalbin bütün perdeleri yırtılmış demektir.” [s. 459]

Romanlar bizden yalnız sâfiyet ve ismet hissiyatı ref etmekle kalmayarak yavaş yavaş kendi kendimize karşı olan hürmeti ilga ve esasât-ı ahlakiyemizin metanetini tenkis eder.

Hayatta birçok kadınlar vardır ki hakikatte saf ve masum oldukları halde hayalen alem-i fuhuşa atılmışlardır. Bilfarz “Mesalin” gibi müstesna bir halet-i marziye gösterenler nazar-ı itibara alınmamak şartıyla ruhun sukutları uzun bir zaman imtidat eder. O uzun ve muhtelif devreler esnasında ruhun sukuta hazırlanması ve bir devre-i tekâmül geçirmesi muhakkaktır; işte romanların o esnadaki tesirâtı cidden vahim ve şayan-ı hayret bir derecededir.

“Âbelhat”ın “Elüvize” yazdığı şu satırlar pek manidar ve şayan-ı dikkattir: “Cinnetlerimiz hatta en mukaddes mahallere kadar nüfuz etmiştir. Aşkımız her tarafta malum ve meşhur. Onun hikâyesi kemâl-i ızdırab ve telezzüzle okunuyor. Biz gençlik için bir misal ve bir teselliyiz. Bizim gibi icrâ-yı ma’siyet edenler kendilerini daha az günah ettiklerini zamediyorlar.”

Nasıl “Âbelhart” kendi mektuplarının efkar üzerindeki nüfuzunu görerek memnun ve mütefahhir oluyorsa, diğer birtakım sanatkârlar da icra ettikleri telkinattan nadim bulunuyorlar. Rousseau İtirazında “Chateaubriand” maverâ-yı kabir hatıralarında romanlarıyla yaptıkları fenalıkları itiraf ediyorlar. Kezalik “George Sand” kendi faaliyet-i edebiyesinden izhar-ı nedamet ederek havi oldukları safsatalarla cemiyet-i beşeriyyeye bir cinayetten daha fazla fenalık eden kitapları tel’in eyliyor.

Halbuki, fuuş ve rezaletin bir kadının âşığıyla geçireceği firarî saatlerde asıl zevcine hasr ve feda edeceği uzun zamanlarda olduğunu ilan eden “George Sand” ti. Kezalik romanlarında arabacılarla kibar nisvanın muşakasasında bî-emsal bir şiir olduğunu tasvir ve ilan ederek birçok genç kızların kendi mahdumlarının hizmetkârlarının kolları arasına düşmesine yardım eden -dikkat ediniz, sebep olan değil yalnız yardım eden- “George Sand” ti.

Epey zaman evvel Paris’te garip ve meşhur bir dava tehadüs etmişti Arabacısıyla olan münasebet-i gayr-ı meşruası neticesinde tevellüt eden çocuğu öldürmek töhmetiyle maznun matmazel “Lemovan” [s. 460] arabacısıyla kendisi arasındaki münasebetin en ziyade “George Sand” in romanlarını taht-ı tesirinde vukua geldiğini heyet-i hâkime huzurunda alenen itiraf ediyordu. Onun itirafıyla vazihan anlaşılmuştu ki, bilhassa, bir kontesi seven köylünün hikayesinden ibaret olan “Valantine” bu zavallı kızın zayıf müfekkiresi üstünde pek çok hakim olmuş ve ona adi bir adamı severek onu yüksek seviyeye âli eylemenin güzel ve ulvî olduğu kanaatını vermişti.

Müsteid bir üzviyyette edebiyatın tesiriyle yalnız hissiyat yanlış bir yol takip etmekle kalmaz. Hatta bir cinayet de yavaş yavaş tezahür ve tekâmül ederek meydan-ı zuhura çıkabilir. Kan ile hissiyat arasında pek samimi bir rabıta bulunduğu ve “şehvetperestî” ile gaddarlığın ilm-i ruh nokta-i nazarından yek diğerine pek yakın ve müşabih şeyler olduğu düşünülürse, bu, pek tabii görülür.

Cürm ve cinayetin medh ve tebcili romantik edebiyatın en yanlış ve en fena bir hareketi oldu. Romantikler yalnız eser-i ihtiras olan cinayetleri tebcil ile de iktifa etmiyerek en adi ve umumi cinayetlerde bile güzellik buldular. Schiller aşık haydutları, Byron muhteris korsanları, Victor Hugo’nun harekât-ı âlf cenâbaneleriyle mümtaz eşkiyayı o kadar medh ve tebcil ettiler ki onlar nihayet moda oldu. Herkes bu türlü kahramanlık etmeye hiç olmazsa bu türlü kahramanları takdire başladı.

Romantik edebiyata aid olan her eserde ihtiraslar mutlaka büyük cinayetlere tev'emdir. Çünkü o zaman hakiki ve sadık bir âşıkın aşkı uğrunda herşeyi yapabilmesi lazım geldiği itikad-ı hükümrândır. Bu şekil sanatın telkinat-ı daim ve müessiresi neticesinde halk bu romanlarla ve onlarda tasvir edilen kahramanlarla o kadar istisnas eyledi ki, alışmış olduğu bu hâr ve âteşnâk muhitten ayrılıp daha zarif ve daha insani şeyler karşısında bulunmaya tahammül edemedi, esnâ-yı taamda daima buhârât istimaliyle me'luf olanlar nasıl daha kuvvetli buharlar istimaline hâhişker iseler halk da tamamıyla o vaziyette idi. Bu temayül-i umumiye pek iyi anlayan "George Sand" fi mabad canavarlar, fevkalbeşer modadır; artık biz de öyle tipler ibda edeceğiz!" diyordu.

Filhakika gerek George Sand, gerek ona pir olan sair bazı romancılar hakikî canavarlar temsil ve irae ederek hayat-ı ictimaiyye sahasında onlara mümâsil tipler vücûda gelmesine yardım ettiler.

Çocuğunu katleden matmazel "Lömavan" huzur-ı mahkemede şu yolda itirafta bulunmuştu: "Ben de çok roman okurum, okuduğum romanların birinde icra eylediğim cinayetin aynı bir cinayete tesadüf etmişim." Filhakika, bu roman genç kızın odasında bulunmuştu.

Bilhassa memleketimizde faideleri uzun rakamlarla anlatılan ve maatteessüf cidden büyük bir râğbete mazhar olan cinâf, adlî romanlar da pek muzırdır. Bu gibi romanları kemal-i aşk ve şevkle okuyan katil "Thomas" kemal-i heyecanla itiraf etmişti ki "bir gün kendisi de meşhur olacak, bütün halk kendisinden bahsedecekti."

"Mari Renavil" namında gayet güzel ve zengin bir kadının âşığı olup onu katleden meşhur "Peranzini" fiil-i katli ikâ etmeden birkaç saat evvel metresiyle beraber bir roman okuduğunu ve o romanda "2500" frangını sirkat etmek için âşığı tarafından öldürülen tıpkı "Mari"ye müşâbih bir kokot bulunduğunu itiraf etmişti.

"Peranzini"nin bu itirafı yalan değildi; Paris emniyet-i umumiye [s. 461] müdürü mösyö "Goron" fiil-i katlin irtikap edildiği apartmanda icrâ-yı tahkik ederek mezkur romanı "Mari"nin yatak odasında cesetin kurbundaki bir masa üzerinde buldu. Romanın 289. sayfası açık olup mezkur sayfada şu kelimeler okunuyordu: "Ve Jull yataktan çıkarak, kandilin ziyasında metresine baktı, kendi kendine: evet, uyuyor dedi; ve fil dişi saplı hançerini çıkararak onu katletti. Peranzini de aynı hareketi icra eylemişti..."

İmraz-ı asabiye mütihazsıslarından "Morel" zevcesini öldüren zarif bir Avusturyalı zabıtın bu hareketini okuduğu ihtiraskar romanların nevropat tabiatı üzerindeki tesiratına atfediyordu.

Aşkıyle mesud ve bahtiyar yaşamak için zevcini zehirleyen meşhur madam "La Farge" hatırasında, okuduğu romanların kendisini harekete nasıl sevk ettiğini zevcine karşı olan nefretiyle aşkına göstermek istediği fedakarlığın kendisini nasıl o hareketi icraya mecbur ettiğini itiraf ediyor. Kezalik, doktor "Ladam" isminde bir tabib çocuğunu öldüren bir validenin, bu hareketi, okuduğu bir romanın taht-ı tesirinde icrâ ettiğini söylüyor. "Doktor Obrey" La contagion du meurtre ismindeki eser-i marufunda bunu isbat edecek bir çok delail gösteriyor.

Bu ve buna mümasil bir çok vakayı, âsâr-ı edebiyenin bazen hayat-ı ictimaiye için bir sebep-i fiil olabileceğini göstermekle beraber, bunun bütün mesuliyeti muharrirlere ait ve isnat etmekte doğru bir hareket değildir. Onların derece-i mesuliyetlerini de başka bir mahalde tasrih ve izah eyleriz.

(nr. 1086, s. 459-462)

[İmzasız]

* * *

II. BİYOGRAFİLER ve TANITIM YAZILARI

Tetebbuât-ı Edebiyye

ŞEYH GALİB

Üstad Ekrem'e: Huzur-ı sanat ve irfanınıza kemâl-i hicâb ile arz ettiğim bu nâciz eser hakkında pek mübâlağakâr bir sûrette ibzal buyurduğunuz teveccühât ve teşvikâtın mevlûdedisdir. Onu nâm-ı büle-i sanatınıza ithâf ile bu eseri müessir-i hakîkasına iade etmiş oluyorum. Bu takdîme-i tilmîzâneyi lütfen kabûl ve bu sûretle ona bahş-ı kıymet buyurmanızı istirham ederim sevgili üstât!

Tilmiz-i hizmetkânınız.

M. F.

1. HAYATI

Hilâfında der-miyân olunan bütün iddialara rağmen sanatkârın hayatıyla eseri arasında bir münâsebet dâima mevcuttur. Bu münâsebet her zaman aynı derecede vâzih olmadığı için hayat ile eser arasında hiçbir râbta göze çarpmaz; fakat yorulmayan bir nazar-ı tedkîk önünde eser ne kadar gayr-ı şahsî, ne kadar samimî olursa olsun müessir ile kendi beyinde mevcûd revâbıtı mutlaka ifşâ eder. Mahsûlât-ı fikriyye ve hissiyelerin ekendi mevcûdiyetlerinden hiç bir şey ilâve edemeyerek fenâ bir âyine gibi başkalarının his ve hayâl şû'lelerini yanlış bir nisbette aksettiren şahsiyetler bile bu hükümden hâriç kalamıyorlar. San'atı esâs itibâriyle "enfüsî subjectif" olduğu için, tahassüsât-ı hâriciyeyi zabt ve ifâde eden sanatkârın hâricinde ne sanat ve ne de fikr-i hüsn vardır. Psikoljinin eski nazariyât-ı mücerret bir insanı nazâr-ı tetkîke alırdı; halbuki muallim Ribot'un iddiası vechle mutlak ve mücerred bir insan telâkkisi tamamıyla yanlıştır. Çocukluğun ilk safhlarından ihtiyârlığın son dakikalarına kadar tabâyi ve enmuzece ve sücayâ itibariyle yekdiğerinden çok farklı, sıhhat ve hastalık zamanlarında ayrı ayrı düşünür muhtelif şahsiyetler vardır. Mâneviyât ile maddîyât arasındaki irtibât samimi nazâr-ı mütâlaaya alınırsa, bu gâyet tabîidir.*

* Th. Ribot: Psychologie des sentiments.

Asâr-ı sanatı ancak kendi nazâriyat-ı tenkidiyelerinin doğruluğuna bir misâl olarak isti'mâl eden bazı kimseler şahs ile eser arasındaki münâsebâtın tetkikinde psikolojinin bu telekkiyât-ı cedîdesini asla nazâr-ı itibâra almıyorlar. Halbuki bir sanatkârın hayatını tetkik ederken onun asârındaki tehafülün, muhtelif ve hatta mütezâd şahsiyetlere mâlik görünmesinin esbâbı ancak bu sûrette izah olunabilir.

Bize intikâl eden bazı vesâik-i mahdûde sâyesinde safahat hayatını tetkik ve teşrih etmek istediğimiz Şeyh Galib hakkında yukarıki mütâlaa tamamen kâbil-i tatbik olunamaz. Şeyh Galib'in yirmi dört yaşında divânını, iki sene sonra "Hüsni ü Aşk"ım vücuda getirdiği halde esasen pek uzun sürmeyen hayatının son senelerinde bazı kasâid ve ilâhiyattan başka bir şey yazmadığı hakkındaki iddia sahih olsaydı, bu hal yine o sûrette teşrih olunabilirdi. Eğer elimizde vesâik-i kâfiye mevcûd olsa, Hüsni ü Aşk şiirini hayatının her safhasında tetkik ederek bünye-i maddiye ve ma'neviyesindeki tahâvvülât bütün incelikleriyle ve kemâl-i sıhhat ve samimiyetle anlamaya muvaffak olurduk. Halbuki vesâikin fikdan derecesindeki noksanlığı bizi bazen hiç istemediğimiz halde faraziyât vâdilerine sevk ediyor.

Osmanlı tarih-i edebiyatının çorak ve bîkes sahasında sâbit ve pâyidâr bir iz bırakan Şeyh Galib, nâm-ı hakikisiyle "Mehmed Es'ad Galib Dede" Büyük Ragıp Paşanın devre-i sadâfetine müsâdif olan bin yüz altmış bir senesinde, yani Selim-i Sâlis'den dört sene evvel İstanbul'un uzak bir mahallesinde doğdu. Şarkta pek müteâmil bir adete göre "eser-i aşk" ve "cezbetullah" cümleleri Galib'in tarih-i vilâdetini göstermektedir. **

Ailesinin tarz-ı hayât ve mâişeti, muhit-i âileden aldığı efkâr ve i'tiyâdât Galib'in bütün müddet-i ömründe icrâ-yı te'sirden geri kalmadı. Meselâ şahsiyet-i sanatının teşkilinde en medhildâr olan Mevlevîlik ona âilesinden intikal etti. İstanbul'un fâkir, hücrâ fakat uzun servileri ve harâb mezâr taşlarıyla uhrevî ve hüzn-âlûd simâları hatırlatan bir mahallesinde, Yenikapı Mevlevihânesi civârında yaşayan bu âile rûhen Mevlevî idi. Galib'in pederi Mustafa Reşid Efendi Şeyh Musa Dededen, büyük pederi Mehmet Efendi de, Arif Ahmed Dededen ahz-ı inâyet eylemişlerdi. Vâlidesi Emine Hanım *** Galib'in terbiye-i fikriyesinde ne dereceye kadar alâkadar olduğu meçhûl ise de, hakîki bir perestîşkâr sanat olduğu muhakkak

** Kim kâdir ilâc eylemeğe hükm-i kadirdir
Tarihî imiş Galib zârın "eser-i aşk"

*** Vâlidem kim Emine Hâtun'dur
Ruhu olsun na'im Emine elf
Geldi tarih rihleti Galib
Ola yâ Rab makâmı huld-lâtif

olan Mustafa Reşid Efendi'nin bu [s. 414] hususda pek büyük bir hisse-i nüfûzu bulunduğu anlaşılır. Esâsen "Hüsn ü Aşk" şâiri gerek bu mesnevî-i meşhûrunda gerek divânında pederini kendi tekâmül-i fikriyesindeki te'sir-i mesûlîni harâretli ve samimî bir lisân-ı şükrân ile yâd ediyor:

Peyrev oldum ben de Galib vâlid-i zî-şamına
 Kim dua ve medhî hem farz vü hem elzemdir bize
 Mustafa nâm u Reşid ü mürşid ü üstâd-ı gül
 Her nigâh himmet-i iksir-i azâmdır bize
 Firakımızda sâyesin Allah memdûd eylesin
 Âlem ancak zât-ı vâlâsıyla âlemdir bize

Üftâde-i râh-ı ser-bülendi
 Yani pederim Reşid Efendi
 Dil-i zâviyesinde münzevîdir
 Ser-bâz-ı muhibb-i mevlevîdir
 Hakdır bu kim denin ü lâl idim ben
 Nutk etmeye bî-mecâl idim ben
 Nâ-güfte kalup mukâl-ı mi'râc
 Kalmışdı bu hüsn ü aşk bî-tac
 Şöyle deyip etdi nutka ikdâm
 Feyz-i nefesiyle oldu itnam
 Çün oldu cihân-ı aşka rehber
 Olmaz mı ebûti mükerrer

Büyük dâhi "Goethe" bir şâiri anlamak isteyen onun memleketine gitmeli, nasıl bir muhit içinde yaşadığını görmelidir, diyor. Eserlerini bilhassa pek genç iken vücuda getiren "Hüsn ü Aşk" şâiri için bu mütalaa daha çok vârid-i hâtur. Rûhî-i Bağdâdî gibi, serseri bir hissiyat içinde hergün yeni bir ufuk ve yeni bir semâ görenlerin eserleri muhtelif ve mümteziç abât-ı elvân ile mâl-â-mâl olacağı cihette onlarda sâbit ve mahalli bir renk aramak mümkün olamaz, Halbuki Galib gibi İstanbul'da doğan ve Konya'da geçirdiği ufak bir müddet müstesnâ olmak üzere gözlerinde dâima aynı renklerin akisleri yaşayan bu sanatkârın eserlerinde mahallî bir rayiha aramak gâyet tabîidir. Eğer Galib bir takım avâmîl-i ruhiyenin taht-ı te'sirinde âlem-i hâricîyi istihkâr etmeseydi, bilhassa divânında İstanbul'un o

devredeki güzelliklerini gösteren daha zî-hayat levhalara tesâdüf edilebilirdi. Divanında ara sıra bu gibi husûsî ve mahallî levhaların mevcûdiyetini inkâr etmemekle berâber şu ciheti de izâh edelim ki Galib'in derûnunda yaşadığı muhit-i tabii ve içtimâî en ziyâde bünye-i mâneviyesi üzerinde icrâ-yı te'sir etmiştir.

Akşamları, çökük çatıların kirli kiremitleri güneşin tozlu ziyâlarıyla yıkanır ve sokağın çamurları üzerinde köpekler sessiz adımlarla çekilirken dar boşluklarında ilâhî, pür-gufrân bir hava dalgalanan İstanbul'un bu uzak mahalleleri, huzur ve sükûn ile mâl-a-mâl kalplere bir me'mendir. İşte Galib böyle bir yerde ve dâima Mevlevîlerle, Mevlevilikle muhât olarak yaşadı. Âlem-i hâricîyi idrâk eder etmez ilk işittiği ve ilk öğrendiği şey belki de "Yâ Hazreti Mevlânâ" tazarru vecd-amizi olmuştur.

Vüzerâ ve divân kitabetleri gibi ufak, mütevâzi memuriyetlerde bulunmakla berâber zevcesi ve çocuğuyla birlikte asûde ve müsterih bir hayat geçiren Mevleviliğe pedermande bir aşk-ı sâmfîmi ile merbût olan Mustafa Reşit Efendi küçük "Mehmet"i pek yakın bir zamana kadar mu'tad olduğu vechiyle o civardaki mahalle mektebine verdi. Epey bir müddet sonra çocuk ikinci ve son kademe-i tahsil hükmünde bulunan câmi dersine müdâvemete başladı. Nahif ve nâzik, hülyaperver, biraz mâcerâperest fakat zekî ve müstaid olan Mehmet bir taraftan câmi dersine devâm ile berâber, diğer taraftan pederinden "Şâhidî"nin meşhûr manzûme-i le'viyesini tâ'lim ediyor ve o esnâda pek meşhur olan "Hoca Neş'et" in dersinden de müstefid oluyordu. Osmanlı edebiyatına büyük beş on simâ-yı sanat hediye eden Mevlevîlik ve Hoca Neş'et'in derslerine devamın Galib'deki hissiyât-ı şâirânenin inkişâfı husûsunda mühim bir âmîl hizmetini gördüğü mubakkaktır.

"Molla Nuranî" semtindeki hânesinde Fârisî ve bilhassa mesnevi-i şerif ta'limiyle dem-güzâr olan Hoca Neş'et, o devr-i mahî-i ilm ve sanatın pek mümtâz ve belki en mâruf bir simâsı idi. Arap ve bilhassa Acem edebiyatını bütün dekâikiyle tahsile hasr-ı evkât ederek bezm-i irfânına şitâb eden gençleri nesâyih-i edebiyesiyle, dersleriyle tenvir ve tesci eyleyen bu üstâd-ı mütebahhir Reşid Efendinin genç mahdûmundaki isti'dâd-ı fevkalâdeyi büyük bir nüfûz-ı nazarla derhal keşfetti; ve sahib-i mecmua Pertev Efendi, Beylikçi İzzet Bey, Hoca Vahyi gibi şâirler yetiştirerek onlara Şark'ta âdet olduğu vechle birer mahlas veren Hoca Neş'et, Mehmet'e de "Es'ad" mahlasını verdi*

* Neş'et dedi pîrân-ı zebânından idüp gûş
Mahlas ona "Es'ad" ne saadet, bu ne şâandır.

Galib'in divân-ı eş'ârında büyük bir mevki tutan "Es'ad" mahlaş manzumeler, işte o devre-i şebâbın bir yâdigândır. Muhitinin te'sirât-ı mes'ûdesiyle kâbiliyet-i sanatkârânesi pek çabuk bir mâcerâ-yı inkişaf bulan "Hüsn ü Aşk" şâiri üstâdına karşı perverde ettiği muhabbet ve hürmeti birçok eserlerinde hatta mübalâğakâr bir sûrette irâe ve Neş'et'in bir çok gazellerini tanzîr etmiştir. "Bulak" matbaasında basılmış olan divânının otuzuncu sâhifesinde "Berâ-yı Ez mâyeş [s. 415] der sitâyiş Neş'et Efendi" nâm altındaki manzûme, genç şakirdin üstâdı hakkındaki hissiyat ve hürmetkârânesini ve üstâdın ve mübtedi-i sanatı takdir ve teşvîk ettiğini gösteriyor:

Çok gerçi suhangû vü suhan fehm ü suhan-senc

Kim her birisi sözde kelim-i hemedândır

Ama yine bu neşemin icâdına kadar

Var ise fakat neş'et-i üstâd-ı cihandır

Ta' bîri arûs tetkik âra-yı muzâîn

Takriri yed-i nâtikâya tiğ-i zebûndur

Hep halka bî-gûş-ı güher-i nutkîdir âlem

Hey bu ne aceb debdebe vü şöhret ü şândur

Ey kible-i ehl-i hüner ey ârif-i billâh

Hâk-ı derk erbâb-ı dile cây-ı amandır

Sen tabımı tahsîn ile kıldın beni ihyâ

Bana bu şeref mâye-i aramış-i cândır

"Sünbül-i bağ-ı dil"e âhu olacak kadar hâmesinden bîy-ı ma'nâ-yı gurûr geldiğini idda eden bu genç şâir, mütevâzi olmakla berâber bütün büyük sanatkârlar gibi mağrûr ve nefsine emîn idi. Yazdığı şiirlerin her satırında mahsûs olan ve hattâ muahhiren emrâr ettiği hayât-ı dervişânemin bile ihlâl edemediği bir gurûr sâikasıyla o aralık pek ziyâde taammüm eden "Es'ad" mahlaşım terk ve "Galib" tahallüs eyledi, asırlardan beri gelen şâirler tarafından kullanılmış fersûde ve müteâmil binlerce isim dururken, Galib gibi yeni, nâ-şenîde hattâ biraz da hodbinâne bir mahlaş ittihâh etmek, bu genç şâirdeki hürs-ı teceddüdü pek âşikâr bir sûrette gösteriyordu. Şevket-i Buhari'nin o zamana kadar edebiyatımızda misl-i nâ-mesbûk nice ve zarif hayallerinden yüksek ve renkli istîfârelerinden bütün ruhuyla mütelezziz

olan Galib için, Nâbî mukallidlerinin sahte ve basit lisân-ı şiiri tevâ-i ihtisâsa asla kifâyet edemezdi.

O zamana kadâr gelinceye kadar işitilmemiş yeni ve hatta biraz garip hayaller, kelimeler, vâsıf-ı terkipler kullanmak cesâretini gösteren Es'âd'ın, böyle teferrüt maksadıyla "Galib" mahlas-ı bâla-pervâzenesini alması, o devir muhit-i edebîsinde epey uzun gürültüler tevâidinden hâli kalmadı. Büyük sanatkârımızın kurt sürülerine benzettiği üdebâ ve onların teşkil ettikleri mahfiller, az-çok farklarla dâima yekdiğerine benzer; her zaman aynı sevâik-i ruhiyenin hükümrân-ı istiklâl olduğu bu muhitleri tefrik eden, ancak zevâhirdir. Galib zamanında memleketin muhit-i edebîsi, bilhassa manzara-i hâriciyesi itibariyle gâyet çirkin bir hâl arz ediyordu. Merhale-i şiir ve edeb-i nâ-mütenâhi şetûm çerkâbları arasında temiz bir havadan mahrûm idi. Etrafındaki her şeyi telvis ve tezlil ve her ufak hâdiseden bi'l-istifâde müteaddid târihler tertib eden Sururî, bu fırsatı fevt etmeyerek "Bilmem ey menhus adın Es'âd' mıdır Galib midir" mısrasıyla başlayan kîtâyı inşâd etti. Pek kabîh ve îhâm havâi olan bu kît'a, o devirde yetişmiş bir çok âdi nazımların müstesna bir kâbiliyet karşısındaki hâlet-i rûhiyelerine pek hakiki bir tercüman addolunabilir. [s. 417]

Maba'di var

(nr. 1110, s. 414-417)

Köprülüzâde Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]

Tettebbuât-ı Edebiyye

ŞEYH GALİB

Hayatı

-Maba'd-

Şeyh Galib'in bir müddet Divân-ı Hümâyun beylik kalemine devam ettiği bize intikâl eden vesâikden pek iyi anlaşılıyor. Fakat bu devamın ne zaman ne de müddeti malûmdur. Yalnız, pek az imtidâd ettiği muhakka olan bu memuriyet hayatının, şairin şahsiyeti üzerinde hiçbir tesiri olmadığı görünüyor. O devirlerde kalemler birer mektep makâmında olduğu için, Galib'in belki bu husûsta biraz temin-i istifâde ettiği daire-i ihtimâlden hâric değıldir.

Sâha-i hayâtı pek büyük ve pek müstesna bir kabiliyetle mücehhez geldiğinden dolayı, henüz çocuk addolunacak bir yaşta mümtâz bir terbiye-i fikriyye ve zevkiyye elde edebilmiş olan Galib, tebdîl-i mahlas ettikten sonra yine eski aşk-ı san'atla çalışmağa başladı. Simâh-ı vecd ve istiğrakında, deflerin, neylerin, tanburuların sîne-i âlâmından mütesâid ilahi nefhalar dolaşan, kalbinde devr-a-devr bir hüsn ü aşk yaşayan bu genç şâir, yavaş yavaş, fikr-i tasavvufu pek iyi istînâs ediyordu. Hayat ve hâdisatı yâbis nazarlarla seyretmek istemeyen sıcak ve bir galeyân pür kalp için, tasavvufun nâ-mütenâhî menâzır-ı mehâsine cilvegâh olan bî-pâyân sahâsı ne kadar câzibdir ki!

Şâhbâl hayaliyle en yüksek menâuk-ı san'ata suûd edebilen bu genç ve mağrur şâ'ir, meziyyet ve iktidârını herkese teslim etmek maksadıyla asr-dîde bir adete itibâ-en yirmi dört yaşında tertib-i dîvân etti. [1195] Şark şâ'irleri için adetâ bir gâye-i hayâl olan "mürettib-i dîvân" sâhibi olmak heves-i muhterisânesi öyle anlaşılıyor ki Galib'i pek ziyâde bî-huzur etmiş ve belki de bir sâ'ik-i teşvîk olmuştu. Fakat bu "tertîb-i dîvân" mes'elesinin o zaman mühim bir hâdise-i edebiyye teşkil ettiğine dair hiçbir ma'lûmâta destres olamadık. Yalnız muahharen benlikçi olan sâhib-i mecmu'â Pertev Efendi bu dîvânın tertîbine "Kân-ı Kelâm-ı Galib" fıkrasını tarih düşürmüştür.

Kemiyet itibâriyle oldukça şâyân-ı dikkat gazeliyât ve kasâ'idden, musammatlardan, şarkılardan, ebyât ve kitaât-ı müfrededen, mesnevî usulüyle tanzîm edilmiş hikâyâtan ibâret ve tahminen altı bin beyti hâvî iki yüz doksan sahîfelik büyük bir cilt teşkil eden Galib Dîvân'ının, genç şâ'irin heves-i şebâb ile "1195" te tertîb ettiği dîvân ile karıştırmamalıdır. Bazı erbâb-ı tedkîk, Galib'in muahheren çile çıkardığı Atina'da inşâd-ı manzûmât etmediği tarzında "Esrar Dede" tezkiresinde mevcûd rivâyeti bu tertîb-i dîvân mes'elesiyle karıştırmak Galib'in bundan sonra hemen hiçbir şey yazmadığına hükmediyorlar.* Halbuki esasen ma'kûl olmayan bu garip iddi'ayı te'yit edecek hiçbir vesika mevcûd değildir. Galib'in Konya'ya azîmetinden sonra eş'ar söylemediği idd'a-i vâhisi doğru olsa bile, tarih-i azîmeti olan "1200" tarihiyle tertîb-i dîvân tarihi arasında tamam beş

* Konya'da dergâh-ı Mevlânâ'da ve ba'de hü Yeni Kapı mevlevihânesinde Şeyh Nutkî Seyyid 'Ali Dede'ye ikrâr verip çilesini itmâm eylediği sırada bi't-tab' şî'ir söylemediği gibi makâm-ı meşhate geçtikten sonra dahi ancak ba'zı iltifât-ı şehri yariye ve hemşîre-i padişahı Benhan sultana teşekkûren birkaç kasîde ile tarihler ve pek mahdûd Farisî ve tasavvufî gazeller tanzîm eylemiştir. İle'l-âbed nâmını milletî hafızasına nakş edecek eserlerinin hemen tamamını yirmi altı yaşında pür-âteş şebâb iken ikmâl eylemiş ve "Ma'nî ve elfâz mülkümde ri'ayetir bana" diyecek mürettibe asrının sultan-ı şu'arâsı olmuştur.

senelik bir fark kalıyor ki bu uzun müddet zarfında şâ'irin bir vakfe-i sükût ve tevakkuf geçirdiğine asla ihtimâl verilmez. Galib' te dâ'imâ pür-feyz ve cûşâcûş olan bu his ve hayal menba'larının kuruması ihtimâline gelince; bu asla vârid-i hâtur olamaz; çünkü edebiyatımızın en büyük abideleri arasında bir mevki'-i zî-şeref iştigâl eden "Hüsn ü Aşk" bu zamanın mevlûdatındandır. İşte bütün bu delâilden anlaşılıyor ki Galib'in hayât-ı san'atında öyle iddiâ edildiği gibi uzun tevakkuf devreleri yoktur. Şâ'irin yegâne devre-i sükûtu Yeni Kapı'da çile çıkarmakla geçirdiği üç seneye yakın bir müddetten ibârettir ki bunu yirmi altı yaşından sonra gelen bilumûn edvâr-ı hayata teşmîl etmek gâyet yanlıştır.

Bugün elimizde mevcûd dîvân-ı matbu'ı biraz tedkîk eden herkes anlar ki, Galib Selîm-i sâlisin cülûsundan [1203] ve Galata meşîhatine nasbından [1205] sonra birçok gazeller, kasîdele, musammatlar, şarkılar, terihler tanzîm etmiştir. Bunlarda mevcûd hayâl ve san'at şu'leleri ve bilhassa bazı girizgâhlardaki nefâset müstesnâ "Hüsn ü Aşk" şâ'irinin çeşmesâr-ı ilhâmından dâ'imâ billur katreler aldığı gösteriyor. Şeyh Galib'in enzâr-ı ma'nevîyeti önünde açılan Hüsn ü Aşk derîçeleri, bazılarının iddi'âsı gibi öyle rubî asır zarfında kapanmamıştır. Tertîb-i dîvân mes'elesine gelince, bir şâ'irin heves-i şebâb ile cem'-i âsâra kalkışması, hiçbir zaman hâme-i san'atım kırmak demek değildir; kat'iyyen zannediyorum ki Galib, muahheren ilk dîvânından pek çok şeyler tayine mecbûr kalmış ve yeniden [s. 438] birçok şeyler de ilâve etmiştir. Dîvândaki manzûmelerin tedkîki bu husûsu vâzih bir surette meydana çıkarıyor.

Her ne olursa olsun "Ma'ni-i nâ-güfteyi teftişten kat'-ı hâhiş etmeyeceğini" söyleyecek kadar "mazmûn-tâze" meftûnu olan Galib, tertîb-i dîvân ettikten iki sene sonra, sırf saha-i san'atta nâmı ile rekâbet edebileceğini göstermek maksadıyla "Hüsn ü Aşk"ı yazdı. Esasen "plastik" olmaktan ziyâde "senbolik" bir muhayyileye mâlik olan ve mevleviliğe karşı hissettiği temâyülâtıyla zevk-i mutasavvıfanesini gösteren bu genç şâ'ir bütün kâ'inatta hüsn ile aşktan başka bir şey olmadığına ve hakîkate bunların da vahdetine kâni' idi. Binâenaleyh büyük bir âbide-i timsâliye addedeceğimiz bu eseriyle büyük hakikat-i sofîyâneyi emsâli nâ-mesbûk bir vüs'at-ı hayâliyye ile meydana koymuş, mühim bir teceddüt göstermiş oldu. Evvelâ lisân sonra bir tarz-ı tahkiye ve tertîb, ve bilhassa muhayyilenin azimet ve serveti, renk, râyiha ... Bütün bunlar "Hüsn ü Aşk" ı mümâsili olan nefâis-i âsâr-ı şarkıyye ile aym kıymette add etmeğe her zaman kâfidir. Fakat ne şâyân-ı esef ki mu'âsırlarının bu bedîa-i hayâliyye hakkındaki mütâlaalarına vâkıf bulunmuyoruz.

“Hüsni Aşk”ı, “1197” de itmâm ettikten sonra, Konya’ya gidinceye kadar güzâr eden üç sene zarfında Galib’in nasıl bir hayat geçirdiğini fıkdan u sâ’ik hasebiyle bilemiyoruz. Yalnız, “1200” tarihinde Çelebi Seyyid Ebubekir Efendi’nin evâhir-i meşihatinde Galib’in birdenbire, hatta âilesine bile haber vermayerek Konya’ya mutbah-ı Mevlânâ’da çile çıkarmağa gittiğini Esrar Dede tezkiresi yazıyor. Böyle nâ-gehâmf bir seyâhatin tabîf birtakım mühim sebepleri olmak icâb ettiği halde tezkirelerimizin her husûsta olduğu gibi bu mes’elede de tamamen sâmt kalmaları cidden şâyân-ı hayret ve teessüftür. Fıtrî meziyetlerini mezâyâ-yi meksûbesiyle ikmâl etmiş, zeki, halûk ve muhitine göre iyi bir terbiye-i fikriyye sâhibi, az çok hâ’iz-i şöhret bir genç şâ’ir nasıl ve ne gibi avâmilin taht-ı tesîrinde birdenbire Konya’ya gidiyor?... Eğer 1299’da yazılmış eski bir nüsha Galib dîvânının zuhurunda* vesfka-i âtiyeye tesâdüf etmeseydi, bu hâdise-i seyâhat ilelebed bir mu’amma şeklinde kalacaktı.

Sâhib-i dîvân müşârünileyh Şeyh Galib Efendi filasl bazı vüzerâ dîvân-ı kitâbetiyle dâire-i hüner-mendân olan Mustafa Reşid Efendinin mahdûmudur. Evâil-i hâlinde tahsîl-i hüner ve ma’ârifeye say-ı firâvân ve Dîvân-ı Hümâyun’da beğlik odasına me’muriyetiyle iktisâb-ı şeref ve unvân etmiştir. Pederi Sütlüce’de sâkin olmakla o mahalde İbrahim Hanzâdelerden Yumus Bey nâm-ı mahbûb-ı müstesnâsının aşk ve alâkasıyla bî-karar ve binâen-aleyh terk-i dâr ve diyâr ile kâ’betü’l-uşşâk olan Konya’ya varıp matbah-ı Hazret-i Mevlânâ’ya girmek üzere çileyi ihtiyâr ederek su’ret-i fakrda Dede Sultanlıkla kâm-kâr olmuştu. Pederi âstânedeki iftirâkına adem-i tahammülden nâşi Çelebi Efendi’ye yazıp yazdırıp çileyi İstanbul’da Yeni Kapı mevlevihânesinde tekmiâl etmek üzere avdetine ruhsat tahsîl edip sâhib-i tercüme-i ister istemez celb etmiş olmakla ol dahi Yeni Kapı’ya gelip çileye tekmiâl ettikte hücre-nişîn ba’dehu “Nu’mân Bey” ref’inden Galata meşihatiyle kâm-bîn olmuştur. Birkaç seneler devriyle

Bekâ yok gerçi kim bin yıl da olsa zindegânide

Velî müşkildir amma mürğ-i hengâm-ı civânîde

Medlûlünce sinîn-i ömrü hamsîne varmaksızın alâka-gerdesi olan mîr-i merkûm hasbû’l-müselaha sayda tarafına gidecek oldukça:

Ölme var ayrılma yoktur öyle tuttum dâmenin

* Kütübkhâne-i ‘Umûmî: Galib Dîvânı:

Şarkısını inşâd ile merkûm sayda da sâhib-i tercümede âstânedede vefât ve azm-i cennât-ı âliyat eylediler tecavüzüllah an seyyiâte birbirlerinin vefâtlarını istima' etmek müyesser olmamıştır. Ve kendinden sonra pederi hayli zaman mu'ammer olmuştur. Şeyh-i müşarunileyh rahmetü'l-lahu aleyh hüner ve ma'ârifî işbu dîvândan ma'lûm u dirâyet u haysiyyeti dahi mefhûm olup ahlak-ı hasene ve etvâr-ı mütehassinesi pesendîde-i cumhûr bir zât-ı satvede zuhûr idi. Târih-i vefâtı iki yüz on iki senesidir.

Müşâk-ı mehâsin ilahî nazarları karşısında âlem-i mâddiyetin bir buhâr-ı hulyâ altında ma'nevileştiğini gören ve elindeki nây-ı san'atıyla hüsnün fülân ve fülân şekli değil, muhtelif tecellilere mazhar olan hüsn-i hakîkiyi terennüm eden Galib'in Yunus Beye karşı hissettiği inzicâb-ı samîmiyi gâyet tabîî görmelidir. Eflatun'un san'atkârlar için elzem ve zarurî addettiği bu tarz tahassüs, Sokrat devrindeki Atina'da ve Rönesans zamanındaki İtalya'da ne kadar umûmî bir şekil almışsa, şarkta eskiden beri aynı kuvvet ve umumiyetle hükümrân olmuştur. Geçirilen hayatın, teneffüs edilen havanın, mûsîkinin, edebiyatın, sahte tasavvuf-perverliğin, hatta virâsetin mahsûlu olan bu tarz tahassüsü mâhiyet-i ahlâkiyye ve ictimâ'iyesi itibâriyle tedkîk etmek ahlâk kitaplarına âittir. "Güzel" in ifâdesinden başka hiçbir şeye gâye tanımayan "san'at"a gelince, onun için bu tarz tahassüs, haddizâtında ne iyi ve ne fenâdır; fakat eski Yunanlılara, Romalılara, Acemlere, Osmanlılara, hatta mil-el-i gayr-ı garbiyeye birçok nefâis-i asâr terk eden bir şekli tahassüs bir darbe ile mahkûm ve mu'âtîb etmek abes ve yanlışdır. Bu, ahlâk itibâriyle ne kadar mazur olursa olsun, "Petro" nun, "Jules Sezar" ın, "Nedîm" in bedâyi'-i âsârını mahkûm etmek için bize bir hak vermez. "Mikelanj", "Lord Byron", "Goethe", "Oscar Wilde" sonra "Michelet" ile "Pavansu", "Verlaine" ile "Rainbo" nasıl kıymet-i san'atkârânelerinden hiçbir şey kayb etmiyorlarsa, "Galib" de "Yunus Bey" ile yenlerindeki dostluktan [s. 439] dolayı asla mu'atab olamaz.* Hatta bu samîmi ve temiz râbitanın, Galib'in inkişâf-ı dehâsı husûsunda bir te'sîr-i mes'ud icrâ etmiş olması bile muhtemeldir. "Hüsn ü Aşk" ında, sahte bir ridâ-yı tasavvufa bürünmüş. Ahlâk düşkünlerini şiddetlice bir lisân-ı muâheze ile yâd eden Galib* necâbet-i ahlâkiyesini hiçbir zaman ve hiçbir sûretle kayb etmemiş, dâimâ mağrur, asîl ve temiz yaşamıştır. Dîvânda bu râbita-i dostaneyi ifşâ eden satırlara pek az tesâdüf ediliyor:

Nevsâlik-i tu-tarh ber-i cünûn değeriz

* Le genie litteraire: Dr. A. Remond

* Hüsn ü Aşk 'Bubk Basması'. Sahife: 33 zümre-i ahir

Çün terkeş-i pür-ûr-i vatandır seferiz biz
 Bî-sûziş-i aşk istemezüz tûl-ı hayâtı
 Manend-i şerer böyle olunca giderüz biz
 Bir Kerem nigâhiyle geçirmekteyiz ömrü
 Şem'üz bu safâ bezmine mahv-ı nazarız biz
 Fark edemedin rub'-ı rûh-ı yâri hatt almış
 Ta evveldür ceh-i hüsnüne mahv-ı nazarız biz
 Bir reng-i nümâyışten ibârettir edârmız
 Bî-sud u ziyân şu'le-i yakût terüz biz
 Ma'nî gibi bir beyitte gencîdeyüz amâ
 Gezmekte ağızdan ağıza derbederüz biz
 Yakût-ı sirişke yerimiz dîde ü dildir
 Ateşle sudan hâsıl olur bir güheriz biz
 Bî-pâ vü ser uyduk reviş-i mürşid-i rûma
 Döndükçe bu gerdunla Galib dönerüz biz
 Yâd eylemez olduk haber-i Y usûf-ı Mısrı
 Südlice'de bir mâhla şîr ü şekeriz biz

Galib, Konya'ya gelince mutbâh-ı Mevlânâ'da çile çıkarmak istedi. Fakat muvaffak olamadı. Sevgili evlâdlarının bu âni müfârekatinden fevkâlâde müte'essir olan ebevyeni, her türlü vesâite mürâcat ederek o zaman Konya'da post-nişîn bulunan Çelebi Seyyid Ebubekir Efendiden Galib'in tekrar îâdesini istihâm eylemişler ve o da bu ricâyı kabûl ederek "Hüsn ü Aşk" şâirini İstanbul'a avdete mecbur etmişti. Cevdet Paşa tarihinde vak'ayı şu suretle hikâye ediyor:

Peder-i madei, iftirâkına dayanamayıp Çelebi Efendi tarafından bir takrîb ile îâdesini niyâz etmeleriyle Çelebi Efendi dahi kendisini çünkü maksûdunuz terk-i mâsiva ve tahsîl-i kurb-ı Hüdâ'dır. Böyle diyâr-ı gurbette libâs-ı fakr-ı ihtiyâr ve metâib-i çileye ıstıbâr-hüner değildir. Müridlik maksat-ı re'siniz olan âstâne-i sa'âdette varıp kurb-ı civârımızda vakf' Yeni Kapı dergâhında me'lûf-ı ins ve ihtilâf olduğumuz emsâl-i akran u ehîbbâ ve hullân arasında ihtiyâr-ı meslek dervîşi ile tekmîl-i çile eylemektir diye zar ifane ilzam ile Dersaatet'e eazım etmeğin...*

* Tarih-i Cevdet, altıncı cild, sahife: 315

Şu satırlardan anlaşılıyor ki, Galib'in İstanbul'a avdeti kendi arzusuyla değil Çelebi'nin ısrarıyla vâkı' olmuştur. Bundan, Yunus Beyin o esnada muhibbiyle birlikte avdet ettiği istihrac olunabilir.

Ebeveyninin ve Seyyid Ebubekir Çelebi'nin ısrarlarına tahammül edemeyerek [s. 440] derin ve samîmi bir aşk ile merbût olduğu arkadaşından ayrılan Galib, İstanbul'a pür-elem ve inkisâr bir hâlde geldi ve bu hüznü acı bir hayat-ı dervişâne içinde unutmak, çeşmesâr-ı ma'neviyetten bir katre-i sükûn ve rehâ almak maksadıyla derhâl Yeni Kapı mevlevihânesi post-nişfîni Seyyid Ali Nutkî Dede'ye ikrâr verip çilesini çıkarmağa başladı.

Bizanslıların "Melandizya" dedikleri mevlevihâne kapısından çıkınca, asâr-dîde serviler altında, münzevî, karşılıklı iki uzun mezaristân arasında imtidâd eden tozlu dar bir sokağın nihâyetinde, salhurde kestanelerin gölgeleriyle süslenen Yeni Kapı mevlevihânesi Galiba bir gün makr-ı ibâdet ve inzivâ oldu. "Hüsn ü Aşk" şâ'irü'l-hissinin -belki inkisâr-ı kalbinden nâşî- bu esnâda hatta bir mısra bile söylemeyerek ancak tekâlif-i diniye ile iştigâl ettiği ve kendisinden beş yaş kadar genç olan şeyhi ile kendi arasında bir münasebet-i samîmi te'sis eylediği muhakkaktır. Galib, mu'ahharen yazdığı bir hikâyenin nihâyetinde Seyyid Ali Nutkî Dede'den kemâl-i hürmet ve sitâyişle bahs ediyor:

Dedem kim Hazret-i Seyyid Ali'dir
Kerâmet-vech-i pâkinde celîdir
Odur seccâde-i ma'nâda elan
Sezadır rütbe-i irşâda olan
Budur maksûd ol sultanımızdan
İde himmet geçe noksanımızdan *

Yeni Kapı dergâhındaki çilekeşlik devresini müte'âkib, Galib Dede yeniden nây-i ş'irini ilahî nefhallerle tehzîze başladı. Fakat bu eserlerde, neşve-i tasavvuf daha fazla ve daha çok manzûr oluyordu. Hazret-i Mevlânâ hakkındaki kasâ'id, eazım-ı ricâl-i mevleviyye hakkındaki birçok medhiyeler, tarfkat-ı mevleviyyeyi tecbilen yazılmış birtakım manzûmeler, hülâsa bütün bunlar ekseriyetle bu devrin mahsûlüdür. Fakat "Hüsn ü Aşk"ın bu esnâda yazıldığı hakkında Ahmed Hikmet Bey tarafından serd edilen iddi'â** hiçbir vechile mekânin-i hakikat addedilemez.

* Divan-ı Galib, Hikaye-i Siyah, sahife: 119

** Ahmed Hikmet: Şeyh Galib "İlave-i Hak, numara 12"

Ba'zı müverrihlerin maddiyât vâhiyelerine rağmen zaman-ı saltanat altında musîbet ve felâketten başka hiçbir şeye tesâdüf edilmeyen bî-çâre Abdülhâmid-i [s. 441] evvelin vefatıyla münevverü'l-fıkr ve tarafdâr-ı teceddüd bir şehzadenin, Sultan Selim sâlisin cülûsu [1203] memleketini seven herkes gibi Galib'in de memnûniyetini mûcib oldu. Mütemâdî felâketler karşısında sadrazamların azlinden, padişahların tebdilinden birer ümid-i necât almak itiyâd-ı ruhsine mübtelâ olan halk, tebdîl-i saltanatu sırf bu itiyâda ittibâen alkışlıyordu; halbuki Galib'in memnûniyetini celb eden esbâb tabîf bu kadar basit ve ibtidâ'î olamazdı. Garbdan gelen emvâc-ı teceddüd karşısında an'anât-ı kadîmeye esir yaşamakla halâs mümkün olmayacağını pek iyi anlayan, "Hüsn ü Aşk" şâ'iri mahbân-ı mevleviyyeden olan padişah-ı cedîdin ne kadar kadr-şinâs ve ma'ârifperver ne derece tarafdâr-ı teceddüd olduğunu tamamiyle biliyordu. Mu'ahharen takdîm etmiş olduğu bir bahâriyyesinde "mukaddemen kadar hünerin kim olduğunu, şeker-güftâr tutilerin kafeste nihân kaldığım, kendilerine üstâd-ı ilm ve hüner olunan kimselerin bile sükûtlarıyla mecbur-ı istiğfâr olduklarını" yazan Galib Dede "cülûs-ı padişahiyle hadâik-i hünerdeki gonce-i âmâlin açıldığını" müteşekkîrâne, minnet-dârâne zikr ediyor.

Filhakika, ince ve hassâs bir şâ'ir olan Sultan Selim'in cülûsu Şeyh Galib için pek mes'ûd olmuştur. Galib'in Sultan Selim'e nasıl ve ne zaman peydâ-yı intisâb ettiğini bilemiyorsak da muhibb-i tarikat ve hâmi-i şî'r ve san'at bir padişahın o zaman elden ele gezen eş'âr-ı Galib'i görmemesi ve gördükten sonra iltifât etmemesi tabîf vârid-i hâtur olamaz. Abdülhâmid ol gibi, za'rîf nazarları sarayının yüksek ve korkunç duvarlarını geçemeyen bir hükümdâr ile, sönmez bir hümmâ-yı teceddüdle mücehhez, zeki, genç ve tab'an şâ'ir bir hükümdâr arasında bu hususta ne derîn farklar mevcuttur! [s. 442]

Maba'di var

Tetebbnat-ı Edebiyye

ŞEYH GALİB

Hayatı

-Mabâ'd-

Galib Dede cülûs-i padişahîde takriben bir sene sonra Sütlüce'de "Hazret Yûsûf-ı sineçâk"ın türbesi civârında tedârik ettiği bir inzivâhâneye çekilerek, ulûm ve edebiyatla iştigâle başladı. Hazret-i Sîneçâk'ın "Cezire-i Mevleviye"sine yazdığı serh ile, meşâyih-i Nakşibendiye'den "Şeyh Ahmed Kûsec" hazretlerinin "Es-sohbet'üs Safiyye"sine ilâve ettiği hâşiyeler işte bu devrin mahsûlüdür. Erbâb-ı vukûf ve tedkîk, bu iki eserin cidden fazlâne ve belîgâne olduğunu, tasdik ve i'tiraf ediyorlar.*

Dâima iltifât-ı padişâhiye mazhar olan Galib Dede'nin şöhret [s. 467] ve ehemmiyeti hergün tezâyüd ediyor, etrafında hergün yeni takdirkârlar peyda oluyordu. Memleketin bütün erbab-ı ilm ve dânişi "Hüsn ü Aşk" şâirinin meftûn-ı mezâyâsı, meclûb-ı ahlâk-ı hamîdesi idi. Galib Dede bin iki yüz beş senesi şevvâlinin dokuzuncu cum'aertesi günü Galata Mevlevihânesi meşihatına ta'yin edilince, bu dâire-i şöhret fevkâlâde genişledi.

Numân Beyin mevlevihânesinden azlinden sonra bu makama diğerk bir şeyh ta'yin olunmuş, o da gelmeden vefât etmişdi. Birgün merhûma makam-ı fetva penâhîden Yenikapı mevlevihânesi vasıtasıyla arattırıldığı haberi geldi. Kendisinin hiçbir şeyden haberi yoktu. Mesele tezâhür ettikten sonra o zaman mutad olduğu üzere alay ile makâm-ı irşâda suûd etti. Kendisini en evvel tebrik edenlerden birisi de muhibbân-i mevleviyeden Hâlet Efendi idi, Galib Dede'nin Galata Mevlevihânesi meşihatu o zaman İstanbul urefâsı için büyük bir vâk'a hükmünde idi. Galata dergâhının ehemmiyetine Galib'in İstanbul cemiyet-i kibarı ve halkâ-i üdebâsı meyâmındaki i'tibârına ve irfân ve zerâfetinin kıymetine binaen az zamanda merhûmun huzûru bir mahfil-i irfan şeklimi aldı. O zamanın tabiriyle "Galata Şeyhi"nin her gazeli eyâdî-i ekâbirde gezer ve her sözleri evfâh-ı zurefâda devrân eylerdi. Bu ehemmiyet hazret-i padişâhın bizzat mukâbele günleri dergâh-ı şerfi ziyâretleriyle dû bâla olmakta idi. Teşrif-i şahâne-i yevm-i mübeccelinde teberrükten Sultan-ı Hünerverin söz-i dil-ârâ makamındaki ayin-i şerfi okunurdu.**

* Veled Çelebi: Şeyh Gâlib kimdir "İlave-i Hak, numara: 11"

** Ahmed Hikmet: Şeyh Gâlib "İlave-i hak, numara: 12"

Sultan Selim'in Şeyh Galib hakkında perverde ettiği hissiyât-ı takdirkârâne muşârunileyh son dakika-i hayatına kadar eksilmemiş, ve mütemâdî ihسانlara, iltifatlara mazhar olan bahtiyar şair her vesileden bilistifâde hissiyât-ı minnettârânesini irâeden geri durmamışdır. Şeyh'in Dîvân-ı Eş'ârını biraz karıştırmak bu hususta bir delil kâfidir. Bahârın Vürûdû, bir mekteb âlemi, bir kış, bir bayram, bir muvaffakiyyet-i askeriyye yâhud bir mesâlihe, işte bütün bu gibi hadiseler şâire bir vesile-i şükran olmuşdur. Sonra padişâh-ı teceddüd-perverin vücûda getirdiği bir müessese için uzun medhiyeler, tarihler tanzîm etmiş ve Sultan Selim'in muhaddidliğini her kasidesinde bir nakarat gibi tekrar eylemiştir!

Ebyâtım oldu safkeş divân-ı ma'rifet
 Nev-asker müretteb şah-ı cihân gibi
 Ol pâdişah ki etmede cem'i cümûd-ı gayb
 Gençür-ı vâridâtu bulan ârifân gibi
 Bir halkı var ki mecmu' ahlâk-ı âliye
 Lutf tibba hazret-i peygamberân gibi
 Bir ihtimamı var ki umûr-ı cihâdda
 Ashâb pür salâbet adl-i averân gibi
 Vermiş mî kimse mülke bu rütbe hayat-ı nev
 Sultân Selîm-i sâlis-i Osmâniyân gibi

Galib'in humbaracılar kışlası için topçuların tensîki, dökümhânenin ta'miri münasebetiyle yazmış olduğu tarihler ve padişah ile olan münâsebetinin derece-i samîmiyeti düşünülürse, Şeyh'in bütün kalbiyle bir teceddüd-perver olduğuna inanmak zarûrîdir.

Bilhassa tabakât-ı âliye arasında o esnada arzu-yı teceddüd, garba temayül-i zevk-i pek vâzıh bir sûrette mer'î olmakta idi. Yirmi sekiz Çelebi Mehmed Efendi ile mahdûmu Said Efendinin Paris'den avdetleri Ahmed-i Sâlis devre-i sefahatının temâyülât-ı teceddüd-perverânesi üzerinde pek ziyâde icrâ-yı te'sir etmiş ve Kağıthâne'de ufak mikyâsda bir Versailles, bir Sadâbat bir "Medine-i Miyâh" vücûda getirilmişdir. Üçüncü Sultan Mustafa ile Abdülhamîd-i evvel zamanında İbrahim Paşa devre-i setâreti ihyâ edilememekle berâber, garba doğru başlayan bir temâyül kesb-i kuvvet ediyor, bir takım genç Türkler berâ-yı tahsîl Paris'e giderek Garbı ve Garb medeniyetini pek yakından görmeğe muvaffak oluyorlardı. Ahmed-i sâlisin hafîd mütefekkeri Sultan Selim, memlekette fikr-i teceddüdün âdetâ bir

timsâl-i mücesssemi idi, kendisinden başka hemşfireleri şah, Benhan, Hadice sultânlar ve bilhassa bu son ikisi tecdid-perverlikde birâderlerine peyrev olmakda idiler.

Sultân Selîm'in pek ziyâde mezhûr-ı i'timâd ve muhabbet-i ve ıslahat-ı mesâilinde âdeta müşâviri olan Hâdice Sultân, birgün Büyükdere'de Danimarka maslahatgüzarı "Mösyö de Heviş" in yalısın ziyaret ederek bahçenin tarz-ı tanzimini ve ikametgâhın sûret-i inşâsını fevkalâde beğenmiş ve hatta kendisine böyle bir kâşâne yapabilecek bir san'atkâr istemişti. Meşhur ressam "Melling" sultânın bu talebi üzerine mezkûr-ı vazife-yi deruhde ederek "nebât-abâd" a geldi.

Sa'dâbâd, cedvel-i sîm, nev-bünyâd, mîrâbad isimlerinin sihir-kâr bir tesire mâlik olduğu devirler henüz o kadar uzaklaşmamışdı. Hâdice Sultânın Ortaköy'de defterdar burnunda yâsemen tarhlarından yükselen hevâ-yı müsekkirle mal-â-mâl kâşânesi "nebât-âbât" nâm-ı şâirânesiyle yâd olunurdu. Mi'mâr, ressam, nakkâş, bahçivan olan "Melling" burada uzun müddet çalışarak, yeni ve zarif köşkler, tak-ı zârifler, tarhlar, labirentler vücûda getirdi. Hemşiresinin sarayındaki bir inşâat-ı cedîdeyi pek ziyâde takdir eden Sultân Selîm, diğer hemşiresi ve Galib'in en hâr-ı takdîrkârı Beyhan, sultânın kendisine ihdâ ettiği Çırağan Kasrı'nın bahçesini de "Melling" tanzim ediyordu. Sarayın sevgili şâiri Galib bu san'atkârâne kasrlar için cidden nefis tarihler yazıyor, paşanın ve sultanların mütemâdî ihsân ve iltifâtına nâil oluyordu. Meselâ Hâdice Sultân'ın "Neşât-âbâd" nâmındaki kasrına yazdığı manzûme-i tarihiyyede "Gülistânın nev-zemîn tarhları arasında rengârenk bir sîmurg-ı ma'nevî gibi yükselen" [s. 469] saray, etrafında saksıların bârân-ı râyihasıyla mest ü râkid uyuyan havuz-ı pîşgâhındaki mehtâbiyye, vazıh hatlarla nazarda tecessüm ediyor Benhan sultânın "Çırağan" ve *Ferhüzâ" kasrları hakkındaki tarihlerde bu nokta-i nazardan pek ihsânkârdır.

"Hüsni ü Aşk" şâirinin kasîde-i mehtâbiyyeleri, büyük birer nefise-i san'at ve o devirdeki bu sefûr mehtâblarının hakîkî bire makesidir. Tabîî renklerde fazla bir parlaklık, hatırlarda şu'ledâr bir ebhâm, kokularda mahsûs bir mebzûliyet var; fakat Galib gibi muhayyilesinde yeni bir âlem yaratan bir dehâ için bunu tabîî görmelidir. "Galata Şeyhi" nin san'atkâr nazarları karşısında pek çok defalar bir mâil-i ilhâm-kâr ile tütreyen yeşil ve bir mehtâb boğaz suları, o zaman kim bilir nasıl terennümlere makes oluyordu!

Selîm-i Sâlis zamanındaki Boğaziçi, şimdiki Boğaziçi'nden çok farklı idi. Rûmeli sâhilinde câbecâ saraylar, sultânlara veya şehzâdegâne aid köşkler, vüzerâ

ve vükelâ yalıları, Rum köyleri, zengin fenerlilerin ikâmetgahları, sefârethâneler ve frenk tâcirlerine mahsûs sahilhâneler vardı. Anadolu sahilinde bu yalı müslüman hâneleri arasında servileri o kadar şâirâne minâreleriyle köyler nazara çarpıyordu. Bir tarafta şâhâne bir yalının önünde harem ağalarının taht-ı nezâret ve idaresindeki hizmetkâran güruhunun acele acele hareketleri, diğer taraftan mezârlıklar kenarına oturmuş müslüman kadınlarının balık tutan çocuklarına sâkinâne nekrân olmaları, zevki okşardı. Kayık her zaman olduğu gibi o vakitte Boğaziçi hayatının en büyük zevklerinden biriydi. Padişâhın yirmi dört çifte büyük bir saltanat kayığı vardı! İpekli ve sırmalı kumaşlardan ma'mul hîme altında istirâhat güzîn olan hakân-ı muhteşem, teb'âsının enzâr-ı ihtirâmından gizli bir halde geçerken her iki sahilden toplar atılır ve nıhtımlar üzerindeki Müslüman Hristiyan herkes bir vazı'-ı hürmet ve haşyet alırdı. Eski bir âdet mûcîbince, şekil ve hey'etleri ve kayıkçılarının adedi usûl-i teşrifâta muvâfık kayıklara binen ricâl-i devlet ve ulemâ müvekkeb-i şâhâneyi ta' kib ederlerdi... * Dudakların bir ateş sekr ve ümid ile açıldığı derin ve râyihadâr yaz gecelerinde müvekkeb daha mahdûd ve daha az resmî bir sûrette kameri karşılamaya çıkar ve günâgün terennümlerle Boğazın yeşil sırtlarında cûy-ı leyle bir cûy-ı ziyâ gibi dökülen bülbül seslerini ikaz ederdi. Bazen billûrîn bir sesin terennüm ettiği bir gazel nâzân akislerle yayılırken, ufâk bir vakfe-i sükûn içinde ağustos böcekleriyle kurbağaların neşîde-i lâkaydı, ishâklarınistirhâmkâr, kesik feryâdlarına karışırdı. İşte Galib mehtâbiyelerinde bu mâ-fevku'l-hayâl güzelliği yaşatmaya muvaffak olmuştur.

Selîm-i Sâlis'in mevleviliğe olan mensûbeti ve Şeyh Galib hakkındaki teveccüh ve muhabbeti o devirdeki mevlevî tekkelerinin ta'mir ve ihyâsına pek ziyâde yardım etmiştir. Galata şeyhi olur olmaz pek çok harâb bir halde bulunan Galata dergâhının tamirini "Gönül bir beyt-i ma'mur safâdır aşk mi'marı" mısralı kasidesiyleistirhâm eyleyen Galib, ertesine sene:

Ma'nen ve lafzen dedi tarîhi
 Şeyh Galib abdî, dâî-i kadîm
 Yaptı bu dergâh pâk u hem cedîd
 Bin altı yüz altıda Sultân Selîm

Tarih-i şükrân-âmizini tanzîme mecbûr kalmıştır. Konya'da Kubbe-i Hadrâ'nın ta'miri, pûşide-i Mevlânâ'nın tecdîdi, Galata ve Kasımpaşa

* A. Boppe: Peinture du Bosphore

mevlevihânelerinin termîmî, Sütlüce de Vâlide Sultan tarafından bir çeşme inşâsı, bütün bunlar Şeyh Galib'in - Vâlide Sultân'ın ta'bir-i iltifat-âmizince "Pamuk Şeyh" in vüsâtıyla olmuşdur. Cevdet Paşa Selîm-i Sâlis'in "Galib Efendiye nevbenev atiyeler tesyâr ve ba'zı leyalî-i mübâreke ve eyyâm-ı sâirede huzûr-ı hümayunlarına ihzâr ile temâşâ-yı âyin ve ezkâr akebinde bahş-ı atâyâyı bî-şumâr eylediğini" yazıyor.* Hakan müşârunileyhin Galib divânını kemâl-i i'tinâ ile tahrir ettirîş yalnız mücellid ve tezhibine üç bin altın sarf ettiği meşhûr mütevâtirdir. Bakî ve Nedîm bile zamanlarında bu derece nâil-i teveccühât olamamışlardı.

Galib'in şeref ve saadete geçen sinîf ahire-i hayatı esnâsında yalnız iki hâdise ruh-ı hassasına bâdî-i elem ve inkisâr oldu! Bin iki yüz dokuzda vâlidesi Emine Hamm'ın ve iki sene sonra refik-i dâmisi hemdem-i sâdıki şâir Esrâr Dede'nin vefatları... Bunlardan birincisi için dîvanda ufak bir kıta-ı tarihiyyeden başka hiçbir delil, hiç

Zât-ı şerîf-i âleme bir yâdigâr idi
Fakr ü fenâ ve aşk u hüner bir karâr idi
Her şeb misâl-i şem'i benimle yârân idi
Sâye gibi yanımda emîs-i nehâr idi
Hakkâ temâm âşık idi yâr-ı gâr idi
Birkaç zamân ma'mur olaydı ne var idi
Allah verdi aldı yine kırb-ı hazrete
Biz kaldık intizâr ile rûz-ı kıyâmete [s. 470]

Bir feryâd-ı elem göze çarpmıyor; fakat Esrâr Dede hakkındaki mersiye-i meşhûre şâirin en samimi bir inkisâr ile inlediğini mâtem âlûd ve bedbîn ifâdesiyle vâzihan gösteriyor.

"Hüsn ü Aşk" şâirinin avâhir-i hayatı hakkında ma'lûmat-ı mevsûkaya mâlik değiliz, bu hususda Ahmed Hikmet Bey şu fıkrayı anlatıyor:

* Ahmed Hikmet Bey, Selîm-i Sâlis'in Gâlib'in feyz-i maneviyetine son derece i'timâd ettiğini göstermek maksadıyla âtîdeki hikâyeyi naklediyor: "Padişah mağfûr bir gece rüyasında kendisini ney çalar gördüklerinden ta'birini hazret-i şeyh hana buyurmuşlar ve Gâlib Dede "ney" in şâh ve mansûr nev'ilerini telmihler rüyayı "mensurdur" suretinde ta'bir eylemiş ve bu nükteyi ârif ve zâik olan padişah hûnerverin işbu tevcihe zarif son derece mucib-i memnuniyeti olmuşdur." Halbuki bu fukâranın Şeyh Gâlib'e değil Edime Mevlevî meşayihından Enîs Dede'ye âid olduğunu ve hatta "Tezkire-i Sâlim" e zeyl olan "Ramiz Tezkiresi"nde mestur bulunduğunu birçok zevât-ı muhtereme ve bilhassa târif-i edebiyatındaki vukûf ve salâhiyetini müstağni-i izâh gördüğüm fâzıl-ı muhterem Fâik Reşâd Beyefendi bana te'min ettiler.

“Galib Dede bir cum’a günü mukâbele esnasında çehre-i câzibâne ve kadd-ı mevzûn-i şâiranesine yakışacak sûrette gâyet mükellef ve mu’tenâ giyinmiş olduğu halde sema’-hâneye çıktığı sırada, kendisinin mâsivâyâ fazla ehemmiyet vererek alâyişe kapılmasını ve böyle zînetle müellif olanların başlarını fedâ etmeleri lâyük olacağını muhtevî yanında bir tehdid-nâme buldu. O sırada pâdişah-i kadirdân hakkında bazı cühelâ tarafından urcufeler neşr olunmağa başladığından şâir-i arif şimdiye kadar kendisine tapınarcasına hürmet gösteren arasında böyle bir galenz ruhun bulunmasına ve böyle bir küstahlığın südürüne pek teessüf etti. Bu vakıamın te’siriyle o günden sonra herşeyden elini çekerek veremden vefâtına kadar ihtiyâr-ı inzivâ ve halvet etti.*

Biz bu rivâyetin derece-i vusûkı hakkında mütalaa etmeyeceğiz. Yalnız kat’iyyen ma’lum olan birşey varsa o da Estâr Dede’nin vefâtından sonra Galib’in pek az yaşamış olduğudur. Çünkü, Osmanlı edebiyatının bu lâyemût simâ-yı san’atı bin iki yüz on üç senesinde, henüz kırk iki yaşında iken bu âlem-renc ü fenâyı terk ederek Galata dergâhındaki türbe-i mahsûsaya defn edildi. Şiir ve san’ata meftûn olan herkes ve bilhassa, ikbâl ve sa’âdetini mes’ûd pür şekvan nazarlarla ta’kib eden zavallı Mustafa Reşid Efendi bu ufûl-ı nigâhânî karşısında lâl-ı mâtem kalmıştır. “Hüsn ü Aşk” şâirinin cesed-i mübârekini hâmil olan muhteşem tabut, buhurdanların ilahî ve ağır kokuları, dervişlerin nâlân ve pür huşû’ tekbirleri arasında, vakûr ve mürekkeb-i uhrevî gibi o ihtiyar pederin bütün amâl-i münkesiresini, bütün mâtemlerini taşıyordu.. [s. 471]

(nr. 1112, s. 467-471)

Köprülüzâde Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]

* Ahmed Hikmet: Şeyh Galib “İlave-i Hak, numara: 12”

Tetebbuât-ı Edebiyye

ŞEYH GALİB

Hayatı

maba'd

3

Tabiat ve Şöhreti

Münekkid için, bîş-i tedkîkinde devrân-ı san'atkârın tabâyi'-i esâsiyesini bilmek kadar mühim bir şey yoktur. San'atkârın tarz-ı hayat ve mâişeti, adât ve ahlâkı, ahvâl-i hususiyesi hakkında malumatımız ne kadar fazla ve sahih olursa, onun şahsiyet-i ma'neviyesini o derece kuvvet ve sıhhatle tersim edebiliriz. Bunun için eserden daha ziyâde o devr âdemlerinin ifâdât ve rivâyet-i bî-arafânesine, husûsî mektublara vesair bu mahiyetlerde vesaike müracaat icab eder. Eser ile san'atkâr arasındaki revâbıtın ehemmiyeti hiçbir sûretle inkâr edilememekle berâber şurası da muhakkaktır ki san'atkârın hayât u tabiatını doğrudan doğruya eserlerinden keşf ü istihraçe kalkışmak, "Emile Faguet" nin mütaalası vechile, sahne üzerindeki oyuncuların harekâtını ciddi sanmak gibidir.

"Şeyh Galib"ın hayat ve tabiatını tedkik ederken, [s. 494] "sahne üzerindeki oyuncuların harekâtına inanmak" mecburiyetinde kaldığımızı kemâl-i samimiyetle i'tirâf etmelidir. Vesâik-i lâzımının fıkâm ve tezkirelerin bî-ma'nâ ebkemiyeti karşısında, mesela divanda bulduğumuz bir gazel yahut bir kaside bize çok ma'nîdâr göründü. Bunlara, o devirden müntekil bir takım rivâyât ve hikâyât-ı mahdude de ilave edilirse, "Hüsn ü Aşk" şâiri hakkındaki kütle-i ma'lûmatımızın "müsebbit" sıfatına ne dereceye kadar lâyük olacağı anlaşılabilir. Ma'mafih aynı zamanda şunu da söylemeli ki, bütün müddeiyata rağmen tarih-i edebiyatta kat'i ve müsbet pek az şey vardır; bilhassa, üzerinden asırlar geçerek eşkâl-i hakikiyeleri unutulmuş büyük simaların bugün bize gösterilen şekilleri vesâik-i müsbeteden ziyâde muhayyilenin keyif ve arzusuna tebe'an peydâ-yı vücûd eylemiştir. Beşeriyette asırların mahsûl-i herakâtı olan ne kadar şey var ki senelerin terâküm-i batîsiyle artık bir "hakikat-ı mevzua" halinde yaşıyor!

"Hippolite Taine"nin iddiâ-yı ma'rufı vechile insan dünyaya gelirken kendisiyle beraber bir takım nevâkis ve mezâyânın tohumlarını getirir. Sonra muhitin tesirâtı ve o tohumlardan bir kısmını imhâ, bir kısmını da temennî ve inkişâfına hizmet eder. bu nokta-i nazardan, Şeyh Galib sahne-i hayâta büyük bir

hamle-i kâbiliyetle mücehhez geldiğini tasdik etmelidir. Muhayyile-i mubeddeamın o mahiru'l ukul tezâhürâtına alelade bir müntesib edib de değil hatta büyük san'atkârlarda bile nâdiren tesâdüf olunur. Fıtrî olan bu meziyeti muhitin te'sirâtına atf edebilmek iddiası asla kabil-i müdafaa' değildir. Muallim "Teodor Ribo"nun müdafaa' ettiği gibi, san'atkâr için hiçbir şey isti'dâd-ı tabiinin, ilhâmın yerini tutamaz; ne sa'y, ne vukûf, ne mümarise, hatta ne de te'sirât-ı, sâire-i muhitiye...

Verâsetin netice-i tabiyesi olarak mümtaz bir muhayyile-i mutasavvıfane mâlik olan "Hüsn ü Aşk" şâirindeki zevk-i tasavvufi, derununda yaşadığı Mevlevîlik muhiti hadd-i gâyesine isâl etti. Binâenaleyh onun bütün nevâkıs-ı mezâyasım bu tasavvuf-perverliğe isnâd eylemelidir. Ba'zı cihetlerinde sahte ve ca'li olmağla beraber umumiyetle ciddi ve samîmi bir tasavvuf-perverliğe derin bir his gurur ve teferrüd ve büyük bir kabiliyet-i san'atkârâne inzimâm edecek olursa, Galib'in şahsiyet-i ma'neviyesi az çok bir renk, vüzh ile meydana çıkar. Fakat bu tasavvuf-perverliğin, alelumüm şark şâirlerinde olduğu vechile, daha ziyâde fikrî, ma'nevî bir mâhiyette kalarak şâirin hayatı üzerinde o kadar derin izler husûle getirmediği muhakkaktır. Ta'bir-i diğerle, Galib'deki muhayyile-i mutasavvıfâne "Hüsn ü Aşk"ı ve divamındaki sâir bedâyi-i hayâliyyeyi vücûda getirmekle ifâ ettiği te'siri, şâirin tarz-ı hayat ve maîşeti üzerinde ayn kuvvetle icrâ edememiştir. Hücrelerinde bütün kâinat-ı hariciyyeyi istihfâf ile hakikat-i ulvîyeye erişmek gâyesini ta'kid eden hakikî zâhidleri nazar-ı i'tibâra alırsak, Galib'in ne dereceye kadar mutasavvıf hayatı yaşadığı pek kolay anlaşılır. Konya seyâhati, çile çıkarması, mevleviliğe merbutiyeti, hülâsa Galib'in hakikî mutasavvıf olduğunu gösterecek bilumum delâil-i mutalâ-i ânifenin kuvvetini izâle edemez. Hayâtında tevâzün-i tam meşhûd olmamakla beraber, Galib âlem-i hâriciye hiç bir zaman büsbütün bîgâne kalmış, akvâl ve harekâtında kasriyyete düşmemiş dâima ihtiyâc-ı gurur ve teferrüdle bî-huzur olmuştur. En büyük âbide-i mutasavvıfanesi olan "Hüsn ü Aşk"ı mevleviliğe intisâbdan evvel yazmış olması bu mütalaayı müeyyid kuvvetli bir delildir.

Tevâzu' ve ihtifâ, alayış-i dünyeviden mücânebet erbâb-ı tarikatın en kadîm esâsatından olduğu halde Şeyh Galib bütün müddet-i hayâtında bu eski esâsları nazar-ı i'tibâra almadı. Hiss-i gurur ve teferrüd "Hüsn ü Aşk" şâirinde o derece tekemmül etmişti ki bin bir gün devam eden "Çilekeşlik" tarz-ı maîşeti bile onu söndüremedi. Eski üdebânın mesleğinden ayrı bir vâdi-i şiir bulmak, hâyfede edâya el sunmak, "şevketâne" bir tarz-ı şiir icâd etmek, "Nâbî"ye takaddüm eylemek

emellerini henüz pek genç iken izhâr eden Şeyh Galib, gurur-ı san'atkarânesini hemen her eserinde göstermiştir:

Meydân-ı nazma çıkdı kalem kahraman gibi
 Aldı cihâm kabzaya sahibkıran gibi
 Bir neş'e var ki şehd-i makalemde nutkumun
 Serмест olur kirve mâlik-i bûlbûlan gibi
 Bir feyz var ki şakk-ı zebâmında hâmemin
 Zemzem tir-şeh etmede zınavdan gibi

Uryan gelir zamrime ervâh-ı şâ'irân
 Beyt-i Hüdayı tâir olan sâhbân gibi
 Hüsn-ü edâyı benden alır kârbân-ı nâz
 Çıkdı gazellerim hatt-ı anber teşân gibi
 Rûşen nukkâtı etmede endişem âşikâr
 Pür güher-i kevâkib olan âsumân gibi
 Efsûmî bîkr-i fikrimin âhir edüp eser
 Açdım tılsım-ı ma'nîyi genc-i nihân gibi
 Elfâzım oldu nur-ı cilâ çeşm-i manaya
 Kena'ne pîr götüren kârbân gibi

*

Kimdir sahn-ı da'va iden keşkerü ki şevk eden
 Gelsin berü kavga iden işte devlet işte kalem
 Ta'n eyleyen gelsin beru olsun benümle rûberü
 Nef' iye etmem serfürü ger himmetin olursa zamm

*

Siphir-i manayı sirâyet mesih-veş Galib
 Zemîne mu'cîze güler de kim tenezzül ider
 Tarz-ı selefte takaddüm etdim
 Bir başka lûgat tekellüm etdim
 Ben olmadım ol güruha peyrev

Uymuş belli Gencevî'ye Hüsrev
 Zannetme ki şöyle böyle bir söz
 Gel sen dahi söyle böyle bir söz
 Erbâb-ı sahn temâm ma'lûm
 İşte kalem işte kişver-i Rûm
 Eyn-i demkez şairi eser-nîs
 Sultan-ı sahn benim diğ̈er-nîst [s. 495]

-Maba'di var-

(nr. 1113, s. 494-495)

Köprülüzâde Mehmed Fuad[KÖPRÜLÜ]

Tetebbuât-ı Edebiyye

ŞEYH GALİB

2

Tabiat ve Şöhreti

-Maba'd-

Mensup olduğu tarikatın âdabı itübariyle bu gurur-ı müfritin "Galib" için bir nakısa gibi telakki edileceği tabi'dir. Hatta bir çok mevlevîler "Menüm diğ̈er-nîst davasının Şeyh Galib'i civanmerge uğrattığım" iddia ederler.* Bizim bu iddiayı garip kabul etmeyeceğimiz pek tabi'dir. Kendisinin etrafındakilerden yüksek ve onlardan ayrı bir mahiyette olduğunu hisseden eski şairanelerinkine hiç benzemeyen bir iklim-i hüsn ve ziya içinde sermest-i hayal yaşıyan sanatkar elbette mağrur olur. Gurur ile hiss-i sanat esasen tev'em gibidir.

"Ancak teb'amın sultan istiğ̈nasına mütî olduğunu" söyleyecek kadar mağrur ve serbest yaşıyan "Hüsn ü Aşk" şairi "Ehl-i dil kadri bilen ehl-i dilin ednasına bende" olduğunu itiraftan çekinmez. Fakat şurası muhakkak ki Galib'in tahayyül ettiği gibi bir ehl-i dil -bugünkü tabiriyle bir muhib-i sanat- hayatta pek az tesadüf

* Veled Çelebi: Şeyh Galib Kimdir "ilave-i hak: numara: 11

olunur şeylerdendir; bilhassa, sahne-i edebiyatın müstekreh şütüm çirkâblarına gark olduğunu o esnada, sanattan cidden anlayan bir zevk-i rakîke tesadüf adeta muhal idi.

Alelaide sanatkarların câmid ve bî-his nazarlarla seyrettikleri “Saray-ı meânî kapılarının pür-hülya gözlerine kûşâde olduğunu” görmek “sipihr-i manayı tıpkı bir mesih gibi seyretmek” Galib’deki his ve gururu pek tabii olarak tezyid etmiştir. Hayata-ı sanatın daha ilk devirlerinde “gülzâr-ı sühanda ehl-i dilin terbiyetine müstaid bir gül-i hod-rû” olduğunu itiraf ederken bile “Sünbül-i bağ-ı dile ahu olacak kadar hamesinden buy-ı manayı gurur” geldiğini söyleyen genç şair, muahheren kendisini en büyük suhanperverlerle hem-ayar görmekte gayet haklıydı. Çünkü onun ateş-ı itikat ile yanan büyük ruhu “Sipihrin cam-ı mahında şarab-ı saf mehtâbi içmeyecek”, “Şemini mehtâb-ı şeb-âraya değişmeyecek” kadar “envar-ı tecelliyle mest” ve mâl-â-mâl bulunuyordu.

“Hüsn ü Aşk” şairinin daima yeni iklimler yaşatan, daima yeni renkler ve timsaller vücuda getiren pür-hurûş ve galeyan muhayyilesi, kendisine büyük bir gurur ile beraber derin ve daimi bir nâ-hoşnudsî bahş eylemişti. Lisâmın ve şekl-i nazımın o devirdeki halini, tebliğ-i tahayyülâtı için pek mahdud ve pek müsaadesiz gören “Galib” bütün müddet-i hayatında “Gör neler söyler idim olsa mesâg-ı elfaz” feryadını izhar ediyordu. Kelimeler, türküleri onun pür-renk ve rayihâ hayallerini aynı renklerle tebliğ edebilmek kabiliyetinden tamamiyle mahrumdu.

Zekî, haluk, derin bir gurur-ı sanatla beraber tevazu-ı dervişaneye malik, tecdidperver ve biraz âlayışperest olan “Şeyh Galib” bütün mutasavvıflar gibi, az çok tezahürât-ı marziye arenasından geri kalmamıştı. Konya seyahati, mevleviliğe suret-i intisabı her halde Galib’in tamamen mütevâzen bir bünye-i dimağiyeye malik olmadığını gösteriyor. Bunlara sırf bir mahiyet-i marziye atf etmek ne kadar müfrid bir iddia ise, öyle bir mahiyetten bil-küllüye mücerret olduklarını söylemek de o derece yanlışır.

Bazıların iddialarına rağmen “Hüsn ü Aşk” şairi asla bir bedbin, bir nevmid hayat değildir; dest-i perestîş-i sayesâz itikâlda mâbud u âzama müteveccih kalan Galib’in büyük kalbini ancak umman-ı hülya tehvin ettiği için*, bünye-i maddiyesinin nehâfetine rağmen, kalbinde derin elem ve bedbini hisleri nakşgir istikrar olmamıştı.

* Cenap Şehabettin

“Horace” gibi “Ömer ül-Hayyam” gibi, “Bâkî” gibi kâinatı boş bir hayalden ibaret gören “Galib Dede”, bu boş hayalden mümkün mertebe zevk-yâb olmak hususunda onlarla birleşmiyor. Çünkü onu asıl işgal ede bir hayal-i ebediyet, bir hayal-i hakikat vardır; hayatı boş geçirmeyecek ezvâk-ı ebediyyeye, teclisat-ı lahutiyeye mazhar olmaya çalışmak insanı-kâmil için yegâne vazifedir. İnsan “Homeros”un feryat ettiği gibi “yeryüzünde teneffüs eden, kımlıdayan mevcudatın en sefilî”^{**} değildir. Bilakis, mahlukatın eşrefi ve mevcudatın sairenin gaye-i bülendidir. “Şem-i camının şulesi fanus-ı asumana sığmayacak kadar” la-tenahi olan şairin ruhuna irad ettiği hitablar kadar beşeriyeti tebcil hususunda pek manidardır:

Ey dil ey dil neye bu rütbede pür-gamsın sen
Gerçi virâne isen genc-i mutalsensin sen
Secde fermay-ı melek zat-ı mükerremsin sen
Ruhsun nefha-i Cibril ile tevemsin sen
Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-ı dide-i ekvân olan âdemsin sen

Gurur-ı mutasavvıfanesini bu kadar yüksek bir dereceye vardırnan kalpler için ye’s ve elem mümkün olsa bile mazlum bir bedbininin o şeffaf sahalarda hükümran olabilmesi asla vârid-i hatır değildir. Madem ki hayatta bütün tecelliyat-ı lahutiyanesiyle bir âlem-i vahdet bir âlem-i hakikat [s. 579] bulmak mümkün oluyor; o halde manâ-yı hayat alışılmış ve ruhu sıkın, solduran bütün boşluklar, bütün zulmetler fecr ahadiyetle dolmuş, tenvir etmiş demektir.

“Hüsni ü Aşk” şairi sahne-i edebiyata ilk atıldığı zaman, o devrin telakkiyat-ı edebiyesiyle kendi fikirleri arasında az çok bir tezat bulmuştu: Evvel emirde malikane-i nazmın en ma’ruf tacdân, en büyük üstad-ı şiiir “Nabî” idi. “Sâmî” gibi, “Sâbit” [s. 580] gibi, hatta “Belig” ve “Ragıp Paşa” gibi sanatkarların üstad telakki ettikleri “Hayrâbâd” nazımını, ilk devre-i iştiharından bir asır sonra bile hâlâ eski şöhetini muhafaza ediyordu. Halbuki, “fedâ-yı cân etse bile maziye nâ-güfte” aramaktan vazgeçmeyeceğini söyleyen ve “Şevket Buhârî”yi en büyük üstad addeden “Galib” mümkün değil “Nâbî”nin bu tahakkümünü kabul edemezdi. Pür-renk ve galeyan bir muhayyile-i mübdiaya malik olmayan “Hayrâbâd” sahibi basit ve mahdud hayallerine, amiyane hislerine bir edâ-yı hikmet ve selaset vermekle

** İlyada

edebiyat sahasında büyük birşey yapmış değildi. Bilhassa Acem edebiyatını pek iyi bilen “Galib” için, “Bendname-i Attar” dan sonra “Hayriyye” ve “Hayrâbâd”ı bir nefise-i sanat addedebilmek imkansızdı. Lakin, Galib’e muasır olan “Vehbî”, “Surûrî”, “Hoca Neş’et” gibi adî nazımlar bu hususta onun gibi düşünmüyorlardı; edebiyatta teceddüdünün ne olduğunu anlamayan o âdemler için “Nâbî” her halde bir üstad mukettedadı; onu taklit etmekle edebiyat pek âlâ revîşi terakkisinden devam edip giderdi...

Derununda yaşadığı devrin telakkiyat-ı edebiyesiyle kendi fikirleri arasındaki bu tezat ve bilhassa tecdidperestlik gösterdiği fart-ı gayret-i hayat sanatının ilk günlerinde “Galib” aleyhinde epey mühim bir cereyan husule getirdi. Muallimi “Hoca Neş’et” müstesna olmak üzere, o devrin bütün şairleri “nazmun-ı taze” aramak aletine mübtela olan [s. 581] ve kendilerini değil hatta üstad-ı yegâneleri “Bâkî”yi bile beğenmeyen bu genç sanatkarlara bir nigah-ı kîn ve tezyif ile bakıyorlardı. Bilhassa “Hüsn ü Aşk”tan sonra, hadd-i nâşinas genç hakkındaki kinler bir kat daha tezayüt etti. Çünkü az çok bir vicdan-ı sanata malik olan herkes, her şair artık tamamıyla aynı bir menbaa maliktir. Onun sanatından çıkan nağmeler, meçhul bir iklimin cuybarlarından dökülen billur sesler gibi temiz ve tıraside, yıldızlı göklere yükselen bir huşuyu akşam ezanları kadar derin ve düşündürücü idi.

“Şeyh Galib” o muhit-i edebiyenin sanat hakkındaki yanlış ve mahdud tarz-ı telakkilerini, kahvehanelerde müteşekkil edebî zümrelerin mahiyet-i hakikiyesiyle “Hüsn ü Aşk”ında müzikane bir surette anlatıyor “Kudemâ-yı şuaranın taze mazmun bırakmayıp hepsi söylediklerini, zamane şairlerinin eskileri taklit ile meşgul oldukları bakiyyetü’s-selef olarak kendilerinden başka kimse olmadığını birbirlerine tekrar eden” bu garip kahvehane zümreleri*, sonra, “münşeât-ı Ragıb ezberleyerek kendilerini erbab-ı şiir ve edepten addeyleyen haccan-ı kitap”** tabiin “Galib”i anlayamazlardı.

Mamafih, efsar ve telakkiyatıyla muhitin fevkine yükselmiş her büyük sanatkar gibi ibtida muasırlarını tezyifat ve tahkiratına ma’ruz kalan “Hüsn ü Aşk” şairi yavaş yavaş umumî bir şöhret iktübasına başlıyordu. Onun daima yükselen fecr-i iştihanı karşısında, mülevves menbalardan müteşerrih kin ve gayz cereyanları artık kuvvetini kaybetmekte ve bilhassa muhibban-ı mevleviyye arasında Galib’e karşı takdirkar mühim bir zümre hasıl olmakta idi. Muallimi Hoca Neş’et’ten başka,

* Hüsn ü Aşk: Mübahet-i diğersahife 32-33

** Hüsn ü Aşk: Zümre-i Ahir, sahife 33-34

Reisü'l Küttab Raşid Efendi, meşhur Halid Efendi, Tezkire-i sâmi Ârif Efendi, Şeyhülislâm Esadzade Şerif Efendi, Şakkü'l-evvel defterdarı Şerif Efendi, Katib-i Şehriyârî Ahmed Efendi gibi en müteneffiz rical-i hükümet-i takdirkarî; Esrar Dede, Hulusi Dede, Aynî, İzzet Molla, Pertev Efendi, Hoca Vehbi gibi saha-ı edebiyata henüz atılmış gençler meftun-ı müzayası idiler. Tecdid-i perver fikirleri, dervişane sadgîsi ve tevazu-ı asilânesiyle "Galib Dede" bütün erbab-ı tefekkürün mazhar-ı muhabbet ve ihtiramı olmuştu.

Bilhassa Selim-i Salisin culusundan ve Galata meşihatına nasbetten sonra "Hüsn ü Aşk" şairinin muhit-i şöhreti fevkâlade tevsi etmişti. Padişahın Galata dergahım sık sık ziyaretle Şeyh Galib'i mütemâdi ihsanlara, iltifatlara gark etmesi, bilumumî salâtin ve rical-i hükümetin aym suretle hareket eylemleri Galata şeyhinin nüfuz-ı maneviyesini şayan-ı hayret bir derecede tezyîd ediyordu. Onun nüfuz ve tefevvukumu çekemiyen mahafil-i edebiyede bile meziyet-i sanatkârânesi tamamiyle inkar olunamıyordu; çünkü bizzat padişah "Galib"ın en samimi bir takdirkarı ve hamisi idi.

Elimizde vesaik-i kafiye mevcut olmadığı için "Galib"ın muasırlarıyla olan münasebeti, dostlukları kudema hakkındaki telakkiyatı kısmen meçhulümüz kalıyor. Fakat merhumun sanat hakkındaki efkar-ı mahsusası ve dest-ris olabildiğimiz bazı ve delaletiyle anlaşılıyor ki "Hüsn ü Aşk" şairi:

Pesendim gülsitân-ı şî'r-i Nâbîdir yine Galib
Benim her tab-ı mev'zun gerçi bir surur-ı revan mıdır

İtirafına rağmen "Nâbî" hakkında pek az takdirkardır* ; kudemadan ancak "Fuzûlî"yi, "Nefî"yi, "Nedim"i beğeniyor** ; muasırlarından muallimi "Hoca Neş'et" ile refik-i mesaisi sahib-i mecmua "Pertev Efendi"den başka hemen hiç kimseye atf-ı ehemmiyet etmiyor. Arkadaşlık ve muallimlik gibi amellerin mahsuli olan bu takdiratı samimî addetmek mümkün olamayacağı cihetle, "Hüsn ü Aşk" müellif-i dahîsinin Osmanlı şairleri arasında hiç kimseyi üstad addetmediğine hükmeylemek zarurîdir. "Şeyh Attar", "Firdevsî", "Nizâmî", "Hüsrev" ve bilhassa "Sâbit" ve "Şevket" hakkındaki takdirat perestîşkârânesi -Galib'ın asıl üstadlarını, asıl menba-ı ilhamını göstermek itibarıyla- pek ziyade manidardır.

* Hüsn ü Aşk: Derbeyan-ı Sebeb-i Telif "sahife 9"

** Sâlik-ı tîr-ı Nedim oldun, bu dîzmezdi sana
Hemezban olmaz mısın Galib senehgûlarla sen

“Hüsn ü Aşk” şairinin muasırlarıyla münasebet-i dostanesine gelince, bu husustaki malumatımız pek mahduttur. Fakat Şeyhî cidden seven ve takdir eden dostları mefkut değildir. Meselâ kendisinden iki sene evvel vefât eden şair-i rakık “Esrar Dede” şeyhin vefat nagehanesi üzerine yazdığı kıt’asıyla ma’ruf “İsmail Hulusi Dede”*** “Pertev Efendi”, “Halit Efendi”, “İzzet Molla” Galib’in cidden takdirkarı idiler. Bilhassa “Esrar Dede” şeyh-u hakkındaki tabütkânesini her vesile ile izhardan geri kalmıyordu. Müretteb devam tetkik edilecek olursa bu mütaalay müeyyid-i namütenahi misallere tesadüf olunabilir:

Leb-i kenâr-ı felekte hilâl-i nev sanma
 Bu cünbüşe olur engüşt han istiğrab
 Velî nimetimi herkes etmede tebrik
 Varub efendisine kullar olmuş izzet-yâb [s. 582]
 Firakınla visâl-i mevte olsam çok mudur tâlib
 Ben artık sırf ümid eylemem nakt-i hayatımdan
 Perişan oldum ey ser-mâye-i cemiyetim Galib
 Dem-i visâldir ey dil o hazretin sende
 Kasfde arz edip eltafen eyle isticlâb
 Cenab-ı hazret-i Galib efendi-i zâşan
 Ki zat-ı enveridir aftar âlim-i tâb
 Beyan olunsa eğer vasf-ı halk u marifeti
 Kasfdelerle dolardı hezar cild ü kitab
 Hakm-nîşîn-i kürsi mesnevi idicek
 Kılur feyz-i nefis-i taraf arş-ı istiâb
 Olur o âyinede cilveger keramet pîr
 Anın lebinden eder sâlikâne atf-ı hitâb

*

Olsa gulam çok mu esrar-ı gedası Galib’in
 Mürşid-i teb’am oldu bu hüsn ü edâsı Galib’in
 Hasta-i aşıkâ pes bu ihsan-ı devâsı Galib’in
 “Hazret-i mesnevîdedir şerh ü şifâsı Galib’in”

*** Samimi mutlibim ayrılmaktı bir nefes senden

“Sırf nigâh edüp abes şerh ü şifâye neyleyim”

*

Sayesinde başıma şems-i hidâyet doğdu
Hazret-i Galib’e bir bende-i mağlub olalı

O devirde “Surrî” ve “Vehbî” ile birlikte irad-ı şütumdan geri durmayan Antepli “Aynî-i Mevlevî”nin, “Suhan-ı sincân-ı dehrin Galibidir”^{*} itirâf-ı medihakârânesine mazhar olan “Hüsni ü Aşk” şairi hakkında muahharen büyük bir şöret-i edebiyeye kazanan “İzzet Molla” da pek ziyade hürmetkârâne davranıyor. Muhib ve hâmisî “Halit” Efendinin Nef’î ve idamını mütakip “Keşân”a teb’îd edilmek bedbahlılığına uğrayan “İzzet Molla” mihbân-ı mevleviyyeden olmak münasebetiyle “Galib” gibi büyük bir sanatkar mevlevî hakkındaki tebcilâtı pek tabîdîr. “Saye-i Mevlâna’da kendisine bir bu yetiyeceği cihetle Galib rengîn-makal üstüne gül koklamayacağımı” söyleyen “Mihnet-Keşân” nâzımı, birçok gazeliyatında Galib’in kudret-i sanatkârânesini samimi bir lisan-ı hürmetle zikr etmiştir:

Saye-i mollada Galib gerçi bulmuş iştihar
Şimdi bu devrinde izzet-i şâir-i mümtâzidir

*

Galib’deki feyzi bana bahş eyledi Mevla
İzzet-i nisk-ârâ kılmadan cevâbir

*

Olsa Galib gibi bu hake de şemsin nazarı
Bak ne güller bitirir bağ-ı belağ-ı elfaz

*

Dönerdi Galib’e ey şems zerre perver-i dîn
Olursa izzet-i nâçiz-i mazhar-nigehin

İşte bütün bu delail gösteriyor ki “Şeyh Galib” daha hal-i hayatında büyük bir şöret-i edebiyeye mazhar olmuş, ve takdirkârlarının avaz-perestişi karşısında

* Divân-ı Aynî: “Şuara-yı tahtgah İstanbul”

düşmanlarının ve lüle-i kin ve gayzı uzun müddet devam edememiştir. Birbirleriyle cemiyetin en aşağı tabakalarına mensup âdemler gibi sövüşmeyi muktizâ-yı edep addeden o devir sanatkarları arasında “Hüsn ü Aşk” şairi ne temiz ve ne necip bir sima-yı vakur izhâr eyliyor! Çünkü onun nokta-i nazarınca “şair demek, ehl-i dil demektir, yoksa bir alay-I erâzil-i nâs nasıl vahy-ı dile âşına olabilir! Şairliğe söz ve dert lazımdır. Şair olan kimsenin çemen hayali misli hiç görülmemiş güller açmalıdır.”*

Haysiyet-i edebiyesini, gurur-ı sanatını her şeyden yüksek tuttuğu için düşmanlarının bile mazhar-ı hürmeti olan bu zarif ve nüktedan şair, nazarlarını âlem-i haricîden ilelebet çevirdiği zaman, o devrin bütün erbâb-ı irfâmı ne elim bir ziyâ karşısında bulduklarını acı bir surette anladılar. Medresesinden vak’antivis Nuri beyzade “Mehmet Nebîl” Efendi “Göçtü Galib Dede yâhû deyip ehl-i hâle” tarihini tanzim ettiği gibi, “Galib” hakkındaki meşhur kıta-ı hicviyenin sahibi “Surûf-i hezâl” bile bu kadar mühim bir vakayı meskût geçirmek istemeyerek:

Med idüp âhı dîdem tarihini
Oldu nâ-peyda meded Galib Dede

*

Hüzn ile yazdı Surûf tarih
Geçti Galib Dede candan yâhû

tarihlerini yazdı. Mukaddemen “Galib” için “pîş erbab-ı sühanda daima mağlubsun” cinas-ı tezyifkarını iraddan sıkılmayan bir hiciv-nüvisin yine aynı şahıs hakkında “Galib mutlak olurdu sözde, etse merdan-ı sühan ona guluv” itirafında bulunması ne garip bir cilve-i tâliadır!... [583]

-Maba’ di var-

(nr: 1117, s. 579-583)

Köprülüzade Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]

* Hüsn ü Aşk: “Der-beyân-ı mahiyet şairi” sahife 35

Tetebbuât-ı Edebiyye**ŞEYH GALİB****İkinci Kısım****Eser****Şeyh Galib'e Kadar Osmanlı Şiiri**

Nâ-mütenâhi hâdisât silsilelerine bir mehd-i zuhûr olan bu kâinata hiçbir hâdisе yoktur ki birtakım âvamilin taht-ı te'sirinde vücûda gelmiş ve müteâkiben bir takım vak'ây-i cedîdenin sebab-i hudûsî olmuş olmasın. Yunan-ı kadimin mâi semâlar altında deniz perilerinin şeffâf seslerini dinleyen hükemâdan zamân-ı hâzırın en yeni filofolarına kadar beşeriyet bu doğu tarz-ı telâkkisinden hâlâ rücû etmemiştir. İşte bu nokta-i nazardan, tarihî hâdiselerin tedkîkinde müverrihler bî-mâ'nâ tecridlerden dâima tebâ'üde ve münferid hiçbir hâdisе mevcûd olmadığı için her vâk'ayı avâmil-i ulyâ ve netâic-i mahsûsasıyla muhakemeye hasr-ı gayret ederler. Vakâyi-i tarihiyenin yekdiğerinden ayrı ve mücerred olmayıp bilakis cümlesinin birbiriyle hâ'iz-i merbutiyyet olduğunu söylemekte "Sorel"ın pek hakkı vardır.

"Tarih-i edebiyat, tarih-i medeniyetin bir cüz'ü olduğu için"* alelumûm vak'ayı-i tarihiyye hakkındaki bu mütala'a hâdisât-ı edebiyeye teşmîl olunabilir. Zevk ve dehâ gibi mesâil-i nâz ki ve mu'zileye kesret teması itibariyle edebî hâdiselerin vakâyi-i sâ'ireden daha firâni ve daha müşkilü'l-hal olması tabîi ise de bu farkın öyle bir fark-ı mâhiyet değil yalnızca basit bir derece farkından ibâret olduğu unutulmamalıdır. "Bir eser, bir muharrir-i münferid ve mücerred olarak asla anlatılamaz, bir ferd hakkında bir fikr-i kâfi elde edilmek istenirse onun etrafındaki mutehaddi'l-merkez devâir-i ictimaiyyeyi ya'ni ailesini, ahibbâsını, maksat-ı re'sini, vilâyetini, milliyetini, ırkını anlamalıdır. Bir eser-i edebi bir çiçeğe teşbîh edilebilir: Çiçek kendini tutan dala, dal sıksa, merbut olduğu için o çiçeği anlamak bütün ağacı ve hatta onun yetiştiği toprağı anlamaya vâbestedir."** İâ'lettayn bir devr-i edebinin meşhûr bir simasını anlayabilmek, yalnız onun ve hatta yalnız mu'asırlarının eserlerini tedkîk ile olmaz; hutût-ı mümevizesi irae edilmeyen bir devrin evvel emirde tarz-ı teşekkülü ve ne gibi edvâr-ı muhtelifeyi ta'kîb ettiği hulâsa menba'lardan itibaren tekâmül-i tarihiyesi gösterilmelidir. Yoksa avâmil-i teşekkülü

*G. Lanson

** G. Renard

ve mazisi meskût bırakılan bir devr-i münferidin münferid bir simasını mücerred bir surette teşbih etmek büyük fa'ide temin etmez. "Saint Buvar"ın iddiâ-yı muhakkak vechile kainatta dehadan daha bâ keh-zuhûr ve daha şahsi bir şey yoktur; san'atkârın mevcûdiyyet-i hakikiyyesini teşkil eyleyen ancak şahsiyeti ve dehâsıdır ki onlar da birtakım avâmil-i muttarideye mutlak bir surette tabi'iyete mecbûr değillerdir; fakat bunu teslim etmekle beraber şu ciheti de itirâf zarûridir ki tarih-i edebiyat tedkikinde sırf "subjectif" bir nokta-i nazara ittibâ' etmek yanlış ve muzırdır. Münekkid, mahiyetini teşrih etmek istediği san'atkârı samimî bir suretle anlamak ve anlatmak için, eline geçen bilumûm vesâikden istifadeye ve hiçbir nokta-i nazarı ihmâl etmeyerek muhtelif yollardan aynı zamanda istifâdeye mecbûrdur. Müverrih-i edebi için bu mecbûriyet daha ziyâde vardır; çünkü tenkît bir san'at olduğu halde târih-i edebiyat san'attan ziyâde bir ilm olmaya tekarrüb ediyor.

İşte şu vazih ve muhtasar mukaddimeden anlaşılacağı vechle, Şeyh Galib'in Osmanlı edebiyatındaki mevkiini ve vücûda getirdiği teceddüdün derecesini anlamak, yalnız "Hüsni ü Aşk"ın veya divânın tedkikiyle mümkün olamaz. Bunun için herşeyden evvel Osmanlı şiirinin sûret-i tevellüt ve inkişâfını tedkik etmeli ve "Hüsni ü Aşk" şâ'irine gelinceye kadar ne gibi safahâttan geçtiğini seri' fakat hakiki bir surette göstermelidir. [s.611]

Esas itibariyle Arap ve Acem edebiyatlarının taht-ı te'sfirinde ve bilhassa İran nüfûz-ı fikrîsi altında vücûda gelen Osmanlı edebiyatı, ilk devre-i teşekkülünde tamamiyle mezhebîve tasavvufî bir mâhiyeti hâ'iz bulunuyordu. İranlılarla mütemediyen münasebâtte bulunduktan ve uzun müddet serseri bir kabile hayatı geçirdikten sonra, Selçuk Türklerinin birkaç asırdan beri temekkün ve istila ettikleri Anadolu'ya, feyyâz ve mübârek kıt'âya gelen Osmanlı Türkleri birdenbire müessis bir medeniyetin taht-ı nüfûzunda kaldılar. Esasen Türk olduğu hâlde birçok avâmilin te'siriyle âdetâ bir Acem rengi almış olan bu Selçukî medeniyeti Türkçe'yi tamamiyle ihmâl ve istihkâr ederek Fârisî'yi lisân-ı resmî hâline sokmuştu. "Firdavsî", "Sâdi" gibi büyük san'atkârların dost ihtimâmında işlenmiş, zarif ve ahenkdâr bir şekl-i nefis olmuş böyle bir lisân dururken, saray halkı ve ulemâ tabîf Türkçe'ye atf-ı kıymet ve ehemmiyet etmezlerdi.

Selçukîler nâmı altındaki Anadolu Türkleri'nde İran nüfûz-ı ma'nevîsinin vücûda getirdiği te'sirât aynen Osmanlı Türkleri'ne de intikal etti. Haricî sadmelere karşı temelleri çürümüş eski bir bina gibi sallanan hükümet-i Selçukîye'nin

inkırazından sonra yavaş yavaş etrafındaki hey'et-i sagîre-i müstakileyi hazm ve teşmîl eden Osmanlılar, Selçûkî'lerin an'anât-ı sâbıkasından tabîî kurtulamazlardı. Bilhassa din ve icâbât-ı diniyye, meselâ Mevlevîlik ve Bektaşilik gibi mesâilin tasavvufiyenin te'sîrâtı İran nüfûz-ı fikriyyesini bütün kuvvetiyle idame ediyordu. Mevcûdiyyet-i milliyelerini henüz idrâk edecek bir mertebeye gelmemiş olan mürid ve nâmuskâr Türkler üzerinde yalnız dinî âmillerin zî-nüfûz bulunduğu öyle bir esnâda bu hâl gâyet tabiiydi.

Alimlerin, mütefekkirlerin Arab ve Acem edebiyat ve ulumiyle iştigâl ettikleri ve Türkçenin bir lisân-ı tahfîrden ziyâde bir vasıta-i tekellüm gibi kullanıldığı o sırada Ertuğrul'un, Osman'ın, Orhan'ın saf ve cengâver kahramanları ceng ü cidâl ile "i'lâ-yı kelimetullah" ile iştigâl ediyorlardı. Hissiyat-ı kahrâmanâneleri bile bir reng-i dinî ile meşbû olan böyle ibtidâ'î bir hey'et-i içtimâ'iyede şi'ir ve san'at ancak mezhebî bir mahiyet alabilir ve ufak bir dâ'ireye mahsur kalırdı. Nitekim de öyle oldu: Tabî'atın âsude ve pür-istigrâf-mahallerinde mütevekkil ve dindâr kalplere bir melce-i sükûn olan Nakşibendî, Bektaşî ve Mevlevî tekkeleri, zaviyeleri, erbâb-ı zühd ve takva hücreleri o ilk terennümât-ı mutasavvifânenin yegâne mecrâ-yı zuhûr idi. Şarkî Rûm'a imparatorluğu zamanında Tarık dünyaların makr-ı tefekkürü olan Keşiş Dağı, "Lâmî"nin ta'birince "Âb-ı hoşgüvârî dil-güşâ; hevâ-yı müfk-bârî rûh-efzâ, hâk-ı anber-sirişti gâliyesâ olan bu cebel-i bî-bedel" Osmanlıların taht-ı tahakkümüne geçtiği zaman yüzlerce erbâb-ı takvânın mihrâb-ı tâ'âfî olmuştu.* Akşam, sazlı suların ma'sûm nilüferleri vadiye düşen beyaz baharlar altında kaybolurken, Keşiş'in karlı zirvesine dar ve basık hücrelerden çıkan bir lahm-ı uhrevî ağır ağır yükselir ve eşyaya dalga dalga yayılan zulmet arasında ağaçlar, ırmaklar, meçhûl uğultular hülâsa herşey onu dinlemek için susar ve dinlerdi.

Bugün olmaz da o terennümât-ı mutasavvifânenin pek çok birşey kalmamışsa da, nasılsa intikâl edebilen bazı nümunelerden ilk Osmanlı şiir-i [s. 613] mutasavvifanesinin mahiyeti hakkında bazı fikirler elde edebiliyoruz: Kısmen vezn-i hecâî ile tanzîm edilen bu manzûmelerde teşekkülen bir hususiyet ve lisânen tabîî bir samîmiyet meşhûd olmakla beraber esas fikri itibâriyle Acemlerin manzûmât-ı mutasavvifânelerinden daha fazla bir şey nazara çarpıyor. Aynı fikirler, aynı düşünceler, hatta aynı tâ'bîrât ve ıslâhat.. Aradaki yegâne fark, aynı

* Hammer Tarihi, birinci cild.

mahiyetteki eş'âr-ı Farisîye'nin daha sanatkârane yazılmış olmasından ibâret kalıyor.

Osmanlı şî'iri gerek şekil ve gerek usul-ı nazm husûsunda yavaş yavaş metn-i terakkî hatveleri atmaktan ve Acem usûl-ı nazm ve takfiyesini kemâl-i muvaffakiyetle tatbîkten geri kalmadı; bazı zühhâd ve meşâyihin ilahi bir vecd-i mutasavvifâne ile inşâd eylediği manzumelerdeki vezn-i hecât İran te'sîri altında, mevkiini arûz veznine hemen büsbütün terk ederek bu sûretle dâire-i nazm genişledi. Sultan Veled'in "Rebâbnâme" nâmındaki eser-i mutasavvifânesinin hatmesinde münderic Türkçe manzume -hentüz her türlü nefâis-i nazmiye ile mel'ül bir hâlde bulunmakla beraber- "fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün" vezniyle yazılmıştır.*

Mevlânadır evliya kutbu bilin
Ne kim ol buyurduysa am kılın
Tâ geriden rahmettir anın sözleri
Körler okursa açıla gözleri
Yok idi mâlim, tevârım kim virem
Dostluğun mâl ile bâlimi gösterem
Mâl kim tâ bana geri verdi budur
Kim bu mâli isteye ol suludur

Selçûkîler zamanında Arabî ve Farisî lisânlarının eser-i gadr ve tahakkümü olarak âdetâ bir lisân-ı tahrîr-i hândan büsbütün çıkmaya yaklaşan Türkçe'nin** o devirdeki mertebe-i tekâmülüne, ibudâ'iliğine nazaran arûz vezniyle bu derece ülfeti bile şâyân-ı hayret addolunabilir.

Gerek lisân, gerek edebiyat i'tibâriyle en ziyâde tedkîke muhtaç olduğumuz ve Osmanlı edebiyatının ilk abidesi addedebileceğimiz eser "Maârifetnâme-i Âşık Paşa"dır. İlim ve tasavvufla meşhûr Horasanlı bir Türk ailesinin evlâdı olan Âşık Paşa, Selçûkîlerin zaman-ı hükûmetinde "670" tarihinde tevellüt ederek, tarih-i istiklâlimiz olan "699"da Osman Gazi'ye arz-ı hizmet etmiş ve müşârün-ileyhin evahir-i saltanatında Kır şehri kasabasına çekilerek divân-ı meşhurunu tahrîre

* Hazret-i Mevlânânın Türkçe olarak yazdığı manzumeler, Divân-ı Kebir'de münderic bir kaç beyit bir mülemmâ gazel ve birkaç mülemmâ ebyattan ibarettir. 712'de yani Osman Gazi zamanında vefât eden Sultan Veled'in Türkçe eserleri ise divanlarındaki dokuz gazel ile bazı ebyattan ve "Rebabname"nin hatmesine karış bir mahalde mevcûd yüzü müteçâviz beyitten fazla değildir.

** "... Ba'dehu divân tertib olunup tahrîrat ve evâmîr-i cümlesi lisân-ı Farisî üzre yazıldığından lisân-ı Türk-i mahv olmak derecesine gelmiş idi. Binâenâleyh divânda kırâ'at olunacak evrâkin mecmu lisân-ı Türkî üzre olup elisine-i sâ'ire ile tekellüm olunması muhakkem yasak oldu."

başlamıştır. Vefatından üç sene evvel “730”da ikmâle muvaffak olduğu bu eser on iki bin beyti mütecâviz ve nazmın her nev’ine nümûne olabilecek mutasavvıfâne, ahlâkî, ictimâî, eşân muhtevîdir. Baştan başa bir nefhâ-i tasavvufla zî-hayat olmak itibâriyle “Mesnevi”ye müşâbih olan bu âbide-i mu’azzama tedkîk edilecek olursa lisâmın aruz vezniyle daha ziyade ülfet ve istinâs ettiği anlaşılabilir:

Ol bize vâcib olan Allah adın anmak durur
 Amn adın zikr edelim ol kim kamu müştak durur
 Ol dahi oldır mukim-i ahir dahi oldur makam
 Oldur kerîm oldur rahîm oldur ki şeksiz Hak durur
 İki cihân yaradan ol ay u güneş yürüden
 İns ü melek devrûden ol öyle kim ol helâk durur

Müsteşrik Mösyö “Wambery”, İslâmiyetin Osmanlı edebiyat-ı kadîmesine bir mâhiyet-i diniyye bahşettiğini söylüyor. En eski âbide-i edebiyemiz olan Âşık Paşa Divanı, bu en vazih ve en kat’î bir delil olabilir.

İrk ve milliyet fikirlerini külliyyen imhâ ederek her surette yek-diğerine te’sîriyle Arab ve Acem edebiyatları ve bilhassa Acem edebiyatı mâhiyet-i mutasavvıfâne ahz etmiş ve bu te’sîr edebiyât-ı mezkûre vasıtasıyla edebiyatımıza da intikâl eylemiştir. Garbı erbâb tedkîkînden “George Salomon” sufilik yani tasavvuf-ı İslâmî hakkında büyük ansiklopediye yazdığı bir makalede Acem edası gibi Osmanlı şâ’irlerinin de tasavvufu en büyük bir menba-ı ilhâm gibi telakki eylediklerini söylüyor ki pek doğrudur; mamafih İran edebiyatı “Molla Camî”, “Feridüddin Attar”, “Celâleddin-i Rûmî” Osmanlı edebiyatı “Âşık Paşa”, “Nesîmî”, “Sinan Paşa”, “Şeyh Galib” gibi büyük mutasavvıflar yetiştirdiği hâlde Acem edâsı miyanında “ebü’l-u’la-ul-muarra” ile neslen Afrikalı olan “Ömer bin el-Farz”dan başka mühim bir şa’ir-i mutasavvıfa tesâdüf edilememesi şâyân-ı zikr ve tedkîk bir mes’eledir. Bu nokta-i nazardan tasavvuf-ı İslâmiye İran’ın medh-i zuhûr olduğuna dâir müsteşriki Mösyö “Kaleman Havâr” tarafından der-miyân edilen iddiâ-yı kesb-i kuvvet ve vüsûk ediyor.

Tasavvuf esnası üzerine müstenid mesalik-i sufiye safiye demek olan tarikatların tedkîki de bu mütala’âyı te’yîdden geri kalmıyor. Büyük ve kavî bir şahsiyetin eseri olan tafkiler, kâ’inattaki herşey gibi devrinin de tevellüt ettikleri muhit fikrî ve ictimâiyyenin te’sirâtından vareste değildirler. Bunların esas itibâriyle bir mahsûl-i ferdi olmaları mahiyyet-i ictimâ’iyyelerini mahvetmez; çünkü

o ferd ne kadar bir dahi olursa olsun Lui de Moliere'nin iddiâ-yı ma'rufu vechle başka bir âlemde gelmiş bir hâcer-i sâkit değildir; en büyük müceddidler [s. 614] bile kendi fikirlerini tohum esasını an'ânâtte bulurlar.* İşte bunu için her taraf-i muhit mahallîsinin intiba'ât-ı azîmesini hâmidir. Mesela Arap memleketlerinde tevellüt ve intişâr eden tarikatlerde -Arap rakkasları gibi- şedîd, pür-heyecân zikirler, ve zühd ü takvaya büyük bir ilhâmın meşhûd olduğu halde, İran'ın uzun asırlardan beri şen ve şöh yaşayan muhitinde münkesîf tarikatlerde aşk ve san'ata, tahayyülât ve cezbât-ı âşikâneye karşı pek derin bir temâyül görülmür. Mevlevî ve Bektaşî tarikatleri Türklere mahsûs ve Asya-yı Suğrâ'da mütevellid olduğu hâlde, esas itibâriyle İran'dan müntakıl addolunabileceği için, "Acem intibaâtını hâmidir."

Acem nüfûz-ı fikrîsi altında vüchuda geldiği izâhât-ı ânifeden vâzihan müstebân olan "Maârifnâme", "Âşıkpaşa-zâde Elvân Çelebi" den sonra Kadı Burhaneddin, Mevlid-i nebevi sahibi Süleyman Çelebi, Muhammediye sahibi Yazıcıoğlu Ahmed Efendi, Ahmed Daî, sahib-i divân Nesîmi, Iskendernâme sahibi Ahmedî, "Hüsrev u Şirin" nâzım-ı meşhûru Şeyhî-i Germiyânî ve o devirde yetiştikleri tarz-ı ifâdelerinden anlaşılın eserleri ve kâmi-i de mevcûd-ı şâ'ir birtakım şî'irü(l-lisâne az çok bir aheng-i selâset vermeye ve nazmiyeden mümkün mertebe kurtulmaya hasr-ı ihtimâl eylediler. Fakat bütün bu ihtimâmlar netice-i lâzimeyi te'mine kifâyet edemiyordu: Çünkü lisân aruz vezniyle tamamen istinâs edecek bir elastikiyyet alamamış, o derece istenmemişti, ma'mâfiye Âşık Paşa'nın eserlerinde nisbetle yine pek büyük bir terakkî mevcûd idi: Tasavvufun te'sirâtı belki eskisinden daha ziyâde mahsûs olmakla berâber, Âşık Paşa ve Sultan Veled'te şiddetle göze çarpan gübüset-i his ve hayal pekçok tenâfüs etmiş, fikirlere, hislere vesî'at ve cihadet gelmişti. eskiden kuru nasihatlerden basit mülâhazalardan ibâret kalan manzûmelerde az çok bir yenilik, bir yükseklik, bir reng-i hayâl mamûr oluyordu. Âlem-i hâriciyenin zâhiri güzellikleri altında çeşme-sâr-ı mâ'neviyetin billur oluklarından dökülen zenzemât-ı vahdeti tutan "Şeyhî" gibi büyük san'atkârlar hattâ timsâli bir lisân kullanmaya başlamışlardır. Güllere karşı sermest-i elem düşünen nergisleri, sularda nâzân sükûn oynayan nilüferleri, kamerin billûr âb içinde parçalanan verikelerini, emvâc üzerinde açılmış çiçekler kadr-i nârin-i üryân vücûdları görmek isterseniz "Şeyhî"nin "Hüsrev ü Şirin"ini okuyunuz. "Nizâmî"nin bî-misâl bir kudret-i dâhiyâne ile tasvir ettiği bu mevzû "Şeyhî"nin dest-i san'atında kıymetinden pek çok şey gâ'ib etmemiştir.

* Havelom Ellis

Bahsettiği gâye-i hayâliyenin yüksekliği ve azâmeti sayesinde hayâle nâ-mütenâhi bir vüs'ât, hassâsiyete müteadid menâbi-i telezzuz itâ eden tasavvuf "Şeyhî"den itibâren edebiyât-ı Osmâniye üzerinde nüfûzunu kayb etmeye daha doğrusu bu nüfûz başka bir mecrâ takîbine başladı. Yani, zâhiren fikr-i tasavvuf bütün kuvvetiyle, bütün şâ'şâsiyle hükümrân oluyor, hakikatte ise birçok avâmilin te'sîriyle - dîçâr-ı tefessüh olmaya başlıyordu. Eskiden birer ta'bîr-i kitâf makâmında kullanılan "Mey u mahbûb" manzûmeleri artık bir ma'nâ-yı hakîkî ifade etmekte, tasavvufun yüksek ve ulvî menâbi-i ilhâmında şehvet ve sefâhet mefkelerinin altın taşlarla dağıttığı rahîk-i mesti hükümrân olmakta idi. Yavaş yavaş mu'in ve mukarrer bir şekil alarak etrafındaki komşularla münâsibâne girişen ve muhtelif muhârebât neticesinde kesb-i servet ve azimet eyleyen Osmanlı hey'et-i ictimaiyyesinde ve Osman, Orhan zamanlarındaki besâtet ve sadeğî tabîf bir devam olamazdı. Hakîkî mutasavvıfları bir mukarr zühd ü inzivâ olan eski ibâdethânelerin, inzivâkeşlerin yerine, şi'ir ve mûsikî perflerinin enfâs-ı şuhanesiyle mühtezz-i zengin hangahlar kâ'im olmuştu.

Osmanlı şi'irinin Şeyhî'den "Bakî"ye kadar geçirdiği safahât-ı muhtelifede tedkîk edilecek olursa, fikr-i tasavvufun derece derece tenezzül ve inhitât-ı ve eski edebiyât-ı müzehhibiyenin yanında gayr-ı müzehhebî yeni bir saray edebiyatı meydana geldiği tamamiyle meydana çıkar. "Tazarrunâme" sahibi "Sinan Paşa" Murad-ı Sami mu'âsırlarından "Gülşen-i Râz" mütercimi Şîrazlı "Elvân Çelebi", "Nesîmî" gibi hakîkî mutasavvıflara da tesâdüf edilen bu safahât-ı muhtelifede edebiyatı seyr-i umûmiyesi itibariyle tasavvufun te'sirâtından refte refte kurtulmaya çalışmıştır. "Ahmed Paşa"nın, "Necati"nin, şâ'ir-i tabî'at "Mesihî"nin şi'irleri ve bilhassa "Şehrengîz"i okunacak olursa; tasavvufun bunlar üzerinde ne kadar cüz'î bir te'sir icrâ ettiği derhal anlaşılır.

Ebr-i gülzâr üstüne her subh güher-bâr iken
 Nefha-i bâd-ı seher pür-nâfe-i tâtâr iken
 Gâfil olma ânın mahbûbluğu var iken
 Ayš u nûş it kim geçer kalmaz bu eyyâm-ı bahâr

Bûy-ı gülzâr etti şol denlü hevâyı müşk-nâb
 Kim yere inince olur katre-i şebnem-i küllâb
 Çarh-ı otâk kurdu gülistân üstüne gönlün şehâb
 Ayš u nûş it kim geçer kalmaz bu eyyâm-ı bahâr

Teremmüm-i lâ-kaydânesiyle, hayatın her an-ı mes'ûdundan hisse-çîn-i huzûz olmayı tavsiye eden, bu mütemâdi seyl-i hâdisât karşısında ebedî âlemlerin lâ-tenâhî evzâkım düşünmek boş ve yanlış olduğunu söyleyen "Mesihî" bütün mu'âsırlarının tahassüsât-ı samîmiyesine tercümân olmuş demektir. Çünkü "Ahmed Paşa", "Necatî", "Hayâlî", "Mesihî" bütün [s. 615] bu şâirler büyük ve edebî halefleri "Bâkî" gibi ince ve sahte bir ridâ-yı tasavvufa bürünmüş birer zevk-perest, birer şehvî idiler. Fakat eserlerinde mutasavvıfeye hâs tabîrâta tesâdüf edildiği için onları o sımfa idhâl etmek ne kadar yanlışsa, tabî'atı, aşk ve şehveti teremmüm ettiklerinden dolayı kendilerini te'sîrât-ı tasavvufiyeden azad addedmek de o kadar mübâlağakârâne bir harekettir. Bünye-i fikriyeleri mâ-fevkâ't-tabia mülâhazalardan büsbütün azade kalmayan bu adamlar, muhit-i ictimâîlerinin te'sîrâtına nazm-ı eş'âr ediyorlar ve bilhassa "Ahmed Paşa" İran edebiyatından mütemâdiyen nakl-i mezâmîn etmekten hâli kalmıyordu. Manzumelerdeki eski meal-i tasavvuf tefessühe düşer olmakla berâber, İran te'sîrâtı edebiyatımız üzerinde bütün vüs'at ve şiddetiyle hükümrân olmakta idi.* [s. 616]

(nr: 1118, s. 612-616)

Köprülüzade Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]

Tahassüsât-ı San'at

NIJAD EKREM

Nijad Ekrem'i bilmem kaçınıcı defa okuyup düşündüğüm bir dakikada, müfekkiremde, ilk devre-i sabavetime aid bazı hatıraların canlandığını duydum. Namütenahi birçok endişelerin gubar-ı zulmet ve nisyam altında senelerce uyumuş iken sihirkar bir nefesin tesiriyle birdenbire müfekkireme hücum eden bu hatıralar, sevebilen bir vücudun adem-i iklimlerinden gelen hayali kadar aziz ve mukaddesti.

* Fatih Sultan Mehmet'in fütuhât ve te'sîrâtıyla muntazam bir bünye-i ictimâiye kesb eden Osmanlı Hükümeti, Süleyman Kanûnî zamanında ihtîşâm ve azâmetiyle dünyanın en büyük bir imparatorluğu haline geldiği zaman -daha Yıldırım Bayezid devrinden beri şeklini tebdîle başlayan edebiyat o zaman ziyet ü ihtîşâmını, elvân-ı günâ gününü, bütün altınları, zümrütleri, elmaslarıyla terennümüne başladı. Edebiyât-ı müzehhebiyye, tekkelerde, hücrelerde mensî bir hayat yaşamakta olduğu esnada diğer taraftan Arapların ve Acemlerin âsar-ı san'atıyla telezzüz-yâb olan gözde, yüksek bir sınıf mükeddemâ Ahmed Paşa ile vazih bir şekl-i mevcûdiyyet olan gayr müzehhebi diğer bir edebiyatın mevlûdâtıyla tatmîn-i zevk ediyorlardı... Tahassüsât-ı Sanat: "Edebiyat ve Ahlak", Servet-i Fünûn 1055

Mevsimin hatta en melul ve ra'şedar dudakları üzerinde bile rehakar güller açtığı ılık ve pür-sükun bir akşamdı; o gün nasılsa elime geçen "Zemzeme" ve "Tefekkür"ü akşama kadar kemal-i hırs ve lezzetle okuyup bitirmiş, fart-ı isti'calimde bazı muğlak lügatları öğrenmeye bile vakit bulamamıştım. O zamana kadar elime birçok şiir kitapları geçtiği, hatta o kitaplardan birçok şeyler hafızama intikal ettiği halde, onların hiçbirini bende bu zevki, bu yeni samimi ra'ş-e-i heyecanı uyandıramamıştı. Yakacıkta Bir Mezar Alemi, Nağme, Nevbahar, Hilal-i Seher, Tefekkür, Piraye... Bana yeni ve meçhul bir alemin ilahi seslerini terennüm ediyordu. O zaman karşımda yeni bir tahassüs açıldığını, yeni bir iklim-i şiire girdiğini anladım. Artık Piraye, Emced, Nijad, bunlar benim muhayyilemde yaşayan en muazzez sevgililerimdi.

Melul ve ra'şedar dudaklar üzerinde beyaz ve rehakar güller açan o durgun akşamdan sonra, en muhtelif hadisat-ı hisseye ve hayatiye ile dolu güzel ve ızdırab-aver seneler geçti... Hayatı ve sanatı insanların hergün daha nazif ve daha vakıf nazarlarla gördüğüm gibi birçok şairlerin elemelerine de iştirak ettim; Lamartine, Musset, Hamid, Fuzuli bana şerik-i âlem oldular. Fakat "Zemzeme" ile "Tefekkür"ün samim-i kalbdeki mevki başka idi. Çocukluğumuzda gördüğümüz baharlar nasıl mesud ve parlak, çocukluk semalarımızda yanan yıldızlar nasıl iri ve rayihadar olursa, tıpkı bunun gibi, çocuklukta söylenen, perestiş edilen şeyler de insana fevkalbeşer mahiyeti haiz gibi gelir. İşte Zemzeme şairi, benim için, yüksek, fevkalbeşer enfas-ı san'ata uzak ve ilahi hüsn menbalarından nefhalar [s. 387] mecz eden yüksek, fevkal-i beşerin bir mahluk oldu. Sular üstünde akşamın ilk gölgelerini görür görmez na-kabil bir hisle onun şiirlerini terennüm ediyordum:

O dem ki şâm-ı garîbâna rûy-ı âfâkı
Siyah nikâb ile manzûr-ı çeşm-i rikkat eder,
O dem ki bâd-ı şebbân ki çemende evrakı
Hazin eda ile me'luf âh hasret eder,
Dikip nizaremi bir necm-i pertev efsâne
Düşünmeyi severim muttasıl hamuşâne...

Hayatı ile asar-ı san'atı arasında samimi münasebetler bulunan, eserlerini yalancı giryelerle değil hakiki elemelerle süsleyen büyük ve necip san'atkârlar arasında, Üstad Ekrem yüksek bir mevki işgal eder. İnce, muzdarip hassasiyeti, daima altında inlediği bâr-ı matemle bir kat daha yüksek ve marazi bir hal alan bu san'atkarın hemen bütün eserlerinde solgun hazan akşamlarını andırır yer yer seal-i

ye's ve elem mevcuttur. Evvela "Piraye"sini, sonra "Emced"i Küçüksu kabristamının ulu ağaçları altında hab-ı ebedilerine terk eden bu felaketzede pederin bütün şiirlerini okuyunuz: Onların hepisinde şefik bir nazarın katarât-ı matemini, büyük bir kalbin ra'ş-e-i âlemini duyacaksınız:

Çeşm-i canım görmede işte yetişmiş bir nihal,
 Karlar altında kalan bir gülben-i nevres-misal,
 Muhtecib bir setre-i beyzada kadd ü yal ü bal,
 Dîde nemlenmiş.. nazar mahzun, uçuk renk-i cemal;
 Ah Pirayem, meğer ki sensin ol nazik-i hayal!
 Söyle yavrum eyleyem şadab-ı eşkim hâkimi,
 Hangi topraktır seni örten vücud-ı pâkini...

Piraye hayattan pek az nasıbdar olmuş, zavallı Emced henüz üç aylıkken düçar olduğu vahim bir hastalık sebebiyle babasına ümit-bahş olmayarak "dünyayı bilmeden" gitmişti. Fakat evlat muhabbetiyle çarpınan bu büyük kalb o zaman başka bir menba-ı ümit bulmuştu: Nijad işte bundan bir rub' asr-ı makdem intişar eden "Tefekkür" bu parlak ümidin mahsulü. "Evladımı bari istediğim gibi terbiye edebilsem!" temennisi ile muzdarip bir kalbin nefhat-ı samimiyetiydi.

Mazi için teselli-i evca-ı bî-dad,
 Halimde hoş tutan ben her şam veba medâd,
 Atime belki fer verecek şem-i şule zad,
 Vicdan nedimi, munis-i can, hem de fuad..
 - Geldim baba.. Açın kapıyı!

- Vay gözüm Nijad!

Gel sohbetiyle hatırı şadan eden çocuk!

Çocukluğumun sevimli ve muazzez dakikalarında bir nakarat gibi tekrar ettiğim bu parça, üstadın sair birçok nefais-i san'atı gibi Nijad için, bu büyük adamın, bu büyük istinatgahı için yazılmıştı...

Tevfik Fikret'in dediği gibi edebiyatımızda layemut bir sima olan Nijad, pederine yalnız "Tefekkür"ü ilham etmekle kalmadı; taliin [s. 388] pek elim bir eser-i kahr u gadri olarak, üstadın en son bedia-i hissiyesinin "Nijad Ekrem"inde badi-i senuhî oldu. Büyük felaketlerin bar-ı matemi altında ezilen büyük kalbler, beşeriyet-i muzdaribeye büyük ve layemud feryatlar ihda eder. Ekrem Bey

Nijad'ın, büyük istinatgâhının sükutu ile, kalbinde kapanmaya yüz tutan eski cerihaların birden inkişafını gördü; ve en son nihal-i emelini meş'um bir rüzgarla yıkıldığı ıslak nazarlarla temaşa eden bir bedbaht gibi bütün elemelerinin musiki-i inkisarını inledi. "Nijad Ekrem"de yalnız Nijad'ın değil Piraye'nin, Emced'in matemleri de medfundur. Abdülhak Hamid Beyrut'un ateşin kumlarına defn ettiği zevcesinin hatırasını "Makber"le te'bîd etmişti; Üstad Ekrem de "toprağa verdiği Nijad'ına" bu son eseriyle layemud bir mahiyet-i ulviye bahşediyor. Edebiyatımız büyük bir san'atkârdaki şefkat- ebüvvetin bahş-i vücud ettiği bu kadar büyük ve samimi bir esere henüz malik olamamıştı...

Edebiyata merbut herkesin kalbinde Üstad Ekrem'in sima-i necabetiyle birlikte yaşayan ve yaşayacak olan Nijad, Piraye ve Emced'le beraber muhayyile-i tıflanemin bu sevgili ve layemud siması "Nijad Ekrem"ın matemi sahifelerinde bütün hususiyet ve mümtaziyetiyle bütün incelikleriyle görünüyor. Ben bu eseri okurken elem ve felaketin büyük bir kalpte ne derin ve ne asil bir şekil alabileceğini tamamiyle hissettim.

Gün geçtiğini söyle ben ey şam,ı gam-efza!

Vicdamını tahriş eden ey fikret-i ferda!

Ey bad-ı mesadan duyulan âh-ı tezallüm

Ey kudretin esrarını mestur ve bedidar

A' māk-ı zulmette donan leyle-i bîdar!

Ey ruhumu lerzende eden mahşer-i encüm!..

Mahvoldu o bir vehm ü hayal oldu değil mi?

Bulmak onu bir emr-i muhal oldu değil mi?

Ey dūd-ı hazan.. ey kapamık, gamlı semalar!

Sümbüllere hem-renk olan ey sisli havalar!

Ey cazibeli tûde-i sahaib!..

Ey sönmeye hâhiş getiren ateş-i hicran

Ey ruh-ı garib ey benim efalime her an

Çeşmane ratibiyle bakan çehre-i gâib!..

Mahvoldu o bir vehm ü hayal oldu değil mi?

Bulmak onu bir emr-i muhal oldu değil mi?

Tabiatın güne gün hadiselerine, gecelere, yıldızlara, kamere, çiçeklere, kuşlara tevcih-i hitab ederek ruhumun bütün saffet ve samimiyetiyle evladımın ölüp ölmediğini soran bu san'atkar-ı [s.389] hassas asar-ı müstakbelenin simah-ı elemiini titretecek ebedi bir takım feryatlardan sonra melul ve mütevekkil bir neşide ile Nijad'ın ruhuna tevdi-i zar ediyor. "Hilal-i Seher", "Yad Et" gibi manzumelerde pek büyük bir kudret-i hissiye gösteren üstadın, bu hususta ne kadar yükselebileceğini anlamak ve yalnız Osmanlı edebiyatında değil bütün edebiyatlarda emsaline güç tesadüf edilecek bir lahn-i matem dinlemek istersemiz, Nijad Ekrem'deki "Son Söz"ü okuyunuz. Bence, Lamartine'in "Son Teessüf"ü, "Albert Samaine'in "Mersiye"leri ancak bu eserle hem ayar olabilir.

Bakınız Şeyh Galib'in, Fikret'in, Cenab'ın mersiyeleri, hatta Abdülhak Hamid'in "Ölü"sü bile bu müretibe-i san'at ve samimiyete yükselememiştir. Ben bu eseri okuduktan sonra uzun saatler müfekkireimde bir müvetkib-i melal ve matem dolaştığımı uzak ormanlardan, meçhul menbalardan gelen bir musiki-i ye'sin kulaklarımda inlediğini duydum...

Yıllar geçirirken gece saatler içinde,
Me'yus-ı ârâmım nurunu zulmetler içinde..
Rüya görürüm ekseri lakin seni göremem,
Ağlar yanarım bahtıma gafletler içinde:
"Bir kere sabah olsa -derim- geçse şu zulmat!"
Berbad olurum ben yine zulmet geçer amma!

Bî-had ve nihayet açılır âlem-i hicran,
Pür şa'saa âfâka çöker matem-i hicran;
Tavr-ı ebediyet verir âlem-i derune
Ömrüm gibi âheste güzâr dem-i hicran
Dacretle yüz üstü kapanır, ağlanm öyle;
Mevt isterim, ölmem yaşarım ben yine böyle. [s.390]

“Türk Yurdu” Refikimizden

MİRZA FETHALİ AHUND OF

-Tevellüdünün Yüzüncü Senesi Münasebetiyle-

Geçen kanûn-ı evvelin ikinci günü Azerî Türk ediblerinden Mirza Fethali Ahundof'un doğduğu günü yüzüncü sene-i devriyesi olduğundan Kafkasya Türklüğü millî edibine şükran vazifesini hakkıyla ifa etti: Bakü'nün “Necat” cemiyet-i hayriyesi ön ayak olarak, Ahundof'un namına bir jübile şenliği tertib olundu. Bu şenliği Rusya'daki Türklerin edebi, içtimai ve siyasi muhalifleri gazete idareleri ve Meclis-i Mebusan azaları cümleten iştirak ettiler. Kafkasya Türk matbuatı, hatta Rus, Ermeni, Gürcü matbuatının da büyük kısmı Mirza'nın terceme-i haline hayat-ı sanatına dair mufassal bendler neşreyledi. “Molla Nasreddin” fevkalade bir nüsha çıkardı. Azerî Türk edebiyatının tarihini yazmakla meşgul muallim Köçerli Feridun Bey “Mirza Fethali Ahundof” diye bir risale yazdı; tiyatro muharrirlerinden Abdurrahim Bey Hakverdiyef, sene-i devriye gününde oynanmak üzere Mirza Fethali Ahundof ünvanlı bir müdkike [s. 329] tertip etti. “Necat” Cemiyeti Mirza Fethali Ahundof namına bir ibtidaiye mektebi tesisine karar verdi. Hasılı Kafkasya Türklüğü büyük oğlunu takdir edebilecek, vefatından seneler geçmekle unutmayacak derecede medeniyetce yükselmiş olduğunu fiilen isbat eyledi.

Mirza Fethali yalnız Kafkasya Türkleri içinde değil bütün Türkler arasında ilk defa tiyatro yazan bir edibdir. Osmanlılar tarafından yazılmış tiyatrolar bile Mirza Fethali'ninkilerden müahherdir.

Fethali, 1811'de sene-i miladiyesinde Şaki (Nevha) şehrinde doğdu. Henüz yedi yaşında iken yetim kaldığından zamamın ulemasından sayılan dayısı Hacı Ali Asgar'ın nezareti altında, ilm-i Arabiyye ve diniyye tahsil ettirilerek din alimleri mesleğine idhal olunmak üzere terbiye olunuyordu lakin daha pek gençliğinde beliren şiddet-i zekası ile medrese tahsili hengamında müsadif olduğu şair ve hakim Mirza Şeff'in¹ musahabeleri millette ciddi hizmet edebilmek için medrese malumatının keyfiyet eyliyemeyeceğini nazarında izhar ve isbat ettiğinden, Fethali medreseyi bırakıp ulum-ı cedide öğrenmeye girişiyor ve o zamanlar Şaki'de yeni

¹ Mirza Şeffi, Avrupaca da tanınmış, hür fikirli, hür düşünceli Azerî Türk şair ve hakimlerindendir. Mişartünileyhin mecmua-i eş'arı Almanyalı (Bade Niştayn) tarafından tab ve neşrolunmuştur.

açılan müslümanlara mahsus Rus mektebine yazılıyor. Mektebi ikmalden sonra Tiflis'e gidip hükümet memuriyetine girerek miralay rütbesine kadar erişiyor.

Mirza Fethali'yi milletinin indinde aziz eden tabii memuriyet hayatı değildir, edebi hayatıdır. Fethali henüz pek genç iken bütün şark zeka ve istidad sahiplerinin yaptığı gibi fikirden ziyade sözle dolu Türkçe ve Farsça şiirler yazarak sarf-ı zeka ve izhar-ı istidada çalışmış ise de Rus dili vasıtası ile garb medeniyetine aşına olmaya başladıktan sonra onları terk ile kuru ve ölü laf yığıntısından ibaret olmayan manalı, maksatlı ve yaşayan edebiyata sarılmıştır. O zamanlar Kafkasya vali-i umumisi Kont Varantsof, maiyetinde hizmet eden genç Türk edibinin istidad-ı edebisini takdir ederek, daha faydalı tarzda çalışmasına, sanat-ı hüsnün, hakikat-ı muhabbetin o genç Türk kalbinde neşv ü nemasına delalet ve muavenet etmiştir...

Ahundof memuriyet-i resmîyesinden hâli zamanlarını daima mütalaa ve tettebbuyla geçirir ve alehusus Rus üdebasından "Puşkin" ve edib "Gogol"’u inhimak ile okurdu. "Gogol" Rusların realist edebiyatında pirdir; ve (Gogol)un âsânı, Rus cemiyetini gayet gülünç ve pek şedid bir surette tasvir ile tenkit ve hicv eder. Mirza Fethali'nin asanıdır. (Gogol)un tesiri bulunması ihtimalden hariç değildir. Ahundof, şarkkarî gazelleri bırakıp, garb edebiyatını nümune ittihaz etikten sonra en ziyade tiyatro yazdı. Tiyatrolarının hepsi mudhikedir. Kendi büyüklerini mutlaka garblı bir meşhur adamın ismine nisbet etmek heveslileri Mirza Fethali'ye "Şark Moliere"’i derler. Ahundof’un mudhiklerini faydalı kılan sevdiren, canlandıran, mevzularını tamamen doğrudan doğruya hayattan alınmış olmasıdır. Ahundof’un komedyalarını seyrederken Kafkasya Türkleri arasında bir zamanlar pek ziyade nüfuz ve tesire sahip olan falcıların, yılanlıların, el kimyacıların, tama'kar ve haris tacirlerin avamın ilğini emen han ve ağaların iplikleri pazara çıkmış olduğu halde önümüzde gülünç bir resmi geçit yaptıklarını görürüz. Hepimizin bu esası çürük kuvvetlere karşı ne kadar cahilane ne kadar ahmakçasına boyun eğdiğimizi aldandığımızı anlayarak acınır ve sıkılırız.

Ahundof, piyeslerini konuşulan hakiki, saf gayr-ı sun'î bir lisan ile yazıyor. Eserlerinin mevzuunu gözönündeki vakayı'den aldığı gibi eşhasını herkesin bildiği, söylediği dille konuşturur. Müşarümileyhin eserlerinde yapma, soğuk, ağza girmez tekerlemelere asla rast gelemeyiz. Onun içindir ki Mirza'nın eserlerini avam ve havas, köylü ve şehirli herkes anlar, müstefid olur. "Tercüman" muharrir-i muhteremi bir zamanlar Ahundof'un sanatını tedkik ederken şöyle yazmıştı: "Veziroflar, Ganizadeler, Nerimanoflar, Ayaz İshakoflar [bunların cümlesi

Rusya'da sakin Türk tiyatro yazıcıları]; isterseniz, Murat Beyler, Sami Beyler, Kemal Beyler sanat nokta-i nazarından Mirza Fethali'ye nisbetle aşağı kalırlar. Hatta en müsteid, en muktedir Osmanlı edibi Abdülhak Hamid Bey eserlerinde bile Fethali'nin "Merd-i Hasis" ve "Mösyö Jordan" da olan tabülik ve samimiyet yoktur. "Merd-i Hasis" yahut kahramanımızın ismiyle "Hacı Kara" ne kadar canlı, ne kadar tatlı bir komedyadır.

Mirza Fethali Ahundof'un müdhikelerinden başka "Aldanmış Yıldızlar" namında bir de tarihi hikayesi vardır ki bunda İran şahlarından (Sultan Hüseyin'in devr-i saltanatı bütün müsahhiralıklarıyla tasvir etmektedir.

Mirza edebiyattan maada tarih, felsefe ve ulum-i siyasiyeyide hayli tettebbu ederek, zamanının en medeni, fadıl ve alim müslümanlarından olmuştü. Tarihi ve siyasi tettebbuatı, Mirza'de bazı müayyen fikirler tevlid etmiştir. Ez cümle şark kavimlerinin terakkisi için elifbalarının ıslahının lüzumuna kail idi. Fikrince ıslah olunmuş bir elifba tertib ederek bu babda Tahran hükümetine mufassal bir layiha göndermiş ve aym maksat uğrunda çalışmak üzere İstanbul'a bizzat gelmiştir. [s. 330] Fakat bu gayretlerinin, meyusiyetinden başka hiçbir semeresini toplayamadı. Hatıratında, ıslah-ı huruf meselesinden bahs ederken: "1857'nci miladi yılda ben müslüman elifbasının ıslahı fikrine düştüm. Bunun için İstanbul ve Tahran'a gitmek lazım oldu. Birçok müzakereler ettik. Heyhat, müslüman rüesası, elifbalarım değiştirecek gibi değiller; halbuki bu herşeyden daha vacib ve daha mukaddemdir." diyor.

Mirza'nın felsefe ve ictimaiyatından bahis "Hakka'l-Yakîn" isimli mühim bir eseri ve bir hayli eseri ve şiirleri matbu değildir.

Mirza Fethali Ahundof'un matbu piyesleri yedi tanedir. Bunlar ilk defa Tiflis'te, ikinci defa bundan kırk sene evvel Bakü'de oynanmışlar,. Ve bilahere Kafkasya'nın her tarafında ve hatta İran'da bile sahneyi temaşaya konulmuşlardır. En meşhur piyesleri "Hacı Kara" ile "Mest-i Ali Şah"dır. Hatıratında bizzat yazdığı vechile piyeslerinin yedisi de Ruscaya tercüme edildi ve Petersburg ve Berlin gazetelerinde onlara ait mütalaat yazıldı.

Mirza Fethali Ahundof vefat ettiği zaman 67 yaşında idi.

Rusya'da çıkan bir Türk gazetesi Ahundof'un Türkler arasında pekaz malum olmasından şikayet ederek diyor ki: "İngilizlerin, Almanların bildikleri, takdir ettikleri bu büyük edibimizi öz vatan olan Kafkasya haricinde acaba kaç

Türk bilir?... Mirza Fethali'nin sedası Alp dağlarını aşıp (İşpire) ve (Temiz) sahillerinde iştilirken maatteessüf henüz Kafkas dağlarını ve Karadeniz'i aşamamıştır. Maamafih bize "İttifak-ı etrak" ve "İttifak-ı İslam" efkarını isnat etmek budalalıkta bulunanlar ve bu olsa olsa acı bir istihzadır..."

Millî edibimiz Mirza Fethali şerefine Kafkasya'da yapılan yüzüncü sene-i devriye şenliğine Türk Yurdu da biraz geç kalarak fakat kemal-i samimiyetle iştirak eder. [s. 331]

(nr 1080, s. 329-331)

[İmzasız]

Büyük Şairimiz İçin

TEVFİK FİKRET BEY İÇİN

Bana deseler ki: Osmanlı vatanının en nezih simâsını, en nevvâr zekâsını, en pâk nasiyesini, en sâf ve âlî vicdamını göster; hiç bir târiz ve taarruzun yetişemeyeceği mevki-i bülend sahibi kimi tanıyorsan bildir... Bütün mevcüdiyetimle, bütün samimiyet-i kalbimle birdenbire derim ki: Tevfik Fikret.

Mahmud Sadık

Bunda taaccüp edilecek bir mahiyet yok; her cihetten: insanca, şân ve haysiyetçe, kudretçe, paraca fakir olan şu zavallı vatanda (kader adam) elbette anlaşılabilir. Burada Tevfik Fikret'e altından heykel yapan bulunmaz, lakin öyle bir heykeli balta ile yıkacak, yağmaya koşacak çok bulunur. Yine Fikret bey bahtiyar imiş ki uğruna beş on yâren darbân ediyor, üç beş hasbî satır ihtirâm yazılıyor...

İnsan nankördür: Fikret'in envâr-ı şiriyle ruhları ısınarak elleri kalem tutabilenlerden çoğu yarın o kalemi Fikret'e saptamak isterlerse hayret etmemelidir. "Ealiye Taarruz" tarihi dolduran bir an'anemizdir.

İsmail Subhi [SOYSALLI]

Tevfik Fikret gibi perestîş-i umumiye mazhar olmuş hurdebîn bir sahib-i kemâl dehâyâ tasallut eylemek memleketin istiklâlîni ve haysiyet-i umumiyyeyi tehâdîd etmek demektir. Fikret'i alkışlayan eller kopmaz, şeref-i takdîr ile hakk-ı rahbân kazanır.

Eğer İngilizler, Fransızlar, Almanlar, Amerikalılar... Hülâsa ikbâl ü şevketin üç bâlâsına yükselmiş olan milletlerde bizim yaptığımız gibi hak ve hakikat arayan rubab-ı Fikret ü kemâli tezûf etselerdi, hala tarik-i zillet ve hacalette sürüklenirlerdi!

Koca Fikret ne müşkâf ve hurdebîn imiş:

“Hala düşünen paşalara hep lutme-i tenkîl,”

“Hala sıntan düşmanlara hep lokma-i en'an.”

Fikret Bey elmastan bir namus güneşidir. Ondan bazı yarasaların müteessir olmaması kabil değildir.

Tabsin Nâhid

Önlerinde yürüten bir çobanı olmayan gençler bedbahtdır. Kollarımız açık, kendimizi bildiğimiz ilk günlerden beri, meçhul bir menbâ-ı ziyâyâ doğru koştuğumuz halde başıyor dediğimiz siyahi, vasf bir şaibeye ar ve zilletle örterler. Biz hak yollarında pîşuâ olduklarını zannettiğimiz demler birer birer döndü. Karanlıklar ortasında kimsesiz, siyâretsiz, arâre ve sergerdan kaldık. Bunda yüz kat daha bedbaht olurduk, eğer gecelerin arasında, amak-ı hakîkadan gelen sedâlar gibi, zaman zaman bize kendini duyuran bir şairimiz, bir sadâ-yı ilâhîmiz olmasaydı.

Tevfik Fikret, memleketin harabe-i maneviyesi ortasında zirvesine güneş vurmuş kesik bir sütûn-ı mazi gibi duruyor. [s. 267]

Tevfik Fikret bütün bir halkın ar-ı sükûtunu kendi radfîn-i sada-yı civanmerdiyle örtmüş oldu. Minnet ve şükranla etrafında birleşen vatandaşları arasında ben de ahz-ı mevki etmeye şitâb eyliyorum.

Hamdullah Subhi [TANRIÖVER]

Başka bir yerde olsaydı Tefvik Fikret'in ma'ruz olduğu bu tecavüzü darü'l-Fünunların ilm ü irfan müesseselerinin nümâyişleri, avâze-i red ve iztikrahları veli ederdi. Meta-ı hamîyyet ü edebî bu derece hakîr ve zelîl olduğu bir memlekette yazı yazdığma müteessif bahımdan müteneffirim.

Refik Halid [KARAY]

Şebâb-ı mütefekkirin büyük ismini ihtiramlarla karşıladığı Tefvik Fikret'in pak ve necib nâsiyesi, alçak ellerin fırlatacağı taşlara hedef olabilmekten pek çok yoksundur.

Süleyman Saib

Tefvik Fikret Bey'e mürteci mi demişler!.. Ben bunu söyleyenlerin bu sıfat-ı cedîde ile kendilerinden bahs ettiklerine, yahud kulakları olub da işitmeyenlere de kaniim.

Şahabeddin Süleyman

"Tefvik Fikret" "Servet-i Fünun" nâmları bu memleketin münevver fikirli pâk vicdanlı edebiyat ve edeb aşığı gençlerin nazarında o derece müterâdifdir ki Tefvik Fikret'in şahsiyet-i edebîyesine karşı edilen en ufak haksızlık bütün Servet-i Fünun'a ve Servet-i Fünun ailesine aid bir tecâvüzdür. (Fikret)'in son Manzume-i Garrası hakkında vuku bulan tazirata karşı ne duyduğumu maruf bir beyitle telhüs edebilirim.

Kazara bir sapan taşı bir altın kaseyi kırsa

Ne artar kıymeti taşın ne kıymetten düşer kase

Hamîş:

Bu nev sapan taşlarının Tefvik Fikret gibi edebiyatımızın en metin bir kıymetini koparmak değil, ona temâs edebilecek muhitlere yaklaşmak bile haddi değildir. Maksat şairin memleketimizin istikbâl-i ahlâkisi hakkında inkisâr-ı hayâlimi mucîb olabileceğini imâ etmektir.

Saffetü Ziya

Fikret bey hakikaten bir mesih gibi... Ne zaman zihinlerimiz cehlin, siâtin simli gazâtu içinde artık boğulacak bir hale gelir, vicdanlarımız adeta uyuşarak, paslanarak duymamaya, yahut duymaktan korkmağa başlarsa Fikret Bey'in kalemi şimşek gibi çakıyor, fırtınalar getiriyor. Sonra nihayet etrafımızdaki sisleri deağıtıyor. Onun bir hitabesi, bülent bir hitâbe gibi, fikirlerimize zindeğî, veriyor ve susar kalplerimiz tekrar söylemek, unuttukları büyük gayelerin iştiyakıyla teşehhüb etmek istiyor. [s. 268]

Onun için yine derim ki Fikret Bey bir mesih gibi... Ahlakıyyatı, sendeliyor gördükçe hemen kolundan tutup onu sükkûtta kurtaran bir mesih gibi...

Fazıl Ahmet [AYKAÇ]

Nefretten ziyâde merhamete şayân gördüğüm bazı adamların memleketin en namuskâr ve en muhterem bir evlâdı olan Tevfik Fikret'i mürtecilikle ittiham ettiklerini işittiğim zaman, itiraf ederim ki müteaccip olmadım. İnsanlıktan nasibedâr olmayan bîçârelerin namus ve fazilete, ulviyet ve necâbete karşı kudurup haykırmaları, bilhassa şu son zamanlarda o kadar umumî ve tabî'i bir mahiyet almıştı ki, son şüirlerinin intişânını müteakip Fikret'in de böyle bir taarruza uğrayacağım adeta emin idim.

Zannım yanlış çıkmadı. Yüksek ve ulvî cephe-i san'at ve namusun karşısında bütün vicdanların samimi bir ra'şeleri hürmet duydukları bu büyük insan da nihayet sefil taarruzlara hedef oldu. Sinesinde yetiştirdikleri nâdir ve müstesna kabiliyetleri korkunç elleriyle boğmaya çalışan bu nankör memleket eğer biraz kadirşinas olsaydı, namus ve fazilete karşı irtikab edilen bir hale karşı şimdiki sükkût-ı zelifanesini muhafaza etmezdi. Fakat mütearruzlar müsterih olsunlar, bugünkü memleket ne derece kadirşinas olursa olsun, korkunç ve miskin elleriyle Fikret fırlatmak istedikleri seng-i târiz hiç bir zaman onun pay-ı ulviyyetine yetişemeyecek, ağır bir kitle-i lanet altında kendi başlarına inecektir. [s. 269]

Köprülüzade Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]

Geç geldiği için meal-itizâr buraya derc ediyoruz:

Beni yakından tanıyan arkadaşlarım pek haşîn ve bedbîn olduğumu söylerim. Halbuki benim kusurlarım yalnız huşûnet ve bed beymî değildir. Ben insanların göründükleri gibi olmadıklarına ve hatta göründüklerinden büsbütün

başka bir mâhiyette bulduklarına kâilim. Bu itikadına en büyük şahidim de benim.

Bende umûm insanlara aid olan bu itikâdı tebdîl eden, yalnız bir şahıs vardır ki o da Tefvik Fikret'tir; ve Fikret'e işte böyle insanların mâfevkinde bir hürmet ederim. [s. 272]

((nr. 1078, s. 267-269; 272)

Süleyman Nesîb

RIZA TEVFIK İÇİN

Rıza Tefvik'in habsi bende mütezad ve fakat pek mazlum iki hisse valide oldu. Bunların biri, teessür, biri meserrettir.

Rıza Tefvik'in habsini ikâ eden müvellid esasen nazarımda şayan-ı tenkid ve müehaza olduğu gibi akvam-ı saire tarihleri de hükümetin hâmm-i şuum ve icraâtıyla emsal-i adîdesini nakl ve hikayeye mecbur olduklarından insaniyetle tarih-i insaniyetin bu yüzden çektiği eza ve mesâibe gerçi filozofca gülmek yaraşır. Fakat [tarihe muadeletle geçilir] diyenlerle [tarih tahrib ile de geçilebilir] diyenler yine aynı kubbe, aynı şerait-i hayatiye altında yaşamış aynı mahluklar olduğu ve benim bahtiyar hissiyatım [tarihe muadeletle geçilir] ictihadım sevk eden kafileyi takib ettiği için bittabi müteessir oldum ve bu vaka kıllette zafer, hedm ve tahribde gurur arayıp bulan her sefil ruhda olduğu gibi dudaklarımda hande değil, gözlerimde tufan, sinemde tuğyan aradı. çünkü, benim iktibas-ı nur ve hissiyat ettiğim manzume-i efkar, ancak asırların tesadüfen yetiştirebildiği böyle fevkalade simalara perestiş hissini verir. Rıza Tefvik gibi simalar hayatta yalnız ulûm ve adli tebcil ettiren benim manzume-i hissiyatım nazarımda bir insan olmaktan çok bir sâk-ı fevka'l-me'mul üstünde bâd-ı tesadüfle nagehan açılmış ilahi bir çiçek kıymetindedir. Onu, her biri büyük bir lâne-i esrar-ı hilkat olan insanları dişlemiş, öldürmüş canilerin zabt eylediği bir sakaf altında habs etmek şöyle dursun hatta ismet boynu, esrar elvamını talil etmek korkusuyla istismama bile kıyılmazken bu millet değil haşa... Hükümet sâkından koparıp ayaklar altına attı...

Rıza Tefvik'in habsinden aynı zamanda mesrurum. Çünkü icraat-ı hükümetin sinemde turnaklayıp kanattığı bu çirkin yaraya mağdurun hakkını aramak asabiyetine malik olduklarını ispat eden sevgili vatandaşlarım hem bir devâ-yı sükun ve teşebbüs, hem fıkdamından en çok korktuğum asabiyet-i milliye ve

adliyeye şayan-ı tebcil bir sarahet verdiler. Hükümetin Rıza'yı habsi ile yıktığı lâne-i hissiyatımı, milletin Rıza'ya gösterdiği simâ-yı nevaziş tekrar ihya edememiş olsaydı, değil fünunu tebcil, zulmü talhik eden nâtik-ı beşeriyete hatta kurun-ı vusta mezalimine şahid olan ebkem güneşe bile hicabımdan bakamayacaktım...[s. 372]

Asaf Muammer [KÜTAYİS]

Memlekete şiir, felsefe lazım olmadığına kani olanlar Rıza Tevfik'in habsini tasvib ediyorlar, binaenaleyh mahkum etmek istedikleri Rıza Tevfik değil irfan-ı memlekettir. Ve nur-ı irfan ne kadar habs edilebilirse Rıza Tevfik de ancak o kadar hapsedilebilir; onun şule-i irfamna habishanenin çatlak, metfun duvarları mani olamaz.

Tahsin Nahid

Gittim, Rıza Tevfik'i mahbesde gördüm. Azab-ı vicdandan azade namuslu bir adamın hapisshanedeki manzarası insanda çok ulvî, çok pak bir tesir hasıl ediyor.

Oraya bir gün bihakkin girip de aym büyük tesiri yapmayacak olanlar ona şimdiden haset etsinler.

Refik Halid [KARAY]

Rıza Tevfik hakkında reva görülen muamele-i muhakkirane doğrudan doğruya memleketin hayat-ı irfanına bir darbedir.

Süleyman Saib

Hayata hakkı söner hakkı söndüren kavmin [s. 373]

Nevin

III. DİL ve ALFABE YAZILARI

ISLAH-I HURUF HAKKINDA

Efendim,

Elifba-yı Osmaniyi teşkil eden hurufun teşebbüh-i fevkaladesinden ve bazen münfasıl, başta, ortada, nihayette oluşuna göre eşkali tekessür etmesinden dolayı talim ve teallümünde ve terakkiyat-ı medeniyemizin en mühim vasıta-i inkişafı olan usul-ı tabaatın tatbikatında ne kadar büyük müşkülata maruz kaldığını etyane hacet yoktur. Bugün olur yazarlarımız nisbeten pek azdır. Halbuki memalik-i mütemeddinenin okurlara hayret veren terakkiyatı okuyup yazmayı efradı arasında tamim [s. 319] etmeleri sayesinde olmuştur. Bizde okur yazar olanlar yüzde bir raddesindedir. Memalik-i mütemeddinede okur yazar olmayanlar bu raddede olduğuna nazaran nisbet tamamen bir aksidir. Bunun esbab-ı mucibesi bizim itikadımızca sevaitin yani hareke-i harfiyenin kifayetsizliği ve hurufun gayr-ı fenni ittisalatıdır. Bu hal lisanımızı semai bir dil haline koymakta ve ekseriyet için kıraat ve kitabetinin tahsilini müteassır ve belki müteazzir kılmaktadır. Türk ailesine mensup çocuklara, hatta en zekilerine, en muktedir muallimler tarafından Türkçe aynı zamanda lisan-ı ecnebiden biri talim edilse kendileri Türk olduğu ve evlerinde daima Türkçe konuşulduğu ve lisan-ı maderlerinin tahsiline daha ziyade ihtimam edildiği halde bile ecnebi lisanının daha çabuk ve göze çarpacak derecede kolaylıkla okuyup yazmaya muvaffak oldukları bittecrübe sabit olmuş hakayıktandır. Gerçi emr-i kıraattaki müşkilat-ı hazırayı lisanımızda mevcut kelimat-ı Arabiyye, Fariyye ve onların kavaid-i hususiyyesi tezyid ve teşdid etmekte ise de tadil ve ıslahı başkaca muhtac-ı teemmül ve şayan-ı teşebbüs olan bu müşkilatı ile beraber Türkçe her nevi matbuat ve muhariratu kolaylıkla okuyup yazmak çaresine tevessül etmek en evvel düşünülecek bir emr-i ehemdir. Ve çünkü pek geri kaldığımızı kemal-i esfle müşahede ettiğimiz emr-i maarifte ancak bu surette terakki hatveleri atılmak mümkün olacaktır. Arzu ettiğimiz teceddüdün sevaiki, ibtidai ve tenmiye edilmemiş bir fikr-i teceddüd ve gelip geçici bir heves ve sathî bir tetebbün mahsulü olan meyl-i taklid değildir. Teşebbüsümüz cediddir. Şimdiye kadar bu babda esaslı surette sarf-ı mesai edenler olmuşsa da bu gibi teşebbüsatin müsmir olması mesai-i münferide ile kabil olmayıp ancak mütehassıs bir encümen-i ilmînin mesai-i müşterekesiyle mümkün olacağından böyle bir encümenin teşkili maksadıyla bir heyet-i ilmiyenin icimai esbabına bittevessül birçok zevat-ı muhteremin muvafakat ve va'd-i muavenetleri istihsal olunmuş ve Darülfünun'da aynı kapısı bulunan konferans salonunda icima-ı takarrür ederek bir mucib-i kanun

hükümeti seniyyede haberdar edilmiş olmakla gazetelerde ilan edileceği vechile Şubat'ın üçüncü Cuma günü zevali saat birde teşrif buyurmaları rica olunur efendim. [s. 320]

(nr. 1080, s. 319-320)

Heyet-i Müteşebbiseden

Recaizâde [Mahmud] Ekrem

Tahassüsât-ı San'at

TÜRKLÜK VE YENİ LİSAN

Yeni lisan hakkında Servet-i Fünun'un geçenlerdeki nüshalarından birinde münderic makaleme Selanik geçleri hadid ve heyecanlı bir cevap verdiler. Bu cevabı yeni lisan hakkında düşüncelerime bir mukabele olmaktan ziyade şahsıma ait bir hücum şeklinde telakki ediyorum. Çünkü cerh edilmek istenen mütâlaaların birçokları unutulduğu halde şahsiyet ciheti asla ihmal edilmemiş. Kazım Nami Bey yeni lisan hakkındaki mamalemi biraz daha itidal-ı demle okusalardı verdikleri cevabı o kadar mâl-a-mâl terakuz bulundurmaktan ve kendi ifadeleri vechile "Don Kişot gibi rüzgarlarla mücadele" vaziyetinde kalmaktan kurtulurlardı. Ne yazık ki karşılarındakine hasta bir mantık ifadesi lütfunda bulunmuşlar kendi mantıklarını derece-i selamı hakkında pek yanlış bir zan besliyorlar. Lisan meselesine girişmezden evvel, şahsıma ait hücumlara zaruri bir mukabelede bulunmak isterim. Şahsî hususlara karşı daima hissettiğim nefret -fakat şimdilik- bu ciheti biraz muhtazar geçmeme sebebiyet verecek. Muazırım, makalesinin bazı tahrifata uğradığımı bizzat bana itiraf ettiği için, kendilerini müşkil bir mevkiye bırakmak arzusu şahsiyatı adeta meskut geçmek hususundaki niyetimi bir kat daha takviye etti.

Yeni Lisan aleyhindeki mantıksız hücumlardan dolayı artık bana "alim" denemezmiş. Ne tuhaf bir iddia! "Hayat-ı fikriye" muharrir-i ne ehemmiyetsiz bir tecrübe-i kalemiyeden ibaret olan bu eseriyle, ne kadar asar-ı sairesiyle "alim" sanatına iddia-yı istihkakda bulunmaya hiç bir zaman cüret etmemiştir. Silsile-i makalatına "tahassüsât-ı san'at" anvan-ı mütevazım verecek keder alimlik iddiasından müberra bir adamın mağrur ve hodpesent, alimlik müddeisi zannetmek,

ancak hasta bir mantığın mahsulüdür. Memleketimizde kendilerini alim zannedenlerin mahiyet-i hakikiyesini pek iyi beyan onların -akıllarınca- câlis oldukları erike-i hoşmetan balmumundan ayakları üzerine istinad ettiğini pek ala gören ve icabı takdirinde göstermeye de muktedir olan bir adam, Selanik'te bir buçuk sene içinde ilm-i lisan mütehasısları yetişmesine hiç hayret etmez.

Yeni Lisan taraftarlarının ilm-i lisan hakkındaki mütalaalarını pek o kadar şayan-ı itimad görmemekle beraber, kendimi haiz-i salahiyet addetmediğim bu husus hakkında bir şey söylemek istemem, yalnız ilk makalemde dermiyân ettiğim halde Kazım Nami Beyin kim bilir nedense meskut geçtiği bazı mesaili ve Yeni Lisancıların bana garip görünen bazı tenakuzlarını izah ile iktifa eyleyeceğim:

“Meşrutiyetin ilanından sonra siyasi ve içtimai ihtiyaçlar lisanın sadeleştirilmesi kifayetini te'kid etti... Herkesin ruhuna müphem bir surette 'lisanda müsavat' fikri uyanmaya başladı. 'Milli Hakimiyet'in kabulü bütün vatandaşların bu hakimiyeti gützel ifa edecek bir irfan seviyesine getirilmesini icab eder. Bunun da yegane vasıtası 'umumî ve müşterek bir lisan' olabilir. Osmanlılar 'demokratik' bir idareyi kabul ettikleri gün 'idraki yalnız yazanlara münhasır aristokrat bir lisan' tekellüb mevkiinde kalamazlar. Nitekim bütün imtiyazlı tabakalar o da kalmadı düştü... Şu bir iki sene zarfında meydana çıkan eserler o kof terkiplerden, eğri büğrü cümlelerden sıyrılmaya başladı. Genç ediplerimizin pek çoğu bu içtimai cereyana kapıldılar; lüzumsuz tantanalara attılar.”*

Zahiren bir celâ-yi ilmî ile müzeyyen olduğu halde, esasat-ı içtimaiyeye vakıf bir nazarla tedkik olunca bütün zafiyet ve hakikatle tezahür eden bu mütalaa devr ü dıraz şayan-ı münâkaşasıdır. Osmanlılar “demokratik” bir idare kabul ettikleri gün “aristokrat” bir lisan tegallüb mevkiinde kalamamış ve kalamamış, nitekim bütün imtiyazlı tabakalar gibi o da düşmüş... Evvela Meşrutiyetin sihr-i feyyazıyla imtiyazlı tabakaların derhal düşmüş olması garib ve gülünçtür. Biz de inkılabın nasıl bir mahiyete malik olduğu düşünülürse bu hakikat vazıhan tayin eder. Bu mütalaanın birkaç satır yukarısında “vatandaşlar henüz hakimiyet-i milliyeyi ifa edecek bir seviyede değildirler” itirafına tesadüf edilmesi, yukarıki ufak parçada ne tuhaf bir tezat mevcut olduğunu garib bir surette gösteriyor. Yeni Lisan sarf-ı içtimâî ve ilmî bir noktayı nazardan vaz ve tesisine kalkışmanın, içtimaiyatın en bedihi kaidelerinden bu kadar tegafül göstermelerine hayretteyim.

* Yeni Lisan ve bir istimzâc risalesi, sahife 8

Daha Şinasi zamanından beri sadeleşen lisanın avamil-i tahavvülatını bu nokta-i nazardan tedkik etmek her halde garib ve yanlıştır.

Mamafih tezaad bu seviyede kalmıyor: Nokta-i nazar yerine nazar noktası eser-i sanat yerine sanat eseri demekle ve izafetler sayesinde yaşayan Arabî ve Farişî kelimeleri kaldırmağa lisanın demokratlaştırıldığı idraki yalnız yazanlara münhasır kalmadığını teslim etsek bile bunun bugün iddia olunan şekli mutlaklığıyla kabil olup olmadığı meselesi kalır ki pek çok şayan-ı tefekkür ve mütalaadır. Mesela Ahmed Haşim “kenar-ı âba dizilmiş sükûn ile bekler” mısraını yazdıkça Yeni Lisancılar ne kadar gürültü ederlerse etsinler bu kelime kamus-ı beyanımıza dahil demektir. Ne vakit bu kelime büyük şairler tarafından terk edilirse o zaman bil-zarure kamus-ı beyanımızın haricine çıkar, “sebû” bilhassa taheîr gibi lüzum-u terkine şiddetle taraftar [s. 529] olduğum kelimat için de böyledir; onlar yarın lisandan belki büsbütün çıkar; fakat bugün Cenab Şahabettin isti’mâl ettikçe zinde ve zîhayattırlar.

Yeni Lisan taraftarlarının “Remi de Gourmont” dan ve onun Fransız “Lisanının Bedîyatı” ünvanlı eserinden daima bahs ve istişhâd eylemelerini, itiraf edeyim ki çok garip buluyorum. Cidden büyük bir san’atkâr olan “Remi de Gormont”un hayran bir kari’i olmakla beraber mesâil-i ilmiyede ona istinadı muvafık akıl ve ciddiyet görenlerden değilim. Selânik gençleri bunu aksini idda ederlerse, kendileriyle bu hususta uzun uzadıya müdavele-i efkâr edebiliriz. Ondan başka Remi de Gormont’un Fransız lisanı hakkındaki beyanatını bizim lisanimıza da tatbika kalkışmalarını, eski bir itîyâda atf etmekte muztarı kalıyorum: “İngiltere’de böyle imiş, biz de öyle yapalım” nakarat-ı kadimesini hatırlatan bu yanlış ve muzır telakkiye hakayık-ı ilmiyeyi rehber-i hareket ittihaz eden Selânik gençlerinde tesadüf etmek istemezdim. Her memleketin bünye-i ictimâiyesi nasıl yek diğerinden farklı bir yerde tatbik olunan şeylerin başka bir yerde tatbiki nasıl muhal ise, lisanlar ve bilhassa Türkçe ile Fransızca arasında da böyle bir fark-ı esasî bulunduğu muhakkaktır. İlm-i lisâna iddia-yı vukuf eden yeni lisancılar bu hakikati elbet benden daha iyi bilirler. Mamafih onların mesail-i ilmiyedeki bütün istinadgahları “Remi de Gormont” gibi ise o zaman mütalaalarını ciddi telakki edemeyeceğimi şimdiden söyleyeyim.

Kazım Nami Bey, Arabî ve Farişî terkiplerin hiç bir güzelliği olmadığını, ve eserde dolu boşluklar husule getirmekten başka bir hizmet etmediğini iddia ederek, Halid Ziya ile Cenab’ın eserlerindeki füsunu yaratan terkiplerden ziyade onların

şahsiyetinden münbais olduğunu söylüyor. Terkib istimal edenlerin iyi ve terkibsiz yazanların fena eserler meydana koyduklarını tabii hiç kimse iddia etmedi ve edemez; Cenab ile Halid Ziya'nın meziyeti terkiblerde değil şahsiyetlerindedir. Fakat ellerindeki vesâitin buna te'siri olmadığını iddia etmek sırf terkiblere isnad-ı kıymet derecesinde bir ifrat değil midir? Meselâ Cenab:

Ederek terk-i neyezâr-ı hüzn

Sahil-i sâf-ı bahre indim ben

mısralarında kullandığı “neyezâr-ı hüzn” terkib ahengdarı yerine aynı kıymet-i musikiyeyi haiz nasıl bir kelime kullanabilirdi? Kazım Nami Beyin ileride belki Yeni Lisan'ı kabul edecekleri ümidini izhâr ettiği büyük sanatkârlarımız mesela Tefik Fikret, mesela Cenab Şahabeddin, mesela Süleyman Nazif hatta istihfâfkâr bir lisanla bizzat beka-i temin edebilir ki “haddizatında” yerine “zat-ı haddinde” demekten başka bir mahiyeti olmayan Yeni Lisan manasız bir hevesten, neticesiz bir teşebbüsten ibarettir. Eski neslin bu en büyük simalarıyla yeni lisanın Ahmed Haşim, Yakub Kadri gibi en mümtaz sanatkârları tarafından şiddetle düçâr-ı hücum olan “Yeni Lisan” ceryanı öyle zannediyorum ki bugün saha-i san'atda katiyen âdem-i muvaffakiyâtla neticelenecektir. Lisanlar bir mahsûl-i içtimaî olmakla beraber, madem ki ona mecra-yı tekâmülünü çizenler o lisan ile yazan büyük sanatkârlardır, bu nokta-i nazardan Yeni Lisan'ın atisine her halde emmiyetle nekrân olmamak da haklıdır. [s. 580] Yeni Lisan'ın eski lisan derecesinde asâr-ı nefise meydana getirmediğini sâlikleri de itiraf etmekle beraber, bunu yeniliğe atf ediyorlar. Halbuki terkipleri dâire-i istimâllerinden tard etmekle kendilerini müffid ve kıymetdar birçok vesaitten mahrum ettiklerini düşünmüyorlar. Bu hal bazen Ömer Seyfeddin Bey'in bir takım hikâyeleri gibi cidden nefis ve kıymetdâr eserler vücuda gelmesini tamamiyle men etmiyorsa da her halde yazı yazanlara pek müşkilât veriyor. Mesela Mehmed Ali Tefik Beyin “İntika Şiirleri”nde Yeni Lisan kavaidine riayet için fazla tasannu gösterildiği ve hatta o kavidi çiğnemeye mecburiyet gördüğü o kadar nazara çarpıyor ki... Bu nokta-i nazardan yeni lisanla şiir yazmak isteyenlerin -müşkülât çekmemek için- hece vezinlerine müracaatları gayet mantıktır; aksi takdirde efkâr ve ihtisasattan pek çok şey feda etmek zaruri olur.

Kazım Nami Bey, lisanın eskiden beri sadeliğe temayül ettiğini ve yeni lisanlıların bunu inkâr eylemediklerini söylüyor. Sadeliği usulî bir surette terviç eden yeni lisanlılar inkılab edebiyatında “kavmi iştiyaklar” görülmesi lüzumunu ve

lisanın demokratlaşdırılması ihtiyacını anlayarak böyle bir hareket vücuda getirmişler... Eski lisanla yazılan güzel eserleri beğeniyorlarmış... Çok âla! Fakat onlar mantıkî addettikleri bu hareketin bugün, şekl-i hazırın mutlakâtiyle nakabil-i tatbik ve binaenaleyh gayr-ı mantıkî olduğunu unutuyorlar.

Memlekete yüksek bir edebiyatın, ulvî bir sanatın lüzumu olmadığını idda eden müfit tasviyeciler bir avam lisanı vücuda getirmek istiyorlar, ve bunun için güzelliği katiyyen feda ediyorlardı. Onların nokta-i nazarınca mantıkî olan bu hareket de -tıpkı yeni lisancılardan ki gibi- nakabil-i tatbik ve binaenaleyh gayr-ı mantıkî idi. Avam lisanını aklamak ve demokrasi nokta-i nazarından tasviyecilerin bu hareketini Yeni Lisan'dan daha makul görmekte muzarrın Kazım Nami Bey bir takım meseleler iradıyla, yeni lisanın bugün kabil-i tatbik olduğunu isbata kalkışmak isterse tasviyeciler de kendisine karşı o yolda yazılmış bazı eserler iraesine yani, eğer bu bir tarz-ı isbat ise fikirlerini kabil-i tatbik olduğunu bu suretle isbata - pek alâ muktadir olurlar.

Eski aristokrat lisanı demokratlaştırarak "usulî bir surette avam lisanına yaklaştırmak"² lüzumunu söyleyen Yeni Lisancılar; Şinasi'nin pek tabii olarak "bir hamlede Nergisî lisanından avam lisanına atlayamadığım"³ ve halbuki kendilerinin bunu usulî bir surette yaptıklarını itiraf ederlerken Kazım Nami Bey -kim bilir ne için- bir avam lisanı yaratmak istemediklerini iddia ediyor. Bu garib tezada karşı hayretten başka bir şey mukabele edilemez.

Yeni Lisan taraftarları bütün bunlardan başka diğer bir eser-i tezat daha gösterdiler ve gösteriyorlar: Neşrettikleri programlarında "Türk Derneği"nin veya sair tasviyecilerin yaptıkları gibi Çağatayca'ya, Türkmençe'ye yahud yalnız Anadolu, Rumeli lehçelerine mensub kelimeler kullanmayacaklarını, ve İstanbul'da tekellüm edilip edebhi lisan istifasıyla nezih ve necib bir mevki kazanmış üslûb ve kelimâtı İstanbul şivesindeki bîdata göre istimal edeceklerini" söyleyen bu gençler, Genç Kalemlerde mütemadiyen neşrettikleri Altun Destanlarda bunun tamamen zıddına hareket, ve hatta -bunu biliyor gibi- onların nihayetlerine birer lugatçe ilave ediyorlar. Bunun garabetini ve manasızlığını izah zamedersem zaidir. [s. 581]

Lisamız, mecra-yı tabiisini takiben daima sadeliğe doğru ilerler iken, ona şimdiden müfrit bir şekil vermek, iyi veya fena her ne olursa olsun altı yüz senelik bir mahsul-i içtimaiye birkaç kişni keyif ve hayaline göre tebdil-i mahiyet ettirmek

²Yeni Lisan ve Bir İstimzac, sahife 4.

³Yeni Lisan ve Bir İstimzac, sahife 5.

bence mahz-ı hayaldir. İstikbalin lisanı Çağatayca, Türkmence kelimelerden âf olduğu kadar blüzüm ve faide-i elfâz-ı ecnebiyeden de muarra olacaktır. Lisamımızın parlak bir istikbale namizedi olduğu ve o tekâmül-i tabiiyi hiç bir şeyin ihlhal edemeyeceğine muktedirim. “Yeni Lisan” cereyanı sadeliğe doğru mütemadiyen ilerleyen lisamımızın bu husustaki hatvelerini biraz tesrî’den başka bir netice husule getirmeyecek zannediyorum; ve işte bu nokta-i nazardan, bu yeni cereyanın vücuda gelmiş olmasını muarız, fakat samimi bir nazar-ı takdir ile temaşa etmekteyim.

Genç Kalemler’in nüsha-i mümtazesinde, tıp fakültesinden bazı efendiler, beni yeni lisan hakkındaki mütalaatıma açık bir mektub ile cevap veriyorlar. Selanik gençlerinin, mümtüz bir sınıfa “fıkrî bir aristokrat sınıfa” hitab eden terkibsiz marazî neşîdelerini, hikâyeleri sayesinde Türklüğün uyanabileceğini iddia eden bu efendiler şunu bilmelidirler ki, Mehmed Fuad bütün vicdamıyla, bütün mevcudiyetiyle merbut olduğu Türklüğün naçiz, fakat samimi ve fedakâr bir hadimidir. Mensub olduğu aile itibarıyla, Türklüğün, Osmanlılığın mefahir ve an’anatına doğrudan doğruya merbut olan bir adamın, vatan ve milliyetine derece-i nisbeti pek çoklarından daha fazladır. Ecdadı yalnız bu vatanın topraklarında medfun değil, Şehname-i mefahirinde de zihhayat olan bir adamın sözüne bu efendiler emin olsunlar; ve bilsinler ki bu satırları istemeyerek yazmağa mecbur olan adam, sırf Türklüğün tealisi emeliyle, herşeye hatta iftiralara bile kemâl-i metanet ve fedakâriyle katlanabilir. Yalnız vatanın gençleri büyük ve ulvî Türklük cereyanını ufak bir “Yeni Lisan” cereyanından ibaret addedecek derecede küçük ve mahdud düşünmesinler! [s. 582]

(nr. 1091, s. 579-582)

Köprülüzâde Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ]

Tahassüsât-ı San’at

YENİ LISAN

Bu Yeni Lisan tabirini ilk işittiğim zaman ondaki garabet beni hiç de mütehayyir etmemişti; “belki demiştim nüfuz-ı fikrîlerini bütün âlem-i meskûn üzerinde tesis etmek isteyen Selanik gençleri Volapon gibi, Esperanto gibi bir lisan-

ı umumî vücuda getirmek fikrindedirler.” Maatteessüf bu tahminimde yanlışım; çünkü Yeni Lisanı ta’min maksadıyla neşrolunan mecmuaları okuyunca anladım ki bu “Yeni Lisan” denilen şey, şu bizim altı yüz seneden beri kullandığımız Türkçeden Sinan Paşanın, Mütercim Asım’ın Şinasi’nin Türkçesinden başka bir şey değildi; ve bu Yeni Lisanla yazdıklarını iddia eden gençler hakikat-i halde Tevfik Fikret’in lisanında vücuda getirdiği teceddüd dairesinden onun mıntika-i nüfuzundan hala kurtulamamışlardı...

Fikrimde büyük bir kuvvetle teessüs eden bu kanaat, Yeni Lisanın tarih-i ibdamdan beri altı yedi ay geçtiği halde maatteessüf hala değişmedi ve hala Yeni Lisanla yazılmış her yeni eseri okurken, Halit Ziya’nın, Fikret’in, Cenab’ın akislerini tabii daha bozuk bir ahenk ile duymak bedbahtlığından kurtulamıyorum. Yeni bir lisan ve millî bir edebiyat vaz ettiklerini büyük gürültülerle her tarafa işâa ederek bizi kozmopolitlikle, köhneperestlikle itham eyleyen müceddidlerin bu fena adem-i muvakkakiyeti memleketin edebiyatı için pek şayan-ı esef bulduğumu itiraftan çekinmem.

Bugünkü edebiyatın “Fikret - Halit Ziya” devresi edebiyatından mahsus bir savta ayrıldığı ve tarz-ı tebliğ tefekkür itibarı ile iki nesil arasında mühim farklar mevcut olduğunu iddea ettiğim zaman, Yeni Lisan gürültüleri henüz zuhur etmemişti; hatta şimdiki o müfrid teceddüdcülerin birçoğu bana ve arkadaşlarıma karşı eskileri müdafaa ile meşguldular. Bugün edebiyat-ı haziranın nesl-i sabık edebiyatından farklı olduğunu iddeada daha çok musırrım fakat eserleri ile bu tahvili vücuda getiren gençler arasında Yeni Lisanla mütekallim bir kimse göremiyorum.

Türkçe olmayan terkipleri lağv ederek bazen altun destanlar, bazen de marazi aşk neşideleri yazmakla yeni bir lisan ve millî bir edebiyat vücuda getirdikleri zamana düşenler öyle düşünüyorum ki serab-âlûd bir uykunun bakıyye-i ezvakıyla sermesttirler. Elli milyonluk büyük bir ırkı cahil ve atil bir kavmi terkipten arif aşk neşideleri ile uyandırmak, onlara semanın, suların, yüksek ve buhar-âlûd yaylaların güzelliğini terennüm etmekle yedi devletle cenk edecek bir mertebeye [s. 365] getirmek o kadar cazip bir hülyadır ki her duvarda iri ve niyazkar gözler gören ölü camlarda korku ağlatan marif gençlerin buna aldanmaması imkan haricindedir. Bizi marazi şiirler yazmak, Marazi fikirler neşretmekle itham ederek istikbalin büyük Türklüğünü bozmamak için rübablarımızın tellerini kırmak lüzumundan bahsedenler, bu hareketlerinin ne

dereceye kadar mantıka muvafık olduğuna biraz teemmül etmektedirler. Bence Rıza Tevfik'in bu husustaki mülâhaza-i âtiyesi tamamiyle doğrudur. "Bu lisanın eski lisanlardan yalnız terkipçe farkı vardır. Yine hakikatte aristokrat bir lisan olmakla beraber Fikretlerin, Cenabların, Halit Ziyaların lisanına ne zerafet-ieda ne de mümtaziyet-i müedaca faiktir."

İlm-i elsineye iddiâ-yı vukuf etmediğim için, Yeni Lisancıların bu husustaki bir takım müddealarına karşı muhafaza-i sükut edeceğim. Yalnız, tabii bir mahsul olan lisanların üç beş kişini keyfiyle meydana gelebileceğine, yenilik sıfatını alabilecek derecede değişmeyeceğine katıyyen eminim. Lisan üzerinde icrâ-yı te'sir eden, ona mecrâ-yı takamülünün çizen yegane adamlar, o lisan ile yazan büyük edibler san'atkarlar işte bu nokta-i nazardan muhakeme ederek anlıyorum ki en büyük şairlerimizin, en mümtaz nâsirlerimizin hatta istihfakkar bir surette telakki ettikleri Yeni Lisan gürültüsü manasız bir hevesten, neticesiz bir teşebbüsten ibarettir. Büyük edibimiz, Yeni Lisan'ın kabulü takdirinde Türkçe bir satır bile okunamayacağını nîmi müstehziyane bir ifade ile söylediği zaman Yeni Lisan'ın sükutu zarurisi hakkındaki kanaatimin bir kat daha te'yidini hissettim..

Kendileriyle hiç bir vakit hem fikir olmadığım müfrid tasfiyecilerin ıslah-ı lisan hususundaki iddialarını her halde Yeni Lisan taraftarlarınıninkilerden daha makul ve mantiki görüyorum. San'ata, güzelliğe ehemmiyet vermeyerek yalnız faide cihetini arayanlarca tasfiye makul olabilir, fakat lisanın bütün esbab-ı zînetini ref ederek ona karşı hüsn ettiklerini söyleyenler her halde bir mantıka tabiiyetten uzak bulunuyorlar.

Lisanımızın tekâmül-i tarihisini takip edecek olursak Mütercim Asım zamanında ve en ziyade Şinasi'den beri lisanın mütemadiyen sadeleştiğini görürüz, bugünün üdebası arasında "Nefi"nin muhteşem kasidelerini layıkıyla anlayanlar pek azdır. Namık Kemal'in "Barika-i Zafer"i, Ziya Paşanın "Terci-i Bend"i bile "Rübab-ı Şikeste" gibi suhuletle anlaşılmaz. Bugünkü nesilde her zamankinden daha vazih bir şekil alan sadelik mesela "Harap Mabetler"de bütün güzelliğiyle görünürken, "Veysi"ye doğru bir hareket-i rucuiyye icrasına kalkışmak tabii kimsenin hatırına gelmiyecektir.

Ben kendi hesabıma, lisanın sadeliğine, "Nergisi"den müntekil zannolunabilecek Acemane müfrid terkipleri adem-i istimali lüzumuna yeni bir ahenkten mahrum ve gayr-ı menus kalemlerin terk edilmesine taraftarım. Mesela "Aşk-ı Memnu" muharririnde sık sık tesadüf edilen "imale-i gûş-ı telatuf", "ibzal-i

bî-insaf-ı kalem”, “azm-i nev-gûşayı gayret” gibi terkiplerin Şahabeddin Süleyman Beyin büyük bir mebzuletle daima sarf ettiği itiyadat ve tecaribisinin dide-i san'at asaleti terahib ve cemel” tarzındaki ağır ve fena ifadelerle şiddetle muarızım. Fakat fena kullanılmış yerinde istimal olunmamış birkaç terkibi vesile ittihaz ederek, bazen hatta zaruri olarak kullanılması icab eden terkiplerde lağvını istemeyi bir mana bî-hareket addediyorum.

“Yeni Lisan” taraftarları, terkiplerde hiçbir güzellik olmadığını onların istimal edilmemesi ile lisanın hatta güzelleşeceğini iddia ediyorlar. Bu iddiamın öyle kolay kolay isbat olunamayacağına mutekidim. Nesirde Cenab Şahabeddin’in, Halid Ziya’nın bî-emsal bir füsun-ı san'atla sarf ettikleri terkipleri ekseriyeti ahenk-i ifadeye o kadar yardım ediyor ki san'atın bu derece-i ihtiyacı önünde hayran kalmamak mümkün olmuyor. Akşamın sarı, yorgun denizlerinden esen melal ve tevekkül rüzgarlarını geceyle dolu gözleri muattar bir el gibi kapayan hicran nefeslerini mechul ve karanlık kanatlarından karanlık ve mechul sesler neşreden gece kuşlarının refref pervazını taklit ve ihsas eyleyen öyle ince, zarif terkipler vardır ki onları bir darbe-i inad ile kıracak olursak, yapmak istediği tac-ı san'ata zümrüder, inciler, yakutlar yerine bayağı sırçalar koyan bir kuyumcu mevkünde kalacağız.

Bilhassa nazm için bu mulahaza daha çok vârid-i hâturdur. Yeni Lisan taraftarları aruz vezni ile terkipsiz şiir yazmak mümkün olduğunu kemal-i cebir ve tasannuyla yazılmış ve güzellikten pek çok mahrum bir takım misaller meydana koymakla isbat etmek istiyorlar. Yanlış bir mülâhaza! O misaller gibi daha binlerce misal bulsalar buldukları misaller olsun bir derece-i kıymette oldukça yine müddealarını isbat etmiş sayılmazlar. Ben merak ederek aynı gençlerin eski ve Yeni Lisan ile yazdıkları manzumları tedkik ettim ve kamel-i samimiyetle itiraf edeyim ki eski lisanla yazılmış olanlar bana daha muvafık göründü.

Eserlerinde daima ilmî nokta-i nazarlara isnat ettiklerini müddealarını indî değil ilmî olarak yürüttüklerini söyleyen bu gençler düşünmelidirler ki aruz vezni denilen usul-ı nazm Araplarla Acemlere has ve Türkçenin bünye-i asliyesine tamamıyla yabancı bir usul-ı nazımdır. Acemlerin tesiriyle bu usul-ı nazmı kabul etmeden evvel, şairlerimiz millî olan hece vezinlerine ittiba etmekte idiler; hatta “Kutadgu [s. 368] Bilig”, “Miracnâme”, “Divan-ı Hikmet” gibi eski Türk eserleri ile Yunus Emre’nin mutasavvıfane şiirleri hep bu usul-ı nazma mütâbiaten yazılmıştır. Türkçe şiirlerin aruz vezni ile yazılmasının lisan-ı san'atımızın usul-ı

nazm ile ülfet etmesinin başlıca sebebi, terkipleri ile mal-â-mal bir halde bulunmasıdır. İşte şu mülâhazata istinaden diyebiliriz ki madem ki lisandan terkipleri kaldırıyorsunuz o halde terkipsiz Yeni Lisanımızın bünyesi ile istfna edebilecek yegane usul nazm-ı hece veznidir.

- Demlerdir ey rûbab-ı haznîm gunûdesin,
Beyliğin bir ebkemiyyetin üstünde hürsün
Yıllarca çalkalandı bu kasvetli mahbesin
Çatlak, sağır duvarları soyhanla inledi;
Binlerce kalb o sayha-i bî-dârı dinledi.

Altı yüz senelik bu mecrâ-yı tekamülü takib ederek, Sinan Paşa, Ahmet Paşa, Baki, Galib, Şinasi, Üstad Ekrem gibi müceddidlerin dest-i ihtiramından geçtikten sonra Tefvik Fikret'in tahayyulat ve ihtisasata mer'î ve tiraşîde bir şekl-i nefâset veren elinde bugünkü ahenk-i ihtişamı bulan lisan-ı nazmımız, Selânik gençleri bir Makber, bir Zemzeme, Rûbab-ı Şikeste, bir fani teselliler vücuda getirmedikçe meşî-i hazrîni değıştiremez. Tekrar ediyorum, lisanın mecrâ-yı tekamülünü çizenler bu büyük edipler san'atkarlardır. Bugünkü neslin en mürtezâ şairi olan Ahmet Haşim

Kenar-ı âba dizilmiş sükun ile bekler
Füsûn-ı mâha dolan bir hayal leylekler;
Havada bir gülü tanzîr eder sema bu gece
Annın böcekleri güyâ nücûmdur yekser.

Şiirini yazdıkça, Yeni Lisan taraftarları ne kadar bağırsırlarsa bağırsınlar, "âb" kelimesini kamus-ı beyanımızdan çıkarmaya muvaffak olamazlar. San'ata, güzelliğe bigane olmadıklarını zannettiğim Yeni Lisancılar lalettayin hatırıma gelen şu ufak misallere kendi lisanlarıyla yazılmış nasıl bir şey gösterebilirler? Farz-ı muhal olarak Yeni Lisan herkesçe kabul edilmiş olsa, Fikret'in yahud [s.368] Haşim'in bu gibi eserleri yazmamaları lisanımız için en büyük mahrumiyet sayılmaz mı?

Ben, lisanın gittikçe sadeleştiğine ve sadeliğin lüzumuna kail olmakla beraber her vakit tekrar ettiğim gibi san'atta istiklal-i tam taraftarıyım. Flaubert'in pek meşhur bir sözünü takliden diyebilirim ki terkipli veya terkipsiz eserler değil güzel ve çirkin eserler vardır. Endişe-i san'attan başka hiçbir şeyle mukayyet

olmaması icap eden hakiki bir san'atkar yazdığı eserde terkip bulunup bulunmadığını bile düşünemez. Bunun gibi, iyi bir münekkitt eserde muvaffak olunup olunmadığına bakar. Üstad Ekrem'in, Cenab Şahabettin'in, Süleyman Nazif'in mahmul-i müzeyyinât üslupları hakkındaki hiss-i takdirim "Harap Mabetler" ve "Eylül" hakkında büyük bir meftuniyet-perverde etmeme asla mani değildir. Yeni Lisan taraftarları kendi lisanlarıyla yazılmış muvaffak bir eser gösterdikleri takdirde onu kemal-i hararetle alkışlamaktan hiç bir vakit çekinmem. Fakat bu boş ve bî-mana iddiayı kaide-i mutlaka şeklinde herkese kabul ettirmek lisanın sadeliğe temayül-i hakikat-ı kadimesini yeni bir icat şeklinde göstermek isterlerse o zaman istiklal-i san'at aleyhindeki bu teşebbüse muhalefette mazurum.

Selanik gençleri Yeni Lisan teşebbüsünü içtimai esaslara istinad ettirmek için "hakimiyet-i milliye"nin kabulünden sonra "lisanda müsavat" lazım ve tabii olduğunu, eski "aristokrat" lisanı "demokrat" bir hale getirdiklerini iddia ediyorlar. Halkın terbiye-i fikriyesine hizmet ederek vatandaşlar arasında müşterek bir seviye vücuda getirmek Yeni Lisancılardan evvel müfrit tasfiyeciler tarafından dermiyan edilen bir iddia idi. Fakat onlar, bu hususta Selanik gençlerinden daha makul düşünüyorlardı. Çünkü güzelliğin faide-i feda olunması lazım geldiğini kemal-i itminan ile iddia etmekte ve yazdıkları eserlerde bu gayeye riayet ettiklerini açık bir şekilde göstermekte idiler. "İhtiyac-ı mağfîret" yerine "mağfîret ihtiyacı", "seviye-i irfan" yerine "irfan seviyesi" yerine "mevki-i tağallub" yerine "tağlib mevki", "nokta-i nazar" yerine "nazar noktası" demekle lisanda nasıl bir demokratlık vücuda getirileceğini idrakta müfekkirem pek acizdir... Selanik gençlerinin beğenmedikleri eski tasfiyeciler lisanı avamın seviyesine indirmek için Arabî ve Farişî kelimeleri daire-i beyanımızda ihraç ediyorlar; ve Türkçe mukabili olan kelimat-ı ecnebiyeden bu suretle kurtulan lisan sade ve basit bir mahiyet alarak cidden avamın seviyesine iniyor, demokratlaşıyordu. Tasfiye esasını kabul edenlerce bu tarz hareket pek makul ve mantıkî idi. Fakat iyi ve makul ile kabil-i tatbik arasında pek büyük farklar mevcut olduğu için bittabi saha-i tatbika çıkamadı.

Yeni Lisancılar, galiba taraftar kazanmak ve teşebbüslerini parlak göstermek maksadıyla olacak lisan seviye-i avama indirmekle beraber aynı zamanda güzelleştireceklerini ve zengin bir ilim lisanı şekline [s.369] sokacaklarını iddia ediyorlar, hatta güzelliği ihmal ettikleri için tasfiye taraftarlarına şiddetli hücumlarda bulunuyorlardı. Fakat Yeni Lisanla yazılan eserleri okuduğum vakit, o parlak programın yalnız tahayyülât sahasında mevkuf kaldığını anladım. Ne sadelik ne güzellik, ne de bir renk-i nevin-i milliyet... Bunların hiç, hiçbiri yoktur. Eğer yedi

devletle çarpışacak ve garb medeniyetine ilân-ı harb edecek kadar büyük ve zîşevket olduğumuzu yanık bir ifade ile anlatan tuhaf tuhaf bazı destanlar da olmasa, bu Yeni Lisanlıların vücuda getirdikleri teceddüd terkiplerdeki lafızlara tebdil-i mevki ettirmekten ibaret kalacaktı...

Lisamımız, mecra-yı tekamülünü takiben sadeliğe doğru ilerlediği bir sırada, tabii Cenab Şahabettin'in, Halit Ziya'nın nesrini istikbalin lisan-ı nesri add eylemeyiz; ve tabii Şahabettin Süleyman Bey'in vâsf-ı terkiplerle vücuda getirdiği muakkit, sahte ve gürültülü lisamı bugünün lisan-ı nesrine bir numune olarak telakki edemeyiz. Fakat bu pek bedîhi hakikati kabul ile beraber şunu da itiraf etmeliyiz ki onların da kendilerine has güzellikleri cazibeleri incelikleri vardır. Terkiplere mal-â-mal olduğu için o eserleri çirkin, boş, mahrum-ı meziyet bulmak, terkipsiz yazıldığı halde hüsnünden tamamen mahrum olan mevlûdat-ı acibeye bahş-ı kıymet etmek kadar gülünçtür.

Lisamı avamın seviye-i idrakına indirerek demokratlaştırmak, Fikret'i, Cenab'ı, Faik Ali'yi beğenmemek ve terkiplere ilân-ı harp etmek için bir sebep teşkil etmez. Avam için basit ve sade bir lisanla basit eserler yazmak pek mühim ve pek şayan-ı takdir bir meşgaledir; fakat bu hizmet her yerde ufak bir zümre-i müstesnaya hitap eden yüksek ve mukaddes san'atı, anlamaz bir halkın seviyesine indirmek suretiyle icra olunmamalıdır. Halit Ziya'nın romanlarını Yeni Lisan'a tercüme edecek olanlar "Aşık Garip" hikâyesine rabt-ı kalb eden halk kitlesini "Mai ve Siyah"a karşı ihramlar kader câmid ve lakayt kalacağımı vazih bir surette göreceklerektir.

Yeni Lisan ve milli edebiyat gürültüleri ilk çıktığı zaman, bugünkü neslin en mümtaz bir simâ-yı san'atı bana gönderdiği bir mektupta: "Selanik gençleri şimdi de bir Yeni Lisan hikayesi çıkarmışlar, ta Şinasi'den beri bilinmiş şeyleri gülünç vaziyetlerle tekrar ediyorlar. Açık kapılara hücum gösteriyorlar." diyordu. Yeni Lisan ve Yeni Lisan taraftarları hakkında en doğru ve son bir fikir olarak arkadaşımın bu mülâhazasını kabul edeceğim. Selanik gençleri san'ata, güzelliğe biraz daha hürmetkar olsalar terkiplerin hazfi gibi gayr-ı makul bir teşebbüsle lisana iddiâ-yı temellük etmek rüyasıyla sermest bulunmasalar, Mütercim Asum'un, Şinasi'nin, Fikret'in altı yüz senelik lisamına pek gülünç bir "yeni" sıfatı ilavesinden fariğ olurlardı... [s. 370]

Musahabe-i Edebiyye

BİR MUDHIKE-İ EDEBİYYE

Memleketin ihtiyacını müdrik bazı zevat tarafından sarf-ı millî vatanperverane bir gaye gözetilerek tesis edilen “Genç Kalemler” hele şu son nüshalarıyla o zavallı gayesine yaklaşmaktan ne kadar baîd olduğunu isbat etti. Bu mülevves, ne derin kin ve garaz girdablarında yüzmekte oldukları neşriyat-ı ahireleriyle parlak bir surette meydana çıkmışken, artık bu sahte, palyaço tavırlı efendilerin “ah vatan!” feryadlarında soğuk bir şemme-i ca’liyetten başka bir şey duyamayacağı muhakkaktır. Mevcudiyet-i milliyemizin şu en vahim, en tehlikeli zamanlarında, heyet-i ictimaiyemizde “sefalet-i ahlakiye”nin ne derin kökler salmış olduğunu, zeki ve fedakar geçinen gençlerin bile kin ve hasedden mürekkebe bir ruha malik bulduklarını bana daha iyi öğrettiği için, Selanik’teki o genç efendilere bu hizmetlerinden dolayı cidden minnettarım.

Fıkr-i mücadelelerine karşı hissettiğim meftuniyet kadar şahsiyattan da müteneffirim. Fakat bu zavallı memlekette hükümran olan fıkr-i eftar münasebetiyle, insan burada daima şahsi ve zelil hücumlar karşısında bedbahtlığına düşer oluyor. “Genç Kalemler”in son nüshasında kalmak hakkımda yazılan her satırdan mâl-a-mâl ridâlet-i sefil hislerin mevcudiyeti istismam olunan iki sahifelik şetm-âlûd makaleyi okuyup bitirdiğim zaman, yaptığı şeyin maskaralığını anladığından dolayı imzâ-yı hakikisini bile izhardan çekinen korkak veya şayan-ı terahhüm bir kimse karşısında bulunduğumu pek iyi anladım. Eftar ve hissiyat hakikimi sahte nikablar arasında gizlemekten hiçbir vakit hoşlanmadığım cihetle, bana hücum eden zatı kendisini görmekten korkmayacak kadar cüretli, merd, namuskâr görmek isterdim... Sahtelikleri herkesçe malum olduğu halde, Türklük ve vatanperverlik iddia edenler, Türkün her şeyden evvel merd, namuskar olduğunu düşünmelidirler!..

Geçen sene bu esnada neşrettiğim “Edebiyat-ı Milliye” makalelerinin ilk ân-ı intişarından beri şahsına hücum fırsatını kaçırmayan Selanik gençleri, ne tuhaftır ki bu hücumların hiç birisinde nam-ı hakikilerini izhar edecek derecede cüret ve merdlik gösteremediler. Ben o hücumların ne maksadla ve kimler tarafından yazıldığı pek iyi anladığım halde, fıkr-i efkara parlak birer misal teşkil eden o tıflane makalelere gülmekten başka bir cevap i’tâsım abes görmüştüm. Bu son hücumu gelince, pek mashara bir mahiyeti haiz olan bu garîbanenin, ara sıra “Celal Sakıb” namını kullanan zat tarafından yazılmayıp, i’lab-ı ihtimal, Kazım Nami

Beyin makalesini tahrif eden eller tarafından yapıldığını, pek namuskar ve mutemed bazı dostlarım bana suret-i katiyede temin ettiler. Hüseyin Cahid Beyin Fransız şairleri hakkında yazdığı makaladaki bir iki cümlenin üç sene evvel neşrettiğim “Hayat-ı Fikriye”deki bir iki cümleye müşabib olduğundan başka bir şeyi ihtiva etmeyen bu makalenin, ancak şu bir seneden beri ilim ve san’attan yalan yanlış bahsetmeğe başlayan mütesallifler tarafından yazıldığı tarz-ı tahririnden pekala anlaşılıyordu...

Bana vaki olan bu hücumların ne maksadla yapıldığını ve onu yapanların ilim ve san’at hususunda ne kadar cahil ve şayan-ı terahhüm kimseler olduğunu gerek eserleriyle gerek sair vesaik ile devr ü dıraz izah ve teşriha muktedir olduğumu her vakit iddia ederim. Vaktiyle beni müdafaa için yevmî, haftalık gazetelerde uzun uzadıya makaleler neşr eden, “Genç Kalemler”in ilk ân-ı intişârında muavenet-i kalemiyede bulunmamı şiddetle rica ve iltizam eden, “Edebiyat-ı Milliye” hakkındaki makâlâtıma evvela hücum etmekle beraber muahheren o makalatın tesiriyle “Millî Edebiyat”ı, “İbtidâî Edebiyat”a tahvil etmeğe mecburiyet gören kimseler, şahsiyat vadisinde daha ilerleyecek olurlarsa, şimdiden kendilerine ihtar edememeğe beni de o menfur vadiye sürüklemeye mecbur ederler; ve bunun neticesinde yalnız kendileri değil, bu zavallı vatan da epey zarar-dîde olur. Çünkü hususât-ı ânifenin teşrihi, “aî-i millet” zannedilen kitle-i şebabın ne elim imrâz-ı ahlakiye ile malul olduğunu vazıhan meydana koyacaktır.

“Hayat-ı Fikriye”nin iki cümlesiyle Hüseyin Cahid Beyin iki cümlesi arasında müşabehet olduğunu söyleyen efendi, gerek Cahid Beyin gerek benim “Pelisyé” ile “Catulle Mendes”den yani aynı menbalardan iktibas ettiğimizi bilse idi, tabii bu kadar basit bir şeyi bir makaleye mevzu ittihaz etmekten utanıp sıkılırdı. Bir eser telif ve iktibas olan “Hayat-ı Fikriye”nin büyük bir kıymet ve ehemmiyeti haiz olduğunu hiç bir vakit iddia etemedim, ve etmem. Fakat aynı zamanda şunu da söylerim ki “Hayat-ı Fikriye” yazılıp neşr olunduğu esnada, bugün iki cümle müşahebetiyle bana itiraza kalkışanlar, oradaki bazı mebahisi değil yazmak hatta anlamaktan bile baîd bulunuyorlardı. Bî-delil ve bî-esas hücumlarda bulunmak sefalet-i ahlakiyesini irtikaba hiç bir vakit tenezzül etmeyeceğim cihetle, muhacimlerim arzu ettikleri takdirde bu iddiamı delail-i kafiye ile isbat edeceğim.

İşte, hakikat-i halde bir facia-i ahlakiye olmakla beraber, zahiren, pek tuhaf edebi bir mudhike!.. [s. 51]

-Bir Mühim Tesbit-
-Lisanımıza Esas Vaz' Olunuyor-
TÜRK DİLİNİN SARF-I TAHLİLİSİ

Lisanımızın esbab-ı terakkisini taharrî ederek bu suretle esaslı bir surette ıslahına çalışmak, elhâletü ilân-ı hazîhi, bütün erbâb-ı fikir kalemimin en büyük meşalesini teşkil ediyor. Bilhassa ilân-ı meşrutiyetten beri bu hususta birçok teşebbüslerde bulunuldu. Yevmî, haftalık bir çok gazetelerde tasfiye-i lisan hakkında uzun uzadıya mübahasât ve münâkaşât vukua geldi, bir çok üdeba, bir çok muharririn-i meşhûre bu hususta devr ü dirâz basit mütaleat eylediler. Fakat ne bu cereyan ne de bunu takip eden mümasil cereyanlar hiçbir neticeye müncer olmadı. İmla ve ıslah-ı huruf hakkında sarf edilen gayretler de henüz maatteessüf bariz semereler veremedi.

Hiç bir fikr-i makul ve ilmiye bir usule tâbi olmayarak gelişi güzel vücûda getiren bu cereyanların ümit edilen faideyi temin etmeyeceği erbab-ı ihtisasca zaten malum idi. Çünkü lisanı tasviye ve ıslaha, imla ve şekl-i hurufu tağyir ve tebdile kalkışan zevat en lazım ve en esasi bir şeyi yani lisanımızın sarfını ihmal ediyorlar. Ona atf-ı ehemmiyet eylemiyorlardı. Halbuki lisanımızın daha ıslahı için çok şeyden evvel sarfını tedvin etmek lazımdı.

Bugün lisan ile azıcık alakadar olan herkes Türkçemizin müdevvin ve mazbut bir sarfı olmadığını bilirler. Fuat ve Cevdet Paşaların himmetiyle hemen hemen yarım asır evvel vücûda gelen Kavaid-i Osmaniye namındaki eserle onu takip eden sair birçok sarf kitapları bi nama hiç bir vakit müstehak değildir. Çünkü onlar alelade bir keyf ve heves mahsulü olarak birkaç ay zarfına ceffu'l-kalem yazılmış basit ve itimada gayr-ı lâıyk eserlerdir.

Lisan ile biraz muteveggil olanlar bir lisanın sarfını tedvin etmenin ne müşkil ve ne büyük gayretlere vabeste bir iş olduğunu pek iyi bilirler. İlm-i elsine gibi elyevm pek büyük terakkiyata mazhar olmuş bir şube-i muazzama-i ilmde kesb-i ihtisas etmeyenler hiç bir zaman "Sarf-ı Türkî" tedvin etmek selahiyetine malik olamazlar. İşte lisan ve edebiyatımızın en eski ve en fedakar hadimi olan Servet-i Fünun bu defa yeni ve pek mühim bir teşebbüste bulunarak Osmanlı alem-i irfanına "Türk Dilinin Sarf-ı Tahlilisini" ihda ediyor.

Servet-i Fünun'un gelecek haftadan itibaren muntazaman tefrika edeceği bu muazzam eser Türk Derneği azâ-yı muhteremesinden fadıl-ı muktedir "Andon B.

Tingir" efendinin mahsul-i mesaisidir. İlm-i elsinedeki vukufu mütebahırasiyle memleketimizde cidden yekta olan Tingir Efendi Türk lisani hakkında otuz beş sene tedkikatta bulunmuş, yorulmak bilmez bir say ile bütün eyyam-ı kıymettar hayatım bu hususta sarf etmiştir. Bu kadar medîdsinin mesainin mahsul bir güzidesi olan ve takriben bin sayfalık iki büyük cild teşkil eden bu muazzam eserin intişarı alem-i ilm ve irfanımızda şüphe yok ki en mühim bir hadise gib itelakki olunabilir. Lisanimızın böyle esas metine istinas ettirdikten sonra, terakkiyata temin etmek, islah ve tekmiline çalışmak pek çok kolaylaşacaktır.

Servet-i Fünun bu kıymettar eserini yalnız gazete sayfalarında mahzur kalmayarak herkesin kütüphanesinde de bir cây-ı tekrîm bulabilmesi için onu ayrıca kitap şeklinde de tâbi zannedecektir. Memleketimizde bu gibi asar-ı cedîdenin ne kada az kari bulabildiği düşünülürse Servet-i Fünun'un ihtiyar ettiği fedakârlığın derecesi hakkında bir fikir elde edebilmiş olur. Mamafih Servet-i Fünun bu fedakârlığı kemal-i memnuniyetle ihtiyar edecektir. Çünkü lisanimızın altı yüz seneden beri tedvin edilmemiş olan sarf-ı tahlilisinin neşrine vesatet, memleketin yegane makes ilim ve edebi olan Servet-i Fünun için yeni bir vesile-i iftihar teşkil eder. [s. 411]

IV. TİYATRO ile İLGİLİ YAZILAR

MINAKYAN EFENDİ

-Ellinci Sene-i Devriyesi Münasebetiyle-

Elli senelik bir hayat gayret ve cidal ile mümtaz bir çehre-i san'at! Minakyan Efendi eflahımıza böyle nadir bir nümune olarak görünecektir. San'attan, zevkten ve fikr-i san'attan bugün bile hala mahrum olan bir memlekette, elli sene san'at ve gavrinde çalışmak için bu san'ata karşı nasıl bir muhabbete, ne derece muannid bir metanete malik olmak lazım geldiğini düşününce insan hayret eder.

Çünkü bu elli sene, Minakyan Efendinin liyakatine rağmen muvaffakiyât ile değil, evvela zulm ile istibdada, sonra cehl ve lakaydiye, en nihayet, nâil-i muradım olarak bütün kabiliyetini izhar edebilmek için, vefasızlık gibi müşkilata karşı mütemadi bir cidal ile... Evet, bu kelimeyi sarf edeceğim, müzeyyendir.

Minakyan Efendi, bu elli senelik hayat-ı san'atında evvela hükümet-i müstebidenin mukarrerât-ı keyfiyesiyle, hevesleriyle, oyunlarıyla mücadele etti. Çünkü, oynanacak oyunların cümlesi, bir kere, kable't-tercüme mütercim tarafından uzun boylu düşüncelere mağluben intihab olunacak, sonra bu da kafi gelmeyerek, Zabtiye Nezareti'ni şübhesiz dar fikirli, cahil bir memur-ı mahsusunu tarafından okunup muayene olunduktan sonra şayed şayan-ı ruhsat görülür, oynanabilecekti. Bu badireden nasılsa halas olan oyunların, merhum Beşir Fuad'ın güzel bir teşbih-i vechile, Karadağlı eline esir düşen bir zavallıdan farkı olmazdı, yani, burnu kulağı kesik, kolu budu nakıs olarak, oynanmak lazım gelirdi.

Devr-i Hamidi sansürlerinin müdhikât ve garaibine dair tafsilat ile kitablar dolabilir. Mesela, Maarif Nezareti'nin vaktiyle âsâr-ı edebiyeden vatan, millet, hamiyet, insaniyet gibi kelimeleri çıkardıktan sonra, yavaş yavaş bununla kâni olmayarak nihayet "mülk" kelimesini de kelimât-ı memnua meyânına dahil ettiği gibi, tiyatro ve sansürü de kim bilir ne gibi garaib müdhike göstermiş olmak lazım gelir. Maatteessüf bunlara dair malumatım yok; fakat şurasını biliyorum ki, sonra sonra oynanan oyunlar içinde askerler sahneye çıkarılmazdı.

Mesela, evveleri milî bazı oyunlara müsaade vardı; bizzat ben Tahammül, Bin Bir Direk oyunlarını Minakyan kumpanyasında gördüm. Fakat, nasılsa, bir tecellî-i gayr-ı memûl ile sadır olunmuş olan bu müsaade, bir ehl-i gayret tarafından Bin Bir Direk'ten sonra edilen bir jurnal üzerine, ref olundu. Ondan sonra, oyunlar kamilen tercümelere münhasır kaldı.

O sene, tiyatro sansürü olan beyefendi ile nail olduğum şeref-i mülakat esnasında, işittiğim sözler harfiyen aklımdadır; sansür bey millî eserlere izin vermek taraftan idi, yalnız bu oyunlarda sahneye sarıklı adamların çıkmasını, bilhassa ahlak ve kıyafet-i milliyemizin gösterilmesini hiç münasib bulmuyordu; biraz daha ileri gidip “Sahneye İslam kadını çıkarmamak şartıyla, millî oyun oynayabilirsiniz!” demediğine hâlâ hayret ederim. [s. 52]

İşte Mınakyan Efendi istibdadın bu müşkilât-ı keyfiyesine, bütün hayatı müddetince kurban olmuştur, böyle sansürlerin manasız itirazlarına, anlamayacağı bedîh olan oyunlar hakkında sersemce fikirlerle memnûniyet kararları asdarlarına kaç kere uğramış olmak lazım gelir.

Uğraştığı şeyler yalnız bunlar olsaydı, yine hafif kalırdı; hükümetin, zabitanın her an müdahale ettiği bu oyunlardan başka ara sıra zuhur eden garaib mukarrerât arasında, en metin adamları harab edecek şeyler de vardır, mesela, bir vakitler oyunlara kadınların devamı men edildi, hatta, bir zaman oldu ki, tehlikesiz, metin binaların adem-i mevcudiyeti bahanesiyle tiyatro külliye lağv edilmek gibi bir harika da gösterildi; uzunca bir müddet İstanbul’da tiyatro oynanmadı.

Mınakyan Efendi ikinci derecede halkın cehl ve lakaydisi ile uğraşmıştır; oynanan bu oyunları hakkıyla anlayacak, merak ederek devam edecek kadar münevver olan halkın İstanbul’da ne derece nadir olduğu malumdur. Tiyatroya karşı halkımız üç kısma ayrılabilir; birinci kısım, soğuk kış geceleri, yahud yazın sıcak ve uzun günleri bu kırık dökük binalara girip bu derme çatma oyunları, bozuk lisanlı aktörlerle seyr [s. 53] etmeğe tahammül edemeyeceklerini bir iddiâ-yı hod-pesendâne ile söyleyen güya kısm-ı münevverdir; diğer kısım, Abdi’nin, Hasan’ın hokkabazlıklarına, Perviz’in, Eleni’nin kantolarına, rakslarına daha meclub olduklarından anlamak ihtimalleri olmayan bu oyunları ihmal eden ekseriyet-i azimedir; tiyatro ve eğlenmek ihtiyacı hisseden halkın içinde bunlar çıktıktan sonra mektep şakirdarı ile, gayet cüz’î ehl-i merak kalır ki, bunlar da on beş, yirmi kişiden mürekkebe bir kumpanyayı hiç bir vakitte doyuramaz.

Onların yüzünü, senede bir ay Ramazan güldürürdü; ve Ramazan’da kazandıkları beş on para ile senenin bir kısm-ı mütebakisini idare etmek icab ederdi; çünkü, oyunları, ekseriye, Abdi ve Hasan’a nazaran تنها olurdu. Kendileriyle çokça münasebette bulunduğum bir zamanın hatırası olmak üzere tahattur ediyorum ki, bir gece, sahneye girmiş, pek sevdiğim ve hürmet ettiğim Sisak Efendi bari giyinmiş, beni, nezaket-i mutadesiyle karşıladı; burası, iki kişinin sığacağı, fakat

rahatça hareket edemeyeceği küçük bir yer idi; Sisak Efendi, küçük bir tahta masanın önüne oturmuş, kırık bir ayna parçasına bakarak bıyıklarını pomadlıyor, bir taraftan da, önündeki sac mangaldaki ateş kırıntısının muavenet-i hayır-hâhânesine arz-ı iftihar eder gibi ellerini uzatıyor, ısınmağa çalışıyordu. Benim, istifsar makamında sorduğum “Nasılısınız?” sualine acı acı : “Görüyorsunuz ya, sefaletten, açlıktan ve soğuktan sürtünüyoruz...” cevabını vermişti.

Mınakyan Efendi, elli sene san’at için, böyle müşkilat, mevâni, ve böyle sefaletler içined uğraşmış, yılmamış, dönmemiş, meyus olmamış, daha zayıf iradeli, yahud daha az âşık-ı san’at her adamın onun yerinde yapacağı gibi, malik olduğu kudret ve ehliyeti sayesinde, bir memuriyete yahud ticarete girmeyerek, san’at-ı temaşayı öldürmeyip bu güne kadar getirmiştir. Bunu için, muhibb-i san’at ve temaşa olanların tebciline cidden layıktır.

Mınakyan Efendi olmasaydı, bugün temaşa namına, yalnız abdi ve Hasan’ın lu’biyatını bilmiş olacaktık; aynı zamanda, Oyun tercüme, onları izhâr, ve en büyük rolü kendine has bir maharetle temsil ederek gösterdiği bu gayret ve iktidar bu liyakati katıyen temin eder.

Ben, -Servet-i Fünun ile beraber- kend ihesabımıza, memleketimizde bu yeghane tecellî-i san’at namına, kendisini bütün hürmetimle tebcil ederim. [s. 54]

(nr. 1095, s. 52-54)

Mehmed Rauf

TIYATRO HAYATI

-Bizde Tiyatroculuk-

Ramazan geliyor. Tiyatro kumpanyalarında faaliyet görülmeye, yeni kumpanyalar teşekkül etmeye başladı. Mınakyan Efendi, Obruncu Binelyan Efendi ile birleşerek büyük bir dram, operet ve komedi kumpanyası teşkil ettiğini ilan ediyor; bu kumpanya gazetelerde görülen ilanlarına nazaran, seksen kişiden mürekkebe olacak ve Nurettin Şefkati Bey de birlikte bulunacak.

Diğer taraftan haber alıyoruz ki, Burhaneddin Bey de Parizyana Doktoru Kapelya Efendinin idaresi tahtında başka bir kumpanya teşkil etmek üzere;

bunlardan başka muhtelif isimlerle birkaç kumpanya daha zuhur edeceği muhakkaktır.

Bunlar pekâlâ... Yalnız bu teşkil olunan kumpanyalar ne kadar vakit devam edebilecekler?.. İşte bir sual ki, şimdiye kadar görülen emsalleri ile, insan cevap aramağa bile lüzum görmez.

Bu kumpanyaların kaç tanesini gördük? Burhaneddin ve Nureddin Beylerin iştirakiyle, Hüseyin Kami Bey yahud Ahmed Fehim Efendi birlikte olarak kayıdlarıyla teşekkül eden bu kumpanyaların hayat-ı yekdüzelerine kaç kere şahit olduk?

Mesela geçen yaz, Nureddin ve Burhaneddin Beyler, rejisör Reşad Beyle birleşik bir kumpanya teşkil ettiler, fakat kim bilir ne sebeble bir ay beraber duramadılar; sonra kışın Nureddin Bey, Binelyan Efendi ile birleşti, bir mevsim ancak devam edebildiler. Baharın bidayetinde yine Reşad Beyle ve Papazyan Efendi ile birleşmişlerdi, Şimdi ise Minakyan Efendinin kumpanyasına dahil olduklarını öğreniyoruz.

Böyle aktörler, aktrisler, ötede beride, müteferrik dağılık bir surette oynamıyorlar ve bir kere girdikleri kumpanyaya bağlanıp orada duracaklarına, sair ve tâir yaşarlarsa, bu şartlarla teşekkül edecek kumpanyaların hiçbir şey yapamayacaklarını iddia etmek bir hata olmaz.

Bir kere işe yarayacak aktör ve aktristin ne kadar mahdud olduğunu bildikten sonra, bunlarla kaç kumpanya teşkil edilebileceğini düşünmek lâzım gelir; bunların hepsi bir yere gelse ancak bir kumpanya teşkil edilebilir iken, her birisi meçhul sebeblerle dağılırsa, bu kumpanyalar esaslı, daim olamadıktan başka nâtamam kalmaları da zarurî olur, yani iyi bir iş yapmak mümkün olmaz.

Mesela aktrislerden bahs edelim: Rollerini anlayarak mümkün mertebe isabetle temsil edebilecek beş altı aktris var. Aznif, Kanar, Heracyân, Pembeciyan, Eliza Hamımlar... Bir kumpanyayı ancak idare edebilecek bu aktrislerin iki üç kumpanyaya inkisâmını tasavvur ediniz... İşte mesela bugün Aznif ve Kanar Hamımlar Minakyan Efendi de, Pembeciyan ve Eliza Hamımlar ise Burhaneddin Bey de... Bu hal oyunlar için büyük bir ziyan, muvaffakiyet için büyük bir noksandır.

Aktrisler için varid olan bu hâl, aynıyle aktörler için de variddir. Mükemmel bir kumpanya için ancak kafi olan bu mahdudiyet ile birkaç kumpanya teşkiline kalkmak, bizde tiyatroculuğun terakki etmeyip aynı halde kalmasına sebep-i aslıdır.

Bu mahzurlarla beraber bu derme çatma kumpanyaların sanat-ı temaşanın terakkisine daha başka zararları da var; muharrirler de bunların arasında mütereddid kalıyor; bir kere bir mevsimden, hattâ bir aydan ziyade hayatı olmayan böyle kumpanyalara eser verip bağlanmak, saniyen, oyununa kumpanyanın iki üç ferdi muvafık gelse, diğerlerini mecburiyetten kabul etmek icab ediyor, yarı kumpanyaların hiç birisi muharriri kusursuz oynayacak bir heyet-i mecmua ile memnun edemiyor; sonra bu mevhum kumpanyalarda kiminle konuşup kimin sözüne bağlanılacak bu da belli olmuyor, tabii kumpanyaların idare-i dahiliyeleri muntazım müdürleri nafizü'l-kelam olmalıdır ki muharrir de eserinin verilen vaad mucibince muntazam ve mevzum olarak oynatılacağına emin olsun. Her aktör ve her aktris, zannedirim ki yalnız kendi keyfine tabii olduğu için, intizam kabil olamıyor.

Aktörleri yalnız kendi keyiflerine matbu bulunan ve bu sebeble iki gün sonra her âzanın başka bir köşeye dağılması melhuz olan böyle kumpanyalara nasıl güvenilir?

Demek ke böyle muvakkat kumpanyaların zararları na mahuddur. Esasen [s. 103] İstanbul'da böyle müteaddid kumpanyayı memnun edecek kadar tiyatro müdavimi de var mıdır?.. Her gün başka bir köşede başka bir oyun oynayan ve muvaffakiyetleri esbab-ı ma'ruzadan nâşi meşkule olan bu kumpanyalara devam etmek nasıl mümkün olur? Bunun için tiyatro mezarlıkları da nihayet me'yus olarak, lakayd kalmaya ve oyunlar, rast gele seyircilerle kanaat etmeye mecbur oluyorlar.

Halbuki bütün bu kumpanyalar sıkı, muntazam bir idare altında ittihaz etseler mevcut aktörler ve aktrislerin hepsi bir kumpanyada oynasalar, kumpanyanın şehir içinde muayyen bir merkezi olsa, haftada birkaç gece burda oyun oynanacağı ma'lum olsa... elbette oyunlar da daha muvaffakiyetle oynanır, hasılat da daha ziyade olur, sonra tiyatroculuk da daha ziyade terakki eder.

İşte birgün bu emelin husulunu görmek ümidiyle, Avrupa'da tiyatroların nasıl olduğunu, nasıl idare edildiğini, oyunların nasıl ve ne gibi şeraitle kabul edilip, nasıl hazırlandıklarını, nasıl oynadıklarını, dekorların nasıl tertib edildiğini, elhasıl, bir tiyatronun hayatı nasıl olduğunu birkaç makalede hülaseten nakl ve tarif etmek istiyorum.

Memleketimizde tiyatroculuğa bu kadar nâçiz olsun bir hizmet edebilirsem bahtiyar olacağım [s. 104]

(nr. 1097, s. 103-104)

Mehmed Rauf

Temaşa Musahabesi

KÖSEM SULTAN

-Piyes üç perde-

Muharrirleri: Şahabeddin Süleyman ve Tahsin Nahid Beyler.

Kösem Sultan bizde milli olarak yazılmış yüzlerce tiyatro oyunları içinde, şerâit-i san'ata muvafık olarak mevcut olan dörd beş adedden birinciyi değilse, mutlaka ikinciyi teşkil eder. Muharrirlerinin ikisinin de temaşa hususunda iktidarları mükerrer numaralarla sabit olduğu muhakkaktır. Fakat bu iktidar en çok şaşaa ile son oyunlarda tezahür ediyor.

Kösem Sultan tarihi bir oyundur; tarihi oyun demek ne eşhâs-ı vakası, ne de vakası kamilen tarihe aid olan oyun demek değildir; tarihî oyun gerek vaka ve gerek eşhâs-ı vaka kısmen tarihe aid olup muharrir tarihi perdelere tefrik etmekle kalmayarak kendi muhayyilesinde bir rabt u intizam verir; vaka-i tarihiye ekseriyetle adeta çerçeve gibi kalır.

Kösem Sultan'da bu şarta hakkıyla riayet edilmiş, ve muharrirler Meleki Kalfa ile Küçük Mehmed arasında bir aşk icad ederek oyuna şairane bir fecaat vermeğe muvaffak olmuşlardır.

Bir aşk sayesinde oyunun tertibi büyük bir renk-i fecaat, bir cereyan-ı mehîb kazanıyor; vakanın halline parlak ve müessir bir sebep peyda oluyor; bu aşk olmasaydı, Kösem'im müdhiş kararından haberdar olmak mümkün olmayacaktı. Şüphesiz oyunun en müessir noktası, adeta çivisi Meleki'nin sultanına sadakati, ve Mehmed'e olan aşk arasında sıkışıp nâ-çâr kalarak esranı ifşa etmesidir.

Oyun büyük valide sultan ile küçük valide sultanın rekabet ve mücadelesinden ibaret, Büyük valide, Kösem Sultan senelerden beri bin şeytanet,

bin hile ile idame etmeğe muvaffak olduğu tahakküm ve saltanat içinde zevk ve safasında püyan olmak için tevâbiin ahaliye revâ gördüğü zulm itisâfa göz yummuş, ve küçük Mehmed'in birinci perdede saklandığı saray dumanlarını üzerinden Kösem Sultan'ın baş kalfası Meleki'ye anlatışına göre, bu hallerden yüz bulan zorbalarm bıyıklarını balta kesmez olmuş, ve bir yeniçeri kethüdasının sadrazamdan on defa nüfuzu çoğalmış. Beş on ağadan başka kimsede bir akçe kalmamış, memuriyetler hep akçe ile satılıyor, en çok hırsızlık edenler en ala mansıblar geçiyor. Sultan-ı saltanat zevkine malik olmak için memlekette sefalet hükümran oluyor. Her vakitki hikâye... Yani bir müstebid idaresi...

Sarayda buna karşı genç padişah Dördüncü Mehmed ile validesi Tarhan Sultan var; tabî bunlar bu halleri hoş görmüyorlar, [s. 397] ve aralarında münâferet ve sadîmet hüküm sürüyor; bunların tarafdarları arasında bu münâferet-i tabî en son şiddetle hüküm-fermadır. Hatta bir gün evvel, Kösem Sultan tarafdarlarının elebaşlarından olan Bektaş Ağa ile birkaç hempası, huzur-ı padişaha çıkarak, düşmanlarının başını istemeğe kadar cüret etmişler iken, validesinin nüfuz ve teşviki ile padişaha bu cürete kemâl-i şiddetle mukabele ve mütesirlerin hepsini tehdid ve ihâfe ederek bir daha böyle bir muameleye tasaddî etmeyeceklerine yemin bile ettirmiş... Bektaş Ağa birinci perdede Kösem Sultan'a bu haberi verdiği vakit, tarafdarlarını cümlesi de bu yemine rağmen düşmanlarını kılıçtan geçirmek için kendisinin bir emrine muntazır olduklarını söylüyor, fakat Kösem Sultan "Siz hazır olunuz, sırası gelince ben size haber veririm..." diye onu taltif ediyor.

Valide sultanlar arasındaki cidal birinci perdedeki bir sebeble iştilal ederek iki sultan birbiriyle adeta münazaa ediyorlar; daha dün kendisine havlu tutan bu kadının padişah annesi olduğu için gösterdiği azimeti kırmak için ne çare, oğlunu yok etmekten başka bir şey olmadığı eski tecrübelerle pekala bilen ve bunu yine o tecrübeler sayesinde pek kolay bulan ihtiyar sultan son tedbire müracaat ederek hediye tertibi ile padişaha iki kavanoz zehirli şerbet gönderiyor.

Fakat padişahın tarafdarları, etrafını saran tehlikelerden haberdar oldukları için, pek çok ihtiyatlı davranmaktadırlar; bilhassa baş ağalardan Süleyman Ağa'nın tertibi ile zülüflülerden küçük Mehmed hergün hatta her gece sarayın duvarlarını dolaşıp gizlenerek Kösem Sultan'ın dairesini teftiş etmektedir. İşte onun verdiği malumat ile bu son teşebbüsten haberdar olan Süleyman Ağa şerbeti padişaha içireceğine iki kediye içirerek onların hemen öldüğünü görüyor; artık bu vaka

üzerine daha tereddüd etmek büyük bir hata olduğunu görerek Tarhan Sultan'a müracaatla onu son ve katî harekete teşvik ediyor.

Müzakere ve ittihaz-ı tedbir için padişahın hocası Reyhan Ağayı da davet ediyorlar; fakat Reyhan Ağa, Süleyman Ağanın katl ü telif fikrine itirazla madem ki zehirlemek teşebbüsü ve bunun şahidleri mevcuttur, yarın divan günü sadrazam paşa ile vüzeraya mesele anlatılarak ulemadan âlî mansıb bir zatın fetvasıyla hareket etmek daha muvafık olduğunu beyan ediyor; ve bir karar verilerek yarına kadar bunun aralarında bir sır olarak muhafazası tekrar edildiği halde, Kösem Sultanla yeni bir münazaa esnasında, hiddet ve kadınlık sevkiyle Tarhan Sultan onu bu kararlarla tehdid ediyor.

Kösem Sultan köpürüyor, tehdid ha... Bu tehdid ve tehlikenin verdiği gazabla hemen Bektaş Ağayı celb ederek zorbaların saraya hücum etmelerini, sarayın kapılarını adamları tarafından açık bırakılacağını, padişahı hal ve düşmanlarının cümlesini katl etmelerini emrediyor... Bu emir verilirken orada mevcut olan Meleki yalnız kalınca, dökülecek kanları, bilhassa sevdiği küçük Mehmed'in de Tarhan Sultan'ın en hararetlî bir tarafdan olduğu için katlolunacağını düşünerek, son derece müteallim, sedire düşüyor... Süleyman Ağa o esnada girerek bu halden şüpheleniyor, ve istintak ederek, pek şüpheli cevaplar alınca, onu söyletmek için saraya saklanmış olduğu küçük Mehmed'i oraya getiriyor: "Bak Meleki, eğer sükût eder, bildiğini söylemezsen sevdiğini de öldürecekler?" diye onu korkutuyor.

Oyunun en müessir ve en güzel meclislerinden biri bu meclisdir; Meleki, bin türlü hissiyât-ı mütezâde içinde, tereddüdler, istimdadlar, memâniatlarla kıvranarak, nihayet itiraf ediyor; zorbaların bu gece hücum edip, hepsini katledeceğini söylüyor. Bu sayede, Kösem Sultan'ın icrâatından takaddüm eden Tarhan Sultan tarafdan, zorbaları katl ile saraya giderek küçük Mehmed ihtiyar sultanı perde ipiyle boğuyor...

Bu oyun eğer Avrupa tiyatroları gibi tertibat ve tezyinatı mükemmel, efradı tiyatroculuk fennine ve usulüne hakkıyla vakıf ve riâyetkâr bir tiyatrodan oynansaydı, pek büyük bir muvaffakiyet ibraz ederdi. Bizde ise, az çok aktör ve aktris mevhd olmakla beraber, tiyatroculuk hiç yok... Tiyatroculuk, yani bir oyunu sahneye lazım gelen hayat ve tantana ile vaz edebilmek sanatı...

Aktörler ve aktrisler hepsi de rollerini oldukça muvaffakiyetle ifâ ettiler, bilhassa, Eliza Binemeciyan Hamm, tamam kendi tarz-ı san'atı için tertib edilmiş bir rol olan rolünü gayet muvaffakiyetle, pek de parlak olarak ifâ etti. Heracya ve büyük Binemeciyan Hammlar az çok muvaffakiyet gösterdiler; erkeklerde cümlesi muvaffakiyetle oynadılar, fakat, oyun heyet-i mecmuasıyla, hiç, ama hiç de oynanmadı. Çünkü, her oyunun eşhasının hayatından başkaca, hususi, kendine mahsus bir hayatı vardır ki, bilhassa tarihi ve böyle büyük vakalar irae eden oyunlarda, bu hayat, eşhas vakamın hayatından daha mühimdir. Bu hayatı ise muntazam, zengin, müretteb, musanna tiyatrolar gösterebilir. Oyun esnasında aktöörlerin aktrislerin maharetinin yanında, bu hayat aksıyor, bilhassa son perdede, hücum esnasında, adeta gülünç bir sakatlık gösteriyor idi.

Bence, Kösem Sultan'ın memul olan muvaffakiyetine nail olamayışının sebebi işte yalnız budur. [s. 398]

(nr. 1109, s. 397-398)

Mehmed Rauf

Temaşa Musahabesi

MADAM BİNEMECİYAN KUMPANYASI

Bugün herkesçe müsellemlen hakayıktandır ki tiyatro bir mürebbî-i his ve ahlak, bir mürebbî-i fikr ve vicdan olmak itibariyle en müessir bir amel-i temeddün ve terakkidir. Hatta bir milletin derece-i temeddün ve terakkisi temaşasıyla ölçülür deirmek pek mübalağalı bir iddia olamaz.

Çünkü tiyatro "canlı bir edebiyat" demektir; Avrupa'da terakkiyat-ı medeniyelerine hayran olduğumuz büyük milletler için, tiyatro, edebiyattan yüz kere câlib-i rağbet görülmekte ve yemek yemek kadar ibidâi bir ihtiyaç halinde hüküm-ferma olmaktadır. Her akşam yemek yedikten sonra, gecesini mutlaka bir tiyatrodan geçirmek, bizde yemekten sonra kahve içmek gibidir.

Bizde de, terakki ve temeddün tekamül ettikçe, tuyatronun bugünkünden fazla rağbet göreceği muhakkaktır; terakki ise rağbetle kâim olduğunu kimse inkar edemez.

Bu sene ötede beride oynayan yeni eski kumpanyalar içinde, en ziyade celb-i rağbet eden kumpanya, Boyoğlu'nda Varyete tiyatrosunda oynayan Madam Binemeciyan'ın kumpanyasıdır. Bu kumpanya, evvela, en güzide erbab-ı kalemin telif ve tercüme ettikleri oyunları oynadığı, sonra da aktörlerimiz içinde liyakat ve kabiliyetleriyle en mümtaz olanlardan bilintihab teşekkül etmiş bulunduğu için, orada geçirilen müsamerelere cidden edebi bir ziyafet oluyor.

Evvela muharrir ve piyeslerden bahsedelim, şimdiye kadar oynanan piyesler arasında ve "Odalık" gibi geçen senelerin en büyük bir muvaffakiyeti olanlar müstesna, Fransa encümen-i danışı arasından meşhur temaşa-nüvis Biriyo'dan Celal Sahir Beyin ince kalemıyla tercüme edilmiş "Masum Katil" birinci derece haiz-i ehemmiyet bir muvaffakiyettir; "Masum Katil" şimdiye kadar Osmanlı sahnelerinde nadir oynanılmış feci, ciddî, ibret-engiz, düşündürücü, ağlatıcı bir oyundur. Başka tiyatrolarda oynanan oyunların, hatta aynı kumpanyanın "Salah-ı Hürriyet", "Beyoğlu Esran" gibi ikinci ve üçüncü derecede piyeslerin arasında ne kıymetdâr bir inci olduğunu takdir etmek için gidip bu oyunu görmelidir; bir piyesin ne kadar ruhu a'la, vicdam tenzîh, fikri tenbih, hissi ikaz edeceğini görmek için "Masum Katil" oyununu seyr etmelidir. [s. 367]

"Masum Katil"den sonra, en ciddi ve liyakatli bir muvaffakiyet Ercümend Ekrem Beyin tercüme edip geçen sene hükümet-i sabıka tarafından men edilen ve şimdi yeniden oynanan "Farmasonlar" ile Fikret Bey tarafından tercüme edilen "Fırka Münazaası"dır.

Bu oynanan oyunlardan başka kumpanyanın kemal-i gayretle hazırladığı piyesler ehemmiyetçe daha büyüktür; çünkü bunlar, muktedir muharrirlerimiz tarafından millî eseslar üzerine yazılmış oyunlardır. Evvela, Şahabeddin Süleyman ve Tahsin Nahid Beylerin müşareketen yazdıkları "Kösem Sultan" tarihi bir oyun olup, şüphesiz birdir bî-bahadır; bizde her şey gibi, tarihi piyesler de kolay muvaffakiyetçilerin elinde berbad edildi; her kalem tutan muharrir padişahlarımızın birinin ismiyle bir piyes yazdı, ve kumpanyalar da bunları rast gele oynadılar. Fakat "Kösem Sultan"ın bunlara hiç benzemediğini hiç şüphe yoktur. Bir kere muharrirlerimin edebiyatımızdaki mevkiileri nazar-ı dikkate alınca, bu iddiamın ne kadar müessis olduğunu tezahür eder. Çünkü muharrirleri bu oyunu tarihi bir oyun yazıp gürültüyle bir muvaffakiyet kazanmak için yazmamışlardır. Belki, intihab ettikleri vaka-i tarihiye, bir oyun için, pek câlib, bir tavr-ı faciayı haiz olup nazar-ı dikkatlerini celb ettiği için kabul etmişlerdir. Sonra vakamın Şahabeddin Süleyman

ve Tahsin Nahid beylerin maharet-i kalemiyesiyle ne kadar tezeyyün ettiği de başka bir bahisdir.

İkinci olarak, Mehmed Rauf Beyin son yazdığı millî mudhike “İki Evet” kumpanyasını provasıyla iştigal ettiği gayet mühim bir oyundur. Üdebâ-yı Cedîde arasında “Ferdî ve Şürekası”, “Cidal”, “Pençe” gibi eserleriyle, tiyatro ile en çok meşgul olmuş olan Mehmed Rauf Beyin bu eseri herhalde, pek layık-ı ehemmiyet add ve telakki olunmalıdır.

“İki Kuvvet” pek fecî bir neticeyi, pek câlib-i merak bir tarzda hal ve tesrî eden büyük bir muvaffakiyete maruz münhim bir oyun olmak üzere bekliyor.

Bunlardan başka Müfit Ratib Beyin “Bir Buhran” ve “Kadın Pençesi”, Ali Nihad Beyin “Merih’de Bir İnkılab” gibi oyunları hazırlamakta olup bunların her biri başka kumpanyalar için bir kaç senede ve müşkilatla kazanılan bir mühim muvaffakiyet teşkil edecektir.

Şimdi aktörlere gelelim. İlân-ı hürriyeti müteakib, mekteplerini yahud kalemlerini terk ederek sahnelerimize dökülmüş olan heveskârân sürüsünden bir istifâ-yı tabîî tesiriyle süzülerek, ayıklanarak, liyakat ve istidadlarıyla bugün herbiri sahne-i sanatta kendilerine büyük bir mevki ve istikbal hazırlamağa muvaffak olan genç ve ciddi aktörlerle, Osmanlı sahnesinin senelerden beri hizmet-i temsilde büyük muvaffakiyetler kazanan aktivistler...

Aktrisler arasında Madam Binemeciyan’ı, bugün Osmanlı sahnesinin en mümtaz bir simâ-yı san’at olarak irâe edebiliriz; Heracya, Adriyen Hammlar, kazandıkları muvaffakiyetlerle külf-i medhden müstağni en parlak aktristlerimizdendir. Madmazel Eliza Binemeciyan’a gelince sekiz yaşından beri sahnelerde oynayan bu genç san’atkarımız, maderzad istidadını büyük bir gayret ile tenmiye etmekte ve her temsil ettiği rolde mühim bir muvaffakiyet irae etmektedir.

Aktörler arasında ise mesela, Muvahhid Bey... Muvahhid Beyin istidad-ı san’atkârânesi her takdirin fevkindedir; kendisi istikbal-i temaşamızın büyük bir san’atkarı olacaktır. Ve İhram Papazyan Efendi... Büyük kuvvet-i temsil ile mümtaz cidden san’atkar ruhlu bir genç... Ertuğrul Muhsin Bey geçenlerde Sheakspeare’nin Hamlet rolünü bir genç Türk için emsalsiz bir muvaffakiyetle çıkarmağa muvaffak olmuş müsteid bir san’atkar... Daha, Cemal Bey, Şadi Bey, Şahab Bey... Cidden komedyen ruhuna malik olduklarını müteaddid temsillerle

isbat eden gençler, yani herbirisi de Türklerin her şeye ve bilhassa san'ata olan istidadlarını gayet şaşaa ile isbata muvaffak olan bir zümre-i san'atkârân..

Tiyatro aleminde biri tarihi ve muhteşem, diğeri samimi ve derin birer bedia olan "Kösem Sultan" ve "İki Kuvvet" in bu senenin en büyük bir muvaffakiyeti olacağı zan ve temin olunuyor. [s. 370]

(nr. 1108, s. 367, 370)

[İMZASIZ]

V. HATIRALAR ve BASIN ile İLGİLİ YAZILAR

Servet-i Fünun Hatıratından

İSTANBUL'DA SAN'AT-I HAKKIN TESİSİ

1306 senesinde matbaayı ve tamam bir sene sonra Servet-i Fünun'u tesis eylediğimi yazmıştım. Matbaa ve gazetenin hizmet-i neşriyesinde istihsal-i mükemmeliyet arzusuyla o zaman Avrupa'yı görmeye karar vermiştim. Bu karar neticesi olmak üzere 1307 senesi ilkbaharında Avrupa'da büyük bir seyahat icra eyledim ki meşhudatım "Avrupa'da Ne Gördüm" ünvanlı eserimde mündericidir. Seyahata Bahreyn ve Marsilya tariki ile başladım. Marsilya'dan sonra sırasıyla Paris, Haver, Londra, Astant, Brüksel, Lahey, Hamburg, Berlin, Laibzig, Frankfurt, Bal, Zürih, Cenova, Cenevre, Roma, Floransa, Venedik, Triste, Viyana, Budapeşte şehirlerini gezip dolaşmış Varna tarikiyle İstanbul'a gelmiştim. Seyahat dört ay sürmüştü. Paris'te uzun müddet kalarak resim tab etmek usulünü tedkik etmiş olduğum için avdetimden itibaren Servet-i Fünun tesavirini islah eylemiştim. Servet-i Fünun resimlerinin, rengin ve mükemmel bir surette intişarı o zaman herkesin nazar-ı takdirini celb eyliyor idi. Benim de şevkim artıyor idi.

Mekteb-i Mülkiye'den yeni çıkmış ve diğer makalemde şerh ve tafsil eylediğim vechile hizmet-i hükümete katiyen veda etmiş olduğum için mümkün mertebe münasebet-i resmeyeden uzak yaşamayı azm eylemiştim. Hele Yıldız Sarayı'm hiç bilmiyordum. Mektepte sınıfımızın birincisi olarak şehadetname aldığı için sarayda karinlik hizmetine alınmış olan birader-i muhteremim Arif Beyefendiyi ziyaret için bir kere gittiğim Yıldız Sarayı'ndan çağrılmak bana tatsız bir tesir icra eyledi. Yalnız kemalat-perverliği hakkında pek ziyade medhini işittiğim Emin Bey tarafından aranılmış olmak su-i tesirini tahfif eyliyor idi. Vakıa o zamanlar ben Jules Verne romanlarını tercüme ile meşgul olduğum gibi Emin Beyefendi dahi bu müellif-i şehirin asarından iki tanesini tercüme ve neşr eylemişti. Aynı muharririn asarıyla iştilgal meselesi aramızda gıyabî bir rabıta-i kalemiyye vücuda getirmiş demek idi.

Vapurla Beşiktaş'a çıktım. Oradan bindiğim arabada Yıldız yokuşundan çıkarken gençlik haliyle pek garip ihtisasata düşüyordum. Hele niçin çağırılıyorum diye merakım ziyade idi.

Emin Bey'e haber verdiler. Yıldız'ın vükela dairesinde bodrum katındaki odalardan bir köşedekini işgal eden Emin Bey'in odasına kabul olundum. Kendisi gayet siyah sakallı, köşede oturuyor diğer taraftan o zaman bizzat kendisi için

“Tarih-nüvis-i Selatin-i Osmaniye” memuriyeti ihdas olunan merhum Muallim Naci bulunuyor idi. Odanın köşesinde bir saat kadar oturdum. Etrafımı seyir ve tedkik eyliyordum. Bu oda halis bir bodrum idi; gayet kalın duvarları, kalın parmaklıkları ufacık pencereleri, basık tavanı mahrum-ı sanat mefruşatı. Karın Beyin biçare yazıhanesiyle insana hiç de saray-ı padişahî tesiri icra eylemiyor idi. Yerdeki güzel bir halı muhitin tesir-i elimini tahfif eyliyor idi. Ortadaki kapının iki tarafında yük ve kapılar var idi. Karşı cephede ise yandaki odaya geçmek üzere bir ufak camlı kapı daha bulunuyor idi.

Emin Bey önündeki kağıtlarla meşgul oluyor, sanki beni unutmuş idi. Mullim Naci merhum ise oturduğu koltuk sandalyesi üzerinde muttasıl sigara savuruyor; odaya birçok adamlar girip çıkıyor; Emin Beyin kulağına gizli sözler söylüyorlar. Sonra yine temennalar ederek, yahut hiç ehemmiyet vermeyerek çıkıp gidiyorlar idi. Yıldız Sarayı’nın bu hayat-ı garibesini ilk defa gördüğüm için adeta ürküyor ve her gizli lafın bana müteallik olmasından korkuyordum. Nihayet Emin Bey işinden kurtuldu. Hafif gülerek dedi ki:

- Gazetenizin resimleri manzur, şahane buyruldu; gayet takdir buyurdular; nail olduğunuz iltifat-ı padişahiden dolayı sizi tebrik ederim. Başkalarını teşvik ve tergiş eylediğim halde güzel bir resimli gazete çıkarmaya muvaffak olamadılar. Servet-i Fünun gazetesinin sahibini çağır da mahzuziyetimi söyle diye ayrıca ferman buyruldu.

Adat-ı kadime üzerine arz-ı teşekkürat eyledim. Emin Bey de ilave eylediler ki:

- Servet-i Fünun’un kesb-i mükemmeliyet etmesi nezd-i şahanede matlubdur. Bu babda ne lazımsa düşünlünüz ve bir muhtıra yazınız getiriniz.

Emin Beyin irae-i seniyyeyi tebliğ eylediği esnada da “mazhar-ı teşvik oldukları halde muvaffak olamadılar” dediği gazete Servet-i Fünun’dan evvel tesis eden ve az sonra kaybolan “Musavver Cihan” ismindeki üsbü bir arkadaşımızdı.

Sözümüzde devam eden kabil olmadı; odaya hazine-i hassa nazarı, dahiliye müsteşarı girdiler, arkaları sıra birçok zevat doldu. Ben de çıktım.

O gece gözüme uyku girmedi. Servet-i Fünun’u mükemmel bir resimli gazete haline getirebilmek üzere neler lazım diye düşünüyordum. Halbuki resimli gazetecik ruhu olan sanat-ı hak İstanbul’da [s. 314] mevcut değildi. çinkograf

demilen bilkimya usul,i hak o zaman taammüm etmemiş olduğu cihetle bittabii şimsir üzerine hak sanatının İstanbul'da tesisi lazım geliyor idi.

Uzun bir muhtıra yazdım. İstanbul'da sanayi-i nefise mektebinde evvelemirde sanat-ı hakk'ın lüzum-ı tesisinden bahsettim; bu babda Fransa'dan bir hakkak muallim celbini tavsiye eyledim. Servet-i Fünun hacmini ve iyi kağıda tab'ını teshil için Avrupa'da her devlette resimli gazetelere edilen muavenete bizde daha şiddetle ihtiyaç olduğunu gösterdim; ve muavenet-i sanatkarane olmak üzere şehri otuz lira itası kafi geleceğini ilave eyledim. Mühürledim, Mabeyn-i Hümayun'a Emin Beye gönderdim.

Aradan dört gün geçti. Saraydan bir daha haber geldi; fakat bu defa karnadan refik-i kadîmim Arif Bey çağınıyordu. Kemal-i tehalükle gittim. Arif Beyin odası Emin Beyin yazıhanesine muttasıl bulunuyor idi.

Arif Bey ile mektepte geçirilen senelerin verdiği hususiyet dairesinde konuştuk. Emin Bey vasıtası ile hakkımda olan iltifattan haberdar olunca Servet-i Fünun'un islah ve tazmini meselesini deruhte eylediğini söyledi ve muhteram hakkında bazı malumat istedi ve:

- Sen müsterih ol. Babıali'ye emir gider.

Dedi. aradan bir hafta daha geçti; Sadrazam Cevat Paşa merhumun yaveri geldi beni alıp daire-i sadarete götürdü. Paşanın huzuruna girdim. Kendisi de resimli gazeteler ve neşriyat-ı nefiseye pek meraklı görünüyordu. Şimdi ayandan Tevfik Paşa hazretleri hazır olduğu halde Cevat Paşa ile hayli teati-yi efkar eyledim İstanbul'da sanat-ı hakkın tesisi meselesi hakkında efkarımı sormak üzere müze müdürü merhum Hamdi Beye bir tezkire yazılmasını emreyledi; Servet-i Fünun'a muavenet akçesi itası cihetinde dahi maarif nazırı merhum Zühdü Paşanın fikrinin istimzac olunmasını münasip gördü.

Bir aydan ziyade muhaberat devam etti. Hamdi Bey merhumun hak sanatı tesisi meselesini derhal teshil eylemişti. ilk defa kendisini gördüğüm gün bu zatın ulum-ı meziyatına hayran oldum; vefatına kadar aramızda devam eden münasebat-ı samimiye daha o ilk mülakatta başlamış idi diye bilirim.

Maarif Nazırı Zühdü Paşa ise resimciliğin umur-ı maarife ta'lik eylemeyeceği mealinde gayet müteassıbane cevap yazdığı için sadaret işi dahiliye nezaretine havale eyledi. Dahiliye nazırı bulunan sadr-ı esbak merhum Rifat Paşa ve onun müsteşan şehri emin-i esbaki Reşit Paşa Servet-i Fünun'un istikmal-i

neşriyat etmesini nazar-ı ehemmiyetle gördüler; şehri 3240 kuruş muavenet akçasının ifasına lüzum gösterdiler. Böylece gerek müze müdüründen ve gerek dahiliyeden gelen cevaplar birleştirildi, meclis-i vükelaca karar altına alındı; iradesi sadır oldu.

İşte Servet-i Fünun'un sergüzeşt-i hayatında münasabat-ı resmîyeye böyle başlamış ve bundan sonra bu münasebat bilakis gittikçe seyri gelişmiştir. [s. 315]

(nr. 1080, s. 314-315)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

OSMANLI MATBUATI MALUMATÇI BABA TAHİR

Hayat-ı serseriyesine bu hafta Paris'te hitam veren Malumatçı Baba Tahir tam manasıyla bir Avanturiers yani mahir-i serseri idi. Okuması, yazması bile kaht olduğu halde gazeteci olmuş Osmanlı matbuatında mühim oyunlar oynamış olan Baba Tahir'in hayatını yakından takip etmiş olduğum için İstanbul'da oynamış olduğu komedilerle faciaların son tablosunu Paris'te icra eden şu harikulade mahluk-ı muzırdan biraz bahsedeceğim.

Baba Tahir aslında sadece bir Tahir idi fakat pek gayr-ı Tahir idi. Kimin nesi olduğu iyice malum değilse de ilk mevcudiyeti 1898 senesinde direkler arasında çaycı çıraklığı ile başlar. Pek yakın akrabamdan bir zatın selamlık dairesine devam ve orada efendinin iltifat-ı hususine mazhar olan Tahir'in ismini o zaman "Vakit" gazetesinde görürüz. Tahir gazetesinin direkler arası muhabirliğine başlamış ve Heyet-i Tahririye'nin nasılsa iltifatına mazhar olmuş olduğu için onun hakkında Vakit gazetesinde neşidelere bile tesadüf olunuyordu. Bir aralık imzasını yanına "Babanzade" ünvanını ilaveye mecesareti direklerarasında bir de mederebeyi intac etmişti bu mederebeden sonra fuzulî olarak imzasına ilave eylediği "Babanzade" ünvanından münharif olarak ismi "Baba Tahir" olmuştur.

Bir aralık "Tercüman-ı Hakikat"te bulundu. Çok geçmedin gazetesinin ilk sütununda Baba Tahir'in matbaa ile alakası kat' edilmiş olduğu kemal-i şiddetle ilan olundu.

"Saadet" gazetesine intikal eyledi, oradan dahi ayn usul ile ihraç edildi.

Bunları müteakip Baba Tahir Galata'da vakt-i zuhurda intişar eden "Servet" gazetesine muhabir olmuştu. (1305); öğelden sonra Galata'da intişar eden bu gazetenin mütercimliğini ben ifa eyliyordum. Aydın mebus-ı sâbıkı Ubeydullah Efendi dahi gazetenin erkan-ı tahririyesinden idi. Garib bir tercüme-i hale malik olan muhabir-i sadık Tahir'in "Servet" matbaasına gelmesi benim ruhumu sıktı; gazete sahibinin nazar-ı dikkatini davet etmek istedim, faide etmedi, bereket versin çok geçmeden "Servet" matbaasından ben infikâk ettim.

Kendisine gazete muhabirliği sözü veren Baba Tahir çeşman-ı serseriyanesine takdı altın zincirli altın gözlüklü İstanbul'da her kapının ipini çekiyor idi; o vakit makam-ı istihfâfda "Prenses Hanım" yad elinden bir sahib-i zevk kadın ile Tahir teşrik-i hayat etmiş ve gayet misafirperver bir hane açmıştı. Baba Tahir'in hanesi bu nevilere mahsus istihfaflarla Çukurçeşme'de Yerebatan'a, Yerebatan'dan Nur-ı Osmaniye'ye taşıyor idi.

İşte tam bu esnada idi ki Baba Tahir'in gazetecilik ve muharrirlik namlarıyla ikâ eylediği şu harekattan bizâr olan dahiliye müsteşarı Reşid Bey matbuat-ı Osmaniye sahasını temizlemek üzere Baba Tahir'in serseri sıfatıyla Sinop'a tebidine irade istihsal etti, Baba Tahir İstanbul'dan çıkarıldı.

Arası çok geçmedi. Baba Tahir Sinop'ta Tahrirat müdürü oldu. İstanbul gazetelerinden bazılarında Sinop mektupları yazmaya başladı. Birçok hususi mektuplar da Yıldız Sarayı'na yağdırmakta olduğunu işitiyorduk.

Uzaktan işitilen rivayetler Baba Tahir'in Sinop'u birbirine karıştırdığım ifham eyiliyor idi. Dahiliye müsteşarı Reşid Beyin infisalini müteakip Baba Tahir naslısa bir çaresini buldu, menfadan yakayı kurtardı. Babıali caddesi yine onun çehresini gördü.

Baba Tahir'in asıl hayat-ı mütehakkimesi bundan sonra başlar. Bir gazete çıkarmak istedi; zabıtaca sergüzeşti malum olduğu için imtiyaz istemeye cesaret eyleyemedi. "Asdoryan" Efendi'nin taht-ı imtiyazında olan "Malumat" ünvanlı risaleyi isticar eyledi. Onu istediği gibi neşre başladı. "Malumat"ın haftalık Türkçe nüshasına Arabî, Fariş ve Fransızca aksam ilave eyliyor, sırf edebî olan bu mecmuayı [s. 338] maarif nezaretinin müsadesini istihsale muvaffık oluyor idi.

Dört lisanda intişar eden mecmuasıyla sırkat-i aşâre alenen başlamış idi. Artık her muharririn eserini bilasual mecmuasına nakl eyliyordu. İşte böyle bir küstahlık sevkiyle üstad-ı Mükerrrem Ekrem beyefendi hazretlerinin "Şemsa"sını

Malumat'a nakletmiş ve fazla olarak gayet bî-edebane tecavüzlere bile cüret eylemişti. * Halbuki Tahir'in validesi Ekrem Beyin hanesinde süt ninelik etmişti.

Baba Tahir'in Malumat'ı yıldızın pek makbulu oluyordu. Tahir sırası ile nişanlar ve rütbeler alıyordu. "Malumat" gazetesinin imtiyazının kendi uhdesine nakli hususunda istihsal eylediği irade ale'l-usul bab-ı zabtiyeye geldi o vakit zaptiye nazın bulunan Aydın vali-i sabıkı Nazım Paşa bir cesaret-i medeniye ile Tahir'in gazete sahibi imtiyazı olamayacağına dair cevap verdi.

Baba Tahir gazetesiyile sansür dinlemeden sağa ve sola tecavüzler yapıyordu. Bu tecavüzat hiç şüphe yok ki hususî emr-i alilerle icra olunuyordu.

Bir defasında dahiliye nezaretinin ilan-ı resmisiyle "Malumat" tatil olunduğu halde tekrar neşrine derhal irade istihsal eyledi, diğer defa meclis-i vüela kararıyla "Malumat" gazetesinin külliye ilgasına dair emr-i resmi ilan olundu. Hatta matbaasının levhaları kaldırıldığı gibi zabıta tarafından duvardaki malumat yazıları bile badana olundu. Fakat yine o gün matbasım kapısında şöyle bir ilan talik olunmuştu: "Bir irade aleyh lağv olunan "Malumat" gazetesinin ba irade-i seniyye devam-ı intişarı ferman buyrulmuştur."

Artık bundan sonra Baba Tahir gemi ağzına almıştı. Galata'da vakt-i zuhurda intişar eden Servet gazetesinin hakk-ı neşrini de sahibinden aldı. Malumat ve Servet gazeteleri Türkçe ve Fransızca olarak yevm-i intişâr eyliyordu.

Zaptiye Nazın Nazım Paşanın Suriye'ye azimetinden sonra bütün bu gazetelerin imtiyazları da yeni zaptiye nazın Şefik Paşa tarafından "atufetlü Tahir Beyefendi hazretleri" namına tahvil olunmuştu.

Vakıa o zaman Baba Tahir rütbe-i balayı ihraz etmiş ve murassa nişanları almıştı. Bab-ı Ali caddesindeki üç parça konağı birleştirip cesim bir idarehane teşkil etmiş ve idaresi Babıali'de daha muhteşem bir daire olmuştu. Merci-i enâm idi.

Tahir'in azgınlığı mahud Fehim Paşa raddesini bulmuştu. Matbaadaki kuvvetin derecesinden galiba Yıldız kahramanı da sıkılmaya başlamıştı. Tam bu esnada ortaya bir "Nişan sahtekarlığı" meselesi çıktı. Vakıa ecamibe para ile nişanlar satıldığı bab-ı alice duyulmuş ve icra olunan tahkikatde sahtekarlık menbainin Tahir matbaası olduğu anlaşılmiş idi. O zaman mevki-i sadarete bulunan Ferit Paşanın tedabir-i cesuranesi ile sadr-ı sabık Hakkı Paşa riyasetinde teşkil olunan komisyon

* Bu tecavüz sevkıyla Servet-i Fünûn edebiyesinin nasıl küşâd eylediğini evvelki haftaki makalemde yazmıştım.

işi meydan-ı aleniyyete çıkardı, Ferit Paşa istihsal eylemeğe muvaffak olduğu bir irade sayesinde Tahir tevkif olundu. Adliyyeye tevdi edildi.

Devr-i hamidiyenin muhakemeleri içinde Baba Tahir muhakemesi hakikaten şâyân-ı dikkat bir vak'a idi.

Mahkeme-i cinayette cereyân eden muhakeme sayesinde Tahir'in doğrudan doğruya nişan ve rütbe istihsal eylediği tahakkuk ettiği gibi hatta doğrudan doğruya vuku bulan maruzatın miktarını az görüp sahtekarlığın dahi cüreti anlaşıldı. Bu babda nişan kaleminden iki efendiyi yaverandan bir zatı alet etmişti, nişan istihsaline heveskar olan ecnebinin ismi o zaman bol bol tevzi edilen nişan tevcihât-ı esâmisi arasına Fransızca Servet gazetesine de sıkıştırılır ve bittabi bunu nişan almak isteyen ecnebiden ve Tahir ile avanesinden mada kimse fark etmez imiş böylece yüzlerce nişanlar tevzi olunduğu ve şu tevziat sayesinde birçok paralar kazanıldığı anlaşıldı. Netice-i muhakemede Tahir on beş sene hapse mahkum oldu. Bu mahkumiyet ile o muhtelif gazetelerin kapandığı gibi matbaanın ihtişam ve şevketi dahi mahv olmuştu (1319)

Baba Tahir meydana ilan-ı inkılabı müteakip tekrar çıktı. Bu da 12 Temmuz 1324 tarihinde münakıt meclisi vükelada mücrimin-i adiyenin dahi mücrimin-i siyasiye ile beraber tahliyeleri hakkında verilen karar mucibince vukua gelmişti.

Baba Tahir hapishaneden çıkar çıkmaz matbaasını kapılarını açmış "Yaşasın Abdülhamid" ser levhasıyla müzeyyen bir ilave-i malumat neşretmiş ve hapishanede tanıştığı yüzlerce katil va mücrimi başına toplayıp bab-ı âli karşısında nümâyîşe başlamıştı.

Sadrızam Sait Paşa Hazretleriyle o gün vuku bulan mülakat-ı acizânem esnasında Baba Tahir'in avanesi ellerinde bayraklar ile makam-ı sadaret önünde haykırıyor idi. Paşa hazretleri dahi bu adamın nasıl muzır bir rükn-i irtica olacağını nazar-ı dikkate aldılar. Ceraim-i adiyeden dolayı düçar-ı mahkumiyet olanların gâzete neşr eyleyemeyeceğine dair olan madde-i kanuniye mucibince Tahir'in ilavesinin [s. 339] toplattırılmasını ve kendi hakkında takibat-ı kanuniye icrasını emir buyurdular ki bu vak'a ilân-ı inkılâbın beşinci Perşembe günü vuku buluyordu.

Artık bundan sonrası kariin-i kirâmın hatırgüzândır sanırım. Baba Tahir mücrimin-i âdiyenin tahliyesi müsaadesi gibi fevkalâde bir vak'a sayesinde yakayı

kurtarmış olmakla iktifa eyleyecek ve o zaman matbaa alet ve edevâtı hakkında gösterilen hırs-ı mübayaattan istifâdi ile matbaasını elden çıkaracak beş yerde hayat-ı serseriyanesini devam eyledi, fesâddan hali kalmadı ve nihayet 31 Mart vakasını müteakip Trablusgarb'a sevk olundu. İdhar eylemiş olduğu servet sayesinde çok geçmeden Tahir Trablusgarb'dan firar yolunu bulmuştu. Evvela Napoli'ye geldi orada şark-ı ticaret-i bahriye odası nâmıyla güya bir iş açtı. Her tarafa umumlar gönderdi, sonra Paris'e gelip Şark Acentası Orient Office namıyla bir yazıhane küşâd etmiş olduğunu işittim. Napoli'deki, Paris'te yazıhanelerini Avrupa'da kimse dikkate almamıştı, zira Baba Tahir Avrupa'da serserilik etmeye lazım vesait malik bulunmuyor idi; bizim memlekette tahsil-i mefkûd hatta okuması ve yazması olmayan bir âdem kolayca mühim bir gazeteci olur, ama Avrupa'da iş öyle değildir. Garp hayatında serserilik ve dolandırıcılığın bile incelikleri ve fenleri lâzımdır.

Baba Tahir'in sebep-i memâtu olmak üzere uğradığı bir dolandırıcılıktan bahseyliyorlar. İstanbul'un yâdigân bir Rum Baba Tahir'in dairesine misafir kalmış ve mazhar olduğu misafirliğe Tahir'in pek çok mücevherâtım aşırımla mukabele etmiştir.

Paris'te varid olan haberler Baba Tahir'in vak'aları sirkatinde birkaç vakit sonra hücum-ı dem-i dimağı ile dünyadan çekilip gittiğini anlatıyor. Cenab-ı Hak taksiratım affeyleye. [s. 340]

3 Şubat

(nr. 1081, s. 338-340)

Ahmet İhsan [TOKGÖZ]

NEŞRİYAT-I MAZİYEMİZE BİR NAZAR

Geçirmekte olduğumuz keşmekeşin dahilinin safhat-ı muhtelifesinin birçok sebep ve menşeleri vardır ki bunların kaffesi şiddet ve asabiyet politikasına inhimakdan zuhur etmiştir. Şiddet ve asabiyet politikasına bilahare bittabii hırs ve kin dahi inzımam eyledi, nihayet gaflet dahi saikleri ihata etti; içinde çırpındığımız şureş-i dahili baş gösterdi. Sırası geldikçe netaicîn ekserisi hakkında serd-i mütalaa-i bî- tarafane etmiş olan Servet-i Fünun'un eski nüshalarından bir vech-i atf bazı parçalar nakleyliyoruz.

25 Eylül 1327

Vuzuh yok, hâlimiz ne olacak?

Vuzuh yok, diyorum, hariçte değil, dahilde vuzuh yok! Zira hariçte düşman var; düşmanın harekâtında düşmanlıktan başka bir şey bulunmaz. Evet, vuzuh dahilde yok! Vuzuh kabinenin harekâtında yok! Said Paşa kabinesinin bî- taraf efkâr-ı umumiyeye, yani milletin münevver kısmına olan tesiri fena olduğunu evvelki gün yazmıştım. Ve böyle mühlik ve nazik zamanda rical-i gayr-ı malumenin erkân-ı hükûmet meyanında bulunmasını sebep göstermemiştim. Bu sözüm sırf kanaat-ı vicdaniyeye mebnî idi; vükelâ esaminesini okuduğum zaman bunlar bende bir tesir-i barid ettiği gibi ictihadîne, efkârına ve selâmet-i hissiyatına itimad eylediğim hangi zatla hasbihal eylemiş isem cümlesini aynı fikir ve tesirde bulmuş idim.

Hariciye Nezareti'ne intihab olunan ve Viyana sefiri Reşid Paşanın makamına gelmeden bağıteten istifası haberi de hissiyat-ı umumiyedeki su-i tesiri fena halde arttırmıştır. Reşid Paşanın hayat-ı siyasiyesi ve meslek-i itidal-perveranesi malum olduğu için, Said Paşa refakatinde Hariciye Nezareti'ni kabul eyledikten sonra daha makam-ı memuriyetine gelmeden suret-i katiyede istifasını hiç kimse hüsn-i suretle tevîl eyleyemez ve bunda vuzuh göremez. İşte bundan dolaydır ki makalemize ser-name olarak "Vuzuh Yok!" kelimelerini yazdım.

Vuzuhun olmadığı yerde itimad yaşamaz. Biz işte vatanın şu tehlikeli hal-i harabında muamele ve harekâtı vazıh, ve millet kemâl-i mehabetle telkin-i itimad eder bir heyet-i vükelâya muhtacız. Ne bedbaht milletiz ki en tehlikeli zamanda bile vukuf ve malumatına emin olduğumuz rical-i saltanat birleşmiyorlar, iş göremiyorlar.

İşte hükûmet-i hazıramızın etrafında dolaşan şu sehab-ı keşmekeşten korkuyorum. İtalyan topları veya zırhlıları Osmanlıları korkutamaz; fakat Osmanlı ricali arasında görülen tereddüt ve kararsızlık vatanperverlerin kalbini havf ve herase mahkum ediyor.

12 Teşrin-i Sani 1327

Haricde ve Dahilde Hâlimiz

Hiç inkâr olunmaz ki dördüncü devre-i ictimaiyede fırka-ı ekseriyetle İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin harekâtı, sair senelere mikyas olamayacak surette kesb-i silâh etmiştir. "Hürriyet ve İtilâf" Fırkası'nın bir maksad-ı vatanperverâne ile

resmen ifâ-yı vazifeye mübaşeretinde sonra fırka-i ekseriyetin daha ziyade tarik-i silâha gireceğine şübhe yoktur. Hususa ki galebe-i siyasiyenin yeni tarafda kaldığı takdirde İttihad ve Terakki fırkasının bilâ-tereddüt ve kemâl-i cesaretle işten çekilmesi, yalnız mürabakayı deruhde ile muhalif vaziyetini alması, ümid eylediğimiz silâhın hakiki olduğunu isbat eyleyecektir. Fırka-i ekseriyetin karşısına çıkan kuvvete karşı meşrutiyet ve kanun dairesinde mukavemet ve mücadelede başka tarıklara müracaat eyleyeceğini zannetmek istemem. Zira fırka-i ekseriyetle İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin erkan-ı muhteremesi dört senedir devam eden ilk tecarüble artık anladılar ki milletlerde tekamülât ancak kanun ve sükun dairesinde yürür. Bu babda şiddet ve kuvvet istiamali daima fena neticeler verir. Tekemmülât-ı ictimaiyesi başlayan memleketlerde anasır-ı muhtelifenin amalini bir noktaya cem dahi tedâbir hasene-i makule ile olur; şiddet ve kuvvetin istimali burada dahi fevkalade muzırdır.

Hakayık-ı idare bu merkezde iken, muvaffakiyat-ı evveliyeden mütevellid gururla ve fikdân-ı tecrübe ile başka türlü meslekler ittihaz edenlerin hatalarını anlamış ve artık ıslâh-ı mesleğe karar vermiş olmalarında şübhe edilemez. Eğer ıslâh-ı meslek sebebiyle menâfi-i husûsiyeleri zarar-dide olacaklar da varsa, onlar da şimdiye kadar işittikleri istifadeyi kâfi görüp daha ziyade tam'a düşmeleri hem kendi selametleri ve hem memleketin selâmet-i hakkiyesi icabındandır.

14 Teşrin-i sani 1237

Zeki Bey Merhumun Muhakemesi

Abdülhamid'in idare-i zalımanesini mahv ve Kanun-ı Esasî'yi iade etmek üzere müteşekkil İttihad ve Terakki cemiyet-i ihtilâliyesine inkılabdan hayli zaman evvel maalfihtihar iştirak etmişim. Zaman-ı iştirakımda verdiğim va'd üzere, ilân-ı inkılâbın ilk günlerinde, "Servet-i Fünun" ceridesi ve matbaası ile lâzım gelen muamele-i fedakaraneyi icrada asla tereddüd etmedim. Ceridemizin o zamanmi kolleksiyonları bu babda şahid-i kafidir.

İnkılâbın vukuu ile matlub olan Kanun-ı Esasî'nin ilâmından ve Meclis-i Mebusan'ın küşadından sonra, kanun dairesinde umûr-ı milletin başına geçmiş zevatı tebcilen kendi küşe-i acizimde neşriyatımla meşgul olmayı daha makul bulmuşum, vakıa küşad-ı mebusandan sonra İttihadve Terakki cemiyetinin vazife-yi inkılâbiyesine iştirak eylemek için taahüd, yerine getirilmiş demektir. Yani inkılab fedakârları ile imzalanmış olan esas mukavelenâme hitama ermiş demek idi; binaenaleyh cemiyet-i inkılâbiye mukavelenâmesini hitama ermiş addeylemişim;

artık hiçbir vazife-i siyasiyem kalmamıştı; meşâgil ve mehafil-i siyasiyeden uzak kalmakla beraber ictihad ve efkârında istiklâli muhafazaya azm eylediğim için, sonradan çıkan vakayı fevkâlâde “Servet-i Fünun” hissiyatını neşirden asla çekinmemişti. Bu sebeble “Ahmed Samim”in katlinde merhumun hatrasını İ’zazen bir nüsha-i mahsûsa çıkardığımız gibi muhakemesi icra edilen Zeki Bey vaka-i elimesinin zuhurunda dahi bu cinayetin faillerini telinen merhumunu bir kıta resmini zaman-ı vakada derc-i sahife eylemiştik. Birbirlerine gayet müşabih olan bu iki feciâmın vukuu memleketin ve milletin mukadderat-ı istikbaline fena bir darbe indirmiştir demekte tereddüd etmiyorum; yalnız şuna teşekkür eylemelidir ki Zeki Bey merhumun katillerinin derdest olunması ile Zeki Beyin katlindeki dehşet bir derece tahfif olunmuştur.

(nr. 1104, s. 283)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

VI. İSTANBUL POSTALARI

İSTANBUL POSTASI

Buram buram kar yağıyor, sokakları kar tabakası kapladı; İstanbul'un çamuru ve pisliği Hâlık-ı kainatın dün gece üzerimize çektiği tabaka-i sefid altında muvakkaten gizlendi. Şimdi her taraf beyaz, her taraf temiz; hava daha saf olarak cevelan eyliyor, lodosun ve yağmurun asab üzerine verdiği tesir-i müzik kayboldu. İnsan daha iyi nefes alıyor. Lakin bir de ısınacak ateşi olmayan, giyinecek esvabı olmayan, muhalefet havadan nâşî kendisine iş bulamayan biçarelere soralım. Ve hayfa ki böyle biçarelerin adedi gittikçe şehrimizde ve bütün memalikimizde artıyor! Haricdeki muharebeye dahildeki kardeş muhasemesinin tesirâtı inzımam ederek ve zannımızın her ferdinin kalbinin acı ve devamlı bir "endişe-i ferdâ" hasıl olmadı. Bütün kalblerde mevcut olan bu "endişe-i ferdâ" sanki memleketin hayat-ı maddî ve manevisini düçâr-ı sekte etti işler, alış verişler topal oldu; vatam serapa istila eden maraz-ı siyasî öyle maraz-ı iktisadî tevîd etti ki bu maraz-ı bî-aman eğer acilen deva görmezse mevcudiyet-i milliyemizi mutlaka hufre-i memâta ilkâ edecektir. Bu derdin devâ-yı âcili umumen "had-şinas", "kadir-şinas" ve "nimetşinas" olmağa çalışmaktır. Bir defa şu hasâil-i âliye-yi efrâd-ı millette görmeğe muvaffak olursak padişah-ı muhterememizle beraber herkesin aradığı ittihat ve itilaf derhal husule gelir ve bugün memleketi yitip bitiren nifak ve garaz ortadan kalkar. Zaten şimdiye kadar ne çektik ise ve şimdiden sonra ne çekecek isek hep had-nâşinâsîden, kader nâşinâsîden ve nimet nâşinâsîden çektik ve çekeceğiz! İttihat ve Terakki cemiyetiyle Fırkasının uğradığı tezelzülât bir milletin şîrâze-i hayatiyesini tanzim eden şu üç hassadan ayrılması yüzünden vukua geldiği gibi, yeni teşekkül eden "Hürriyet ve İtilaf" dahi faaliyet-i siyasiyesinin ilk adımını büyük bir "had-nâşinâsî" göstermekle mevcudiyet-i ciddiyet nazarında pek derin surette mecruh eylemiştir. Fırka-i İttihat, zaman-ı idareyi eline aldığı ilk günlerden itibaren muvaffakiyet-i sehîlenin gurur-ı tflanesine kaplayıp tecrübeyi ve ihsası inkar eylemiş ve böylece memleketin muktedir evladının muavenetinden mahrum kalmıştı; Bu mahrumiyetten kurtulması pek kolay iken erbab-ı iktidara karşı gösterdiği kadar nâşinâsî mesleğinden ayrılmakta inat eyledi; Kendisine olan hücumlar hep bu bî-lüzum "gurur" ve "inat"tan zuhur etti.

"Hürriyet ve İtilaf" ise daha henüz mağrur olacak bir muvaffakiyet bile göstermemiş iken ilk hatve-i siyasetten en büyük had-nâşinâsîliği ve kader nâşinâsîliği icra eyledi; malum ya; memleketimizde İstanbul'dan başka terbiye olacak yer yoktur diye eski bir söz vardır; kezalik, İstanbul'da da terbiyenin en

nazikanesi saraydadır derler... Hürriyet ve İtilaf Fırkasınca intihab olunup bazı maruzatta bulunmak üzere huzur-ı padişahiye çıkan heyet ise, dört senedir İstanbul'da bulduklarına insani iştibah ettirecek surette, İstanbul'un ve saray-ı padişahının icab eylediği nezaket ve terbiyeyi meatteessüf unuttu. Bu zatlar İstanbul'da ve padişah sarayına, padişah huzurunda olduklarını düşünüp, her türlü ihtilafın kalkmasını ez can ve düvel-i arzu buyuran sevgili padişahımıza kanaat-bahş olacak surette sözler söyleyecek ve padişahın nezd-i mülukanelerinde bulunan zevatın dahi tasvib-i sakinanenesini olsun kazanacak yerde, aksi bir neticeye uğradılar. Bu hal evvela padişaha karşı had-şinas olmaktır, samiyen padişahın en yakın hâdimleri ve karınları bulunan başkatip bey ile başmabeyinci bey hakkında iştibahkâr davranmaktan, yani bu zatların huzur-ı hümayundan çekilmelerini isteyecek kadar adab-ı muâşeretini ferâmuş eylemekten neş'et eyledi. Yazık Hürriyet ve İtilaf Fırkasına ki İstanbul'a ve padişah sarayına mahsus olan tedbir ve nezaketten mahrum bir murahhasa hakk-ı kelam vermiştir.

Saray-ı hümayun adab ve terbiyesine muhalif harekât üç sene akdem muâyide resm-i âlisinde meb'usâtımızın ateşin emelli bazı erkânı tarafından dahi yapılmış idi. Amma o meseleyi acemiliğe ve "ne oldum?" cümlesine bağışlamıştık; bu defa ki vakayı ciddi düşünenler asla mazûr göremez. Onun için evvelki haftaki sözüümüzü şu vesile ile bir daha tekrar eyliyorum; İttihat ve Terakki Fırkası muhtelif levn ve meşrebde ve fitratta zevât bulunmakla şimdiye kadar hatadan düşmüş ise, "Hürriyet ve İtilaf" Fırkası dahi ayn felakete uğramıştır ve kendini tasfiye etmezse daha elîm hatalara uğrayacağında şüphe yoktur.

Said Paşa Meşrutiyet'te üçüncü ve bu devre-i ictimaiyede ikinci olarak kabinesini teşkil eyledi. Bu kabinenin memleket ve milletin muhtac olduğu sükun ve huzuru iadeye muvaffakiyetini hâlis ve bî-araf bir Osmanlı sıfatıyla temenni eyliyoruz. Huzur ve sükuna son derece muhtacız; Unutulmasın ki mücâdelât-ı siyasiye ile meşgul olanların adedi mahduddur; o mücâdelâttan müteessir olanlar ise binlerce tacir, yüz binlerce esnaf, yani bütün millettir. Tarihe baksınlar, oradaki vakayı' bir daha okusunlar ve tarihin daima tekrar eder olduğunu hatıra getirdikten sonra millete acıyıyorlarsa milletten korksunlar! [s.170]

İSTANBUL POSTASI

Rüzgarlardan Lodosla Poyraz mücadelede! Fırkalardan İttihad ile İtilaf mücadelede. Fırkalar içinede en akıllı geçinen mebuslar bile evvela meclis salonunda sonra sahaif-i matbuatta mücadelede... Elhâsıl her yerde bir kavgadır gidiyor! Bu mısralar ile İtalya muharebesini hatıra getiren yok! Bereket versin mücâdelat-ı hevâiye Fırka münâzaatı gibi ezelden değil; poyraz, lodos kavgası bu hafta meydan aldı. Birbiriyle boğuşular. Tarifimin derece-i galbesine göre ya şedîd yağmurlarla mutedil burudete yahûd kar ve bora ile soğuşa uğradık. Hem nasıl yağma. Nasıl fırtına! Yağmurun derece-i te'sîrini anlamak için Pazartesi akşamı bahçe kapısından geçmek.. yok yahlış söyledim geçmek istemek kâfi idi. Aman yarabbî o ne hâl idi? Hacıbekirin önünden köprüye kadar bir sel-i hurûşân caddeyi tutmuş, yaya kaldırımlarını basmış, ekser dükkanlardan içeri girmiş... Gelip geçmek isteyenler cây-ı selâmet diye kapı eşiklerine çıkmış mütevekkilâne bekliyor. On paraya bir adam! diye haykıran hamalların sırtına binmeye cesaret edenler karşıdan karşıya atıyorlar. Bir takım bahtiyarları hamilen zuhûr eden arabalar sanki Çamlıbel'de dere aşar gibi hayvanlarıyla tekerlekleriyle suları yarıp gidiyor... Yaşasın şehir-emaneti. Yaşasın meşrûtiyet diyelim mi? Yağmur yağınca pay-ı tahtta sokaklarımız müzehrefât deresine dönerken, kar yağınca şehir datilinde seyr ü hareket muattal bir halde kalırken her sert rüzgarda telgraf tellerimiz kırılıp muhâberetimiz munkatı' olurken ve nihayek koca bir Afrika vilayetini sersemce elimizden düşmana kaptırırken, bütün erkân-ı hükümet ve milletin on beş seneden beri (35)'inci madde etrafında didişmesi, Eminönü'nü geçmek için yağmurlu havada on para verip murdar bir hamalın sırtına binmeye muhtaç kalan bîçâre İstanbulluların hâli gibi ağlamağa da gülmeğe de layık değil midir? Nedir bu gaflet nedir bu cehl ü nâdâmî? Kel başa şimşir tarak kabilinden üç sene evvel bir "Hakimiyyet-i Milliye" çıkardılar. Düşündüler bîçâre millet payitahttaki en büyük caddeden bile yağmurlu bir havada geçecek bir yola mâlik değildir. O zaman devr-i endişâne bir sûretde nasihat verenlere nazar-ı hakâret atfolundu. Vaktiyle edilen hatayı şimdi güyâ ta' mir etmek istiyorlar. Fakat nasıl? Yine gayr-ı tabîi bir şekilde!

Gayr-ı tabîlik görmek isterseniz âlem-i siyasete ve onu muhit-i ihtirâsâtına girin! Aman Yarabbi... Frenklerde bir söz vardır; Politika öyle bir nankör meslektir ki ona intisâb edenlerin elleri ve yüzleri mutlaka mülevves olur, derler. Ne kadar doğru, husûsâ bizim memleket için ne derece büyük hakikat! Selânik'teki coşkunlar İstanbul'a muhit-i mülevves diyecek yerde siyaset-i dahiliyemiz âlem-i müşterekine

bu nâm verseler daha isabet ederler. Çünkü âlem-i siyasete yeni giren memleketlerde daima birdenbire irtifa etmiş şahıslar ve kuvvetler çok olur. Birdenbire irtifa edenler ise sür'at-i suûdun te'siriyle derhâl coşarlar ve azarlar ki, bu bir hâl-i marazîdir. Bunun devası çıkmış olan zirve-i mürtefi ammenin nazarıyla bir daha görebilmek üzere makul bir sûrette aşağıya inip bakmaktan ibârettir. Ancak bu tedbirle tekrar ve kolayca su'ûd kabûl olur. Bir kan-un-ı riyazî olan şu hakikatı kabul etmemek için inat edenlerin sükût-ı ise pek müthiş olur ve bir daha kalkınamazlar... Başka milletlerin görmüş ve geçirmiş oldukları safhamın tarihi önümüzde iken, biz daima hem kel hem fodel olmakta ısrar eyliyoruz. Düşünmüyoruz ki siyâset mesleğine intisâb edip de üzerlerine siyah lekeler sürülmemiş kimse yoktur. Politika âleminde arkadaşlık, vefâkârlık, vicdâniyât, sâfiyet aluvv ahlâk katıyyen mevkûddur. Hasım mağlub etmek için her türlü vâsta makbul ve muteberdir. Tarafeyn yekdiğere elinden geldiği kadar iftira eyleyecek, azviyyâtta bulunacak söğüp sayacak. Ama bunlardan birisi mufaza-i mevkî kaydında, diğeri ahraz-ı mevkî kaydında imiş! Benim için birbirinden hiç farkları yoktur ikisi de mağlub-ı ihtirastır, binâenaleyh samimiyetden âzâdedir. Bizim fırkalarda samimiyetin âdem-i mevcûdiyetine inanmak için şunu düşününüz! İttihâdiyyun niçin Said Paşaya sarıldı? Zira Kâmil Paşanın düşmanıdır. İhtilâfiyyun niçin Kâmil Paşayı istiyor? Zirâ İttihâdiyyunun düşmanıdır. Bu mesele içinde bir şam'e-i sâfiyet varsa arayın da bulun!

Hele sâfiyet-i vilâyatdan çekilen siyâsi telgrafnamelerde hiç aramayın! Vilâyat hayatını görenler pek âlâ bilirler ki oralarda İstanbul'dan pek ziyâde bir meskenet-i siyâsiye vardır. Onlar önlerine kösemen geçmiş koyunlara benzerler. Ne derlerse onu yaparlar ve onu yazarlar. Önlerine getirilen muhazzaralara imza koyarlar. Ve bütün bunlar fakr-ı iktisadimizden ve terbiyye-i siyâsiyyemizin fıkdamından tevellüt eyler. Artık halimizi ve teşkilât-ı ruhiyyemizi bilip anlayalım da hiç olmazsa telgraflarla, muhazzaralarla, protestonamelerle gazete sütunlarını doldurmayalım. Onlara inanacak ve aldanacak ashab-ı ciddiyet yoktur. Yarasalar, yarasalar düşmanda bir hande-i istühzâ hâsıl etmeye yarar!

Düşman ağlamalı, dost gülmelidir, diye atalardan kalan sözü dinlemek istersek hırs u inaddan vazgeçelim. Modası geçmiş tedâbir-i iknâiyyeden ferâğat eyleyelim. Kânun-ı tabîi denilen cereyanların önüne çıkmak beyhûdedir, o cereyanlara karşı çâre-i halâs hatâ-yı itiraf ile adl ü hakkaniyeti tatbikten ibarettir zoraki iş yürümez. [s. 194]

İSTANBUL POSTASI

Bu satırların karilerimiz tarafından zaman-ı mütâlaasında bütün efkâr-ı Osmaniye'yi yirmi gündür işgal eden fesh-i mebûsân karan belki heyet-i ayan tarafından verilmiş olacaktır. Heyet-i ayan devletin en tecrübedâde ve muteber erkânından mürekkeb olduğu gibi, dördüncü senesi ikmâl edilmekte olan devre-i meşrutiyetimizde heyet-i ayan, hatta meclis-i mebûsandan bile yada efkâr-ı hürriyetperverâne göstermiş ve her zaman selâmet-i fikriyesini isbât etmiştir. Binaenaleyh ayan-ı Osmaniye fesh-i mebûsân hususunda ne merkezde karar verirse selâmet-i vataniyenin o cihette bulunacağını kâni olmak icâb ediyor.

Fesh-i mebusan meselesi böylece mülâhaza olunca derhal itihâbât-ı vedâde hatıra geliyor. Bu en mühim ve en ruhlu meseledir; umarım ki evlâd-ı vatan, intihâbâtı bu defa layık olduğu ehemmiyetle telakki edecektir. Gözümüzü açalım. Millet meclisine milletin en güzîde ve en muktedir evlatlarını gönderelim. İkinci meclis azası dahi isbât-ı iktidâr ve siyâset edemezse artık mevcûdiyet-i maddiye ve siyâsiyemize vedâ lâzım gelir.

Trablusgarb meselesini tevliid eden esbâb ve ahvâli tedkik edenler, hükümetimizin siyâsetinde dâhilen ve hâricen pek müdhiş hatalara düşmüş olduğunu anlamışlardır. Trablusgarb'ı müdâfaa etmek vazîfe-i mukaddesini deruhde eden Türkler ile Araplar, gösterdikleri kahramanlıklarla Osmanlı ve İslam nâmûs-ı askerîsini bütün âlem-i medeniyet nazarında kurtardılar; fakat kurtaracak bir şey daha var ki o da haysiyet-i hükûmettir. Enzâr-ı medeniyette mevki-i itibarî pek az olan haysiyet-i idâre ve hükûmeti kurtarmak vazifesi yeni gelecek olan mebusların sûret-i intihâbına ve itihâz eyleyecekleri hatt-ı harekete bağlıdır. Trablusgarb'da can ve kan fedâ ederek râyet-i Osmaniyenin namusunu müdâfaa eden kahraman kardeşlerimizin vazifelerindeki ulviyet ile, yeni mebusların mürâkabesi altında çalışacak hükümetin vazifesindeki ehemmiyet arasında hemen fark yoktur. Trablusgarb'da ifnâ-yı hayât edenler hayât-ı ebediyelerini kurtarıp bu dünyaya veda eyleyecekleri cihetle; sîi idâre yüzünden başımıza gelebilecek felâketleri görmek ezâsından vâreste kalacaklardır. Halbuki erkân-ı hükûmet ise itihâz eyleyecekleri fenâ tedbirlerin netâyicini çok geçmeden görecekler ve o zaman bir taraftan felâket-i umûmiyeye sebep olmak azâb-ı vicdanîsi ile kıvranıırken diğer taraftan milletin savlet-i intikâmcûyânesinden dahi kurtulamayacaklardır; zîrâ tarîh ortadadır.

Tarîh en büyük muallim olduğu için her zaman ve her işte emsâle bakarlar; meselâ fesh-i mebûsân meselesinde dahi emsâl-i tarihiyeyi yâd ile meşgûl oluyorlar; emsâl-i tarihiye zikretmek icab edince, bizim tarihimizdeki yalnız 1295 fesh-i kanûn şeknânesi mevcûd olduğu için hatıra-i elîmeyi bittabi bırakıyoruz, sâir devletlerin tarihlerine müracat olunuyor, onlar da vukuâ gelen muâmelât-ı feshiye tedkîk ediliyor. Halbuki misal aramakta dahi samimiyet ve sâfiyet lazımdır; emsâlin işe gelenini yâd edip keyfe muvâfık olmayanları zikretmemek efkâr-ı umûmiyeyi hüsn-i tesîrden ziyâde shui tesîr icrâ eyler. Zaten hakiki efkâr-ı umûmiye her meselede kendi tedkikatını bîtarafâne yapar. Kararını verir, az veya çok zaman sonra kânûn-ı tabîî tahtında -La foredes choses- isbât eder.

Geçen hafta Karadeniz'de büyük bir fırtına oldu; ufak tefek yelken gemileri kazalarına zamîmeten bir Rus ve bir Yunan vapurunun gark olduğunu kemâl-i teessüfle haber aldık. Karadeniz'de o fırtınanın hükümfermâ olduğu gece bir kaç yüz sefînenin seyr ü seferde olduğu muhakkak idi; acaba o müteâddid sefâin-i ticâriyeden yalnız yukarıda zikrelediğimiz iki vapurun kazâzade olmasında ne gibi esbâb mevcûd olabileceğini tedkik etmek, her türlü mesâilde "ders-i ibret" olabilir. Vâkıa, aklî, fennî, maddî tedâbir ittihâz olunduktan sonra bir felâket zûhur ederse ancak o zaman "kazâ" diyebiliriz. Tedbirde kusur ve erkân zuhûr eden bir felâket ise "tâli"e atfolunamaz, o doğrudan doğruya yine insanların cürmü olur. Rus şirketine mensûb vapurla Yunan bandıralı vapurların ikisi de otuz kırk yaşlarında demir tekneleri kağşanmış, makineleri mahrûm-ı kuvvet idi. Kuvvetli bir fırtınanın telâtumuna mukavemet edemedi, mahv oldu gitti. Bizim sâbık "idare-i mahsusa"nın kulağı çınlasın değil mi? Hâlâ adaya işleyen vapurlar bu haldedir, adaya giden bir köhne vapur yolda kazâzâde olursa, kabahatin kısm-ı azamı vapuru idâre edenlerde bir kısm-ı sagîri de vapura binenlerdedir. Hatta arkadaşlarından devr-endiş bir zât on sene akdem vapurun çürüklüğü yüzünden Moda'daki hanesini terk eyleyip Makriköyüne nakleylemişti. Çürük bir sefîne ahvâl-i âdiyede ve az fırtınada tahammül eyleyebilir, fakat onu mahveyleyecek azamî bir fırtınaya dayanamaz. Sefîne-i devlet ve hükümet dahi aynen böyledir; siyasî kaptanlar sefînenin metânetine, makinenin tesviyesine, tâifenin mehâretine görünmeden yola çıkarsa mesûldür. Amma bu mesûliyet-i millet huzurunda, kanun huzurunda tayin edemezmiş; cenâb-ı Hâk ve vicdân huzurundaki mesûliyet, adam olana kâfidir. [s. 218]

İSTANBUL POSTASI

Ayamın ekseriyet-i azimeye mukarrem meclis-i mebusanın feshinden sonra harekât-ı umûmiyesi kesb-i azadeyi eden hükûmetten yeni meclisin intihâb ve ictimâna kadar, artık vad ve ıyd değil, icraat bekliyoruz. Mebusanın istizahatından ve suallerinden kurtulmuş olan kabinede bir nazır makâmı dahi ihdâs olundu, nazır paşalar ve beyler silsilesine şura-yı devlet reisi dahi iltihâk etti. Vekâlet ile idâre edilen dahiliyeye asaleten Hacı Adil Bey, nafia ve telgraf nezâretlerinin dahi tahavvülünden bahş olunuyor. Bütün bu halki hükûmetten beklenen icraat ve faaliyetin ilk hazırlıkları ise, İttihat ve Terakki Cemiyeti bu defa bütün cesareti ile alıp sarahaten reiskâra geliyor; yani meydan-ı imtihana çıkıyor, demektir. Memleketimizin faal, adil, kanunperver ve icraat terakkiperverânenen kaçmaz bir hükûmete muhtacdır, bu şerait dairesinde icra-yı hükûmet olunsun, efrâd-ı milletin hukuk-ı medeniyye ve siyasiyesi çiğnenmesinde reiskârda kim olursa olsun.. İşiyile gücüyle meşgul olanların başka şey aradığı yoktur. Bize lâzım şey huzur ve asâyiş ve onun netice-i tabi'iyyesi olan küşayış-i muâmmelâtır. Muâmmelât demekle tüccârın ve san'atkârın, bütün halkın alış-veriş dedikleri hayat-ı maddiye-i milliyeyi moral eyliyoruz. Memleket rahat nefes almak için asâyişe nasıl muhtâc ise ruh-ı iktisadiyatı teşkil eden ticaret ve sına'i dahi inkişâf için o derece muhtâc-ı huzûr ve sükûndur. Bize bu huzur ve sükûnu yalnız bir kuvvet verebilir, o da kanunperver ve adil bir hükûmetten başka bir şey değildir. Hükûmet kanunu tebcil etmeli, efrâd dahi hukuk-ı kanuniyesini anlayıp onu müdafaadan korkmamalıdır.

Hükûmet ve efrâdın şu vazife-i müsterekiye derece-i riâyetini intihâbât-ı cedîdede görüp anlayacağız. Hem sade biz değil, kemâl-i merak ve tereddütle üzerimize ma'tûf olan enzâr-ı ecânib dahi hükûmetin meyl-i meşrutiyetperverânesini ve Osmanlı milletinin medeniyet-i siyâsiyesini bu vesileyle bir daha mizan-ı tedkîkden geçirecektir.

Hükûmet İttihat ve Terakkiye masûb olmakla itibârıyla esnâ-yı intihâbatta erkân ve me'mûrin-i hükûmetin muvafakateyn fırkasına mensûb namzedleri daha iyi bir nazarla göreceğinde ve onlara yardım edeceğinde şübhe yoktur. Bu, her yerde böyle olur; ancak şu nazar-ı himâyenin mantık dairesinden çıkmaması ve efrâdın hukûk-ı siyâsiyesini haleldâr etmemesi suret-i katiyede lazımdır. İlân-ı meşrutiyetten beri anân-ı hükûmeti ellerinde tutan İttihat ve Terakki mebusam ile onun müzaheret eylediği hükûmet ve cemiyet, efkâr-ı umûmiyede düçâr olduğu itirâz ve muahezeleri izale etmek ve inkilâbın eyyâm-ı ülgâsında cemiyete ma'tûf

olan teveccüh-i ammenin hiç olmazsa bir kısım-ı inde eylemek için efkâr-ı umumiyeye hoş görünmelidir. Bu ise ancak adilâne ve kamunperverâne muamelat ile, ve hususa inat ve garazdan vazgeçmek ile müyesser olur. İnsan kendini zorla sevdiremez... Efâliyle, harekâtıyla sevdirebilir. Vakı'a biz de biliriz, dünyanın her tarafında icra-yı hükûmet edenlere karşı mutlaka nâ-hoşnudî gösterirler, fakat bunun da bir derecesi vardır, fişgâhda görülen muhâcemâtı sade mualliflerin tedâbir-i hasmânesinden mütevellit zannetmek yanlışdır. Onun bir mühim kısmını icrâ-yı hükûmet edenlerin hakikatı neticesi addetmekte erbâb-ı dikkat mustar kalır. Madem ki hep insanız, hatasız olamayız, erbâb-ı ticâret zararın neresinden dönülürse kardır dediği gibi erbâb-ı idare hatanın neresinden dönerlerse büyük müddebirlik etmiş olurlar.

İşte gerek hükûmetimizden ve gerek ona müzâheret eden İttihad ve Terakki Firka ve cemiyetinden memleketini sevenlerin beklediği bundan ibâretidir.

Memleketini sevmeyen olmaz, herkes vatanın te'alisini ister, zirâ vatan teâli eyledikçe, memleket ma'âmur ve âbadan oldukça onun efrâd-ı nâil-i refâh olur. Görülüyor ki muhabbet-i vataniyyede sa'ikasında kabîl değildir. Meşrut bir sa'ik-i mâddî vardır, bu ise nâzım-ı umûr-ı alemdir. Hakikat meselemin böyle olduğunu unutuyoruz da evâtın muhabbetini bile taht-ı inhisâra almak istiyoruz. Filan vatanın sever filan sevmez diye mukayeselere kalkıyoruz; ve bu mukayese-i gayr-i makule ile pekçokların kalbini rencide ediyoruz. Bizim nazarımızda vatamı sevmeyen Osmanlı yoktur, ancak bir takım vâkıfâne sever, bir takım câhilâne ibraz-ı muhabbet eder. Vâkıfâne ibraz-ı muhabbet etmek ve o dairede hizmet etmek isteyenlerin makbûliyet-i âmmeye mazhâriyeti memleketin alâmet-i teâlisidir, bu isbâtın celfi sûrette zuhûruna kadar cehl ve inadin taht-ı te'sfirinde olarak vatana ibraz-ı eser-i muhabbet etmek arzu eyleyenlerin irşâd-ı vazifesi münevverü'l-fikr olanlara düşer. [s. 242]

(nr. 1077, s. 242)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

-Taklidi Bile Fenâ Yaparız-

İcad ve ihtirâdan, keşf ve amâlden sarf-ı nazar, neden ise, taklîd bile olmazdan iyi gelmez; onu da gayet fena yaparız. Rûh-ı meseleye başlamadan bir şey ilâve eyleyeyim. Öyle alametler vardır ki onların vücûdu erbâb-ı dikkate kolayca

büyük hakikatleri irâe eder; öyle hemmiyetsiz zannolunan emârât bulunur ki onları görmekle en mühim hususlara müteallik hükümler pek sahîh olarak verilir. İşte bugün bahs etmek istediğim mesele böyle zâhirde ehemmiyetsiz, fakat hakikatte son derece de hâiz-i te'sîrdir, şekl-i hâzır-ı medeniyet bihakkin taklîdde bile bizim kâbiliyetimiz olmadığım isbât ediyor.

Yeni Osmanlı pasaportlarından bahsedeceğim.

Gençliğine doyamadan münfesihi olan meclis-i mebûsanda pek ziyâde müzâkerât ve münâkaşâtı mûcib olmuş ve devr-i sâbıkda padişahın kabusu ve polislerin menba-ı vâridâtı kesilmiş olan pasaportlar hakkında âhiren bir kânûn tasdik olunduğu malumdur. Bu kanunun neşrinden sonra, nezâret-i âidesi dahi pasaportların şekl-i atîkini terk ile Avrupa'nın sâir devletlerinde müstâmel olan kâlîbe yani cüz u dân hâline ifrâğına kara verdi diye gazetelerde okumuştuk. Ve belki siz de benim gibi, başka cihetlerde iş görülmedi. Ama şu pasaport müşkilâtı olsun ortadan kalktı, diye sevinmişsiniz. Evet; pasaport almakta müşkilât yok; müşkilât, üstüî dâiresinde istihsâl eyleyeceğiniz pasaportu iki gün cebinizde dağılmadan muhafazadır.

Lüzûm hâsıl oldu; geçen gün kendim için pasaport aldirttum. Yarım lira harc ve on kuruş vize ücreti verdik, bana fıstıkî yeşil renkte bir ufak defter getirdiler. Fıstıkî renkli kağıdın üzerinde matbî hiç bir yazı ve alamet olmadıktan başka cinsinin de pek âdî olduğu görüldüğü için. O renkli yemenî kağıdım, gönderdiğim adam pasaportumun üzerine sarmış sandım.

Ne kadar da hüsn-i zanna meyyal imişim!...

Meğer o fıstıkî renkli kötü kağıt parçası Osmanlı pasaportunun kapağı imiş! Kapak içinde sekiz yapraklı, asıl pasaporta ortadan tek bağla hafifçe iliştilmiş olduğu için daima ilk açışında o camım fıstıkî muhafaza kağıdı (!) mahfûzundan yırtılıp ayrıldı.

Dahası var; bitmedi!... Mahfûzun birinci yaprağım çevirdim. Karşı karşıya iki sahifenin birisine Türkçe ve diğerine Fransızca olarak isim ve eşkâlim yazılmış. Ama nasıl yazılmış; ne hatla yazılmış!? Burasını anlatmak için mutlaka o iki sahifemin fotoğraflerini çıkarıp enzâr-ı kariîne vaz etmek lazım geliyor. Yalnız şu kadar söyleyeyim ki bilhassa arzu olunsa, itina edilse dünyada bu kadar fenâ bir hata ile bu derece fena bir istif ne Türkçede ve ne Fransızcada ortaya konamaz! Fransızcası, fazla olarak, nâkâbil-i kırât!

Düşünelim? Bu Fransızca yazıları kim okuyacak? Avrupa devletlerini memûrîn sâbitesil!

Yeni biçim pasaportu görünce ne diyecek?

Türkiye’de yeni teessüs eden genç Türk hükûmetinin teceddüdâtından yeni bir vesîka, değil mi?

Şimdi ben bilirim. Bu satırları okuyanlar, her iş tamam oldu da bu eksik kaldı diyeceklerdir! Belki bu işin müteallik olduğu devâir-i rüesâsı ise daha ileri varıp, matbaasına iş bulmak üzere yeni pasaportları sûret-i ihzârına itirâz ediyor demekte tereddüt eylemeyeceklerdir. Zirâ biz ya son derece düçâr-ı ye’s olanlara mahsus-ı hâl nevmîdinde söz söyleriz, yahud son derece tevehhüme düşer, ve hissiyât-ı hâliseye tecâvüz ederiz.

Şu iki nev te’vîle cevap vereyim:

Vâkıa yapılacak çok, ama pek çok iş var; fakat hiç olmazsa eski şeklini tebdîl eylediğimiz işleri olsun eskiden fenâ yapmayalım ki bize karşı Türklerin yeni hükûmeti de kâbiliyetsizdir diyemesinler. Ve unutulmasın ki mukaddime-i makalede söylediğim gibi yok alametlerden büyük neticeler ve hükümler çıkar.

Matbaamıza iş bulmak ihtine gelince, bu sahîh bile olsa, ma’yûb bir hareket değildir; fakat bizim matbaa dâima imâlâtında nefâset ve kavâid-i san’at şerâitimi bilhassa nazar-ı dukkate tuttuğu için, devâir-i hükûmetin guya tenzhil-i fâtû te’min etmek üzere açtığı müsehhera menâkızalardan mümkün mertebe uzak kalır ve şebâb da bir şeker de bir, nazarıyla bakan devâirle iş görmez! Çünkü biz de çivi almak için bile münâkaşa yaparlar; münâkâsa, her şeye tatbik olunur bir devâ-yı güldür. Hakikatte ise en kötü bir şeydir.

Bana kalsa, elyevm Osmanlı seyyahlarına i’tâ olunmak üzere dahiliye nezaretinde istimâl olunan o kağıt parçasına sarılmış olan pasaportları imal eden matbadan ziyade, onun numunesini tertüb ve ba’de’t-tab tesellüm eden daireyi mesul tutarım. Matbaacı numunesi ne ise ona göre fiat verir ve yapar; bunu unutmayalım.

Zannederim, şu kadar izâhât üzerine Avrupa’da seyr ü sefer eden Osmanlıların isbât-ı hüviyetlerine medâr olmak için ceblerinde bulunan ve genç Türkiye nâmına Avrupa devletleri memûrînine irâe olunan [s. 291] Osmanlı pasaportlarının şekl-i hazırının islâh ve tanzimini nezaret-i âidesinden şân ve şeref-i Osmanî nâmına ricâ eylerim. Dahiyile nezareti bugün Avrupa devletlerinin ve

mücavirimiz küçük hükümetlerin istimâl eylediği pasaportlardan nümûne olsa da lütfen bizimkilerle mukâyese eylese ne kadar ma'yûb bir mukallidlik yaptığımızı anlarız.

Hariciye nezâretini ve memâlik-i ecnebiyedeki konsoloshanelerimizin i'tâ eylediği pasaportlar başkadır; karıştırmayalım [s. 292]

(nr. 1079, s. 291-292)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Bu son hafta şunun ve hadisatla mâl-a-mâl bir halde bir taraftan intihabat gürültüsü memleketimizi baştan başa çalkandırırken bir taraftan da hadisat-ı hariciye ortalığı velveleye veriyor.

Meclis-i Mebusan'ın dağılmasıyla beraber memlekette bir devre-i sükun başlayacağını zannedenler hiç şüphesiz şimdi cereyan-ı vukuatı görerek tebdil-i fikir etmişlerdir. Bizim memleketimiz gibi bir iki asır müddet intizam mahrum kalmış bir memlekette bir kaç sene içinde huzur ve sükun husule getirilebileceğini ümit etmek elbette safdilliktir. Biz ne muvafıklar gibi, ne de muhalifler gibi memleketin sükunu ve asayişini, intizam ve kuvvetini yalnız muarız tarafın ihlal ettiği iddiasında bulunmayız. Onu, bizzat cereyan-ı hadisattan, takip ettiğimiz tarik-i tekamülden hasıl olmuş bir reveş-i zaruri olmak üzere telakki ediyoruz. Ancak şu mühim noktayı da söyleyelim ki daha makul bir tarz-ı sevk ve idare, daha müdebbirane bir siyaset elbette şimdiki -bazen pek tehlikeli ânât ve noktada tekarrub eden- i'vicacı reftarı daha salınsız ve muttarrit bir halde kullanılabilirdi. Memleket bazen duruyor, bazen yürüyor, bazen sekiyor ise, bunun kabahati -her hadisat-ı ictimaiyede olduğu gibi- bir şeye, bir amile değil, birçok esbab-ı müessirata racidir.

İzah-ı maksat için diyebiliriz ki, inkılabın vukuyla beraber (hakimiyet-i milliye) esasıyla ortaya atıldık; her şeyin acemisi idik; istidadımız olsa da bu az çok uzun bir zamanda inkişaf edebilirdi... Hiç kimse inkar etmiyor ki şimdi bir devre-i tecrübe geçiriyoruz. Lakin bu devre-i tecrübenin uzamp gitmesine, vaktimiz,

taliimiz, bilhassa muhit-i siyasimiz müsait midir? Ve bir de tecrübelerimiz -kafi derecelerde- istifade bahşoluyor mu? Mücerribleri tekrar tecrübe etmeye kalkarak hem kendimizi, hem vatam yormuyor muyuz?... İşte bu noktalardır ki şayan-ı tedkik ve tenkittir ve bizim burada bir defa daha söylemek, iş başında bulunanları daima tahzir etmek istediğimiz cihetler bunlardır. Bu noktalar hakkında her şekilde birçok yazılar yazıldığı, ve pek çok söylendiği ve söylenmekte olduğu gibi bir çok daha da söylenip yazılabilir. Hulasa etmek için diyelim ki: Tecrübelerimiz bizi pek az intibah ettiriyor; ekseriyetle hiç eser bırakmıyor; Mücerrib şeyleri tekrar tecrübeye kalkarak hatalara düşüyoruz; kıymetli, her dakikası bir hayat hükmünde olan zamanımızı izâa ediyoruz; halbuki dünya dönüyor, düşmanlarımız hazırlanıyor, aleyhimize kasdane planlar tanzim ediliyor; biz hala bir usul ve muayyen bir program tutup hedefe doğru azimle yürümekten her işte evsaf-ı hariciye değil, ve ehliyete ehemmiyet vermekten uzak bulunuyoruz. Halimiz "sen muhalif men muvafık" diye düşünmeye böyle teferruatla bizi asla bırakacak şekilde değil... Yalnız dört senelik tecrübelerimizi bile karıştırsak istifade edecek hayli şeyler buluruz; iş aramaktadır. İtikadımızca artık öyle bir devredeyiz ki birbirimizi incitmek hayat-ı memlekete kastetmek demektir. Ali'nin Veli'nin şahsını, hareketini değil, memleketin hayat ve istikbalini düşünecek bir sıradayız. Mesaili küçük, dar olmayan, vasi ve şümullu bir nazarla ihata edelim; siyaset-i aliye ve şamile, bilhassa alicenabane bize herkesten ziyade lazımdır. Yerimiz az, pek kısa kesiyorum.

Haftanın şunun-ı saresinden addolunmıyacak bir şey de doktor Rıza Tevfik Beyin mahkum ve hapsedilmesidir. Rıza Tevfik Bey sima-yı irfan, şu fakir memleketin maatteessüf adedi hatta (10)'a baliğ olmayan birinci derecedeki evlad-ı fazlesinin belki de birincisidir. Biz onun kadar vüs'at-ı ihatası olan bir Türk alimi daha tanımıyoruz. Onu, hatta (kanun) nam-ı alisine mahbusda görmek bile bizi müteellim eden bir nahş hadisedir. Biz o itikattayız ki kanun (kırmak) için değil (yapmak) için tatbik edilir ve bir düstur-ı beşeriyettir. Ve Rıza Tevfik Bey gibi memleketin biricik evladı hakkında bir müsamaha-i kanuniye pekala yapılabilirdi. Yapılmak siyaseten lazımdı. Olabilir ki Rıza Tevfik Bey kanunu ihlal etmiştir. Fakat siyasetin nükteleri bazen hatta muanız hakkında müsamahayı icab ettirir. Şunu da söyleyilem ki Rıza Tevfik Beyin -doğrudan doğruya- seylab-ı siyasete karışmasına biz asla taraftar değiliz; o ceryanların melusatı Rıza Tevfik'in ka'b-ı bülendine asla dokunmamalıdır. Bu memleketin zümre-i münevveresi Rıza Tevfik'i yalnız bir münevver, bir mürid, bir hoca-i irfan mevkiinde görmelidir. Bu tarikle

siyasette de, dolayısıyla, a'mâl-i nüfuz irşad olunabilir. Rıza Tevfik Beyin mesleğine yalnız bu küçük itiraza cüret ediyoruz. Ve biz o iddiadayız ki şu kıymetli günlerimizde Rıza Tevfik'in şule-i irfanından hakkıyla hiç bir zerresini izaa etmeden, istifale edemiyoruz.

Rıza Tevfik Beyin hadise-i habbesi, kader-i mualla-yı irfanı cihetiyle, mucib-i teessür olmakla beraber, bu habsin celbettiği tezahürata istikbal-i vatandan umud-bahş olacak şekildedir. Tevfik Fikret Beye vaki olan tecavüze karşı sakıt kalan muhit-i şebabımız bu sefer refi seda etmekle, bir alamet-i mevcudiyet ve intibah ibraz etti ki cidden mucib-i memnuniyettir.

Mucib-i memnuniyet olmayan bir şey hain İtalyanların Beyrut gibi açık bir limana tecavüzleridir. Düşmanın bu müessif ve nagehanî tecavüzü birçok cihetlerden manidardır. Düşmanımız Trablus'da Osmanlı kahramanlığını yenemeyeceğini anlayınca hile ve desise tarikine saptı; biz de hesaplı davranıp devletlerin bu meselede (danışıklı döğüş) kararlarının icrasına meydan vermemeliyiz... Düşmanımız boş yere Suriye'nin kapısına gülle savuracak kadar budala değildir... [362]

(nr. 1082, s. 362)

İsmail Suphi [SOYSALLI]

İSTANBUL POSTASI

Dünyada çok gezenin çok yaşayandan ziyade bileceğine dair işittikleri atalar sözünün hükümet ve kuvveti terakkiyat-ı hazıra ile pek çok artmıştır. Vakıan vesait-i nakliye dünya üzerinde öyle bir derece-i mükemmeliyete geldi ki Avrupa'da, Amerika'da mesafenin ne olduğunu adeta unuttular; mesela Paris'ten akşam trene binip yatağa girmek ve sabahleyin Berlin'de uykudan kalkmak, orada gündüz iş gördükten sonra yine akşam yerleşilen katarla ferdası günü Viyana'da gezmek ve yirmi dört saat sonra ise Londra'da bulunmak en kolay gezmelerden addolunur. Katarların sürati, vapurların mükkemeliyeti insanlara mesafeyi unutturduğu gibi muhtelif memalik arasında teessüs eden münasebet-i daim dahi adeta hudutların ehemmiyetini iskat ve milletleri birbirine girift eylemiştir. Avrupa'dan bir yolcunun bir günde muhtelif dört huduttan aştığı vuku buluyor; o yolcular geçtikleri

memleketlerde hiç sıkıntı çekmeden otellere yerleşiyor, arabalarla sokaklarda geziyor; alıştığı vesait-i istirahat ve huzuru her uğradığı yerde bulup yadırgamıyor. Zira mesafelerin son derece ihtisarı ve adeta hudutların ilgası yemek, içmek, yatmak, gezmek gibi havayic-i zaruriyeye müteallik âdâtı sanki tevhid eylemiştir. Zaten havayic-i zarureyeden olan âdât-ı umumiye, hıfz-ı sıhhat ve temin-i suhulet kavaidiyle mezc olunmuş olduğu için Avrupa'da gezen yolcu bir beldeden diğerine giderken yahud hududu aşarken, meluf olduğu istirahat ve suhuletten asla mahrum kalmaz. Bindığı şimendifer kışın kaloriferle ısınmıştır; katarın a'lâ lokantası ve istirahat salonu, yatağı, tuvalet odası vardır. Garlara gelince muntazam hamallar her yolcunun eşyasını alır, otellerin otomobilleri onları derhal mükemmel kaşanelere nakleder. O oda elektrik ziyası, bütün şehir vesair biladî rabt eden telefon hututu mevcuttur. Her merdivende asansör işler; odalardan sıcak ve soğuk su, tuvalet masaların musluklarından akar; yemek içmek her dakikada lokantada nefaset ve envayla hazır. Sokakta her dükkandan alacağımız en ufak eşyayı dükkanlar derhal ikametgahınıza gönderir... Ve bütün bu suhuletlerden ve saadetlerden istifadeye lazım gelen parayı kazanmak da tahsil görmüş kabiliyetli adamlar için o memleketlerde gayet kolaydır. İşte Avrupa dediğimiz yerin hayatı ve tarzı bu şekilde bulunuyor, yani bizim atalardan kalma darb-ı meselimiz, çok yaşayan mı, yoksa çok gezen mi bilir? Darb-ı meselin ahkamı orada büsbütün kesb-i kuvvet etmiştir; herkes çok gezdiği için çok bilir, sanki memalik-i garbiye efradının hayatı -mesafelerin ihtisarıyla makusen- uzarmıştır. Biz ise ne haldeyiz? Halimizin farkında mısınız?

İşte bütün dertlerimizin anahtarı burada!.. Ne halde olduğumuzu anlatmağa lüzum yok! Gören göz kılavuz istemez; yalnız iyi görecektir bir göz kafi!.. Yukarıda saydığım vesait-i medeniyyeden, esbab-ı istirahattan kavaid-i hıfzıssihadan ve nihayet terbiye-i siyasiyeden hemen bikküllüye mahrumuz; belası şu ki mahrumiyetimizin de farkında değiliz. Bir ekalliyet-i kalîle teşkil eden beş on kişi veya bir kaç yüz kişiden bahse lüzum yok; belki bu ekalliyet-i kalîle kusurlarımızı, derdlerimizi görüyor, fakat onların idrak-ı terakki-perveranesinden milyonlarla ahaliye ne hisse düşer? Hususa ki o ekalliyet-i münevvere esbabı bile derumunda yaşadığı muhit-i cahilin cereyanına kısmen uymağa mecburdur. Meseleyi geçen gün muteber ve müdekkik bir ecnebiden dinledim. Milletlerin ahval-i umumiyesini ve memleketlerin inkişafat-ı ruhiyye ve ictimaiyesini kemal-i vukufuyla tedkik ve gayet salim fikirler peyda etmiş olan dosdum dedi ki:

- "Bir ailenin bir evladı olur; peder oğlunu okutmak, alim etmek ister; mektebe gönderir, tahsiline itina eyler, en güzel vesait ile çocuğu ihata eder. O çocuk büyür, fakat nadiren babamın arzusu derecesinde sahib-i kemal olur. Bu halin kabahati ne babadadır ne de çocukta! Bunlar bir takım vesail ve esbab-ı muhtelifeden inbias eder ki bu meyanda muhîf en büyük amil vazifesini görür. İşte şu kaide milletlerde dahi aynen vakidir diye bilirim. Sizin milletiniz ve memleketiniz elyevm henüz tahsile başlamış çocuk gibidir. Evladın çare-i terbiyesi nasıl mekteb ve medree ise milletlerin terbiye-i esasiyenin vasıta-i istihsali dahi "Meşrutiyet"tir. Meşrutiyeti ilan etmekle millet ve memleketinizi medeniyete kayd eylediniz bakalım oradan nasıl yetişeceksiniz?

Bu söz hayli düşünmeğe şayan değil mi biz ise ilan-ı meşrutiyet etmekle her işi olmuş bitmiş zamanına düşmüştük! Parlemanyoyu açmakla Avrupa devletleri sırasına geçtiğimize inanmış ve adeta onlara meydan bile okur olmuştuk. Halbuki alem-i medeniyette pişmiş olan milletler bizi mekteb-i meşrutiyette okumağa henüz başlamış çocuk addeyiyor ve mektepten nasıl çıkacağımıza muntazır oluyorlar. Acaba okuyup adam olacak mıyız diye düşünüyorlar." Burada arkadaşım zata dedim ki:

- "Lakin bizi rahat bırakmıyorlar ki mekteb-i medeniyette çalışalım!" Bu sözüm üzerine o zat gayet manidar surette güldü ve ilave eyledi ki:

- "Bir aile evladını mektebe gönderdiği zaman çocuğun orada [s. 386] arkadaşları ile oynarken düşüp bir tarafı kırılmasını, bir marazı sâriye tutulup helak olmasını, yahut mektepte kabahat işleyip tard olunmasını ve daha sair suretteki felaketleri nasıl göze alırsa, mekteb-i medeniyete giren milletler dahi buna mümasil müşkilatla bittabi muhat kalır; bunlar ahval-i adiyeden olduğu halde çocuğu mektepte ceza gören veyahut hasta düşen bir pederin mektep idaresine karşı hasıl eylediği hiddeti tanzir eyliyorsunuz. İlan-ı Meşrutiyetten sonra rahat bırakılacağımızı zanneylediniz ise pek büyük çocukluk etmişsiniz dostum. Hariçten muavnet beklemek hiffettir. Mekteb-i medeniyette çalışan milletimizin derslerine ve vazifesine mukaddem olmasına ve terleyip rüzgarda gezmesine, arkadaşlarıyla kavga etmeme çaresine bakmalısınız!

Şimdi hep düşünelim.Acaba dersimize vazifemize ikdam eyliyor muyuz? Terleyip rüzgarda gezerek soğuk alıyor muyuz? Arkadaşlarımızla kavga eyliyor muyuz? Biz derslere yeni başlamış olduğumuz için henüz ders ile vazife hususunda derecemizi tayin kabil değil ise de kavaid-i hıfz-ı sıhhiyeye riayette çok kusur

ettiğimizi hele arkadaşlarımızla muttasıl didiştiğimizi inkar kabil değildir. Hem tahfi nerede? Didişmekte bile cehl ü gafletten hali kalmıyoruz. Mesela Rıza Tevfik Bey vakasına bakınız! Eğer bu bir muhassime-i siyasiye neticesi ise hükümet fırkası Rıza Tevfik Beyi yirmi beş gün hapse mahkum etmekle kendisine zarar vermiş ve hasmının iştiharını temin etmiş oldu; bu hal eser-i gaflet ve adem-i kuvvet değildir de nedir? Dünyada bir hasmı mağdur mevkiüne koymak kadar fena tedbir olmaz iken ekseriyet fırkası erkamı bunu bile idrak edemezse acaba başka işleri nasıl koruyor diye düşünmek icab etmez mi? Bizim kendi icthad-ı siyasiyemize gelince, birkaç defa söyledik ki bir Rıza Tevfik Beyle mesela bir Süleyman Nazif Beyi başka başka saflarda gördükçe bizim fırkaların teşkilatında tabiiilik bulunduğunu kabulde mazurum. Memleketin yeni kafalılar, zümre-i mütefikirîni bir arada olmalı ise başka ve eski kafalılar harbde bulunmalıdır. Biz fırkayı böyle anladık ve böyle anlayacağız. Hele "Servet-i Fünun"un daire-i haysiyeti ve uhuvvetinde senelerdir hayat sürmüş ve fikirler taati etmiş arkadaşlarımızı hürs-ı cah veyahut menafi-i hususiyeye ile birbirinden ayrılmış gördükçe siyasete nazar-ı istikrah ile bakmaktan hali kalmayacağız! Siyasette merhamet ve samimiyet yoktur, burası malum amma bu meslekte mantık ile akl-ı selime de büsbütün gökyüzüne çıkmıyorlar ya. [s. 387]

(nr. 1083, s. 386-387)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Bugün yeni senedir senenin bir Perşembe ile başlamasında daima tefeül eylerler. Biz de öyle diyelim. Meşrutiyetin dördüncü sene-i maliyesinin daha parlak neticeler vermesine dua eyliyelim. Sene-i maliye dedim de aklıma geldi. Beşgün akdem Duyun-ı Umumiye meclis idare reisinin bir raporunu gazeteler neşretmişti. Rapor hitame eren 1327 senesindeki Duyun-ı Umumiye muâmelat-ı mâliye ve iktisâdiyesine müteallik idi. O raporu kamil-i dikkat ve merakla okudum. Felâket-i harbiye, harbin verdiği mevani-i ticariyeye rağmen geçen senenin pek parlak neticeler vermiş ve şimdiye kadar Duyun-ı Umumiye muhassah ve vâridatımızın bu derece terfii görülmemiş olduğunu anladım. Vâridât dört senedir mütenasiben

tezâyid eylemiştir. Şimendüferlerin hasılatı dahi artmakta devam eylediği için demiryolu şirketlerine kilometre başına verilen temhat akçası tazminatı da azalmıştır. Dünyada mikyâs-ı terakkiyatın en beligi hesab-ı sahihe müstenid olan erkamdır. Duyun-ı Umûmiye meclis idare reisi seyri adam Bullac lisamından çıkan malumatın dahi mukârren-i sıhhat olacağına asla şüphe yoktur. Binaenaleyh ahval-i iktisadiyemizde nazar-ı bedbîni ile bakanların müddeiyâtına rağmen memleketin şu'bat-ı muhtelifesinde iktisaden görülen şu terakkiyât-ı nazar-ı dikkate alarak çok sevindim. Sevincim son dereceye geldiği için rast geldiğim arkadaşşa:

-Duyun-ı Umumiye raporunu okudunuz mu?

diye sordum. Aldığım cevaplar:

Evet gazetelerde gördüm, şöyle bir göz gezdirdim.

Tarzında vuku buluyor; mesruriyetimi muhatabımda dahi görmek üzere muhakemeye devam eyleyince maatteessüf anlıyordum ki sual sorduğum zevatın hemen kaffesi raporun ser-levhasını okumuş ve içindeki erkâmdan tevahhuş ederek raporu tedkik etmek değil adeta şöyle bir gözden bile geçirmemiştir.

Suali bir çok zevata daha irâd eyledim. aldığım cevaplar beni daima meyas eyliyor idi. Ah! Niçin bu biçare memlekette halk iktisadiyatımızla bigane yaşar diye ye'sim artıyor idi. Bir tacirin en ehemmiyetli zamanı sene başı bilançosunun terkikine müsadif-i eyyam olduğu gibi efrâd-ı millet dahi her şeyden ziyade memleketin iktisadiyatı ile alakadar olmalı ve o sahadaki ahvalimizi her şeyden evvel tedkike lüzum görmelidir. Zira bizim asıl mizan-ı istikbalimiz oradadır. Vâ esefâ ki biz bundan daima uzak kaldık, kalıyoruz ve bu revşe nazaran iktisadiyâne daima bigane dirmakla mamlakata asla sahip olamayacağız.

Zira bir millet memleketine sade askerlikle, memnuniyetle sahip olamaz. Bir de temellük-i iktisadi vardır. Biz bunu bir türlü anlayamadık, bilemedik ve binaenaleyh daima ecnebî istilâ-yı iktisadisine uğradık! Unutmayalım ki, bugün bir elkânın istilâ-yı iktisadisi ile istilâ-yı askerisi arasında fark maddeten pek çok değildir.

Vatam zümre-i mütefekkirini tarafından iktisadiyâtın nazar-ı lakaydi ile görülmesi kadar mücib-i felâket hâl-i tasavvur olunamazken bizde muharrirler, natıka-perdazlar nadiren bu vadide söz söylüyorlar. Bunun da sebebi biz müslümanların muamelat-ı iktisadiyeye alakamız olmamasıdır. İyice bilelim ki biz bu kafada oldukça ne kadar yeni kafalılık davasında bulunsak para etmez. Ne kadar

terakki eyleyeceğiz, teali edeceğiz desek dinleyen bulunmaz. Terakkiyat ve teâliyatın -garb erbab-ı irfâmı nezdinde mizân-ı iktisadî yoktur, yâni ziraat, ticaret ve sanattır.

Acaba ziraat ve ticaret sanatımızda terakkiyat olması Duyun-ı Umumiyyeye tahsis olunan vâridâtımız tezaâd gösterir miydi? Demek ki memlekette büyük bir intibah-ı iktisadî var. Acaba bunların âmilleri kimler. Biz müslümanlar, Türkler mi? Yoksa anasır-ı sâireye mensub vatandaşlarımızla ecnebler mi? Anasır-ı sâireye mensub vatandaşlarımızın saha-i iktisadiyatta bizden çok ileride olduğundan şüphe yoktur. Ecnebler ise memleketimizde istilâ-yı iktisadî ile meşkuldür. Vatan-ı müşterekte mesuden yaşamak istiyorsak biz de paçaları sıvayıp iktisadiyat alemine atılmak lazım gelirken münevverü'l-fıkr zevât meyâmında Duyun-ı Umumiye'nin son raporuyla meşgul olmuş tek tük pek az sahib-i meraka müsadif olmak gibi mücib-i teellüm alamet bulunur mu?

Memlekette bir âfî-i refahın hazırlanmakta olduğuna delâlet eden Duyun-ı Umumiye raporunu görmekle hushule gelen inbisâtım, o refaha biz Türklerin pek iştirak edilemeyeceğimizi anlamakla derhal mübeddil-i hüzn oldu. Acaba hep böyle mahzun mu kalacağız?

Memlekette âfî-i refah ve mükemmeliyetin hazırlanmakta olduğuna şüphe yoktur. Eğer refah ve mükemmeliyetten bizler istifadeden mahrum kalacak isek ilân-ı hürriyet ile meşrutiyet ile iftihara hakkımız kalır mı?

Bir istikbal-i refah ve mükemmeliyetin tehiyye olunduğunu görmek için İstanbul'un mühim caddelerine şu günlerde atf-ı nazar kâfidir. Eminönü meydanı kâmilten tebdil-i manzara eyledi. İki ay sonra üzerinden elektrik tramvayları geçen köprü kurulacak bir sene sonra Şişli'den Aksaray'a elektrik tramvaylarıyla gieceğiz. Güzergah caddelerdeki eski ve harap evler yerine mükemmel binalar kurulacak. Bahçekapı caddesi genişliyor. Beyoğlu doğru yolu mahûd İtalyan kilisesinin hedminden beri sahilden doğru yol almaya başladı. Fakat şu kesb-i zînet eden memleketin iktisaden sahipleri kimler olacak? Bana öyle geliyor ki gaflet ve inat mesleğinde devam eyledikçe bizler olamayacağız! [s. 410]

İSTANBUL POSTASI

Düşmanımız nerede diye aramak beyhudedir. Bizim düşmanımız ne İtalya'dadır, ne de Rusya'dadır! Bizim düşmanımız heyet-i ictimaiyemizdir, yani içimizdedir, bu düşman her millete musallat olmuştur. Sadece bizi değil her milleti ezmiş fena yollara sevk etmiş, kahreylemiş ve süründürmüştür. Her millet ne zaman bu büyük düşmanı keşf edip de ona ilan-ı harb etmişse o zaman yakayı kurtarmıştır. Hangi düşmandan bahseylediğimiz anlaşıldı mı? "Cehl"imizi söylemek istiyorum. Ceahl, öyle bir düşman bhi amandır ki onun zebûn-ı tahakküm ve tasallut olan milletler çok seneler sıkılacak, ezilecek, sürünecek ve nihâyet çektiği derdin nede olduğunu anlayıp ona kemâl-i cesaretle fert-i metânetle ve en ciddi bir arzu-yu teceddüd ile ilan-ı husumet edecek ve bütün, heyet-i içtimaiyesini kahreden o kabus-ı siyahı nur-ı irfan altında boğup kurtulacaktır. Yoksa felâh yoktur!

İşte şu mülahazata mebnidir ki şarkımızda, garbımızda, şimalimizde, cenubumuzda düşman vatan aramakla meşgul olurken bizi hergün yiyip kemiren asıl düşman mevcudiyete yani ceahl karşı hücumdan korkmamalı. Ceahlın kahhanı irfandır. İrfan ise her millette zümre-i mütefekkirinin sermayesidir bari memleketin münevver ve mütefekkir kısmı olsun kendi nur-ı irfanına güvenip ceahlıdan korkmamak lazım gelir. Biz ilan-ı inkılâptan beri böyle bir cesaret-i medeniye gösterecek bir hükümetin teessüsüne intizardayız, gözlerimiz hala yolda... Ümitlerimiz ise gittikçe azalıyor. Nasıl azalmasın ki milletlerin tarihi ortada ve mantık bütün milletler indinde bir olduğu halde, zamandaran-ı devletimizi tarihin verdiği derslerle pek az meşgul buluyoruz. Halbuki bu zamandaran-ı idare arasında zekasına, irfanına, vukuf ve malumatına emin olduğumuz zevat yok değil; acaba niçin onlardaki zeka ve irfan ile nakabil-i teklif hareket ve icraatın arkası kesilmiyor? O esbâb-ı zeka ve irfan kendi arzuları ve içtihatlarıyla iş görmeye kadir olamıyorlarsa, yani kendileri de karşılıklarına dikilen heyula-yı ceahl ve rıyanı tehakkümünden kurtulamıyorlarsa niçin hareket-i gayr-ı mantıkayeye iştirakte devam ediyorlar? İşte bunlar hep cilve-i siyasiyat! Böyle cilvelerden aman uzak duralım!

Siyasiyâtın cilvelerinden ve meşrutiyetin tatbikatında tabiiik görmek için sahib-i rey ve kelam olan efrâdın bâb-ı maişet olarak yalnız bâb-ı hükümeti görmemesi lazımdır. Nafile ne derlerse desinler ister darılsınlar, ister hiddetlensinler... Söyledik ve söyleriz! Memûrin-i hükümetten müteşekkil veyahut hükümetle alâkadâr müntehib-i sanilerle icra onulacak intihabat hiç bir zaman

milletin âmâl ve arzusunu temsil eyleyemez. Zîrâ bunlar ne kadar hüsn-i niyet ve azm-i müstekimane sahibi olsalar, bâb-ı maişeti olan hükûmetlerin takayyünât ve amalinden harice çıkamazlar. Kezâlik geçinmek için hükûmet kapısına ve erkan-ı hükûmetin lütfuna muhtaç bulunan zevattan mürekkep belediye heyetleri o beldenin hayatına kezalik aynı sebepten naşi alâkadâr olamaz. Bu hale çare murakabe-i milletin hükümetle az alâkadâr olan müntesibin-i iktisat ve ticariyetinde bulunmasından ibârettir onun için sabır lazım.

Sabır ve tahammül bazen iyi neticeler verir. Amma ekseri ahvalde büyük fenâlıklar dahi tevlid eder. Meşhurdur ya yeni köy daire-i belediye müdürü müteveffa Manas Efendi birgün ekâbir-i devletten bazı zevat nezdinde bulunuyormuş; müdayika-i ahvaline serraşte ile tazallumatta bulunmuş ve sonra sözü başka vadilere dökerek mutad-ı üzere ahval-i umumiyyede meşhur olan gayr-ı mantıkî harekât-ı muahezeye başlamış, bunu üzerine konak sahibi paşa:

-Ah, Manas Efendi, demin bahs eylediğin müdayıklar hep şu dilin belâsıdır, demesi üzerine Manas Efendi:

-Paşam! Dilimin belasını yalnız ben çekiyorum. Fakat sizin sükûtunuzun belasını bütün alem çekiyor.

Cevabını vermiştir. Abdülhâmid devri bizleri daima ifrât ve tefrite alıştırmıştı. Onun için ya lüzumundan fazla mütehammil ve sabırsız, yahut itidalda hariç coşkun oluruz. Şunun ikisi ortasını bulup da mutalaa ve muhakmeden sonra beyan-ı rey etseler ne olur? O zaman görürüz ki ashab-ı ceraidden 500 lira depozito istemek ile o madde-ı kanuniye vazılarının arzu eyledikleri "itaat-ı eklâm" temin olmaz. Taraftar-ı hükûmet olan Tanin gazetesi muharriri Hüseyin Cahid Bey'in muhakkak bir galeyan-ı mantıkî ile yazdığı gibi bu nev tedâbir maksadı temin etmez, başka hayal-i kamuniyye kapıları açar. Erbâb-ı muhalefet söyleyeceğini mesela ufak risaleler tarzında yine neşr eder.

Mantıktan uzaklaşmayalım. Ondan uzaklaşmak isteyenleri hükm-i zaman geri dönderir. [s. 434]

İSTANBUL POSTASI

Eski bir darb-ı meselimiz vardır; şakayı kaka yapma derler. atalarımız böyle nice güzel nasihatler bırakmışlara amma bizde kabiliyet yok ki dinleyelim. İşte Gümülcine'de yirmi dokuz kadar ayak takımı halk intihabat şakasını mucib-i teessüf ve teessür bir şekle ifra ile refikimiz Rıza Tevfik Beye taarruz eylediler. Selâmet-i şahsiyesine tecavüz ile umum-ı millet için mucib-i hicab bir hareket-i bağıyane ihtiyar ettiler. Rıza Tevfik Beyin şahs-ı muhteremine, bu hareket-i bî-edebâneden hâlel gelmez. Bu tecavüzde hâledâr olan cihet, terbiye-i umumiye-i milliyemizdir. Binâenaleyh hepimiz vakadan mütenebbih olup biçare milletin talim ve terbiyesine her vakitten ziyâde çalışmalıyız; vecihle ve nâdâmî ile âlûde olan ayak takımını; avam güruhunu şımartacak hallerden katiyen mücânebet etmeliyiz. Zirâ onlar iyiyi kötüyü tefrikten acizdir. Onların her hareketlerinde umûdu müteessir ve mahçup edecek veyahut ağlatacak ahval zukur edebilir. Bir diğerk darb-ı meseli daha umutmayalım. "Biz de adet vur diyince öldürmektir!" nasihatını hatırdâ tutalım. Sonra intihabat cilvesi yapacağız derken memleketin başına nâ-kabil-i tamir felâketler getiririz. Elli senelik vak'ayî ortadadır. Vatan-ı muazzezimizin başına ne felaket gelmiş ise hep böyle ayak takımının harekât-ı hafifasının birdenbire azmasından mütevellid vakayı yüzünden olmuştur.

Gittikçe azan bir hal varsa o da İtalyanların asabiyeti!... Bir tenezzüh-i askerî diye gülerek oynayarak başladıkları Afrika fütühatı onları sebilhâne bardakları gibi yalnız Trablus'un kenarında dizili bıraktı. İçeri doğru ilerlemek istedikçe hamiyet-i İslamiye ve Osmanîye'nin galeyamıyla vücûda gelen nâ-memul kuvve-i kahharenin darbelerine uğruyorlar. Maktul ve mecruh veriyorlar. Kendi memleketlerindeki sabırsızlığın çaresâz olmak üzere bir kaç defalar bahr-ı ahmerin Arap kulubelerine, sonra Beyrut limanındaki eski gemilerimize güller savurdular. Bu tecevvüzât-ı zebûn-küşâneyi kendileri için muvaffakiyat-ı bahriye diye ilân eylediler. Şimdi oldukları yerde tepiniyor, bir taraftan hiddetlerinden, diğerk taraftan Avrupa'dan korkularından şaşırılmış titriyorlar. Bu içinden çıkılmaz hâle bir çare düşünmek üzere İtalya kralı kendi müttefiki olan Almanya ve Avusturya hükümdarlarıyla bu hafta zarfında bir mülâkat yaptı. Epeyce konuşular, bakalım, izlâ-i sülûsedan mürekkep mülâkadan ufk-ı siyaset nasıl cilveler görecek?

Ufk-ı siyasetin geçen seneden beri sehab-ı şevkin ile mestur olduğunda şüphe yok. Bunun en güzel miyarı, Borsalardır. Meşkukiyet-i ahval kader muamelât-ı maliyeye suitesir eden şey olamayacağı için bütün Avrupa borsaları

vücudunda kırıklık hisseden ne hastalığa uğrayacağını bilmeyen adamlar gibi bî-huzurdur. Fakat ben yine bedbin olmak istemem. Alem-i medeniyet ve iktisadiyat öyle bir cereyan-ı müthiş peyda etmiştir ki o cereyanı hareket-ı tabiyesini ihlâlâ hiçbir devlet kendinde cesaret göremeyeceği gibi o cereyana mecmunâde teşebbüsât ile sekte getirmek isteyenleri de olacak.

Tarık-i makûl ne iyi şeydir. Keşke herkes makûl-ı tarık üzerinde yürüse de dünyadan rahatsızlık kalksa demek kolay ama herkes başka başka tarık-i makûller gördüğü dehe doğrusu herkes intihap eylediği tarık ve mesleği makul görmek iddiasında bulunduğu için bu dünya umurunda ahenk ve imtizaç temin olunmuyor. Mazariyyat ve ihtimalatı vâsi ve muhtelif olan mesail-i polutukaya ve içtimaiyede bir tarık-i makul tayin ile aleme kabul ettirmek güç olduğu için bari herkesi içtihadında hür ve serbest bırakıp karşımızdaki adamın hüsn-i niyetinden iştibah etmeyelim. Fakat kâbil mi? Değil, polutuka aleminde, fen ve sanat aleminde dâhi erbabın dinlemeyecek ve mütehasısların reylerini tenkit eyleyecek kadar asar-ı göstermekten hali kalmıyoruz. Geçen hafta bütün bir aileyi düçâr-ı ye's azim eden bir vak'a karşısında bulundum. Vak'a erbâb-ı fen ve ihtisasın ihtarat ve tebrigatı, katiyesine rağmen kendi kafasını doğrusuna emir vermekten çekinmeyen bir amirin tedbir-i şatimi neticesi olarak meydana gelmiştir. Sonra buna kaza namı veriliyordu. Acaba biz niçin memurin-i fenniye ve şu'bât-ı ilmiye tesis eyledik. Sade süs için mi? Yoksa onların kararını dinlemek için mi? Fakat mümkün mü?

Erbab-ı cehlin ilk alamet-i vahaleti ilim ve fennin icbat-ı istihfafur. O dediğim vak'a-ı elfmeyi mücib olan söz denlememezlik dahi amirin icbâbât-ı fenniye için istihfâfından yani o zatın cehalet-i mürekkebesinden tevellüt etmiştir.

Cehlin mürekkep nevine uğramak yani bilmemek ve bilmediğini bilmemek kadar dünyada fena şey olamaz! O fena şeyin en büyük tesirâtı dahi bu nev adamların iş başında bulunmasıyla görülür. Halbuki memleketimiz gibi âlhude-i cehl olan yerleri kurtararak zevat erbâb-ı fennin ihtarat-ı vakfanesini istihfaf edenler değil bilâkîs herşeyi ehlinden sormaktan çekinip ona göre icraatta bulunanlardır. Binaenaleyh fenne aşık cehle düşman ve icraatla sabır olanları takdir lazımdır. İşte bu mülâhazaya binaendir ki bu haftaki musahabemize evkaf nazırına karşı beyan-ı tebrikat etmeden sözümü ksmek istemiyorum. Sebeb-i tebrikâtımı anlamak için söze hâcet yok. Filiyata bakın İstanbul içine hele Bahçekapısı tarafına gözgezdiniz. Göreceğiniz faaliyet-i umran perverâne kâfidir. [s. 458]

İSTANBUL POSTASI

Arkadaşlarımızın en coşkunu olan “Tanin”, iki gündür şebbân-ı mütefekkirin ile fırka-i ekseriyet arasındaki burûdet ve mübaadetten bahsediyor, bu hale hayflar ediyor, inkılâbı vücuda getiren İttihat ve Terakki kuvveti ile memleketin gençliği La Jeunesse ilk adımda birbirinden ayrı kaldılar diyor. Sonra devr-i istibdatta memleketin üstüne çökmüş olan kabus-ı mezalime karşı her tehlikeyi göze alıp daima için için kanayan ve bazen harice taşan gençlik kuvvetini o istibdatta yıkananlarla beraber olmamasını malaga Meclis-i Mebusan fırka-i ekseriyetteki adem-i tecanise atfetmek istiyor.

Devr-i istibdatta için için kanayan ve hürriyet ve adalet namına taşmağa hazırlanan gençlik kuvvetinin bir mühim şubesi hiç şüphe yoktur ki “Servet-i Fünun” matbaası idi. Tanin muharriri dahi o zaman matbaamızın erkan-ı tahriresinden olduğu için bizim bütün helecanlarımıza ve heyecanlarımıza iştirak etmişti. Kezalik kendisi gibi o zaman bizim aramızda bulunup da bütün tekallusat-ı istibdadiyeye uğramış olanlardan pek çoğu bugün memleketimizin re’s-i kârında bulunuyorlar ki onlar dahi -bugün İttihat ve Terakki ile beraber olması arzu olunan- “gençlik kuvveti”nden birer mühim parça idiler. O vakitler “Servet-i Fünun” matbasının aile-i mütefekkiresi arasında yalnız bir emel, bir gaye var idi; o da vatanın istikbal-i meşkuku üzerine Abdülhamid tarafından çekilmiş olan perde-i siyahın yırtılmasından ibaret idi. O perdeyi yırtmak için bir çare görürdük: Abdülhamid’in yıkılması idi. Ondan sonra tatbik-i hürriyet ve adalet tarihinde inkisam-ı araya uğramak değil, bu babda ihtilaf olacağını bile hiçbirimiz hatır ve hayalimizden geçirmiyorduk. Abdülhamid’in çektiği perde-i siyahı kimler yırtmağa kalkarsa bütün gençliğin onlara muavin olacağında ve yeni dimağlarla mücehhez bütün kafaların o müteşebbislere zahir olacağında şüphe yok idi. Ve nasıl ki 11. Temmuz 1324 tarihinde öyle oldu. Selanik’te lem’a-i nisar olan hareket-i hürriyet-perverane bir memleketin zümre-i mütefekkirini -hürriyetin manâ-yı hakikisini idrak ederek- iştirak etmiş, cühela güruhu ise idare-i münhedimenin tazyikatından kurtulmak için hareket-i umumiyeye ittihak eylemiş idi. Bu ittihad-ı umuminin size bir misalini yad eyleyeyim: İlan-ı hürriyetin ilk haftalarında idi; Trablusgarb’dan harbiye nezaretine gelen merhum Recep Paşa, o gün İstanbul’a müvaselet eyleyecek idi, biz de o koca askeri karşılamak için Sirkeci’den istembota biniyorduk. Cemiyetin efrad-ı kadimesinden olan bir arkadaşım gece evinde çalışmış, “İttihat ve Terakki” kelimelerini muhtevi bir bayrak dikmişti. Bayrağı

istembotun baş tarafına çektik; bayrak rüzgarla ilk mevcelerini hasıl eyleyip de yazıları okunduğu zaman Sirkeci rıhtımında bizi teşyi eden yüzlerce mektepli gençler, vapurdaki amele ve sonra etraftaki teknil kayıklar gelip memlekete nefha-i halas getiren bu bayrağı kemal-i hürmetle öptüler; iskelede bizi selamlayan ve fart-ı muhabbetle memnu bulunan nemnâk gözlerin selamları arasında vapurumuz rıhtımdan ayrılmıştı.

Tanın gazetesi gençlik ilk adımında İttihat ve Terakki'den ayrılmıştır, diye haksız bir iddiada bulunacak yerde ilk eyyam-ı inkılabiyede şebban-ı mütefekkirimin bu suretle göstermiş olduğu binlerce âsâr-ı muhabbeti tahattur etmeli ve sonra o muhabbetin evvela inhitatına sebep olan hadısı aramalıdır.

Gençlik kuvvetinin nasıl bir istinatgah-ı mühim teceddüdkarane olacağını anlayıp bu babda beyan-ı telehhüfat eden "Tanin" refikimizin geç kalmış olan bu teessüratına biz de iştirak ederiz ve makalatını İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin şimdiye kadar nazar-ı lakaydı ile gördüğü memleketin bu gibi kuvva-i mühimme-i teceddüd-perverisine bundan sonra olsun layık olduğu mevki-i hürmet ve ehemmiyet verilecektir tarzında tefsir etmek isteriz. Böyle bir hareket-i akılaneye zamamdârân-ı idare tevessül ederse o zaman gençlik kuvvetiyle kendileri arasında açılmış olan mesafe yavaş yavaş azalır. Fakat arayı açan esbab bundan ibaret olmadığı için sade böyle kuru telehhüfatla, yahud gençleri yeniden rencide eyleyecek sözlerle matlûb hasıl olmaz. Esbab-ı inkisar ve mübaidetin ne olduğunu uzun uzadıya tedkik ve tahlile bu sütun-ı musahabe musaid olmadığı için en mühimlerini yad eyleyelim:

İttihad ve Terakki erkamı ilan-ı inkılabdan sonra husule gelen muvaffakiyet-i sehîlelerini yalnız kendi himmetlerinden mütevellid zanneylediler; düşünmediler ki onların teşebbüslerine memleketin bütün genç kuvveti, bütün tahsil görmüş gençleri ve yeni eski bütün mütefekkirini iştirak eylemişti. Bu iştirak-i umumi sayesinde maksad hasıl olmuştu. Kendilerine bile yardım eden kuvvetlerin temaddisini temin etmek erkan-ı cemiyetin vazifesi ve menafi-i hakikiyesi icabından olduğundan onlar beyhude hissiyata kapılıp adeta o muavenîn-i tabiiyeyi istirkaba kadar vardılar, ihtârât-ı hayırhaheneden bulunanları istihfaf eylediler, bazen haksız tahkîrâne bile uğrattılar. Netice olarak bu muavinîn-i [s. 482] tabiiyeden sabur ve mütehammil olanlar ile mücadelât-ı siyasiyeden müteneffir bulunanlar birer köşeye çekildi Diğerleri ise derece-i kin ve garazlarına göre birer muhacim-i bî-aman kesildi. Halbuki böyle ahvale meydan vermemek çok kolaydı, istübdad-ı

mühedime mukabil tesis eden İttihad ve Terakki kuvveti bütün âmâl-i milliye ile tahkim olunmuş olabilirdi.

Memleketin genç kuvveti ile cemiyet kuvveti arasında mübaideti tevliid eden esbabdan diğeri dahi cemiyetin veya hükümetin tahkim mevkiî için ikide bir de memleketin en fena ve en mühlik menbaî olan cehlîne istinat etmek istemesidir. Halbuki gençlik kuvveti ister ki memleketin cehl ve taassubuna karşı bila tereddüt ilan-ı harb olunsun; itiyad-ı kadime ve rivayat-ı batıya mağlup ve iyiyi kötüyü tefrikten aciz biçare halk tarih-i teceddüde sevk olunsun!

Kezalik gençlik kuvveti ister ki mekteplerin rahle-i tedrislerinde, hukuk-ı umumiye kitaplarında okunulan hakayık-ı hukukiye ve esasat-ı medeniyeyi rahnedar eyleyecek harekât hükümetten sadır olmasın. Yani Sultan Mahmud hazretlerinin cüluslarından sonra yeniçerilerin ilgası ile devr-i teceddüdün ihdası o zamanın ananatına nisbeten pek mühim olan cesaretlerin hiç olmazsa bir ufak cüzü şimdi gösterilmekten korkulmasın.

Nihayet gençlik kuvveti ister ki o gençlerden bir tanesi ihtirasat-ı siyasiyeden mütevellid tehacime kurban olursa bu gibi teşebbüsat- müessife tekririni men eyleyecek tedabir-i katiyeyi cemiyet ittihaz eylesin.

İşte Tanin refikimizin makalatına şu cevapları verdikten sonra deriz ki bu yolda telehhüf-âmiz makalat neşri hatayıyat-ı sabıkamın adem-i tekrarı arzusu ifham eylediği için istikbale nıkbânane nazar atf eyliyorsun. Bu memlekette zümre-i mütefekkirinden “yeni kafalılar” ve avamdan müteşekkil “eski kafalılar” dan başka tabii fırkalar husulünü müstehil gördüğümüz için gençlik kuvvetinden istifade amalinin ibrazına dahi şu tabii fırkaya doğru İttihad ve Terakki'nin atmış olduğu mühim bir hatve ve addeyiyoruz.

Kanun-ı tabiiye ve hükm-i zamana mugayir olan tedabirin asla payidar olamayacağını unutmayalım; muhtaç olduğu kudret ve satveti cehl gibi taassub gibi menabi muzıradan almalı mecburiyetinde kalanların yirminci asr-ı medeniyette temin-i beka eylemeyeceğini bilip azimkar ve ciddi adımlarla tarih, i temeddüne girelim, yoksa seylab-ı medeniyet bizi düşmanlarımızın dediği gibi sürer götürür.

İSTANBUL POSTASI

Bu sene paskalya yortuları nadiren vuku bulan bir manzara gösterdi, Rumlar ile Katoliklerin paskalyası yekdiğerinden fasıla ile hulul eylediği halde bu sene iki paskalya bir güne, bir pazara tesadüf eyledi. Hıristiyan ve Musevi vatandaşlarımızın yortularını tebrik etmekle beraber, bu sene paskalyada ilk defa olarak görülen bu istirahattan dolayı bütün İstanbul halkını şayan-ı tebrik buluyorum. Şu mahut tabanca ve silah atmak adet-i sakimesinin ortadan kalkmasından bahseylemek istediğimi anladımız değil mi? İdare-i örfiye şu muvaffakiyetiyle bihakkın iftihar etse sezadır. Paskalyada mahalle aralarında şurada burada tabanca ve hatta revolver atmak adeti ebleh firibanesinin kazaları, o atılan silah sedalarından iz'âc edilenlerin şikayet-i muhakkası akl-ı selim erbabı bu adetin aleyhine sevk etmeye kafi idi. Hele bu yıl eyyam-ı mahsusada şehir dahilinde silah endahıyla icra-yı şematetin bizim memleketten başka hiç bir yerde mevcut olmadığını düşündükçe hepimiz mahçup oluyorduk. Artık ne kazadan korkmaya, ne de mahcubiyete mahal kalmadı; hükümet bir kaç sene daha bu babda müttehız tedabirinde sebat eylediği halde itihadat-ı batıla ve adat-ı sakimeden madud tabanca nümayışı de ortadan kalkar.

İstanbul'da köpekler kalktı, gece hav havasından kurtulduk. Paskalyada tabanca kaldırıldı, dan! dun! bitti. Darısı daha başka kötü adetlerimizin ve muzic usullerimizin başına! O usullerden daha ne mi var diyorsunuz? Çok! Sayayım mı? Mahalle aralarının mahut tulumbaları ve tulumbacıları, yani baldırı çıplakları! Herkes uykuda iken nahoş bir seda ile mahalle aralarında "yangın var!" diye bekçileri bağtırmak usulü! Satıcıların omuzlarındaki sırtık üzerine dizdikleri ciğer veya işkembelerin kanlı sularını saçarak sokaklardan geçişleri!.. Moloz veya kereste yüklü merkeplerin sürülerle sokaklarda koşmaları!.. Güzergah yerlerde cadde üzerinde kebabçılık eden esnafın gelen geçenin burnuna doğru yağlı duman savurması!.. Bütün bu işler şehremanetinin hizmetine bağlıdır diye düşünüyorsunuz zamneyliyorum. Ben de öyle bilip düşünüyorum amma henüz şehremanetinde o derece azm-i teceddüd-perveraneyi göremiyorum ki ümitvar olayım. Hatta dünden beri ümidim daha ziyade zayıfladı. Adeta korkmaya başladım.

Günün birinde yıkılıp batacağından korkularak, memleketin tahkim-i idare için lisan-ı hali ile güzel bir misal teşkil eden İstanbul köprü üzerinde mürur ve ubun tahdit eylediler; yeni köprüyü de kısmen Galata tarafına getirdiler; cesr-i

cedidi temaşaya yığılan halk gibi ben de seyre koştum. Hatta beraber fotoğraf makinemi de götürdüm, gelecek hafta nüshamıza gördüğüm menazırın resimlerini derc eyliyeceğim. Yeni köprünün Karaköy önüne getirilen kısım gayet güzel; üzeri latif caddeler gibi kesme taş ve asfalt ile mestur, elektrik tramvayına mahsus hutut mevcut. Demir dökme parmaklık ve fener sütunları gayet zarif. Tepeler muhkem ve metin. Sahilin iki başına pek dılınışın te'diyat kulubeleri inşa olunmuş. Hepsî güzel âlâ; yani köprünün inşasını derûhte eden şirket hakkıyla icra-yı vazife eylemiş... Şimdi biz de şu müceddid köprüyü teceddüd-perverane eller ile idare etmeli değil miyiz? Yani bir yenilik göstermek lazım değil mi? Hayf! Şehremaneti yeniliğe bedel köprünün vapurlara mahsus dubaları üzerine bir takım camekan dükkanlar yaptırmış, onları müzayede ile kiraya verecek.. Yani on para fazla kirayı artıran piyazcı, bozacı yahut balık kızartan bakkal oralara yerleşecek!... Halkın vapurlara girip çıkmasına mahsus şirket-i hayriyenin, yahut seyr-i sefain idaresinin delaletiyle yapılan, iskelelerin üzeri mesela bir pazartesi pazarı yerine dönecek!... Buna sebep? Şehremaneti o dükkanlardan beş on kuruş icar alacak da onun için! Bu hasiskarların peşinden daha ne kadar vakit koşacağız? Vaktiyle köprünün üzerindeki o mahut dükkanları matbuatın şikayeti ve nihayet meclis-i mebusanın tasdikiyle bahriye nezareti kaldırmış iken kendisinden yalnız harekât-ı teceddüd-pervaneye intizar olunan şehremanetinden aksini görmek insanı son derece meyus eyliyor. İstanbul şehrinin bugün yegane bir temiz ve yeni şeyi varsa o da yeni köprüsü olacaktır. Onun da köhne usulde esnafın yerleşeceği bakkal ve simitçi dükkanları ile doldurulduğunu görürsen ne kadar ağlamak seza olur. Rivayete nazaran şirket-i hayriye ile seyr-i sefain idaresi şehremanetinin dükkanlarını protesto etmiş ve o dükkanlar kaldırılmazsa vapur yanastırmayacak imiş. Fikr-i teceddüd ve nezafetin vapur kumpanyalarımızda olsun görüldüğüne teşekkürle şehremanetini bir payitaht idaresine yakışacak surette ulvi kararlar ittihaz etmeye davet etmek bir borçtur.

Şayan-ı takdir karar ve icraatından birisi de hiç şüphe yok ki Kumkapı ve Çatalca kapı sahilini sefilane bir surette işgal eden mahut kulube ve barakaların ortadan kalkmasıdır. Geçen gün oradan geçerken şimdiye kadar Avrupa katarıyla şehrimize gelen züvar-ı ecanibin kimbilir kaç bin tebessüm-i garibine uğrayan o sefil aşiyanelerin yıkıldığını gördüğüm zaman o kadar sevindim ki tarif edemem. İnşallah bu da diğeri bir muhaddeme-i umrândır! [s. 506]

İSTANBUL POSTASI

İntihabat-ı meşagili bitti; bugün meclis-i mebusan açılıyor, yani memleketin hayat-ı siyasiyesine müteallik safahattan daha sık haberler alacağız. Vükelâ-yı milletin sözlerini gazete sütunlarında okuyup mukadderat-ı milletle meşgul olanların neler düşündüğünü ve neler yapmak istediğini daha kolay anlayacağız. Belki ümidlerimiz artacak yahud yeislerimiz kuvvet bulacak.. Şurasını itiraf etmeli ki halkımızda mühim bir tekamül hasıl olmuştur; ilk defa olduğu gibi efrad umumiyetle meclis-i mebusanla meşgul bulunmuyor; bu mesele mebus olmak isteyenlerle siyasi kulüblerde yararlılık gösterip hizmetleri takdir ettirmek emelinde bulunanlardan başka kimseyi işgal etmedi demilebilir ki intihabat ile küşad-ı mebusan meşgaleleri ömr-i millimizde ehemmiyetten sakıt oldu. Acaba bu neden? Hiç şüphe yok ki birinci derecede hevesat-ı evveliyenin kesb-i sükunet etmesinden, sonra da ilk meclis-i mebusanın bahşeyliyemediği saadetlerin verdiği inkisar-ı hayalden; nihayet herkesin işiyle gücüyle iştigalden başka hayırlı iş olamayacağını anlamış olmasından tevellüd eyliyor.. Binaenaleyh küşad-ı mebusandan ziyade küşad-ı mebusam müteakip bir şekl-i diğer alacağı muhakkak olan muharebe ve müsâlâha işleri işgal-i efkar eyliyor. İki gün akdem düvel-i muazzama süferası Babıali'ye bir şekl-i dostane müracaatla muharebeye hitam vermek hususunda bir istimzac icra eylediler. Bu müracaat ne kadar dostane, ve bir şekl-i istimzac da olsa mutlaka diplomatik bir itilaf neticesidir; o halde muharebenin ve ona müteallik münasebat-ı beynelmilelin kariben bir renk-i diğer alacağı muhakkak bulunuyor.

Mütefekkir dimağlar, na-kabil nüfuz olan serair-i siyasiyenin ferdasım keşf için endişekarâne meşgul olurken İstanbul'da efrad-ı nas gazetelerin bugünlerde ahz eylediği şekl-i sükunet-engizle kesb-i huzur eyliyor, diplomasi aleminin daima umulmaz ve beklenmez ahvalı tevliid eder olduğunu hiç hatıra getirmiyor; avam-ı nasa mahsus bir hususiyet gösteriyor, yani sadece kabil-i temas ve rü'yet işlerle meşgul oluyor; bundan dolayıdır ki düvel-i muazzama süferasının ziyaret-ı muntazamesinden yahut meclis-i mebusanın merasim-i iftitahiyesinden ziyade İstanbullular, yeni kurulan köprü ile meşguldür. On gün oluyor ki Galata köprüsü üzerinden çarpa mahlukatın, yahut motorlu vesait-i nakliyenin geçtiği yoktur; şimdi orası bu defa da, yaya kalan biçare İstanbul ahalisinin güzergahıdır. Hem öyle güzergah ki tecdid muamelesinin başladığından beri müşkilat, mahrumiyet ve hususen ibret gibi muhtelif safhalar gösteriyor; hülasa gazetemizin ilk sayfasında fotoğrafını gördüğümüz eski ve yeni köprüden geçmek ve geçerken biraz düşünmek hakikaten pek çok dekayık ve nesayihî ihtiva etmektedir. Ne tubaf, eskilik yine

İstanbul tarafında! Teceddüt Galata'dan başlıyor.. Acaba bu da terakkiyat ve teceddüdatın firenk mahallatından İstanbul'a geçeceğini anlatmak için mi? Müdekkik bir nazar ve dikkatli adımlarla İstanbul tarafından köprü üzerinde yürümeye başladığımız gibi karşı sahile ilave olunan yeni kısmın merak-ı rü'yetle bittabi helecana uğruyoruz... Mahut visal-dide cesr-i cedid (a'fk) ka'samış tahtaların üzerinden geçiyoruz; sonra sa'bu'l-mürur, dar bir geçit mahalline geçiyoruz ki burası eskilik ile yenilik aleminin nokta-i iltisakıdır; Efkâr-ı atıkayı terk eyleyip efkar-ı cedide ile istinas etmekteki müşkilat-ı azime gibi köprü üzerinde dahi eskisinden yeniyeye ayak atmakta güçlük ve tehlike ziyade... İstanbul tarafından akıp gelen insan cereyanı, vasi bir mecradan gelen bir nehr-i aheste revanın birdenbire dar bir geçide girmesinden hasıl olan cuş u huruşunu tanzir eyliyor; sonra insan birdenbire kendini başka dünyada buluyor...

Evet, İstanbul'un me'luf olduğumuz menazarına nisbeten başka dünya!!.. Gayet vasi ve düzgün bir cadde; etrafında İstanbul'un eski caddeleri kadar geniş yaya yolları, kenarında Arap tarzı mimarisinde yapılmış latif bir parmaklık ve mürtefi elektrik sütunları, hülâsa bütün manasıyla bir Avrupa sokağı pişgaha çıkıyor. Ve insanın kalbine na-kabil bir vüsat geliyor, sonra ayaklarımızın gayr-i me'luf olduğu düzgün yaya yolunda adımlar atıyoruz, beşus ve handan oluyoruz, ilerliyoruz; fakat bu inbisat ve saadet çok sürmüyor; biraz sonra, vasi başlayan yeni köprü caddesi daralıyor ve nihayet Karaköy meydanının kasvetengiz ağıuş-ı muzîkına düşüyorsunuz! O zaman latif bir rüyadan uyanmışlara mahsus hüzn ile etrafa bakıyorsunuz; fakat etrafa bakmak, düşünmek kabil mi? Arkasına otuz tane boş gaz tenekesini yüklemiş bir hamalın "Varda!" sesi kulağınızı sarsıyor, üzerinize doğru gelen heyulâ-yı madeniden kaçmak istiyorsunuz. Kaldırım kenarına şişelerini dizmiş şerbetçi bî-fütur orada duruyor, bardak şakırdatıyor, yağın yağmur fırsatından bilistifade "o mübre-i lâ-cîs!" diye haykıran bezirgan-ı mürur ve obur kesmekte olduğunu hiç umurlamıyor; polis memuru ise Avrupa'daki arkadaşlarının eşkalini takliden eldivenlenmiş olarak, şu müşkilat-ı mürura lakaydane seyircilik eyiyor... İşte o kadar!

Galata'nın şu kasvet-efza ahvaline bakıp da daha ziyade mahzun olmaktan ise latif rüyayı bir daha görmek üzere hemen geri döndüm; yeni köprü üzerinde kenarlara yapılmış tevekkuf balkonlarından biri içine girdim. Ya Rabbi köprünün tecdidine kavuşturdun, bari efkarımızın tecdidini de tacil et! diye can u göntülden bir dua eyledim.

İSTANBUL POSTASI

Diplomasi alemini kavaid-i hukukiyeden tebaud ile kuvvete ve yahut ihtiras-ı vahdete zebun olduğu zaman intizar olunmayan vakayı ihdas eyleyebileceğini geçen hafta yazmış idik. Bunun isbat-ı Kala-i Sultaniye bombardımanı ve onu takip eden ahval-i siyasiyedir ki İtalya ile olan muharebemizin şekil ve tarzını kamilen değiştirdi. Elyevm muharebe yedi aydır devam eden müzmin halden çıktı, yani düşman adalar denizinde ahz-ı mevki eyledi. Muhafaza-i şan ve haysiyet uğrunda her türlü mukavemet ihtimallerini de biz göze aldık. Trablusgarb'da uğradığı müşkilatı kendi ahalisinden saklamak ve muharebeyi güya hitama erdirmek için İtalya'nın tecavüzatta devamını tabii gören Avrupa düvel-i sairesi payitahtımızı muhafazaten Çanakkale Boğazı'nı kapadığımızı mazur görüyorlar. Fakat iş bir tarafın hareketini tabii ve diğerinin müdafaasını mazur görmekle bitmez; işin içinde beynelmilel büyük menafi-i ticariye vardır ki bunun kaffesi Kal'a-i Sultaniye'den mürura bağlıdır. Karadeniz ile Akdeniz ticareti şimdi tevakkuf eyledi. İstanbul limanı asla görülmemiş bir surette yüzden ziyade büyük vapurla dolu idi ki kaffesi Akdeniz yolunu bekliyor. Şüphe yoktur ki Akdeniz limanlarında toplanmış duruyor, Karadeniz yolunu istiyor. Bir vapurun seyr ü seferinden kalması ile ne kadar çok menafi-i ticariyenin haleldâr olduğunu hakkıyla anlamak için ticaretle meşgul olmak iktiza eder. Her vapurun hamulesi la-akl yüz kadar tacirin siparişlerinden mürekkep olacağına nazaran vapurların adedi birkaç yüz olunca dolayısıyla yirmi binden ziyade ticarethanenin ref-i sadâ-yı şikâyet etmesi tabiidir; kezalik muamelat-ı ticariyenin atıye müteallik taahhudatı dahi duçar-ı sekte olur. Hülâsa Kal'a-i Sultaniye gibi fevkalade mühim bir geçidin mesdudiyeti Avrupa alem-i ticaretini öyle sarsar ki bu tezelzüle devletlerin uzun müddet lakayd kalmaları baîde'l-ihhtimaldir. Ve halde ne olacak? Ya İtalya'yı tecavüzattan men eyleyecekler, yahut Kal'a-i Sultaniye'nin küşadını bizden isteyecekler ki bunların ikisi de vahim netaiçe meydan açar. İtalya'nın hareket-i mecnunanesine peyrev olacak yerde her türlü esbab-ı müdafaayı hazır bulundurmakla beraber beynelmilel menafi-i ticariyeyi teshilen boğazlardan geçit verirse iyi etmiş oluruz zannında bulunuyorum. Zaten Avrupa devletleri bütün alem-i medeniyeti tehlikeye ilka eden şu yirminci asır muharebe-i müzminesinin suret-i hallini şimdilik cereyan-ı vakayia bırakıp ufak bir müddet için sabretmeye ve her ihtimale karşı hazır bulunmaya karar vermişlerdir... Görülüyor ki mağlub-ı hürs istila olan İtalyan diplomatlarının yanlış hesapları ve hasta adam zannolunan Osmanlı İmparatorluğunun bakıyye-i zindegisi

bütün dünyayı şaşırttı, çıkılmaz yollara girildi. Herhalde muharebenin zuhurundan beri şaşırın biz değiliz, çıkılmaz yollara biz sapmadık; [s. 554] biz en meşru vaziyet-i müdafaada bulunuyoruz; bizim malımızı ve mevcudiyetimizi bize sormadan mukasime modasını ortadan kaldırmak için şu müdafa-i azimkaraneden başka selamet dahi yoktur; sabur ve metin olalım, bekleyelim fakat unutmayalım ki ufk-ı siyaset pek karanlıktır. Hariçte hiçbir karar yoktur, fakat kararsızlık her karardan mühliktir. Fransız donanması adalar denizine geliyor, İngiliz donanması Malta'da mütehaşşiddir. Avusturya Luid vapurlarına hemen Trieste'ye avdet emri verildi. Bütün bu haller alâmet-i sükûnet değildir. Borsaların düşmediğine gelince fondaların adem-i tenzilinden bir şem'-i sulh- istihraç pek doğru değildir. Zira bu fondaları oynatan evrak-ı naktiye yani eshamın hemen kaffesi Avrupa eshab-ı sermayesinin kasasında bulunuyor; buradaki sermaye-daran da esham veya taahhüt kalmadı ki bizim ahvalimizin işe bir tesiri olsun. Alaim-i kazibeye aldanmayalım, korkmayalım.

Sahne-i siyasette devam eden mücadelat ve muhasimattan ufak bir numune dahi şehrimiz dahilinde, şehir emanetiyle şirket-i hayriye arasında devam eyliyor. Malum ya, iskele meselesi! Mücadelat-ı dahiliyemizin teferruatına vakıf olanlar pekala tahattür ederler ki "iskele meselesi!" bizde tarihi bir kavgadır! Dahili mücadelatımız nihayetinde ya bir iskele meselesi çıkar, yahut söz medreseye düşer ve iş medrese meselesi olur. Şehir emaneti ile şirket-i hayriye arasında yeni köprüden dolayı mütehadis ihtilafın eski zaman vakaini tanzir edecek köhne-perestlik gösterecek yerde menâzi-i fih olan yeni köprüye layık surette yenilik ile hitamını temennide devam eyliyoruz. Yeni köprüye gelince onun da hala kurulması bitmedi. Galata ve İstanbul tarafının parçaları yerine takıldı ama nokta-i iltisakları henüz tersin edilmedi. Orta kısım ise rakid-i havaya intizaren kenar selamette duruyor. Mücadelat ve müşkilatımıza tahavvülât-ı havaiye olsun arttırmasa idi ne olur idi? Sanki Kal'a-i Sultaniye bombardımanının vaveylası şehremini ile şirket-i hayriye müdürünün münakaşası henüz ameliyat-ı vaziyesi ikmal olunamayan köprü yüzünden husule gelen meşakkat geşt ü güzar yetişmiyormuş gibi zavallı İstanbul abalisi bir haftadır kıştan numune şiddetli boralara, bila inkita yağın yağmurlara maruz kaldı... Zarar yok İstanbul halkı kadar eziyete ve meşakkate mütehammil vaka-i fevkaladenin müzahhimiyle meluf dünyada az adam vardır. Şöylece dört sene geriye doğru irca-i nazar edelim ilan-ı inkılap şaşkınlığını takip eden çerçer harfki, 31 Mart kıyamı, evvelki senenin kolerası, İstanbul'un ikinci büyük yangını, nihayet İtalya muharebesi şimdi de Çanakkale mesdudiyeti sıra ile bizi sarsmıştır.

Bunlar arasına karışan ufak tefek şeyleri mesela fırka münazaalarını, hizip mücadelelerini ikinci derecede tutuyoruz. Bütün bu vakayı İstanbulluları dahilen ve haricen müşkilatın envaına tahammüle alıştırmıştır. Köprü meselesine gelince, koca şehrin bozuk kaldırımları üzerinde sekmeğe, yağmurlu günlerde hamallar sırtına binmeye alışmış olan hemşehrilerimiz köprünün imtidad- ameliyatına çokluk ehemmiyet vermez. Kös dinleyenlerin adi davul sesinden pervası yoktur. [s. 555]

(nr. 1090, s. 554-555)

Ahmet İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

İçinden nasıl çıkılacağını kestirmek gayet müşkil ahval-i siyâsiyenin gayet vahîm ve mühlik olduğunu itiraf etmekle beraber müteselli olacak bir cihetimiz vardır ki o da bütün şeref ve haysiyetin bizim tarafta bulunduğuudur; biz bu şeref haysiyeti muhafazada azimkâr olalım, helak olmak da lazım gelse. Salah-ı bedest olarak terk-i hayat edelim, ananât-ı tarihiyemizin, ecdadımızın bize bıraktığı bir miras-ı mübeccel vardır ki o da zillet ve mahkumiyeti reddetme ibarettir; biz o ecdadın şeref-i askeriyesini muhafaza etmekle beraber mütemeddin, devr-i endiş hükümetlere mahsus hareket-ı mantikiyeyi elden bırakmayalım ki mukavemet-i azimkâranemizden bir semere iktitâfına muvaffak olalım. Yoksa cehd ve fedakârf heba olur. Mantıkî hareket ise: "Kuvâ-yı umumiye tâbîyeye mukavemet" inâdına düşmemektir. Kuvâ-yı umumiye emrediyor ki kal'a-i sultaniye boğazı mesdûd kalmasın, onun devamı endâdî ticareti, san'atı, ziraatı, velhasıl bütün hayat-ı hazine-i medeniye demek olan hareket-ı iktisadiyeye düçar-ı sekte eder. Bu sekteden mutazarrir olanların şikâyet ve teşebbüsâtından tevellüt edecek olan muhassileye biz mukavemet eylemeyiz kal'a-i sultaniye mutlaka açılmak, sefain-i ticariyeye bir çâre-i mürûr bulmak lazımdır; açılmayacak olursa kuvve-i umumiyeyi tabîyeye onu ya açar yahud bize açtırır, o vakit şeref yerine şerefin ma'kûsine düçar oluruz. Vakıa mukavemet ve sebat ve muhafaza-yı şan ve haysiyet en büyük sıfat-ı insaniyedendir; fakat insanların daha büyük bir sıfatı vardır ki o da müdrik olmasıdır, idrak zahire söylüyor ki boğazları uzun müddet kapamak bir buhar

kazanın menfezini sed etmeye benzer, kazan ne kadar metin olsa bile bir zaman-ı muayyenden sonra infilaka uğrar, binaenaleyh hiç olmazsa bir emniyet subabı ister.

İtalyanlar' da içine düştükleri beladan kurtulmak için bab-ı selamet istiyorlar, Çanakkale boğazını zorlamak için lazım gelen maddi ve manevi fedakarlığı kıvıramayacaklarını akılları kestiği için şimdi hariçten meded umuyorlar. Hariçten meded ise ancak bizim gayr-ı mantıkî hareketimizle izhar olunur; biz ise İtalyanlara meded değil, nefes bile vermek istemeyiz değil mi? Zaten hariçten müdahaleyi tevlit eyleyecek o ahvalfevkalade zuhurunda üzerimize yüklenmek isteyecekler, sade İtalyanlar değildir, daha kimlerin müterakıb-ı fırsat olduğu malumdur. Hususan ki kal'a-i sultaniyenin insidadı ile hadd-i harbe bir şekil geldi, İtalya donanması dahi Adalar Denizinde mutlaka bazı harekât-ı fevkaladeye kalkışacak, mesela: Adalarımızın mühimlerine asker çıkaracak gibi görünüyor. Şu vekayiin hîn-i zuhurunda hasıl olacak nezaket-i ahvalden bilistifade Yunan kahramanları da amal-i kadimelerine vücud verecekler, yani geriden Yunanistan'a ilhakım tammak isteyeceklerdir. Bulgaristan hiç uslu durmayacaktır, Yunan ve Bulgar hareketinin müşevvek-i kadimi olan şimal düşmanımıza gelince; o cihetden ben ömrümde bir dakika emin ve mutmain olmamışım ki şimdi kendimi aldatmak isteyeyim. Ben derim ki düşmanın kalpgâhını sade Roma'da zannelemek pek doğru değildir; bizim en büyük düşmanımızın makarnı Petersburg'dur. Kal'a-i sultaniye boğazının çare-i küşâdını aramak hususunda mahall-i müracaatını bilhassa yanlış intikab ederek Roma'ya gidecek iken İstanbul'a hitap etmiş bulunan şimal hükümeti vatan-ı Osmaniye'nin düşman-ı tarihiyesidir, bu daima hatır-ı nişanımız olmalıdır.

Bizi düşman tarihinden bela-yı şimalden yalnız marifet kurtaracaktır. Mukavemette cesur olmak ne kadar lazımsa tahsil-i ilim ve marriyyette dahi ortaya mukaddem ve gayretver olmalıyız. Bu alem-i medeniyette ihraz-ı mevki-i etmek yalnız bir şeye ama sade bir şeye mütevakıftır, o da alem-i medenin hayata ve ruhu olan iktisadiyatına iştirakten ibarettir, biz iktisadiyat aleminde bugün hemen de safer mevkiinde bulunuyoruz; hiç bir ihtiyacımızı ihzar ve ihmale muktedir değiliz. Halbuki düşman-ı ezelimiz olan Ruslar Kırım muharebesinden beri kolların ıaçmış, memleketlerine Avrupa sermayesini milyarlarca celb etmiş ve her tarafa fabrikalar kurmuş, limanlar yapmış demir yolları döşemiş ve nehirlerini kabil-i seyr-i sefâin-i hale koymuştur. Avrupa haritasına atf-ı nazar eylediğimiz zaman daima sarı renk ile gösterilen o koca Rusya ikliminin son zamanlarda ne gibi tekemmülât-ı iktisadiyeyi temin eylediğini acab hiç düşünüyor muyuz? Mesela bahr-i Baluktan bahr-i Hazar'a ve bahr-i siyahe nehirler vasıtasıyla geçilip gidilir hale getirilmiş olduğunu biliyor

muyuz? Moskova kurbunda kurulan demir ve çelik ve ısağa fabrikalarında, orada işlenilen kömür ve demir madenleride yani “tunç” da Almanya’nın kolonyasını ufak bir numunesi kurulmuş olduğundan haberdar mıyız? Makinelerin envaını Rusya’nın bizzat inşaaya başlamış olduğunu, şekerini, kağıdını, camını, şişesini, çivisini, iğnesini, astarını ve kumaşlarını hep kendi fabrikalarında izhar ederek Avrupa’ya ihtiyaç hususunda şimdi pek kibarlaşmış olduğunu acaba öğreniyor muyuz? Rusya altmış sene evvel bizden ziyade Avrupa sanayine ve muavenetine muhtaç iken bugün şöyle bir tekemmül-ü iktisadi temin etmiştir; düşman-ı ezelinin terekkiyât ve tekemmülâtını düşünüp biz de gözümüzü açalım [s. 578]

(nr. 1091, s. 578)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

İtalyanların bahr-i sefidde harekât-ı cedîde-i tecâvüzkâraneye hazırlandıklarını geçen haftaki musahabede yazmıştık; bu hazırlığın faaliyâtı Cezâir bahr-i setid merkezi olan Rodos’u abluka etmeleri ve karaya asker çıkarmaları ile başladı. İtalyanlar Trablusgarp’da uğradıkları müşkilâtın içinden çıkabilmek için Rodos ile civar adaları işgal ediyorlar; ve zamneyliyorlar ki bu hareket Trablusgarp meselesini hal eyleyecektir, halbuki sade biz değil bütün Avrupa matbuâtı müttefikane beyan ediyor ki, Cezair bahr-i setidin hatta kâffesi taht-ı işgale alınsa yine Trablusgarp meselesi hal olunamaz ve Osmanlıların nokta-i nazarı değişmez. O halde şu işin içinden nasıl çıkılacak? Meşhur darb-ı meseldir. Deli bir kuyuya taş atmış kırk akıllı bir araya gelmiş çıkaramamış derler; işte tıbbi o haldeyiz! İtalya siyâsiyyunu Trablusgarp’a delice bir taş attı, şimdi o taşın nasıl çıkarılacağını galiba bütün dünya kestiremiyor. Peki ama, şu ahvalin, tecavüzatın ve muharebatın sonu ne olacak? İtalya bizimle burada ciddi muharebeye kalkışmıyor; kal’a-i sultaniye boğazın gözüne kestiremiyor. Hep nîm tedâbîrle uğraşiyor! Bize gelince deniz aşırı iş görmeye iktidarımız olmadığı için “Ah donanma!” deyip karadan bu halef-i düşmana diş biliyoruz, azim ve karanımızdan dönmeyeceğimizi cihana ilân ediyoruz. Avrupa hükümetleri ise bizim malımızı bize sormadan mukayeseye uğratmak itiyât-ı kadîmiyle Trablusgarp lokmasını İtalya’nın dendan-ı cebînine lâyıf görüp müsâde vermiş oldukları için İtalya’yı Trablusgarp tecavüzünden dolayı

muaheze eylemiyor, naçar bize müdafaa etmeyiniz diyemiyor... Hülasa fecâyî ile karışık komedi içinde bütün alem-i medeniyet ve İslâmiyet mebhût ve pür feverân! Bu şaşkınlık ile coşkunluğun neticesini kestirmek kabil olmadığı için denilebilir ki Avrupa'nın selâmet-i umumiyesi İtalyan ihtirasatı karşısında taht-ı tehlikededir. Tehlikenin bize müteâllik cihete gelince Trablusgarb'ı elimizden alıp İtalya'ya bahşetmek üzere Avrupa'nın vermiş olduğu karar-ı hafî gibi mukarrerât-ı hususiyenin istikbâlde tekrarını men eyleyecek surette bir mukavemet göstermekten başka bir tarik-i selâmetimiz yoktur; ya bu târik müşkili asıp âtiye nazar-ı itimad ile bakacağız, yahud bu uğurda son derece uğraştıktan ve hasmımızı teşebbüs-i vakiinden dolayı nâdim eyledikten sonra mahv olmaktan beis görmeyeceğiz. İçinde bulunduğumuz devre-i mahalın bu hatırnâkde başka türlü meslek ittihaz olunamaz; fakat her vakit söyledik, yine söylüyoruz, meslek ve kararımız böyle fedâkârane olmakla berâber gayr-ı mâkul ve gayr-ı mantıkî hissiyat ve mübalğâta kapılam câiz değildir. Mesela vatanın en güzel şehirleri. Beldeleriyle müzeyyen olan Cezayir bahr-i sefîde İtalyanların tecavüzü ve Rodos'a asker ihraç etmelerini adeta handân bir tavırla telakki eyleyip bu hareket İtalyanların aczîni isbat eder diye ilân-ı sürür etmek kadar şâyân-ı hayret hareket olamaz. Hâk-i pak vatanın bir kısmına, düşman denizlerin hakimi olduğu için biz oraya fazla imdât gönderemeyiz; bu bizim için büyük bir felakettir; felaketin dehşetinden korkmak, metin, vakur olmak şâyân-ı tebriktir; fakat Avrupa, İtalyanları Rodos'da bırakmaz, Rodos'a tecavüz icâbdandar diye sanki Rodos'u yeniden fetih eyliyormuşuz gibi ilan-ı şâd-mânî etmek kadar gülünç hareket olamaz! Düşmanın Karadeniz'den maâda bütün sevâhil-i Osmaniye'ye hakim olduğunu unutmayalım, düşmanı istihkar etmeyelim. Avrupa'nın muâvenetine güvenmeyelim; madem ki Avrupa Trablusgarb'ı İtalya'ya tavizen bahş buyurmuştur, bol keseden yapılan bu hibeye istinaden İtalya'da Cezayir bahr-i sefîdden çıkmak istemeyecektir. Hakikatin acı safhalarını göremeyecek kadar gafil olursak düşmanı sevindirir, dostları mahzun ederiz; bîtaraf olanalar da cehlimize kani olur.

Haberlerin meserret-âverine her zaman seviniriz, fakat tam kanaat için acele istemez. Bu satırları yazarken Rodos'ta İtalyanların fena halde münhezim olduklarını şu kadar esir, bu kadar telafat verdiklerine dair mühim haberler devam eyliyor idi, bittabi kalbimiz sevinç ve heyecan ile doldu. Fransızların bir darb-ı meseli vardır. Ateş olmayan yerde duman olmaz derler; madem ki bir zafer haberi var, deverân eden rivayetler ne kadar mübalağalı olsa işin içinde mutlaka bir kısım

hakikat vardır. O hakikat dahi son şeref-i askeriyemizi bir kat daha alâ eyleyecektir. Hemen darısı şan ve şeref-i siyasiyemizin başına.

Siyasiyatın ne kadar merhametsiz ve hissiyatsız olduğunu acı ve son tecrübelrel anladık; kezalik siyâset dahilî olsun, haricî olsun ticaret ve sanayi ile birlimkte yaşayamaz, iş ve güç sahibi olanlar siyasiyâttan ne kadar uzak kaçarlarsa ise o kadar müstefid olurlar, erbâb-ı ticaret ve sanat politikadan uzak durmalı, fakat politikayı deruhte edenlerden memlekette huzur ve adaletin tesisini istemelidir. [s. 602]

(nr. 1092, s. 602)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Almanya sefirinin senelerden beri işgal eylediği Dersaadet sefaretinden Londra sefaretine nakli bizim için son derece ehemmiyet ve endişe ile tedkik olunacak bir meseledir. Avrupa muvazenet-i siyasiye ve iktisadiyesini yakından tedkik edenler pekala bilirler ki alem-i medeniyet tedvir eden iki büyük kuvvet vardır; bunun birisi İngiliz, diğeri Alman kuvvetidir; Alman kuvveti kendi etrafında iki müttefik almış, ittifak mislini vücuda getirmiş, İngilizler ise Fransa ve Rusya'yı kendine rabt ederek itilaf mislini teşkil etmişler idi; bütün dünyanın hadısâtı hep bu şebke-i siyasiyenin tecelliyatına ve birbirleriyle tesadümüne bağlı olduğu gibi bizim dahi rahatımız şu iki mütebayın iki kuvvetin Türkiye'ye aid mesailde adem-i itilafından tevellüd eyliyor idi. İki kuvvet mesail-i şarkiyede müttehid olmadıkça bizim için çokluk endişeye mahal yok idi; günü gününe siyaset takip eyleyecek olduktan sonra zamana göre bu iki kuvvetin birine meyl bize kafi geliyor idi. Halbuki Baron Marchall'ın Dersaadet sefaretinden Londra sefaretine intikali Türkiye'ye aid kaffe-i mesailde İngiliz ve Alman siyasetinin esas itibariyle itilaf eyleyeceklerini pek aleni surette irae ediyor. Hiç şüphe yok ki İstanbul'un siyaset-i dahiliyesiyle bütün tekevvünât-ı ruhiyesini son derece bir nüfuz ile öğrenmiş olan Baron Marchall cenabları Londra'ya bu itilaf-ı cedidin teferruat ve tatbikatını tayine gidiyor. Binaenaleyh yine tekrar eyliyoruz, Baron Marchall'ın bu yaz Tarabya sahilindeki sefarethaneden ayrılıp Times kenarında vazife-i siyasiyesini ifaya

gitmesi bizim hal ve mevkimiz ve âfimiz nokta-i nazarından fevkalade haiz-i ehemmiyettir. Teferruat ve tatbikat her ne olursa olsun, şimdiye kadar yekdiğeri ile hal-i tesadümde bulunan İngiliz ve Alman kuvvetlerinin Türkiye mesailinde bir tarîk-i itilaf kabul etmesi, bütün Avrupa devletlerinin Şark meselesinde ittifak ve itilafı, yirminci asır mebadisinin en mühim bir cilvesi demektir. Bu ittifak ve itilaf ne şekil ve tarzda olsa da şüphe yok ki en büyük alakadar biziz; heyet-i umumiye düveliyenin mukarrerâtını ve tatbikatını çâr u nâ-çâr kabul vaziyetinde kalacağız.. Bu mukarrerât memleket dahilinde hadd-i vakayi zuhur etmedikçe bittabi sâkitâne ve sâkinâne olacaktır, fakat sâkitâne ve sâkinâne olmakla o mukarrerâtın esası asla değişmeyecektir. Vakıa İngiliz-Alman itilafı demek memâlik-i Osmaniye dahilinde her bir devletin nüfuz ve salahiyetinin tayini demektir; devletlerin yekdiğerlerine verecekleri taahhüdât üzerine bizim memleketimiz dahilinde iktisaden tayin edecekleri dairelerde istedikleri gibi çalışmağa ve tezyid-i nüfuz etmeğe mezun olacaklardır; bu nüfuz-ı iktisadî bittabi her devletin nüfuz-ı siyasisine istinad eyleyecektir; şu halde bizim için adem-i ittifaktan istifade devresi kapanacaktır; binaenaleyh siyaset-i Osmaniye dahi etrafımızda kavru lan şebke-i itilafiye ile fena ve iktisaden hem-aheng bir surette ıslah olunmak icab eder. Zemamdârân-ı umûr-ı hükümet ve rüesâ-yı Babıali şu hakayık-ı katiye-i iktisadiyeyi bizden daha pek iyi görüp anlayacakları cihetle elbette tedabir-i lazıme yi icra edeceklerdir.

Avrupa kuvâ-yı umumiyesinde mesail-i şarkıye hakkında husule geldiğine kanaat etmeğe başladığımız itilaf ve ittifakın rüesası bittabi şarkta ba'demâ husule gelibilecek her türlü hadisatı, vakayii nazar-ı tedkika alıp her ihtimale karşı vakıfane başka başka tedbirler ihzar eyleyeceklerdir. Zira şurası muhakkak ki Avrupa, artık 1324 inkılab-ı Osmanisinde olduğu gibi nâ-memûl bir vaka karşısında bulunmak istemiyor. 1324 inkılâbı bütün Avrupa erbab-ı siyasetenin zan ve tahmini haricinde olarak zuhur eylemiş olduğu için bidâyet-i inkılabda diplomatlar bir hayli zaman için şaşırmuşlar, tedbirsiz plansız kalmışlar idi.

Avrupa devletlerini bidayet-i inkılabda plansız bulunmaları bizim için en büyük fırsat idi; onlar için ise bittabi zarar idi. Biz o fırsattan istifade eyleyemediğimiz için Avrupa alem-i diplomasisi çok zarar görmedi; bir sene kadar ahval-i umumiyemizi tedkik için mütereddid durdular, ondan sonra kararlar verildi, planlar kuruldu, bütün ihtimaller tedkik edildi ve her türlü ihtimalin tedabiri ihzar olundu. İngiliz ve Alman kuvvetlerinin bize müteallik mesailde bir zemin-i itilaf bulunmaları keyfiyeti ise müstahzar planlarla tedbirleri daha ziyade sadeleştirdiği gibi adem-i itilafıdan istifade kapılarımızı da ilerisi için kapıyor. Binaenaleyh devlet-i

Osmaniye son derece şayan-ı dikkat ve nazik yeni bir devreye giriyor zann-ı kâsırânesinde bulunuyoruz. Karşımızdakilerin harekât ve teşebbüsâtını tedkik etmek istersek “esas” itibariyle ahval-i umumiyemizde icraât yapmalıyız. Zira şurası muhakkaktır ki bizim icraâtımız ve ıslahatımız “esas”da olmaz ve yalnız “şekil”de kalırsa Avrupa’nın Türkiye’ye karşı ittihaz edeceği politika dahi yalnız şeklen tagayyür eder, eski esası değiştirmez. Kezalik her yeni vakaya karşı yeni tedbir ittihaz ederek “günü gününe” politikasını külliyen terk etmez ve katî, azimkar bir meslek-i siyasiî tayin etmezsek bize hiç bir dost eli uzanmaz. [s. 2]

(nr. 1093, s. 2)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Mevkimizin fevkalade nazik ve elim olduğunda şüphe kalmadı; nezaket mesele, haricen etrafımızda kurulmuş olan şebke-i siyasiyenin kuvvetinden neşet ediyor, âlâm ve ekdânımız Rodos dağlarında şecîâne bir surette mudafatta bulunduktan ve müdafaa-i namus uğrunda kısmen helak olduktan sonra düşmana teslim-i nefse mecbur kalan vatandaşlarımızın hal-i felaket-âverlerinden tevellüt ediyor. Artık milletin cesur olup hem mevkiimizin vehametini itiraf eylemekten hem âlâm-ı kalbiyemizi ilân eylemekten çekinmemelidir. Gazetemizin ilk sahifesinde gördüğünüz konferans levhası, bütün mesail-i şarkiye ile müşkilat-ı siyasiye-i hazırayı -bî-şek bezm-i zarurimize- hal ve fasl etmeğe hazırlanan beynelmilel büyük konferansın mukaddemesi olsa gerektir. Vakıta gerek reviş-i hâl, gerek Avrupa mehafil-i siyasiyesinden teraşşuh eden haberler biçare memleketimizde müteallik mühim ve katî kararların Avrupaca ittihaz olunmakta olduğunu anlatıyor. Kezalik bütün bu kararların, İngiltere ve Almanya arasında tesisi iddia olunan itlaf-ı iktisadi teferruatının tayininden sonra, beynelmilel bir konferans vasıtasıyla mevki-i icraya vaz olunacağı zannolunuyor. Acaba vakayi-i hazıra ve siyasiyeyi bir konferansa vaz edebilmek için ne gibi tedabir hazırlanıyor? Devlet-i Osmaniye’ye şu tedabir-i muhtemele arasında nasıl bir vaziyet veriliyor? İşte bu sualler erbab-ı dikkat ve basiretin pîşgâh-ı endişesinde her an büyük bir alamet-i istifham şeklinde tecessüm ediyor!... Muharebe-i hazıra ile vakayi-i

şarkiyeyi beynelmilel bir konferansa sevk etmek en ziyade düşman-ı vatan İtalya'nın arsızuna tevafuk eyler. Zirâ zabt ve teshîrinden aciz kaldığı Trablusgarb ve Bingazi'nin mahûd karar-ı ilhakım tasdik ettirebilmek yahud onun kısmen tadilata uğratmak için İtalya behemehal böyle bir müdahale-i siyasiyeye muhtacdır. Kakar-ı ilhakı ya bir karar-ı umumi ile bize kabul ettirmeli yahud yine böyle bir karar-ı umumi ile keyfiyyeti-i ilhakı tadile mecbur kalıp İtalya kendi milleteni karşı kendisini mazur göstermelidir. İtalya'nın şu emel-i siyasiyesini bazı menfa-i hususiye sevkiyle takib etmek isteyen devletler çoktur ve bunların başında bittabi Rusya vardır. Sade işleri şaşırta bir nokta mevcuddur ki o da Avrupa'nın sair mesail-i umumiyesinde İngiltere ve Fransa ile menâfii müşterek bulunan Rusya'nın Türkiye işinde şu iki devletin nokta-i nazarından ayrılıp "infâk-ı müselles" planı ile "itilaf-ı müselles" planı arasında mütebâyin bir tarfka girmek istemesidir. Bakalım bu gayr-ı tabii cereyan içinde Rusya nihayet kendisine nasıl bir mecra tayin eyleyecek?

Gayr-ı tabii işlerin ve kararların hiç bir zaman payidar olamayacağını tekrarlamaya lüzum yoktur; kendini bilen hir insan için ve her aile için, kezalik insanlarla ailelerden müteşekkil her millet için gayr-ı tabii ve gayr-ı mantıkî yollardan kaçmak katiyen lazım gelir. Acaba biz ne vakit bu hakikatı kabul edeceğiz? İşte bunu kesdirmek çok müşkil! Ben son derece şedid, bazen lüzumundan fazla mülayim tedbirler itihazından, zuhur-ı vakayı'a göre au jour ile jour kararlar vermekten kurtulmak zamamın daha çok uzakta olduğu görülüyor. Hele memleketin hayat-ı aslisini neşv ü nemâ-yı iktisadîde olduğunu anlamaya bile muvaffak olmadık. Memleketin hayat-ı iktisadisine iştirak eden erbab-ı ticaret ve sanayi himaye ve teşvik etmekle hazine-i milletin dolacağını anlamak şöyle dursun, bilakis biçare san'at ve ticaret erbabı nekdâr-ı izâc olunursa o derece işgüzarlık edilmiş olacağına memurfn-i hükümet mâil bulunuyor. Bu babda size garib bir misal göstereyim. Matbaamız, matbaacılık san'atını icrâ için bir temettü vergisi tavsiye etmiş iken devâir-i hükümetten birisine "evrak-ı matbua" i'tâ ediyoruz diye bize bir de "müteahhid" temettü vergisi tarh eylemişler! Yani matbaacılık başka ve evrâk-ı matbua basmak başka san'at addolunuyor! Acaba bir matbaa, evrak-ı matbuadan başka ne yapar? Halbuki temettü kanunu yalnız "erzak müteahhidleriyle" aşar mültezimlerinden müteahhid resmi alınır diye sarahaten yazıyor. Metn-i kanunu bu derece tahrif edersek, bizim gibi hak ve matlubunu her türlü vesait ile müdafaa ve esmâa kadar bir müesseseye tecavüz eden memurfn-i maliye ve tahsiliye acaba biçâre ve aciz efrâd-ı halka neler yapmaz?

Biçarelikten elem ve tehlikeden artık çok bahseyledik, biraz da zevkli tarafa bakalım; zira dünyanı çokluk ah etmeğe tahammülü yoktur; ekseriye rind meşreb olup işi oluruna bağlamak mesele-i şarkiye diye kavrulduğumuz enva-ı müşkilata mukabil Şark'ın hikemiyâtından hisse-mend olmak, yani biraz da safaya bakmak her halde fena bir tedbir olmaz. Safa annunca derhal hatıra "Yalova safası" gelir; Yalova kaplıcaları ile onun teferruat-ı zevkiyesi baht ve talî eğlenceleri bu hafta açılıyor. Rivayete nazaran Yalova kaplıcalarında bu sene her zamandan ziyade hoş zaman geçecek ve bir çok erbab-ı merak oraya gidecek imiş; gelecek musahabemizde Karagöz'ün evvel zamandaki Yalova sayasının şu zamanda ne şekil almış olduğunu anlatırız.

Vapurlarla dolu kaldığı için büsbütün bir başka manzara alan İstanbul limanı Kala-i Sultaniye'nin küşâdından beri kamilen tenhalastı. Vapurlar gitti, gelenler daha görünmedi, liman dahili asla göziün alışmadığı kalabalıkla mukabil yine nazanın maruf olmadığı tenhâye uğradı; daima ifrat ve tefrit zahir memleketin huyul [s. 26]

(nr. 1094, s. 26)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

İtalya Rodos'da ve civarı ufak adalarında yerleşmekte devam eyliyor; oraya birçok asker ve mühimmat gönderiyor; düşmanın bu harekât-ı etrafında muhtelif merkezde türlü türlü dedikodu devam eyliyor. Zaten dedikodunun arkasını almak kabil değildir; her vakayı herkes kendi emeline ve fıtratına göre tefsir eder, mübalağa eder veyahut sırf yalandan rivayetler ihtira eder. Biz devran eden rivayetlerden, şaiyalardan ziyade kendimize taalluk eden hakayik-i ahvali tedkik edelim; düşmanın mübalağalı havadisinden müfessir olmak caiz değildir; kezaik dahilindeki safdilâm aldatmak üzere ortaya atılan gayr-ı ciddi tefahhürlere dahi kapılmayalım, hele düşmanı istihfaf ve istihkar etmeyelim. Umutmayalım ki İtalya Kala-i Sultaniye Boğazı haricindeki bütün denizlerimize ve sevahilimize maatteessüf hakimdir, madhiş-i sefâhin-i harbiyesi sayesinde oralarda istediği gibi icrâ-yı tecavüz ve tehakküm eyleyebilir; bu hakikatı derpâş ettikten sonra kemâl-i metanet ve cesaretle vakayı-i harbiyeye hasr-ı nazar dikkat eden erbab-ı basiret,

İtalya'nın adalar denizi harekâtını beyne'd-düvel ceryan etmiş müzakerât neticesi olarak addeyiliyor... Ve zannolunuyor ki İtalya Cezayir-i Osmaniye'nin mühimlerinde ahz-ı mevkii ettikten ve oraları kendine bahri ve berrî üssü'l-harekât ittihaz eyledikten sonra, bir haftadır söylenmekte olan "konferans" meselesine meydan açılacaktır. Konferans, yahud kongre, her ne olsa onun netice-i müzâkerâtı bizim için iyi olamaz; devletimiz yalnız bir defa kongre müzâkerâtında kazanmıştı. O da 1855'de Paris'de akd olan meşhur kongrede görülmüştü, bu ahidnamenin bahşeylediği ahkam-ı müsadekarane ve fevkaladeden istifade edememiş olan devlet-i Osmaniye Paris kongresinin imtiyâzât-ı siyasiyesini tedricen zayi etmekte devam etmiş ve nihayet Berlin kongresiyle büyük bir darbeye uğramış idi. O darbeyi bile az görmüş olan Avrupa siyaseti muahedenamenin lehimize olan mevâidini sükut ile aleyhimizdeki muhteviyatını şiddetle müdafaa etmekten geri durmadı. Bundan sonra olacak yeni bir konferans ise Avrupa devletlerinin mukâsime-i iktisadiyemiz için aralarında kararlaştırılmış oldukları mukat-ı takviyeden başka hiç bir iş görmeyecektir. Bu ise bizim için büyük felakettir; hususa ki muhtelif musahabelerde yazdığımız üzere yüz senedir bizi yaşatmış olan rekabet-i düveliye son senelerdeki mantıksız idaremiz sayesinde mübdele-i itilaf olmuştur; şimdiye kadar istinad eylediğimiz bab-ı rekabet münhedim olmuştur. Paris muahedesinin bize bahşeylediği imtiyâzât ve müsahadât, altmış sene akdem Rus ve İngiliz politikası arasında hüküm-ferma rekabet-i fevkalade sayesinde kazanılmıştı; bilahere Moskof ve İngiliz rekabeti Avrupa'da yeni bir kuvvetin zuhuruyla yavaş yavaş ehemmiyetten sâkit olmuş, ortaya Almanya ve İngiltere rekabeti çıkmıştı; uzun müddettir hep bu rekabetten müstefid olup durduk; şimdi bu rekabetin bize müteallik aksamında itilaf olduğu tahakkuk eyliyor ki işte vakayi-i siyasiyenin en mühimi budur; İtalya muharebesi bunun yanında hiç kalır!

İtalya muharebesinden daha ehemmiyetli vakayi meyanında bir de düvel-i muazzama Hariciye Nazırlarıyla erkan-ı hükümetin şu hafta zarfında muttasıl birbirini ziyaret etmesi vardır. Malta'ya gelen İngiliz vükelâsı ile İngiltere'nin mesâil-i şarkiye kumandanı Lord Giçenr konuşuyor, müzakereler ediyor; bütün müzakerelerin adı "bahr-i sefid muvazeneti" sie de bunu telâffuz-ı diğeri "Türkiye'de muhafaza-i mıntaka-i nüfuz"dur! Avusturya Hariciye Nazırı daima Berlin'e gidip geliyor; Rusya birçok alâim ile ihtimâlât-ı vakayia amade olduğunu gösteriyor. Biz ise bütün şu ahval karşısında bî-telaş duruyoruz. Vakt-i harb ve felakette telaş etmemek en birinci şerâit muvaffakiyettendir, fakat sükun ve

itidalimizin cehl ve gaflete atf olunacak kadar derin olmasını, yahut vehâmet-i ahvale karşı bâlâ pervazane mübalağalar saçılması bizi sevenleri çok düşündürüyor.

Birçok derin düşüncelerden sonra Maliye Nezaretinden katiyen infikâk eden Nail beyin heyet-i vükela arasından çekilmiş olması dahi ayrıca bâis-i endîşedir. Nail Bey gayûr, halûk, ihtiyatkâr ve müdebbir bir zat idi; böyle buhran-ı vakayi arasında makem-i nezaretten infikağa mecbur kalması hiç şüphe yok ki gayet ciddi esbaba müteallıktır; bu esbabın malî ve hesâbî tedabir-i ihtiyatıyeden mütevellid olduğunda şüphe etmiyorlar. Maddiyat, hissiyatla veya hayalatla yürümez; kamımızın son damlasına kadar fedakarlığa hazırız diye tekrar nağme eden telgrafnamelerin İstanbul'a vürûdu maliye hazinesini ihtiyacât-ı nakdiyesini temin edemez; Maliye nazırları böyle teranelerden ziyade banka çeklerinin vüruduna intizar eder; hazın ve ihtiyata riayetkar olan Nail Beyin makamı nezaretten çekilmesi, şüphe yok ki bu dediğimiz esbattan tevellüd eyliyor; vekaletin nezaretin idaresini deruhde eden Cavid Beyin de şu müşkilât-ı maliyeye tedabir-i maddiye ile çaresaz olacağında şübhe yoktur, zira Cavid Bey hayalat adamı değildir, kavamin-i iktisadiyeye vakıf bir nazırdır. [s. 50]

(nr. 1095, s. 50)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Yangın var! diye bağırarak zaman geldi! Fakat bu nidâ-yı muharreki, Pazertesesi günü yeniden İstanbul'un birçok mahallatı yakıp kavuran yangından dolayı bağırarak değil; dört senedir gayet büyük ve müteaddid harik felaketlerine uğradığımız halde elan ne halkın ve ne de hükümetin nazar-ı basiti açılmamış olduğu için gaflet ve rehavetimizden dolayı "Yangın var" diye bağırarak istiyoruz. Nedir bu hal! İlan-ı hürriyeti müteakib çırçır harikî, ondan sonra Çırağan harikî, ve onu müteakib Babıali yangını... Geçen temmuzun Aksaray afet-i müdhîşi ve bunların arasına karışan hesabsız yangınlarda hem halk, hem kuvve-i teşriye, hem kuvve-i icrâiye kavrulup yandığı halde güpegündüz ve mutedil bir rüzgar rezzan olurken Ahırkapı civârında zuhur eden bir ateşi basdıracak tedbir yine noksan bırakılıyor; bin yüz parça hane ve bir çok dükkan ve emâken yanıyor; senesi

geçmeden bî-çare İstanbul'un yine on bine yakın halkı sokaklarda sefil kalıyor!! Nedir bu gaflet! Yananlara mı yanalım, yoksa adam olmağa niyetimiz olmadığı bir daha anlayıp bu aczem mi ağlayalım! Evvelki günkü felakette musâb olan bazı dostlarımıza muvanet emeliyle koşup gittiğimiz mahall-i harfkde, gördüğümüz ahvali burada uzun uzadıya yazmak istemem, orada hüküm-ferma olan sefaleti, şaşkınlığı, intizamsızlığı ne ben tarif edeyim ne de, ey kariûn-i kiram! Siz işitin! Fakat şurasını biliniz ki akeb-i inkılâbda vukua gelen bu haftaki Ahırkapı harfk-i kebirinde dahi vesâit-i itfaiyemiz aynı halde ve belki biraz daha aşağı idi!. Hatta yıkmak için lüzumu kadar kazma ve kürek de yok idi, arabalı tulumbaları sürüklemek için hayvan mevcut değil idi!... Haydi ilkf elaketten intibah bulmadık diyelim. Meclis-i Mebusan harfkiyle kuvvet-i teşriye ve Babıali ile kuvve-i icraiye insafa gelib de biçare İstanbul'u yeniden alevlere karşı sıyânet çarelerini tehiye etmeli değil mi idi?

Ahırkapı'nın üst tarafında bir hanedan zuhur ettikten sonra, aralardaki dar sokakların etrafına dizilmiş ahşab binaları yalayıp süpürüp mübeddel ramad eden alevlerin neşr eylediği müdhiş hararetle zebun ve gördüğüm acz-i idare ve sefalet-i hayatiye menâzırının tesirâtı ile dilhûn olarak matbaaya avdet ederken, geçen seneki Almanya cevelamında Berlin'de gördüğümüz vesait-i itfaiye manzaralır pîşgahımda peri hikâyesi gibi teccsüm etti... Bütün bir mahalleyi sulara gark edecek ve lazım gelirse o mahalleyi bir anda hedm eyleyecek vesait-i itfaiye, haber-i harfkin vüsulundan üç dakika sonra tahlisiye idaresinden fırlamış ve yıldırım süratiyle mahall-i felakete yetişmiş idi... Bizim mahâllat ise saatlerce yanyor, sokaklarda su bulunmuyor, yıkmak için kazma ve kürek getirilemiyor, yalnız bağırlıp çağırılıyor, yahud ağlamp sızlanıyor idi. İşte bütün safhat-ı hayatiyemiz ve mesâf-i umumiyemiz bundan ibaret.

Alem-i hayatta ecdadımızın vaz eylediği durub-ı emsalden birisi de "Mal cammı yongasıdır" kelam-ı hakimanesidir. Malımız cammımızın yongası olduğu halde efrad-ı millet için efrad-ı millettten temessül eden ve umuma vesâyet ve sıyâneti bulunan hükümet, o malik çare-i muhafazasını temin edemiyor! Şahsi malımızı muhafazadan aciz ve müteaddid musibet ve felaketlerden ibret almamış bulunurken cihan-ı medeniyete karşı ne yüzle çıkacağız? İşte bütün bu haller her işle, ancak vukuundan sonra meşgul olmak, her vaka ile başa geldikten sonra uğraşmak itiyadından ileri geliyor. Bizi düçâr-ı zarar ve sefalet eden günü gününe au jour le jour ittihaz tedabir itiyadını bırakalım, yoksa bir gün gelecek ki külliye şaşırıp kalacağız ve o zaman iş işten geçmiş olacak!!

Zamanında ittihaz-ı tedbir-i şarka ve bilhassa Şark'ta Türklere kısmet olmamış bir hassâdır. Eğer bu hastalık ile malul olmasak bir aydan beri Fransız matbuâtının suret-i mahsusada Suriye ve Lübnan mesailiyle işigalinden mana istihrac eder idik. Paris'in büyük gazeteleri ve hatta en meşhur musavver ceridesi "Illustration" bile Beyrut ve Şam vilayetleri mebahisi ile doludur. "Tan" gazetesinin boş sütununu "Suriye'de Hatalarımız!" gibi makaleler işgal eyliyor. Muharebeden akdem bile bu iki vilayet-i mühimmemizle payitaht arasındaki münâkalât-ı bahriye ancak ecnebi vapurlarına ve alelhusus Fransız vapurlarına muhtas kalmış idi; Fransız vapurları İstanbul ile Beyrut arasında iki haftada bir posta yaparlarken Marsilya ile Beyrut Yafa beynine her hafta muntazam posta açtılar... Nüfuz-ı iktisadi planımın tatbikatından ibaret olan şu teşebbüsata çare öyle tatbikatından olarak Fransızların yaptıkları gayret-i iktisadiyeye bizde rekabet etmeliyiz, yani siyaseten bizim olan o diyarın iktisaden dahi bizim olmasını çaresine bakmalıyız; ve başımıza gelen felaketlerden gayret almalıyız. Pek acı misaller vardır; pekala görüp anladık ki malik olduğu memleketin hayat-ı iktisadiyesine, ticaretine, sanayiine alakadar olmayan milletlerin idame-i mevcudiyetleri ya muvakkat veyahut madûmdur! [s. 74]

(nr. 1096, s. 74)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Avrupa âlem-i siyasâtı büyük bir faaliyet içindedir, bu faaliyet meşhud olan mühim ziyaretler ve seyahatlerden istidlâl olunuyor; Mesela Fransa erkan-ı hükümeti Petersburg'u ziyaret ediyor, İngiltere ricâl-i idaresi Bahr-i sefid kuvve-i bahriyesi hakkında müzakere ve istişari için Malta'da toplanıyor, müzakereye İngiltere'nin Mısır murahhası Lord Giçenr dahi iştirak eyliyor. Bulgaristan kralı Viyana'da bulunur, Karadağ kralı da bunlara katılıyor sonra İtalya rüesâ-yı idaresi ile Berlin ve Petersburg arasında sık seyhatler oluyor. Bütün bu seyâhatler ahval-i yeni muharebe ile bize müteallik olduğunda ve cereyan eden müzakeratın bizden gizli olduğunda şüphe yoktur. Müzakeratın bizde gizli tutulması verilecek mukarreratın aleyhimizde hazırlanmakta olduğunu isbata kâfidir. Acaba bize bu

istihzarât-ı siyasiyeye karşı ne yapıyoruz? Hükümetimiz siyasât-ı hariciyesi hakkında hiç bir şey söylenmediği için teşebbüsât-ı resmîyemiz malum değildir, ancak bir şey vardır ki o da bizim son derece müdfayı göze almamıza mukabil İtalya'nın dahi sahne-i harbi adalara nakl ile iktifa etmemek istemesidir. Vak'a İtalya Rodos ceziresine ve taht-ı işgalinde bulunan Cezair sâireye külliyyetli asker tahşid ediyor; düşman denizlerimizden hâkim-i yegânesi olduğu için oralarda istediği gibi iş görüyor ve hiç şüphe yok ki yeni bir vak'a daha hazırlıyor. İşe düşmanın hazırlamakta olduğu hissedilen bu yeni vakadır ki Avrupa'da âlem-i siyasâta büyük bir faaliyet vermiştir, bütün devletler her türlü ihtimali karşı hazır durmak ile beraber ihtimâlât salihîyle meşgul oluyor. Şu tafsîlâtâ nazaran muharebe-i hâzırının kariben bir başka şekil ve renk alacağı kaviyyen muhtemeldir, fakat bu şeklin ne olduğunu ve nasıl biteceğini bilmek ve kestirmek katiyyen kabil değildir. Hele telgraflarda okunulan İzmir'e hücum veya kal'a-yı Sultaniyeye tecavüz gibi haberlere ehemmiyet vermek muvâfık mantık olamaz, düşmanın ne yapacağını bize söylemeyeceği tabîi olduğundan bu haberler hep taharrî-i ihtimâlât ile meşgul olanların dimağında doğmaktır. Yalnız kat'i ve ma'lum bir şey vardır ki o da düşmanın Rodos'a seksen bine karib asker doldurmuş olmasıdır.

Rodos'a doldurulan İtalyan asakirine mukabil hâk-i pak vatani müdafaa vazifesiyle mükellef olan asakir-i Osmaniye dahi lazım gelen muvâkıta sevk olunuyor ve tedâbir-i müdafaa mükemmelen ihzar olunuyor; binâenaleyh daha ziyâde itâb-ı zihinde ise şarklılara yakışır bir tevekkül ile sabretmek ve mukâdderâta intizar etmek her halde daha makbuldür, bu intizâr-ı mütevekkilânede bulunmakla beraber mevcudiyet-i Osmaniye'nin hüsn-ü muhafaza mesuliyetini düşman gayretlerine olan erbâb-ı hükümet elbette bu mesuliyetin ne kadar vahim ve müthiş olduğunu düşünüyorlar ve ona göre mukadderâtımızı idare ediyorlar diye teselliyetyâb oluyoruz.

Müteaddid yangınlarda uğradığı zaiyat-ı müdhîşe ile bağı yanmış olan İstanbul ahali İstanbul mebuslarının Meclis-i Mebusânda vuku bulan yeni teşebbüsü ile biraz teselliyetyâb oldu. Payitaht mebuslarını müracaat mahkemesini meclis nazar-ı dikkate aldı, lütfen müstaceliyyet kararını kabul eyledi. Şimdi bütün ümidlerimiz kararın kesb-i katiyet etmesine in'ikâf etmiştir. Kanun çıkarsa servet ve sâmnâm kıymetli emlâkten ibaret olduğu halde lüzum ve ihtiyaç görünce mesela elli lira bulmaktan aciz olan şehrimiz ahâlisi geniş bir nefes alacaktır. Herkes istediği zaman malını terhîne ve oradan alacağı para ile o emlağı ve araziyi imare veya tevsi'e muvaffak olacaktır. Yahud emlağını terhîne ederek alacağı parayı sermâye

ittihaz edip kendisine iş bulacaktır. Vakf-ı emlak borç ödemez diye konulan şerâit-i kadime ile şimdiye kadar kapanmış olan ibvâb-ı istikrâz ba'demâ açılarak bir takım mürâbahacı sarrafların dendân-ı ihtikârından kurtulacağız. Memalik-i mütemeddine meyânında bizim gibi malını tasarruf hususunda düçâr-ı müşkilât olan bir memleket daha yoktur; bu köhne kavâidi tebdil ile saha-i iktisadiyata atılmak için icâb eden kavânin-i medeniye ile teşhiz etmek zamanımız çoktan gelip geçmiştir. Meclis-i Mebûsan şu kanunu süratle kabul ve tasdik ederse Genç Türklerin hakikaten terakki ve teâliye karar vermiş olduklarını âlem-i medeniyete isbat etmiş oluruz. Kurûn-ı vustâyaya yakışır bir takım kavâid-i kadimeden ayrılmakta musır oldukça dav'a-yı temeddün edemeyiz.

Alem-i medeniyet dört senedir bizi tedkikte devam eyliyor ve tedkikâtı neticesi olarak hakkımızda hüsn ü zanlar hasıl edermiyor. İçtimâi ve siyâsî ve iktisâdî hatalarımıza şimdi bir de hiffet-mizâç ilave eyliyor. Bu, bizi tedkik edenlere fena bir tesir bırakıyor. Hiffet-mizacı muharebe ve düşman hakkında gösteriyor. Ciddi muharib gibi davranmıyoruz. Düşmanı, atalarımızdan kalma söz mucibince istihkar etmeyecek yerde, muttasıl düşmanın kadr ve kıymetini cahil halka az göstermeye çalışıyoruz. düşünmüyoruz ki düşman mağlub olursa onu kavi ve mahkum ad etmiş olmakla bir kuvvetliyi münhezim eylemiş sayılmayız. Netice-i harbde hisse-i iftiharımız büyük olur. Hadd-engîzde mağlub olarsak yine onu kavî ve zî iktidar göstermiş olmakla âlâm-ı mağlubiyeti tenkîs eyleyebiliriz. Halbuki düşmanı daima tahkîratımızın ve onu delil göstermek ve gâlibane ve ne de mağlubane bir neticede bizim için yadı şeref olamaz. [s. 98]

(nr. 1097, s. 98)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

-Paris'te Bir Kağıt Fabrikası-

Mevcudiyet-i Millîyenin ancak mevcudiyet-i iktisâdiye ile yani sanayî, ticaret ve terakkî-i ziraat ile temin edileceğini tekrar etmeye bir vesile olmak üzere Paris civarındaki Alporvil kağıt fabrikasına vuku bulmuş olan ziyaretimi bu hafta hikâye eyleyeceğim.

Geçen kış mevsiminde idi; Paris'te bulunuyordum. Paris'te ve Belçika'nın muhtelif mevâkiinde kağıt fabrikaları sahibi olup bu sanatın fennî ve ticari bütün dekâyıkına nüfuz etmiş olan dostum Mösyö Jörüz Karumbak fabrikalarını ziyarete davet etmişti. O gün hava kuru ve soğuk fakat güneş kubbe-i semâda şaşaa-nisâr idi. Fransa'da matbaacılık âleminin en gayyûr amillerinden bir diğere zat dahi beraberimizde olduğu halde evvelâ "Türükadaver Meydam"na nazar-ı meşhur "Otomobil Kulüb"de tâam ettik, taamdan sonra bindiğimiz otobobil ile Sen nehrini takip eden caddeyi tutmuş idik; nehrin aktığı tarafa doğru Paris'i baştanbaşa kat eyliyorduk, müteaddid köprüleri, Sen Lui adasını sağda bıraktık Lyon şimendifer mevkuf-ı kebîri sağda kaldı; uzaktan şehrin diğere sahilindeki nebâtât bahçesini seyreyleyerek, artık asıl şehirden çıkmıştık; Sen nehrinin iki yakasına dizilmiş olan Paris âlem-i sanayini, fabrikaları seyreyleyip, geniş caddede saatte elli kilometre hızla gidiyorduk.

Paris'in bu taraflarına hiç gelmemiştim; zümrüdün ağaçlık, güzel köşkler, hesabsız fabrikalar darü's-sinâlar dizilmişti. Belçika'nın veyahud Almanya'daki Ren nehri sevâhilinin faaliyet-i sanayisini burada bulmak kabil değildi, fakat yine bütün geçtiğimiz yerlerde şayan-ı dikkat ve temaşa bir manzara-i sa'y ve gayreti mevcut idi. Nehir kenarındaki fabrikalar dumanlarını savuruyor, sahildeki iskeleden eşya-yı ma'mule taml eyliyor yahud mevad-ı iptidaiye alıyor veya büyük bir nehir muavenelerinden kömür çıkarılıyor idi. Nehir üzerindeki emtia-i muhtelifeye nakline mahsus sefain veya romorklâr layenkati dolaşiyor; Paris'ten geçen Sen nehrinin sularındaki reng-i siyahın esbâbı, bu tarafların faaliyet-i sanatkârânesini görmekte anlaşılıyor idi.

Arkadaşım Mösyö Karumbak Fransa'nın mühim kağıt âmilidir; pederi tarafından tesis olunan kağıt fabrikasını fevkâlâde bir fikr-i terakki ve teâlî ile idare ve tevsî eylemiştir. Paris civarında Elfura yoldaki fabrika Paris sarfiyatına mahsus olup Belçika'daki diğere darü's-sinâiler ile Fransız müstemlekatına ve memalik-i ecnebiyeye kağıt sevk ederler. Bunu demekten maksadım bizim matbaalardan saf edilen kağıtların şimdi gezdiğim fabrikalardan gelmediğini anlatmak içindir. Danca fabrikalarını ziyaret vesilesiyle yazdığım şerâit-i asliyeyi karin-i kirâma tahattur buyururlarsa Paris'ten kağıtçılığın niçin işimize gelmeyeceği anlaşılır. Kağıt pahada ve yükte ağır emitadandır. Binaenaleyh masarif-ı nakliyesi çoktur, bu nakliye sahil-i bahrde müessis olmayan bir fabrikadan çıkan mal için bittabi daha çok olur. Kezâlik kağıdın mevâdd-ı ibtidaiyesi olan "odun hamuru" İsveç ve Norveç ormanlarından çıkar. Deniz kenarındaki şehirler kağıt mevâdd-ı ibtidaiyesini daha

ucuz celbe muvaffak olduğu ihetle esasen İsveç'te veyahut Belçika'da müessis bir fabrikamın kağıdı memâlik-i saireye mal-i irsalinde Paris'te ve yahud Berlin'de işleyen bir fabrikaya dehşetle rekabet eyleyeceği vâreste-i beyândır. Onun için Paris fabrikası Paris, Berlin fabrikası Berlin istihlâkâtına mal verir. Bizim memlekete ise ya Belçika'dan yahud Avusturya ormanlarından çıkan mevâdd-ı ibtidaiye ile Teriste civarında kağıt imâl eden fabrikalardan mal gelmektedir.

Kağıdın takrirlik veyahud hisse senedâtı tab'ına mahsus fevkâladelerine gelince bunun mevadd-ı ibtidaiyesi paçavradır, paçavranın fiatı ve tarz-ı imati büsbütün başkadır. bu nev'i kağıdın sarfiyatı daha maduddur. Böyle nefis kağıdı imâlatı Fransa'da ve Almanya'da ve İngiltere'de vuku buluyor. Her memleket kendi ihtiyacâtını temin eyliyor, iyi cins kağıtlar her memleketeri kaffesinden bize gelebilir.

Gezmeye gittiğimiz fabrika odun hamurundan kağıt imâline mahsus mühim bir müessesedir. Fabrikamın Sen nehri sahilindeki addeye nâzır kapusu önünde otomobilden inince dağlar gibi yığılı mevâdd-ı ibtidaiye gördük. Bunlar İsveç'ten Belçika'ya vapurla gelip oradan Anvers limanında nehir muavenelerine tahmil edilmiş ve ba'de bahr-i şimal sahilinden itibaren ta Paris'e kadar evvelâ Belçika enharı ve sonra kanallarıyla seyahat ederek Sen nehrine girmiş ve bu tarikte Alforvil'e gelmiş idi. Kömür dahi aynı tarik nehirle fabrikaya geliyor idi. Kağıt hamuru olan mevâdd-ı ibtidâiye ormanlarda kereste kat'ından sonra çıkan kütük kapak taraflarına veya talaşın, mahsus makinelerle ezilmesinden ibarettir. Bunlar gayet kaba mukavvaların ezilmesine benziyor.

Kağıt fabrikalarının mevadd-ı ibtidaiyesi böylece kağıt hamurundan teşekkül eder; buna adı kağıt kırıntıları da ilave ederler; zira yeni hamurun içine ilave olunan eski ve kırıntı kağıtlar tekrar erir, kağıt olur. Romanya'da ve Bulgaristan'da yapılmış olan kağıt fabrikaları şimdi bizdeki kağıt kırıntıları çıkmaya başladı; mesafenin azlığından dolayı bu komşu memleket fabrikaları İstanbul'da toplanılan kırıntı kağıtları mebâyia eyliyor. Onun için şimdilik şehrimizde kırıntının kıyasını 8 paraya kadar alan vardır. [s. 146]

Fabrikamın mevâdd-ı ibtidaiyeden sonra muhtaç olduğu şey bol ve berrak akar sudur, kağıt fabrikası ancak akar su ile yaşar. Şu hakikâti idrakten aciz bulunmak sebebiyledir ki Beykoz'da yapılmış olan fabrika daha mebdeinden mahkum-ı memmat olmuştur. Bittabi mevadd-ı ibtidâiyenin tedarik-i müşkülâtı ile müesseselerin harekât-ı müneffi-perverâneleri buna munzim olmuştur. Yani

Beykoz fabrikası, mevadd-ı ibtidaiyesinin memlekette bulunmaması, berrak ve bol akar suyun fıkâm, sahiblerinin fabrikatörlükten ziyade sarraflık ile iştigalleri hissiyle sedd-i bâb eylemiştir. Bâb-ı ticareti açık ve gayret-i sanatkârânesi parlak olan Alfervil fabrikası en son sistem bir dari's-sınâidir. Zaman-ı ziyaretimizde kuvve-i muhirk dairesini yani makine ve kazanları tevsi eyliyorlar idi. Fabrikanı dahili iki taraflı gayet vasi bir meydana taşbîh olur. Bu meyanda solda birinci makine vardır. Oraya mevadd-ı ibtidaiyeyi atarlar, kazanlarda erir, bulamaç haline gelir, birbirlerine merbût makinelerden o bulamaç geçmeye başlar, yıkanır, temizlenir ve ba'de bulamaç akarken ısınmış makinelerde pişip kurur; daima su içinde akıp giderek yavaş yavaş ezilir ve hesabe göre yığılır, kağıt olur, nihayet kâmilen kurur, duvar kağıdı gibi büyük bir makaraya sarılmaya başlar. Bütün bu mamulat fabrikanın sol tarafına mevzû ve birbirine merbût makinelerde vukû bulur. Etrafında işleyen imâlenin miktarı gayet mahdûddur, amele sadece makinelerin hüsn-ü hareketine bakar.

Makaraya sarılan kağıtlar fabrikanın inhitasında sağ taraf amkinelerine geçer, orada cila makinesini ziyâret eder, perdâh görür. Ba'de sipârişatın cins ve nev'ine göre ya "bobun" halinde sarılı olarak veyahud muhtelif ebadda tabakalar suretinde kesilir. Kesilmek ameliyatından sonra bir çok kadın amele bu kağıtları beşeryüz tabaka istif edip top halinde ifrağ ederlerve e sonra balaya teşkil etmek üzere anbara geçer.

Şunu da unutmamalıdır ki kağıt imâli tabakaların istifi ameliyatına gelinceye kadar daima makine vasıtasıyla ve insan eli sürülmeden vuku bulur. Makineler birçok tecâribden sonra tekemmül etmiş ve şâyan-ı hayret dereceye gelmiştir. Alforvil fabrikasındaki makinelerimi en son sistem olduğun söylemiştim. Fabrikatör Mösyö George'dan makinelerin nerede yapıldığını sordum; manidâr bir tebessüm ile:

Kâffesi Almanya'dan gelmiştir. dedi ve ilave eyledi ki:

Malum ya, âlem-i ticaret ve sanayide, kezalik ilm ve marifette milliyet yoktur. Biz nerede ucuz ve nerede mükemmel bulursak oradan alırız. Hususan ki Alman makineleri fabrikaya kadar nehren gelmiştir. Bunun ucuzluğa dahili ziyade olmuştur. Almanya'da Ren nehri vadisindeki sanayi-i hadidiye hakkında geçen sene bazı makâlât neşr eylemiştim. Kariûn-i kiram oraya müracaat ederlerse Almanya'daki demir ve makine fabrikalarının tercihindeki esbab-ı iktisâdiyeyi daha kolay anlar.

Fabrikanın idarehanesinde biraz istirahat eyledik. Akşama yakın rakib olduğumuz otomobil fart-ı süratle Paris'e avdet ederken Paris gazetelerinin sarf eyledikleri kağıt makinaları hakkında muhayyirü'l-ukul erkamı öğreniyordum. Aded tabi milyonlarla sayılıyordu. Kağıt fiyatı ona muadil franklarla hesab olunuyordu.

Mesela yalnız "Lafayette" müessese-i tabiyyesinde kağıt sarfiyatı yekununun yevmiye dört beş yüz lirayı tecavüz eylediğini söylersem bu babda bir fikir hasıl edilmiş olur. Gördüklerime ve öğrendiklerime ve fabrika sahibinin mühimmân-nüvâzlığına teşekkür eyledim. Bu iki mültefit dosttan büyük bulvarlar üzerinden ayrıldım.

İstanbul musâhabesini bu hafta dahi şöyle sanâî ve iktisâdi bir ziyarete hasr eylediğimden dolayı acaba siyaset meraklısı karilerim muğberr oldular mı?[s. 147]

(nr. 1099, s. 147-147)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Dağdağah ve tehlikeli eyyâm geçiriyoruz. Bütün enzâr-ı dikkat yine meclis-i mebusan ve ayâna matuftur. Bu temerküz-i enzâr, harbiye nezaretini getirdiği yeni kanundan ve o kanunun tanzimi icâb ettiren Manastır vukuâtından ve nihâyet ayânda Reşid Akif Paşanın takfir-i devr-endişânesinden neş'et eyliyor. İnkılâb-ı Osmaniye tevlid eden kuvvetlerin ifâ-yı vazife-i asliyeden sonra tabiyyü'l-husûl olan sîi istimâlâtını men etmek esasına müstemid olan bütün bu teşebbüsâtı erbâb-ı akl ve izân-ı kemâl-i ciddiyetle alkışlıyor; evet! Siyâsatla çok iştigâl kadar mazar şey yoktur; hele bu meyl-i meş'ûmunun mevcidiyet-i maddiyemizi müsellihan müdafaayı deruhde eden kuvve-i mübeccile-i askeriyeye sirâyeti kadar mazar ve mühlîk hâl olamaz; ordunu siyâsatla iştigâli nasıl inzibât-ı askeriye ihlâl veder ve zabitâm ihtirâsâta düçâr eylerse sâri bilcümle memurîn-i devletin dahi polutuka işlerine ve farka muhâdelâtına iştirâki o derece nüfûz-ı hükûmeti tenkîs eyler. Binâenaleyh Manastır vak'a-i müessifesi üzerine tanzîm olunan ve orduyu siyâsiyâtla iştigalden men eden kanûn-ı askeriyenin -Reşid Akif Paşanın teklife

vechile- bütün memûrîn-i hükûmete teşmîli kadar musîb ve makûl-ı tedbîr olamaz. Ordumuz, memleketi silahla müdafaa vazife-i mukaddisesini deruhde etmiştir, binâenaleyh siyâsiyattan uzak darması icâb eder. Memûrîn-i hükûmet ise ecîr-i millet ve bütçe-haver olduklarından kemâl-i bîtarafî ile icrha-yı vazife ve te'min-i intizam etmekle mükalleftir; binaenaleyh siyâsat onun daha işi değildir. Bu bir hakikat-i kat'iyedir ki layetegayyurdur. Muhterem ordunun siyâsatla iştigalinin daha evvel men olunmamasından bugün nasıl mütezarrır bulunuyorsak meclis-i ayâna teklîf edilen takfîr-i musîbin adem-i kabûlü halinde dahi bilhahire çok teessüflere düçâr olacağız. Bundan üç sene akdem harbiye nezâretini teklif-i kanûnîsi ile kuvve-i teşrîfiyyeye gelmekten men eden esbâb-ı mevkûte şayit ilmiye ve mülkiye ve adliye nazarlarını da şimdilik men eyliyorsa emin olmalı ki bu da muvaffakattır; mutlaka onlar da biraz vakit sonra aynı kanunu teklif ve tatbik mecbur kalacaktır. Yalnız beyhûde yere izâa-i zaman edecektir. Zira emin olmalı ki memûrîn-i siyâsi firkalara karışmış olan bir hükûmette kuvvet ve intizam teessüs edemez. Hele bizim memleket gibi bâb-ı maişeti bâb-ı hükûmetten ibâret görülen yerlerde bu sîi te'sîrât daha kuvvetle icrâ-yı hükûmetten ibâret görülen yerlerde bu sîi te'sîrât daha kuvvetle icrâ-yı hükm eder. Siyâsiyâtla iştigâli bu işi kendisine san'at edenlere bırakalım; firkacılığı bahr-i firkadan çıkaracak mebûslarla onların nazarlarına terk edelim. Mebûs ile nazarlardan mâ'âda memûrî bîtaraf kalsın. Başka türlü hükûmet kuvetlenemez ve hakiki bir devr-i kanûnî teessüs eyleyemez.

Devr-i hakîkî-i kanûnîden başka bu vatan-ı muazzezîn tarik-i selâmet-i yoktur. Buna bir de terakkîperverâne bir siyâset-i dahiliye programı ilâve edersek bütün bedbînâne iddialar, ve zanlar hilâfına olarak sûret-i muhakkakada tehlikeden kurtulmuş oluruz; Osmanlıların dahi kürre-i arz üzerinde bir büyük mevki-i itibar ve himmet teessüs eder. Hususâki etrafımızı sarmış olan bin türlü müşkilât ve tazyikâta rağmen millet ve devletin iktisâdiyâtta ve ahval-i maliyesinde tedricî bir terakkî vardır. Bunu da maliye nâzırının meclis-i mebusanda vuku olan beyânat-ı resmiyesiyle yâd eylediği erkâm ile anladık. İslah-ı idare ve imâr-ı mülk vazifesini deruhde eden bilcümle memurîyet-i siyâsiyat ihrâsâtından azade kalsın, onlar bîtarafâne ifâ-yı vazife ile hakiki bir devr-i kânunî teessüsüne çalışanlar; muhterem ordu bizi hücum-ı i' dâdan muhafaza eylesin; şüphe yok ki son dört senede görülen tezâyid-i vâridât nisbeti daha parlak netâyic vermeğe başlar. Hele sarfiyatın mismer şubâtından gayretimizi artıracak olursak o zamana istikbâle kemâl-i itimat ile atf-ı nazar eyleyebiliriz. İşte içinde çırpındığımız buhranların cefâların tânik-i hâlası buradadır. Binâenaleyh Harbiye Nezareti'ni kabul ettirdiği muvaffak olduğu kanûn-

ı cedîdin sâir nezaretler dahi tarafından kendi memurlarına teslimine muvafakât olunmasını selâmet-i vataniye namına bekleriz.

Memleketimizin mismer mesârife ni kadar muhtac olduğunu tekrara hâcet yoktur; zîrâ ekmeden biçilmez, idâre-i millette ekme demek bilahare kâr verecek masraflar yapmak demektir. Bidâyet-i meşrûtiyette bu bâbda irâe edilen kasr-i mülahaza şimdi hayliden hayli zâil olmağa başladı; artık müteşebbisler para kazanacak diye kıskamp veya korkup dâhil-i memlekette nâfiaya ve iktisâdiyâta müteallik kurulacak müessesâta nazar-ı havf ve iştibah ile bakmıyoruz. Bu da büyük bir hatvedir; fakat büsbütün fazla itimâda kapılmayalım, hele süslü sözlere ve alkışlı nümâyişlere hiç aldanmayalım.

Alkışlı nümâyiş dedim de Selânik iltisâf-ı hattıyla Karahisar'dan İzmir'e giden hattı işletmekte olan kumpanya müdürünü hatırladım.

Elbette siz de gazetelerde okudunuz, bu zât idâre eylediği hatların senelik raporlarını süslü ve yaldızlı cildletmiş, ve hâk-pây-ı hümayuna takdim eylemiş, padişah-ı muhterem ve mübarek dahi fart-ı nezâketinden bittabi lutfen beyân-ı mahzuziyet buyurmuştur. Fakat bir de işin iç yüzünü karıştıralım; daha doğrusu aynı şirketin bir sene evvel tanzim eylediği diğer raporu açıp okuyalım. Orada görürüz ki şirket hiç mahcûb olmadan memâlik-i Osmaniyede terakkiyât-ı iktisâdiyenin hemen müstehîl olduğunu idda ediyor ve hissedârâne fazla kâr verilmemesini hâk-pây-ı şâhâneye yeni raporu takdim eylerken şaşırıp da yanlışlık ile geçen seneki nüshasını teclid ettirmemiştir! [s. 170]

(nr. 1100, s. 170)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Vakayi-i hazıramın itibar-ı siyâsimizi takviye eyleyecek mahiyette olmadığı söylemek zaittir. Osmanlı imparatorluğu senelerden beri birikmiş ve toplanmış olan birçok kusurların ve hataların alehusus fenâ mirasların âlâm-i menkûlesi içinde uğraşmakla beraber on aydır harp eyliyor. Muharebe birçok mesail-i içtimaiye ve iktisadiyeyi dahi tevliid eyledi. Muharebenin devamıyla gerilmiş olan asabın zebûnu

olanlar, isterse mevki-i idare olsun isterse mevki-i tenkide bulunsun muhafaza-i itidâle mukadder olamıyorlar ve bu hâlin netâyic-i tabiiyesi olarak balâda bahs eylediğimiz te'sirin yani itibar-i siyasimizin sükûtu karşısında kalıyoruz. Vakı'a bugün ahvâl-i hariciyede teşevvüşât-ı dahiliyemizle itibar-ı siyâsimiz ihlâl olunur. Binaenaleyh seffine-i devleti idare edenlerle erbâb-ı idareyi tenkit ve muhafaza salahiyetinde bulunanların behemehal itidal dairesine avdet etmesi lazımdır. Nasıl neticeleneceği meçhul olan müşkülât-ı diplomatikiye ve harbiye içinde olduğumuzu unutmayalım. Hissiyata ve galeyan-ı efkâra mağlub olmak şaibesinden kurtulalım. Gayet itidâl ile düşünecek surette asabımızı teskin çaresine bakalım; ondan sonrası kolaydır. Zirâ mağlûb-ı hissiyat ve infial olmak dünyada en fena şeydir; benim pektecrûbe-dide bir dostum vardır; sırası geldikçe bir nasihat verir; der ki "Mağlub-ı his ve infial olarak bir şey yazarsan onu mahalline göndermeden veyahut gazete sütununa geçirmeden evvel bir gece yazihânede uyut; ferdası gün bir daha oku, ondan sonra karar ver. Kezalik bu dostum tekrar eder ki: "Dünya pek eski dünyadandır vak'ayiinin tahaddüsünde maziye, tarihe bir nazar atın, ordan ibret almak kâfidir. Şu iki nasihat nazar-ı dikkate alınca ittihaz-ı mukadderatta isabet artar ve âtî daha kolay görülür.

O tecrübe-dide dostumun kıssası vardır ki hakikaten kıssadan hisse! Sözüne layıktır. Vaktiyle bir ufak gemi fırtınaya tutulmuş, denizde dalgalar büyümüş, gemi enva-ı muhâlike maruz kalmış, gemiciler sabaha kadar uğraşmış; mesai-i masrufe sayesinde seffineyi fırtınanın pençesinden kurtarmışlar; hava da kesb-i itidal eylemiş, fakat gemiciler bitab bir halde kalmışlar, kendilerini muhtac-ı istirahat gördükleri için yolcular meyamında dümen tutmasını bilen var mı diye sormuşlar, bir tanesi atılmış ve dümene geçmiş! Bî-çâre gemiciler uykuya yatmışlar. Biraz sonra büyük bir gürültü ile uyanmışlar, seffinenin karaya oturmuş olduğunu dehşetle görmüşler! Yahu ne yaptın diye bağırdıkları zaman dümene geçen zat:

-Kabahat benim değil, deniz bitti!

Cevabını vermiş!.. Denizi bitireceklere iş gördürmeyelim.

Şayan-ı teemmül vak'ayı birbirini eyliyor; Bunların içinde en mühimi hiç bahse yok ki Rusya ve Almanya hükümdarlarının Bahr-i Baltık'taki mülâkatıdır. Şimdi bütün Avrupa intizarını o tarafa atf etmiş, mülâkattan ne çıkacak diye bekliyor. Vakıa Avrupa'yı idare eden iki büyük kuvve-i müttefikenin muhteşem hükümdarları olan Kayser ile Çar'ın mülâkatından vak'ayi-i hazıraya, hele İtalya Muharebesi'ne müteallik mühim bir karar çıkabilmesi gayet muhtemeldir. Omuncu

ayımı ikmâl ve sene-i devriyesi takarrüb eden bu garip muharebe artık Avrupa'yı sıkıyor. Vak'a İtalya'nın Trablusgarb'a tasallutu Avrupa düvel-i muazzamasının musaadesiyle olmuş ise de alem-i medeniyenin bugünkü mihver-i harekâtı menafi-i iktisadiyeden ibaret olmak hasebiyle muharebenin senelerle sürüncemede kalmasına razı olamazlar, bakalım senenin şu sıcak mevsiminde Avrupa'nın en serin mevki-i sebilân Baltık denizinde vukua gelen mülâkat tâcdârîden ne çıkacak?

Almanya imparatoru ibcâr-ı mutedile üzerinde siyasi mükâlemât-ı hafiyeye ile meşgul iken Almanya'nın en mühim erkân-ı askeriyesinden olan Von Der Gulîç Paşanın Viyana gazetelerinden birinde muharebeye müteallik neşrelediği makalesi İtalya matbuatına ateş püskürtüyor. Bugün askerlik nokta-i nazarından dünyanın her tarafında sahib-i rey olan, hele mesail-i şarkiyeden büyük diplomatlardan ziyade vukuf ve malumat sahibi bulunan mareşal Von Dorgulîç tarafından Trablusgarb macerası hasebiyle Osmanlıların buldukları hâl ve mecburiyetten şerhî acaba neden dolayı kavaid-i bî-tarafıyye mugayir geliyormuş? Osmanlı muhibbi mareşal makalesinde harekât-ı askeriye dersi vermiyor! Bilâkis Trablusgarb meselesinin devlet-i Osmaniyece nasıl nâ-kabil-i terk bir mesele-i hayatiye olduğunu anlatıyor. Keşke dünyada bütün meseleleri böyle ayan bir hakikatle teşrîh edenler olsa da vak'ayi-i umumiyenin sefahat mesturesi daha ciddî surette anlaşıla!

Hakikati anlayamayan işlerin gayet mebzul olduğu şu zamanda herkes için en eslem tarik -hiç şüphe yok ki- kendi işi ve gücüyle işgâldir. Fakat mümkin mü? Kendisine böyle nasihat verdiğim esnafdan bir arkadaş bağırdı ki:

-Ne güzel yol gösteriyorsun? Haydi işimiz ve gücümüzle uğraşalım. Fakat dükkâm sabahleyin açtım, öğle yaklaşıyor; işten ve güçten, alıştan ve verişten henüz bir şey görmedim.

İşte bu harbin ve teşevvüşât-ı dahiliyenin alış veriş alemine verdiği bir darbedir ki yalnız erbâb-ı ticaret duyar! İki haftadan beri hakikaten piyasamızda durgunluk ziyadedir. Bakalım daha ne derecede artacak ve ne kadar sürecek? Unutmayalım; en doğru miyar budur. [s. 194]

İSTANBUL POSTASI

Bu hafta vak'ayi-i siyasiye ile dolu! Evvela Harbiye Nazırı istifaya mecbur oldu. Nazar-ı saire rical-ı askeriye içinden kendilerine bir arkadaş aramakla meşgul iken kabineye istifasını verdi. Bütün bu vaka-yı bî-hesap sözlere, zanlara, tahminlere meydan açtı. Yakıştırmaya dediğimiz bu tahminlerle meşgul olan zihinler, zaten Arnavutluk vak'ayi-i müessifesi ile fenâ halde hırpalanıyordu; fakat hakikatı bulup anlamak yine kabil değil; mühim ve mühlik ahval cereyan eylediğinde kimsenin şüphesi yok! Lakin o vak'ayi-i mühlikenin aslı ve ruhu meçhul duruyor. Acaba hakikate vasıl olur muyum diye Meclis-i Mebusan'da Pazartesi günü vuk'u bulan hükümet beyânatım kemâl-i dikkatle okudum. Sadece Mustafa Paşanın nutkunda hariciye ve dahiliyeye müteallik olan ifadatı tablile çalıştım. Ne Harbiye Nazırı'nın istifası ve ne de Arnavutluk meselesinin esası kalb-i müsterih olmadı. Bu nutukta kat'i ve sarih ifadat yalnız muharebe hakkındaki beyanatta görülmüyordu. Bütün Osmanlıların kalbinde merkez ve mevcut olan azm-ı müdafaakârenin Sadrazam Paşa tarafından kürsi-i mebusanda bir daha tekrar olunmasıyla, şu aralık ezhan-ı umumiyeyi tırmalayan mesail-i dahiliye hakkında sadra şifa bir haber alınmış olamıyordu. Zaten her neden ise paşa-yı muhterem hazretleri tekrar vak'ayiden pek ziyade zevk-yab olurlar. Ve bundan dolayıdır ki mahut Bosna ve Hersek meselesini bu defa yat buyurdular ve o zaman mevki-i iktidarda bulunmuş olsa idiler memlekete fevkalade hüsn-i hizmet edilmiş olacağını zımnen anlattılar. Mazi ile uğraşmaktan ise mesail-i siyasiyemizin hallini bekliyoruz. Bosna ve Hersek meselesi şimdi tarihi geçmiş bir vak'adır. Onu tekrar ile dil-hûn olmaktansa müşkilat-ı hazır-ı dahiliye ve hariciyeden kurtulmak çaresini istiyoruz.

Müşkülât-ı hazır-ı Arnavutluk meselesinin hem tehlikeli ve hem anlaşılmaz bir illet olduğunu Meclis-i Ayan'ın evvelsi günkü müzakeratı bir daha teyit eyledi. İşlerini güçlerini terk edip tecelliyata intizaren hânelerine ve cami-i şerifeye çekilmiş şaşırılmış kalmış olan biçare Priştine ve civar halkından gelen telgrafnâmeler Ayan meclisinde kıraat olunduktan sonra sadarete bir tezkire göndermekle mübahaseye hitam verdiler. O makama bir vekil-i cedid gelsin de ondan sonra tezkiremin tesirini bekleriz.

Şu günlerde bizi yiyip kavurmakta olan dertlerin öyle tezkire tastiri veya telgrafname keşidesiyle mündefî olamayacağına erbab-ı ihtisas kaimdir.

Bu dert bir deva-yı acil ve müessire muhtaçtır. Acaba o devayı bulup tatbik eleyebilecek miyiz? İşte hep çektiklerimiz dertlerin devasını keşfedememekten,

yahut keşf eyleyip tatbik edememekten tevellüt eder. Şimdi Arnavutluk'a bir heyet-i mahsuse izam olunacağından dahi bahsolumuyor. Derdi anlamak için heyet-i azamın âlâ tedbiridir. Acaba heyet hüsn-i intihab olunacak mı? Müntahap ve muteber bir heyet gittiği takdirde yazıp verecekleri layihalar nazar-ı dikkate alınacak mı? Yoksa bunları dahi bir çokları gibi modası geçmiş esbab kabilinden bir köşeye alıp zuhur edecek yeni meselelere kalacak mıyız?

Yeni meselelerin bittiği zaten yok ki içinden bir tanesini etrafıyla takibe muvaffak olup tedabirimizi usul ve kaide dairesinde tatbik muvaffak olalım. Her gün meseleden meseleye düşüyoruz. Her meselenin tesirat-ı muhtelifesi bî-çare memleketi kavurup yakıyor. Halkta ve memlekette kuvve-i mukavemet azalıyor. Her taraf ve herkes zayıf ve me'yusdur. Vak'ıa me'yus düşmek iyi şey değildir; yaşamak hakkına malik olmak isteyenler mutlaka nikbin olmalıdır. Bu mülâhazaya mebrûf olmalı ki sabık hariciye nazırımızın pazartesi günkü beyanatı gayet ümid-perverane idi. Zaten bir hükümet adamından başka türlü lisan bekleyemeyiz. Hariciye nazırın hükümet adamı sıfatıyla âtimize nazar-ı itimat ile baktığını kemal-i metanetle söylediği gibi bir diplomat sıfatıyla siyaset-i hariciyemizin itlaf meselesi ve alelhusus ingiltere politikasına meyyal olduğunu sarahaten dermiyan eyledi. Bakalım yeni kabine nasıl düşünecek.

Hariciye nazır-ı sabıkının ifadatından anlaşılıyor ki İtalya muharebesinin bizim nokta-i nazarımıza muvafık surette hallini hükümetimiz İngiliz siyasetinin tesirat-ı dostanesinden bekliyor. An'anât-ı tarihiyemizi takiben İngiltere siyasetine meyletmiş olmakla en ziyade alâkâdar olan Rusya ve Fransa'nın hiç olmazsa bî- tarafisini tamire muvaffak olacağız. Vatan-ı mukaddesin en ziyade muhtac olduğu şey huzur ve asayişten ibarettir. Şerefimiz ihlal olunmamak şartıyla muharebeyi hitama îsal edecek ve Osmanlı gönlünde bir devre-i huzur ve rahat küşat eyleyecek olan her nev' siyaset bizim için makbul olur. [s.218]

(nr. 1102, s. 218)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Vatan çok tehlikeli günler geçiriyor. Bu tehlikenin vehâmetini tahfif ve büsbütün tesirini izale etmek vazife-i fevkâledesini deruhte eden yeni heyet-i vükelâ-yı hükümet-i Osmaniye'nin en tecrübe-dâde ve en şayan-ı itimat ricalinden

teşekkül eyledi. Heyet-i vükelâmın bu tarzda teşekkülü ve idare-i örfiyeyi lağv ile şekl-i meşrutiyete avdeti dahildeki endişe ve tereddüdü hayliden hayli teskin eylediği gibi hârice dahi fevkâlade hüsn-i te'sir icra eylemiştir. Şimdi her Osmanlıya düşen vazife heyet-i vükelâmın muvaffakiyyetine yardımdan ibarettir. Bu yardımın halk iki şekilde yapacaktır. Evvelâ yalnız herkes kendi işiyle meşğûl olmalı asabiyet-i siyasiyeden uzak kalmamalıdır. Saniyen her türlü hiss-i intikam adaveti kalplerden çıkarmalıdır. Hükümete düşen vazife ise yalnız iki kelime ile kabil-i ihtisârdır: "Sûret-i kat'iyede kanunî" olmak.

Bundan altmış sene akdem Gülhane'de kıraat olunan ilk Islahat Fermanı'ndan beri neler görmüş ve neler çekmiş isek hep kanunî harekete bir türlü alışmamak yüzünden olmuştur. 1324 inkılabından sonra uğradığımız hatalar ve felâketler dahi hep kanunî hareketten mübaadet ile meydana almıştır. Kanunî hareketten mübaadet bidayeten hiss olunmaz gayr-ı kanunî hatveyi atanların cesareti tedricî artar ve nihayet kanun ve onların elilerinden bazice olur. Sonra kanunları istedikleri şekle ifrağ cesaretini alırlar. Netice-i tabiiye olarak bir adem-i hoşnudî tevellüd eder ki bunun hasıl eylediği infilak-ı tabiî ile ortalık her u merc olur. İşte korkulacak en mühim nokta inkılabımızın böyle bir felâkete tahavvül edebilmesidir. Acaba nasıl oldu da son senelerde suret-i kat'iyede kanunî bir hükümet bizde tesis edemedi? Bunun esbab ve avamili çoktur; her milletin tarih-i inkılâbında bunların muhtelif şekil ve nev'i görülmüştür. Yalnız hiç bir millet bulunmamıştır ki tekemmülât-ı inkılabiyesini icra hususunda bizim gibi müsaade-i zamandan mahrum olsun. Edvar-ı inkılâbiyeyi icra edecek yani kaybeyleyecek zamanımız yoktur. Buna muhitimizle, ahval-i dahiliyemiz müsait değildir. Binaenaleyh mutlaka son derece sükun ve asayiş içinde bulunarak o "kanunî bir hükümet"i tesise muvaffak olmak lâzımdır. Şu ihtiyaç o kadar mübrem ve kat'îdir ki bu babda gösterilecek ufak bir kusur na-kabil-i tamir felâketler tevliid eder.

Hükümetin suret-i kat'iyede kanunî olması için hatt-ı hümayun-ı padişahide yazıldığı gibi ve gelenek her türlü tesirat-ı hariciyeden masûn ve reylerinde müstakil olması lâzım gelir; ancak bu sayede efkâr-ı umumiye, hükümete zahir olur. Adem-i hoşnudî-i umûmiyenin tazyik-i tabiîsiyle ref-i livâ-yı şikâyet edenlere sükûnet gelir. Memleket kurtulur. Zira hiç bir hükümet-i meşrûte efkâr-ı umumiye tarafından nâil-i itimad olmadan yaşayamaz. Bizim memlekette efkâr-ı umûmiyesi adem-i vücudunu iddia edenlere gelince bu söze her vakit olduğu gibi burada bir daha gülerim. Efkar-ı umumiyesi olmayan milletin inkılâbı olur mu? 1324 senesi temmuzunda inkılâp başladığı zaman Abdülhamit idaresinin aleyhine hareket etmek

üzere İstanbul'da 15 kadar rüesâ-yı kıyam vardı. Bu meyanda ben de bulunuyordum. Babiâli caddesi erbab-ı kaleminden birkaç sima dahi beraberimizde idi. Böyle 15 kişiden mürekkep ufak bir heyetin bütün İstanbul halkını ayaklandırması o halkın efkârına ön ayak olduklarından tevellüt eliyor idi. Eğer efkâr-ı umûmiye ile pişdârların hissiyatı iştirak etmese idi idare-i müstebideyi sade İstanbul'da değil, memleketimizin hiç bir tarafında yıkmak mümkün olamaz idi. Şu hakikat-i katiyeden gafil olanların iddiasıdır ki başımıza bütün bu müşkülât-ı dahiliyeyi açmıştır. Zaten idare-i müstebidenin sebep-i sükûtu "gaflet ile cebânî" olmuştur. Bugünkü keşmekeşin sebep-i zuhuru da "gaflet ile cesaret" olmuştur. Hatta gaflette o derece ileni varıldı ki meşrutiyet makinesinin emniyet muslukları olan muhalefet sedalarının nüfuz-ı hükümet ile kamilen kapamağa ve böylece daire-i teşriiyede olan harekât-ı muhalefet-kâranenin bir muhit-i gayr-ı kanuniyye yani dağlara nakline sebep oldular. Kezalıke gafletle o kadar inat eylediler ki meslek-i siyasisi tereddütten ve tevehhümden ibaret olan ve kendisine mesuliyet tevcih etmemek için dünyayı fedâyâ hazır olduğu mazîsiyle sabit bulunan Sait Paşa hazretlerini riyaset-i hükümete aldılar. Müşarünileyh hazretleri 1324 senesi sadaretinde efkâr-ı umûmiyenin tazyikiyle ve vükelâsız kalıp istifaya mecbur kaldıkları gibi bu defa dahi ayn-ı tesirat-ı hariciye ile terk-i mevki eylediler. Artık bundan sonra toplamış olacakları vesâik-i resmiyeyi cem ve telif buyuruyorlar ve hatırat-ı fehimhanelerinin dördüncü cildini ihzar ve neşr buyurup ve kendilerini yine her türlü muahezeden varestede bir vaziyette olmak üzere gösterirler. Bu gibi neşriyatın derece-i isabetini istikbâlde tarih temyiz eder.

Tarihin istikbalde muahaze ve belki ter'inine uğramaktan korkuyorsak makam-ı iktidarî babadan kalma miras gibi telâkkiden sarf-ı nazar edip ve hususen hissiyat-ı adavet-karâneyi kâmilten kalbimizden çıkarıp halas-ı vatana çalışalım. Makam-ı iktidar hırsı dün sükût edenleri nasıl gaflete düşür etmişse yarın gelecekleri dahi ayn hataya uğratabilir. Zira insanlar mütenebbih olmaktan daima uzaktır. Kemâl-ı bî-tarafî ile enzâr-ı intibaha arz olunan efkâr ve hissiyat ise ekseriya su-i telakkiye uğrar. İşte bu hissiyat-ı nasihat-kâraneden bir [243] tanesini yani 1324 senesini teşrin-i sanisininin 26'sında yümi Servet-i Fünun'da intişar eden bir makalemi şu vesile ile bir vech-i atî nakleyliyorum. O zaman tesiri olmadı. Belki bu zaman müessir olur; olmasa bile ben vicdanen rahat ederim.

Vicdanen rahat etmek emeli ile gerek gazetemizin sütununda yazdığımız ihtar-amiz makaleler ve gerek esnâ-yı mülakatta ve ruesa-i umura âcizâne dermiyan eylediğim efkâr daima lakaydâne okunmuş ve dinlenmiştir. Ne çare ki idare-i

müstedîdeyi hedm hususunda kemâl-i fedakârî ile ileriye atılmış olunan Servet-i Fünun gazetesi ilan-ı Meşrutiyetle vazifeyi ihtilaliyesini bitmiş addeylemiş olduğu cihetle mütâlaatını ya makale tarzında neşretmek veya hikâye tarzında söylemekten başka bir şey yapamaz idi. Yine bu vazifeye devam eyleyeceğiz. Diyeceğiz ki “bir memlekette nimet-i tahsil ve irfan ile az çok perverde olan zümre-i mütefekkirînin gıdâ-yı ruhiyesine karşı vaz edilen takbidat o erbab-ı tefekkürü derhal şikâyete sevk eder. Meşrutiyetin esasat-ı hakikiyesi hürriyet-i kelâm ile matbuattır. Matbuat fazla söylediği zaman ağzını tıkamak lâzım gelmez. Şikâyete sebep olan mesailin refine çalışmalıdır. “Matbuat Kanunu”, “Tecemmüat Kanunu” diye yeni manialar ihzar etmekle hükümet-i meşrutiyete teessüs edemez. [s. 243]

(nr. 1103, s. 242-243)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

İdâre-i devleti deruhte eden heyet-i vükelâmın azimkâr, kanun-perver ve fedakâr olduğundan artık şüphe kalmadı. Salı günkü Meclis-i Mebusan müzakeratında teati edilen sözler ve gösterilen tavırlar ile mukabeleler bütün millete anlattı ki Reis-kârda bulunan hükümet, kemâl-i ciddiyetle iş görüp dahilî ve haricî keşmekeşten bizi kurtarmağa karar vermiştir ve bu kararı icrâda katiyen tarik-i kanuniyeden ayrılmayacaktır. Karşısına çıkacak mavanii daire-i kanunda kemâl-i sür'at ve satvetle yıkıp kaldırmak azminde olduğunu dahi anlattı. Bunu biz anladığımız gibi Meclis-i Mebusan dahi anladı, bir hafta evvel Said Paşaya 194 rey-i ekseriyyet veren İttihadiyyun'un zaten gayr-ı tabîf olan kitle-i ekseriyyeti şiddetle sarsıldı; 113 rey-i muvafika karşı 48 rey-i muhalif ile kabînenin katî ve ciddî beyânatına beyan-ı itimada mecbûr kaldı. Bu hâl ile tahakkuk eyledi ki Meclis-i Mebusan'daki İttihat ve Terakki Fırkası'nın asıl ittihadiyyundan mürekkep kısmı 48 mebus raddesinde kalmıştır; mütebakisinin nokta-i nazarı icâb-ı zaman ile ayrılmıştır; müstenkiflerin dahi karîben rey-i itimat veren tarafa iltihâk edeceği aşikâr görünüyor.

Düçâr-ı zâ'f olan kuvve-i hükümetin yeni kabine tarafından takviye edileceğini anlamak için programda zikredilen dört maddeye ihale-i nazar kafidir.

Heyet-i vükelâ memleketi kıvrandıran illetin can noktalarına kemâl-i vukuf ve nüfuzla parmağım bastı. Birincisi olan intihabât-ı şikâyatı hakkında geçen hafta efkârımı söyledim. İntihabatta nüfûz-ı hükümeti suistimal ettirenlerin hareketine gafletten ve cüretten başka birşey denilemez. Zirâ onlar gafil ve cüretkâr olmasa idiler intihabatı bu derece tazyik altına alıp gayr-ı tabîî şekle sokmazlar ve şimdiki infilakı başlarına getirmezler idi. Selesân ekseriyeti ihrâz ile iktifâ edip otuz kırk muhalif mebusun vürûduna meydan vermemek kadar gaflet olur mu? İntihabat şikâyatının devası Meclis-i Mebusan'ın teceddüdünden ibârettir. Hükümetin nihâyet bu tedbire müracaatla efkâr-ı ammeyi mutmain edeceğinden şüphe kalmıyor. O zaman İttihat ve Terakki Fırkası dahi azimkâr ve tecrübe-kâr programla vaziyet-i muhalefete geçer ve asıl meşrûtiyet makinesi daire-i teşriiyede kurulur.

Heyet-i vükelâ memurin-i hükümeti siyasetle iştigalden men etmekle bir büyük afet-i idarereyi daha başımızdan kaldırmış oluyor. Askerlerin siyasetle iştigali men edilen kanunun müzakeresi esnâsında bu baktaki fikrimizi yine bu sütunlarda söylemiş, memurin-i mülkiye ve adliye zabıtasını siyâsetten ayrılması lâzımdır demiştim. Şu memuriyetin bizim memlekette, dünyanın her tarafından ziyâde lâzım olduğu varestesi-i izahdır.

Memurinin bir sûret-i adilânede temin-i terakkileri meselesi dahi memurini siyasetle iştigalini men kadar mühimdir. Her zaman söyledik ki bizim gibi âb-ı meişeti bâb-ı hükümetten ibâret olan bir millet efrâdı için memuriyet kadar arzu edilen iş yoktur; memuriyet adetâ gaye-i emal-ı umumiyedir. Bab-ı hükümet sureti katiyede bab-ı maişet olunca, maişet korkusuyla herkesin hükümet emaline tevfiқан siyasi kulüplerde çalışacağında şüphe kalmaz! Hele memurlar gayr-ı tabîî ve son derece seri terakkîleri ümit edilirse hükümetin meşrû ve gayr-ı meşrû emaline münakkad olurlar. İşte memurinin şu vaziyet-i maddiyesidir ki intihabat-ı ahireyi "intihab" tarzından çıkardı. Vilâyetler, ömürlerinde yüzlerini görmedikleri, isimlerini duymadıkları adamları mebus intihab eylediler. Vakıa intihabat da her diyarda hükümet siyasetini biraz muhafaza ettirir. Fakat şu bizim son yaptığımız şekilde intihabatı tarfih-i meşrûtiyet bir daha görmemiştir!

Programda serd edilen esbab-ı keşmekeşten dördüncüsü yani Kanun-ı Esâsî'nin ruhuna mugayir tanzim edilen muvakkat-ı kavanîne gelince bunların efkâr-ı münevvere ashabını ne derecelerde dil-hûn eylemiş olduğunu söylemek zâid olur.

Şimdi mademki derdin dört sebebi bulunmuştur, onların ref'iyle beraber vücûd-ı memlekete epeyce kuvvet geleceğinde şüphe yoktur. Hastalıktan külliyyen kurtulmak ve tam zinde olmak istersen mağlubiyetten mütevellit hiddeti, hırs ve garazı dahi bırakalım. Vakayı'-i hazırayı tedkik eyleyecek olan tarih, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin erkânını yalnız tecrübesizlik ve gaflet-i cüretkârâne ile itham edebilir, bu da büyük bir kabahat değildir; fakat bundan sonra inat ve gurura, garaz ve adavete mağlup olurlarsa o zaman millet nazarında mahkûmiyetten kurtulmak nâ-kabildir. Hususa ki meşru ve azimkâr bir vaziyet muhalefetkârâne olmakla vatana daha pek çok hizmetleri ifa edilebilirler ve bu hataların tesirâtı zail olur. Ancak nazar-ı tarihte son derece tenkit ve ithama maruz olacak burada bir zat vardır ki o da hükümet-i sabıkanın reis-i resmîsi Said Paşa hazretleridir. Zât-ı âli-i fehîmâneleri tecarüb-i fevkâlâde ve malumât-ı vasialarına rağmen tecrübesiz heveskârların riyasetini derûhte buyurdular; eski Meclis-i Mebusan'ın feshi hususunda amâl-ı ihtiraskârâneye alet oldular; netice olarak vatan-ı sevreş dahiliyeye uğradı; riyaset eyledikleri fırka da münhazm oldu. Maamafih bütün ahvaldeki mesuliyetin başkalarına atfım teyit eden evrâk-ı vesaiğin ale'l-mitad nezd-i alf-i fehâmet-penahilerinde mahfuz bulunduğu hiç şüphe etmiyorum!!!

Vesâik-i mütalaası hakikaten mutalaadan half değildir; ben de Servet-i Fünun'un eski nüshalarında bazı parçalar topladım, 283. sahifeye dere eyledim. Onların mutallasım karin-i kirama bilhassa tavsiye ederim. [s. 266]

(nr. 1104, s. 266)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Dört senedir devam eden idarenin hulâsa-i harekâtı "gaflet ve cüret"ten ibaret addetmekte ne kadar haklı olduğumu bu hafta vakâyi suret-i katiyede teyid eyledi. Gaye-i emelleri memleketin selâmetinden ibaret olan bî-teraf ve vatanperverlerin ihtirat ve irşadat-ı mütevaliyelerini asla nazar-ı itibara almayıp gafilâne, cüretkârâne ve sdn derece anûdâne, bir tarzda idare-i hükümette devamı mümkün addeden İttihat ve Terakki rüesası, etrafımızı saran tehlikeleri unuttular; dahil-i vatanda elîm bir tefrikânın intikam-cûyane bir şekilde teessüs ve devamına

sebeplere tehditlere müracaat eylediler ki buna cidden teessüf olunur. Yazık memlekete! Hayf ve teheffümüzi işittikleri zaman biz kanun dairesinde hareket ediyoruz meşrutiyetin ve Kanun-ı Esasî'nin ruhuna darbe vurulunca başka türlü hareket kabil değildir... Diyecekler! Burası malum! Lakin bir düşünelim! Kanun-ı Esasî'nin ruhuyla gayr-ı kabil-i telif-i hareket sizden sadır oldukça zararı yok da sade sizin mevki-i iktidârdan azimetinizi mucip olacak harekât tecellî edince mi meşrutiyet tehlikeye düşüyor? Bu ne mantıktır?! Bildiğimiz rûh-ı meşrutiyette üç büyük gaye vardır; onlar da serbestî-i matbuat, serbestî-i kelâm ve serbest-i ictimâ'dır. Bu ervah-ı selesenin herbirine ayrı ayrı darbeler indirilirken ve bunları gülünç bir tarz-ı meşrutiyet-perveranede müstebidâne kanunlarla bağlamağa hazırlanırken neden dolayı yirmi milyon Osmanlıların vekâletini iddia eden muhterem meb'uslar ihtiyâr-ı sükût buyurdular? Fırka-i ekseriyet temin-i mevki ve iktidâr için meşrutiyet'in üç büyük temel direkleri, yani matbuatı, hakk-ı ictimâî ve hakk-ı kelâmı ıskata çalışırken iş "meşrutiyet'e darbe" değil midir?

İşte şu mütaalâta binaen kemâl-i safiyet ve bî-terafıyla söylüyorum, emin olunuz uğradığımız muamele-i fesh ve tatil, o kadar büyük darbe-i hükûmet değildir; bu ancak sizi tuttuğumuz "meslek-i mürteciâne"de ikaz etmek için kuvâ-yı tabiiyenin La force da choses size verdiği bir ihtar hürriyet-perveranedir. Millet'in bütün münevver ve bî-teraf dimağlarından ve kalplerinden kopup gelen bu ihtar saf ve samîmiyesine havale-i sem'-i itibar edilecek olursa o zaman daha büyük felâketler sizleri ve sizlerle beraber bütün vatanı fenâ halde sarsar. Bugün fırka-i ekseriyetin meb'ûs sandalyelerini bırakmamak hırsıyla gösterdikleri inat ve cüret eğer sade kolda kalmaz da faaliyate mübeddel olursa ancak netice ile hitama erer, birinci netice şudur: Ateşlenecek olan tefrika ve fesat kıvılcımı sade Osmanlılar arasında alev-rîz olur, bu hâlde hükûmet kuvve-i tenkiliyesinden bilistifade ihtilâl zuhûr eden mahalleri teskin eder, önyak olanları bihakkın idam eder. İkinci şu ise mazallah daire-i fesat ve ihtilâlin ecanibin can ve malına tariz-i şekl-i vahşetkârânesini almasıdır. O zaman vazife-i teskin ve ceza, kuvve-i ecanibe düşer. Vatan elden gider ve müsebbibler yine cezâ-yı idâm görür. Bunun haricinde bir üçüncü şıkkın mevcudiyetine ihtimal veremem. Zira birkaç muhteris ve mağlub-câh olanların arkasında gidecek bir kuvvetin memlekette vücûdunu farz eyleyemem. Şu mülâhazalara mebnûdir ki artık kimsenin kulak asmayacağı tevhehhümatı ve farziyatı ileri sürüp meşrutiyet elden gidiyor! Yok istibdat avdet eyliyor gibi beyhûde rivâyetlerle istirâhat,¹ ammeyi bozmakta faide kalmamıştır. Madem ki mürakka-i ekseriyet bugün inkılâbata has olan tecelliyat-ı tabiiyenin taht-ı tesirinde

mevki-i iktidarı kaybetmiştir; hemen mevki-i muhalefete geçip vatana hizmet etmek ve kaybedilen zamanları kazanmak için çalışmalıdır. Şimdi intihâbât tekrar başladı; milletin huzuruna çıkıp onun arasına bir daha müracaattan korkacak birşey görmüyorum. Darbe-i hükûmet denilen şey milletin reyine bir daha müracaattan ibaret olduğu için o kadar telâşa mahal ne?

Malum ya? Hizmet-i umûmiyeden olan makamlar, esatir-i nezaret olsun esatir-i meb'usluk, yahut valilik veya mutasarrıflık... Pederden kalan miras değildir, oraya yapışıp kalmak arzusu izhar olunursa nazar-ı millette iyi bir tesir bırakmaz.

Sade nazar-ı millete değil, nazar-ı tarihte daha iyi tesir bırakacak harekâtın muhafaza-ı sükûn ve itidâlden ibaret olduğunda artık kimsenin şüphesi kalmadı. İrtica ve istibdad heyulâsından dahi kimse korkmuyor, zira bunların ebediyyen avdet etmeyeceğini çocuklar bile anlamıştır. Mamafih sade istibdad avdet eylemeyecek demekle vatani kurtaramayız, meşrûtiyeti bihakkın anlayalım yirminci asra lâyük meşrutiyyet-perver bir millet olmanın çaresine bakalım. Bundan dört asır evvelki hissiyat-ı mübalağakârâne ve efkâr-ı mahdude ile Avrupa kıtasında tesis-i meşrûtiyet olunmaz.

Avrupa kıtasında yaşayan akvâm-ı mütemeddinemin halet-i dimağiyelerini hâlâ öğrenemediysek ihtiyâr-ı zahmet edip tetkik edelim. Kezalik emin olalım ki o mütemeddin milletler bizi bizden iyi biliyor; nazar-ı terasdan bırakmıyor; mazhar-ı teveccüh olmak istiyorsak esasat-i hürriyetle uyanamamak ve zevahirde ortalığı aldatmaktan hiçbir faide çıkamayacağına emin olmak icap eder. [s. 290]

(nr. 1105, s. 290)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Yazacak şey ne kadar çoktur; insan hangisinden başlayacağına muhayyir kalıyor. Zelzeleden ve onun felâketlerinden mi bahsedelim; yoksa siyasî zelzelelerin devam eden tesiratını mı zımnen kelâm-ı ittihaz edelim? Zelzeleler onbeş yirmi senede bî-çare memleketimizin mühim bir noktasını düçâr-ı harabî eyliyor. 1310'da İstanbul'da vukua gelen büyük hareket-i arz, İstanbul, Adalar, Bursa tarikiyle bir

volkanik hatt-ı resm eylemişti. Şimdiki hat ise biraz daha cenubdan geçmek şartıyla yine Marmara havzasını güzergah yaptı ve sanki eski hatt-ı ihtizaza müvazi bir yeni hat daha çizdi. Gazetelerde tafsilâtı okuyoruz, binlerce evler yıkıldı, birçok adamlar açta kaldı diyorlar. Yıkılan evleri ziyade bulup işi lüzûmünden fazla mübalağa eylemeyelim. Zira bu defaki volkanik hattın üzerine tesadüf eden kasaba ve köylerde zaten haneler hep ufak, husûsâ gayet eski ve çürük yapılmış şeyler idi; kavaid-i inşaiye ve fenniye “Horan”ın “Merfete”nin yahut Şarköy’ün inşaatında mefkud gibidir. Binaenaleyh Marmara sahiline dizilmiş olan bu kasabalar ilk harekette düçâr-ı harabî oldu; sahipleri açta kaldı. Bereket versin başımıza gelen felâketlerin ekseriyâtı tehvin tesiratını temin eden esbab beraber mevcûd olur; hareket-i arzın böyle mevsimin en sıcak zamanına tesadüf etmesi sayesinde mevasız kalanlar kolayca kırlarda yatmaya muvaffak olmuşlar, hareket-i arzdan sonra tesirât-ı havaiye felâketinden mes’un kalmışlardır. Fen ve sanat dairesinde güzel yapılan inşaatın, alelhusus tarz-ı inşasına demir ve çimento dahil bulunan yeni tarz-ı mimariye muvâfık ikâmetgahların hareket-i arz tesiratından -pek büyük afetler müstesna olmak şartıyla- öyle kolayca zarar görmeyeceği bugün sabittir. Her şeyimiz gibi mesken ve mev’alanımızın emr-i inşasına dahi Garb’ın nûr-ı marifetinden hissedâr olmak çaresine bakalım, fakat bizim için akıllanmak kabil mi? Erbâb-ı fen ve ihtisâsı dinlemeye çalışmak için daha çok zaman lâzım! Zaten malûm yâ! Bizde ev yaptıran derhal mimar olur, hastalık geçiren hekim kesilir. Bir yolculuk eden adam kaptan-ı deryalık davasına kalkar! Nasıl ki komitecilik edenler derhâl birer büyük devlet olduk sandılar. Düşünmediler ki komiteciler eski bir binanın hedminde kurulan cesur ve gözüntü budaktan sakınmaz rençberlere benzer. Rençberler yıktıkları bir binayı inşa kalkışınca ne netice zuhur eder ise komitecilerin hükûmet başına geçmeleri dahi o manzarayı irae eyledi.

İhtisâsı inkâr ve erbâb-ı tecrübeyi istihfaf ederek bir gurur anudâne ile mesleğinde devam eden bu tecrübesiz devlet adamları zaman-ı sükûtta tekra komitecilik ateşine mağlup oldular, bir takım tehdidât yaptılar... O tehdidâtın sonra mürûr eden eyyam, bu şedit sözlerin sade kavlide kalacağını anlattı. Son aldığımız haberler dahi komitecilik hareketinin mağlubu olan dostlarımızın artık kesb-i sükûnet etmeye başladıklarını yakında bir beyannâme neşrederek tarik-i sükûn ve kanuniye gireceklerini ibildiriyor. Bu musallihane karardan dolayı cümlesini tebrik eder ve geçen hafta yazdığımız bî- tarafâne ve dostâne sözlerin semeresini tamamıyla görürsem hakikaten müteşekkik kalırız. Madem ki tarik-i sulh ve sükûnete avdet olunuyor; hiç olmazsa bundan sonra olsun bala pervazane

beyanattan sarf-ı nazar eylemek lazımdır. Mücâdelât-ı siyasiyeden ziyade taraftar kazanmak ile muvaffakiyet kabil olacağım da unutmazınlar. Halbuki üç sene müddet hükümeti ellerinden tutan cemiyet erkânı, taraftar kazanmak şöyle dursun suret-i katiyede her tarafı ve herkesi münkesir bıraktılar; en son tedbir olmak üzere mahud Fındıklı nutk-ı beliğiyle padişahı başlatıp ayana, vükelaya, bütün Bâbü'li'ye ve matbuat-ı Osmaniyeye tecavüz yağdırdılar. Acaba rüesâ-yı cemiyet hücum eyledikleri şu muhitlerden çıkıp başka yerlerde yaşamak hayalinde mi bulunuyorlar ki kainatı kendi aleyhlerine çevirdiler?... Gaflet ve cüret ile takip olunan “şiddet ve hakaret” politikasını terkiyle “maharet ve devr-i endîşî” mesleğine avdet olunmasını tavsiye eyleriz.

Maharet ve devr-i endîşî mücahedât-ı siyasiyenin ruhunu teşkil eder. Bunu kavaidini öğrenmek zor bir şey değildir; zor olan cihet, siyasiyet mücahedâtında bulunanların etraflarını güzel görebilmesidir. Çünkü pomitika kahramanları iş içinde iken dumanlı havada gemicilik eden kaptan gibi etrafı görmemeğe başlar. Mevki-i iktidarın verdiği guru ve hürs ile kendilerini ziyade beğenmeğe başlarlar. Doğruyu söyleyenler ise bu kahramanların gururu karşısında ihtiyar-ı sükut eder, meydan sedî mürâf ve mütebasbaslara kalır. Mevki-i iktidarda olanların zayıf damarlarını okşamakla meşgul olan bu göreve, her sahib-i iktidarın meşrebine göre şerbet verir; zaten bu hususî bir sanattır. Bizde sair sanayi mevcut değildir amma şu hususî san'at erbabı son derece boldur! [s. 314]

(nr. 1106, s. 314)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Ahval-i dahiliye ve hariciyemiz gittikçe kesb-i ehemmiyet vehâmet eyliyor, Arnavutluk kıyamının bir türlü kesb-i sükun edememesi hududlarımızda mürakib-i fırsat olanları cürete getiriyor, saltanat-ı Osmaniyе'nin müşkilat-ı dahiliyesinden bilistifade sair düşmanlardan evvel başkaldırmak mutad-ı kadiminde olan Karadağ yine tecavüzât-ı mahudesine başladı; Bulgaristan dahilinde Türkiye aleyhine nümayişler tertib olunur, Sırbistan, komşusunun galeyan-ı mürettibeye iştirake hazırlamıyor. Dahil-i vatanda ise fırka muhâsemeleri kesb-i sükûn eylemiyoruz;

galiba bu muhâsemâtın tesiratından olacak ki kemâl-i bîtarâfisini ilân eden heyet-i vükelâda muttasıl gayr-ı tabîî tahavvülât ve tereddüdât-ı meşhûd oluyor... İtiraf etmeli ki bütün bu haller hayra alamet değildir; herhalde son derece mühlik, vahim zamanlar geçiriyoruz. Acaba bu müşkilâtın içinden çıkacak mıyız? Ve bizi kimler çıkaracak?

Müşkilâtın içinden çıkacağımıza ümidim ber kemaldır. Kimlerin himmetiyle çıkacağımıza gelince bittabi şu, bu diye eşhasın bahseyleyemem, yalnız derim ki biz cidden meslek-i bî-terâfiye malik rical-i devlet tarafından kurtarılabiliriz. Mamafih yekdiğerine derece-i husumetleri son dereceye gelmiş olan “İttihad” ve “İtilaf” fırkalarından birisini tercihe meyyal, yani onun amalini tercih eden büyük memurların muhafazasına tarafdâr olanlarla ifâ-yı hizmet kabil değildir. Bu sözü biraz daha tefsir etmek istersek diyeceğim ki hükümet-i sakîtenin çarçabuk büyütüp vilâyât-ı Osmaniye’ye birleştirdiği vali ve mutasarrıfların muhafazasını istemek bîtarâflık değildir, bu hal bilakis ittihat taraftarlığıdır. Kezalik vilâyetlere erkân-ı itilaf göndermek dahi aynı surete bîterâfiye mugayirdir. Binaenaleyh vali ve mutasarrıfların fevkalade mensub olanlarını değiştirmekle hükümet itihâbât-ı cedide sebebiyle kavaid-i bîterâfiye riayet etmiş olur. Değiştirmesi ise bilâkis bîtarâfları bile meyûs edir. Şiddet-i mensubiyetle benâm ve zevâtı üç ay kadar müddet, yani esnâ-yı intihâbâtta mazûl tuttuktan sonra tekra istihdam etmek dahi son derece lazım bir şart-ı bî-terafidir.

Dahiliye ve Adliye nezaretlerinin inhilalini mücib olan valiler ve mutasarrıflar meselesindeki mütalaamızı şu vecihle yazdıktan selamet-i vatan namına “intikam” ve “ahz-ı sâr”dan katiyen mübaadet olunmasını tekrar ederiz. Vakıa hükümet şimdiye kadar efkar ve hayat müntekimane göstermemekle hakikaten “devre-i ihtilaliye”ye hitam vermek istediğini anlattı. Bu arzunun âmâl ve kanaat-ı umumiye ile mübeddel kuvvet yapılmasına çalışmak son derece lazımdır. Hükümetin şu meslek-i sükun-perveranesine mukabil ittihadıyyun dahi biçare ve vatan sarsan felaketlerin mesulü güya yeni hükümet imiş gibi yaygara yaymaktan sarf-ı nazar etmelidir. Başımızdaki belaların İttihad ve Terakki erkamının nazarı dikkate almaları iktiza eder. Öyle her zuhur eden vaka-i müessifeyi adeta sevinçle telakki eyleyip hali hazırdaki müşkilâtın ve felaketlerin mesuliyetini hükümet-i hazıraya tahmil ile hükümet-i efkar-ı umumiye muvâcihidir, kuvvetten düşürmek mesleği selamet-i vatan fikriyle nâ-kabil-i telifdir.

Avrupa'nın müsaid-i mahsusasıyla vukua gelen ve hemen bir seneye karîb zamandır devam eden İtalya muharebesinin şu aralık hitama erdirileceği hakkında gayet ciddî haberler devran eyliyor. Fakat nasıl ve ne şeraitle muharebe bitecek? İşte burasını tayin müşküldür; mütecaviz İtalya'nın nokta-ı nazarıyla bizim muvaffık-ı hak olan müdafaatımız külliyyen zıt olduğu için kemâl-i kuvvetle devrân eden hadd-i sahibin ne yolda kabil-i icra olabileceğini kimse kestiremiyor. Biçare vatan herşeyden ziyade sükun müsalemete muhtaç olduğu için namus ve şerefin müsaade eyleyeceği en son mücadelatı icra ve ule muharebeyi hitama erdirmek menfi-i asliye ve maddiyemize mutabıktır. Taarfin harbi bitirmek arzusunda olduğu için İsviçre'de birleşecekleri ihbar olunan Osmanlı ve İtalyan murahhasların mülakatından bir hayırlı netice beklenebilir.

İstanbul şehri için herhalde gayet hayırlı olacağına şüphe olmayan Bayezit ve Şişli imtiyazını bu günlerde imza olunacağını rüfekamız yazıyor. İnşası mutasavvir olan tünel Beyazıt'tan tahtelarz başlayıp Sultan Mahmud türbesinde bir istasyon yaptıktan sonra Duyun-ı Umumiye'nin arkasından inip; Yeni Camii'de bir medhal bırakacak ba'de-i hususî bir köprü ile Azap Köprüsüne geçip oradan Beyoğlu ceddese tahtelarz takiben Şişli'ye çıkacaktır. Tünelin inşasını talep eden sendika Fransız, Belçika ve Almanya bankalarını en büyükleri tarafından teşkil olunmuş dünyanın en kuvvetli bir kuvve-i müthaddisi haysiyetiyle iş son derece ciddidir. Böyle ciddî talebi hükümet dahi nazar-ı ciddiyetle telaki eyledi. Şimdi iş meclis-i vükeladadır oradan geçip irade-i seniyesi şeref-i sâdur olunca imtiyaz ile taahhüd-i maliyeyi mütezammın olmadığından Meclis-i Mebusan'a gidecek değildir, binaenaleyh hemen inşaat başlayacaktır... Ne alâ, meselâ iki sene sonra İstanbul'dan Beyoğlu'na bir çârîk müddet zarfında altmış para verip gitmek mümkün olacak. Hemen Cenab-ı Hakk temenna yetiştire!... Acaba enva-ı mesâil-i siyasiye istifayı nazar şamataatı arasındaki böyle hayırlı ve nafi işlere bakmağa vakit bulunacak mı? [s. 338]

İSTANBUL POSTASI

İttihat ve İtilaf muhasemâtı dünyayı dolduruyor! İfrat ve tefritten kurtulmak şarından olmayan bu memleket halkı itiyad-ı kadîmini bu vadide dahi gösteriyor, bu ifradın derecesini anlamak ve Ramazan'da akşam keyfi yapmak isterseniz iftar zamanına yakın intişar edip birbirine külliye zıt olan gazetelerden bir tane almak kafidir. Muvafık ve muhalif gazeteler vaktü birbirlerinin ahvalini tenkid için kurulmuştur ama hücum ve tenkidin de bu kadar mübalağalısnı başka yerde görmek zordur. Mübalağalar ekseriya yalana yaklaşıyor. ekseriya daha doğrusu yalan olup kalıyor. Zıt gazetelerden birisini okursanız müdhiş surette hükümet-i sakıteye karşı ithamatla dolu! Diğeri ise memleketi garik felaket bir şekilde tasvir eyleyip bütün kabahatleri zamamdâran-ı idareye yükletiyor. Bu fırka muhasimatına bigane olup da havadis alacağını zamm-ı vahisi ile şugazeteleri mutalaa eden adamlara hakikaten acımalıdır. Bilhassa dün akşam ben de bu hücum eden gazetelerden birer tanesini alıp vapura binmiş idim, okuyor ve gülüyordum. Hatta yanımdaki arkadaşım:

-Lakin bu da yalan olamaz ya? İşte bir İttihatçı nezaretin paralarını alıp Avrupa'ya kaçmış!

Diyor idi.

Halbuki o mal memuru matbaa matbaa dolaşıp yahu İstanbul'dan ayrılmadım diye ilan eyliyormuş; ve ben ilaveten diyordum ki:

-İşte elemizdeki gazetelerin havadisi hep bu ayardadır, sakın telaş etme!

Vaktü telaşa mahal yok; iş olacağına varacak. Bir memleketin terbiye-i siyasiyesi öyle üç beş senede verilmediği gibi terbiye-i siyasiyesinde büyük noksan milletlerin matbuatı dahi kolay kolay nezahet-i lisaniyeyi iktâb edemez; garibi şurası ki nezahet-i lisaniyede ve terbiye-i siyasiyede en ziyade noksanı gösteren gazeteler, mehd-i hürriyetten yani Selanik'ten gelmektedir! Hele Selanik'ten son gelen İttihat müdafii gazetede en müstehcen elfâzı ve en galiz tabirâtı hasımlarına karşı münderic görüyoruz; bu hale teessüf etmekle biraber yine geçen haftaki sözü tekrar eyleyeceğiz; Selanik'te müdafii-i İttihat olan gazetenin bu hali rüesâ-yı İttihat'ın kesb-i silah etmeyeceğine ve edemeyeceğine delalet eder, yahud o gazete muharrirlerine rüesânın söz geçiremediğini isbat eder; her ikisi dahi kendi ilanları vechile hakiki bir fırka-i siyasiye munkalib olan cemiyetin muvaffakiyetini teminden pek uzak kalır.

Şehremanetine gelen operatör Cemil Paşanın şu biçare beldeye bir iyilik edeceğini ümid edenler meyanında biz de bulunuyoruz. Ümidimizin mübeddil-i hakikat olması için elimizden gele hüsn-i temenniden ibarettir. Gayet cesm ve pek murdar bir köy halinde kalmış olan İstanbul'un mütemeddin bir payitaht haline münkalib olması için üç şart vardır! Birincisi iş başında bulunan zatın iktidar ve faaliyeti; ikincisi emanet veznesini sahib-i sermaye olması; üçüncüsü de emanet-i memurîn ve mensûbinin temin-i muvaffakiyet edecek surette çalışıp iş görmesi... Paşanın iktidar ve faaliyetine eminiz. Lakin emanet sandığının kuvve-i nakdiyede itibarı pek zayıf olduğu gibi memurîn-i emanetin dahi itibâdât-ı kadîmeden çıkıp hiç olmaz ise görmekte frenkleri taklid eyleyeceklerine ümidimiz daha zayıftır Temiz tutmaya, oyunu intizam ve taharettten mahrum bir oyunun hesabını bilmeyen memurların yardımıyla olacak ıslahat-ı medeniyetkaraneyeye acaba ne dereceye kadar itimad caizdir?

Islahatı sade zahirde gösterip güya halkı aldattım zannetmekte bizim halet-i ruhiyemiz icabındandır. Mahûd idare-i mahsusanın yalnız ismini değiştirmek ve köhne vapurların bacalarına sarı boya sürüp birer çapa resmi koymak ile alemi kandırmak ne gibi hissiyata atf olunabilir? Vapurlar yine o vapurlar, seyr ü seferin tarzı yine o eski tarz... Geçen hafta bir ay tenezzüh-i Tuzla ile Darıca arasındaki üç burun körfezine uğramıştım. Sökülmek ve dağıtılmak üzere oraya dizilmiş olan eski idare-i mahsusa vapur iskeletlerini seyr ederken denizlerimizin büyüklüğüne, sevâhil halkımızın denize merakına rağmen denizciliğimizin ne kadar acınacak halde olduğunu düşünüp müteessir oldum. Nasıl hayflanmayayım ki denizler üzerinde yalnız yelken ile icrâ-yı seyr ü sefer kabil iken ibhâr-ı mütecavizeye hakim olan millet-i Osmaniye sanki buharın, vapurun icadından ürkmüş, korkmuş gibi denizcilekte hergün sükut-ı maddi ve iktisadi daha göstermiş ve nihayet dediğim Üçburun körfezine çürümüş vapur iskeletleri yığılıp kalmıştır. Halbuki idare-i mahsusanın tarih-i teşkil ve tesisinde mesela Avusturyalıların Luid Şirketi henüz buhar-ı sefidde doğmuş idi, Almanların Nurdayer Luidi ise daha müessislerinin hatırına bile gelmemiş idi. Acaba niçin, evet niçin böyle bir teşebbüs-i müfid ve iktisadımız bir iflas-ı müdhişe uğramıştır? İşte bu "niçin?". Herkesin pîşgâh-ı ibret ve hamiyetinde müdhiş bir alamet-i istifham olarak dikilmeli ve bu illetin çaresi bulunduktan sonra medeni milletler arasına karışmak kabil olacağına iman etmelidir. [s. 362]

İSTANBUL POSTASI

İstanbullu olanların ve İstanbul'u sevenlerin şu günlerde en ziyade meşgul olduğu mesele zavallı "İstanbul"un hayatına, yani şehremanetine taalluk eyliyor. Nüktedân bir zatın dediği gibi İstanbul şehri hakikaten muhtac-ı tedavi ve ameliyat olmasa idi şehremanetine hâzık bir operatör tabib getirilmez idi! Geçen hafta yazdığım gibi harab ve murdar bir büyük köyden ibaret olan İstanbul'un emr-i tedavi ve teşfiyesini deruhde Cemil Paşanın malumat ve faaliyeti acaba tatbik olunacak mı diye herkes merakta! Hakikaten caddeler temizlenecek mi? Karaköy ve Tophane yolu gibi şehrin hayat damarları olan sokaklar genişleyecek mi? Sırlık ciğerciler, katarlı eşkiciler, küfesinden müzehrefât akan çürük meyveciler, kokmuş etin ateş üzerinde cızırdamasıyla ortalığı dumana bürüten kebabcılar acaba sahihan ortadan kalkacak mı? Şehremanetinin nesayihi dinleyip de berberler, ellerindeki leğeni sokağın ortasına doğru savurmaktan men olunacak mı? Geceleeri köprüden geçen İstanbullular o güzel köprüünün sağını solunu pislemekten vazgeçirilecek mi? Bana sorarsanız bu ıslahatın hepsi olacak, fakat öyle üç günde beş günde değil! Hele şehremanetini teşkil eden şimdiki vesait-i icraiye ile hiç değil. Şehremaneti Köprübaşı'ndaki köhne barakayı yıkmak isteyince emanete tâbi birinci daire-i belediye reisi bu tedbir-i tathiriye muhalefet ederken yeni şehremanetinin arzuları asr-ı hazıra layık olduğu halde emanete mensub erkânın efkârı kurun-ı vustaya yakışır tarzda dururken Cemil Paşa'nın gazetelerle neşr eylediği ıslahat listesinin mevki-i icraya vaz olunabileceğine ihtimal vermek kolay değildir. Kezalik emanet mesela genişletmek istediği bir caddenin üzerindeki harab bir medreseden dolayı Evkaf Nezareti'nin nihayetsiz müdahalatına düşerse yahud Maliye Nezareti'nin uzun muhaberatıyla sürüncemede kalırsa İstanbul şehri ve imar ve tanzim vazifesini deruhde eden tabib-i hâzıkın muvaffakiyatâtına inanmak zordur. Geçen gün tramvay şirketine mensub bir zat gördüm. Elektrik ile tarmvayların tahririni ne zaman diye vuku bulan sualime:

-Ne zaman Karaköy ve Tophane caddeleri genişlerse!

Dedi. Haliç vapurları idaresinden bir zatla konuşurken ne vakit vapurlarımızın adedi daha ziyade olacak diye irad eylediğim suale:

-Ne zaman tezyîd-i sermayemize müteallik yeni şartname Şurâ-yı Devlet'ten çıkarsa!

Cevabım verdi. Bayezid'den Şişli'ye yapılması musavver tünelden haber sordum. On altı aydır devam eden tedkikat henüz hıtama ermedi. Türkiye'de iş görmek hevesine düşen ecnebi sermayedârâna en çok lazım olan şey tedkikat-ı evveliye için sarf olunacak yol para ile bol bol "sabır"dır dediler.

Ne yapalım, sabrın sonu selamettir. Elbette bir gün gelir ki İstanbul şehri Cemil Paşanın arzu eylediği nezafet ve zhineti hasıl eder. Lakin o günleri biz göreceğiz miyiz?...

Geçirdiğimiz günlerin irae eylediği menazır ve livâf en büyük teessüfler, ve en derin teellümlere bihakkın sezadır. Camım ne oluyoruz? Vatan-ı mukaddes yalnız iki fırkamız mevcudiyetinden ibaret mi kaldı? Sade onların iddialarını ve onların birbirlerine hücumlarını mı dinleyeceğiz? Geçen gün eski dostlarımdan ve gayet bîtaraf bir zata sordum?

-Mebus olmak ister misin?

Bana cevaben dedi ki:

-İttihad namına namzedlik etsem itilafıyyun hücum eyleyecek; aksini iltizam eylesem ittihad gazetelerinin tecavüzâtından kurtulamayacağım. Müstakil kalsam o zaman ikisi birden üzerime yürüyüş eyleyecekler... Onun için selameti kenarda buluyorum.

Dedi. Selametin kenarda olduğuna şüphe yok. Hele insanda biraz dünyalık mevcud olur, hırs ve emel mevfkûd bulunursa bundan ala tarz-ı hayat olamaz amma ne yaparsın ki dünyalığa sahip olmak her kulun nail olduğu saadetlerden değildir. Hırs ve emelden muarra kalmakta -hele şu muhit-i sefalet ve gurur içinde-gayet müşkildir. Halkımızı bi taraftan fakr u zaruret kasıp kavuruyor, diğer taraftan batanlardan mevrûs bir azimet-i cahilane onları târik-i kesb ve mesaiye müracaattan men eyliyor. En ala meslek olmak üzere devr-i dilârâ-yı meşrutiyetin yadigarı elimi olan fırkacılığa dalıyorlar. fırkacılıkta tarz-ı hayat nedir? Bir taraf diğer tarafa muhakeme ve mülâhaza hücum edip şetûm ve tahkirât yağdıracak olduktan sonra bizim memlekette üst perdeden sökiip saymağa heveskar bulmaktan kolay ne var? İşte bundan dolaydır ki içine düştüğümüz teheyyücât-ı mübalağakârâneye nazar-ı teessürle bakmak kabil olmuyor; fırkaların muvafık-ı iddiâ-yı islahattan demsâz iken muhalif vaziyette kalan İttihad ve Terakki vatanın her tarafını envâ-ı felaket ve idbârla memlu gösteriyor. Bu babda ittihadıyyun kongresinin raporunu alka kafil! Ancak şu var ki muhalif vaziyette kalan ittihadın kongre raporu etrafımızı ihata eden

felaketleri sayarken bütün bu belahlıların kendi zaman idarelerinde hazırlanmış olduğunu ilave etmeği unutmamıştır. Ve hiç olmazsa bir ufak meselede olsun itiraf-ı kusur etmek büyüklüğünü göstermemiştir. [s. 386]

(nr. 1109, s. 386)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul'da akd eylediği kongresinde intihabata iştiraki kabul ile Fındıklı sarayındaki meşhur son celse-i mebusanın tecelliyât-ı âteşbârnı kamilen söndürdü; Kongre bir diğer karar ile dahi ba'dema cemiyetin bir fırka-i siyasiye haline tahvilini kabul eyledi; eğer ikinci kararın ahkâmı hakkıyla icra olunur ve cemiyet dahilindeki gizli kapaklı harekate ve mukarrerata hitam çekilirse 1324 inkılabının icrasına pîşvâ olmuş olan bir heyetin itibar-ı müstakbeli kurtarılmış olur. Fakat ne yalan söyleyelim. Kararın samimiyetle verildiğini farz etmek istiyorum amma hakkıyla icrâ eyleyeceğine inanamıyorum. Gizli cemiyet iken aleni fırka haline tahavvül etmek isteyen bu heyet-i siyasiyenin erkanında kendi gibi düşünmeyenleri "mürteci" addetmek inadı devam eyledikçe, mukarrerât-ı ahirenin tazyikatına inanmak zorlaşır. Hatta bu erkan meyanında öyle an'üd olanlar var ki inadlarında devam ede ede nihayetü'l-emr kendilerinden ma'da bütün efrad-ı milleti mürteci ve muzır addeyleyip işin içinden çıkacaklar! İctihadat ve itikadat-ı zatiyelerine mümâşât etmeyenlere derhal nazar-ı husumet atf edip inad ve gururun bu derecesine vasıl olduktan sonra bütün mumamelat ve harekatı aşıkâr bir fırka-i siyasiye olmak ne kadar güçtür değil mi?

Hükümet-i sâkate müntesibînin aleni bir fırka-i siyasiye haline geçmesi müşkil olduğu gibi altıyüz senelik cehaletten ve otuz senelik hâb u gafletten kurtulmağı arzu eden milletimizin daha öyle çabukça meşrutiyet-perver olması son derece zordur. Kavaid-i meşrutînin esasların ıkrumadan, milletimizin seviye-i dimağîye ve fikriyesini hesaba katmadan kanunlar nizamlar yapmak ise tıpkı komitacı bir heyetin erbab-ı idare ve siyasetten olabileceğini zannetmek kadar yanlışır. Hükümetlerin idare-i hazıralarıyla hiç bir zaman kesb-i imtizac edemeyecek olan "sosyalist" nazariyelerini biz de tatbîke kalkışıp daha memlekette

san'attan, fabrikadan ve amele hayatından eser yok iken hürriyet kelimesini zorbalık manasıyla telakki eden kaba halkımız mesela "grev" kanunu vermek gibi gülünç ve acıklı hareketler ihtiyarlardan hükümet-i ittihadiye o "grev" kanunu ile henüz başlayan kabiliyet-i sınıâye doğmadan öldürdü. Esas meşrutiyet olan serbestî-i matbuanın ayağına takdığı muvakkat zincir ile gazeteleri hakikati söyleyemeyecek hale getirdi. Hakk-ı mükteseb ile tecrübe ve ihtisasın bütün hasisi inkar olundu. Bu hareketin doğru olmadığını söylemek istenenlerin kâffesi su-i zan altında bırakıldı... Bu gibi harekât-ı sâkimenin terâküm ü kesb-i şiddet etmesi neticesi olarak vukua gelen kıyamlar yanlış temeller üzerine kurulmak istenilen hükümet-i ittihadiyeyi bir anda iskat eyledi. Bu akıbet-i elîmeden sonra gaflet-i, inadı, kin ve garazı kamilen bırakmak ve nam-ı medenî bir millete yakışacak surette alem-i siyâsata atlamak lazım geliyor ki erkan-ı ittihadın bu cesaret-i medeniye ve siyasiyeyi kemal-i samimiyetle göstereceklerine maatteessüf inanamıyorum.

Erkan-ı İttihadın mevki-i iktidarı iken yaptıkları fahiş hatalar ve şimdi hala amik ruhlarında besledikleri inad-ı gaflaneye mukabil acaba onları istihlaf eden hükümet-i hazıra ne yapıyor? Bu gayet tabii ve muhakkak bir sualdir. Hükümet-i hazıra birçok rehavetler, kararsızlıklar ve tereddüdler gösteriyor; bu ahval-i mütereddide yüzünden büyük zararlar oluyor, haricden bakanları müteessir eden bu mütereddidane hareket ise Babıali'nin ruhuna işlemiş ve hastalıktır ki onun tesirat-ı muzırrasını ancak batınlar koparı. Geçen gün bir eski dostum dedi ki:

-İlân-ı inkılabda Said Paşanın Kanun-ı Esâsi'yi tağyîren teşkil eylemek cüretinde bulunduğu o mahûd ikinci kabinenin müteessir olan İstanbul halkı 1324 Temmuz'u evâhirinde Said Paşayı da kabinesini de dağıtmıştı. Said Paşanın hareketi meşrutiyet-şikânesiyle galeyena gelen halkın gösterdiği bu hareket-i vilâyete derhal aks eyledi; oralarda memurân-i hükümetin ekserisini attılar. İşte sadr-ı sabıkın sebep olduğu bu hükümeteşsizlik dört senedir devam ediyor ve maatteessüf gittikçe artıyor. Bunun çaresi ise vilâyatın askeriye, politikaya ve maliye ve adliye murunda payitaht-ı saltanata merbutiyeti ve bunlardan mâada mesailde vatilerin kanun dairesinde istiklalidir.

Bu sözleri söyleyen tecrübekâr refikim bir tebessüm eyledi ve sonra içini çekti ve "fakat nafîle biz hala o eski ihmalci adamlarız; yumurta kapıya gelmeden iş görmeyiz; mesuliyet ile mükafatı hakkıyla tanımıyoruz" dedi. [s. 410]

İSTANBUL POSTASI

İdare-i örfiyeden varestede olarak yazı yazmıyorum; fakat ne yalan söyleyeyim? Kalemim bundan dolayı fazla bir azadeliğe hissetmiyor. Çünkü, şimdiye kadar zebandezâne ve perde-bîrunane vadilere girmemiş olduğum gibi hiç bir kuvvete ve hiç bir şahsa karşı tedbir-i ihtiyâtînin resm eylediği hatt-ı mutedilden fazla medh veya tenkid vadisinde yazı yazmadım. Kezalik en kavîlerin ve en müstebidin zamanında bile, kendimce muayyen olan tarik-i müstakilden ayrılmadım. Belki bazen ihtiyatı ve hatta sükutu muvafık tedbir buldum. Fakat Servet-i Fünun'da çare buldukça naşir-i hakikat olmaktan hali kalmadım; Servet-i Fünun her vesilede cesaret-i medeniyesini gösterip istibdad ve zulm vadilerine girenleri ikaza çalıştı. Bunu şahid-i adili rub' asırlık cildler teşkil eden koleksiyonumuzdur; Abdülhamid'in en zalimane idaresinde o vaktin müsaadesi nisbetinde Servet-i Fünun idaresini bir mecmu ahrar haline ifrağ eylediği gibi ilân hürriyetten beri güzerân eden dört sene zarfında Servet-i Fünun tamamıyla muhafaza-i istiklâl ederek kimseye bende olmamak mesleğinde devam eyledi. Mevki-i iktidarda bulunanlara karşı zamamı gelince beyan-ı tebrikat etmiş olmakla beraber mesela Ahmed Samim'in katli veya şair-i nezih Tefik Fikret Beye tecavüzat gibi hareket-ı menfure meydan alınca Servet-i Fünun hissiyat-ı hakikiyesini ilândan asla çekinmemiştir. Kezalik geçen senenin zamamdârân-ı umûr-ı riyâset-i hükümetlerine Said Paşayı getirdikleri ve o zat-ı muhteşemi dokuzuncu defa olarak makam-ı sadarete is'âd eyledikleri zaman sadr-ı sabık 1324' de eyyâm-ı evveliye-i hürriyette devam eden bir haftalık hükümetini hakayik-i mesturesini vesâik-i kat'iyesiyle neşr ve ilânda tereddüt etmemişdim. Bu sözleri yazmaktan maksadım, Servet-i Fünun meslek-i siyasîsinin yalnız bir gayeye ma'tûf olduğunu, o gayenin de bu memlekette fikr-i medeniyet ve terakkinin tamimine çalışmaktan ibaret bulunduğunu bir daha tekra retmek. Bu gaye-i mübeccileye vusul için müterakki ve mütemeddin memleketlerden üç şey almağa muhtacız:

Nizam-İktisad-Sa'y u Gayret

Nizam kelimesini kanun-perver olmak şart-ı katisini ihtiva edeceğini söylemeğe lüzum olmadığı gibi iktisadın para biriktirmek manasına gelmediğini anlatmak dahî fazladır sanırım. Burada "iktisad" tam manasıyla ticaret, san'at ve ziraat alemine iştirak etmek demektir. Sa'y u gayret ise cidden akfın ve zelil siyaset alemin eçrıpınmak Manasına gelmez; bilakis diğer saha-i iktisadiyatta temin-i hayat ve refah etmek demektir. İşte Servet-i Fünun şimdiye kadar hep "nizam"ın,

“iktisad”ın, “sa’y u gayret”in a’lâ-yı şâmna çalışıyor ve yine çalışacaktır. Bundan dolaydır ki nizamın ihlal olunduğunu gördükçe hissiyatını ilândan çekinmeyen Servet-i Fünun muhalefet mevkiinde bulunan “Tanin” gazetesine -serbestî-i matbuatı istihfafen- birkaç isim değiştirdikten sonra muhtelif isimdeki bu gazetelerin müdür-i mesullerini afrefe günü acelelen mahkum etmiş olmasına, yani hükümet-i sakitenin bütün hareket-ı gayr-ı makulesini hükümet-i hazıra tarafından taklid olunmuş olmasına beyan-ı teessüf ederiz. Hasım mevki-i mağduriyete indirmekten daha mugayir-i siyaset muamele olamayacağı gibi esas meşrutiyet olan hürriyet-i matbuata darbeler vurmakla dahi hiç bir zaman kanunî bir hükümet teessüs edemez.

Teşekkür olur ki satvet-i meşrutiyetin teessüsü için kanunî olmaktan başka çare bulunmadığını anlamış olan hükümet-i hazıra bayramdan evvelki bütün bu garip muamelatı, idare-i örfiyeyi kaldırmakla tamir etmiş oldu. Temenni edelim ki bundan sonra hükümetimiz daha az mağlub-ı hevesat ve taklid olsun ve tarik-i makul hükümet ve siyasetten mümkün mertebe az inhiraf eylesin! Zira hükümet böyle gayr-ı mantiki tariklere saptıkça ve bu sebeble efrâd-ı vatan arasında her gün arz ve nifak arttıkça bu bîçare memleketi kurtarmak kabil olamaz. Elyevm icrâ-yı hükümet için yeniden tarikler keşfine lüzum olmadığı gibi tesis-i meşrutiyet için de tecrübeler yapmağa hacet yoktur. Bugün şimendüfer yapmak için çok düşünmekte mana olamaz değil mi? Frenk mühendislerine işi tevdi etmek kafidir; icrâ-yı hükümet ve tevzî adl ve meşrutiyet için de Rumeli kıyamı ile sükût eden eski hükümeti müveddil-i ittihaz edip onun düştüğü hatalara tekrar düşmek kadar acınacak hal olamaz. Bir yeni felaketten hazer eyleyelim; artık son âtm-i makulatımızı teşhir eyliyoruz. Bütün bütün cılk olduğumuz anlaşılacak!

Biz bu hallerde iken bir de Japonya’ya bakınız; Paul Arthur fatihi General Nuki imparator vefat edince bütün şan ve şerefi ve şöret ve serveti istihkar edip intihar eyliyor. İmparatorдан sonra yaşamak istemiyor; generalin zevcesi de kocasından sonra dünyada kalmak istemiyor; o da hayatına hâtime çekiyor. İntihar manen mezmûndur; fakat Japonya âdât-ı kadime ve mezhebiyesi bu adeti orada makbul gösteriyor; bu yeni ve büyük milletin teâliyâtı ancak istihkâr-ı şöret ve servet ve sa’y u gayret sayesinde teessüs etmiş olduğundan Avrupa telgraf haberleri arasında adeta ehemmiyetsiz gibi geçen bu vakamın karşısında derin derin düşünmek gerektir. [s. 434]

İSTANBUL POSTASI

Evrak-ı havadisi her gün nazar-ı mütalaadan geçirdikçe, muhtelif renk ve meslekteki gazetelerin birbirine olan hücumlarını okudukça derin bir hiss-i teessür ve teessüfe düşmemek kabil olmuyor. Artık anlaşıldı! Mücadelâta bulunan gazetelerce maksad, millet-i Osmaniyenin ikaz ve tenviri değildi, sanki millet arasında gayz u nefret ilkâ etmek için uğraşıyorlar! Efkâr ve âmâl-i garazkârânenin sevkiyle iki taraftan makaleler neşr olunurken sahaif-i matbuatta öyle bir elîm manzara-i had-nâ-şinâsi hüküm-ferma oluyor ki bunun neticesi olarak hiç bir makamın, hiç bir şahsın, hülâsa hiç, hiç bir şeyin ehemmiyet ve kudsiyeti kalmıyor! Evvelsi akşam çıkan bir gazetede ayandan Ahmed Rıza Beye kız mektebi menfaatine müretteb piyango biletlerini paralarını ne paytık; senden soranın diye meçhul bir imzalı varaka göze iliştiriyor! Yeknazarda karie bir şüphe geliyor, halbuki o piyanonun biletleri Osmanlı Bankası vasıtasıyla satılmakta ve parası bankada mahfuz bulunmakta ve satılan biletlerin gayet cüziyetinden dolayı piyanonun keşîdesine muvaffak olunamadığı aşikar bulunmakta iken buraları meskût bırakılıyor, sade tecavüz ve terbiyesizlik ediliyor! Sonra sabahleyin başka bir gazeteyi açıyorsunuz; bilmem hangi iskelenin bilet memurlarından bir varaka münderic, bu da ayan reisine tecavüz eyliyor... Güya ikame-i dava ediyor! Bir millet kendi rical ve erkânına hürmet etmezse o millete kimse ehemmiyet vermez! Bir vapur bilet memuru veyahud Kadilli'deki belkide daha dün mekteb rahlesinden inmiş bir çocuk ayan reisine, ayandan zevata tecavüz ederse buna tam manasıyla "anarşi" derler; hadnâ-şinâsf derler, dahil-i memleket ve millete anarşi ve had-nâ-şinâsf hüküm-ferma olunca neticede ne büyük felaketlerin, inkırazların meydana çıkabileceğini anlamak güç değildir. Tarihlere atf-ı nazar kafidir... Artık elverir; serbesti-i matbuatı rezalet-i matbuaya çevirdik; sadr-ı millette muhterem ve mübarek bir makam veya şahıs kalmadı; her tarafa çamurlar ve karalar sürdük... Kimsenin zekası, haysiyeti, hakk-ı muktesebi, mevki-i nazar-ı itibara alınmıyor. En demokrat memleketlerde bile mesela bir vapur memuru ayan reisine değil ufak bir hükümet memuruna bile tecavüz eyleyemez; medeni memleketlerin gazeteleri, ayan reisi muhalifimizdir diye böyle had-nâ-şinasana varakalara sütun açmaz; yahud bir şahs-ı meçhulün ayandan Ahmed Rıza Bey için yazdığı tezvînamesini sahifesine geçirmez! Yazaktır; terbiyemizin fikdâ-ı kat'isini bu derece teşhir etmeyelim, hem dorusunu söyleyelim, medeni milletler nazarında o kadar küçülüyoruz ve o kadar

ehemmiyetten sakıt oluyoruz ki bu gidişle bize mesela bir (Zululu) hükümeti kadar paye vermeyecekler!!

Zaten öyle ahval nazar-ı teessüfe çarpıyor ki bu nev vakayia, (Zululu)larda bile tesadüf etmek muhaldir. Bulgaristan bize karşı alenen meydan okuyor, hükümet buna bir mukabele-i maddiyede bulunmak üzere Edirne'de askerî manevrası ilamna mecbur kalıyor; bu vakamın ehemmiyeti siyasiyesine ve ateş-i harbin bir de Rumeli tarafında dolaşmakta olduğuna bakacak yerde ittihad gazeteleri sanki bütün mevcut felaketlerden münbesit ve handan imiş gibi sevine sevine mesail vahimeyi mübalağa ve ilân ediyor; diğer taraf gazeteleri ise ittihad hükümetinin hareket-ı maziyesiyle uğraşiyor, onları güya tahlil ve ekseriye azam ile meşgul.. Halbuki en mühim işle, yani halimizle meşgul olan erbab-ı kalemi çok görmüyorum.. İyî ama halimizin sonu neye varacak? Nereye gidiyoruz? Hırs ve garazı ve kin ve hiddeti bir tarafa bırakıp da düşünelim diyelim ki hakimiyet-i milliyemizin, istiklaliet-i Osmaniyemizin ziyâna doğru kemal-i süratle yürüyoruz! Derdimizin büyüğü cehl ve nâdânî ile fakr u zarurettir. Bunu tesirat-ı elime-i maneviye ve maddiyesiyle bîçare milletimiz kıvrıyor. Cehl ve nâdânînin ilacı ilim ve marifettir, mektebdir. Ne fayda ki mektebler her tarafata açılmasa bile milletin cehaletini gidermek, yani kesâfet-i cahilanemizi tenkîs eylemek için çok senelerin güzêrâmı lazımdır. Vaziyet-i hazıramız buna müsait bulunmuyor. Binaenaleyh mevcudiyet-i Osmaniyeye en nazik ve mühlik bir noktadadır; bu noktayı bilâ-tehlike atlatmak için cehl ve inadı atmaktan, had-nâ-şinâsiden sarf-ı nazar eylemekten, sarfiyat-ı milliye için yorganımıza göre ayak uzatmaktan başka çare yoktur. Bir münebbi-i mevsûktan aldığımız malumat, maliye nezaretimizde dahi fikr-i iktisadın bu merkezde olduğunu anlattı; vâkîf olduğumuz şu hakikatten son derece müteselli olduk; maliye nezaretinin enzar-ı devlete vaz' eylediği şu hakikat-ı had-nâ-şinasaneyi düstur-ı hareket ittihaz ederlerse o zaman ümidimiz artar.

Bütün bu ahvale rağmen ümid zayıftır. Mamafih yine kalbimizi kuvvetli tutalım, nevmid olmayalım yalnız bilelim ki bizim irfan ve terbiyemizin şayan-ı teessüf surette mütenezzil olduğunu harekât-ı cedidemizle tekra tekrar pîşgah-ı aleme vaz edersek hakkımızda verilecek hükümlerin şiddeti gittikçe artar.

Avrupa alem-i medeniyetinin bizim için nâ-kâbil-i ıslahdır hükmünü vereceğinden korkmak lazımdır. Biz her nokta-i nazardan o alem-i medeniyetin cenah-ı muhafaza ve muavenetinde yaşayabiliriz; bütçemizin açığı bile olnar

ödünç para verip kapayacaklardı, muhafaza ve muavenete layık olduğumuzu gösterelim ki bizden dest-i muavenetler çekilmesin. [s. 458]

(nr. 1112, s. 458)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Rumeli kıtasındaki hakimiyet-i Osmaniye'ye hatime çekmek garazıyla otuz sene evvel enkaz-ı mağlubiyetimizden teşekkül eden ufak devletler el ele verip bize karşı ilân-ı harb eyliyor; Rumeli'deki hudud-ı Osmani'yi şimalden, garbdan ve cenubdan ateşle sarmak istiyorlar. Haricde İtalya ile pençeleşir, dahilde tefrika-i millîmizle birbirimizi yemeğe uğraşırken müterakkib-i fırsat olan bütün düşman hükümetlerin başka türlü hareket etmeleri kabil olamazdı. Biz ise burasını düşünemiyor, göremiyor ve anlıyamıyorduk! Şimdi ateş saçağı sardı; artık şu dakikada muhâsemât-ı dahiliyeye, arz-ı şahsiyeye hitam vermelidir. Zira cidden hayat memat meselesinin karşısında bulunuyoruz. Balkan şibh-i ceziresinde bizden dökülüp kopup vücut bulmuş olan bu azgın ufak hükümetlere layık olduğu terbiyeyi vermeğe muvaffak olursak her türlü ihtirama layık bir devlet-i muazzama sayılacağız; şayet onların tecavüzât-ı müsterekelerine ve dahilde çıkaracakları severişlere mukavemet eyleyemezsek mevcudiyet-i Osmaniye ebediyyen Avrupa kıtasından kalkacaktır!! Böyle bir dikkate, böyle bir ân-ı mühlük ve müdhîşde ihtirasat-ı siyasiyeyi kalblerden çıkarıp bütün Osmanlıların yek-vücut olmasına ihtiyac-ı kat'î vardır; binaenaleyh muvaffak ve muhalif fırkalardan kısa ve mukanni sözlerle beyanat-ı katiye bekliyoruz; hükümetin etrafına kemal-i samimiyetle toplandığımı, dedinin kodunun kesildiğini, yekdiğere tecavüzden sarf-ı nazar edildiğini görmek istiyoruz. artık sen böylesin, ben böyleyim gibi tecavüz ve iftiranın, yahud temeddüh ve tefahürün zamam değildir, silah başına! Kumandası verilirken yapacak bir şey vardır: O da dahildeki husumet ve adaveti unutup haricden üzerimize gelen düşmanlara hücumdur.

Hücumu hazır olmakla beraber Balkan-ı şilah-i ceziresinde şımarık devletler tarafından çıkarılan şu sadâ-yı tecavüzün pek o kadar esaslı olduğunu kabul etmek istemiyorum. Balkan hükümetlerinin Osmanlılar aleyhinde akd-i ittifak ettiklerini

söylemek fazladır, zira bunların kaffesi ezelden aleyhimizdedir, ittifaklar ıpek tabidir. Onun için vak'a-i hazıraya bir ittifak-ı cedid neticesi diye bakılmaz. Şimdi hep birden tehiyat-ı harbcûyânede bulunmaları fırsatçı olduklarından tevellüt eyliyor. İtalya ile hal-i harbde ve sulh müzakeratında bulunduğumuz için bir şaşırtma hareketiyle Avrupa müsameletini taht-ı tehde sokmak ve düvel-i muazzamayı Balkan hükümâtı metâlibini tervice mecbur etmek istiyorlar. Yani Bulgaristan Makedonya'ya, Sırbistan Yeni Pazar'a, Karadağ İşkodra'ya, Yunanistan Yanya'ya el atacak ve bu vesileyle Girit'in ilhaki dahi tasdik eyleyecektir. Bu kadar küstahane hareket için bizim haricen İtalya ile, dahilen tefrikalarımızla didindiğimiz şu zamandan münasib fırsat bulunamaz. Bu şımarıklar harekât-ı umumiyesi bir cihetten bizi İtalya ile akd-i sulha mecbur bırakabilir ki bu da İtalya'nın Trablusgarb'a tecavüzüne müsaade etmiş olan düvel-i muazzama Balkan hükümetlerinin bu küstahane hareketim bir dereceye kadar ağmaz edebilirler ise de Rumeli'de müdhiş ve umumi bir harb-i meydan alıp bütün Avrupa muvazenet-i siyasiyenin herc ü merc olduğuna o kıtada nehirler yerine kanlar akmasına müsaade eylemezler. İşte şu mülahazalara mebnîdir ki bütün bu muharebe dumanların akarsu son derece metanet ve ihtiyar ile hazır olmak ve mücâdelât-ı dahiliyemizi bırakmak lüzumunu dermiyan etmekle beraber bu dumanların alevler saçacağına inanmak istemiyorum. Dahilde mücadelatta devam edersek alevler hepimizi yakar. Hem şimdi husumet-i dahiliyede mahâl kalmamış demektir; fırkaların kavgası -ne derlerse desinler- mevki-i iktidara gelip hükümeti ele almak ve büyük ve küçük memuriyetlere kendi adamlarını geçirmek için değil mi? Hududlar üzerinde büyük bir muharebe-i mevcudiyet varken, dahilde memur kayırmak ve filan gibi ahale kemsi kulak asmaz. Bütün vükelâmın mevki ve vaziyeti şimdi harbiye nazırımın etrafında tahaşşüd etmiştir. Vükelâ-yı sairemin ehemmiyet-i siyasilerin top patladıktan sonra sakit olur. Harbiye nazırımın maharet-i askeriyesine yanu kumandan umumiliğine herkesin suret-i katiyede itimadı vardır. Kuvve-i askeriyemizi dest-i iktidar ve maharetinde cem ederek şan ve şerefi millimizi müdafa-ı vazife-i fevkaladesini deruhde etmiş olan harbiye nazırımın etrafında hep âmâde-i itaat olarak emre hazır durmalıyız.

Teşvikat-ı muhtelifeye, daha doğrusu gayr-ı mesuller tarafından verilen emirlere uyup üç gündür İstanbul'u vasıta-i nakliyeden mahrum bırakan arabacı esnafı dahi serhadlerimizi sarmış olan tehlike-i katiye karşısında artık inadsız kaşaneden sarf-ı nazar ederler zammolunuyor. Zaten hükümetin bu esnafı ashab-ı sermayeye karşı tatil işgal mevkiinde görmeyip vergi vermemek ile itham

eyleyeceğine dair vuku bulan ilân-ı resmisi arabacıların akıl kahyalarını mutlaka derin düşündürmüştür.

Hele hususi arabaların geşt ü güzârını men eyleyecek kadar müdahelât-ı tecavüzkârâneye kalkması, “grev”in ne demek olduğunu grevcilerin asla bilmediğini anlatıyor. Zaten iş aşikar; arabacıların kaffesi ne yaptıklarından bihaberdir, onlar teşvikata uyuyorlar; sonunda dört beş günlük nifaktan mahrum kalacaklar, yalnız eziyet altında yaşayan hayvanlar istirahat eylemiş bulunacaklardır. [s. 482]

(nr. 1113, s. 482)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Diplomatların gayreti iflas eyledi; top patladı. Zaten mesail-i şarkiyede ekseriya söz, diplomatlardan ziyade silahındır. Bu haftaki musahabemizin hîn-i intişarında belki bütün Rumeli kıtası dört taraftan ateş içinde kalacaktır. Bu hücum-ı hainânedan vatanın tahlisi altı yüz senelik cengaverliğiyle benâm Osmanlı dilaveranına tevdi olunmuş olduğu için kalbimiz müsterih bulunuyor; millet-i Osmaniye çok şeylerde geridir, fakirdir, mahrum-ı ilm ve hünerdir, fakat son derece cesur, mütehammildir. Bu da ata ve ecdadımızdan menkul yegane servet-i millidir ki ancak onun barika-i savlet ve hamsetiyle şimdiye kadar beka buldu.

Bir hırs-ı akverâne ile Rumeli vilayet-i Osmaniyesini dört taraftan ihata etmek isteyen ufak hükümetlerin otuz sene evvel bizden koparılıp teşkil olunmuş bulunduğunu düşünmek, yani Osmanlı padişahına meydan okuyan kralları az zaman evvel o makam-ı muazzam-ı padişahinin harc-güzârı olduğunu teemmül etmek şu an da son derece faydalıdır. Bu mülâhaza bizi hem ibrete ve hem son derece gayrete sevk etmek için kafidir. Evet, 1293 senesinde .ine bugünkü gibi evvela Karadağ'ın, sonra Sırbistan'ın ayaklanmasıyla başlamış olan Balkan naire-i harbini o vakitler Rusya cenah-ı himaye ve siyanetine almış şimalden akıp gelen ordusunu Ayastefanos sahiline kadar indirmişti. Bunun teferruât-ı elime ve netâic-i siyasiyesi herkesçe malumdur. Şimdi, 1328'de vücuda getirilen muharebe ise otuz beş sene evvelki ahvale ziyadesiyle benziyor. Rumeliyi dört taraftan sarmak için

vücuda getirilen Balkan ittihadı iki senedir Rusya hükümetinin alenen tervîc ve tevsiye eylediği bir gaye idi; şimdi o netice meydandadır. Türkiye'den koparılıp teşkil edilen ufak hükümetlerin rüesâ-yı tâcdânı "hasta adam" denilen Türkiye'nin Avrupa kısmını mukasime edebilmek hayal-ı küstahanesine düştüler ve hiç şüphe yoktur ki bu hayali daima aynı menba-ı himayetkâr okşadı. Zaten otuz beş sene evveline rücuva ihtiyaç yoktur; on beş sene akdem ki Yunan muharebesinde hududumuzu çiğnemek isteyen tufre-furuş Yunanlılara ders-i terbiyeyi verip muzmiren Atina'ya doğru giderken ateşfeşan ordumuzu "Dömko"dan sonra tevfiik eden ve muharebeye hitam verdiren telgrafname-i sulh-perverane (!) yine şimalden gelmişti. Tarih tekerrürden ibarettir kavlince sırf kendi fikir ve icihadım olmak üzere ben yine Balkan tecavüzatını yine aynı tesir altında hasıl olmuş sanıyorum. Amma Rusya hariciye nazırın müttefiki bulunan Fransa rüesâ-yı hükümetiyle Balkan muharebesini mene çalışıyormuş; Avrupa kabineleri arasında bir takım müzâkerât devam edip Balkan felaketi için Rusya ve Avusturya arasında bir ittihad nazar-ı meydana geliyormuş ve bu sayede belki bulgaristan harekât-ı mecnunanesinden men edilecekmış... Bunlar benim için şimdiki halde birer yaldızlı rüyaya benziyor. Bugün Avrupa kıtasında, Avrupa düvel-i muazzamasının inzıam-ı rey ve müsaadesi olmadan hiç bir hadise-i harbiye vukua gelmez; düvel-i muazzamamın bazıları belki Balkan muharebesini istemezler, fakat bu istememezlik ciddi ve kati bir derecede olmadıktan sonra onun hiç hükmü yoktur. Balkan hükümât-ı sağıresinin küstahlığına hitam vermek istemiş olsalar Avusturya ve Rusya'nın Bulgaristan ile Slav arkadaşlarına bir işareti onları oldukları mahalde mihlamağa kafidir; kezalik İngiltere ve Fransa'nın coşkun ve gafil Yunanistan'a kati bir sözü Yunanilerin "fıkr-i azim"lerini hatta bir daha uyanmamak üzere uykuya yatırabilir. Müdahale ciddi ve kati olmadıktan, hususen o müdahaleyi fiiliyatın takip edemeyeceği malum bulunduktan sonra hareket-i vakadan tesir beklemek pek tıflanedir. Şimdi pek aşıkare surette görülüyor ki Avrupa düvel-i garbiyesi Balkan heyecamından ve Türkiye'nin teşevvüşât-ı dahiliyesinden usanmıştır; Balkandaki ufak hükümetlerle bizi, on beş sene akdem Yunanistan'la yaptıkları gibi, karşı karşıya bırakacaklardır; kendileri buttabi muharebenin ihtimâlât-ı muhtelifesine karşı yimdiden hatt-ı hareket çizmişlerdir, muharebe herhangi bur surette neticelenirse her devletin neler yapacağı çoktan kararlaştırmışlardır; daha doğrusu kendi tabir-i siyasileri vechile Balkan muharebesini "müvezzi"ye bırakıp şerare-i harbi kendilerine katiyen sıçratmayacaklardır. Onun için tereddüde mahal yok, kılıcımıza güvenelim ve hep bir ağızdan:

Yaşasın harb!

Diye bağıralım. Zaten bütün evlad-ı vatan bu avaz ile serhade koşuyor. Vatamın sevgli evladları dört taraftan akın akın gelip düşman-ı denîye karşı aşk ve şevkle hücumla hazırlıyor. Şimdi kimsede başka düşünce, başka emel ve başka endişe kalmadı. Nifak ve ihtilal-i dahimizi görüp ordumuzun düçâr-ı inkısam olduğu hayal-i hâmnâ kapılan düşman Osmanlıların yek-vücut olduklarını görüp ilk hatalarını anladı; hiç şüphe yok ki çok zaman geçmeden bütün ümidlerin boşa çıkacağını düşmana göstereceğiz; onlar bizi barbar Asyalı diye Avrupa'dan çıkarmak isterken biz inayet-i hak ile daha metin ve kavî surette Avrupa'da birleşeceğiz. Zira biliyoruz; Bulgarlarla onun kafadarları muharebe-i hazırı kurun-ı vustaya layık efkâr-ı taasubkarane sevkiyle ihdas eyliyor; fakat biz onlara tam medeni bir kavim gibi, terbiye verdikten sonra medeni bir kavim gibi kemal-i terakki ile Avrupa'da yaşayacağız.

Evet, azmimiz bu olmalıdır. Bunun haricinde her türlü fikir ve emel külliye dimağlardan çıkmalıdır. [s. 506]

(nr. 1114, s. 506)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

İttihad-ı merbii teşkilî muvafık olan Bulgaristan, bütün âmâl-i harfsanesinin sanki yalnız şu ittifadın ilâmı ile husule gelebileceğine kani' olmuş idi. Fakat altı asırdır ceng ve cidal ile uğraşan Osmanlıların böyle ittifadların ve ittifakların şamatâtına kulak asmadan meydan-ı harbe koştuklarını görünce Bulgaristan şaşaladı; şaşkınlığa taşkınlığı da resmen ilave ederek ma'hûd notayı Sofya'daki sefirimize verdi; artık muharebenin kabil-i men' olmadığını onlar da anlamış idiler, fakat bize karşı mütecâvizâne lisan kullanmakla bize ilân-ı harb ettirmek istiyorlar idi! Babıali ise tarafdâr-ı sulh ve müsâlemet olmakla beraber muhafaza-i haysiyet ve namusdan dahi ayrılamayacağı için küstah hükûmetlerin nezdindeki süferâmızı çağırıldı ve münâsebât-ı siyasiyeyi kat' ile iktifa eyledi. İlân-ı harb ile resmen ateşe mübâşeret, şımarık hükûmetlere bırakıldı demektir. Mademki harb istediler, ittifaklar yaptılar, ne duruyorlar ilân eylesinler! Hükûmet-i Osmaniye böyle

haysiyetkârane ve müdürâne bir meslek ittihazıyla hakikaten cihan-ı medeniyetin mazhar-ı takdîri oldu. Malum ya, cihan-ı medeniyet demekle tahsil ve irfâm her türlü tesfrât- taassubkârânenen azâde kalmış hakiki mütemeddinleri murad ediyoruz. Yoksa üzerindeki kısr-ı temeddünü hafif bir temas ile dökülüp altundan kurûn-ı vustâmın ehl-i salîb zamanına yakışık alacak surette âmâl-i taassubkârâne ve istilacûyâne gösteren suni mütemeddinler bu gibi harekâtı idrak ve takdirden uzaktır. Zaten muharebe-i hazıra ile Balkan ittihadı yalnız böyle suni surette temeddün etmiş kafalardan çıkmıştır. Bu kafaların zemanmâdârâm ekseriya taassub-u mazhebîden uzak ise de hırs-ı istila ve küstahlık ve riya onların ruhudur. Bu adamlar, muharebeyi icraya gidecek olan yabancı Bulgar askeriyeye onun hempalarındaki maneviyâtı yükseltmek için bir reng-i müzehhebî vermek mecburiyetinde kaldıkları gibi diploması vadisine dahi kırk senedir söylene söylene aşımış olan “Osmanlı idaresindeki Hristiyan ahalimin haleskârlığı” iddiasıyla atıldılar. Fakat şimdi bu iddia 1292 muharebesinde olduğu gibi Avrupa’da aynı tesiri ve aynı aks-i sadayı hasıl eylemedi; Avrupa, bu iddiamın tahtında müstetir-i hissiyât-ı istilacûyâneye pekala vakıf olduğundan “Hristiyan-ı halaskâr”larını alkışlamadılar. Vakıa bugünkü Avrupa yalnız kendi manâfi’i ve münasebât-ı iktisâdiyesini düşünür; Avrupa, Balkanlara ateş veren şımarık hükûmet taslaklarıyla Türkiye’nin tevâlî edip giden mücâdelâtından dahi çoktan usanmış olduğu için geçen hafta yazdığım gibi bizi Balkan azgınlarıyla karşı yalnız karşı bıraktı; mükemmelen çarpışıp gerek galip ve gerek mağlup olanlar iyice sarsıldıktan sonra düvel-i muazzama işe ciddeten müdahale eyleyecek ve Avrupa muvâzenetinin menâfi-i asliyesine kararlar tebliğ edecektir. Kararların mevcudiyet-i Osmaniye lehinde olabilmesi için yalnız bir çare vardır; muharebede zafer! Binaenaleyh bütün Osmanlılar tekmil kuvvetleri ve kalpleri ile bu muharebeye yardım etmeli, ve eski muharib ve fedakar babaların has evladları olduğumuz sabit olmalıdır.

Bizim babalarımız at üzerinde istilâ-yı memâlik ile uğraştılar; maatteessüf o memâliki tevarüs eylediğimiz gibi hüsn-i muhafaza eyleyemedik; fakat burada kabahat şahıslarımızın değildir; cehlimizdir. Yakın vakte gelinceye kadar cehlimizden dahi bîhaber idik; fakat bugün vaziyet değişti. Memleketin kısm-ı münevveri tüvalî eden felaketlerimizin menba-ı asliyesinin cehilden ibaret olduğunu anlamış, yani maraz-ı hakikî teşhis edilmiştir. Altmış seneden beri mülkü kavuran, zayıf düşüren marazın böylece anlaşılması evlad-ı vatana yeni bir kuvvet bahşeylediği cihetle bu defa ki “müdafa-i vatan” vazifesi şimdiye kadar vuku bulan müdafaatımızdan son derece mühim ve mukaddesdir. Bu noktayı iyi düşünelim.

Bilelim ki Balkanlardaki düşmanı müzmahil etmekle muazzam bir Avrupa devleti olacağız... Fakat bu zafer-i mevüddan sonra ikinci düşmana tevcih-i savlet etmek lazımdır; o düşman ise “cehalet” ile “i’ tükadât-ı batle” dir. Zira muazzam bir Avrupa devleti olmak için sade haiin düşmanları tüzme kafi değildir; Cehl ü nâdâniyi bir daha dirilmemek üzere ayak altına almalı, sahihden bir Avrupa devleti olmak için Avrupalılaştırılmalıdır. Kurun-ı vustaya yakışacak hissiyat ve efkâr ile Avrupa kıtasında yaşamak kabil olamayacağı gibi o eski zamanlarda hüküm-fermâ olabilecek itiyadât ve kavaid-i afka ile şimdiki asr-ı medeniyette ihrâz-ı mevki dahi katiyyen mümkün değildir. Eslehamız ve usul-i harbimiz nasıl teceddüd eylemiş ise kafalarımız ve efkarımız dahi öylece tebdîl-i tarz etmelidir. Ancak bu tarzla Osmanlılık ve müslümanlığın asla ve kat’a mani-i terakkiyât olmadığına alem-i medeniyeti ikna edebiliriz. Zaten şu kadiye yeni keşfolunmuş bir hakikat değildir; Selim-i Salis zamanından beri devr-i beyn olan erkan-ı salltanat ve devletimiz işi anlamıştı ve Türkiye’yi her nokta-i nazardan Avrupalılaştırmağa başlamışlardı; Bu babda en büyük gayret ve himmet Sultan Mecid merhum zamanında görülmüştü. Binaenaleyh düşman-ı deniyi güzelce te’dfiden sonra, yine sermest-i zafer olmayalım; altmış sene akdem ecdadımızın başladığı vazifeyi itmam için azim ve cesaret gösterelim; emin olalım ki bu babdaki cesaretin temin-i selamet bahşâsı muharebe-i hazıra meydanında ibrâz edilecek kahramanane gayretin savlet-i gazenferânesi kadar vatana faide verecektir. [s. 530]

(nr. 1115, s. 530)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Avrupa kıtasından müslümanları çıkarmak azmiyle akd-i ittifak eden Balkan Ortodoks hükümetleri meydan-ı muharebeye sevk eyledikleri askerlerini teşci etmek için “Hilâl ve Salb” kelimelerini su-i istimal eylediler. Onların rüesâ-yı hükümeti beyannamelerinde hep Balkan salb-i mütehaddinin hilâle karşı muharebe eyleyeceğini ilân ettiler, o ma’hûd “mazlum kardeşler” nagemâtım tekrarlamakla beraber 1912 muharebesini yad ve Rusya’nın himâyet-i mahsusasını sığındıkları alenen ilave eylediler. Binaenaleyh bu hayatın en mühim vakası, muharebenin

hüdûsuyla tarz-ı cereyânından ziyade o muharebeye verilmek istenilmiş şu reng-i müzehhebîdir ki 35 sene akdem, Rusya muharebesinde bile bu derece meydan-ı aleniyetle çıkarılmamıştı. Balkan krallarının muharebe-i hâzıraya böyle bir reng-i müzehhebî vererek yirminci asrın ehl-i sâlibi şekline vaz' etmeleri üç sebepten neş'et eylemektedir. Birinci sebep: Kendi cahil ahâlisini salıb ve müzehheb uğruna sevk ile güyâ onları teşcî etmektir; ikincisi Rusya efkâr-ı umûmiye-i müteassıbesinin muzâharetini kazanıp oradan maddî ve manevî yardım görmektir. Bu yardım mağlup oldukları takdirde Yunan muharebe-i galibânemizde olduğu gibi Rusya'nın bizi durdurması ve galib oldukları halde Rusya'nın sâye-i himmetinde hadd-i a'zamî istifadeyi istihsale muvaffak olmalarıdır. Üçüncü sebep ise Balkanlılar, mağlubiyete giriftar oldukları halde krallarıyla erkan-ı hükûmetin taraf-ı milletten düçâr-ı hücum olmasına ma'mî olmaktır. Vaki'a mağlubiyet hengâmında o sonradan görme kralların başlarındaki tac ancak şu beyânât-ı taassubkârâne sayesinde yerinde kalabilir; krallar muharebeyi salıb namına ilân etmiş olduklarından politikacıların hücumuna karşı kendilerine bir nokta-i istinâd bulurlar ki o da doğruyu tefrikten âciz avamın müzaheretinden ibaret olacaktır. Bu üç şeyden ma'dâ dördüncü bir sebep daha var; o da salıb namına ilân-ı harb eylediklerini görmekle Türkleri coşturup bizi bir takım harekât-ı müntekimâneye sevk ümîdîdir. İşte bizim en ziyade ehemmiyet vereceğimiz nokta burası olmalıdır. Düşmanın top ve tüfengden ziyade güvendiği bu gibi harekâtın bizden katiyen sâdir olmaması lazımdır. Onlar yarım asırdır bu gibi iftiralarla bizi âlem-i medeniyet pişgâhında lekelemekten hâli kalmadılar; şimdi de öyle bir vaka olsun da hemen ona sarılsam, vâveylâ koparalım diye dört gözle bekliyorlar... Halbu ki şu çâr köşe muhaverelerde silahla istihsâl-i muvaffakiyyetten ziyade etrafımızda kurulan bu nev tuzaklara düşmezsek hakiki zaferi yaparız! Şarkta terakkî ve medeniyet rehberi olmak üzere kendilerini ilan eden Balkanlıların nasıl koyu muttasıblar olduğunu zamanla ve if'al ile Avrupa'nın münessif mütemeddinelerine isbat edelim ki mesela "Pierre Lotti" gibi tarafdâr-ı hak ve hakikat olanların adedleri Avrupa'da artsın ve onların sözleri bütün dünyanın kulaklarına nüfûz eylesin.

Evet erbâb-ı medeniyetin kulaklarına bizim evsâf-ı insaniyetkârânemiz iyice girmelidir. O kulaklardan Ermeni kıtallerinin, Atina vakalarının bırakmış olduğu kanlı hatıralar çıkmalıdır. Vaki'a mazideki elim hâtırâtın âsâr-ı nefreti kolyaca zâli olamayacağı cihetle Avrupa efkâr-ı umûmiyesi, aleyhimizde söylenen sözleri daima çabuk kabulde ve lehimizdeki beyânâta karşı mütereddid davranmakta nâçârdır. Hüsûsa ki aleyhimizde propaganda yapmak üzere şimdiki dört millet-i mütehadde

efrâda bütün Avrupa merâkizinde durmayıp çalışıyordu. Biz ise bu babda müesser ve mukabele gösteremiyorduk. Kezâlik itiraz eyleyelim ki, ibâ ve ecdadımızdan makul cesâret ve kudret-i askeriyemizden mâ'dâ sâhâ-i medeniyet ve iktisâdiyâtta hiç bir kabiliyet gösteremedik! Bu da bir hakiki Avrupalı dimağı ve mülahazası karşısında fena bir tesir yapar. Vakıa kırk senedir tarîk-i teceddüde girdik; ıslâhhat ilân ettik, sonra ibtübâda uğradık, ilân-ı hürriyet ve meşrutiyet eyledik; bunların safahatı bizi bir çok tehhürâta giriftâr eyledi. ama cidâl-i hayat içinde uğraşp duran Garp erbâb-ı gayreti bizim teferrûat-ı inkılâbiyemizi tedkika vakit bulamaz; binaenaleyh efkâr-ı umûmiyeyi teşkil eden inzâr, satlaftindir; alâim-i hariciyeye bakıp hükmeder. Alâim-i hâriciyemizin iktisâdiyâta müteallik levhaları ise pek fenâdır; doğrudan doğruya mülkümüz olan yerlerde ziraat, ticaret, sanat namına hiçbir terakkî gösteremedik; bizde terakkîperverâne ne yapılmış ise, yani bütün şimendiferler, limanlar, sâire hep Garpluların delâlet ve gayretiyle olmuştur. Kendi hissemiz addedilecek tekemmülâtımız mefkûddur. Halkımız ekseriyet itibariyle ya sâlik-i askerîdedir, ya memuriyettedir, milletlerin temeli olan müessesât-ı iktisâdiyede amelimiz yoktur.

İşte bu mefkûdiyeti görüp ve anlayıp da Avrupa efkâr-ı umûmiyesinin aleyhimizde olmasını mazur görelim, ve onları Balkan türemeleri gibi tarafdâr-ı salıb addetmeyelim. Avrupa âlem-i medeniyetinden kendimize hüsn-i nazar geldiğini istersek şu muharebede evvelâ kabiliyet-i medeniyemizi, sonra kudret-i askeriyemizi isbât eyleyelim. Muharebeden sonra ise mutlaka ve mutlaka Avrupalılaşmam çaresine bakmalıdır. Yoksa düşmanları ezmekle Avrupa'da kalsak bile yine çok sürmez. [s. 564]

(nr. 1116, s. 554)

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

İSTANBUL POSTASI

Dört tarafımızı ihata edip senelerden beri için için kaynayan dört cins düşmanı yakın vakte gelinceye kadar hep birbirleriyle uğraşır oldukları halde birdenbire ittifak edip bize hücum etmeleri âtiye aid bir mühim sebepten mütevelliddir. Bize müteallik olan bu sebep istibal-i karfide Türkiye'nin kesbi

kuveet ve intizam edebilmesi ihtimâlâtuna tezâyidi idi. Vakıa bütün hatalara, fena hareketlere rağmen memlekette bir faaliyet-i iktisâdiye başlamış idi, intibah-ı umûmî hâsıl oluyor idi. etrafımızda bulunan düşmanlar bizim evvelki zamanlar gibi tedricen tefessüh ortaya dikilecek yerde kesb-i iktidâr ve mükemmeliyet edeceğimizi anlamışlar idi. İşte bu hakikat düşmanları isticale ve birbirleriyle ittifaka davet eyledi. alyevm bizi dört taraftan saran düşman âfide bize dış geçiremeyeceklerini anladıkları için şimdi üzerimize saldırmışlardır. Binaenaleyh yalnız şu mülâhaza sebebiyle memnûn olabiliriz. Fakat bu öyle bir memnuniyettir ki elyevm cereyan eden vakayı nazaran sadre şifâ veremez. Dört düşman müttefikan üzerimize saldıran ikinci bir sebep daha vardır ki o da iktisâden ve fikren terakkiye başladığımız halde emr-i inkilâb ve tekemmülün bu sene en mührik safhalarına tesadüfümüzdür. Vakıa âfide kesb-i kuvvet ve savet edeceğinde asla şüphe olunmayan Türkiye'nin 1328 senesi yazından daha ziyade düçâr-ı tezelzül olmuş bir zamanına tesadüf etmek kabil olamayacak idi. Bir yandan İtalya muharebesinin bir senelik sadmâtıyla yorulmuş diğer taraftan Arnavutluk ihtilâlinin tesîratıyla dahilde sarsılmış idin. İşte müterâkıb-ı fırsat olan düşman-ı demî, tam zamanı bulduğuna kail oldu, zaten vakt-i münâsebe intizâren hazırlık görmekten dahi asla hâlfı kalmıyor idi. Hemen ilân-ı harb eyledi. Böyle hücum-ı hâinâne bizi bidâyeten şaşırttı. Onlardan pek yavaş devam eden vesâit-i nakliyemizle seferberliği ikmal eyleyemedik, buna bazı sû-i tâli dahi inzimâm eyledi. Neticesi olarak dört düşman dört muhtelif hududlardan hâk pâk vatana ayak attı. Her taraftan serhadlerimizin çiğnenmiş, bazı şehirlerimizin onlar tarafından işgal olunmuş oldu. Vakıa bu bir felakettir, fakat bu felâket tabî-üz-zuhûr idi, bu felaketler olurken birine lazım gelen eyyâmı kazanmış, askerlerimizi tamamlamış idik. Binaenaleyh artık nevmîdiye mahal yoktur. Harb-i hazırım mühim vakaları şimdi ve belki bu satırları yazarken cereyan eyliyor; Kara Deniz sahilindeki Vize'den ta Edirne'nin cenubuna kadar devam eden vâsi sahada büyük bir meydan muharebesi vuku buluyor; işte bütün nazarlarımız bu muharebeye münâtif olmalı ve tekmîl kalbler bu muharebe-i umûmiyede muzafferiyetimize dua etmelidir. Bu muharebede galib olur da Bulgar kuvâ-yı umûmiyesini şirâzesinden çıkarsak düvel-i müttefikemin dördünü birden mağlub etmiş sayılırız. Son gelen telgrafnameler pek ümîdbahş mâlumât-ı sahiha getirmiş olduğu için bizim ümîdimiz kavîdir, hususâ ki aldığımız malumat öyle uydurma nev'iden değildir.

Şimdi bir nokta daha var, o da büyük muharebeden sonra hangi taraf mağlub olsa dahi Avrupa düvel-i muazzaması işte bilfiil müdahale ile kan

dökülmesine ve küçük hükümetlerin küstahâne hayallerine hitâm vereceklerdir. Muharebede inşallah galib olduğumuz takdirde Avrupa'nın vazifesi kolaylaşacağı cihetle düvel-i muazzama menfaat-i umûmiyesi iâbından olarak bizim muvaffâkiyetimizi temenni eyliyor. Çünkü hadd-i engürde biz mağlub olursak dört müttefik hükümet mesela Almanya'yı teşkil eden ufak kraliyetler gibi tevhd-i mevcûdiyet edip Avrupa kıtasına bir yedinci devlet-i muazzama ihdâ etmek vâhimesine düşüyorlar ki böyle bir şeyin vukûma düvel-i muazzama-i hâzıradan hiç birisi müsaade eylemez. Zira o büyük devletler pekâla bilirler ki türeme ve sonradan görme bir büyük devlet Balkanlarda kurulursa bütün dünyanın rahat ve muvazenete muhlel olur. İşte şu mülâhâzata binâen iddia eyleyebiliriz ki şimdiki büyük muharebeden sonra Avrupa devletlerini müdâhele-i fi'liyesi meydana gelecek ve Balkan hükümetleri ebkem kalacaktır.

Balkanın müttefik hükümetlerini azgınlıktan men etmek ve Avrupa'nın müdahalesini mümkün merteye lehimize sevk eylemek için eylevin kuvve-i askeriye kadar kuvve-i siyasiyenin lüzûmu hâsıl olmuştur. Dünden beri mevki-i sadârete gelen pîr-i siyâset Kâmil Paşa bu babda herkese ümid bahş eyliyor. Eğer Kamil Paşa içinde tekerlendiğimiz müşkilât-ı siyasiyeden en az zararlar kurtulup bize bir az vaziyet-i sâlime izhâr eylemeğe muvaffak olursa ebediyyen bütün Osmanlıların ser-tâc-ı iftîhân olacaktır. Kamil Paşaya böyle bir muvaffakiyet temin etmek üzere ferfe veya ictihad meselelerinden sonra katiyyen uzak durmak şartıyla bütün Osmanlıların samimi surette çalışması lazımdır. Düşünelim ki son musâri-i mevcûdiyetimizi yapıyoruz.

Asâkir-i Osmaniye bile bu muharebenin devlet için bir mesele-i hayatiye olduğunu anladı; bidâyeten zuhûra gelen bazı fenâ vakâyi'den eser kalmadı; zâbitân ve neferât kâmilten ölümü istihkâr ile vuruşuyorlar; evlâd-ı vatan orada kan dökerken biz burada el ele verip de metânet ve fedâkârî gösterelim.

İSTANBUL POSTASI

Bugün bir felâket-i âzime karşısında bulunuyoruz. Bu felâketin derece-i vehâmet ve ehemmiyetini kemâl-i itidâl-i dem ile mülâhaza ne kadar lazım ise bu felaketi zihinlerde son derece izâm edip mağlub-i evhâm olmamak da o derece farzdır. Rumeli'de bir kaç noktada mağlub-ı harb olduk diye birdenbire mağlub-ı evhâm olmayalım. Edirne'deki adem-i muvaffakiyetler vâkıa devlet-i Osmaniye için büyük felakettir, katiyen sükût ve inhizâm değildir. Şimdi bize lazım olan şey evvel emirde şan ve şerefi muhafaza etmek şartıyla hâl-i hazrın içinden asgarî zararla çıkmak, sâmiyen bu felâket-i azîmeni esbâb-ı hakikiyesini keşf edip istikbâlde onlara çare bulmaktır. Ahval ve muhâtın icâbât-ı katiyesine göre tedâbir ittihazıyla hükûmetimizin şu felâketin içinden çıkacağından ümîdimiz kuvvetlidir. Hükûmetin meseleyi gayet itidâl-i demle mülâhaza edip mağlûb-ı hissiyât ve hayâlât olamayacağına eminiz. Bunun için ümidimiz kuvvetli bulunuyor. Ordumuzda meşhûd olan adem-i muvaffakiyât silsilenini esbab-ı hakikiyesi, frenklerin organisation dedikleri fenn-i idâredeki zafımızdan ve milletimizin ahval-i rûhiyesini bilmediğimizden ileri gelmiştir. Yoksa ordu münferiden ve müctemian vazîfe-i askeriyesini kemâl-i şecâatla îfa eyledi, ancak idâre ve intizâmın teferruâtındaki noksanlarımız, daha doğrusu bu milletin a'mâk-ı rûhuna işlemiş olan "adem-i ittîrâd ve intizâm" hastalığı, ecdadımızdan mevrûs olan şöhret-i askeriyemizi maatteessüf şâibedâr eyledi. Buna hiddetlenmeyelim, bilakis ibret alalım ve istikbal için mütenebbih olalım. Millette kuvvet ve cesaret mevcuttur, millette fedâkârlık ve gayret bî-hududdur; fakat cesâret ve fedâkârînin, gayret ile kuvvetin muntazam ve muttarid şekilde, yirminci asrın rûh-ı terakkiyâtına mutâbık olarak sûret-i sarfını bilmiyoruz. İşte bütün derdlerimiz buradan geliyor; Düşünmüyoruz ki ecdadımızın muvaffakiyât-ı fevkaladesini temin eden cesaret ve metanetleri tevârüs etmiş olmak eylevm kâfi değildir; bunun yanına asr-ı hâzırın vaz eylediği intizam ve ittîrâd kavâidini de ilâve etmek; ve sonra kibr ve gururdan uzak durmak iktizâ eder. Zaten biz organization dedikleri teşekkülât-ı idâreye ve ordre dedikleri intizam-ı muameleyi öğrenemediğimizden bütün şu'bât-ı idâremizde olduğu gibi eyvah ki vezâif-i askeriyemizde dahi adem-i muvaffakiyete uğradık. Buna fazla olarak bî-lüzûm ve bî-ma'nâ kibir ve gurur ve istihkâr düşman kabahatlerini ilave eyledik. Halbuki asân ne kadar mütevêzi ve halîm olursa o kadar tefâlî eder, düşmanı ne derece kavî addederse o rütbe kendi mevkiini takviye eyleser diye ecdadımızın riâyet eyledikleri kâdileri bile hep unuttuk. Bütün bu imrâz-ı ictimâiye ve rûhiyeler,

Balkan hükûmetlerini naleyhimizde ittihadını ve sonra silsile-i muhârebattaki adem-i muvaffakiyetlerimizi tevîd eyledi. Acaba muhârebenin felâteklerinden hakîki bir ders alıp istikbalde olsun gurûr ve tefâhiri, cehl ve inadı terk eyleyecek miyiz? Eğer milletimiz âtîde bu salâhı temine muvaffâk olursa yani kibr ile cehâlete ilân-ı harb ederse, muharebe-i hâzıranın zarar ve ziyamına o kadar ziyade ağlamayacağım. Fakat, yine kesb-i salâh etmezsek, daima mefâhir-i maziye ile gururlanmakta ve düşmanları istihkârda devam edersek o zaman ölüncüye kadar bütün efrâd-ı millet ağlamalıdır.

Şimdi her şeyden ziyade müdafaa-i vatan uğrunda mecrûh düşüp firâş-ı âlâmda yatan vatandaşlarımıza ağlayalım. Bu nüshamızın sahâifine atf-ı nazar ederseniz İstanbul'un bu hayattaki acıklı ve müesser levhalarından, birkaçını görürsünüz. Resimlerimizden üç tanesi Galhâne Hastahânesindeki bir hasta salonunu ve orada kemâl-i fedâkârî ile çalışan hanımefendileri gösteriyor. Gülhâne Hastahânesi vazifesi uğrunda amel-mânde düşen doktor Rider Paşa'nın ve onu istifhlâf eden Vitina Paşanın hemâmeti sayesinde Sarayburnu'nda teşekkül etmiş şehrimizin yegâne askerî ve sıhhî Darü'l-istihzârâtıdır. Bu hastahânenin haricen manzarası parlak değildir, fakat dahilinde büyük bir hiss-i insaniyyet ve derin malûmât-ı femiye hüküm-fermâdır. Meydan-i muarrikenin bittabi ilk ve mecrûhları buraya geldi; şimdi dört yüzden ziyade ağır mecrûh vatandaşa Gülhâne Hastahânesi şifhagâh oluyor. Diğer resmimizi bir hafta evveline gelinceye kadar şabân-ı vatana darü't-tahlîs olan eski mekteb-i Mülkiye yeni İstanbul idadisinin bir salonudur ki elyevm burası da dört yüz kadar mecrûhla doludur; mecrûhların idâre ve tedâvisi Berlin'den gelen Salîb-i Ahmer Heyeti'nin zir-i nezaretindedir. Mektebin ani bir sunette hastahâneye ifrâğı bittabi ilk günlerde pekçok nizamsızlıkları ve karışıklıkları mûcib oldu, fakat şimdi gittikçe düzeliyor.

Servet-i Fünun bu hafta şu iki darü'l-emâmın resimlerini inzâr-i kârîne vaz eylediği gibi gelecek nüshaya da şehrimizin daha muhtelif hastahânelerine müteallik resimleri ve mecrûh gazilerimizin fotoğraflarını pîşgâh-ı kârîne vaz edecektir. Bu satırları mutâlaa bu resimler itemaşa eden karîn-i kirâmdan yalnız bir şey istirhâm ederiz: Mecrûhlara, Hilâl-i Ahmer'e hiss-i şefkat ve muâvenet. [s. 602]

SONUÇ

On dokuzuncu asrın sonlarından yirminci asrın ortalarına kadar yarım yüz yıl yayın faaliyetini sürdüren Servet-Fünun dergisi, oldukça zengin ve çok yönlü bilgileri ihtiva etmektedir.

Edebî, tarihî, siyasî, felsefî ve ictimâî zenginliklerini kullanılır hale getirmeyi hedeflediğimiz bu incemememiz ile bir çok araştırmacının kaynağa daha rahat ulaşması amaçlanmıştır.

Servet-i Fünun dergisi, muhteva ve şekil özellikleriyle Türk edebiyatında müstesna bir yere sahiptir. Servet-i Fünun dergisi demince akla ilk anda Servet-i Fünun Edebiyatı ve Fecr-i Ati Hareketi gelmektedir. Fakat, bu dönemlerin derginin yarım yüz yıllık yayın faaliyeti sırasında yıl olarak sayıca çok yer kaplamadığını hemen görmek mümkündür. Derginin toplam olarak yedi sekiz yıl süren bu hakimiyetle anılması yabana atılacak bir durum değildir.

Meşrutiyet yılları ve sonrası Türkiye’inde yayınlanmış olan Servet-i Fünun dergisi, sadece edebî yönden değil, diğer açılardan da incelenmesi gereken bir dergidir. Bilim adamlarının süreli yayınlardan, özellikle eski harfli süreli yayınlardan, yeterince yararlandıkları söylenemez. Bizim çalışmamız bu nokta gözetilerek hazırlanmıştır.

İnceleme sırasında yazıların yanı sıra resimler, fotoğraflar, portreler, karikatürler, haritalar, ilân ve reklamlar ayrı ayrı ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda ilim adamları için kullanışlı bir çalışma ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma ve bundan önceki çalışmalar sayesinde Servet-i Fünun dergisinin yayın hayatı boyunca devrinin izlerini üzerinde taşıdığı görülmüştür.

Meşrutiyet yıllarına daha vukufu bakmak için araştırmacıların devrin nabzını tutan gazete ve dergilere bakmasında fayda vardır. O devri daha net bir şekilde ancak devrin sıcak tanıkları olan süreli yayınlarla görmek mümkün olabilir. Bu kaynaklara ulaşıldığında çok yönlü bakış açılarıyla Türk sosyal ve siyasî tarihinin önemli bir dönemi aydınlatılmış olacaktır.

Sosyal ve siyasi konulardan uzak yazılara yer veren Servet-i Fünun dergisinin bu tür konuları genellikle Ahmed İhsan Tokgöz'ün kaleme aldığı İstanbul Postası başlıklı yazılarında görmekteyiz. Derginin daha önceki sayılarında edebi içerikli İstanbul Postası'na da rastlamak mümkünken, derginin bu döneminde devrin olumsuz şartlarından dolayı bu tür yazılara rastlamamaktayız.

Servet-i Fünun dergisindeki biyografi ve tamtm yazılarının kabarık bir yekun tutmaktadır. Fakat, bu yazılar genellikle tamtm mahiyetindeki kısa yazılardır. Bunların arasında da Türk edebiyatı ile ilgili şahsiyetlerin tamtıldığı yazılar sayıca azdır. Bununla birlikte, yabancı edebî şahsiyetler hakkındaki biyografi ve tamtm yazılarının ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Derginin incelediğimiz 1074-1118. sayıları Fecr-i Ati neslimin eserlerini yayınladığı döneme tekabül etmektedir. Bilindiği gibi Fecr-i Ati nesli de Servet-i Fünun nesli gibi dil anlayışlarından dolayı eleştirilmişlerdir. Onlar sanatı şahsi ve muhterem kabul ettikleri için kendilerine has bir dil anlayışını benimsemişler, hatta bu dil anlayışına körü körüne bağlanmışlardır. Dilleri üç dilden mürekkep, herkesin anlayamayacağı bir nevi yüksek zümre dili haline gelmiştir. Bu sebeple sade dil anlayışını benimseyen Genç Kalemler dergisi etrafında toplananlarla Fecr-i Aticiler arasında bir tartışma meydana gelmiştir. Bu tartışmanın izlerini derginin bu döneminde de görmekteyiz.

Bu dönem şiirinde daha çok Batı şiir formları etkilidir. Aruz, terkedilmemiş, dilde yer yer ağır söyleyişler devam etmemektedir. Soneler ve birtakım dörtlü, beşli, altılı biçimdeki söyleyişlerin yanı sıra serbest müstezat ve mensur şiirin de sıkça denendiğini görmekteyiz. İncelediğimiz dönemde ise aşk ve kadın konuları yanında sosyal konulara ve şahsi hayat tecrübelerine şiirde yer verildiğini görüyoruz. Fakat derginin 1074-1118. sayılarına bakarak Fecr-i Ati şiiri üzerine objektif bir değerlendirme yapmak da mümkün değildir. Servet-i Fünun'un 1074-1118. sayıları arasında fazla şiirin yayımlanmadığını görmekteyiz. Derginin bu döneminde, yazıların içinde yer alan şiirleri saymazsak, toplam 7 şairin 12 şiiri yer almaktadır.

Bu dönemde edebiyatımızdaki genel durgunluktan hikâye ve roman da nasibini almıştır. Bu dönemde yazılan birtakım hikâye ve romanlar vasat ölçülerin üstüne çıkamamıştır. Derginin incelediğimiz kısmı da bu fetret döneminin özelliklerini taşımaktadır. Yayımlanan hikâyelerin genellikle yabancı yazarlara ait olması dikkat çekicidir.

İkinci Meşrutiyet yıllarındaki sosyal ve siyasi yapıdaki keşmekeşten dolayı edebiyatımızda da bir durgunluğun hakim olduğu görülmüştür. 1910-1912 yıllarında yayın faaliyetlerini aktif olarak sürdüren Fecr-i Aticiler de bu durgunluktan etkilenirler. Bu durgunluğun sebepleri ve Fecr-i Ati hareketinin Türk edebiyatına bir yenilik getirmediği üzerine tartışmalar az da olsa bu dönemde de yaşanır. Ayrıca sosyal ve siyasi yapıdaki bozukluklar ve İtalya - Osmanlı Savaşı ve Balkan Savaşı nedeniyle insanların edebiyatla ciddi anlamda ilgilenecek vakitleri de kalmamıştır. Her şeye rağmen bu dönemde bir kaç edebî tartışmanın yaşandığı da görülmüştür. Bu tartışmalardan en önemlisi dil, yani “Yeni Lisan” hareketi, etrafında şekillenir. Bunun yanı sıra, tiyatro, roman, hikaye ve değişik edebî anlayışlar, fikirler etrafında tartışmalara girildiğini de görmekteyiz.

Bu dönemde tiyatro ve tiyatro sanatı ile ilgili tenkit ve tahlil yazısı olarak en fazla yazıyı Mehmed Rauf yazmıştır. Servet-i Fünun dergisinin 1074 - 1118. sayıları içinde iki tiyatro eserine yer verilmiştir. Bunların ikisi de Mehmed Rauf'a aittir.

Batı kültüründen etkilenmeleimr tercüme faaliyetleriyle birlikte başladığı bilinmektedir. Tanzimat nesli Batı'yı bir ışık olarak görüyordu. Işığa ulaşmak ise, ancak onların yazdıklarını okumakla mümkün olacaktır. Bu düşüncenin bir türünü olarak hızlı bir tercüme faaliyeti başlatılmıştır. Bu dönemde II. Abdülhamid'in istibdat yönetimi sebebiyle, önceden çıkmakta olan gazete ve dergiler, edebiyat dışı meselelere yönelmişlerdi. Fennî konulara ağırlık veriliyordu. Bu arada sonradan edebî hayatımızda büyük tesirler gösterecek olan yeni bir sahaya yönelmişlerdi: Tercüme... Gerek ilmî, gerekse fennî diyebileceğimiz hafif mevzular, romanlar, hikâyeler tercüme edilmekte ve bunlar yaygın organlarına girmektedirler.

Tanzimat nesli, okudukları bir kitapla Batı'nın hayranı olmuşlardır. Servet-i Fünun nesli ise, seleflerinden daha temkinli ve bilinçliydi. Fecr-i Ati nesli ise Servet-i Fünun neslinin bir takipçisi olmaktan öteye gidemediler. Onlar, seleflerinin tecrübelerini kullanarak abur cubur okumaktan kaçındılar. Bunun sayesinde birçok önemli Batı eseri hakkında fikir beyan edecek kadar bu edebiyata vakıf oldular. Fecr-i Ati grubunun son anlarını yaşadığı döneme tekabül eden Servet-i Fünun dergisinin incelediğimiz bölümünde tercüme eser sayısı fazladır. Bu tercüme eser sayısı ile daha önceki dönemlere göre büyük bir mesafe aldıkları gözlenmektedir. İncelediğimiz kısımdaki tercüme eserleri genellikle Kemal Derviş ve Mehmed Celal tarafından yapılmıştır.

Bu tercüme edilen eserler ışığında o devir için şunları söylemek mümkündür: Fecr-i Ati nesli, seleflerinden daha tecrübeli olmalarına rağmen hala doğru dürüst bir tercüme mantığı elde edememişlerdir. Tercüme ettikleri eserler, Charles Dickens ve Guy de Maupassant'ı saymazsak, nitelikli yazarların eserleri değil, dikkati çekmemiş, kenarda kalmış yazarların eserleridir. Servet-i Fünun nesline göre tercüme faaliyetinde büyük bir merhale kat etmiş olsalar da onların tercüme faaliyetini bilinçli bir şekilde yaptıkları pek söylenemez.

Sonuç olarak İtalya-Osmanlı Savaşı'nın kötü sonuçlarına, bir taraftan devam eden Balkan Savaşı'na ve içindeki siyasi çekişmelerin had safhaya ulaşmasına rağmen insanların edebiyata ve sanata ayıracak vakit bulmaları son derece dikkat çekicidir. Bu durumu bakış açısına göre iyi görmek mümkün olabileceği gibi, kötü olarak da görmek mümkündür. Bu, bakan insanın neyi görmek istediğine bağlıdır. İşin sosyolojik açıdan değerlendirdiğimizde, her tarafın yıkıldığı bir zamanda oturup edebiyat ve sanatla uğraşmanın ne kadar olumsuz bir durum olduğunu söylemeye gerek yoktur. Meseleyi edebiyat ve sanat açısından değerlendirdiğimizde ise, her türlü zorluğa ve bir sürü olumsuzluğa rağmen insanların güzel sanatlara ait bu tür faaliyetleri yürütmelerinin son derece güzel ve takdire layık olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abdülkadir HAYBER: **Ebûbekir Hazım Tepeyran**, KTBY., Ankara, 1988.
- AKGÜN, Yard. Doç. Dr. Mehmet: **Materyalizmin Türkiye'ye Girişi ve Etkileri**, KTBY., Ankara, 1988.
- AKYÜZ: Prof. Kenan: **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri-1- (1860-1923)**, 4. Baskı, Mas Matbaacılık.
- ANDI, M. Fatih: **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatı**, YŞK., İstanbul, 1995.
- ARMAOĞLU, Fahir: **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları- Tisa Matbaası, Ankara, 1984.
- AUGE, Claude: **Petit Larousse Illustre Nouveau Dictionnaire Encyclopedique**, Paris, 1914.
- AYATA, Yunus: **Servet-i Fünun Dergisi (256-305. Sayılar) -İnceleme ve Seçilmiş Metinler-**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1996, XVI + 490 s.
- AYDIN, Celal: **Servet-i Fünun Dergisi (1021-1073. Sayılar) -İnceleme ve Seçilmiş Metinler-**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2000, XV + 659 s.
- BANARLI, Nihad Sami: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C.II, MEB., İstanbul, 1987.
- BAYRAKTUTAN, Yusuf: **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları**, KBY, Ankara, 1996.
- BERKES, Niyazi: **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Doğu-Batı Yay., İstanbul, Tarihsiz.
- BOZKURT, Sahil: **Mirza Fethali Ahundof**, KBY, Ankara, 2000, 221 s.
- Büyük Türk Klasikleri**, C.9-10, Ötüken-Söğüt, İstanbul, 1989-1990.
- ÇANKAYA, Mücellidoğlu Ali: **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, C.I-VIII, Mars Matbaası, Ankara, 1968-1969

- ERCİLASUN, Bilge: **Ahmet İhsan Tokgöz**, KBY, Ankara, 1996.
- ERCİLASUN, Bilge: **İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1995.
- ERCİLASUN, Bilge: *Servet-i Fünun Edebiyatı*, **Türk Dünyası El Kitabı**, C.III, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1982.
- ERCİLASUN, Dr. Bilge: **Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit**, MEB, İstanbul, 1994.
- HUYUGÜZEL, Ö. Faruk: **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve Edebî Eserleri Üzerine Bir Araştırma**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 16, İzmir, 1994.
- İŞİN, Ekrem: *19. Yüzyıl Osmanlı Dergiciliği ve Servet-i Fünun*, **Tarih ve Toplum**, İletişim Yay., Haziran 1984, nr.6, s.63-65.
- İŞİN, Ekrem: *Servet-i Fünun Üzerine Notlar*, **Gergedan Dergisi**, Ocak 1988, nr.11, s.106-107.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal: **Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar**, C.I-III, Dördüncü Basılış, MEB., İstanbul, 1969
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal: **Son Asır Türk Şairleri**, C.I-IV, Dergah Yay., İstanbul, 1988.
- İNÜĞUR, M. Nuri: **Basın ve Yayın Tarihi**, İkinci Baskı, Çağlayan Ktb., İstanbul, 1982.
- İSKİT, Server R.: **Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış**, MEB., Ankara, 2000.
- KABACALI, Alpay: **Türk Basınında Demokrasi**, KBY., Ankara, 1994.
- KABAKLI, Ahmet: **Türk Edebiyatı**, C.I-II-III, 6. Baskı, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul, 1985.
- KALKIŞIM, Haz. Muhsin: **Şeyh Gâlib Dîvânı**, Akçağ Yay., Ankara, 1994.
- KAPLAN, Mehmet: **Tevfik Fikret**, İkinci Baskı, Dergah Yay., İstanbul, 1987.
- KAPLAN, Mehmet: **Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar-1-**, İkinci Baskı, Dergah Yay., İstanbul, 1992.
- KARATEPE, Şükrü: **Meşrutiyet ve Anayasa**, YŞK., İstanbul, 1995

- KODAMAN, Bayram: **Abdülhamid Devri ve Eğitim Sistemi**, Ötüken Yay., İstanbul, 1980.
- KONUKÇU, Mehmet: **Servet-i Fünun Dergisi (306-355. Sayılar) -İnceleme ve Seçilmiş Metinler-**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1996, XXV + 394 s.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad: **Edebiyat Araştırmaları: Edebiyat Araştırmaları 1-2**, Ötüken Yay. İstanbul, 1989.
- KURAN, Prof. Dr. Ercüment: **Türkiye'nin Batılılaşması ve Millî Meseleler**, (Derleyen: Mümtaz'er TÜRKÖNE), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1994.
- KÜÇÜKÖMER, İdris: **Bütün Eserleri-2- "Batılılaşma" - Düzenin Yabancılaşması**, Bağlam Yay., İstanbul, 1994.
- LEWIS, Bernard: **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, (Çev.: Prof. Dr. Metin KIRATLI), TTKB., Ankara, 1988.
- MERİÇ, Cemil: **Bir Facianın Hikâyesi**, Umran Yay., Ankara, 1981.
- MERİÇ, Cemil: **Bu Ülke**, 6. Baskı, İletişim Yay., İstanbul, 1992.
- NECATİGİL, Behçet: **Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü**, Üçüncü Basım, Varlık Yay., İstanbul, 1989.
- NECATİGİL, Behçet: **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, 13. Basım, Varlık Yay., İstanbul, 1989.
- ORAL, Süreyya: **Türk Basın Tarihi**, Yeni Adım Matbaası, Ankara, 1967
- ÖZÖN, M. Nihat - DÜRDER, Baha: **Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1967.
- PARLATIR, Doç. Dr. İsmail: **Recâizade Mahmut Ekrem**, KTBY., Ankara, 1986.
- PARLATIR, Doç. Dr. İsmail: **Tevfik Fikret-Dil ve Edebiyat Yazıları**, TTKB., Ankara, 1987.
- POLAT, Dr. Nâzım H.: **Külliyatına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfeddin**, Arma Yay., İstanbul, 1998.

- POLAT, Dr. Nâzım H.: **Müdafaa-i Milliye Cemiyeti**, KBY., Sevinç Matbaası, Ankara, 1991.
- POLAT, Dr. Nâzım H.: **Şahabeddin Süleyman**, KTBY., Ankara, 1987.
- POLAT, Nâzım H.: *Kıbrıs Türk Basınından Bir Sayfa: Birlik Ocağı ve Yayın Organı Birlik Gazetesi*, **Türklük Bilimi Araştırmaları dergisi**, Sivas, 1998, s. 7-27.
- POLAT, Nâzım H.: *II. Meşrutiyet Devri Kültür ve Edebiyat Hayatında Türkçü ve Türkçeci Yayın Organları*, **Yeni Türkiye dergisi**, nr. 33, Mayıs-Haziran 2000.
- POLAT, Dr. Nâzım H.: "Yeni Nesil" - "Fecr-i Atı" Mücadelesi, **Türk Dünyası Araştırmaları**, nr. 19, Ağustos-1982, s. 138-153.
- Recaizade Mahmud Ekrem: *Servet-i Fünun'un Tarihçesi*, **Tarih ve Toplum**, İletişim Yay., Haziran 1984, nr.6, s.65-67.
- SEVÜK, İsmail Habib: **Avrupa Edebiyatı ve Biz**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1940.
- ŞAPOLYO, Enver Behman: **Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın**, Güven Matbaası, Ankara, 1969.
- TARAKÇI, Doç. Dr. Celal: **Cenâb Şehabeddin'de Tenkid -Dil, Sanat ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri-**, Eser Matbaası, Samsun, 1986.
- Tevfik Fikret: **Rübâb-ı Şikeste**, (Sadeleştiren: Fahri Uzun), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1985.
- TEVFIKOĞLU, Muhtar: **Ali Emiri Efendi**, KBY, Ankara, 1989.
- TOKGÖZ, Ahmed İhsan: **Matbuat Hatıralarım**, (Haz.: Alpay Kabacalı), İletişim Yay., İstanbul, 1993.
- TUNCER, Yrd. Doç. Dr. Hüseyin: **Arayışlar Devri Türk Edebiyatı-2-Servet-i Fünun Edebiyatı**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992.
- TUNCER, Yrd. Doç. Dr. Hüseyin: **Arayışlar Devri Türk Edebiyatı-1-Tanzimat Edebiyatı**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992.
- TÜRKOĞLU, Sait: **Servet-i Fünun Dergisi (973-1020. Sayılar) -İnceleme ve Seçilmiş Metinler-**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1998, XVI + 900 s.

TÜRKÖNE, Mümtaz'er: **Osmanlı Modernleşmesinin Kökleri**, YŞK., İstanbul, 1995.

UÇMAN, Yrd. Doç. Dr. Abdullah: **Rıza Tevfik**, KTBY., Ankara, 1986.

URAZ, Haz. Murat: **Tevfik Fikret ve Kitaplarında Çıkmayan Şiirleri**, Türk Neşriyat Yurdu, ?, 1959.

UŞAKLIGİL, Halid Ziya: **Kırk Yıl**, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1995.

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref: **Diyorlar ki**, (Haz. Şemseddin KUTLU), KTBY., Ankara, 1985.

DİZİN

- Abdulhalim Memduh, 207, 218
 Abdullah Cevdet, 15, 247, 248
 Abdullah Paşa, 167
 Abdurrahman Efendi, 168
 Abdurrahman Paşa, 168
 Abdurrahman Sadık Bey, 178
 Abdülgani Seni, bk. [Yurdman],
 Abdülgani Seni
 Abdülhak Hamid, bk. [Tarhan],
 Abdülhak Hamid
 Abdülhak Hayri, 11, 22
 Abdülhalim Efendi, 168
 Acem (-ler), 255, 335, 359, 360
 Adana, 14, 141
 [Adivar], Halide Edip, 13, 122
 Adriyen Hanım, 379
 Afganlılar, 255
 Afrika, 148, 175
 Afrika, 254
 Afyonkarahisar, 114
 Ağayef, Ahmet, 14
 Ahmed Daî, 335
 Ahmed Efendi, 326
 Ahmed Fehim Efendi, 372
 Ahmed Haşim, 11, 22, 205, 211,
 219, 245, 271, 354, 355, 361
 Ahmed Hayri Bey, 168
 Ahmed Hikmet, 13, 196, 210, 230,
 311, 317
 Ahmed Hilmi Bey, 168
 Ahmed İhsan, bk. [Tokgöz], Ahmed
 İhsan
 Ahmed İhsan ve Şürekâsı, 137
 Ahmed Midhat, 121, 229
 Ahmed Paşa, 218, 336, 337
 Ahmed Rasim, 207, 247, 248
 Ahmed Rıfki, 15
 Ahmed Samim, 22, 392, 467
 Ahmed Şuayb, 196, 229, 230
 Ahmed Ziya Bey, 172
 Ahmedî, 335
 Ahmet Ferit, 12
 Ahmet Paşa, 361
 Ahmet Rıza, 9
 Ahmet Samim, 11
 Ahundof, Mirza Fethali, 40, 49, 78,
 95, 342, 343, 344, 345
 Akçuraoğlu Yusuf, 13, 14, 15
 Akdeniz, 423
 Aksaray, 38, 411, 435
 Akyüz, Ali Kâmi, 122, 15
 Albay Sadık Bey, 8
 Alemdar Mustafa Paşa, 6
 Ali Baha, 15
 Ali Camib, bk. [Yöntem], Ali Camib
 Ali Emiri Efendi, 23, 46, 88, 91, 101
 Ali Ferruh, 218
 Ali Kemal, 122, 124, 207
 Ali Nadir, 210
 Ali Nazmi Efendi, 168
 Ali Nutkî Dede, 311
 Ali Paşa, 168
 Ali Süha, bk. [Delilbaş], Ali Süha
 Alman (-lar), 7, 23, 54, 76, 110,
 148, 155, 188, 227, 259, 344,
 346, 429, 430, 462
 Almanya, 52, 55, 71, 115, 119, 124,
 135, 138, 139, 168, 431, 434,
 436, 440, 441, 442, 446, 447,
 460, 481
 Altın Yurt, 14
 Altın Destan, 356
 [Alyanakoğlu], Cemil Süleyman, 11,
 22
 Amerika (-lı, -lılar), 24, 25, 48, 51,
 54, 74, 79, 89, 98, 101, 104,
 107, 108, 110, 121, 139, 155,
 165, 176, 177, 209, 346, 406
 Amundsen, 175, 192
 Anadolu Osmanlı Demiryolu, 114,
 115
 Anadolu, 14, 148, 151, 161, 164,
 183, 191, 316, 331
 Andelib, 207
 Ankara Torpidosu, 120
 Ankara, 173
 Arab (-î, -lar, -ça), 2, 17, 21, 31, 32,
 255, 261, 303, 331, 332, 333,
 335, 354, 360, 386, 398, 414,
 422
 [Aras], Refet Avni, 23, 46, 65, 91
 Arif Ahmed Dede, 301
 Ârif Efendi, 326
 Arjantin, 139
 Arnavutluk, 71, 72, 449, 458, 480
 Asaf Muammer, bk. [Kütayis], Asaf
 Muammer
 Asakir-i Mansure-i Muhammediye, 7
 Asdoryan" Efendi, 386
 Asya (-lı), 254, 335, 475
 Aşık Paşa, 333, 334, 335
 Aşıkane, 230

- Âşîyan, 15
 Aşk-ı Memnu, 230, 235, 236, 359
 [Atatürk], Mustafa Kemal, 8
 Atina, 209, 309, 474, 478
 Avrupa (-lı, -lılar), 6, 7, 8, 9, 19, 24, 28, 30, 33, 34, 39, 49, 57, 73, 98, 104, 109, 124, 128, 130, 137, 140, 144, 155, 157, 192, 211, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 252, 253, 254, 287, 376, 377, 382, 384, 389, 402, 403, 406, 407, 414, 420, 422, 423, 424, 426, 427, 428, 430, 431, 434, 437, 446, 447, 456, 460, 461, 468, 470, 471, 472, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481
 Avrupa'da Ne Gördüm, 382
 Avusturya Hastahanesi, 128
 Avusturya, 29, 424, 434, 441, 462, 474
 Ayasofya Camii, 159
 Ayastefanos, 154, 473
 Ayata, Gamze, 3
 Ayata, Yunus, 3, 22
 Ayestefanos, 140
 [Aykaç], Fazıl Ahmed, 11, 22, 23, 43, 46, 47, 49, 77, 83, 91, 96, 101, 107, 203, 348
 Aynî, 326
 Aynî-i Mevlevî, 328
 Aynü'l-Mansur, 140
 Azan, Paul, 23, 47, 97, 103
 Azapkapı, 128
 Azerî, 342
 Aznif, 372
 Bafra, 141
 Bağdat Demiryolu, 191
 Bağdat, 141, 169, 191
 Bahara Hitab, 210
 Bahçe, 11
 Bahçekapısı, 415
 Bâkî, 216, 217, 218, 260, 270, 325, 336, 337, 361
 Bakü, 344
 Balkan (Savaşı, Devletleri, -lar, -lılar), 8, 9, 11, 12, 31, 32, 33, 34, 42, 73, 193, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478, 481
 Balta Limam, 65
 Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, 15
 Balzac, Honore De, 227, 253
 Banghok, 142
 Bank-ı Osmaniye, 113
 Barika-i Zafer, 359
 Baskim Cemiyeti, 12
 Basra Körfezi, 156
 Baudelaire, Charles, 294
 Behçet Bey, 169
 Bektaşî, 335
 Belçika,, 52, 124, 264, 440, 441, 460
 Belgrad, 125
 Belig, 324
 Berlin, 25, 35, 63, 77, 93, 98, 105, 138, 288, 344, 382, 406, 434, 436, 437, 441, 483
 Beşiktaş, 382
 Beşir Fuad, 369
 [Beyatlı], Yahya Kemal, 11
 Beyaz Gölgeleler, 230, 239
 Beykoz, 142, 441, 442
 Beyoğlu Esranı, 378
 Beyoğlu, 38, 120, 132, 133, 135, 143, 460
 Beyrut, 30, 49, 139, 149, 158, 340, 406, 414, 437
 Bigiyef, Musa Carullah, 15
 Bilgi Derneği, 12
 Bilgi Mecmuası, 14
 Binbir Gece Hikâyeleri, 223
 Binelyan Efendi, 372
 Binemeciyan, Eliza, 372, 377, 378, 379
 Bingazi, 140, 143, 144, 180, 432
 Bir Serencam, 25, 42, 56, 87
 Bir Yazın Tarihi, 230, 235
 Bitlis, 168
 Boğaziçi, 315, 316
 Boğdan, 7
 Bosna ve Hersek, 448
 Bourgeo, Paul, 227, 286
 Bovier, Johan, 23, 47, 78, 91, 95
 Bölükbaşı], Rıza Tefvik, 15, 23, 25, 26, 28, 29, 36, 43, 46, 47, 56, 60, 64, 65, 66, 67, 78, 79, 83, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 101, 105, 107, 108, 109, 174, 349, 350, 359, 405, 406, 409, 414
 Brezilya, 144, 176
 Brontier, 229, 286
 Brüksel, 382
 Budâ, 213
 Budapeşte, 124, 382
 Buhran İçinde, 42, 59, 89, 90, 111
 Buhran, 239
 Bulak Matbaası, 304

- Bulgar (-istan), 8, 9, 50, 125, 138, 147, 169, 191, 437, 441, 458, 470, 472, 474, 475, 476, 480
 Burhaneddin Bey, 371, 372
 Bursa, 14, 19, 456
 Bursalı Ahmet Paşa, 217
 Bükreş Antlaşması, 9
 Bükreş, 172
 Büyük Duygu, 14
 Büyük Mecmua, 14
 Büyük Ragıp Paşa, 301
 Büyükdere, 315
 Çağaloğlu, 128
 Camiü'n-Nezâir, 218
 Cavid Bey, 145, 169, 196, 435
 Cebelitank boğazı, 49
 Cehennem Kapısı, 275
 Celal Nuri, bk. [İleri], Celal Nuri
 Celal Sahir, bk. [Erozan], Celal Sahir
 Cem Gazetesi, 121
 Cemal Bey, 169
 Cemaleddin Efgani, 15
 Cemil Paşa, 169, 462, 463, 464
 Cemil Süleyman, bk. [Alyanakoğlu],
 Cemil Süleyman
 Cenab Şahabeddin, 15, 205, 210, 211, 218, 225, 230, 241, 250, 270, 271, 341, 354, 355, 358, 359, 360, 362, 363
 Cenevre, 382
 Cenova, 382
 Cevat Paşa, 384
 Cevdet Paşa, 310, 317, 366
 Cevdet, 247
 Cevri, 217
 Cezmi, 272
 Chateaubriand, 224, 228, 290, 296
 Cidal, 379
 Cihâd-ı Ekber, 10
 Cumhuriyet gazetesi, 17
 Cürm ve Ceza, 294
 Çağatayca, 356, 357
 Çanakkale, 12, 18, 145, 164, 423, 426
 Çatalca, 9, 119
 Çatalcakapı, 420
 Çernavü, 125
 Çırağan Kasrı, 315
 Çin (-li), 25, 50, 52, 57, 68, 82, 97, 102, 103, 104, 108, 145, 170, 171, 177, 183, 184, 192, 221
 Çinili Köşk, 269
 Çocuk Bahçesi, 10
 Dalyan, 118
 Damat İbrahim Paşa, 6
 Danimarka, 53, 102, 169, 315
 Darıca, 146, 440, 462
 Darü'l-Fünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, 14
 Darülfünun, 211
 Daudet, Alphonse, 23, 48, 80, 83, 91, 227
 David Cooperfield, 24, 42, 45, 48, 79, 83, 89, 90, 111, 118
 De Tunal De Konstan, 24, 47, 48, 56, 79, 107
 Delhi, 49, 97, 107, 147, 153, 164
 [Delilbaş], Ali Süha, 22
 Demirci, Abdullah, 3
 Derne, 175
 Dersaadet, 114, 119, 129, 132, 147, 168, 172, 429
 Deutsche Bank, 113
 Deutsche Levante-Linie, 115
 [Devrim], İzzet Melih, 11, 22
 Dickens, Charles, 24, 39, 42, 45, 48, 54, 78, 79, 83, 89, 90, 95, 111, 118
 Divan-ı Hikmet, 360
 Diyarbakır, 13
 Doğrul, Ömer Rıza, 15
 Dominik, Rene, 24, 48, 80, 84, 88, 91
 Don Kişot, 215, 352
 Donanmâ-yı Osmaniye, 135
 Dostoyevsky, 206, 294
 Dumas, 229
 [Duru], Kazım Nami, 14, 166, 352, 353, 354, 355, 356, 364
 Duyun-ı Umumiye, 37, 38, 70, 118, 119, 409, 410, 411, 460
 Düşünce, 14
 Ebubekir Çelebi, 311
 Ebubekir Efendi, 310
 Ebubekir Hazım, bk. [Tepeyran],
 Ebubekir Hazım
 Ebuzziya Tevfik, 13
 Edebiyat-ı Cedide (-ciler), 21, 39, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 221, 226, 230, 243, 257, 258, 260
 Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, 14
 Edebiyât-ı Cedîde, 243
 Edhem Necdet, 24, 48, 96, 107
 Edhem Paşa, 170, 186

- Edirne, 8, 33, 124, 148, 191, 470, 480, 482
Eflak, 7
Eflatun, 309
Elhac İbrahim Efendi, 207
Eliot, George , 39, 55, 78, 83, 95, 227
Elvân Çelebi, 335, 336
Emced, 338, 339, 340
Emin Bülend, bk. [Serdaroğlu], Emin Bülend
Emin Haki, 249
Emin Lami, 11, 22
Emrullah Efendi, 74
Enver Bey, 140
[Erbil], Haşim Nahid, 24, 42, 48, 86
[Erozan], Celal Sahir, 11, 13, 14, 22, 24, 27, 43, 47, 48, 58, 61, 92, 230, 239, 256, 257, 258, 270, 378
[Ersoy], Mehmet Akif, 15
Ertuğrul Muhsin, 379
Erzurum, 133, 148, 152, 191
Es'ad, 303, 304, 305
Eskişehir, 114
Esrar Dede, 306, 317, 318, 326, 327
Eşber, 272
Eşref Edip, 15
Eşref, 249
Eylül, 116, 210, 230, 264, 362
Faguet, Emile, 24, 49, 57, 76, 80, 107, 214, 229, 274
Faik Ali, bk. [Ozansoy], Faik Ali
Fani Teselliler, 210, 230
Fariş, 261, 333, 354, 386
Farmasonlar, 378
Farsça, 2, 343
Fas, 23, 47, 97, 103, 148, 157, 163
Faynu, Jean, 24, 49, 76, 80
Fazıl Ahmed, bk. [Aykaç], Fazıl Ahmed
Fecr-i Atî (-ci, -ciler, Akımı, Dönemi), 1, 10, 11, 22, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 58, 64, 68, 89, 93, 94, 102, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 211, 212, 242, 243, 244, 245, 246, 250, 257
Fehim Paşa, 387
Felsefe-i Hayât, 121
Ferdi ve Şürekâsı, 235, 379
Ferhad Bey, 149
Ferid Zühdü, 49, 86
Feridüddin Attar, 334
Feriköyü, 132
Ferit Paşa, 387
Fethi Bey, 149
Feuye, Octave, 229
Fındıklı, 72, 458, 465
Fırat, 149
Fırtına, 245
Fitnat Hamm, 23, 46, 261
Figaro gazetesi, 60
Filistin Bankası, 149
Firdevsî, 326
Flamarrion, Camille, 39, 53, 78, 83, 169, 177
Flaubert, Gustave, 361
Floransa, 382
France, Anatole, 214, 294
Frankfurt, 382
Fransa, 11, 24, 48, 52, 55, 56, 68, 119, 120, 121, 122, 129, 142, 148, 150, 155, 156, 160, 161, 163, 169, 172, 177, 181, 227, 229, 259, 264, 278, 288, 292, 378, 384, 432, 437, 440, 441, 449, 474
Fransız (-ca, -lar), 2, 7, 11, 21, 23, 24, 26, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 60, 97, 103, 119, 121, 122, 124, 126, 129, 142, 148, 150, 163, 181, 224, 227, 229, 259, 346, 354, 365, 386, 387, 402, 403, 424, 428, 437, 440
Fransız Akademisi, 14
Fransız İhtilali, 6
Fransız Lisamının Bedîyatı, 354
Fuzuli, 216, 217, 260, 271, 272, 326, 338
Galata, 113, 130, 131, 133, 135, 159, 307, 308, 313, 316, 318, 326, 386, 387, 421, 422, 424
Galatasaray Lisesi, 8
Galib Bey, 170
Galib Dede, bk. Şeyh Galib
Galib Paşa, 170
Ganizade, 343
Garak, Fernan, 25, 49, 86
Garyan, 149, 158
Garyon Hastahanesi, 150
Gazi Muhtar Paşa, 150
Gelibolu, 150, 152
Genç Kalemleri, 9, 26, 40, 58, 59, 356, 357, 364, 365

- Genç Kız Kalbi -Pervin'in Ruznamesi-, 27, 89, 90, 111, 116, 122
 Genç Türkler, 219, 220, 439
 Girit, 472
 Goethe, 260, 288, 290, 291, 302, 309
 Gogol, 206, 343
 Goncourtlar, 227, 293
 Gourmont, Remi de, 214, 354
 Goya,, 23, 46, 96, 107 282
 Gökalp, 14
 Grafik gazetesi, 191, 193, 199
 Gülhâne Hastahânesi, 483
 Gülşen-i Râz, 336
 Gümüşhane, 151
 [Gürpınar], Hüseyin Rahmi, 203, 204
 H. Nazım, 210
 Habdullah Subhi, bk. [Tannöver], Habdullah Subhi
 Hac Yolunda, 210
 Hacı Ali Asgar, 342
 Haçin Efendi, 121
 Hâdice Sultân, 315
 Hak, 256
 Hakimiyet-i Milliye, 24, 396
 Hakkı Paşa, 387
 Hakkı Tahsin, 11
 Halep, 173
 Hâlet Efendi, 313
 Halid Efendi, 326
 Halide, bk. [Adivar], Halide Edib
 Halil Bey, 171
 Halit Efendi, 327
 Halka Doğru Dergisi, 13
 Halka Doğru Derneği, 12
 Haluk'un Defteri, 210
 Hamburg Vapurları, 115
 Hamburg, 115, 382
 Hamlet, 379
 Handan, 122
 Harap Mabetler, 359, 362
 Haristan ve Gülistan, 210, 230
 Hasan Fuad Paşa, 170
 Hasan Sait, 11
 Hasankale, 152
 Hasköy, 164
 Haşim Nahid, bk. [Erbil], Haşim Nahid
 Hayal İçinde, 230
 Hayal-ı Muhayyel, 230
 Hayâlî, 217, 337
 Hayat ve Kitaplar, 230
 Hayat-ı Fikriye, 365
 Hayat-ı Hakikiye Sahneleri, 230
 Haydarpaşa, 180
 Hayrâbâd, 324, 325
 Hayri Paşa, 170
 Hayriyye, 325
 Hazar, 426
 Hazinedar Ahmed Paşa, 261
 Hazret-i Halid, 159
 Hegel, 280
 Henge, Emille, 229
 Heracyân, 372, 377, 379
 Heredia, 210, 260
 Hikmet-i Bedayi, 229
 Hilal gazetesi, 10
 Hindistan Cemiyet-i İslamiyesi, 54
 Hindistan, 53, 54, 82, 97, 102, 105, 108, 110, 153, 164, 178, 288
 Hoca Neş'et, 303, 325, 326
 Hoca Vahyi, 303
 Homeros, 324
 Horace, 324
 Hugo, Victor, 224, 227; 228, 260, 288, 291
 Hulusi Dede, 326
 Humus, 171
 Hüsvrev ü Şirin, 217, 335
 Hürriyet ve İtilaf Fırkası, 8, 390, 394, 395
 Hüseyin Cahid, bk. [Yalçın], Hüseyin Cahid
 Hüseyin Siret, bk. [Özsever], Hüseyin Siret
 Hüseyin Suad, bk. [Yalçın], Hüseyin Suad
 Hüseyinzade Ali, 13
 Hüsn ü Aşk, 273, 301, 302, 304, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 317, 318, 320, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 331
 Hüsvrev ü Şirîn, 335
 Hüsvrev, 326
 Hüstün ve Şiir, 14, 15
 İbrahim Paşa, 314
 İctihad, 13
 İhtizar, 230
 İkdâm, 24, 74
 [İleri], Celal Nuri, 210, 247
 İnas mektebi, 12

- İngiliz (-ce, -ler), 24, 126, 129, 134, 148, 182, 191, 193, 205, 344, 346, 430, 434
- İngiltere, 7, 25, 51, 57, 96, 97, 102, 108, 124, 139, 147, 156, 354, 431, 434, 449
- İran, 156, 157, 180, 337
- İshak Paşa, 181
- İshakof, Ayaz 343
- İskandinav, 23, 39, 47, 78, 91, 92, 95
- İskenderiye Kütüphanesi, 205
- İskendernâme, 335
- İskoçya, 144
- İslam (-cı, -cılık), 9, 13, 15, 32
- İslam Mecmuası, 15
- İsmail Hulusi Dede, 327
- İsmail Subhi, bk [Soysallı], İsmail Subhi
- İspanya, 50, 79, 107, 157
- İsrail, 213
- İstanbul, 4, 8, 12, 17, 21, 29, 30, 31, 35, 37, 39, 42, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 77, 82, 89, 96, 98, 99, 100, 104, 105, 109, 110, 115, 141, 154, 157, 178, 191, 206, 266, 302, 311, 382, 383, 384, 386, 389, 394, 395, 396, 398, 400, 401, 404, 406, 409, 412, 414, 415, 416, 419, 421, 422, 423, 424, 425, 427, 429, 431, 433, 435, 436, 437, 439, 443, 445, 448, 449, 451, 452, 454, 456, 458, 461, 463, 464, 465, 469, 471, 473, 475, 477, 479, 482, 483
- İstanbulyan Efendi, 171
- İsveç, 157, 166, 174, 440, 441
- İsviçre, 138, 157, 460
- İškodra, 157, 170, 472
- İtalya (-nlar), 8, 3242, 52, 70, 71, 129, 139, 148, 149, 150, 151, 152, 158, 161, 162, 172, 178, 179, 184, 189, 192, 193, 206, 309, 406, 427, 428, 432, 433, 438, 446, 449, 460, 472, 480
- İttihad ve Terakki, 9, 13, 35, 70, 72, 195, 199, 200, 390, 391, 395, 400, 401, 416, 417, 418, 452, 453, 454, 459, 464, 465
- İzmir, 14, 209
- İzmit, 73
- İzzet Bey, 303
- İzzet Melih, bk [Devrim], İzzet Melih İzzet Molla, 217, 326, 327, 328
- J. Marinda, 25, 42, 56, 80, 84, 87
- J. Marini, 25, 42, 56, 80, 84, 87
- Jack, 23, 44, 48, 80, 83, 91, 92, 118
- Japon, 158, 171, 178, 180
- Japon-Rus harbi, 177
- Japonya, 44, 53, 54, 77, 92, 94, 97, 101, 102, 110, 288, 468
- Jules Sezar, 309
- Jungfrav Dağları, 157
- Kaçırılan Fırsatlar, 122
- Kadı Burhaneddin, 335
- Kadıköy, 133
- Kadın Mektupları, 122
- Kadın Pençesi, 379
- Kadın, 122
- Kafkasya, 342, 343, 344, 345
- Kağıthâne, 314
- Kainat Kütüphanesi, 121
- Kalküta, 178
- Kam, Ferit, 15
- Kamil Paşa, 34, 51, 104, 171, 397, 481
- Kanar Hamm, 372
- Kanun-ı Esasî, 72, 198, 391, 453, 455, 466
- Kapelya Efendi, 371
- Kapu, Alfred de, 25, 56, 57
- Kara Deniz, 33, 480
- Karadağ muharebesi, 174
- Karadağ, 178, 191, 369, 437, 458, 472, 473
- Karadeniz, 38, 53, 69, 345, 399, 423, 428
- Karaköy, 159, 420, 422, 463
- Karamürsel, 69, 73, 184
- [Karaosmanoğlu], Yakub Kadri, 11, 22, 25, 42, 56, 75, 87, 205, 206, 210, 211, 250, 272, 245, 355
- [Karay], Refik Halid, 11, 22, 23, 25, 43, 55, 56, 60, 64, 65, 66, 91, 92, 96, 105, 108, 123, 200, 202, 203, 205, 206, 210, 211, 245, 269, 347, 350
- Karınçalı Dağın, 145
- Karlofça, 6
- Kasımpaşa, 316
- Kastamonu, 170
- Kavaid-i Osmaniye, 366
- Kaynarca, 9
- Kazım Nami, bk [Duru], Kazım Nami

- Keçecizâde İzzet Fuad Paşa, 122
 Kemal Derviş, 24, 25, 28, 44, 47, 48, 49, 51, 56, 57, 65, 76, 77, 79, 80, 82, 84, 87, 89, 92, 98, 101, 102, 103, 105, 108, 109
 Kerkük, 172
 Keşân, 328
 Kıbrıs, 12
 Kırım, 426
 Kırmızı ve Siyah, 287
 Kirpinin Dedikleri, 23, 43, 55, 91, 92, 123, 200, 202, 203, 211
 Kont Berthold, 40, 53
 Konukçu, Mehmet, 22
 Konya, 115, 302, 306, 308, 310, 316, 320
 Kopassî Efendi, 171
 Kosova, 171
 Köçerli Feridun Bey, 342
 [Köprülü], Mehmed Fuad, 1, 9, 11, 22, 23, 24, 26, 40, 41, 43, 46, 48, 58, 59, 60, 78, 82, 83, 85, 88, 90, 92, 93, 97, 102, 110, 216, 219, 245, 259, 270, 272, 305, 312, 318, 322, 329, 337, 341, 348, 357, 363, 365
 Kösem Sultan, 43, 63, 93, 95, 112, 374, 375, 376, 377, 378, 380
 Köstence, 160
 Köylü, 14
 Kubbe-i Hadrâ, 316
 Kudüs, 173
 Kumkapı, 420
 [Kuntay], Midhat Cemal, 26, 59, 64, 88, 101
 Kurtuluş Yolları, 14
 Kutadgu Bilig, 360
 Küçük Mecmua', 14
 Küçüksu, 339
 Kürt Teali Cemiyeti, 12
 [Kütayis], Asaf Muammer, 26, 42, 56, 59, 64, 66, 89, 90, 96, 105, 109, 111, 350
 Lahey, 382
 Laibzig, 382
 Lamaitre, Jules, 214
 Lamartine'in Aşkı, 101
 Lamartine, 24, 44, 48, 80, 84, 88, 91, 92, 227, 228, 253, 260, 288, 292, 338, 341
 Lâmfî, 332
 Latin alfabesi, 2, 17, 31
 Lee Yuan Hung, 171
 Lefkoşa, 12
 Lemaitre, Jules, 229
 Leyal-i Girfzan, 210, 230
 Libya, 8
 Lizbon, 51, 97, 104, 167
 Londra, 52, 54, 71, 97, 102, 108, 144, 146, 166, 172, 176, 189, 192, 199, 288, 382, 406
 Lord Bayron, 288, 291, 294, 296, 309
 Lotti, Pierre, 26, 60, 99, 101, 103, 105, 109, 173, 227, 478
 Lozan Antlaşması, 9
 Lui, Bertrand, 26, 60, 98, 109
 Lübnan, 71 437
 Macaristan, 161
 Madam Binemeciyan Kumpanyası, 27, 43, 62, 93, 95, 377
 Mahmud Muhtar Paşa, 171
 Mahmud Sadık, 26, 60, 93, 101, 109, 345
 Mahmud Şevket Paşa, 154
 Mai ve Siyah, 225, 230, 235, 363
 Makabi Cemiyeti, 12
 Makber, 265, 270, 272, 340, 361
 Makedonya, 472
 Malaga, 174
 Malta, 424, 437
 Malumat, 386, 387
 Malumatçı Baba Tahir, 30, 40, 74, 76, 79, 83, 86, 94, 98, 196, 385, 386, 387, 388, 389
 Manastır, 118, 169, 173, 443
 Mansur Paşa, 143, 180
 Marchall de Bieberstein, 168
 Marsilya, 161, 382, 437
 Masum Katil, 378
 Matbaa-i Ahmed İhsan, 4, 21
 Matbuat Hatıralarım, 20
 Maupassant, Guy de, 27, 42, 45, 61, 81, 84, 87, 203, 227, 286
 Mayer, Kazmirte, 27, 42, 61, 81, 84, 87
 Mazhar Bey, 171
 Mazi ve Atı, 25
 Meclis-i Mebusan, 32, 55, 70, 76, 105, 127, 128, 161, 162, 193, 391, 404, 416, 436, 438, 439, 448, 452, 453, 454
 Mecmua-i Edebiye, 10
 Mehâsin, 13
 Mehmed Ali Paşa Hamı, 130
 Mehmed Ali Tevfik, 261, 355

- Mehmed Behçet, bk. [Yazar],
Mehmed Behçet
Mehmed Celal, 27, 29, 44, 61, 67,
81, 84, 87, 207
Mehmed Fevzi Paşa, 171
Mehmed Fuad, bk. [Köprülü],
Mehmed Fuad
Mehmed Halid Bey, 172
Mehmed Hüdaverdi, 128
Mehmed Nuri Bey, 172
Mehmed Rauf, 27, 42, 43, 60, 61,
62, 63, 86, 87, 89, 90, 93, 94,
102, 111, 112, 116, 122, 204,
205, 206, 207, 208, 209, 210,
211, 212, 219, 224, 230, 233,
242, 246, 249, 256, 259, 371,
374, 377, 379
Mehmed Rüştü, 22
Mehmed Said Hikmet, 25, 66, 77,
93, 98, 105
Mehmed Selim Bey, 162
Mehmed Tevfik, 27, 63, 102, 111
Mehmet Akif, bk. [Ersoy], Mehmet
Akif
Mehmet Ali Paşa, 7
Mehmet Emin, bk. [Yurdakul],
Mehmet Emin
Mehmet Murat, 9
Mehmet Nebî Efendi, 329
Mehmet Rüştü, 11
Meis Adası, 162
Mekke Emiri Şerif Hüseyin, 10
Mekteb, 209, 225
Mekteb-i Mülkiye, 4, 21, 35, 382
Mekteb-i Sultanî, 23
Melling, 315
Mellona Boğazı, 163
Mendes, Catulla, 27, 42, 63, 81, 84,
87, 365
Menemenlizade, 218
Merih' de Bir İnkılab, 379
Mesihî, 336, 337
Mesnevi, 334
Mevlânâ, 303, 308, 310, 334
Mevlevî (-lik), 301, 303, 335
Mezarva, Rene, 27, 64, 86
Minakyan Efendi, 27, 62, 94, 112,
172, 369, 370, 371, 372
Mısır, 7, 8, 51, 144, 159, 163, 186,
187, 437
Michaelangelo, 206
Midhat Cemal, bk. [Kuntay], Midhat
Cemal
Midye Enes, 9
Millî Edebiyat, 10, 11, 12
Milli Tetebbular Mecmuası, 14
Miracnâme, 360
Mirza Burhaneddin, 28, 64, 88, 96,
101
Mirza Şefî, 342
Moliere, 335, 343
Molla Camî, 334
Molla Hafız, 163, 172
Montaigne, 260
Moskova, 50, 103, 104, 163, 427
Muallim Naci, 207, 214, 215, 218,
224, 383
Muallim, 14
Muhammed Hüseyin Han, 156
Muhammediye, 335
Mukler, Camille, 27, 42, 64, 81, 84,
87
Muktebes, 10
Musa Bey, 190
Musavver Eşref, 15
Musavver Muhit, 15
Mussat, Alfred de, 118, 227, 294,
228, 288, 338
Mustafa Fazıl Paşa, 8
Mustafa Haluk, 27, 86
Mustafa Kemal, bk. [Atatürk],
Mustafa Kemal
Mustafa Reşid Efendi, 301, 302,
303, 308, 318
Mustafa Subhi, 28, 64, 104
Mustafa Şakir, 28, 64, 101
Musul, 164
Müfid Ratib, 11, 22, 202, 379
Mülkiyet-i Edebiyye ve Fenmiye, 25
Mültehib -Bir Aşkın Tarihi-, 27, 42,
89, 90, 111, 117
Mütercim Asım, 358, 359, 363
Nâbî, 305, 320, 324, 325, 326
Namık Kemal, 206, 207, 208, 221,
222, 223, 224, 272, 273, 344,
359
Napoli, 389
Napolyon, 50, 103, 104, 179
Nasuhî Bey, 173
Nazım Paşa, 165, 173, 387
Nazilli, 145
Necat Cemiyeti, 342
Necati, 336, 337
Nedim, 26, 42, 203, 216, 217, 260,
271, 272, 309, 326
Nef'î, 260, 328

- Nefi, 218, 271, 326, 359
 Nemîde, 224, 235, 236
 Nergisî, 356, 359
 Nerimanof, 343
 Nesîmî, 334, 335, 336
 Neş'et, 304
 Nev-Yunanilik, 11
 Nevha, 342
 Nevi, 217
 Nevin, 28, 56, 60, 64, 93, 105, 109, 350
 Nijad Ekrem, 24, 25, 26, 28, 41, 43, 48, 56, 58, 65, 82, 88, 91, 92, 101, 110, 264, 265, 268, 266, 267, 269, 270, 337, 338, 339, 340, 341
 Nil, 26, 60, 212
 Nizam-ı Cedîd, 6
 Nizâmî, 326, 335
 Norveç, 440
 Numân Bey, 313
 Nureddin Bey, 372
 Nurettin Şefkatî Bey, 371
 Obruncu Binelyan Efendi, 371
 Odalık, 378
 Oddesa, 165
 Olimpia Sarayı, 166
 Olimpiyat, 166
 Onnet, George, 229
 Oral, Fuat Süreyya, 19
 Orhan Seyfi, bk. [Orhon], Orhan Seyfi
 Orhon], Orhan Seyfi, 11
 Ortodoks, 73
 Osmanî (-ye), 195, 196, 22, 3512, 386, 398, 414, 426, 430, 431, 438, 445, 447, 449, 458, 459, 462, 469, 470, 471, 473, 475, 476, 482
 Osmanlı (-cı, -cılık, -lîlik), 4, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 21, 30, 31, 32, 34, 43, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 62, 63, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 76, 79, 81, 83, 86, 94, 98, 103, 110, 121, 122, 125, 128, 140, 142, 144, 147, 148, 149, 150, 151, 156, 158, 162, 165, 166, 167, 171, 175, 178, 179, 181, 187, 188, 190, 192, 193, 199, 215, 216, 218, 219, 228, 264, 303, 309, 318, 326, 330, 331, 333, 334, 336, 341, 345, 353, 357, 366, 378, 379, 390, 395, 398, 400, 401, 402, 403, 406, 423, 444, 445, 447, 448, 449, 450, 455, 460, 471, 473, 475, 476, 477, 481
 Osmanlı Bankası, 7, 113, 143
 Osmanlı İmparatorluğu-İtalya Savaşı, 32
 Osmanlı Matbuatı, 40
 Ozansoy], Faik Ali, 10, 11, 15, 22, 28, 49, 64, 82, 205, 210, 230, 363
 Ölü, 341
 Ölünün Defteri, 235
 Ömer bin el-Farz, 334
 Ömer Seyfeddin, 355
 Ömer Seyfettin, 14
 Ömer ül-Hayyam, 324
 [Özsever], Hüseyin Siret, 205, 210, 240, 230
 Papazyan Efendi, 372
 Paris (-li), 6, 50, 52, 54, 61, 69, 71, 76, 79, 108, 137, 155, 167, 172, 175, 179, 205, 219, 288, 296, 297, 314, 382, 385, 389, 406, 434, 437, 439, 440, 441, 443
 Pasarofça, 6
 Pekin, 167
 Pembeciyan, 372
 Peñçe, 230, 379
 Pertev Efendi, 28, 65, 78, 104, 303, 306, 326, 327
 Petersburg, 344, 426, 437
 Petro, 309
 Peyam Gazetesi, 14
 Peyman, 9, 13
 Piraye, 338, 339, 340
 Piriştineli Hayri Paşa, 157
 Piyano, 14
 Platon, 280
 Plevne Müdafaası, 52, 97
 Polat, Nâzım H., 3
 Polonya, 27, 61
 Portariko, 54, 79, 96, 98, 108
 Portekiz, 167
 Possi, Frederic, 40, 50, 78, 107
 Prens Sabahattin, 9
 Priştine, 448
 Proudhome, Marcel, 122, 260
 Prusyalı, 7
 Puşkin, 206, 343
 Racine, 212
 Rafael, 206
 Râfet Avni, 262

- Râgıb Paşa, 217, 261, 324, 325
 Rainbo, 309
 Rakanoz Efendi, 121
 Rami Paşa, 217
 Ramiz Efendi, 272
 Raskalnikov, 294
 Raşid Efendi, 326
 Rebâbnâme, 333
 Rezaizade Mahmud Ekrem, 17, 19, 41, 65, 82, 85, 117, 175, 195, 196, 218, 221, 222, 223, 224, 225, 229, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 300, 338, 339, 340, 361, 352, 362, 386
 Recep Paşa, 65, 28, 104, 105, 416
 Refet Avni, bk. [Aras], Refet Avni
 Refik Halid, bk. [Karay], Refik Halid
 Ren nehri, 179, 440, 442
 Renan, Ernest, 229
 Resimli Kitap, 13, 15
 Reşad Bey, 170
 Reşad Ziya, 28, 65, 77, 103
 Reşid Bey, 173, 386
 Reşid Efendi, 303
 Reşid Paşa, 390
 Rıfat Paşa, 384
 Rıza Tefvik, bk. [Bölükbaşı], Rıza Tefvik
 Rider Paşa, 35
 Rize, 117
 Roden, Auguste, 275, 276, 277, 278
 Rodenbach, 269
 Rodos, 53, 79, 108, 161, 168, 179, 427, 428, 431, 433, 438
 Roma, 309, 382, 426
 Romanya, 441
 Rousseau, Jean Jack, 224, 228, 296
 Rûh-ı Bî-kayd, 245
 Rûh-ı Bağdâdî, 302
 Ruhi, 271
 Rumeli, 73, 119, 196, 315, 471, 472, 473, 482
 Rumuza, Martin, 28, 65, 81, 85
 Rus
 Rus (-ca, -lar), 9, 157, 159, 165, 206, 221, 227, 343, 344, 399, 426
 Rusçuk, 125
 Rusya, 8, 32, 50, 54, 342, 344, 412, 426, 427, 432, 434, 446, 449, 473, 474, 477, 478
 Rûbab, 11, 15, 205, 207, 208, 210, 242
 Rûbab-ı Şikeste, 230, 237, 239, 272, 361
 Sa'y ve Tetebbu', 124
 Saadet, 385
 Sâbit, 324, 326
 Safahat, 211
 Safi Necip, 11
 Safveti Ziya, 28, 66, 94, 230, 347
 Sahra, 60
 Said Bey, 126, 174
 Said Efendi, 314
 Said Paşa, 390, 395, 397, 452, 454, 466
 Saint - Bouvar, 229, 288, 331
 Saint, Wilyam, 24, 49, 76, 80
 Sait Paşa, 388, 451
 Sakız Ohannes Paşa, 174
 Salah-ı Hürriyet, 378
 Salahi Efendi, 207
 Salih Efendi, 172
 Salih Paşa, 174
 Salname-i Servet-i Fünûn, 126, 127
 Salon Köşeleri, 264
 Samaine, Albert, 341
 Sâmî, 324, 344
 Sami Paşazade Sezâi, 206, 224
 Sanayi-i Tezlimiye, 275
 Sand, George, 227, 292, 296, 297
 Saviçiblak, 156, 180
 Scott, Sir Walter, 39, 55, 78, 83, 95
 Sebilü'r-Reşad, 13, 15
 Sefih İbrahim Paşa, 217
 Sekban-ı Cedit, 6
 Selahaddin Bey, 174
 Selahaddin Eyyubi, 27, 63, 102, 111, 174
 Selâhattin Emis, 11
 Selanik Bankası, 20, 114
 Selanik, 10, 11, 14, 41, 53, 85, 88, 114, 199, 200, 353, 354, 357, 361, 362, 363, 364, 416, 445, 461
 Selim Sırn, bk. [Tarcan], Selim Sırn
 Sen nehri, 440, 441
 Sened-i ittifak, 6
 [Serdaroğlu], Emin Bülend, 11, 22, 205, 211
 Sergüzeşt, 224
 Servet-i Fünun (Dönemi, Dergisi, -cu, -lar), 1, 2, 4, 8, 10, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 30, 31, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 53, 74, 76,

- 77, 79, 83, 85, 86, 88, 89, 91, 94, 98, 99, 116, 117, 118, 121, 122, 125, 126, 127, 152, 173, 174, 191, 195, 196, 197, 199, 200, 208, 225, 246, 260, 347, 352, 366, 367, 371, 382, 383, 384, 385, 386, 389, 392, 409, 416, 451, 452, 454, 467, 468, 483
- Seul, 180
- Seviye Talib, 122
- Seydi Abdüsselam Camii, 180
- Seylabik, 180
- Seyyid Ali Bin Hamûd, 175
- Seyyid Said, 175
- Sheakspeare, William, 379
- Sinaf, Ticarî, İktisadî Avrupa, 124
- Sırat-ı Müstakîm, 15
- Sırbistan, 7, 8, 458, 472, 473
- Sibirya, 143
- Silistre, 125
- Sinan Paşa, 334, 336, 358, 361
- Sinop, 386
- Sirkeci, 416
- Sisak Efendi, 370
- Siyah İnciler, 210, 230
- Siyam, 142
- Sofya, 475
- Solgun Demet, 230, 235
- Sorbon Darü'l-fünûnunda Edebiyat-ı Hakîka Dersleri, 124
- Sorel, Albert, 229, 330
- Soysallı, İsmail Subhi, 4, 21, 22, 28, 56, 66, 94, 96, 98, 99, 105, 108, 161, 345, 406
- Steal, Madam De, 292, 295
- Stokholm, 166
- Su, Eugene, 229
- Subhi Edhem 29, 64, 66, 77, 102, 103
- Sultan Abdülaziz, 8
- Sultan Abdülmecit, 7, 8
- Sultan Ahmed Çeşmesi, 269
- Sultan Ahmed Meydanı, 181
- Sultan Mahmud türbesi, 116, 117
- Sultan Mehmed Reşad, 121
- Sultan Selim Camii, 182
- Sultan Selim, 312, 314, 315
- Sultan Veled, 333, 335
- Supplement Politique, 18
- SUPUN, Henri, 29, 42, 66, 81, 85, 87
- Suriye, 71, 182, 387, 406, 437
- Surûrî, 305, 325, 328
- Südlüce, 313, 317
- Süleyman Bahri, 122
- Süleyman Çelebi, 335
- Süleyman Nazif 13, 15, 210, 196, 230, 355, 362, 409
- Süleyman Nesib, 29, 66, 94, 196, 210, 230, 349
- Süleyman Saib, 29, 41, 66, 82, 94, 96, 105, 109, 347, 350
- Süleyman Şahabeddin, 204
- Süleymaniye Camii, 269
- Süs, 13
- Şahabeddin Süleyman, 11, 22, 29, 36, 43, 63, 67, 79, 83, 86, 87, 89, 94, 95, 96, 102, 105, 245, 246, 250, 274, 347, 360, 374, 378
- Şair Nedim, 14
- Şakir Efendi, 261
- Şangay, 183
- Şehbal, 15
- Şehrengîz, 336
- Şemsa Şakir, 29, 67, 88
- Şemsa, 386
- Şevket Buhârî, 324
- Şevket, 326
- Şevket-i Buhari, 304
- Şeyh Attar, 326
- Şeyh Galib, 26, 40, 58, 78, 83, 90, 216, 218, 260, 270, 271, 273, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 328, 329, 330, 331, 334, 341, 361
- Şeyh Musa Dede, 301
- Şeyhî, 217, 327, 335, 336
- Şîraz, 336
- Şiir ve Tefekkür, 15
- Şikago, 24, 25, 47, 79, 80, 107, 109
- Şinasî, 221, 222, 354, 361, 363
- Şinçler, Artur, 29, 67, 81, 85, 87
- Şirket-i Hayriye, 70
- Şişhane, 128
- Şişli, 38, 464
- Şükrü Bey, 175
- Tahran, 157, 344
- Tahsin Nahid, 11, 22, 29, 36, 56, 60, 63, 64, 66, 67, 79, 83, 94, 95, 96, 105, 245, 346, 350, 374, 378, 379

- Taine, Hippolyte, 229, 266, 294, 319
Talat Bey, 175
[Talu], Ercüment Ekrem, 378
Tan, 437
Tanin, 13, 70, 74, 196, 413, 416, 417, 418, 468
[Tannöver], Habdullah Subhi, 11, 22, 29, 42, 43, 49, 68, 82, 94, 202, 212, 245, 346
Tansü, Yunus Emre, 3
Tanzimat, 1, 7, 41, 44
[Tarcan], Selim Sırrı, 23, 47, 78, 174
Tarhan Sultan, 375, 376
[Tarhan], Abdülhak Hamid, 206, 207, 218, 221, 222, 223, 224, 229, 270, 271, 272, 338, 340, 341
Tazarrunâme, 336
Tefekkür, 266, 338, 339
Tepebaşı Caddesi, 133
Tepedelenli Ali Paşa, 7
[Tepeyran], Ebubekir Hazım, 15, 30, 30, 68, 98, 107, 170
Terakki kulübü, 12
Terci-i Bend, 359
Tercüman-ı Hakikat, 385
Terkos, 118
Tevfik Fikret, 23, 25, 26, 28, 29, 30, 41, 46, 56, 58, 59, 60, 66, 67, 68, 73, 82, 92, 94, 175, 195, 196, 205, 207, 209, 210, 218, 225, 230, 237, 238, 249, 271, 272, 339, 341, 345, 346, 347, 348, 349, 355, 358, 359, 361, 363, 378, 406, 467
Tevfik Nureddin, 14
Tevfik Paşa, 384
Tezer, 272
Thakray, William Makepeace, 39, 55, 78, 83, 95
Tıngır, Andon B., 30, 41, 68, 85, 91, 112, 118, 366
Tiflis, 344
Tire, 185
Titamik, 39, 49, 53, 81, 97, 103, 185
Tobler Çikolataı, 114
Tobruk, 170, 186
[Tokgöz], Ahmed İhsan, 9, 4, 5, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 47, 53, 59, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 79, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 91, 94, 96, 98, 99, 100, 101, 104, 105, 109, 110, 116, 124, 197, 198, 199, 200, 385, 389, 392, 395, 397, 399, 401, 404, 409, 411, 413, 415, 425, 427, 429, 431, 433, 435, 437, 439, 443, 445, 447, 449, 452, 454, 456, 458, 460, 462, 465, 466, 468, 471, 473, 475, 477, 479, 481, 483
Tokyo, 167, 186
Tolstoy, 121, 206, 283, 288
Tophane, 19, 463
Topkapı Sarayı, 159
Trablusgarb Muharebesi, 18, 26, 31, 32, 60, 104, 105
Trablusgarb, 8, 28, 32, 65, 140, 144, 149, 150, 152, 163, 165, 166, 169, 170, 171, 172, 180, 184, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 389, 398, 406, 414, 416, 423, 427, 428, 432, 447, 472
Trabzon, 161, 164, 191, 261
Trafalgar Meydanı, 189
Trakya, 9
Triste, 382
Tuna Nehri Üzerinde Bir Hafta Seyahat, 124
Tuna nehri, 124
Tuna'da Seyahat, 125
Tuna, 125
Tunus, 165, 175, 189, 192
Turan Neşr-i Maarif Cemiyeti, 12
Turan, 9
Turan, Selami, 3
Tuzla, 462
Türk (-çe, -ler, -lük), 1, 9, 11, 12, 26, 30, 32, 33, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 50, 53, 55, 61, 68, 85, 88, 90, 91, 93, 111, 112, 118, 125, 192, 193, 199, 110, 121, 126, 127, 129, 143, 211, 212, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 236, 237, 242, 264, 314, 331, 332, 333, 335, 342, 343, 344, 345, 351, 352, 354, 357, 358, 359, 360, 362, 366, 367, 379, 386, 387, 398, 402, 403, 405, 411, 437, 478
Türk Bilgi Derneği, 14
Türk Derneği, 12, 257, 356, 366

- Türk Duygusu, 14
 Türk Gazetesi, 344
 Türk Ocağı, 10, 12, 13
 Türk Talebesi Derneği, 41, 55, 85, 98, 108
 Türk Tamim-i Maarif Cemiyet-i Hayriyesi, 12
 Türk Tevavün Cemiyeti, 12
 Türk Yurdu Derneği, 12, 13
 Türk Yurdu Mecmuası, 13
 Türk Yurdu, 9, 10, 13, 24, 49, 78, 95, 342, 345
 Türk(-çü, -çülük), 9, 10, 13, 14
 Türkili, 41, 53, 85, 88, 199, 200
 Türkiye, 8, 24, 30, 133, 135, 193, 221, 241, 288, 403, 429, 430, 431, 432, 434, 458, 464, 474, 476, 477, 479, 480
 Türkiye-İtalya Muharebesi, 55, 103, 105
 Türkmence, 356, 357
 Türkoğlu, M. Sait, 22
 Ubeydullah Efendi, 386
 Ulukışla, 115
 [Uşaklıgil], Halid Ziya, 27, 42, 196, 205, 209, 211, 224, 225, 229, 230, 231, 235, 236, 237, 250, 354, 355, 358, 359, 360, 363
 Uşi Antlaşması, 8, 32
 Uyanış, 17
 Vakit, 385
 Van, 189, 190
 Varna, 382
 Vatikan, 281
 Vecihi Bey, 206
 Vehbî, 325, 328
 Venedik, 382
 Verlaine, 309
 Verne, Jules, 44
 Versailles, 314
 Veysi, 359
 Vezirof, 343
 Vigny, Alfred de, 206, 227, 291, 294
 Vitina Paşa, 35
 Viyana, 382, 390, 406, 437, 447
 Vize, 33
 Volkan, 13
 Voltaire, 288
 Wambery, 334
 Werter, 290, 291
 Wilde, Oscar, 309
 Yafa, 437
 Yahudi, 12
 Yahya Kemal, bk [Beyatlı], Yahya Kemal
 Yahya, 217
 Yakub Kadri, bk [Karaosmanoğlu], Yakub Kadri
 Yakub, 272
 Yakup Salih, 11
 [Yalçın], Hüseyin Cahid, 229, 230, 237, 365, 413
 [Yalçın], Hüseyin Suad, 13, 14, 30, 41, 49, 75, 82, 141, 230, 241
 Yanya, 7, 472
 [Yazar], Mehmed Behçet, 11, 22
 Yazıcıoğlu Ahmed Efendi, 335
 Yeni Gün, 24
 Yeni Hayat, 257
 Yeni Lisan (-cılar), 11, 22, 26, 40, 43, 59, 85, 88, 93, 110, 257, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363
 Yeni Mecmua, 13, 14
 Yeni Sabah, 24
 Yeni Tasvir-i Efkar, 13, 14
 Yeni Turan, 14
 Yeni Usul-i Tahrir ve Kitabet Dersleri, 125
 Yeni Zirve, 9
 Yıldız Sarayı, 382
 Yıldızların Bîkesliği, 210
 Yirmi Sekiz Mehmed Said Efendi, 6, 314
 Yirminci Asırda Zekâ, 14
 [Yöntem], Ali Canib, 11, 22
 Yunan (-lı), 11, 32, 163, 184, 191, 207, 275, 309, 399, 474, 478
 Yunan Muharebesi, 191
 Yunanistan, 7, 426, 472
 Yunus Emre, 360
 [Yurdakul], Mehmet Emin, 11, 12, 13, 14
 [Yurdman], Abdülgani Seniy, 30, 46, 75, 96, 107
 Yusuf İzzeddin Efendi, 190
 Yüzme Muallimi, 126
 Zemzeme, 338, 361
 Zılâl-i İlham, 210
 Zihni Paşa, 175
 Ziya Gökalp, 9, 12, 13, 15
 Ziya Paşa, 175, 208, 359
 Zola, Emile, 227
 Zühdü Paşa, 384

Directeur-fondateur :
AHMED IHSAN

Gérant-Responsable :
ISMAIL SOUBHI

BUREAUX :

Vie-à-vis la Sublime-Porte
CONSTANTINOPLE

21me Année.

Tome XLII.

Téléphone N. 31

Adresse Télégraphique

SERVETFUNUN-Cons/ple

سُورَةُ

پیشنبه کونلری چیقار ، مضور عثمانلی غزته سیدر

SERVET-I-FUNOUN

Illustration Ottomane paraissant le Jeudi

بجانبه ، ۱۲ کانون ثاني ، ۱۲۲۷ - ۶ صفر ، ۱۲۲۰

مؤسس و صاحب :

احمد احسان

مدیر مسئول :

اسماعیل صبحی

اداره خانه سی :

باب عالی قارشیننده

یکری برنجی سنه

توق ایکنجی جلد

تلفون نومروسو : ۳۱

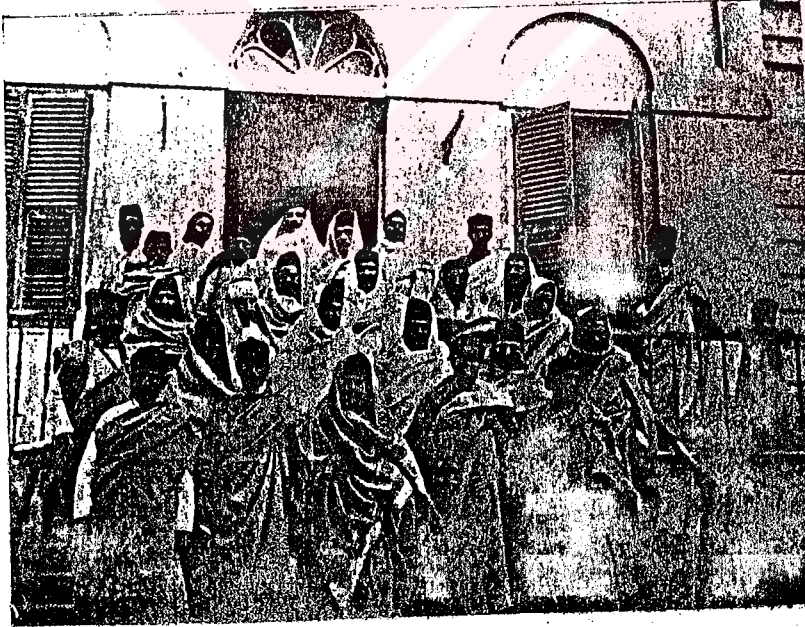
تلفراف آدره سی :

استانبول : نوت فنون

عدد ۱۰۷۷

№ 1077

غزته ده مندرج باذیلر ایله رسملرک حقوق ، (حق تألیف قانون) موجنبه ، محفوظدر .

مصور طریقله دار بحربه منیه " عزیمت بر قانله " مجاهدین

Les officiers turcs avec leurs frères d'armes les arabes, d'après une phot. faite au Caire ayant leur départ pour le théâtre de la guerre.

(کیرینک دینکاری) چیشمد . مطلقا اولونکن !

Directeur-fondateur :
AHMED IHSAN

Gérant-Responsable :
ISMAIL SOUBHI

BUREAUX :
Près du Tombeau de Sultan-Mahmoud
CONSTANTINOPLÉ

21me Année.
Tome XLII.

Téléphone N. 31

Adresse Télégraphique
SERVETFUNUN--Cons/plé

N° 1081

سرفنون

پنجشنبه کونلری چیقار ، مصور عثمانلی غزته سیدر

SERVET-I-FUNOUN

Illustration Ottomane paraissant le Jeudi

۹ پنجشنبه شباط ، ۱۳۲۷ - ۴ ربيع الاول ۱۳۳۰

غزتهده مندرج یازیلر ايله رساریک حقوقی (حق تالیف قانونی) موخینه ، محفوظدر .

مؤسس وصاحبی :
احمد احسان
مدیر مسئول :
اسماعیل صبیحی
اداره خانه سی :
سلطان محمود تر به سی جوارنده
یکری برنجی سنه
قرق ایکنجی چلد
تلهون نومروسی : ۳۱
تلفراف آدره سی :
استانبول : نرون فنون

عدد ۱۰۸۱

طرابلس غرب صحنه مدافعه سنده : عثمانلی اوردوسته کومالی اوله رق شتاب ایدن اوچ کنج آلمان ضابطلی [بو ضابطلردن ایکسی ملازم اول ، بریدی ملازم ثانی، و تبه سنده در . عثمانلی باش قوماندان درساعت و بر این ايله بانقراف اجرای بخاره ايله دکن سوکره بو ضابطلری (سینیات بی. آدم) اقرانکاه عسکرینه قول ریتشد .]

Trois jeunes officiers allemands volontaires en Tripolitaine

Directeur-fondateur :
MED-IHSAN
 Rédacteur-Responsable :
AIL SOUBHI
 BUREAUX :
 vis la Sublime-Porte
 CONSTANTINOPLE

21me Année.
 Tome XLII.
 Téléphone N. 31

Presse Télégraphique
ETFUNON--Cons'ple

N° 1078

تُرُوت فُنُون

پنجشنبه کونلری چیقار ، مصور عثمانلی غزته سیدر

SERVET-I-FUNOUN

Illustration Ottomane paraissant le Jeudi

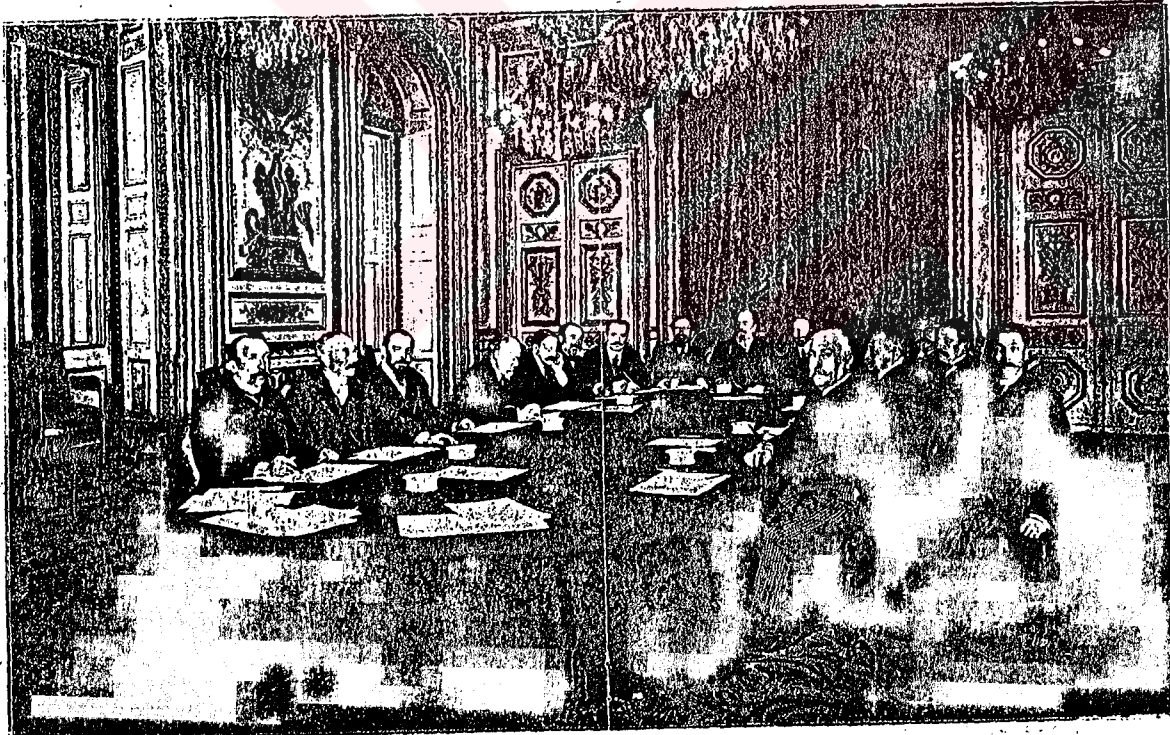
پنجشنبه ، ۱۹ کاتون ثانی ، ۱۳۲۷ - ۱۳ صفر ، ۱۳۳۰

عدد ۱۰۷۸

غزته ده مندوج یازیلر ایله رسملرک حقوق ، (حق تألیف قانونی) موجنبه ، محفوظدر .

مؤسس وصاحبی :
 احمد احسان
 مدیر مسئول :
 اسماعیل صبحی
 اداره خانہ سی :
 باب عالی قارشینده
 بکری برنجی سنه
 قرق ایکنجی جلد
 تلفون نومروسی : ۳۱
 تلفراف آدره سی :
 استانبول : تُرُوت فُنُون

بونسخه مزه قارئلریمزه هدیة (تُرُوت فُنُون تاریخچه سی) علاوه اولونمشدر .

باشقه مملکتلرده نصل اولیور : صوک فرانسه قاینه سی ارکانی

صولدن صاغه صیراسیه : ائون بهاررد (صنایع نفیسه) ، کدست هو (معارف عمومیه) ، استغ (داخلیه) ، بوواقاره (رئیس وکلا و خارجیا نظری) ، قلوچ (مالیه) ، دوپوقی (نالعه) ، لوبرون (مشملکات) ، شومه (پشته و تانراف) ، لئون بورژوا (مساعی) ، داویه (تجارت) ، پاس (زراعت) ، داقاسه (بحریه) ، میلران (بحریه) ، بریان (عدلیه نظری) ، بهتارد (مالیه نظرق مستشاری) ، صوک دفعه تشکل ابدن بو قاینه ده موسیو لئون بورژوا ایله موسیو بریان ارچده ریاست وکلاده بولومشلردر . فرانسه مجلس معوانک مختلف فرقه لرنک اک دکری اعضاسندن مرکب اولان بو قاینه به فرانسه ریله (Un grand ministère) یعنی بویوک بهیت وکلا دییورلر .

پوپوک شاعر، توفیق فکرت بک شخصیت ادیبانه، صوك انتشار ايدن (دوقسان بيشه دوغرى) عنوانلى شعرندن دولاي، واقع اولان نشریات حد ناشناسانه، (ثروت فنون)، پوپوک بک مؤسس بر مجموعه ادیبانه صفتيله، وگستور ايدور.

ماضی و حال

ادبیات و سیاسیات

بع عصره قریب بر زماندر خدمت نشریه سنی عزیمکارانه ایفا ایدن ثروت فنونک مفاخر موجود. دیتندن بر دوره ادیبه واردرکه ۱۳۱۱ سنه سنده باشلامش و ۱۳۱۷ سنه سنده ایندیریلن ضربه استبداد ایله سوندریلشدور. بو دوره ادیبه ده ثروت فنون، الپوم مملکتک مدار افتخاری اولان سون ارباب اقتداری بر آریه طوبلامش و نظر تقدیره کوریلن «ثروت فنون عائله سنی» تشکیل ایتش ایدی. ثروت فنون عائله سنک در منویس استاد محترم رجا زاده اکرم بک افندی حضر تلریدر؛ سوکی و بیوک اوغلی ده توفیق فکرت بکدر. اوزمان نیم وظیفه عائله محترمه نك نکه بانلغندن عبارت ایدی، بو وظیفه بی صوکنه قدر ایفا ایده بيلمش اولدینغندن دولای دایما مفتخرم.

«عائله ثروت فنون» ک بیوک و محترم اولادی اولان توفیق فکرت بر نادره خلقتدر؛ کندیبی مکمل شاعر، روحاً ادیب و صنایع فنیسه نك جمله سندن نصیبه داردر؛ دینله بیلیرکه، بیون عالی خصلتلر بوژانده اجتماع ایتشدور؛

توفیق فکرت بک

خصائلک علوی اودرجه بالاتردرکه، انک قلب وفکر ندره وجود بولان اوصاف مجله ایله مجهز بر انسانیت کره ارض اوزرنده مع التأسف یوقدر. بوندن دولای بیدرکه اوانسان مکمل، دایماتأثر و مولودر؛ سریر التهجیر. عزت نفسی فوق الماده بیوکدر؛ وجدانندن و افکار و حسابانندن بشقه هیچ بر قوت قارشیننده توفیق فکرت انجمن کوسترمز. شو خصائل مجله سی سوقیه درکه کندیبی طابانلرک کافه سی آنک علو قدر و مهنی قارشیننده

درین بر حس تکرم و محبت حاصل ایتشدور؛ ایشته بویه حساب مکرمه و محبت صمیمیه ایله محاط بولان توفیق فکرت انقلاب عثمانیه ناقابل تزلزل بر رکن دصین حریت عد ایدلش واتحاد و ترقی جمعیت اختلالیه سنه اشتراک ایله جکرلرک تذکیه سی کی بر وظیفه ناز که کندیبی تودیع اولمشیدی.

انسانلری کندی نظر تریه و صافیته کورمکه موفق اوله مدیتندن ناشی متأثر و متلهف اولان توفیق فکرتک اخیراً نشر ایله دیکی منظومه بی قارئین کرام البته او قوموشلردر؛ بو منظومه احتوا ایله دیکی تنقیدات سیاسیه سیله توفیق فکرتک بزجه مسلم الان حسیات صافی سنی بردها نظر لدرده اثبات ایله دی؛ فقط یاقیشماز ایدی که، ملک الپوپوک شاعرندن صادر اولان برشکایت علوی شکارانه اوزرنه، هر کسک قلبنده بر

موقع تکرم اشتغال ایدن توفیق فکرت «مانه قارشوز باندرازاق ایدلسون! بو تجاوزات ناروانی شهر مزده اقساملری انتشار ایدن بر غرضه ستونلر ندره مع التأسف کوردک؛ بوندن بیون ثروت فنون هیئت متأثر اولدی.

ثروت فنون تأرات و حسیاتی صاقلانده ایدی، بکرمی بش سنه نك موجودیت ادیبه و سیاسیه سنک عنعناتی انکار ایتش اولور ایدی؛ بز، مطبوعات عثمانیه ایچون موجب عار ایله بکمز نشریات بی حدانیه قارش بیون محرر لریمزله بر لکده بیان استکراه ایدی بورز. حقیقاً شو وسیله ایله ماضی ایله حال آره سنده الیم بر مشابعت کور یورم. باقیکنز نصل:

ثروت فنونک مابه الافتخاری اولان دوره ادیبه سی، رجائی

زاده اکرم بک افندی نك ۱۳۱۱ سنه سنه مینه مطبوعات عثمانیه ده اوغرا دینی بر تجاوز نالایق نتیجه سنده کشاد اولمشیدی. واقعا اوزمان استاد محترمک یازدینی «شمسا» عنوانلی حکایه ادیبه سنی، معلوماتیجی بابا طاهر، مؤلف حققی طایمیدن غرضه سنه نقل ایتش و مؤلف تزینک حققی برشکایت قارشیه ده صوک درجه بی ادبانه بر مقابله ده بولمشیدی. بووقه اوزرنه شمیدی کی رفع صدای ناز ایدن ثروت فنون اکرم بک افندی نك برالفاتنامه سنه مظهر اولمش و اولدن صوکره

بته استاد محترمك تشويق له توفيق فكريك مياونت دائمه تبحر بره-بني
 تأمين ايلش ايدي . اشته توفيق فكريك روت فنونه انسانيان دن
 موكره دركه . - دائما استاد اكرمك جناح حمايه سي التنده بولمق
 شرطيله - خالدصبا ، جاويد ، جاهد ، سليمان نظيف ساپان نسيب
 احمد حكمت بكار له مرحوم صفا و مرحوم احمد شعيك انار كزیده سنی
 نشره موفق اولمشيدق .

توفيق فكريك بك تروت فنونده كي حيات ادبيهنه ، عقب
 انقلابده « ظنين » غزته سنی تأسيسه اشتراك ايدرك برده حيات
 سياسي علاوه ايتلك ايسته مش ايسه ده عالم سياسياتك لوت دسائسي
 اياه شاعر محترمك حسيات تزيهه ونحييه سي امتزاج ايده مدي ،
 و كنديسي روم ايلي حصارى ته سنده كي گوشه مساعيسنه تكرار
 چكلى .

هيچ شبهه ايتم كه ، هر سه زده و هر يازيده بيك درلو تلقينات
 والقا ايتك وجودينه قائل اولان بعض زمامداران حكومت بوكونكي
 نشر يا تهر دخى بته معنار و زمكه قافقه چقلردر . چونكه اولنر ،
 بلا تردد اعلان حسيات واجتهاد ايدلنجه مطلقا يا بر منفعت و يا خود
 دوچار ضعف اولان قوته قارشى زبونكشانه حرصت مقصدى
 و لودبى كي و هملره دوش-بورلر . امين اولسونلر ، تروت
 فنونك يا دقلرى اوباه خيس سائلقره تابع اوله دى و اوليه
 حقدردر . بوكونكي نمايش اديز ، احترامات سياسيته بك پاي متجاسرى
 آلتنده ايكله بن حقايقه نك انداز قلبزك آه و زار ايدر ! مقاله مخته
 اوله رق ۱۳۱۱-سنه سى تشرين نايستك ۲۶-سنده استاد محترم و مجل
 رحانق زده اكرم بلك تروت فنونه كوندردبكي [نسخه ۲۴۸ ، ۳۰
 تشرين ثاني ۱۳۱۱] مکتوبنده كي صوك فقره في آني به نقل ايتمكه
 اکتفا ايليرم :

« آه سالنلر ، حق شناس ، معامله شناس ، قدر شناس ، حد شناس
 اولسه ايرى پيلرنده جان بدن وينه كند بلرغى راحتيز ايتان
 تجاوزات ، معارضت و منافقاته هيچ محل قا زدى ! جيفا كه امراض
 اغراض ايا . معاول اولان نوع بشره بو - معادت نصيب آله ممش
 و وله ميور ! »

احمد احسن

بووك شاعر يز امجون

بكا ديسه لركه : عثمانلى وطنك اكر تبه سياتنى ، انوار ذكاسنى ،
 اك پاك ناصيه سنى ، اك صاف و عالى وجدانى كوستر ، هيچ بر
 امراض تهرضك يقشه ميه جكي موقع بلند صاحبي كيمي طاسيورسه ك
 بيدر ... بوتون و جوتيله ، بوتون صبحيت قابله بردن بره
 ديرم كه : توفيق فكريك .

عمود صادق

بونده لمجب ايديله جك بر ماهيت يوق ، هر جهندن : انسانجه ،
 شان و حيثيته ، قدرتجه ، پاره جه فقير اولان شور واللى وطنده

(قور آدمي) البته آكلاشيلا ماز . بوراده توفيق فكريته آتوندن
 هيكل بايان بولومساز ، لكن اوبله رهيكلى باطه ايله يقاجق ،
 ياغمايه قوشاجق چوق بولوبور . بته فكريك بك بختيار ايمش كه
 اوغورنده بش اون بوره ك ضربان ايديبور ، اوج بش حسبي
 سطر احترام يازيلديور ...

انسان نانكوردر . فكريك انوار شمريله روحلرى ايصينارق
 اللرى قلم طوتاييلنردن چوغنى يارين اوقلمى فكريته صابلا مق
 ايسته رلر سه حيرت ايتمه مايدر . « اعلى - عرض » ، تاريخى دوله دوران
 برغنه مندر .

اسماعيل صبحى

توفيق فكريك كې پرستش عمومى به مظهر اولش خرده بين
 بر صاحب كال دهايه تسلط ايتك مملكتك استقبالى و حيثيت
 عمومى به تهديد ايتك ديمك در . فكريكى آقيشلايان اللر قومماز ،
 شرف تقدير ايله حق رحمان قزائير .

اكر انكلزلىر ، فرانسزلىر ، آلمانلر ، آمريقاليلر . خلاصه
 اقبال وشوكتك اوج بالاسنه بوكسلمش اولان ملتدره بزم
 يادينمز كي حق و حقيقت آرايان رباب فكريك و كالى تريف
 ايتسه لردى ، حلا طريق ذات و خجالتده سو و كينلر لردى !

قوجه فكريك نه موشكاف و خرده بين ايمش :

« حلا دوشون باشلره هب اطيه تشكيل ، »

« حلا صيريتان ديشلره هب قبه امام »

آصف معمر

فكريك بك الماسدن بر ناموس كوشيدر . اوندن بعض
 ياراسه لرك متاثر اولماماسى قابل دكارى

تحسين ناميد

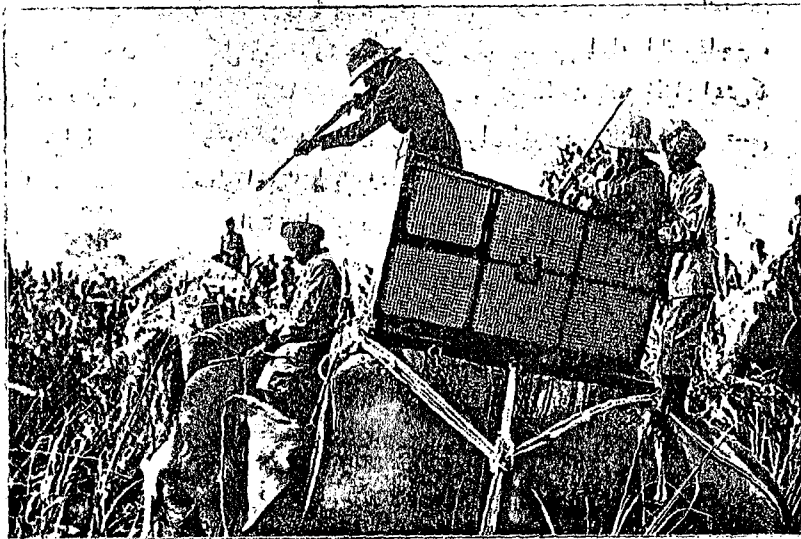
اوكلرنده بورويه لك بزچوبانى اولمايان كنجلر بد بختدر .
 قوللر مض آجيق ، كنديمزى ييلديكمز ايتك كونلردنبرى ، مجهول
 برضع ضياه دونموز قوشديتمز حاله باشليور ديديكمز
 صبحى ، واسم بر شائبه عار و ذلتله اورتديلر . بزه حق
 بولارنده ينشوا اولدقلرغى ظن ايتديكمز دملر برر برر
 دوندى . قراكلقلر اورته سنده كيمسه ميز ، سياقتسز ، آواره
 و سرگردان قالدق . بوند بوز قات دهسا بد بخت اولوردق ،
 اكر كيجه لرك آره سنده ، اغماق خفادن كلن صدالر ككي ،
 زمان زمان بزه كنديني دويوران بر شاعر من ، برصدى الهيمز
 اولماسه يدي .

توفيق فكريك ، مملكتك خرابه مغنوبسى اورته سنده ذروه سنه
 كوش وورمش . كسك برستون ماضى كې دوريبور .

ناملری بومملکتک منور فکری، پاك و جدا ادبیات و ادب عاشقی کنجبرك نظر، اودرجه مترادفدرکه توفیق فکرتک شخصیه ادبیسه قارشى ایدیلان اک اوفیق حقمزار، بشون ثروت فنون و ثروت فنون عاقلهسنه عاقد برتجاوزدر. (فکرت) ک صوک منظوم غراسی حقدنه وقوعبولان تمریضانه قارشو نه طویدیعنی معروف بر بیتله تلخیص ایده. بیلیم :

« قضا را بر صبان طاشی بر آلتون کاسه بی قیرسه نه آرتار قیمتی طاشک نه قیمتدن دوشرکاسه » هامش :

بونوع صبان طاشلرینک توفیق فکرت کی ادبیاتک الکتین بر قوتی قیرمق دکل ، اکا تماس ایده بیله جک محیطاره یاقلاشمق بیله حدی دکلدر . مقصد ، شاعرک مملکتیزک استقبال اخلاقیسی حقدنه انکسار خیالی موجب اوله بیله جکی ایما ایتمکدر . صفوتی ضیا

عشقم بر آوی : هندستانده شرفنه ترتیب اولدان قاپلان آویده انکتره قرالی حضرترلی

توفیق فکرت بتون بر خاقک عار سکوتی کنندی رعیدین صدای جو اعمردیله اورتمش اولدی. منت وشکر انله اطرافنده برلشن وطنداشاری آرهسنده بنده اخذ موقع ایتمک شتاب ایدیوروم . حمدالله صبحی

فکرت بک حقیقه بر مسیح کی . . . نه زمان ذهنلرمن جهلک ، سینتک سملی غازان ایچنده آرتق بوغوله جق بر حاله کبیر ، وجدانلرمن عادتا او بوشه رق ، باصلانه رق دوامامنه ، یاخود دویمقدن تور قغه باشلارسه فکرت بک قامی شمشک کی چاقیور ، فیرطنه لر کتیریور . صوکره نهایت اطرافزده کی سیسلری داغیتیور . اونک بر خطابه سی ، بلند بر خطبه کی ، فکرتلرمنه زندگی ، قوت وریور و صوصا قلبلرمن تکرار سولیک ، اونوندقلری بوپوک ظاہلرک اشتیاقیله تشب ایتمک ایستیور .

بشقه بر برده اولسهیدی توفیق فکرتک معروض اولدینی بو تجاوزی دارالفتونلرک ، علم و عرفان مؤسسهرینک نمایشلری ، آوازه رد واستکراهلری ولی ایدردی . متاع حیت وادبک بو درجه حقیر وذلایل اولدینی بر مملکتده یازی یازدیغنه متأسف ، بختمدن منتقم . رفیق خاله

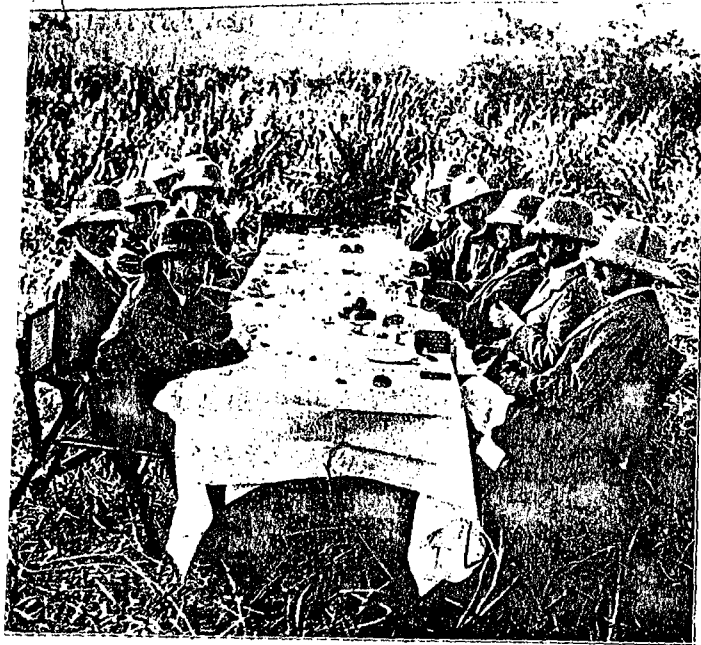
عشقم آو اکنجه سنک شکارلی

شباب متفکرک بوپوک اسمنی احتراملرله قارشیلادینی توفیق فکرتک پاك ونجیب ناصیه سی ، الحاق اللرک فیرلاته جنی طاشلره هدف اولایلمکدن پک چوق بوکسکدر . سلیمان صائب

توفیق فکرت بک صرجمی دیمشله !!! بن یونی سولایینلرک بوصفت جدیده ایله کندیلرندن بحث ایستدکارینه ، یاخود قولاقلری اولوبده ایشیده مدکلرینه قائم . شهاب الدین سلیمان

عزیزم احمد احسان ! « توفیق فکرت » ، « ثروت فنون »

اونك ايچون ينه ديرم كه فكرت بك بر مسيح
 نى . . اخلاقياتى ، سنده ليور كوردكيه هان قولندن
 طوتوب اونى سقوطدن قوزتاران بر مسيح كې . . .
 فاضل احمد

آودن سوكر شاهانه بر قبر بكي

نفرندن زياده مرحمه شايدان كورديكيم بعض آدمارك،
 مملكتك اك ناموسكار واك محترم بر اولادى اولان
 توفيق فكرتى مرتجملكه اتمام ايندكارى ايشيديكيم
 زمان، اعتراف ايدهم كه متعجب اولادم . انسانقندن
 نصيه دار اولمايان بچاره لرك ناموس و فضيلته ، علويت
 ونجايتيه قارشى قودوروب حايير مالى ، بالخاصه
 شوصوك زمانلرده او قدر عمومى و طبيعى برماهيت
 آلمشدى كه، صوك شعريتك انتشارى متعاقب فكرتك ده
 بويه بر تعرضه اوغرايه جفته عادتاً امين ايدم .
 ظنم ياكش چيقمادى . يوكسك و علوى جبهه
 صنعت و ناموسى قارشيسنده بوتون وجدانلرك صميمى
 بر رعشه حرمت دو بدقلرى بو بو يوك انسان ده نهايت
 سفيلى تعرضاره هدف اولدى . سينه سنده يتيشد يرديكى

نادر و مستتا قابليتلى قيصقايخ اللريابه بوغغه چاليدشان بوتانكورد
 مملكت ، اكر براز قدر شناس اولسه يدى ، ناموس و فضيلته
 قارشى ارتكاب ايديان بو حاله قارشى شيمديكى سكوت ذيلانه سنى
 محافظه اغمزدى . فقط متعرضل مسترخ اولسونلر ، بوكونكى
 مملكت نه دجه فدر ناشناس اولورسه اولسون ، قورقاق و مسكين
 اللريابه وكرته فبرلامق ايشيدكارى سنك تعريض هيچ بر زمان
 اونك باي علويتيه يتيشه ميه جك ، ياكرك ، آغير بر كته لغت شكلنده
 كندى باشلرينه اينه جكدر ...

كوپريل زاده محمد نواد

تخسعات صنعت

بر محراب صنعت او كنده

اسكى زمانلرده ، محتشم و كولكلى محرابلرى او كنده باشلك
 دعاكار بر پرستش، الهى بر خشوع اياه اكيلديكى، قلبلك يوكسك
 و صميمى حبسلره چاريديني بو يوك مبدلر، صنعت و كوزه للك
 مبدلرى واردى، ايرى و شفاف مرمر ستونلرى اوزرنده بياض
 كوه رچينلر كزمن بو عصرديده مبدلر، طبقى، حجره لرنده متزوى
 باشايدان زاهدلر كې صبور و متوكل عابدلره بر مقر سكون و ازروا
 ايدى . بياض صاجلرى اوزرنده اوزون و مشقتلى عبادت سبه

لرينك نورانى هاله تجيلى پارلايان ، دهرين ، متفكر كوزلرنده
 طبيعتده كې بوتون كوزه للكلرك شفاف عكسلرى يانان بو بو يوك
 انسانلر ، صنعتك بو يوكا كنه ، حسنك الهى و حقيقى برماهيتيه
 مالكيتيه بوتون روحلره معتقد بيلر . حياتك ، سفاللك ، حتى
 آچامك محو ايده مديكى، قوت و صميميتى اخلاصه مقتدر اولاماديني
 بونا محدود ، بوتون كمنز منبع اعتقاد ، غايه خياليليرى سسلر ،
 خطرلر، رنگلره تئيتيه چاليدشان بو فداكار و نجيب روحلره فبرلامز
 بر صلابت و ير مشدى . يربوزنده، انسانلرى بوغان سفالت و ردائت
 چامورلرى چو غالد ينى زمانلر، خالفك الهاميله هم نوعى بوسقيلتدن
 قور تارمق ايچين كندى قاتى بر آبدۀ اعتقاد تاسيسى اوغورنده
 آقبتان فداكارلر كې، اسكى دورلك بو متقى صنعتكارلرى ده، اسرار
 انكيز محرابلرى او كنده حسن الهه سنك زمرد تاجى و آلتون
 عصاصيه تجليدينى كورمك اميديله فداى حيات ايديبورلردى .
 « افلاطون » ، طبيعت طرفندن وجوده كتيرلديكى ادعا اولونان شيلرك،
 حقيقت حالده ، الهى بر صنعتك محصولى اولديغى سويله مشدى ؛
 ايشله ديكي مرمر اوزرنده بو الهى كوزه للك ابدى بر عكسنى
 ياشاتمق ، انقاس مائنه پريلرك اورمانلرده كې معطر و كولكلى
 سسلرندن بر نغمه قاتمق ، هر صنعتكار ايچين يكانه غايه املدى ...
 بوشلقلرنده روحانى بر جناح سكوت دولشان ايرى مرمر
 ستونلى بو عصرديده مبدلر ، بو صنعت و كوزه للك مبدلرى ياواش
 ياواش بيقيلىدى ... بوتون موجودات اوزرندن شديد و تخربكار
 عدم روزكارلرى كچيرهن عصرلر ، انسانلرى داها مادى ، و حسنه ،
 صنعتيه قارشى داها لاقيد ياپدينى كې ، او اسكى مبدلرى ده تحمل سوز

استیلا بونک و بونک

کون یکی سهدر ایلنه نك برنجنده ایله باشلا-
 مسنده داغما خیر ایلرلر. بزده اوله دیلم ،
 مشروطیتک دردیحی ننه مالیه نك دها پارلاق
 مالی نتیجه لر ویرمسنه دعا ایله لم . ننه مالیه
 ذیدمه عقلمه کلدی . بش کون اقدم دیون
 عمومیه مجلس اداره ریسنک برابورنی غرتلر
 نشر اتمشیدی . راپور ، خنامه ایرن ۱۳۲۷ سنه سنده کی دیون عمومیه
 معاملات مالیه و اقتصادیه سنه متعلق ایدی . او راپورنی کمال دقت
 و مراقبه او قودم . فلاکت حربیه به ، حربک ویردیکی موانع
 تجاریه به رغماً کین سنه نك پک پارلاق نتیجه لر ویرمش و شمیدی به
 قدر دیون عمومیه به مخصوص وارداتک بو درجه ترقی
 کوروله مش اولدیننی آکلادم . واردات دوت سنه در . تناسباً زیاد
 ایلشدر ، شمندو فرلرک حاصلاتی دخی آرتقمده دوام ایله دیکی ایچون
 دمیبولی شرکتلرینه کیلومتره باشنه ویرلن تأمینات آچقیسی
 تضمیناتی ده آزالمشدر . دنیاده مقیاس ترقیاتک اک بلینی حساب
 صحیحه مستند اولان ارقامدر . دیون عمومیه مجلس اداره رئیس
 سیر آدام بلوق لساندن چیقان معلوماتک دخی مقارن سحت
 اوله جقمده اصلا شبهه یوقدر ، بناء علیه احوال اقتصادیه منزه نظر
 بدینی ایله باقنلرک مدعیاتنه رغماً ملکتهک شمعات مختلفه سنده
 اقتصاداً کوریلان شو ترقیاتی نظر دفته آلهرق چوق سویندم .
 سوینجم صوک درجه به کلدیکی ایچون راست کلدیکم ارقداشه :

- دیون عمومیه راپورنی او قودیکزیمی ؟
- دیه صوربورده . آلدیغم جوابلر :
- اوت غرتنده کورنم ، شویله برکوز کزدیردم .
- طرزنده وقوع بولور ؟ سروریتی مخاطبمده دخی کورمک
- اوزره مکاله به دوام ایلینجه مع التأسف اکلابوردم که سؤال صوردیغم
- ذواتک همان کافه سی راپورک سرلوحه سی او قوش وایچنده کی ارقامدن
- توحش ایدرک راپورنی تدقیق ایتک دکل عادتاً شویله برکوزدن
- بیله کچیره مشدر .
- سؤالی برچوق ذواته دها برادایله دم . آلدیغم جوابلر داغما بی
- مایوس ایلیورایدی . آه ! ایچون بو بیچاره ملکته خلق اقتصادیاغزله
- بیگانه باشار دیه باسنم آرتیور اییدی . بر تاجرک اک احمیلی زمانی
- سنه باشی بلانچوسنک تدقیقنه مصادف ایام اولدیننی کی افراد ملت
- دخی هرشیدن زیاده ملکتهک اقتصادیاغزله علاقه دار اولتی واد
- ساحه ده کی احوالیزی هرشیدن اول تدقیقه لزوم کورمیلیدر . زیرا
- بزم اصلی میزان استیقالر اوردده جز . و اسفا که بز یونیدن داغما
- اوزاق قالدیق ، قالیورز ، و قوروشه نظر آ . اقتصادیاغزله داغما بیگانه
- دوره ماقه ملکته اصلا صاحب اوله میه جغز ! زیرا بر ملت ، ملکته ساده
- عسکر لکله ، مأموریتله صاحب اوله ماز ، برده تملک اقتصادی وارده

بزونی بردرلو آکلایه مدق ، بیه مه دک و بناء علیه داغما اجنی استیلا
 اقتصادیه سنه او غرادق ا اونومیلم که بو کون برالکناک استیلاقی اقتصاد
 ایله ا تیلای عسکر لینی آره ننده فرق ماده پک چوق دکدر !
 وطنک زمره متفکر نی طرفندن اقتصادیاغزله نظر لاقیدی ایله
 کورنلی قدر موجب فلاکت حال تصور اوله منر ایکن بزده بحر لر ،
 ناطقه بر دلزلر نادراً بو وادیده سوز سویلدور لر . بونک ده سببی
 بز منیلما نلرک معاملات اقتصادیه به علاقه منر اوله میسدر . ایجه
 بیهلم که بز یوقفساده اولدقچه نه قدر بکی قفالیلق دعواسنده
 بولفسیق پاره ایتمز ؟ نه قدر ترقی ایله جکر ، تمالی ایله جکر دیسهک
 تیکلیان بویمز ، ترقیات و تعالیاتک - غرب ارباب عرفانی نزدیکه -
 میزانی اقتصادیاغزله ، یعنی زراعت ، تجارت و صناعتد !
 عیجازراعت و تجارت و صناعت مزده ترقیات اولسه دیون عمومیه به
 تخصیص اولتان وارداتمز تراید کورستری ایدی ؟ دیلمک که ملکته
 بیوک بر اقباه اقتصادی وار ؟ عیجا بونلرک عاملری کیملر ؟ بز
 مسلمانلر ، تورکلری ؟ یوقسه عناصر سائر به منسوب و طنداشلر .
 یغزله اجنیبلری ؟ عناصر سائر به منسوب و طنداشلر یغزله ساحه
 اقتصادیاغزله بزدن چوق ایلیده اولدیننده شبهه یوقدر . اجنیبلر
 ایسه ملکته بزده استیلاقی اقتصادی ایله مشغولدر ؛ وطن مشترکه
 مسعوداً یاشماق ایستورسه ق بزده پاچالری صیوابوب اقتصادیات
 عالته آلتقی لازم کلیرکن منورالفکر ذوات میاننده دیون عمومیه نك
 صوک راپوریه مشغول اولمش تک توك پک آز صاحب مراقبه
 مصادف اولقی کی موجب تالم علامت بولنورمی ؟
 ملکته بر آتی رفاهک حاضر لایتمده اولدیننده دلالت
 ایدن دیون عمومیه راپورنی کورمکه حصوله کلن انبساطم ، اورفاهه
 بز ترکلرک پک اشتراک ایله میه جگمزی اکلامتله در حال مبدل حزن
 اولدی . عیجا هپ بویله محزونمی قاله جغز ؟
 ملکته آتی رفاه و مکملیتک حاضر لایتمده اولدیننده شبهه یوقدر ؛
 اگر رفاه و مکملیتدن بزله استفاده دن محروم قاله جق ایسه ک اعلان
 حریت ایله ، مشروطیت ایله افتخاره حقیمز قالیبری ؟
 راستقبال رفاه و مکملیتک تهیه اولدیننی کورمک ایچون
 استانبولک مهم جاده لرینه شو کورنلرده عطف نظر کایدیر . امین
 اوکی میدانی کاملاً تبدیل منظره ایله دی . ایکی آی صوکره اوزرندن
 الکتریک تراره وابلری کین کوربری قوریله جق ؟ برسنه صوکره
 شیشیلیدن اقسرایه الکتریک ترامواییله کیده جگمز . که رگه جاده .
 لرده کی اسکی و خراب اولر لر لرینه مکمل بنالر قوروله جق ..
 باغچه قو جاده سی کیشیلور ، بک اوغلی دوغری بولی مه وود
 ایتالیا کلساسینک هدمندن بری صحیچدن دوغری بولی اولمغه
 باشلا دی . فقط شوکسب زینت ایدن ملکتهک اقتصاداً صاحب لری کیملر
 اوله جق . بکا او یانه کیور که غفلات و عناد مسلکته دوام ایله کیور
 اوله میه جغز !

صناعي، تجاري، اقتصادي اوروڀا

طونه

نهری اوزرنده برهفته سياحت

احمد احسان بك بوز اوروياه اولان سوک سياحتدن عودت
طونه نهری طرفتي اختيار ايتشدی . آلمانده مونيخ جو
پاساوبده سندن راكب اولدینی واپوله ويسته ، طونه بلقراد ،
سلتره ، ووسجق ، چرناوودا طرفيله بر هفته طونه نهری
بر سياحت ايتش و بولده صورت خصوصيه ده فو طون غر ايلردخی چيه
عناظيرجه طونه نك نه قدر بيوك بر قيمت تاريخيه سي اولدینی
سياحتنامه ده طونه نك وضعت جغرافيه سي كچديكي مالکك -
لخصوص اسكي عناظل سرحدی اولان سلتره و ووسجق و ؛
حقتده بك شاپان دقت تدقيقات واردر .

طونه ده سياحت

موقم انتشاره وضم اولمشدر . فيثاق (۱ : ۰) پاره دن
اولوب طشره به (-) غروشدر .

سر محررين احمد احسان بكك تجارت مكتب هاليسنه فرانسزجه لسان
ابله تدريس ايلديكي جغرافياي صناعي و تجاري درس لری بولده
کتاب حالنده طبع و نشر اولنگه باشلامشدر . آروپا اطلسه هاند اولان
اولان برنجی جلدك برنجی قسمنده انگلتره و بلچيقانك حال حاضر تجاري
و صناعيه سي اك سوک معلوماته مستنداً تشریح اولمشدر . اثرده انگلتره
و بلچيقاه هاند بر جوق مهم رسملر واردر . بوز بيوك صحيفه دن متشكل
و مصور اولان بوقسمك فيثاق :

بش غروشدر .

ولايادن اوزو ايدنر التي يچق غروش ارسال ايتلدر .

مطبعه مزك نقلی

نور عثمانيه جاده سندن سلطان محمود تر به سنه كيدن والده مكنتي سواقانده انشا ايتد بريدكمز دائرة مخصوصه به
قريباً مطبعه مزك نقل اولنگه جفني اعلان ايدر .

LES ÉTABLISSEMENTS TYPO-LITHOGRAPHIQUES

AHMED IHSAN & CIE

et les Bureaux du Journal

SERVET-I-FUNOUN

seront transférés prochainement à son nouvel Hôtel

sis à la rue Validé-Mekteb,

situé entre l'avenue Nouri-Osmanié et le Tombeau du Sultan Mahmoud

دویچه بانک

DEUTSCHE BANK

برلین * تاریخ تاسیسی ۱۸۷۰

تاماً تأدیہ ایملکن سرمایہ سی ۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰ مارک
۱۹۱۰ فایہ سندہ احتیاط ۱۰۷,۷۸۱,۲۶۳
حصہ تنوع توزیعی ۱۸۹۹-۱۹۰۳ یوزده ۱۱
۱۲ ۱۹۰۸-۱۹۰۴ ۱۲
۱۲,۵ ۱۹۱۰, ۱۹۰۹

شعباتی: برہم، بروکسل، درسدہ، فرانکفورت
(من اوزرنده)، هامبورغ، لایپزغ، مونیخ،
لوندہ، نوربرغ، ویسبادن.

درسعادت شعبہ سی

مرکز عمومی: غلطہ: ووبدا سوفاغندہ
اناطولی عمالی دمیرولی شرکتک بولندہ ۲۵-۲۷
نوسرولی اینہ.

استانبول اجنتہ لئی: مصرائندی کتبخانہ سی
- وفاقندہ باسمہ جیان خانی .

وزنہ معاملاتی: آلافرانگہ ساعت ۹,۰۰ الی ۴
جمہ کوٹلری: ۱۳۹,۰۰
دویچہ بانک درسعادت شعبہ سی: بالجملہ معاملات
مربوہ درعہدہ ایڈر .

حساب جاری کشادی .
بین وعدہ لی و وعدہ سز تودہیات .

تأینات مقابلندہ حساب جاری بہ محسوبا
نعمیضات. پولیچہ وسندات استقرنطوسی .

بالجملہ سراکز مہمہ داخلیہ واجبیہ اوزریہ
جک و پولیچہ لر اخذ واعطاسی .

مرمعلکتندہ کی سراکز مہمہ اوزریہ حوالہ
نامہ لر، اعتبار مالی و تجاری مکتوبلری، تحریراً
وتلفرانہ تأدیات اصراری اعطاسی .

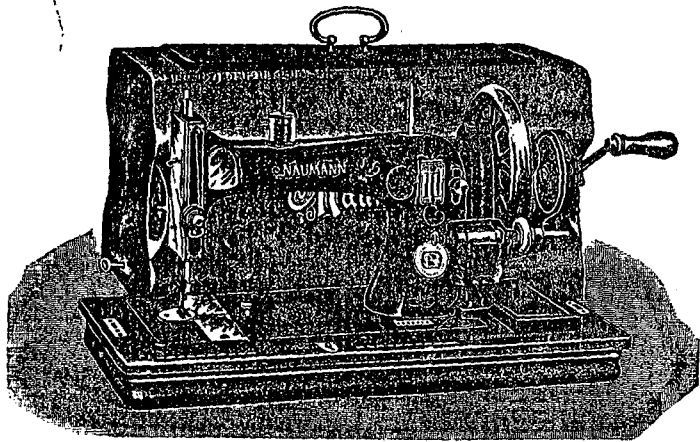
بالجملہ عمالک اوزریہ کشیدہ ایڈلہ جک عادی
ویا اوراق تأمیذیہ لی حوالہ نامہ لرک تحصیل واستقباسی
سیارش و جلب ایڈلہ جک اشیای تجاریہ
مقابل اوراق تأمیذیہ لی قرہ دی کشادی .

حوالہ سندتہ قارشوائی اقرضات .
بعل واجبی بورسہ لوندہ اسہام و تجویلات
بیم و شراسی

اسہام و تجویلاتک محافظہ سی .
دویچہ بانک درسعادت شعبہ سی بروجہ آتی
شرکتلرک قویون معاملاتی درعہدہ ایشدر .

اناطولی عمالی دمیرولی شرکتی، سلانیک
مناستر عمالی دمیرولی شرکتی، بغداد دمیرولی
شرکت عمالیہ سی، حیدر پاشا ایلان شرکتی،
مرسین - طرسوس - اٹنہ شتہولر قومیاتیہ سی

۵۸

دیکیش ماکنسی الہجق اولورسہ کز

نومان

فابریقہ سنک غلطہ دہہ رنجتم اوزرنده کمرک قاز شیسندہ خداوندکار خانندہ کائن عمومی مغازہ
یاخود

بک اوغلندہ طوغری یولده ۱۸۵ نورودہ کی شعبہ سی زیارت ایتمدن قرار ویرمیکز

اوافق برمقایسہ وتجربہ ایہ اکلا رسکز کہ

نومان

دیکیش ماکنتری دنیانک اک ابی واک اھون ماکنسیدر .

طوبدن و پراکنندہ و ویرہ سیہ صائیش

تأینات جدیدہ

BIERE BOMONTI

اک نفیس ولذیذ بوموتی بیرہ سی

فری کویندہ کی فابریقہ دہہ هرکون ۱,۸۰۰,۰۰۰ لیترہ بیرہ وارددر .